193. **Guinée. — Bosman, W.,** Nauwkeurige beschrijving van de Guinese Goud-Tand- en Slavekust, nevens alle desselfs landen, koningryken, en gemenebesten; van de zeeden der inwoonders, hun godsdienst . . . mitsg. de gesteldheid des lands, veld- en boomgewassen, dieren, enz. Utr., A. Schouten, 1704. 2 tom. 1 vol. Av. front., portr. et 29 pl. 4to. vél. 75.—

L'auteur a été directeur du commerce à la côte de Guinée. Son ouvrage est très intéressant et il fut cinq fois réimprimé.

Première édition.

AFRICANA.
MERENSKY-BIBLIOTEEK
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA.
Klasnommer ZPA 23.082
Registernommer 66219
BOSMAN

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/nauwkeurigebesch00bosm_0

Illustrations

Castle St George d'Elmina Pl. I p. 44
Fort Coenraadsburg St Jago 46
English Castle Cape Coast 50
Fort "Nassau" 54
English Fort Annamaboe [illegible]
Fort Amsterdam 56
Fort Tantumquerry 60
English Fort Simpa 64
English Fort Accra 66
Fort [illegible] 68
Fort Christiansborg 70
[illegible] Pl. II p. 80
[illegible] 82
[illegible] 88
[illegible] in Town [illegible] 92
The [illegible] 160

CLARÂQUE IN LUCE REFULSIT. *VIRG.*

Dit's BOSMAN, kunstig hier geschilderd, naar het leeven.
Dog aan Zyn Oordeel, Ryp Vernuft, en Vluggen Geest;
Die in zyn jonkheyd wel uytschitt'ren op het meest;

Kan niemand die 'er leeft, den juisten omtrek geeven.
Plaatsnyder, hou te rug uw staal-penzeel, of Stift.
'T is BOSMAN, die zig zelf best schilderd in dit schrift.

D. Havart, Med. Doct.

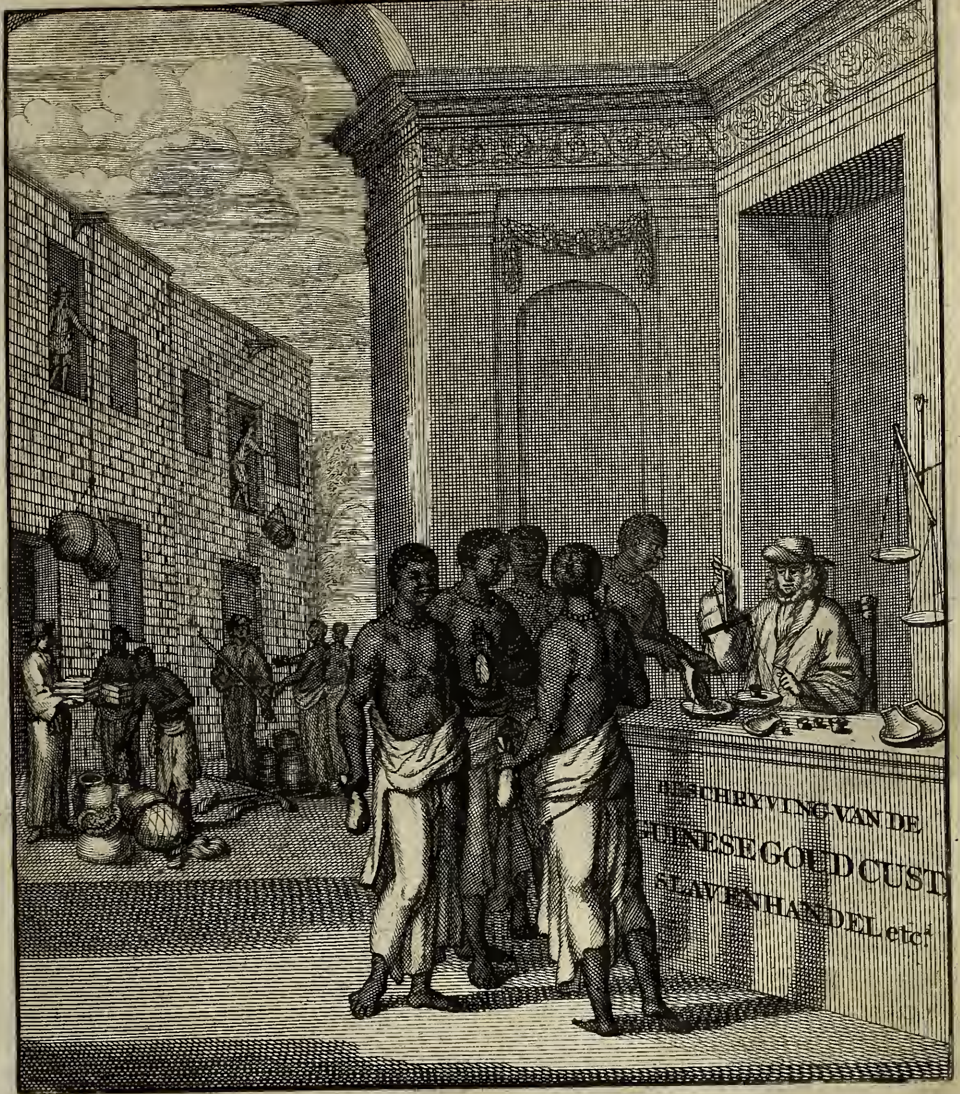
BESCHRYVING VAN DE
GUINESE GOUD CUST,
SLAVENHANDEL etc.

NAUWKEURIGE BESCHRYVING VAN DE
GUINESE
GOUD-TAND-en SLAVE-KUST,

Nevens alle desſelfs

LANDEN, KONINGRYKEN, en GEMENEBESTEN; Van de Zeeden der Inwoonders, hun Godsdienſt, Regeering, Regtsplecging, Oorlogen, Trouwen, Begraven, enz.

Mitsgaders

De geſteldheid des Lands, Veld-en Boomgewaſſen, alderhande Dieren, zo wilde als tamme, viervoetige en kruipende, als ook 't Pluim-gedierte, Viſſen en andere zeldzaamheden meer, tot nog toe de Europeërs onbekend;

DOOR

WILLEM BOSMAN,

Onlangs Raad en Opperkoopman op het Kaſteel St. George d'Elmina, mitsgaders tweede Perſoon van de Kuſt.

Met fijne kopere Plaaten verçierd.

t'Utrecht, by ANTHONY SCHOUTEN, Boekverkoper in de korte Jans-ſtraat. 1704.

OPDRAGT

Aan de Wel-Edele Agtbare Heeren,

DE HEEREN

GECOMMITTEERDE BEWINDHEBBEREN

Van de Generale Geoctroyeerde Westindische Companie, ter Vergaderinge van Tienen, althans vergaderd tot AMSTERDAM.

Wel-Edele Agtbare Heeren,

ZEderd dat ik met schuldige eerbiedigheid de vryheid nam, Uwe Wel-Ed. Agtb. om ontslaging van mijn dienst te versoeken, en niet sonder hoope leefde, dat my het selve gunstelijk sou worden toegestaan; zederd die tijd, seg ik, heb ik my gedurig besig gehouden, en mijne gedagten laten gaan, hoe

op de beſt-voegende wijs mijne verpligting en erkentenis, voor ſo menigvuldige gunſten en weldaden van Uwe Wel-Ed. Agtb. (gedurende de tijd dat ik de eer heb gehad haar Wel-Ed. Agtb. te dienen,) ontfangen, te mogen betuygen; en aan de weereld te doen ſien, dat het voor het merendeel van ons ſelven afhangd, om in Uwe Wel-Ed. Agtb. dienſt gelukkig te werden, vermits'er niets ſekerder is, dan dat Uwe Wel-Ed. Agtb. de getrouwe dienſten harer Bedienden met een eerlijke beloning vergeld. Hier van derf ik my ſelfs ten levendigen voorbeeld ſtellen, en ben gehouden te verklaren, dat, om daar voor ſchuldige dankbaarheid te bewijſen, my ſekerlijk woorden, om my na behoren uyt te drukken, ſouden ontbreeken.

Dog, om niet ten eenemaal gebrekig te blijven, ſo heb ik niet naders nog eigentlijkers konnen uytvinden, dan dit Boek Uwe Wel-Ed. Agtb. met alle onderdanigheid op te dragen; en te bidden, dat het mag ſtrekken ten teken mijner dankbaarheid, en om iets af te doen van dat geene, waar mede ſo dier aan Uwe Wel-Ed. Agtb. verpligt ben; ſullende voor het overige in geen gebreke blijven, van het ge-

ne

ne nog ontbreekt, altoos met een dankbaar hart te erkennen, en geen gelegentheid, wanneer Uwe Wel-Ed. Agtb. eenigen aangenamen dienst soude konnen doen, voor by laten gaan.

Dit Boek behoord ook aan niemand nader als Uwe Wel-Ed. Agtb. Want het behelst een beschrijving van de Landen en Plaatsen, waar dat uyt de Naam, en van weegen Uwe Wel-Ed. Agtb. tot nog toe het hoogste gesag gevoerd, en de grootsten handel onwedersprekelijk boven alle Europeërs, is gedreeven. De Hemel geve, dat het ook noyt vermindere, maar hoe langer hoe meer toe neemen moge!

Hierom soude ook een ander, die sulk een werk ondernomen had, en aldus minder als ik aan Uwe Wel-Ed. Agtb. verbonden was; geen betere beschuts-Heeren voor het selve hebben konnen verkiesen; want Uwe Wel-Ed. Agtb. sullen door haar eigen kennis van die Kusten konnen oordeelen, voor hoe ver mijn schrijven met de waarheid over een komt. Wijders wil ik hopen en wenschen, dat Uwe Wel-Ed. Agtb. met desen mijnen geringen arbeyd genoegen sullen scheppen; want ik ben van gedagten, dat men de ware gesteldheid der Kust, selden

naar eiſch voor Uwe Wel-Ed. Agtb. heeft opengelegt, maar meeſt altoos (ſchoon des verpligt) 't noodſakelijkſte verſwegen, en dat eenlijk maar, om dat eenige qualijk-menende daar door des te beter haar eigen belang mogten voort ſetten. 't Quaad beleid van de ſodanige, als mede de ongeregeldheid van de Regering op de Kuſt, heb ik ter loops aangehaald; beide hoop ik Uwe Wel-Ed. Agtb. als tot haar Ed. narigt konnende dienen, niet onaangenaam ſal zijn, nog ook niet het weinige dat ik van den Slaven-handel kome te ſeggen: Want ik betuige in alle opregtigheid daar omtrent geen ander oogmerk te hebben gehad, dan het welzijn van de Ed. Maatſchappy. Den overſlag, die ik van het Goud, dat jaarlijx van de Kuſt vervoerd werd, heb gemaakt, ſal buyten alle twijffel Uwe Wel-Ed. Agtb. aan ſetten, om'er by vervolg van tijd een meerdere bedeeling van te mogen erlangen. Dog hoe ſulks op de beſte wijs ſou aan te leggen zijn, derf ik my niet vermeten Uwe Wel-Ed. Agtb. voor te ſtellen, als wel verſekerd weſende, dat haar Ed. Agtb. daar omtrent de vereiſte kenniſſe beſitten. 't Eenigſte, en waar het mijnes dunkens wel het meeſt op aankomt, zijn bequaame, en voor al

ge-

getrouwe Dienaren, ſo wel hier te Land als op de Kuſt, om de bevelen van Uwe Wel-Ed. Agtb. na behoren uyt te voeren. Want als hier voor goede ſorg gedragen word, ſo en twijffel ik niet, of de Handel van Uwe Wel-Ed. Agtb. ſal eerlang weder als vooren toeneemen en bloeyen. 't Welk ik van harten wenſche, en deſen met ſo veel eerbied als ik aan Uwe Wel-Ed. Agtb. wijdberoemde en hoogwijſe Vergadering ſchuldig ben, ſluyte in de hoedanigheid van

Wel-Edele Agtbare Heeren,

Utrecht den 4. December 1703.

Uwe Wel-Edele Agtbaarhedens Ootmoedige en ſeer verpligte Dienaar,

WILLEM BOSMAN.

VOORREDEN.

'T IS onder de Schrijvers een algemeen gebruik om voor hun Werk een *Voorberigt* te ſtellen: daar zijnder, die ſulx aanmerken als een enkele verçiering, en iets dat ter ſake niet en diend. Andere wederom, en wel de meeſten, oordeelen dat het een volſlage noodſaakelijkheid is; en hier van geven zy deeſe Reedenen: Eerſtelijk, dat men uyt de Voorreden een beſeffing kan maken van des Schrijvers voorneemen, wat ſtof, en hoedanig hy het ſelve ſtaat te behandelen, en 't geen ons aanlijding, en een ſeekere gemakkelijkheid geeft om van zijne verhandeling in 't vervolg des te beter begrip te krijgen. Ten tweeden; ſo ſalmen uyt de Voorreden ook ten naaſten by van de bequaamheid des Schrijvers konnen oordeelen, of wy van den ſelven eenige voldoening hebben te wagten of niet. Dog wy willen het geſeyde ongevonniſt laten, en maar alleen ſeggen, dat wy het voorbeeld van de laatſte in deeſen ſullen volgen.

De Weereld is tegenwoordig ſodanig vervuld met alderhande ſlag van *Boeken*, dat het byna onmogelijk ſchijnd iets nieuws ('t en zy'er weder nieuwe Weerelden ontdekt werden) aan het ligt te brengen, daar en is bynaa geen Land of Volk in de geheele weereld, of veele Schrijvers hebben ſig ontledigd, om bredelijk in hun nagelate ſchriften van deſelve te gewagen, en daarom ſoude ik my niet hebben derven vermeeten tot meerder vervulling nog iets ſeldſaams hervoort te brengen; dog het aloude, en voor veele Eeuwen bekende ſpreekwoord der Romeinen, als dat *Africa* altoos iets nieuws of vreemds voortbrengd, moet nogmaals bewaarheid werden: want de *Kuſt van Guinea* een gedeelte van *Africa*, en niet van *Weſt-Indien*, als eenige meenen, (want *Weſt-Indien* is in

Ame-

America gelegen, en dieshalven een geheel ander weerelds-deel, als dit, waar van wy ſullen handelen) is niet alleen aan ons Landsgenoten, maar ook geheel *Europa*, nog voor het merendeel onbekend, wijl van het ſelve tot nog toe geen ſonderlinge beſchrijving in 't ligt gekomen is, uytgeſonderd 't geene men hier en daar in andere Boeken vind ingelaſt; dog ik heb ondervonden, dat het voor het meerendeel niet meer dan verdigtſelen zijn, dewelke met de waarheid weinig overeenkomſt hebben, en dieshalven is ons van *Guinea* niet anders, dan een ruwe ſchets, en verward denkbeeld gegeven.

Ik heb my wel eer voor een groot Liefhebber van goede Boeken derven verklaren, voornamentlijk van *Hiſtorien* en *Reis-beſchrijvingen*, vermits ons deſelve in veele ſaken konnen dienen, en wel voornamelijk, dat wy daar door geleerd en onderweeſen werden, om alderhande wetenſchappen en zeden der buytenlandſe Volkeren te kennen, en nog daar en boven onſe nieuwſgierigheid, welke ieder menſch als aangeboren is, op het aldermeeſte te voldoen.

De Reisbeſchrijvingen heb ik van mijne eerſte jonkheid af geliefkooſt, en ben altoos tot deſelve geneigt geweeſt, ſoo by aldien ik my maar eenigſins kon beloven, datſe van geloofwaardige Schrijvers waren te ſamen geſteld.

Dog ſoo groot mijne geneegentheid voor de ſoodanige was, ſo groot was ook mijn afkeer van de geene, welke ſig niet ontſien, de menſchen een deel verdigtſelen voor ſuyvere waarheden op te veilen: want nademaal zy ſelf noyt uyt hun Vaderland geweeſt zijn, ſoo neemen ſy ſonder behoorlijk onderſoek alles voor waarheid aan wat haar van vreemde Landen werd meede gedeeld, en geven 't ook even ſoo weder over, in navolging van *Ariſtoteles*, die, ſoo ons nagelaten is, een Beſchrijving door *Alexanders*

ders last, van den aart der Dieren sullende opmaken, ieder Reisiger ten zijnen huyse deed nodigen en onthalen, na welkers verhaal hy het geseide Werk begon en voleindigde. In sulk een tijd, als wanneer de weereld nog soo wel niet bekend was, mogt men deese manier van schrijven goedkeuren; dog het selve nu te willen navolgen, dunkt my voor een Man van verstand en oordeel niet te voegen, gemerkt zijn schrijven, soo het niet met de waarheid over een komt, dagelijks door 't heen en weder-swerven van een meenigte Reisigers ten toon werd gesteld, en hy voor een Grollist, of Fabel-schrijver uytgekreeten. In ons Land hebben wy onder andere twee dusdanige Schrijvers gehad, die in de voorgaande Eeuw wel de meeste Boeken in het ligt hebben gegeven, deselve zijn door hunne menigvuldige schriften soo wel bekend, en van 's gelijken by de kundige hunne Werken, dat het niet van noden is om'er iets anders van te seggen, dan dat men haar regt genoeg doet met hun buytenlandse schriften, sonder eigen ondervinding opgesteld, maar ten halven te geloven, daar zy andersins met saken, die ons Gewest raken, te beschrijven, vry grooter eer hebben ingelegt en meerder lof verdiend: want ik, nog niemand anders, denk ik, sullen derven ontkennen, dat het buyten dien, menschen zijn van een besondere bequaamheid, en die de Heemel met seer veele goede en schoone hoedanigheden heeft begaaft. Ik heb het van mijn gemoed niet konnen verwerven met stilswijgen voor by te gaan sommige stellingen van haar tegen te spreeken, en de regte geschapenheid dier saken, waar van zy soo ongegrond geschreven hebben, op het papier te brengen, hier mede denk ik een ieder dienst te sullen doen. Dog vinden zy sig daar over geraakt en begeerig om my deswegens (gelijk my al word gedreigd) te heekelen, ik sal my des getroosten, en ben wel verseekerd,

datse

datſe my ten minſten van geen onwaarheeden ſullen beſchuldigen. Dog ik wende my van haar af, en betuyge, dat onder andere oorſaken en noodſakelijkheeden; de Reisbeſchrijvingen al eene der beweegredenen zijn geweeſt, die my *Europa* hebben doen verlaten, benieuwd zijnde, om het geen ik in de Boeken geleeſen had, eens van naby te gaan beſigtigen. Ik heb in mijn ruym dertienjarig verblijf op de *Kuſt* van *Guinea*, mijn luſt redelijkerwijs konnen boeten, alſoo 't geval my daar omtrent gunſtig genoeg is geweeſt, vermits'er wynige, of liever geen Plaatſen op de *Kuſt* zijn, waar dat ik niet eenige tijd heb gewoond, en waar van met ondervinding weet te ſpreken.

Dog midlerwijl dat ik mijn eigen nieuwſgierigheid voldeed, bragt ik my te binnen, dat den menſch niet alleen voor zijn ſelf, maar ook ten dienſt van zijn evennaaſten geſchapen was, ook dat alles, hoe fraay het ook mag zijn, zijn meeſte aardigheid verlieſt, ſoo wanneer het maar onder een menſch alleen (ſonder het aan een ander mede te deelen) als verſmoord blijfd. Hier door wierd ik bewogen om het geen door my met genoegen was beſigtigd, ook aan mijne Landsgenoten mede te deelen, en wel te eerder; wanneer ik tot ſulx te doen door een mijner goede Vrienden wierd verſogt, gelijk uyt mijn eerſten Brief aan dien goeden Heer geſchreeven, ſal blijken. En al ſchoon men uyt opgemelte Brief ſou konnen of mogen beſluyten, dat mijn Vrinds verſoek gantſchelijk tegens mijn ſin was; ſoo en is dog niets ſekerder als dat ik'er wonderwel mede was voorſien, en ſou het nog vry meer geweeſt zijn, ten ware de redenen in meer-gemelten Brief by gebragt, niet eenig nadenken in my hadden overgelaten, en wel voornamentlijk het laatſte, te weeten, het gebrek van een goede, en de tegenwoordige weereld behaage-

haagelijke ſtijl, en maniere van wel ſpelden. Ik ſeg wel, om dat het ſelve tegenwoordig ſeer veel vittens en beknibbelens onderworpen is, en ik wil garen bekennen, dat ik'er op ſommige plaatſen al wat losjes over heen gelopen ben, dog dat'er den Drukker mede het zijne toegedaan heeft, om het geene wel geſpeld was, qualijk te ſetten, is van 'sgelijken onwederſprekelijk waar. Maar wat ſal dat ter ſaken dienen? Niets. Dit werk en werd niet als een Leerſtuk om iemand in de ſpelkunde te oeffenen, uytgegeven, maar om de nieuwſgierigheid van den Leeſer te voldoen. En ik gelove ook niet, dat iemand, dan Letter-en Taalkundige 't ſelve ſullen gewaar werden. Kom ik dan by deſelve geen eer of roem te verdienen, daar is weinig aan verbeurd; ik heb het daar niet op aan gelegt, of ondernomen, maar het is boven, en behalven het hier voren verhaalde, nog geſchied om de geene welke door den ſelven geeſt van nieuwſgierigheid als ik, werden gedreven, en andere welkers genegentheid t'eeniger tijd mogte vallen, om hier hun voordeel te komen ſoeken, een net denkbeeld en ſekere kennis van de geſteldheid deſes Geweſts te geven, en de verſcheide gevoelens, die tot nog toe daar van onder ons zijn, te doen ophouden. Dit nu is het geene ik met dit Werk beoog, en ik hope ook dat het niet ſonder vrugt ſal zijn, 't geen ſoo zijnde, en dat ik maar eenige weinige verpligt en dienſt gedaan heb, ik ben'er over te vreden, en ſal my voor mijne genomene moeite en gedane koſten rijkelijk beloond agten.

In den beginne had ik dit Werk begrepen in *vijf Boeken*, en ſoo veel *Hoofdſtukken* als tot het ſelve wierden vereiſt, 't eerſte van dien handelende van de geſteldheid der *Goudkuſt*, zijn *lengte*, *hoedanig*, en in wat *Landſchappen* verdeeld, der ſelver *vrugt*-en *onvrugtbaarheid*, en waar meede de *Bewoonders* van dien ſig geneeren.

Het

Het tweede *Boek* behelsde een *beschryving* van de *Inwoonders* in 't generaal, hun *Aart*, *Gewoontens*, *Zeeden*, *Godsdienst*, *Regeering*, *gemeene Huyshouding*, en wat daar toe behoord.

Ten derden had ik een berigt gegeven, wegens den *Handel*, hoedanig de selve, soo van onse *Maatschappy*, en andere *Europianen*, als ook van de kant der *Swarten* wierd gedreven.

In 't *vierde Boek* beschreef ik alle de *Gediertens* deses Lands, soo wel *Wild* als *Tam*, *viervoetig*, *kruypend*, en *Pluym-gedierte*, mitsgaders ook de *Vissen*, *Veld*-en *Boom-gewassen*.

Het vijfde of laatste vervatte een beschrijving van de *Koningrijken Ladingcour*, *Coto*, beide de *Popoos*, en 't schoone Landschap *Fida*; en tot slot een *omlands Reysje*, door my in den Jare 1698. gedaan, dewelke het einde van de geheele beschrijving was. Dog zederd heb ik gelegentheid gekregen om al het voorseide in *Brieven* te vervatten, en aan mijn hier voren gemelten goeden Vriend over te maken, en dieshalven heb ik ook een andere verdeeling gemaakt, en het geheele *Werk* in *twintig Brieven* begrepen: in ieder van de selve t'elkens soo veel af doende, als my na tijds gelegentheid nodig dagt, sonder echter eenige andere verandering te maken, als ten opsigte van den *Handel*, welkers generale beschrijving ik om redenen te zijner plaats nader te verklaren, agterweeg heb gelaten. Voor 't laatste zijn hier nog *twee Brieven* bygevoed, door twee Persoonen in onsen dienst aan my geschreven, wegens de gesteldheid der Landen door haar behandeld, en daar ik noyt ben geweest. Deese nieuwe verdeeling verhoop ik, dat den Leeser niet onaangenaam sal zijn, terwijl ieder *Brief* hem iets nieuws sal opdissen; althans het behaagd my beeter als mijn eersten opstel.

't Heeft my een geruyme tijd, dat ik dit werk onderhanden heb gehad, seer gedaan, dat met de konst van tekenen niet en was begaafd, nog dat'er iemand in die konst ervaren, op de Kust wierd gevonden, terwijlen ik van gedagten was, dat een Boek met'er eenige vreemdigheden, waar van het selve gewaagd, in en aan het gesigt te vertoonen, geen kleine glans werd by geset, als willende het oog ('t welk al een voornaam deel van ons lichaam uytmaakt) mede garen het zijne hebben, en in de vreemdigheden niet misdeeld zijn; dog eindelijk, en na dat ik met schrijven al seer ver was gevorderd, quam'er een Persoon met geseyde konst begonstigd, op de Kust aan te landen, dies ik ook niet lang en draalde, maar stelde den selven aanstonds te werk, eerstelijk met hem alle de *Forten* beoosten *Elmina* so van *Ons*, de *Engelsen* als *Deenen* te doen uyt tekenen, en om hem daar toe des te beeter gelegentheid te geven, ging ik die Reis in Persoon (als zijnde met een *Commissie* van den Heer *Generaal Sevenhuysen*, weegens saken van de *Maatschappy*, belast) met hem doen. 't Gedierte dat ons onderwegen op mijn bevel wierd gebragt, is door hem mede na het leven afgebeeld, en van het selve had hy ook wel soo goede kennis als van het uyt-tekenen der *Forten*, waar in men egter geen grove misslagen sal gewaar werden, en enkelijk maar sodanige welke de regelen van de Tekenkonst betreffen, en dewelke van niemand als in die konst ervaren, sullen werden bespeurd. Maar, de dood, die niemand ontsiet, of op de noodsaakelijkheid eenige agt geeft, trof den Tekenaar (so als wy gereed stonden om ook een Reisje bewesten *Elmina* te onderneemen) sodanig, dat hy binnen weinig dagen gesond en dood was; en daar door bleef ik met ten halven van mijn voorneemen steeken, en vermits wy zederd niemand meer van die konst hebben ge-

had

had, ſo gelieve de Leeſer ſig met my met het bekomene te vergenoegen. Egter leef ik niet ſonder hoop om het geene ontbreekt, nog te eeniger tijd te ſullen bekomen, en 't welke hier namaals nog wel ſou konnen werden bygevoegd, indien de Boekverkoper anderſinds maar gelukkig genoeg is, dees eerſten druk ſpoedig uyt te verkopen, als wanneer'er neevens de overige Plaaten, ook wel een aanmerking over de geheele *Kuſt*, mitsgaders een nadere Beſchrijving van de *Boven-Kuſt*, de *Bogt van Guinea*, en de *Kuſt van Angola* by mogt komen, 't een en ander, indien wy tijd van leeven hebben, ſie ik met bewilliging van Mijn Heeren de Bewindhebberen nog te gemoet.

Mijn verſoek van een iegelijk, wie het ook ſoude mogen aangaan, beſtaat voornamentlijk hier in, datſe het my niet qualijk gelieven te neemen nog 'er ſig aan ergeren, dat ik ſo hier en daar den aart van een vryborſtigen *Hollander* laat blijken. Het en is niet geſchied om iemand te verkorten, maar om een Les te geven aan onſe nakomelingen, en die'er aangeleegen is om'er ſig in tijd en wijlen van te bedienen; dog is'er egter iemand die ſig geraakt vind, en die ſchuld heeft, 't en ſal my niet leed zijn, alſo niet meene gehouden te zijn, wegens eens anders ſlinxſe trekken de waarheid te moeten verbergen; dog andere die het wel gemeend hebben, en dit mijn ſchrijven niet wel en bevatten, ben ik bereid een nadere verklaring te geven: want ik ſal geenſinds in gebreken blijven om ten allen tijde 't geene dit werk behelſt, ſtaande te houden, tegens wien ('t zy met eerbied geſegt) het ook ſoude mogen zijn.

Van den verderen en onpartydigen Leeſer eiſch ik niet meer, dan dat hy mijne manier van ſchrijven, die op ſommige plaatſen al wat dierlijk of naakt ſchijnd, niet en veroor-

 dee-

deele, en nog veel minder dat hy daar uyt een gevolg ſoude willen trekken, als of mijn levenswandel op gelijke leeſt geſchoeyt was. Hier in zoude zig een ieder bedrogen vinden, want de geene met wien ik de eer heb te verkeeren en brieven te wiſſelen, zijn niet onkundig, dat mijn ſtijl ſig altoos meer na *Raillerie* als *Pedanterie* (om ook eens baſtard-taal te gebruyken) heeft gevoegt: ook kan ik niet ſien, dat 'er eenige wanhebbelijkheid in opgeſloten is; want 'k en laat my noyt in *Raillerie* uyt, als in 't verhandelen van ſodanige ſaken, welke niet ſinçeers en behelſen, en dieshalven hoop ik, dat my dit kleine vermaak niet ſal benijd werden, maar dat een ieder regtſinnig Leeſer toe ſal ſtaan, dat ik, die'er niet anders van en heb, my ſelven wel eenige plaiſier mag aandoen; de ſodanige ſullen my ſeekerlijk t'hunwaards verpligten; dog de geene welke het altoos op de oude, en wel te regt ſtijve deftigheid willen hebben, mogen 't geſeyde overſlaan, of ook wel denken, dat ik voor haar niet heb geſchreven.

Dat ik doorgaans de kortheid, ſo veel mogelijk was, heb betragt, meen ik dat overbodig blijken ſal, want anderſinds had ik dit Boek nog wel op de helft konnen vergroten, met nog van eenige kleinigheden te gewagen, of het reeds beſchrevene wat meerder uyt te breiden. Dog hier omtrent eens anders oordeel na het mijne buygende, kan ik niet ſien of ſulks ſou den Leeſer verveelen, want als iemand te lang op een ſtuk ſtaat, ſo ſal hy in plaats van ſoetigheid, een walging veroorſaken.

Heb ik ook de regelen tot het Boek-ſchrijven vereiſt, niet wel in agt genomen, de Leeſer gelieve te weeten, dat deeſe beſigheid aan my geheel oneigen is: want ik hebbe ondervonden, dat het een groot onderſcheid is, een Boek te leeſen of te ſchrijven; 't is mijn eerſte vrugt, en na alle gedagten ſal het ook de laatſte zijn, en mede het

laatſte

laatſte dat ik tot dit voorberigt (om het na evenmatigheid van het Werk niet grooter te maken) ſal ſeggen, als enkelijk nog, dat ik den Leeſer een volkomen vergenoeging toewenſche, en verſoeke deeſen mijnen arbeyd in dank te ontfangen. Waar mede ik my verpligt ſal vinden om te zijn en blijven haar

Toegeneigde Dienaar,

WILLEM BOSMAN.

MISSIVE

Geſchreeven aan den HEERE

WILLEM BOSMAN,

Toen zijn Ed. het Boek, genaamd

BESCHRYVINGE VAN DE GUINEESE

GOUD-KUST,

in het licht gaf.

Een yder zal gepreezen worden, na dat zijne verſtandigheyd is, SPREUK. XII: 8.

MYN HEER,

IK hadde vaſtelijk beſtemd, en voorgenoomen,
  Toen ik van *Utrecht* af, naar herwaards zoude gaan,
Nooit tot het maaken van een lof-gedicht te koomen,
  Op eenig ſterfflijk menſch; maar om van nu voortaan,
In ſtilte, en (1) eenzaamheid mijn leeven te verſlijten:
  De eeuw is te lekker, en te vies in *Poëzy*;
Dan bleeve ik ook bevryd van ſchempen, en verwijten;
  Maar 'k zie (2) de menſchlijkheid blijft my, als andre, by:
Ik ben veranderd (3) met de tijd; 't moet dog zo weezen.
  Toen gy dit Boek beſchreef, oordeelde ik 't van mijn plicht,
Dat ik (het ſtrekk' tot nut der geener, die het leezen)
  U quam begroeten met het volgende gedicht;

Te

(1) Is een Spreuk uyt HORATIUS: *Beatus ille, qui procul negotiis, &c.* lib. Epod. 11.

(2) Dit is uyt TERENTIUS: *Heaut. Act.* 1. *Sc.* 1. v. 25. *Homo ſum, humani nihil a me alienum puto.*

(3) Een oud Latijnſch versje: *Tempora mutantur, ſic nos mutamur in illis.*

Te meer'er tusſchen ons, eer u (4) mijne oogen zaagen,
Zoo naauwe, en zuyv're band van Vriendſchap is geweeſt,
Als men van (5) PYLADES, (in lang voorleeden daagen,
In AGAMEMNONS tijd) en van ORESTES leeſt;
Wy hadden (zulk een knoop van Vriendſchap ziet men zelden)
Een hert, en eene ziel, wy trokken eene lijn:
'k Zal nu, om reedenen, die my beweegen, melden,
('k Stell' vaſt, dat gy het weet) wie rechte Vrienden zijn:
Aan anderen, die zulx niet weeten, en dit leezen,
Die, of door jaloezy, of onbezonne drift,
Zich laten leyden, zou het dienſtig konnen weezen,
Als zy zich droegen, naar den inhoud van dit ſchrift.

Wat is dan VRIENDSCHAP? Een verbintenis van menſchen,
Wier over-een-komſt ſpruyt uyt een rechtſchaape deugd,
Dien men gewaar word, naar elkand'rens zin, en wenſchen;
En zulke VRIENDSCHAP ('t is een zaake, die my heugd)
Krijgd evenwel een krak, wanneer ten geenen tijden,
Komt te verdwijnen, dat, waar uyt de VRIENDSCHAP ſproot:
Het haaſtig kiezen, moet me in VRIENDEN keur, vermijden;
En niemand lieven, wie hy zijn mag, kleyn, of groot,
Eer dat men oordeel van zijn doen, of hem, kan geeven;
De VRIENDSCHAP zy oprecht, of ze is maar veinzery;
En zoo de VRIENDSCHAP tot volmaaktheyd word verheeven,
Diend ze wel (6) eeven groot te weezen van weerzy.
Men moeſt ook hebben een ontwijfelbaar betrouwen;
Niet qualijk neemen, als men waarſchouwd zijnen Vrind;
Wanneer hy doold: Zoo lang wy hier ons woonplaats houwen,
Zoo lang men menſchen op des Aardkloots omkring vind,

Vind

(4) Toen zijn Ed. in *Guinea* woonde, hebbenwe veele jaaren onze vriendſchap, met brieven-wiſſeling onderhouden, zoo als uyt den inhoud van 't Boek blijkt.

(5) PYLADES was een Zoone van STROPHIUS, ORESTES van AGAMEMNON; men leeſt van meer diergelijke vrienden in de Oudheyd, als van PYRITHOUS met THESEUS, ACHILLES met PATROCLUS, DIOMEDES met STHENELUS, HERCULES met PHILOCTETES, &c.

(6) OVIDIUS heeft zulx in zijnen tyd ook geweeten, want hy zegd *Triſt. Lib.* III. *Eleg.* IV. . . . . *amicitias & tibi junge pares.*

Vind men ook menſchen, die (7) ſteeds ſtruyk'len alle daagen;
En zoo een VRIEND dan dwaald ('t welk ligtelijk gebeurd)
Behoord men zulx, als iets verſchoonlijks, te verdraagen,
En niet gedoogen, dat de VRIENDSCHAP wierd geſcheurd;
Dus ver, om reden, van een VRIEND, en VRIENDSCHAPS zaaken
Waar in, vòor die het leeſt, nog eenig voordeel ſteekt;
Nu zal ik, om ten eynd van mijn beſtek te raaken,
Vervolgen, 't geen aan 't werk wel eygentlijkſt ontbreekt;
De inleydinge oordeele ik, al lang genoeg te weezen:
Des kunt gy, 't geen'er volgd, met luſt, en aandagt leezen.

Al wat'er word vereyſcht in een Geſchied'nis-Schrijver,
Die de geſchaapenheyd der zaaken, in haar aard,
Verhandeld trouwlijk, met Omzichtigheyd, en Yver,
Op dat ze blyven voor den roeſt des tijds bewaard;
Die uyt den ſchuylhoek van de Aaloudheyd weet te graaven
Door arbeyd, 't welk voorheen niet was bekend geweeſt,
Dezelve diend voorzien te zijn met veele gaaven,
Op dat elk een zijn werk geloove, die het leeſt:
Hy moet zijn *Onderricht* in 't geen hy zal verhaalen;
Vryborſtig, *Onbeſchroomd*, in dat, 't welk hy beſchrijft;
Hy moet voorzien zijn met een *kenniſſe van* (8) *Taalen:*
(Een heftig middel, 't welk de wijsheid krachtig ſtijfd)
Hy moet van 't geen hy ſchrijft, een *Oordeel* konnen vellen;
Hy moet *wel Willen*, en *wel Weeten* wat hy zeyd;
Die zoo voorzien, en zoo begaaft is, derve ik ſtellen
Ten voorbeeld, en ten baak van een volkoomenheyd,
Want zulk een ſchrijft niets, als vertellingen vol klaarheyd,
't Geen onverwrik'lijk, en op vaſte ſchroeven ſtaat,
Heeft geen verſierſel als de (9) onopgeſmukte waarheyd,
Die zuyver is, en die zig zelf prijſt, waar ze gaat.

Gy

(7) *Jacob.* III. v. 2.

(8) De Schrijver ſpreekt taamelijker wijze de Taale der *Neegers*, of der Inwoonders van *Guinea*, en dan ook de Taale der *Franken*, aldaar te Lande gebruykelijk.

(9) 't Is een oud Latijnſch vaars:
Induta nullo tegmine veritas,
Nullisque gaudet picta coloribus
Prodire. . . .

Gy hebt al 't geene ik zeg, volkoomentlijk geweeten;
Uyt veele Schriften, en naauwkeurig onderzoek
Der Schrijvers; want Gy hebt veel letteren gegeeten;
En dus begaaftge u tot het schrijven van dit Boek.
Al wat ge doed, doed dat (10) *met macht, en wilt u haasten:*
Dit wist Gy, en voldeed aldus ons herten wensch;
Dat 's leeven, als men leefd ten dienst van zijnen Naasten,
En zijn *talent* besteed, tot nut van de Even-mensch,
Wie zoo zijn tyd verslijt, heeft zeekerlijk dat voordeel,
Dat hy geen reekenschap zal geeven in het Oordeel.

Om nu volkoomentlijk den Leezer te believen,
En zoo te schrijven, als 't u leyde op 's herten grond,
Hebt Gy, onopgepronkt, uw Werk volvoerd by Brieven,
Naarvolgens 't voetspoor van BURNET (11) en van DU MONT,
Twee Mannen van verstand: Die styl is buyten driften,
Eenvoudig, Aangenaam, Gemeyn in yder woord;
't Weetgierige vernuft word uyt zulk slag van schriften,
Tot meer vermaak, en meer genoegen aangespoord.
Wie wijze lieden volgd, diens oogmerk is te prijzen:
Men word verstandig door 't verkeeren by den wijzen.

Elk kan ook in een boek 't verschillende oogwit merken
Der Schrijvers: De eene schrijft, wat tot de *Bouwkunst* raakt,
Een ander weederom van *Hooven*, *Huyzen*, *Kerken*,
Van *Kabinetten*, en van *Boeken*: Deeze maakt
Zijn meeste werk, van uyt 't gehoorde iets naar te praaten,
Maar Gy brengd niet een zaak, geen letter aan den dag,
Als 't geen Gy hebt gezien; Gy hebt niets naargelaaten,
Dat tot beschrijving van de *Goudkust* dienen mag,
't Minst dat Gy ons verhaald, heeft zijne prijs, en waarde,
Gy zijt te roemen, om de kortheyd van uw styl;

**** Gy

(10) Dit hebbenwe met weynige veranderinge uyt de *Prediker* SALOMONS IX: 10.

(11) Ook van andere, wier naamen te verhaalen, te verdrietig, en te lang zoude vallen.

Gy daald ook zelf tot in (12) het ingewand der aarde,
Om niets onaangeroerd te laaten. Midd'lerwyl
Zoo ymand luſt heeft, om de *Teyk'ning* te beſchouwen,
Die in dit Werk beknopt te zien zijn, niet op 't grootſt,
Die kan ze voor opregt, en voor geloofbaar houwen,
Als zijnde op 't oog geſchied, niet valſch, of naargebootſt.
Wie kan dan uwen Lof, zoo groot alsze is, verkonden?
Gy zijt Opmerkend, van een zonderlinge Vlyt,
Gy ſchrijft van *Zee*, van *Land*, *Beleeg'ring*, *Vree-verbonden*,
Van *Eylanden* zeer verr' geleegen, ook van *Stryd*,
En *Veldſlag*; Gy ontdekt ons onbekende dingen,
Die wy gelooven, dat waaragtig zijn, en wis,
Om dat Gy in dit Boek niet wilt te voorſchijn bringen,
Als 't geen door u van ſtuk tot ſtuk (13) bezigtigd is,
Des moet ons uw verhaal verlokken, en bekooren.
Een Oog-getuyge is meer, als twintig die wat hooren.

Aan 't Opſchrift van dit Boek wil ik my niet vergaapen,
Schoon het op 't voorhoofd zoo een ſchoonen *Titul* draagd,
Als of'er niet, als *Goud*, en *Goudſtof* was te raapen,
Op deeze *Goud-kuſt*, daar uw Boek breed van gewaagd,
De naam is mooy, en doed elks herte in liefde branden,
Mits 't *Goud* een berg-ſtoffe is, aantrekkelijk van aard,
Maar 't legd verhoolen in des (14) aardrijks ingewanden,
En 't regt gebruyk word ſlegts voor weynige bewaard,
Geen menſch moet om het *Goud* alleen zich zoo verneed'ren,
Dat hy zou reyzen naar dit verr'-geleegen land,
't *Goud* heeft geen vaſte plaats, 't vliegd heen (15) met arends veed'ren,
Is voor den wijzen menſch een al te onzeeker pand;
Een wijs man moet op 't *Goud* zijn herte nimmer zetten,

Maar

(12) Daar hy van de *Goud-Mijnen* ſpreekt, 1. *Boek* 6. *Brief*, pag. 80. &c.

(13) Is een Spreuke uyt PLAUTUS: *Truc. Act.* 2. *Sc.* 6.
Pluris eſt teſtis oculatus unus, quam auriti decem.

(14) OVIDIUS ſchrijft'er aldus van in zijn *Metamorph. Lib.* 1. v. 139. als hy van de koopere Æeuwe praat:
Quasque recondiderat, ſtygiisque admoverat umbris:
Effodiuntur opes.

(15) *Spreuk.* XXIII: 5.

Maar leeven, met het geen hy heeft, gerust, en stil,
Het is een vaste zaak (men kan 't schier niet beletten)
Hoe meerder (16) *Goud men heeft, hoe meer men hebben wil.*
Die gierig zijn, en in haar gierigheyd volherden,
Zijn, enk'lijk met het zien van 't *Goud*, in haaren schik,
't Is een gewisse Spreuk: *Wie* (17) *schielijk rijk wil werden,*
Valt in verzoekingen, en eyndlijk in den strik.
Dog zoo des menschen lust, en zijn gedachten speelen,
Dat hy (om niet altijd te blijven aan den heert
Der oud'ren) reyze door des weerelds and're deelen,
Die zaake is lofflijk, en ten hoogsten roemens weert,
Kan hy dan in dat land de vreemdigheeden ziende,
Zijn lust voldoen, en op een eerelijke wijs',
Zig, als een vroom *Levyt*, toeëygenen (18) de tiende,
Die toond, dat hy de kunst verstaat, die wind den prijs,
Die word als baas gekroond, en gaat met 't hachje strijken.
't Lukt maar aan (19) *weynigen den Paus te mogen kijken.*

Dog hoe zeer 't veld uws Boeks van my word doorgewandeld,
Ik merk dat niet alleen van 't *Goud*, hoe schoon, hoe lief,
Hoe aangenaam voor 't oog der menschen, word gehandeld:
Ik vind verandering van stoffe in elken brief,
Hier schrijftge (en 't geen gy schrijft staat op zeer vaste beenen)
Van *Vreemdelingen*, die daar woonen in dat land;
Van *Spanjaards*, *Engelzen*, van *Franschen*, en van *Deenen*;
En daar van *Visschery*, van *Land-bouw*; hoe men plant;
En hoe men Visschen vangd. Nu gaatge ons oop'ning geeven,
Van *Godsdienst*, hoe men voor haar *Afgod* neygd, en stuypt;
Dan eens van *Vogelen*, die in de hoogte sweeven;
Ook van het *minste Dier*, dat op der aarde kruypt;

**** 2 Gints

(16) OVIDIUS beschrijft dat klaar, *Fast. Lib.* 1. als hy zegd:
Creverunt & opes, & opum furiurosa cupido,
Quo plus sunt potæ, plus sitiunt aquæ.
(17) 1 *Timoth.* VI: 9.
(18) Het is een wet, dienwe vinden in de Boeken van MOSES, *Levit.* XXVII: 30. en *Numer.* XVIII: 21.
(19) Is een Spreuke uyt HORATIUS. 1. *Ep.* XVII.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

Gints vindme een brief vervuld van *Boomen*, *Vrugten*, *Kruyden*
Dan van den *Elefant*, van *Slangen* ſterk, en kloek.
De *Slaave-kuſt*, en hoe men handeld met die Luyden
Is niet het minſte, dat zig opdoed in uw Boek.
Elk plukk' dan waar 't hem luſt, hy zal genoegen vinden.
Verſcheydenheyd in ſpijze is aangenaam aan Vrinden.

Ik voel de rymens geeſt begind in my te ſtuyten:
Elk leez' dit Boek, en zie hoe 't hem behaagen zal,
En volge u, BOSMAN, dan op 't ſpoor: Ik zal beſluyten
Met deeze regulen, maar vier in het getal.
't Boek van de *Goud-kuſt* op 't naauwkeurigſte beſchreeven,
Waar in men alles, 't geen betreft die *Landſtreek*, vind,
Zal u, na uwe dood, doen veele jaaren leeven:
Het zy zoo: 't Is de wenſch, van die zig noemd

Uw Vrind:

D. HAVART
Med. Doctor.

Rotterdam, den
XX. *Nov.* MDCCIII.

BESCHRYVING
VANDE
GUINESE GOUD-KUST.

EERSTE BRIEF.

Handelende van de *Guineſe Goud-kuſt* in 't gemeen, en van 't *Aximſe* Landſchap in 't byſonder, als mede van de beſettinge der *Nederlanders* en *Brandenburgers* in 't ſelve Landſchap, oock van de ſleghte Regeeringh der laatſten aan deſe *Kuſt*, en eyndelijck van *Rio Cobre*, en 't ongeluck aldaar aan een *Fort* gekregen.

MYN HEER,

UE. aangename den eerſten December 1700. Gedagteekent / is my te zijner tijd door Capitein N. N. wel aangebragt / waar uit met ſonderling genoegen hebbe beoogt/ dat mijn ſaken / door 't goed beleyd en naarſtigheyd van UE. een goeden uytſlag hebben gekregen ; 'k en kan niet minder doen dan'er UE. gedienſtiglijck voor te bedanken / met betuyging / dat ik alle doenlijke middelen ſal te werk ſtellen / om ſo een ongewonen dienſt na behooren te mogen erkennen en vergelden ; dog ſeer ongaren op ſo een wijs / als waar toe UE. my nodigt / namentlijk / om UE. een nette Beſchrijving van dit Land te laten toekomen : want niet tegenſtaande ik door mijn lang verblijf en inwoning alhier genoegſame kennis van deſe Kuſt heb / of ten minſten (om geen Botterik te zijn) behoorde te hebben / en dieshalven in ſtaat moeſt zijn / UE. te Inleyding.

voldoen / so zijnder dog verscheyde Redenen / welke my daer van een afkeer doen hebben / en onder andere twee van geen kleyn gewight. Als eerstelijck de kennis van mijn eyge swackheyd / welcke my levendigh voor oogen steld / dat ick met mijn eenvoudig schrijven / UE. onmogelijck sal konnen voldoen / noch de saken in zijn vereyste samenhangh op het papier brengen. Het tweede is van nog grooter aandaght en nabedencken / namentlijck / of ik / als een dienaar van de West-Indische Compagnie, wel bevoegt ben / eenige verklaaringh / of openingh van haar Edel: staat en gelegentheyd aan anderen te geven. Hier aan nu seer twijffelende soo had ick wel gewenst dat UE. my van dit lastigh Pack had ontslagen / op dat ick / en misschien oock UE. hier van geen naberouwen mogten krijgen. Doch de verpligtingh aan UE. is soo groot / en UE. vriendschap my van soo hoogen waarde / dat ick over gesegde swarigheyd heen stappende / UE. sal traghten te voldoen; nochtans onder belofte / dat UE. my / in mijn schrijven soo hier en daar wat sult moeten toegeven / vervullende het gebreck van stijl met UE. gewoone goedgunstigheyd: konnende UE. voor het overige sigh verseeckeren / dat het my / om UE. een volkome vergenoegingh te geven / soo niet aan magt / ten minsten aan een goede wil niet ontbreecken sal.

Keerende my dan weeder tot UE. Brief / soo bevinde dat UE. nieuwsgierigheyd / eerst en voor al gaat / over 't Landschap waar dat u Neef jongst door den Heer Generaal is geplaatst. Om UE. daar op behoorlijck te antwoorden / soo dient / dat het Axim genaemt is / een Landschap bebouwd / en voorsien met seer veel groote en schoone Dorpen, en alle deselve sijn by uytnementheyd volckrijck / leggende gesegde Dorpen, soo wel aan den Oever der Zee, als Landwaards in / haar grootste Dorpen langs de Strand, of aan Zee, leggen onder de Forten der Nederlanders en Brandenburgers, waar van dat der Nederlanders noch wel het voornaamste is.

Beschrijving van 't Aximse Land, is vol Dorpen, en volckrijk.

Ons Fort alhier / is genaamt St. Antoni, sijnde het sijne benaming verschuldigd aan de Portugeesen, welcke voor deesen Heeren en Besitters van sijn geweest / doch door ons in den jaere 1642. van daer / als ook van meer andere Plaatsen

't Fort St. Antoni, hoedanig bewoond.

sen en Kusten, verdreeven. En waarlijck het scheen in voorige tijden / dat de Portugeese Landaard aan andere Landen, en Mogentheden diende voor Bracken / om het Wild voor deselve op te spooren / als wanneer die dan quamen om'er haar van te ontlasten / en het in eygendom na sigh te nemen. Dog dit overgeslagen / dit Fortje is niet groot / dog seer fraey / en net Gebouwd / en te gelijck oock sterck / en wel gelegen / voorsien met drie goede Batteryen, Borstweringen, Buytewercken, en hooge Muuren, aan de Landkant, mitsgaders een genoegsaam getal goed Kanon; dieshalven als het van mondkost voorsien was / soo sou het tegens een groote maght van desen Landaard bestand sijn.

't Is mijn van herte leet / dat ick UE. de aftekeningh van 't selve niet kan toesenden / gelijck van meningh ben geweest / dog de geen welcke dit sou gewrooght hebben / is ons / wanneer nog maar ten halve het werk gedaan was / door de dood ontruckt / dies UE. geen aftekeningh van eenigh Fort bewesten Elmina gelegen / te verwaghten hebt / maar wel van die geene welke Oostwaarts van 't voornoemde Elmina sijn gebouwd.

UE. weet sijn Neefs bedieningh; die van sijn Opperhoofd gemaakt is Oppercommis, of Opperkoopman, sijnde diejegenwoordig de Heer N. N. dewelke soo wegens de Compagnie, als den Generaal, een volslage gebied over dit geheele Land heeft / als sijnde de Inwoonders onder een groot gebied of gesag van den Koopman aan Axim verbonden om alles dat in haar Land komt voor te vallen / hem aan te dienen / vermogende sy niet het geringste buyten sijn kennis / of toestemming mogen verrigten / bekledende hy in dat Land de plaats van Opperreghter, niet nalatig sijnde om nevens de swarte Hoofdluiden, alle overtreders en quaaddoenders / na s' Lands wijse te straffen. Hoedanigh dees Regtplegingh toe gaet / sal ick my de eer geven / wanneer tijd van leven heb / UE. met een anderen Brief te verstendigen / en nu eer ik verder gae / UE. een kleyne schets van de Guineese Kust, doch voornamentlijck datmen de Goudkust noemt / (en die wy nevens andere besitten) te geven. *Groot Gebied of gesag van den Koopman tot Axim.*

Guinea, is een wijd uytgestreckt Landschap, van eenige honderd mijlen; besluytende in sigh selven ontallijck veel soo groote als kleyne Koninghrijcken, behalven noch veele *Guinea is een wijd uytge-*

ſtreckt Land.

dewelke by wijſe van een Gemeenebeſt werden geregeerd.

Waer van eenige Schrijvers, aangaande Guinea weder-ſproken worden.

Veel Schrijvers hebben gemeend dat Guinea een magtigh Koninghrijck was / welckers Koningh door 't geluck van den Oorlogh, en ſijn Wapenen een groot getal Lands, onder ſijn geweld hebbende gebragt / dees geheele Landſtreek tot een Koninghrijck gemaackt hadde/en aan 't ſelve de naam van Guinea gegeven. Doch dat dit een ſeer groeve misſlagh is / hoop ick UE. by gelegentheyd te toonen / ſijnde de naem van Guinea by de Inwoonders ſelf niet eens bekend / dies het ingebeelde Guineeſche Koningrijck niet in de weereld / of ten minſten noch ſeer verre te ſoecken is.

Lengte van de Guineſe Goudkuſt, waar deſelve begind, en ook eyndigd.

De Goud-kuſt, een gedeelte van Guinea ſijnde / beſlaat een lengte van ontrent of ruym ſeſtigh mijlen / beginnende met het Goudriviertje, drie mijlen beweſten Aſſiné, of twaelf mijlen boven Axim, en eindigende met het Dorp Ponni, ſeven of aght mijlen beooſten Acra.

Slegten handel aan Aſſiné,

Met de Landſtreek tuſſchen Aſſiné en Rio Cobre, een mijl boven ons Fort St. Antoni gelegen / te beſchrijven / ſal ick U E. niet ophouden / mits den handel daer ter plaetſe jegenwoordigh ſoo ſleght is / dat wy haer ſelden meer gaen beſoecken. Door negen / tien / en meer jaren wierd'er ſtercken handel gedreven / maar t'ſedert dat het Goudrijcke Landſchap Aſſiné (van werwaerds het Goud aldaer wierd gebragt) door de Dinckinraſe is geſlagen / en bynae verwoeſt geworden / t'ſedert / ſegh ick / is hier weynigh te doen geweeſt / en 't weynige dat hier noch werd ontfangen / is vals of van ſeer ſlegten deugt. Dieshalven hier van af ſcheydende ſal ick over gaen tot de Landſchappen, welcke op de Goud-kuſt langhs 't Strand ſijn gelegen/en ſonder de magtigſten van dien/of den Koninghrijken de voorrang te geven / maar ſimpelijck van boven af beginnende U E. t'elkens ſoo veel ſchrijven als de tijd ſal willen toelaten.

En waar uyt ontſtaat.

Namen van al de Landſchappen op de Goudkuſt.

Al de Landſchappen van de Ancoberſe Rivier af / tot aan het Dorp Ponni, ſijn elf in 't getal / als Axim, Ante, Adom, Jabi, Commani, Fetu, Saboe, Fantijn, Acron, Agonna, en Aquamboe, yeder van deſelve een / twee / drie / of meer Dorpen / leggen aan de Zee / ſoo onder de Forten der Europianen, als tuſſchen deſelven in / doch haer grootſte en Volckrijckſte

rijkste Dorpen, hebbense gemenelijk Landwaards in. Seven van gesijde Landschappen sijn Koninghrijcken, als hebbende een jegelijck sijn eygen Koningh, en de overige magh men billijck de naem van een Gemeenebest geven / als werdende door eenige der voornaemste onder haer bestierd; edog welke deselve sijn / staat ons in 't vervolg te toonen. Ik zal dan eerstelijk / volgens mijn voornemen / van het Aximse Landschap spreeken / te weeten / dat het in voorige tijden van een redelijke groote en maght is geweest / (namelijk na 't vermogen van desen Landaard,) maer door de komst der Brandenburgers op dese Kust, hebben de Inwoonders sig verdeeld; een gedeelte heeft sig onder de bescherming van de nieuwe aengekomene begeven / als sig selven aldaer een sachter Heerschappy en vryer toom belovende / gelijk als uyt het vervolg sal blijken; en dit is haer ook niet ten eenemael misluckt. De overige wel van de eerlijckste / en min na veranderingh haekende / bleven by ons; schoon sy / als gesegt is / door deese afsonderingh haer Land als gescheyden hebben. Hier sal ik egter niet op sien / maer aen het Aximse Land, soo als het door deesen geweest is / een lenghte van ruym ses mijlen geven / te rekenen van meer gemelte Rio-cobre, (of Ancober, doch anders gesegt Slange-Rivier / om redenen / na alle vermoeden / door de Portugesen soo genaemt / om dat hy haar loop slangsgewijse Landwaerds in streckt / ter lengte van in de twintigh mijlen) tot het Dorp Boeswa een mijl bewesten ons Fort, aen het Dorp Boutry gelegen. Nader verklaring van Axim. Lengte van het selve.

De swarten (Negers) of Bewoonders van dit Land sijn doorgaens rijck en weeldrigh / grooten handel dryvende / met de uyt het Land komende Koopluyden, doch welckers Goud sy voor het meerendeel aen Boord van de hier ter Kust komende Schepen / als Engelse en Zeeuwse Lorrendrayers / besteeden / niet tegenstaende de sware straf die sy sigh door dees verboden handel op den hals halen: want soo wy haer op dees handel komen te betrappen / soo en sijnse niet alleen al het door haer gekoghte goed quyt / maar worden daer en boven noch dapper in de Beurs getast / en moeten een fraeye geld boete op brengen; doch dit schrickt haer niet af / en sy onderneemen het t'elkens weder op nieuws / op Heeft rijke Inwoonders, sijnde groote Koopluyden. Dier selver sluyckery, en boete daar op vallende.

hoop van niet te sullen werden aghterhaeld; oock sijn de meeste wel soo ergh / dat sy de Slaven van de Compagnie, welcke op dit sluycken by naght moeten passen / en by gevolge soo veel als Verklickers sijn / de handen salven en met een steeckpenningh om setten / als wanneerse onbeschroomd haar handel konnen drijven / en beletten dat wy pas meer als een honderste part van dit Goed komen aen te haelen. De reden nu waerom de Inwoonders met soo grooten gevaar dees verboden handel drijven / is / om datse de Koopmanschappen van de Lorrendrayers / voor een derde of vierde minder als by ons konnen krijgen / en somtijds oock deugdelijcker goed. Dies UE: ligtelijck kond bevroeden/dat sy hierom al eenigh gevaer sullen willen uytstaen / want door dees handel eenigen tijd geluckigh te plegen/konnense hen haast rijck maecken.

De benaming van Lorrendrayers verklaard: sijn onvrye Scheepen.

'k En geloof niet dat UE. onwetende sijt / wat wy hier door de naem van Lorrendrayer verstaan; doch daer in onkundigh sijnde/soo diend dat het onvrye Scheepen sijn / door eenige Koopluyden, in Holland uytgerust / welcke door haer handel die sy hier doen drijven / 't Reght ofte vryheyd van den Staat, aen de West-Indische-Maatschappy verleent / om dees Kust alleen te behandelen / besteelen / en te kort doen / dies oock gesijde Scheepen/indiense van ons werden gekaept/ voor goede buyt werden verklaerd / en zo sy'er sigh met geweld tegens aen kanten/en egter van onse Scheepen vermeesterd worden/soo hebbense/na inhoude van de Plackaten (uyt bevel van den Staat, al omme afgekondight) lijf en goed verbeurd. Dog schoon we te mijnen tijd voorbeelden hebben/ dat'er Lorrendrayers met geweld sijn vermeesterd / soo sijn de Placcaten doch nooyt soo strengh uytgevoerd / maer wy hebben ons vergenoegd / met de voornaemste Belhamels ten voorbeelde van anderen te straffen; van gesijde onvrye Scheepen / sijn'er gedurende mijn aenweesen alhier / eenige weynige genoomen / en opgebraght / doch indien door de een / als ander Dienaer van onse Maatschappy, wat beter wijs opgesteld was geworden / daer hadden'er seeckerlijck vry meer in de kaars geblogen. Maer wy zullen / om niemand te beschuldigen/wijl een iegelijck sijn swackheyd heeft/

Hoedanig met deselve gehandeld werd; en sware straf op deselve opgesteld.

hier

hier van afscheyden / en besien / waermede / of door wat middel de Inwoonders van Axim sigh selven geneeren; 't selve bestaet buyten den handel in den Landbouw, en Visvangst: van 't laetste zijn'er egter maer weynigh / daer en tegen meest alle de Inwoonders, zijn bezig met den Landbouw, voornamentlijck in 't Planten of Zayen van Rijst / dewelcke hier meer als elders / overvloedigh wast / en van hier de geheele Goudkust over verboerd word / brengende de Inwoonders daer voor weeder van andere Plaatsen / Milhio, Jammes, Pattattes, Oly de Palm, en soo voorts / om redenen dat die Vrugten hier sonderlingh schaars sijn / als sijnde het Aximse-Land, of Aardrijck door sijn vogtigheyd wel bequaam tot het vergaderen van Rijst / en fockingh van Fruyt-Boomen / die beyde een natte grond vereyschen / doch niet tot het winnen van de genoemde Vrugten / welcke sy ten meerendeel van andere Plaatsen moeten hebben.

De Levens-aart der Bewoonders van Axim.

Axim geeft veel Rijst, doch weynig Koorn en andere Aardvrugten.

Van de aankomst der Brandenburgers heb ick hier vooren met een woord of twee gewaaght / doch sullende hier wat nader van deselve spreecken. Dus diend UE. voor af te weeten / dat maer drie kleyne mijlen beoosten ons Fort St. Antoni, haer Hoofd-Fortres / genaemt Fredricksburgh, aen het Dorp Pocquesoe, op den Bergh Mamfro gebouwd / gelegen is / sijnde een aensienlijck en redelijck groot Fort, gesterckt met vier niet van de kleynste Batteryen, dewelcke voorsien sijn met seg-en-veertigh stucken Kanon, doch seer licht en meestendeels van 't kleynste slagh / de Poort van die Fortres is soo schoon als een op de geheele Kust, maer na mate van het Fort veel te groot; dies men met goed reght / gelijck aen de Burgers van Minde wierd gedaen / mogt raden van haer Poort toe te houden / op dat'er het Fort niet door mogt komen wegh te loopen. Aen de Oostkant van het Fort hebbense een fraey en gerieffelijck Buytewerck, 't welk haer veel gemack byset / maer dat het Fort oock seer veel van sijn sterckte beneemd / gemerckt men over dit Buytenwerck, het Fort op een gemakkelijcke wijs sou konnen beklimmen / en overrompelen; doch de grootste fout in 't bouwen van dese Fortres begaan / is / datse de Borstweeringen soo laagh hebben gelaten / datse maer even tot aen de knien komen / waer doorse voor 't schieten

't Brandenburgse Fort, groot Fredricksburg, beschreeven, en waar gelegen.

ten van die van buyten t'eenemael bloot en ongedeckt staen.

't Welck haer in tijd van Oorlogh, al was 't maer met de Swarten, sonderlingh qualijck sou komen: want geen mensch kan sigh op de Battery of Gordynen begeeven/of men kan'er hem van buyten met een Snaphaan afligten/ uytgesonderd alleen aen de Landkant; waer dat de Borstweringh sijn bereyste hoogte heeft. Voor het overige is de Bouwkunde redelijckerwijs in aght genoomen. Van binnen is het Fort met een goed getal fraeye Woningen voorsien. De Aftekeningh sult gy om reeden hier vooren gemeld voor als noch moeten missen.

Eernaem van het Opperhoofd, aen 't gesijde Fort.

Tot Opperhoofd van dit Fort, en met eenen oock van de geheele Besetting der Brandenburgers, hier ter Kust, (bestaande in twee Forten en een Loge,) hebben sy een Persoon welcke de Eernaem voerd van Directeur Generaal, wegens sijn Keurvorstelijcke Doorlugtigheyd van Brandenburg, en desselfs Africaanse Compagnie, sedert eenige tijd sijn haar lieden Opperhoofden, en verdere Bedienders, buyten de soldaten/ meest alle Nederlanders geweest/ dewelcke in navolging van ons/ altoos getragt hebben/ soo een volstreecken gebied over haer Onderhoorige Swarten te voeren/ als onsen Koopman aen Axim. Doch sulcks heeft haer nooyt willen gelucken/ eensdeels wegens haer eygen onredelijckheyd/ en oneenigheyd onder malkander/ ten anderen ook door de schelmagtigen aart der gesijde Swarten, welcke meest alle om het een of ander schelmstuck van ons gevlugt sijn/ en sigh hier ter nedergeslagen hebben.

Seven Generaals ten tijde des Schrijvers, op den anderen gevolgt.

Hoedanig geregeerd hebben, en den lof aen den

Seven Opperhoofden, of Directeurs, heb ik te mijner tijde op de Kust gekend/ de eerste was een Embdenaar, genaemt Jan Nyman, een Heer van een gesond oordeel/ en goed begrip begaaft/ en daar nevens ook wel ervaren in de saken deser Kust, dies hy sijn s'Meesters belang oock ongekrenckt heeft voorgestaan en bewaard/ voerende sijn saken met een sonderlinge voorsigtigheyd en goed beleyd uyt/ waar door hy hier te Lande oock een goede naam heeft verkregen/ en met groote eer van de Kust vertrocken is. Hy heeft tot Opvolgers gehad de Heeren Jan en Jacob ten Hooft, Vader en

Soon/

Soon / welke byde mede eer met haare Regering hebben ingelegt / en haar onderhorige in toom gehouden / voornamentlijk de Soon / dewelke door zijn buygsamen aart / en minnelijken omgang / sig van al de Swarten deed beminnen / en een iegelijk tot sig wist te trekken : waar door den Staat der Brandenburgers alhier seer wierd verbeterd / en uitgebreid. Dus ik wel derf zeggen dat de Maatschappy van Brandenburg, noit dienstiger Man / om haar belangen waar te nemen / als desen hebben gehad / en misschien ook noit krijgen zullen. Waarom sy ook den dag wel mogen vervloeken waar op se hem hebben doen ligten / en een ander / met name Gysbregt van Hoogveld, in zijn plaats gesteld / dewelke van te vooren in onsen dienst Koopman aan Axim was geweest / daer hy zijn Onderhoorige zoo qualijck handelde / dat onsen Heer Generaal Joël Smits, neevens zijn Raad genodigt was hem van zijn Ampt af te setten / en voor onbequaam van de Kust te senden ; waar na in dienst der Brandenburgers geraktende / en hier te Lande met het Oppergesag komende / so heeft hy aan de Swarten, (by wien hy van ouds in den haat was) om sig van haar te doen beminnen / seer veel vryheden / en ongehoorde voorregten verleent en toegestaan / waar door 't gesag der Brandenburgers hier te Lande geen kleine krak quam te ontfangen / en door hem de eerste steen van haar verderf wierd gelegt. Dog dit mogt hem Hoogveld egter niet helpen / want na een korte Regering stonden de Blanken en Swarten gelijkelijk tegens hem op / en zijn geding opmakende / wierd hy door haar uit de Regering geset / en van de Kust gesonden / in desselfs plaats verkiesende een Mennonist, genaamt Jan van Laar, een Persoon welke meerder verstand had / om een stoop Brandewijn s' dags te nuttigen / dan het ware belang van zijn Heeren en Meesters te behartigen en waar te nemen. Hier mede begon 't ook al in 't wild te lopen / staande de saken van desen van Laar reeds alsso verward / dat hy na een korte Regering / tijdelijck door de dood wierd weg-geruckt / tot zijn Opvolger (als de naaste zijnde) na latende eenen Jan de Visser, dewelke qualijk zo veel verstand had dat men hem alleen moght vertrouwen / en daar nevens

eersten tweden, en derden gegeven.

't Vierde Opperhoofd geeft aldereerst oorsaak aan het verderf der Brandenburgers.

't Geen van de vijfde niet verbeterd, maar wel verargerd word,

als oock de sesde.

nog zo ongelukkig / dat men sig niet veel van zijn Regering mogt belooven. Kort na het aanvaarden van 't Opperbevel wierd zijn Koopman tot Acoda, door de Swarte dood geschooten / en wijl hy geen beleid nog magt genoeg had om wraak over dees euveldaad te nemen / zo hebben de Negers, in haar buytensporigheid voortgaande / haar wreedheyd noch verder ten koste van 't leven van eenige zijner Blanken geoeffend / en laatstelijk hem selven opvangende Landwaards in vervoerd / en na eenige dagen godloos lijck half gerabraakt / en met een menigte Steenen om het lijf in Zee gesmeeten en verdroncken; van dees schendaad / welcke ten hoogsten versoepelijck is / werd seer verscheyden gesprooken / doch het komt egter alles eenparig hier op uyt / dat dees Moord niet alleen met medeweten en toestemming der Blanken is gepleegt / maar zelf / soomen segt / door haar bevel / werdende hier van de meeste schult gegeven eenen Adriaan Grobbe, dewelcke door de Swarte tot Opvolger van den vermoorden wierd gesteld. Word hy nu ten onregten beschuldigt / soo verhoop ick / dat hy sig sal konnen verantwoorden / en sig van dees laster suyveren: doch is het zijn bedrijf / soo verschaf den Hemel hem / en alle verdere Medepligtige loon na werken / want hier door alle Europianen een krak in haar Gesag hebben gekregen / staande het / en niet sonder reden / te dugten / dat de andere Negers dit voorbeeld / wijl 't ongestraft blijft / sullen navolgen / en soo sal ten laatsten niemand sijn lijf meer seker zijn. Hier mede legt nu de hoogheyd der Brandenburgers ten eenemaal onder de voet / sonder dat ick sien kan dat zy het oopt weder meester sullen werden / want de Swarten 'er nu den duym op hebbende / sullen haar altoos na haar Pijpen doen dansen / en boven haer heerschen.

Die van de Swarte gevangen, en om hals werd gebragt.

Wie daar van de grootste schuld werd gegeven.

Geheel verval der Brandenburgers

'k En heb om de seldsaamheyd der voorseyde saack niet in gebreeke mogen blijven / UE. deselve mede te deelen / op dat UE. nevens my / en alle menschen hier ter Kust, soo een schelmstuck moogt versoepen: en te meer heb ick het UE. niet willen onthouden / om dat UE. grondige kennis van den handel der Embder-Maatschappy in Europa hebt / ook te gelijck moogt sien / hoedanig haer saken alhier tsederd eenige

jaren

jaren herwaards zijn bestierd geworden. Hier mede van dees Stoffe affcheydende, begeve my noch derdehalf mijl meerder Oostwaards aen, even beneden Kabo-Trespuntes, alwaer de Brandenburgers aen het dorp Acoda noch een Fortje hebben, genaemt Dorothea, van ons voor omtrent elf jaren uyt hoger bevel aen haer ingeruymd en gegeven, en t'sederd door haar merkelijck versterkt en verbeterd, zijnde gebouwd als volgt: eerst een Huys met een Plat gedekt, en daer aan twee kleyne Batteryen, en halve Gardynen; op welcke Batteryen sy ligte stukken Kanon hebben geplant, 't overige van het Huys is wel met een genoegsaam getal Kamers en Gemakken voorsien, doch alles maer ligt en digt op gebouwd. Twede Fort der Brandenburgers, genaamt Dorothea.

Tusschen Maufro en Acoda hebben de Brandenburgers in den jare van 1674. noch een Huys gebouwd aan het dorp Tacrama, midden op Cabo-Tres-Puntes geleegen, 't voornemen van haer Generaal was, om alhier een sterkte te bouwen, 't gunt bestand sou mogen zijn om de waterplaats, niet ver hier van daan geleegen, te beschermen, en door dat middel onder haar geweld te houden. Dog ik ben van gedagten datse bereeds so veel last aan 't onderhoud der voorseide twee Forten, en dees Loge hebben, datse sig voor eerst met geen nieuwe Aanbouw sullen soeken te beswaren. Loge der Brandenburgers, op Cabo-Tres-Puntes.

Dees Brief is gansch tegens mijn verwagting dus verre uytgebreid, mits my het Brandenburgse werk ongevoelijk so verre verleid en doen wyden heeft, waar door mijn voornemen om UE. van de Gewassen en Vrugten, in 't Aximse Land vallende, te schrijven, is verydeld: want willende UE. niet te veel op een reys voorsetten, so sal ick 't geseyde tot een nader gelegentheyd sparen, en voor als nu nog maar spreeken van de hier vooren gemelte Slange-Rivier, by de onse genaemt de Rivier van Ancober, na de naam van het Landschap. Dees Rivier is te fraay dan dat mender so ligt sou van af sien. Sy is, so ick bereeds gesegt heb, een mijl boven ons Fort St. Antoni gelegen, aan de Mond isse sonderling wijd, doch ondiep, ja so, dat ik niet geloof dat men'er met een Boot sou konnen inkomen, een weynig opgevaren sijnde word sy dieper, en te gelijck oock nauwer, waar in men eenige mijlen kan opvaren, dat men byna geen verandering bespeurd, Beschrijving van de vermakelijke Ancoberse Rivier.

 speurd,

speurd. Hoe verre dat sy sig eigentlijk Landwaards in strekt/ is my onbekend / ick heb haar drie kleine dagrijsens opgeweest / en vond haar over al seer vermakelijck / ja soodanigh als ick oyt op de Kust van Guinea, (ten ware aen Fida) gedenke iets gesien te hebben / aen weerkanten is sy aen den Oever beset met schoone en hoge Boomen / welcke de soetste schaduwe des weerelds geven / onder welckers lommering men met veel vermaeck / voor 't stecken van de Zon bevryd sijnde / kan varen; op gesegde Boomen siet men een menigte van alderhande fraaye gecouleurde Vogels, en honderden van groote / en kleyne Apen sitten; sig selven van de eene Boom op de andere vermackende / 't welck niet onaengenaem is te aenschouwen: en om dees Rivier nog meer luyster by te setten / soo heeft men / deselve een mijl opgevaren sijnde / aen de West-Oever, om de quartieruurs een schoon en Volckrijck Dorp, welckers Huysen heel soet langs de boorde van 't water staen gebouwd. Dees Dorpen, een groote menigte in getal sijnde / maken drie Landschappen uyt / het eerste / als naast aen Zee gelegen / is genaemt Ancober. Of nu de Rivier na 't Landschap, of 't Land na de Rivier genaemt is / wil ik / als tot de saak niet dienende / onafgedaen laten / en maer alleen seggen / dat het twede / en aen dit volgende Landschap / Aboeroe is genaemt / en het derde of laatste Eguira. 't Eerste heb ick te mijnen tijde als een Regering van eenen / of een Koningrijck, en de twee andere als Gemeenebesten aengemerckt. In 't Eguirase Land hebben wy voor een reeks van jaren voorleden een Fort gehad / waer dat ter dier tijd grooten handel wierd gedreven: want behalven dat de toevloed van Goud van andere Plaatsen daer na toe quam / soo heeft dat Land selver eenige Goudmijnen in sijn geweld / want'er te mijnen tijde / dat ick het Gesag aen Axim had / noch een seer rijke is ontdekt. Het gesegde Fort hebben wy / verschil met de Negers krijgende / op een elendige manier verlooren / want het Opperhoofd van de Swarten belegerd zijnde / en het niet langer konnende verdueren / (hebbende / soo men segt / al met Goud in plaats van Eyser geschooten) geliet sig als of hy met de Belegeraars wilde verdragen / en trad dienvolgende met haar in

Word bewoond van driederhande Volkeren.

Fort der Nederlanders op de Rivier

Word belegert Dog 't Opper-

in Onderhandeling / doch midden van haar Handeling deed hy sig selve met al zijn Vyanden in de Lugt vliegen. Eyndigende hy dus manmoedig/ dog seer ongelukkig zijn leven/ nevens onse Besetting/ en al sterbende nam hy als Simson wraack van zijne Vyanden. Om dit zijn voorneemen wel uyt te voeren; had hy een kleyne Jonge belast met een brandent Lond by het Kruyt te staan / en soo haast hy met de voet stampte / het Kruyt als dan aan te steeken/ hem beloovende van met een nieuw kleed te sullen voorsien als hy zijn bevel wel quam uyt te voeren / 't welck dees onnosele knaap gelovende maar altewel opvolgde. Geen mensch had hier van eenige kennis dan alleenlijck een Slaaf van onse Maatschappy, dewelcke stilswijgende sig tijdelijck op de vlugt begaf / en daar door gelegentheyd kreeg om het ons op de voorenverhaalde wijs meede te deelen. Of het sig nu soodanig heeft toegedragen / hebben wy / buyten 't verhaal van geseyde Slaaf/ geen nader berigt/ en dieshalven zijn we genootsaackt den selven te glooven. Want het is altans seeker / dat ons Fort ten koste van s'Opperhoofds, en eenige zijner Vyanden leeven gesprongen is. Dit voor eerst genoeg zijnde / soo versoecke dat UE. met dees Brief uwe nieuwsgierigheyd gelieft te voldoen / en verseekerd zijn / dat ick UE. by my in een nader gelegentheyd iets anders sal op dissen/ terwijl ick deese (na vriendelijcke groete/ en UE. Gode beveelende) met seer veel toegenegentheyd onderschrijve / als.

hoofd, laat het springen.

En op hoedanigen wijs.

Eynde van den eersten Brief.

TWEEDE BRIEF.

Beſchrijvende eerſtelijk 't *Anteſe* Land, omtrent *Boutry*, en de *Forten* der *Engelſchen* en *Hollanders*, en de bedriegerye der *Engelſchen* in 't uytgeven van valſch Goud. Vervolgens werd de ſchoonheyd van 't *Anteſe* Land beſchreven; en de *Boutryſe* Rivier, en 't groeyen van *Oeſters* in deſelve: daar aan volgd de beſchrijving van 't *Hollands* en *Engels* Fort aan *Zaconde*, en 't Landſchap daar om heen, waar na wy overgaan tot het Dorp *Chama* en 't *Hollands* Fort aldaar; mitsgaders 't *Jabiſe* en *Adomſe* Land. Eenige voorbeelden van wreedheden door den Veldoverſte van 't laatſte Landſchap gepleegd en aangehaald. Tuſſchen byde werd de Rivier van *Chama* mede beſchreven.

MYN HEER,

'T WAs den 15.... dat ick de eer had UE. mijnen laatſten te ſchrijven / welcke wil hoopen te ſijn 'er tijd aan UE. ſal werden overhandigd; doch wijl 't Schip / waar mede deſelve is overgaande / noch eerſt na Fida om Slaven moet gaan / en van daar over Curacao na 't Vaderland / ſoo make ſtaat / dat geſeyde Brief ten minſten noch een jaar op de Reis ſal door brengen / daar dit Schip in tegendeel ſijn kours regt naar Europa, ſonder eenige Plaatſen te mogen aandoen / moet ſtellen; waarom dan / en om UE. na den inhoude van mijnen laatſten / ſoo lang niet te laten wagten / wel heb konnen beſluyten UE. een afſchrift van den ſelven hier nevens te ſenden / met wenſching dat de Stoffe daar in verbat / UE. behagelijck en welgevallig mag ſijn.

't Aximſe Land heb ick in mijn voorgaande afgehandeld: 't geene daar aan paald / namentlijck / het Anteſe, ſal voor eerſt 't werk van deeſe ſijn / waar by dan noch ſoo veel ſal gevoegt werden / als de tijd / en luſt / ſal willen toelaten.

Ante. Twee mijlen beooſten of beneden Acoda aan het Dorp Boeſwa, begint het Landſchap Ante, of anders / gelijck de Inboor=

voorlingen seggen/ Hante, alhoewel wy het selve wel van Acoda af souden mogen beginnen / mits het'er tegenwoordig onder hoord. Voor veele jaren wierd dit Landschap verdeeld in Hoog-en Neder-Ante. Voor 't eerste wierd gerekend 't Landschap, dat wy nu onder den naam van Axim hebben beschreven / en Neder-Ante dat gene / waar van wy nu een begin hebben gemaakt. Dit land is in voorige tijden seer magtig en Volkrijk geweest / en bewoond van een weerbastig, en Roofgierig Volk, welcke ons verscheyde tijden groot spel hebben veroorsaakt / en wonderlijck geplaagd; doch door gedurige Oorlogen met die van Adom, en andere / sijnse soo afgemat / dat'er by na niets van haar oude luyster meer is overgebleeven. Doch hier agter sal ick noch meer hier van seggen.

Een mijl Bewesten of boven Boeswa aan het dorp Dikjeschooft, doch eygentlijcker gesegt / Infuma, hebben de Engelse in den jare 1691. een kleyn Fortje gebouwd / na dat haar de grond al verscheyde malen door de Brandenburgers, welcke hier eenigen tijd van te vooren haar s'Keurvorsts Vlag hadden geplant / was betwist geworden. Doch die het eindelijck / als daar niet veel voordeel in siende / goedwillig aan de Engelse over lieten. De opbouw der Engelsen ging sonderling traag voort / dies sy'er wel een jaar of ses meede door bragten / en nochtans is het van seer geringen belang / en niet waardig de naam van een Fort te dragen. De Engelse hebben sig menigmalen over 't bouwen van dit Fortje beklaagd / want behalven dat het geen goede Handelplaats is / soo sijn de Negers hier ontrent soo onbandig / schelmagtig / bedrieglijck / en stout / dat sy de Engelse in 't alderminste niet begeren toe te geven / maar hebben sig altoos tegens deselve aan gekant / en wanneer die haar gesag met geweld willen staande houden / soo werdense aanstonds op gelijcke wijse ontmoet; welcke dan oock het herte wel hebben om de Engelse in haar Fort te belegeren; gelijck voor vijf jaren verleden noch gebeurd is / wanneer sy het byna hadden ingekregen; dwingende de Engelse om voortaan met haar te leven soo als sy self begeeren / sonder eenige Meesterschap meer te dulden. Hier uyt ontstond tusschen haar byde / te

Engels Fort aen Infuma.

Is seer gering, en heeft weynig handel.

Schelmagtige Negers.

Engelse van deselve belegerd.

Welke

weeten /

weeten / de Engelse Besetting / en de Negers, een verknogte vriendschap / dewelke so ver liep / datse met den anderen aan spanden om alle Schepen, daar om Handel komende / te bedriegen / en in plaats van goed / vals Goud te geven; 't geen alreeds al menig is te beurd gevallen / en onder anderen voor drie maanden aan twee kleyne Engelse Scheepjens / waar van den eene voor sestien duysend gulden (bedragende sijn geheele Lading niet meer) enkel vals Goud quam te ontfangen / en soo ten eenemaal een verloore Reis moest maken: 't verlies van desselfs Makker was niet veel minder / en dat het aanmerkelijckste was van allen / dit valsche Goud haddense soo wel van de Blanken, als Swarten ontfangen. De Schippers van dese Scheepjens gingen wel aan Land, om by 't Opperhoofd der Engelse over dit schelmstuck te klagen / en om hulp te versoeken / ten eynde sy ander Goud, of ten minsten haar Goederen weder mogten krijgen; doch dit was / alsmen segt / by den Duyvel te biegt gegaan: want dien Heer / mede pligtig aan 't bedrog / kon haar niet helpen. Dus waren sy genoodsaakt onverrigter saken / met het verlies van al haar goed / weder te vertrekken. Dese bedriegery komt dagelijcks voor te vallen; of 'er de Blanke altoos aandeel in hebben / soud ik niet konnen seggen / maar wel / dat men met goed fatsoen dese plaats de valsche Munt van Guinea mag noemen / waar voor een iegelijck / hier ter Kust komende / moet gewaarschouwd sijn. 't Maken van vals Goud geschiet hier soo openbaar / dat het aan een yeder te koop werd geveyld / konnende men in mijn tijd voor eenen Rijcksdaalder goed / agt Rijcksdaalders vals Goud krijgen / dies sy'er eenen volkomen handel mee dryven.

met haar verdragen, en het op een bedriegen aanleggen, om valsch Goud uyt te geven.

Voordeelen hier van.

Anderhalf mijl meer neerwaards van dese bedrieglijcke Plaats / hebben wy aan het Dorp Boutry, doch gemenelijck Boutroe genaamt / op een seer hogen Berg een kleyn en mismaakt gebouwd Fortje, genaamt Batenstein, leggen; sijnde langwerpig gebouwd / en in tweeen verdeeld / versterkt met vier onnosele Batteryetjes, waar op elf ligte stukken Kanon sijn geplant; de naam van Batenstein draagd het heel oneygen / want soo men het na sijn waarde sou noemen / soo mogt het liever Schadenstein heeten / mits wy'er tsedert ee-

't Fort Batenstijn aan het Dorp Boutry.

nige

nige jaren meerder schade, dan baat hebben gehad. Aan de voet deses Bergs legt het genoemde Dorp, 't welck redelijck groot en Volkrijck is / wiens Inwoonders wyp beter sijn / als die van Infuma, en niet soo schelmagtig of bedriegelijck; altans omtrent ons gedragen sy sig eerlijcker en geschikter / dieswegens wy oock geen reden hebben meer over hun / als over andere / te klagen.

Noch ruym vier mijlen meer na beneden aan het Dorp Sacondé, siet men tegenwoordig een kleyn Fortje van ons / genaamt Orange, en een Snaphaans schoot van daar / 't overblijffsel van een Engels Fort, sijnde in groothéyd het onse meest gelijck / waar van ik hier agter meerder sal spreeken. Sacondé, en de Forten der Engelschen, en Hollanders.

Tegenwoordig het Antese-Land eens doorwandelende/bevind ick / dat het noch een lengte heeft van agt à negen mijlen/ te reekenen van Acoda, tot ander-halve-mijl beneden Sacondé, waar dat het selve eyndigt. Dit Land heeft reeds / wegens sijn aangename gesteldheyd / alsoo veel roem van de Heer Focquenbrog verkregen / dat ick'er weynig meer by te voegen heb. Zijn E D. heeft het by 't seer vermakelijcke Landschap van Kleef derven vergelijcken; de waarheyd hier van / en de overeenkomst tusschen dese byden / wil ick over laten aan 't oordeel van die geenen / welckese byde besigtigd hebben / en maar alleen voortgaande / seggen / dat dit Land, gelijck oock de geheele Goud-Kust, seer veel hooge Bergen heeft / alle met uytnemende hooge en schoone Boomen beplant / de Valeyen tusschen de Bergen in gelegen / sijn van een wyde uytgestrektheyd / waar in men Plantagien soude konnen maken / bequaam tot het voortqueeken van alderhande Vrugten: want van pas op sijn hoogte leggende / soo werd het na behooren bevogtigd / dies men'er / al het na vereysch wierd bebouwd / een goede verwagting van mogt hebben; en 't soude in soo een geval de halve Kust van Eetwaren konnen voorsien. De Rijst wast hier seer goed / Milhio overvloedig / en vetter als elders / sijnde rood van graan / Jammes, Pattattes, en andere Aardvrugten sijn niet alleen overvloedig / maar oock een yder in sijn soort even goed. Aan Boomvrugten heeft 't oock in het alderminste geen gebrek / het Suyker-Riet wast hier meerder en hooger als op eeni-

Ante by Kleef vergeleken.

Heeft schoone en Vrugtbaare Valeyen.

Overvloed van Koorn en andere Aardvrugten.

Oock Boomvrugten

enSuyker-Riet, Wijn en Oly de Palm.

eenige Plaats, dies men niet sonder hoop van een gevolg alhier een Plantagie soude mogen aanvangen: in Oly en Wijn de Palm overtreft het oock veele soo in deugt als veelheyd: kort om/ 't is een Land dat sijn Bebouwers nu soo vollen Oogst uyt leverd alse souden mogen wenschen; sijnde daar en boven ook noch voorsien met alderhande soo Tam als Wild Gedierte, doch de laatste ongelukkigen Oorlogh tusschen de Antese en Adomse, heeft dit Land van de meeste Inwoonders ontbloot ende seer elendig gemaakt/ mits die noch overgeblevene magteloos en vol vreès sijnde/ sig voor het meerendeel onder ons Fort aan Boutry ophouden/ waar door het Land meest woest en onbebouwd leggen blijft. 't Is jammerenswaardig om het tegenwoordig in so een elendigen staat te sien/ en aan sijn voorige volheyd te gedenken; in den jare van 1690. en 1691. heb ick aan Boutry de hoedanigheyd van Assistent bekleed/ ter welker tijd (als even voor den Oorlog sijnde) het redelijck Volkrijk was; doen was het een vermaak om het selve te doorwandelen/ allerwegen stond het vol Dorpen, en 't Ooft wonderlijck schoon/ 't Vee in groote menigten/ en alles soo goed koop/ dat een Soldaat op andere Plaatsen sig armelijck met sijn Kostgeld moest behelpen/ alhier in tegendeel voor de helft rijkelijck kon leven; 'k sou meede/ als ick tusschen de Gesondheyd van de eene Plaats en d'ander onderscheyd moest maken/ sekerlijck Boutry voor de gesondste houden: men heeft hier/ gedurende mijn aanwesen op de Kust, na maten van de Menschen die'er gelegen hebben/ oock de minste siekten en dooden gehad. En ick laat my voorstaan/ by aldien het op de geheele Kust soo was gesteld/ dat Guinea binnen weynig jaren soo een doodelijcken naam niet meer sou dragen.

Is verwoest door den Oorlog.

't Goedkoop leeven in voorige tijden aan Boutry.

Is heel gesond.

Het fraayste van 't geheele Antesche-Land tusschen Acoda, tot beneden Boutry, soud ick sonder UE. mede te deelen haast overgeslagen hebben/ sijnde de versche Rivier, die voor by ons Fort Landwaards in loopt/ en seer vermakelijck is. Dese is van bydekanten met hooge Boomen beset/ dewelke/ om dat de Rivier niet seer wijd is/ deselve meest geheel en al overschaduwen: ick ben haar verscheyde rijsen ten eynde geweest/ te weten so ver als men haar met een Kanoa kan op varen/ 't welck omtrent

Aangenaamheyd van de Boutrysche Rivier.

trent drie mijlen van 't Strand is; sy strekt sig noch wel bry ver-
der; dog door de verscheyde Watervallen/ welke met groot ge-
weld over de Klippen die in de Rivier leggen/ heen vloeyen/ Is Visch-
kan men niet verder komen; dees Rivier is sonderling Vis- rijck,
rijk, niet tegenstaande dat sig in deselve een ongeloofelijcke en vol
menigten Kaymans of Krokodillen onthouden/dewelcke na al- Kaymans.
le gedagten seer veel Vis verslinden/ en van kant helpen.

'k Heb in 't Beschrijven van Riocobre van de veelheyd der Veelheyd
Apen gesprooken/ doch ick geloof dat die Beesten hier haar van Apen.
groot Koningrijck hebben/soo verbaarlijck vol is het'er van
dit duyvels boosaardig goed/ 't welck anders niet weet dan
alderhande quaad te doen.

Maar mijn beste onthoud sijt UE. een volslagen Liefhebber En Oe-
van een Rivier-Oestertje; wel/ komt hier/ en boet UE. lust sters.
voor niet/ en sonder moeyten tot versadens toe: in minder dan
een uur tijds sal ick'er UE. honderd duysend/ noch aan de Boo-
men te groeyen hangende/ vertoonen. Dunkt UE. dit vreemd
en ongelooflijck/ wel om wat reden hebben andere Schrij-
vers ons dan nagelaten/ als dat op sekere Plaats van Engeland
de Bladen van sommige Boomen in 't water vallende aanstonds
in Enden, Gansen of andere Watervogels veranderen; in China
veranderen/ als een eeuwig-durende Almanach, de Visschen
in Vogels, en die naderhand weder in Visschen, dit is immers
veel seldsamer/ en bygevolg/ ook grooter wonder. Maar
my dunkt dat ick UE. hoor seggen/ datje het daar om oock
niet en geloofd; heel goed/ ick mede niet/ doch dit sal egter
geen belet sijn dat ick UE. dees Oester-groey niet voor waar- Hoe de-
heyd sou toevoegen/ gelieft UE. verigt te zijn hoedanig het selve was-
in sijn werk gaat; wel aan/ op de volgende wijs: Aan weer- sen.
kanten van de Rivier groeyen seker slag van Boomen kleyn en
groot door malkander/ uyt welckers takken weder andere/
doch niet in de hoogte/ maar regtdraads na beneden schieten/
de geene nu welcke van boven komende/ op het vaste Land
raken/die geven niets/ maar verdrogen/ doch andere welke in
't water komen/ die begroeyen aanstonds vol kleyne Oesters,
in den beginne niet grooter sijnde dan een Alicruyk, doch welke
binnen korten tijd tot haar volkomen grootte aan groeyen en
haar vollen wasdom verkrijgen. Dit nu is de wijs op welcke

C 2 ge-

gesegde Oesters groeyen; en 't dagt my wel waard te sijn om het UE. mede te deelen.

Zacondé. 'k Heb hier voren van noch twee Forten, in 't Antesche Land aan het Dorp Sacondé leggende/ gewaagt/ 't eene aan de Engelsche, en 't andere aan onse Maatschappy behoorende. Voor ses jaren waren sy byde noch in wesen/ doch met soo geringen Handel en de Bedienders van weerkanten den anderen soo wantrouwende/ dat het louter armoed was daar te leggen/ strekkende oock maar tot een last van hun Eygenaars, te weten byde de Maatschappyen. Een weynig na geseyden tijd wierd het Engelsche door de Antesche Negers afgeloopen/ en verbrand/ in welcke overrompeling het Opperhoofd, nevens alle Engelschen haar leven verloren hebben: haar Fort en oock alle de Koopmanschappen, wierden van de Negers ledig geplonderd/ en de Blanken wierd oock alles watse hadden afgenomen. Tegenwoordig legt het byna geheel verwoest/ behalven dat de sijd-muren noch overeynd staan; soo dat wy nu alleen Meesters (doch met weynig voordeel) van die Plaats sijn. Voorleden jaer was hier seer goeden Handel/ en wierd ook seer goed Goud ontfangen/ 't welck de Engelschen verstaande/ soo hebbense verscheyden rijsen getragt/ haar Fort wederom op te bouwen/ doch sijn daar in t'elckens door de Antesche Negers belet geworden.

Slegten Handel aldaar.

't Engelsche Fort afgelopen en verbrand, nevens de dood van 't Opperhoofd.

De Engelsche tragten hier weder te komen, dog wierden belet.

Even voor den Oorlog, tusschen Adom en Ante, was dit Sacondé een van de schoonste en rijckste Dorpen, soo in geld, als Volk, van de geheele Kust; doch die van Adom de overwinning bekomen hebbende/ hebben het ten eenemaal verwoest en verbrand/ sijnde het nu maar met eenige geringe Huysjens bebouwd/ welcke eghter van dagh tot dagh toenemen/ waar door het eerlang wederom een aansienlijck Dorp staat te werden/ maar om tot sijn ouden staat weder te komen/ heeft het noch wel eenige jaren werk.

Zacondé voor den Oorlog een schoon Dorp.

Fray Land agter Zaconde, en 'k Heb de aangenaamheyd van het Antesche-Land hier vooren aangehaald/ doch ben toen niet verder gekomen als maar even beneden Boutry. 't Land een mijl of drie rontom dese Forten leggende/ is niet minder vermakelijck als 't andere/ behalven dat men hier/ en aghter 't Dorp Tocorary een mijl bewesten Sacondé, noch schoonder en vermakelijcker

Tocorary.

ker Valeyen heeft / konnende men sig onmogelijck iets fraeyers verbeelden; want behalven dat ickse seer breed en lang met een even gelijcken grond heb gevonden / soo warense oock soo soet beplant met hooge Boomen, en onder deselven als in 't verschiet / met kleyne Bosjens, dat het scheen als of Natura haar Meesterstuk al daar had willen toonen / en met de kunst als in 't Strijd-park treden. Het Aardrijk onder / en tusschen geseyde Boomen en Bosjens, lag met Wit-sand overdekt / in het welcke men het Spoor van duysende Hartebeesten, Olifanten, Tygers, wilde Katten, en ander wild Gedierte sagh gedruckt staan; in 't kort / men wierd in 't bewandelen van dese Valeyen door verwondering / van al die seldsaamheden / als opgetogen. 't Spoor van Hartebeesten. Tygers en Oliphanten.

Het Dorp Tocorary, heeft van tijd tot tijd verscheyden Europische Meesters gehad / wel te verstaan 't Fortje dat hier gestaan heeft / doch dat nu verwoest is / en soo / dat'er geen overblijffels selfs meer van overig sijn; de Engelschen, Hollanders, Brandenburgers, en na mijn weten / de Sweden, en Deenen, zijn'er Besitters van geweest / 't alderlaatst hebben wy het in gehad / werdende in den jare 1665. de Engelschen geweldiger hand door den Heer Admiraal de Ruyter van daar verdreeven / vermits zy Engelschen het ons van te vooren op een oneerlijcke wijs afhandig hadden gemaakt. Sijt UE. benieuwd om desselfs voorigen staat te weeten / en hoe het tot den overgaaf gedwongen is / UE. gelieft het na te sien in de Heer Brands Beschrijvingh van 't leven van gemelte Heer Admiraal. t'Zederd heeft het noch al eens van Meester veranderd / en is eyndelijck weder aan ons gekomen / en na mijn aankomst hier ter Kust hebben wy'er noch een jaar of vier onsen Handel in een Negers Huys gedreeven; maar dat niet opnemende hebben wy 't geheelijk verlaten. In den Adomschen Oorlog is het Dorp door dat Volk afgebrand en verwoest geworden / soo dat 't nu maar van eenige geringe Menschen bewoond werd. Hier mede voor het tegenwoordige van het Antesche Land afscheydende / begeef ik my noch drie mijltjes na beneden / naar het Dorp Chama, onderwegen noch een Dorp genaamt Aboary, voorbygaande / waar dat wy meede eenige jaren een Loge heb- Verscheyde Meesters van Tocorary. Werd door de Ruyter ingenomen. Door de Adomse verwoest. Aboary.

 ben

ven gehad / doch meer ten voordeele van de geen die daar geplaatst was / als van de Maatschappy, en dieshalven als een onnoodige koste weder geligt. Het Chamasche Dorp is redelijck groot / en bevolckt / doch de Inwoonders sijn alle soo arm / dat ick niet geloof datse haars gelijck op de Goud-Kust hebben; 't Fortje dat wy hier hebben / is mede als Boutry, geheel kleyn / een weynig langer / maar ook niet vier kleyne Batterytjes, en ruym soo veel stukken Kanon, als de voorschreeve Plaats: 't is van de Portugeesche, welcke wy het afhandig hebben gemaakt / St. Sebastiaan genaamt / en die naam draaght het oock noch hedensdaaghs; in den Engelschen Oorlog lag het meest onder de voet / en was maar met Palissaden omtrokken / dies de Engelschen oock dagten dat het haar niet swaar sou vallen / ons van daar te verdrijven / waarom sy / met de Jabische gesterkt / ons quamen bestoken; maarse vonden tegens verwagting soo dapperen tegenstand / datse genoodsaakt waren onverrigter saken te keeren van waar sy gekomen waren; en t'sederd sijn wy daar in rust en ongemoeyd gebleven.

Chama, en arme Inwoonders.
Ons Fort alhier, van de Purtugesen genomen.
Door de Engelsche aangetast, dog afgewesen.

Even agter ons Fort, neemt het Jabische-Land sijn aanvang / loopende van daar eenige weynige mijlen Landwaards in / sonder sig niet meer / als even hier / op het Strand te vertoonen: het is tegenwoordig van een kleyn begrip / en magt / doch egter een Koningrijk, en 't eerste dat ons / van boven af komende / ontmoet; doch wiens Koning soo grooten Heer is / dat ick my seer bedenken sou / eer ick hem honderd guldens aan goed wilde borgen; uyt vrees dat ick'er / wegens sijn onvermogen / niet veel van weder sou krijgen. 't Is wel waar / dat hy nevens sijn Onderdanen, indiense soo mogen genoemt werden / jaarlijcks een fraaye stuyver met het Planten en verkoopen van Milhio, en andere Waren daar vallende / vergaderd / waar doorse binnen korten tijd souden mogen rijck werden: doch de daar om heen leggende Grooten / voornamentlijck die van Adom, plukken haar somtijds eens geheel kaal / en houden'er haar ten eenemaal onder / sonder datse sig wegens haar kleyne magt hier tegens aan derven kanten.

't Jabise Koningrijk is kleyn en magteloos.
Werden door die van Adom ondergebragt.

De Chamasche Rivier, of Rio de St. Joan, van de Negers ge-

Rio de St.

genaamt Boſſum-Pra, wijlſe haar voor een God houden/ 't geen het woord van Boſſum beteekend/heeft haar loop nevens ons Fort heen / voor by het Jabiſche en Adomſche Landſchap, oock tot voorby 't Juffer, en ſoo men de Negers gelooven mag/ meer dan honderd mijlen Landwaards in/ dog egter ſonder eenige ſekerheyd. Dees Rivier is meede redelijck wijd en ſchoon / en weynig minder als die van Ancober, en dat deſe noch meer heeft / is / dat men met geladen Booten en Chaloepen uyt'er Zee in deſelve kan komen / mits men maar ſoo voorſigtig is / om een Klip, meeſt in de mond leggende/ (en van onſe Scheeps-verſtandigen, de Suyger genaamt) te myden / of anderſinds looptmen gevaar om aan ſtukken of omgeſlagen te worden/ 't geen te mijnen tijde al meer als eens is voorgevallen / waar door oock eenige Menſchen ſijn verongelukt / voornamentlijck in tijden van een harde Zee en branding.

Joan ſijn loop landwaards in,

kan uyt ter Zee bevaren worden.

Deeſe Rivier is ſonderling nut en dienſtig / want behalven het Soete water dat de Scheepen uyt de ſelve konnen halen / en voormaals oock altijd gedaan hebben / ſoo werden ſy / en oock wy in 't Kaſteel met ſchoon Brandhoud van daar voorſien / ſoo voor de Keuken als om de Kalk-ovens te ſtoken / mitsgaders meer andere houtwaren, als Vlaggeſtokken, Wangen, Raas en Stengen, tot kleyne Scheepen / &c. Soo dat die Rivier ons tot meerder voordeel / of ten minſten gerief / is ſtrekkende / als het Fort ſelver / anderſinds geloof ick niet dat wy onſe Beſetting hier lang ſouden houden. Want behalven dat hier geen Handel van belang is / en dit Fort ons anderſinds maar tot een laſt ſtrekt / ſoo ſijn we daar boven met een deel ſchelmen van Negers geplaagt / en waar onder die van Adom niet van de beſte ſijn. 'k Heb ſoo even geſegt / dat haar lieder Land ſig langs de Rivier ſtrekt / gelijck het oock eenige mijlen doed / ſelf hebben ſy Eylanden met ſchoone Dorpen midden in de Rivier leggen/ doch 't meeſte / waar over ick my hier te Land heb verwonderd / is de ſtrekking van het Adomſche Land : want men ſiet het langs de Rivier van Chama, en oock aan de Rivier van Ancober meer dan ſeſtien mijlen / langs 't Strand te rekenen / van den ander / en dog is het Adomſche Land niet

Is ſeer nut en dienſtig, en waarom.

Slegte Handelplaats, en boosaardige Negers,

Wonderlijke ſtrecking van het Adomſe Land.

ſeer

seer groot; 't naast dat ick'er my van verbeelden kan / is / dat het als een Winkelhaak gelegen is / eerst de Chamasche Rivier op / en dan met een enkelde streek Lands tot aan Riocobre. Maar hier aan legt ons niet veel gelegen / wy sullen dieshalven voortgaan / en maar seggen / dat dit Land onder geen Koning staat / maar een Regering is van veelen / sijnde vijf of ses van de voornaamste onderworpen; eenen van deselven is wel soo magtig / dat hy het Jabische Koningrijk op zijn hoorens sou konnen nemen. Dit Gemene-best, of liever Gemeene-quaed, als sijnde een Vergadering van Schelmen en Dieven te samen / souden / alse malkander wel verstonden / al een groote magt by een konnen brengen / en tot een schrik van haar Nabuuren verstrekken. In 't jaar 1690. vingen sy gelijk'er hand een Oorlog tegens die van Ante aan / dewelcke een jaar of vier naar malkander duurde / tot dat sy het self de Volk en Land voor 't meerendeel hadden bedurven en verwoest / en egter hebben de Antesche noyt voor haar willen swigten / maar bieden haar op heden noch een hartnekkigen tegenstand.

Is een Gemeene-best.

Is magtig.

Haar Oorlogen met de Antese,

Met de drie Landschappen op de Rivier van Ancober, hebben sy voor weynige jaren mede beoorlogt, en deselve soo afgemat / datse gedwongen waren om voor een goede somme Gouds, de Vreede van haar te koopen.

en die van Ancober,

In geseyde Oorlogen hadden sy tot haar Veld-Oversten een Neger, ten uytersten Oorlogsugtig, en die in geen Vreede konde leven; doch hoe grooten lust hy ook in 't Oorlogen mogt hebben /, soo was hy / als 't op een slaan ging / 't eygentlijcke afbeeldsel van de bloodaards: want'er aan die van Ante, of van de Rivier, noyt slag is geleverd waar in hy al met den aanvang 't niet op een loopen heeft gesteld / en 't Heyl in sijn voeten gesogt / 't geen hem / indien soo magtig niet van Volk, en sijn meede-Grooten geen betere Soldaten waren geweest / oock haast in 't onderspit soude gebragt hebben: en schoon dit de anderen wel verdroot / soo dorstense hem egter sijn Plaats / als de oudste en rijckste in Volk, en geld sijnde / niet benemen.

Onrustigen en bloden aard des Veld-oversten.

Desen Anqua, want soo was hy genaamt / was nevens sijn blodigheyd soo afgrijselijck bloeddorstig en wreed, (een hoe-

Des selfs wreed en

hoedanighheyd den blodaarts eygen) dat ick sijn g'gelijck op de Kust van Guinea niet heb gekend/ dies'er niet als met verschrikking van hem wierd gesprooken. bloed-dorstigheyd.

't Gebeurde/ dat hy in 't jaar 1691. vier of vijf van de Voornaamsten sijner Vyanden, te weten Antesche, in een Veldslag gevangen kreeg/ dewelcke hy op een seer elendige manier deed martelen, en aan alle kanten van 't lighaam verwonden/ als wanneer hy'er even als een Tyger boven opvallende/ al 't bloed uyt haar lieder lijf soog/ en heel gretigh 't selve doorswelghde; doch dit noch niet genoegh sijnde/ deed hy'er eenen/ waar op hy wel het meeste gebeeten was/ gebonden voor hem neder leggen/ en/ na den selven met gloeyende Primen doorboord te hebben/ al desselven bloed aftappen/ en in een drinkvat vergaderen/ 't geen hy ten halven uytsoop, en 't overige aan sijn Afgod op offerde. Op dusdanigen wijs leef de dees Bloedhond 't allen tijden met sijn overheerde Vyanden, en wat wonders/ sijn eygen Volk moeste by gebrek van Vyanden tot versading sijner bloeddorstigheyd daar toe verstrekken. In 't jaar 1692. als hy voor het tweede maal tegens de Antesche te Veld toogh/ gingh ick hem in sijn Legerplaats, dies tijds agter Chama sijnde/ begroeten; werdende minnelijck en beleeft genoeg van hem ontfangen/ en deftig/ naar de wijse van het Land, onthaald; doch in den tijd dat ick hier was/ en my met hem Verlustigde, soo kreeg hy gelegentheyd om sijn wreedheyd op 't nieuw te oeffenen/ want een Neger, siende dat een van Anquas Wijven met een nieuw fatsoen van Couraal was vercierd/ nam die om se te besien in sijn hand/ sonder deselve van haar hals af te doen; sy hier in geen quaad siende/ liet hem sulks gewillig toe/ gemerkt al de Negers groote vryheyd aan haar Wijven geven/ om met alle man/ ja self haar Slaven (mits binnen de palen van eerbaarheyd blijvende) om te gaan. Doch desen Anqua vond het niet goed/ want soo haast ick uyt het Leger was/ deed hy byde dese onnosele Menschen van 't leven beroven/ levende met haar bloed, soo als ick even van sijn Vyanden heb verhaald. Om geen grooter misdaad had hy even te vooren een sijner Wijven de handen laaten

Eenige voorbeelden van 't selve met sijn overwonnen vyanden.

met sijn Volk en Wijven.

Sijn boos vermaak.

afkappen / dewelcke hy / om haar des te meer spijt aan te doen / naderhand gebruykte om na Ongedierten op sijn Hoofd te sien / 't geen sy met haare Stompen niet konnende uytvoeren / hem stof tot laggen verschafte. 't Geseyde had ick wel konnen besparen tot'er tijd toe wanneer ick den aart en zeden der Negers quam te beschrijven: doch wijl ons diergelijken wreedheyd niet meer sal voorkomen / en dat ick aan dees ontmenschden sijn Land was / soo heb ik het hier ingevoegd / en dit te eerder / om dat voor als nu geen andere Stof om desen te vullen / aan de hand had. Nu weder tot het Land komende / weeten wy / dat de Bewoonders van dien welgestelde en vry magtige Negers sijn / want leggende op de Pas waar langs de uyt 't Land komende Koopluyden heen moeten / soo hebben zy de schoonste gelegenthevd des weerelds / om met deselven te Handelen, daar-en-boven hebben sy selver eenige Goudmijnen in haar Land, sijnde noch voor drie jaar verleden een seer rijke door haar ondekt geworden. Dees Rijkdom van Goud, en magt van Volk, maakt dese Landaart oock soo opgeblasen en stout / datmen niet dan met de grootste voorsigtigheyd / met haar kan omgaan.

Gelegentheyd voor de Adomse om rijk te worden.

Besitten Goudmijnen.

'tLand in sig selven is seer goed / en vrugtbaar in Koorn en andere Aardgewassen, niet alleen overvloedig voor haar selven / maar oock om'er een groot gedeelte van te konnen verkoopen. Aan alderhande Vee hebben sy ook geen gebrek / soo wel tam als wild, en van Vis voorsiet haar de Rivier oock genoegsaam: dies dat het haar aan geen eenig ding / om op haar self te leven / ontbreekt.

Hebben een vrugtbaar Land,

en Visrijke Rivier.

Dit mijn Heer, is alles / wat ick UE. van de twee voornaamste Landschappen Jabi en Adom weet te seggen; dies ick'er desen mede sal besluyten / en / na UE. 't begerelijckste te hebben toegewenst / met behoorlijke eerbiedigheyd / verblijven.

Eynde van den tweeden Brief.

DERDE BRIEF.

Behelsende een Beschrijving van het *Commanysche* Land, en ons, en het *Engelsche* Fort in 't selve gelegen; mitsgaders een omstandig berigt van den Oorlog, wegens onse Maatschappy tegens die van het Koningrijk *Commany* gevoerd, waar in desselven oorsprongh en eynde naaktelijck en na waarheyd werd verhaald, en daar na werd het Kasteel van *Elmina* beschreven, en tot slot van dees Brief het Dorp of de Stad van dien naam.

MYN HEER,

DE Beschrijving van de Guinesche Goud-kust, heeft ons tegenwoordig afgeleid tot het Koningrijck van Commany, aan dat van Adom en Jabi palende / en soo als ick begonnen had het selve op die selfde wijs / als de andere gedaan had / te beschrijven / schoot my noch tijdelijck te binnen een Brief voormaals van UE. ontfangen te hebben / waar in UE. wonder breed wijdet in den Oorlog, van onse Maatschappy met die van 't gemelte Koningrijck gevoerd: doch wijl ick bemerkte / dat men UE. qualijk had onderrigt / en UE. begeerte siende dat ick / met het selve te wedersprecken / UE. de regte geschapentheyd van dien Oorlog moght mededeelen / soo heb ick niet sonder insigt UE. Brief, voor so verre sy van die Stoffe handelde / overgeslagen / en onbeantwoord gelaten; als te dier tijd noch niet genegen sijnde de geheymen van de Mis te openbaren; en ick sou het liefst nu oock niet doen / gemerkt / wijl ik'er iemand eenigsinds daar door ten toon sal moeten stellen / voor wiens eer, en goeden naam, ick my altoos garen in de Bres heb willen stellen; doch terwijl ick aangenomen heb niets voor UE. verborgen te houden / maar UE. alles / wat hier ter Kust is voorgevallen / mede te deelen / soo sal ick het UE. in behoorlijken vertrouwen overschrijven / soodanig als het my en anderen/

Begin van het Commanysche Land.

die het wel behoorden te weten / is voorgekomen ; en is 't saak dat wy'er quaad begrip van hebben / dat ick niet en geloof / 't selve sal te sijner tijd ondersogt werdende / haest blijken.

'k Sal / eer ick tot het geseyde verhaal kom / eerst / doch kortelijks / van het Commanysche Land selfs spreeken / het welcke langs de Zee een lengte van ruym vijf mijlen beslaat / sijnde oock omtrent soo breed / rekenende desselfs lengte van de Chamasche Rivier tot aan het Dorp Mina? Ten halve van gemelte Plaatsen hebben wy op het Strand aan het Dorp Kleynkommany, of Ekke-Tekki door de Negers genaamt / een redelijck groot Fort leggen / genaamt Vredenburgh, door de Heer Sweerts aldaar in het jaar 1688. gebouwd ; een of twee Snaphaans schoten van daar hebben de Engelsche meede een Fort, 't geen niet van de kleynste is / doch waar van we datelijck sullen spreeken. Ons Fort is / als ick gesegt heb / redelijk groot / en meest in 't vierkant gebouwd / gesterkt met vier aansienelijcke Batteryen, op dewelcke twe-en-dartig stukken Kanon konnen staan / als soo veel Schietgaten in de Borstweeringen sijnde ; 't is groot genoeg om aan een besetting van sestig man woonplaats te geven ; dog tegenwoordig legt'er op verre na soo veel Volks niet in / en 't heeft oock niet meer als twintig stukken Kanon, waar mede het egter in staat is een groote maght van Swarten niet alleen te verduren / maar oock af te wijsen. Het jaar van 1695. sal dit mijn seggen konnen bewaarheden / want het toen by nagt van onse Vyanden, (wanneer ick 't Gesag daar had /) wierd aangetast ; en schoon ick deser tijd een seer swakke Besettingh van noch geen twintig mannen had / waar van de helft nauwelijks in staat was om het Fort te helpen beschermen / soo dwong ick haar egter / na vijf uren met den ander doende geweest te sijn / met verlies af te wijken. Ik had niet meer dan twee gequetsten bekomen / 't geen ten uytersten te verwonderen was / en een teken / dat ons de Hemel bewaarde : want de meeste Schietgaten van 't Kanon waren sonder deuren, en de Swarte schoten soo hevig uyt haare Snaphanen, dat het Kogels scheen te regenen / de Vlagge-stok, hoe weynig plaats beslaande / had al eenige

Hoe lang en breed het selve is.

Ons Fort Vredenburg midden in 't selve, is redelijk groot.

Word door de Swarte bestormd,

dog moeten met verlies afwijken.

Hevigh

ge Kogels ontfangen/ en de Schietgaten, daar deuren voor stonden/ waren tot een Vergiet-test gemaakt. Dus U E. kond oordeelen/ of sy het meenden/ te meer/ als ick sag/ datse de Poort met een Bijl soghten op te hakken; doch na dat de ondernemer van dit stout bestaan van ons onder de voet geschoten was/ lieten de andere daar van af. De Heer Generaal, aan wien ick mijn swakheyd had bekend gemaakt/ deed twee Scheepen voor het Fort ten Anker komen/ om my met Volk en Oorlogs behoeften te onderstennen. De Capitein van een der geseyde Scheepen, met namen Pieter Hinken, 't bevel van den Generaal, om my te helpen/ willende uytvoeren/ sond daags te vooren/ als ick van de Swarten wierd aangetast/ sijn Boot vol Volk aan land/ doch deselve wierden op 't Strand, digte by het Fort, en onder 't Kanon, van de Swarten overvallen; daar ettelijke van haar Volk elendiglijk door de Swarten vermoord wierden/ sonder dat ick het selve konde beletten. Want haar met het Kanon willende verdryden/ vond ick het selve alle vernageld te zijn; aan welck schelmstuk/ na alle schijnbaarheden/ mijn eygen Konstapel schuldig was/ dewelcke ick daarom oock/ uyt last van den Generaal, geboeyd naar onse Hoofdplaats sond/ hebbende de Generaal gesvvooren/ dat hy den selven tot een voorbeeld van anderen sou straffen; dog in plaats van dat/ stelde hy hem na eenige tijd op vrye voeten/ en betrouwde hem een plaats van Konstapel waar te nemen van noch groter aangelegentheyd.

Door 't voorseyde ongeval moest ick met hertseer de voorschreeve Moord, sonder het te konnen beletten/ aansien/ en by aldien my de Negers op die selve tijd waren komen bestormen/ het Fort, en bygevolg wy alle/ souden'er om koud zijn geweest; doch sy een Etmaal vertoevende/ had ick tijd om alles te herstellen/ en haar op haar komst wel te ontfangen/ gelijk hier vooren heb verhaald. Een aardig geval/ onder het beschermen van 't Fort voorgevallen/ mag ick niet voor by sonder het UE. meede te deelen. Een Soldaat uyt de Besetting quam/ soo als ick de Posten ging besigtigen/ of deselve wel beset waren/ by my/ en klaagde/ dat de Negers, wel wetende/ dat hy maar een Hoed in de

schieten der Swarten.

Scheeps-Boot door de Swarte overvallen, en drie Blanken van haar vermoord,

't welk door een ongeval en schelmstuk niet kon verhinderd worden.

De Constapel daar aan schuldigh, en ongestraft vry gaat.

Gevaar waarin 't Fort en Menschen door 't geseyde waren gebragt.

Aardig geval gedurende den Storm

voorgevallen.

weereld had / nochtans deselve / soo als hy hem op had / de geheele Bol van boven / even als of het met een mes was gedaan / hadden open geschoten; dies versogt hy om met eenige Handgranaten daar wraak van te mogen neemen; 't geen ik hem ligtelijck / en om dees zijn gestoortheyd laghende / toestond. Hy'er dan twee gekreegen hebbende / steld sig boven op de Borstweering, en de Swarten in haar taal aanspreekende / roept hy / haar van Eten te willen voorsien / en daar op de Handgranaten aansteekende / werpt hy deselve na beneden; de Swarten niet wetende wat dit was / en vermaak in 't branden van de Granaten hebbende / makten een ronde dans om deselve; doch de Pijpen doorbrand sijnde / sprongen deselve van malkander / waar door de gequetste het op een schreuwen / en de andere op een loopen stelden / sig naderhand nooyt meer by soodanigen slag van spijs vertoonende.

Nu eyndelijk ter verhandeling van de Commanyschen Oorlog komende / waar aan / of van / 't geheele wel-sijn van ons scheen af te hangen / soo sal U E. het sig niet moeten laten verdrieten dat ick in 't beschrijven van deselve wat lang sal vallen: want / sonder desselven oorspronk voor af te seggen / soud UE. geen volkomen begrip van konnen krijgen / of'er een goed denkbeeld van maken. Dieshalven sal ick agter uytspringen tot het begin van UE. goede vriend. .... zijn Regering, (belgd u niet / wanneer UE. wat onaangenaams van denselven te vooren komt / en seyt verseekerd / dat ick buyten de suyvere waarheyd niet sal gaan) welcke deselve in een vreede, en bloeyende stand intrad / doch egter niet soodanig / of de verre-sienden mogten ligtelijck bemerken / dat het vuur van onrust / en Oorlog, onder die van Commany al aan 't smeulen was / en dat het selve by de eerste gelegentheyd ligtelijck stond uyt te barsten; en selfs sou sulks al ten tijden van den Heer..... geschiet sijn geweest / ten ware eene van dien Heer sijn Dienaars, een Broeder van den Commanyschen Koning sijnde / het niet had verhindert en opgehouden. Doch dien Heer vertrokken sijnde / en geseyde dienaar buyten alle handeling geslooten / en selfs eenigsins qualijck van..... gehandeld werdende / soo ont-

Verhaal van den Commanyschen Oorlog;

brak aan die van Commany niet anders om haar voornee- men werkstellig te maken / dan een Deckmantel om haar daar toe aanleyding te geven. 't Jaar 1694. deed haar een gewenste gelegentheyd verkrijgen : want ons uyt Europa eenige Bergwerkers (tot welcken eynde is ligt te dencken) toegesonden sijnde / soo wierden de selve bevolen om de eerste proef van haar werk in 't Commanysche-Land te gaan neemen / in een Berg omtrent een half-uur boven ons Fort Vreedenburg gelegen / welcke Berg tot dese onderneeming wel gelegen scheen te zijn / en die een goed gevolg of uyt- komst van beloofde.

neemt sijn aanvang uyt, of ter oorsake van onse Bergwerkers.

Dese Berg wierd toen ter tijd door de Commanysche voor een harer Gooden begroet: 'k seg te dier tijd / mits men'er te vooren weynig / of liever niet / van had gehoord / dies dit oock niet anders dan een voorwendsel van haar geweest is / om daar uyt reden te mogen vinden / den Oorlog tegens ons te verklaren. Geseyde Bergwerkers sloegen egter han- den aan 't werk, doch nog maar weynige dagen besig geweest sijnde / wierdense gansch onverwagt overvallen / schande- lijck mishandeld / en van alles watse hadden / beroofd / en die geene / welcke het niet konden ontvlugten / eenige tijd gevangen gehouden. Wy bleven van onse kant niet ge- brekkig hier over by den Commanyschen Koning klagtig te vallen ; dogh deselve was schelms genoeg om het van sijn hals te schuyven / gevende de schuld aan een Neger, met naame Jan Kabes, niet wijd van ons Fort af woonende / en met wien wy altoos swaren Handel hadden gedreven. Dese Neger sou om het quaad onthaal / hem door 't voor- gaande Opperhoofd aangedaan / dese saak / als om sig te wreeken / hebben uytgevoert. Dog men sag sonne-klaar / dat dit een verdigtsel was : want dese Neger, van natuur een groote Bloodaart sijnde / sou sig sonder uytdrukkelijk bevel van den Koning soo een sware saak / en van soo qua- den gevolgh / niet onderwonden hebben ; maar de Comma- nyschen Koning met ons willende breken / kon geen beter middel als even dese / aan de hand krijgen.

Dewelke van de Commanysche overvallen, en berooft wierden.

Wie de schuld hier van gegeven, dog niet waarschijnelijk.

. . . Sonder de saak verder te ondersoeken / besluyt hier op self na Commany te gaan / met voornemen / om de ge- meinde

. . . . Soekt dit te

wreken; en vertrekt met eenig volk van Oorlog na Commany.

meinde misdaad op Jan Kabes te verhalen / neemende tot dien eynde eenig Oorlogsvolk van d'Elmina meede / met dewelcke aan Commany gekomen sijnde/send hy deselve aanstonds naar het Dorp van meer gemelte Jan Kabes; dog denselven quam de Minasche omtrent sijn Dorp ontmoeten / met sig leyden-de een Schaap om aan den Heer.... te vereeren / en sig sel-ven te suyveren van 't geene / waar meede men hem had beschuldigd; dog siende de Minasche, sonder gewaarschouwt te sijn / op sijn Goederen, om deselve te roven/ aanvallen / veranderde hy haastelijck van voornemen / en stelde (in plaats van na..... te gaan) hoe blode hy oock mogt sijn / sig selven in staat van tegenweer te doen. Dog de Minasche haast gewaar werdende / dat hy gesind was sijn goed duur genoeg aan haar te verkoopen / soo viel'er een Schermutseling voor / waar in aan weerkanten eenige braaf wierden getroffen / en genoodsaakt van malkander te scheyden.

Dewelke met den beschuldigde aan het schermutselen komen.

Hier door raakte alles in 't wild / hebbende den Commanyschen Koning in 't geheim / en Jan Kabes tot onsen openbaren Vyand, dewelcke / om sig wegens 't ongelijck hem aangedaan / te wreeken / de Engelsche in het Commanysche Land haald / haar voor eerst een Wooning of Plaats , een uur van ons Fort gelegen / in een van sijn Sout-Dorpen gevende / met wil om haar by eerste gelegentheyd weder in haar Bouwvallig-Huys, of Fort , 't geense voormaals hadden beseten / te brengen. 't Selve gelukte haar kort daar aan oock na wensch / en hebben de Engelsche sig bereeds daar al soo vast en sterk gemaakt / datmense niet / dan in tijd van Oorlog, weder van daar sal konnen krijgen / als wanneer het dan nogh te besien staat / of wy niet eerst sullen moeten verhuysen: want haar Fort is wel soo groot als 't onse / en heeft meede vier goede Batteryen, behalven dat het noch een Torens gewijs gebouw / waar het Geschut op leggen kan / heeft / en waar meede sy ons dapper souden konnen beschadigen. Haar Geschut is oock grooter of swaarder / en in meerder getal als by ons. Kort om / wy souden'er al een soetelijck beentje aan te kluyven hebben. Wat nadeel dese Nabuurschap onsen Handel kan toebrengen / en reeds al gedaan heeft / weet een jegelijck / die maar eenige kennis

Die sigh daar op tot onsen openbaren vyand steld, en de Engelsche in haald, en naar eenige tijd in haar vervalle Fort steld, waar dat die sig sterk maken.

Afbeelding van het Engelsch Fort.

van

van de gesteldheyd deser Kust heeft; en meede hoe gemakke-lijk men het selve had konnen voorkomen. Dog den Heer .... te vol vuur sijnde / en geen goede Raads-luy hebbende / of wel na deselve niet willende luysteren / begeerde de reden in 't alderminst geen plaats te geven / soo dat hy niet anders sogt / dan den Oorlog, en dat het gerugte van dien mogt versprepd worden: meenende dat het hem soo wel sou lukken als de Heer Sweerts, welcke d'Commanysche in jaar 1687. t'eenemaal onder bragt / met verlies van der selver Koning en de meeste Grooten des Rijcks, 't geen die tijd een wenschelijcke saak voor ons wierd bevonden. Dese Heer / waar van ick spreeke / meende oock soo te werken / dog hy overwoeg niet 't onderscheyd / dat'er tusschen 't beleyd en 't geluk van den een / en den ander is. Egter derf ick wel voor vast seggen / dat het hem meede wel sou hebben gelukt / by aldien sijn grootshartigheyd, en de kleynagting, die hy van de Vyand had / sulcks niet had verhinderd; want voor minder dan een halve Tonne-Gouds had hy een Leger van 't Jufferfche, en Cabesterrasche Volckeren te Veld konnen brengen / welcke die van Commany wel twee maal in magt te boven gingen. Dies het hem ook niet swaar sou zijn geweest haar met deselve geheeljjck te verdelgen; dog..... was sot en blind genoeg / om sig te verbeelden dat hy met dese magt, niet alleen Commany, maar de geheele Kust sou gedwongen hebben; dies hy sig door zijn drift soo verre liet vervoeren / dat hy / staande dit geschil / noch andere magtiger Landen, als Fantijn, en Saboe, deed dreygen / dat Commany niet soo haast sou getemt sijn / of se hadden meede een onaangenaam besoek te verwagten. Dese twee Landschappen, weetende hoe verr' sy in onse schuld steeken / en dat / om haar gedurige schelmerye betaald te setten / het ons nooyt aan de wille / maar wel aan magt, om het uyt te konnen voeren / ontbroken had / draalden niet lang dies wakker gemaakt zijnde / om op haar tegenweer verdagt te sijn / en bemerkende / dat in dese tijds gelegentheyd het in staat blijven van Commany het behoud van haar Lieden was / soo gingen sy deselve met al hun magt bysprigen / waar door se veel sterker in Volk waren als onse Hulpers. Blijk hier van is de

Quaad beleyd van .... omtrent den Commanyschen Oorlog.

Koopt een groote magt van Negers om.

dog bedriegt sig selven door sijn inbeelding.

E eerste

eerſte ongelukkige Veldſlag, waar by wy alle onſe Hulpers, en bygevolg / oock 't geene ſy gekoſt hadden / verlooren; deeſe Slag was van ſoo een grooten Moord verſeld / als onder de Oorlogen der Negers weynig komt voor te vallen: meeſt alle raakteuſe van onſe kant om hals, of gevangen; waar door wy ons in een beklaaglijke ſtaat bevonden / als niet weetende werwaarts ons te keeren / mits wy de meeſte Landſchappen hier om heen / en van eenig vermogen ſijnde / ons tot Vyanden hadden gemaekt; wy ſouden oock geen gelegentheyd hebben gehad / om op nieuw iets dadelijks te beginnen / ten ware de Vyanden ons ſulks ſelver niet hadden aan de hand gegeven / want die onder malkanderen verſchil krijgende / begonden ſig van een te ſcheyden / komende des Konings Broeder Tekki Ankan, tegenwoordig Koning van Commany, met de Acaniſte Volkeren tot ons over / dewelcke ſig binnen korten tijd met die van Adom en andere ſoodanig verſterkt vonden / datſe de Commanyſche een tweeden Veldſlag leverden / in welcke van weerkanten ſoo dapper wierd gevogten, dat de Overwinning een tijd lang geheel twijffelagtig ſtond / tot dat deſelve ten laatſten na onſe kant begon / of ten minſten ſcheen / te hellen / dies de onſe ſig ook al aan het plunderen van den buyt begaven; dog den Commanyſchen Koning Abe Tekki, overtreffende alle Negers van ſijn tijd / ſoo wel in dapperheyd, als goed beleyd, had ſig tot dus verre uyt het Gevegt gehouden / en nu kondſchap krijgende / dat de onſe ſoo braaf in den buyt graasden (dewelcke voordagtelijck aldaar tot een valſtrick door hem was gelegt) komt heel onverwagt met een varſe troep Volks aan: egter / om de onſe te bedriegen / met de Trompen van de Snaphanen na haar toe gekeerd; de onſe / meenende deſelve van haar eyge volk te ſijn / gaan met het roven voort: maar geſeyde Koning by haar komende / deed de Snaphanen omkeeren / en ſoo wakker 'uur geeven / datſe niet meer dagten om den Buyt; maar wel een jegelijk om ſijn Lijf in goede verſeekering weg te dragen. Dus lieten ſy aan die van Commany voor de tweedemaal een volkome Zegen over / komende de onſe / die het ontvlugten konnen / weder met de Kous op het hoofd t'huys.

Ons volk word geſlagen, en de meeſten gevangen of dood.

Eenige van de vyanden komen tot ons over, die ſig verſterken, en een Veldſlag aan gaan.

Dog worden door liſt van den Commanyſchen Koning overwonnen, en geſlagen.

Dit

Dit waren twee sware verliesen / en waar van men de schuld sonder breese wel voor 't meerendeel op..... sijn rekening mag stellen: want had sijn E. soo voorsigtig geweest / om tegens die van Fantijn en Saboe te veynsen / en deselve / om met haar in vriendschap te blijven / een brok in de mond gegoopt / gelijck hy naderhand / en dat nog sonder brugt / heeft moeten doen; soo geloof ick niet / dat sy sig met die van Commany souden bemoeyd hebben / en soo soude het heel ligt sijn gevallen de Commanysche uyt te roeyen, en naderhand met die selfde magt Fantijn en Saboe oock wat in te teugelen en tot reden te dwingen.

De meeste schuld van dit verlies, aan ..., toegeschreven, en waarom.

De saaken bleven dus in staat tot dien Heer..... sijn tijd toe. En gelijk door de nieuwe Regenten veelmalen veranderingen in Staats-saken komen / soo ging het hier ook mede; want... van een besadigder gemoet als...... sijnde / en ondervonden hebbende / dat wy tot noch toe niet dan schade by den Oorlog hadden geleden; beraadslaagde met die geene / aan wien 't Bewind deser Kust was toevertrouwd / om / ware het mogelijck / den Oorlog in een goede Vreede te veranderen; 't geen ook soo wel wierd gemeend / en de gemoederen der Commanysche in soo een goede gesteldheyd gebragt / dat wy het haast met haar eens wierden; verbindende die van Commany sig niet alleen / om ons alle gedane onkosten te vergoeden / maar stonden daar-en-boven nog soo veel voordeelige voorwaarden aan ons toe / als men in dies tijds gelegentheyd soude hebben mogen wenschen. 't Ware een wenschelijke saak voor onse Maatschappy geweest / by aldien dese Vreede had mogen stand grijpen / mits haar E. Handel dan weeder binnen korten gelukkig sou gedreeven sijn geworden / en daar-en-boven onthest / van de groote Geldsommen die tot den volgenden Oorlog sijn uytgeschooten; dog Messieurs de Engelsche nijdig zijnde / dat wy den Oorlog soo gelukkig voor ons hadden geeyndigd / en vreesende / dat sy'er niet veel sijde by souden spinnen, gingen op middelen bedagt zijn / om de gemaakte Vrede weder te vernietigen / hier toe twee middelen / die niet te verwerpen waren / gebruykende. Eerstelijck kittelden sy den Koningh met sijn tweevoudige op ons bevogte Zegen, en dat het dienvolgende hem toe quam /

...Komt in de Regering, die met de Commanysche een voordeelige Vreede maakt, dog door 't beleyd

 vol-

voldoening te eyschen maar niet te geven: ten tweden hielden sy hem zijn groote/ en onse geringe magt te voor / en dat wy niet in staat waren om hem weder gewelddadiger hand aan te tasten/ maar in tegendeel genootsaakt souden sijn/ om binnen korten de Vrede niet alleen van hem af te komen smeeken/ maar self koopen/ als wanneer hy met ons na eygen welgevallen sou konnen handelen.

der Engelsche weeder gebroken.

Dese Koning, bereeds door de Overwinningen hoogmoedig/ en daar nevens een Commanysche van geboorte / welcke meerder behagen schepte in onrust, dan in stil te sitten / liet sig niet seer lang nooden ; en wel te eerder / toen de Engelsche hem beloofden/ soo hy met ons wilde breken/ dat sy sijn saak als eygen souden opneemen / en hem met alle benodigtheden tegens ons/ ondersteunen. Hier op ging dien Koning weder zijn ouden gang/ en deed ons geen minder overlast aan/als hy oojt van de voren gedaan had. Dit wierd eenige tijd geduldig genoeg van ons verdragen / hem t'elkens met goede woorden vermanende / daar van te willen aflaten; dog alles te vergeefs/want hy hoe langs hoe meer ons/ en de onse beschadigde ; 't geen ons / wilden wy onse geheele agting by dese Landaart niet verliesen/ niet langer stond te dulden. Dieshalven begonden wy mede na harder middelen om te sien ; en het met den anderen eens geworden sijnde / wierd beslooten, om / ware het doenlijk / een aansienlijke magt in 't Veld te brengen / waar mede wy sonder lang te marren / de Commanysche op eenmaal souden mogen straffen ; en wijl ons aan de hand wierd gegeven / dat die van Fantijn, als nu in vriendschap met ons levende / heel ligt in ons belang souden te krijgen zijn/ en haar magtig genoeg kennende om twee Koningen van Commany te temmen, soo traden wy met haar in een onderhandeling , brengende het in eenige tijd soo ver / dat zy aannamen en sig met eden verbonden om die van Commany voor een somme van ruym negen duysend guldens te bevegten / en niet af te laten/ voor en al eer sy deselve hadden uytgeroeyd. Hier mede dagten wy nu heel wel verseekerd te sijn / dagelijks de Fantijnsche met haar magt in 't Veld verwagtende ; dog hier quamen de Engelsche al weder in 't spel, dewelke / om de belofte aan d'Com-

De Commanysche beginnen ons op nieuw aan te tasten.

Waar om ook na harder middelen beginnen om te sien, de Fantijnsche tot verdelging der Commanysche omkopende.

d'Commanyſchen Koning gedaan / ſtand te doen grijpen / of eyndelijk om ons maar te dwarsboomen. 't Sy dan hoe het wil / een van haar Opperhoofden, begaf ſig van Cabocors na Fantijn; dewelcke hy met ruym ſoo veel Geld, als wy / uytgeſchooten te hebben / bewoog / om ſtil te ſitten; dog wijl den Braffo alleen hier toe niet kon beſluyten / ſoo deden ſy den ſelve om hals brengen / en in desſelfs plaats weder een ander van haar aanhang ſtellen. Een jegelijk / die eenige tijd op de Kuſt is geweeſt / is genoegſaam bekend / hoe ligtvaardig de Negers haar eden tegenwoordig verbreeken / en dieshalven ſal het hem niet ſwaar vallen te geloven / dat de Fantijnſche liever dubbeld Geld voor ſtil te ſitten aannamen / als voor enkeld ſig ten Oorlog toe te ruſten. En ſoo kreeg onſe onderhandeling alhier een ongelukkigen uytſlag / ſoo dat wy met verlies van ons Geld weder van af moeſten ſien.

't Geen door de Engelſche werd verydeld.

De Commanyſche hier op des te hoogmoediger begoſten ons daar na noch meer te plagen. Dies gingen wy het weder over een andere boeg wenden / met die van Adom over een komende om 't geen de Fantijnſche hadden laten ſteeken / voor noch geen ſes duyſend gulden uyt te voeren: maar hier viel mede niet af / want die over de verdeeling van het Goud oneenig geworden ſijnde / bleven alle / ſonder eenige beweging te maken / t'huys / en met haar de Acaniſten en Cabeſterraſche, welke belooft hadden met die van Adom te ſullen optrekken; dus gingen wy ons laatſte Anker in de grond werpen / 't welk was / dat wy de Dinkiraſche bewogen om voor ruym agt duyſend gulden ten voorſchreeven eynde af te komen; maar hier in waren wy ſoo ongelukkigh / als in al het voorgaande: want die menſchen van uyt het Land ſelfs een Oorlog op den hals krijgende / moeſten onſe ſaak / om haar eygen Land te beſchermen / laten varen; dog ſy waren noch ſoo eerlijck / dat ſe ons het Goud, uytgeſonderd een weynig / dat aan de handen der Brengers bleef hangen / wederom ſonden: 't geen aan de Adomſche was gegeven / kreegen wy voor het meeſte gedeelte ook wederom / dog van de Fantijnſche niet een duyt. Dus bleef onſe ſaak als in een verwarring ſtaan / hebbende wy niets onverſogt gela-

Tweede verbintenis met die van Adom, waar van mede niet vald.

Als ook ſonder gevolg voor de derdemaal met Dinkira.

ten/ waar doorwe ons hadden mogen redden / dog alles te vergeefs/ alſoo men ons aan alle kanten bedrogen had; waar om onſe wenſingn weder gingen om met de Commanyſche op een eerlijcke wijs te verdragen; dog hoe ſulks in 't werk te ſtellen / vonden wy ons niet weynig verlegen / als vreeſende / dat wy de Engelſche haar voorſegging / van ſmekende te ſullen komen / ſouden moeten bewaarheden / 't geen oock ſeekerlijk ſou geſchiet ſijn / of op ſijn beſt / op een bedekte wijs: maar ſtaande in dit overleg / ſoo komt ons een ander eerlijker / en dienſtiger middel aan de hand. Namentlijk / de hier voren gemelte Broeder van den Commanyſchen Koning, dewelke door... met Wijf en Kinderen om eenige ſchelmſtukken (ſoo men ſegt) in Slaverny na Suriname was geſonden / dog door de Heeren Bewindhebbers vry verklaard/wierd weder op de Kuſt gebragt. Dees Dienaar hier ter Kuſt gekomen ſijnde / gebruykten wy om 't gemoed van desſelfs Broeder te ondertaſten / of hy meerder tot den Oorlog, dan tot de Vreede geſind was? en wy verſtonden haaſt tot onſe volkomen vergenoeging / dat den Koning, den Oorlog moede ſijnde / niets ſoo ſeer als de Vreede begeerde / dies het oock niet lang aan liep/of wy quamen op ſeer goede en eerlijcke voorwaarden met hem te verdragen; 'k ſeg goed / om dat wy over een quamen ſonder van weerkanten iets anders dan een vaſte en vertrouwde Vreede te eyſchen; en dies dagten wy dat het ook des te beſtandiger ſou ſijn / gelijk het ook ſekerlijk ſou ſijn geweeſt / beginnende wy alreeds te ſmaken / hoe veel een goede Vreede boven den ſchadelijken Oorlog te ſtellen is. Dog in 't midden van deſe geruſtheyd en betragting van de Vreede in 't toekomende in meerder waardye te houden / komt ons ganſch onverwagt / en tegen alle vermoeden / een vreemd geval van de Engelſche te vooren: want die Heeren/ſig van den Commanyſchen Koning beledigd agtende / of wel den ſelve mistrouwende / dat hy ons/ als ſijn oude vrienden meer toe/ en haar af mogt vallen; altans wat de oorſaak ook mag geweeſt ſijn / ſy deden denſelve/ als hy op ſekeren dag ſig met haar meende te verluſtigen / in haar Fort tot Cabocors vermoorden; op een de Europiſche Landaart onbetamelijke wijs / belonende

Tragten weder vreede te maken, dog ſijn verlegen op wat wijs aan te vangen.

Bekomen een middel, en verſtaan de goede genegentheyd der Commanyſche tot een Vrede,

die ook binnen korten tijd wierd getroffen.

Dog wijl de Engelſche den Commanyſchen Koning vermoorden, weder tot water liep.

de

de aldus ondankbaarlijk de dienſten/gedurende eenige jaren van hem ontfangen.

Groote verandering door geſeyde moord in de ſaken deeſer Kuſt.

Deſe ſchendaad bragt een groote verandering in de ſaken van deſe Kuſt te weeg / die van Commany tot noch toe ſoo nauw aan de Engelſche verbonden/werden geſlagen Vyanden van deſelve/op alle maniere haar 's Konings dood tragtende te wreken; en Tekki Ankan hier en tegen wierd haar aldergrootſte Vriend, en hebbende in geſeyde Moord mede de hand gehad / ſoo vlugte hy by nagt van onder ons Kaſteel van daan/ en verboegde ſig by de Engelſche, met dewelke hy met den eerſten ging aanſpannen om de Commanyſche weder met Oorlog aan te taſten; doende ons verſoeken om mede in dat verbond te willen treden; dog dat wierd geweygerd / alſoo wy ons om haarentwil in geen Oorlog behoefden te wikkelen / als hebbende tot ons leetweſen lang genoeg geſmaakt hoe verderbende denſelven voor onſen Handel was. Zy gingen egter met haar voornemen voort / tot haar hulp omkoopende die van Saboe-Acany, en Cabes-Terra, met welk onderſtand Tekki-Ankan in 't Veld komt / dog met ſoo weynig geluk / dat hy door de Commanyſche ten eenemaal wierd geſlagen / en op de vlugt gedreeven / niet tegenſtaande hy ten minſten viermaal ſoo veel Volks als de Commanyſche, by hem had: dog die hadden daar en tegen een Neger, met name Amo-Tekki, ten Veld-Overſten, in wien de dapperheyd van den vermoorden Koning ſcheen te herleven; en waar in hy denſelve oock geenſinds behoefde te wijken; dus de Commanyſchen ſoo grooten Overwinning voor 't grootſte gedeelte aan hem waren verſchuldigd.

De Engelſche vangen den Oerlog tegen die van Commany aan.

dog werden geſlagen.

Niet tegenſtaande wy ons tot dus verre onpartydig hadden gedragen/ ſonder ons voor den een of ander te verklaren / ſoo had gemelte Veld-Overſte dog de beleeftheyd om den Heer..... over dees Overwinning te laten begroeten, en onder 't ſenden van eenige Bekkeneelen der verſlagenen te laten betuygen / dat hy beſlooten had van voortaan in den dienſt der Hollanders te willen leeven en ſterven; dit wierd van onſe kant met gelijke beleeftheyd beantwoord / en na den Veld-Overſten bedankt / en een Vereering gedaan te hebben/ des-

Beleeftheyd van Veldoverſten der Commanyſen. omtrent ons gebruykt.

ſelfs

ſelfs Afgeſanten weeder verſonden. Of dit nu wel of qualijk van ons wierd gemeend / wil ick daar ſtellen ; dog dit weet ick / en 't ſtaat vaſt / dat wy hier door de ſchoonſte gelegentheyd des weerelds verkreegen hebben / om de Engelſche nu ook eens te dwarsboomen , en haar al het voorige betaald te ſetten / hadden wy Tekki-Ankan , gelijk hy ons reeds gedaan had / ook laten varen / en met die van Commany aangeſpannen. Dog daar was om ſulks uyt te voeren een groote hinderpaal in de weg / te weeten / een van de grootſte Schelmen die ick ooyt onder deſen Landaart had gekend/en die dies tijds Makelaar van de Maatſchappy was. Aan deſen Schoft leende de Heer ..... ſoodanig het oor / dat alle andere Raaden by ſijn E. als verdagt waren/ en deſe Makelaar, uyt haat / of eygen aanbelang / beſchuldigde de Commanyſche en maakte haar ſoo ſwart / dat...... een afkeer van de ſelve krijgende / ſig ſoodanig gedroeg / dat de Commanyſche haaſt merkten waar dat het eyndelijk heen wilde / en dies ontſagenſe ſig ook niet / om ons ſoo nu als dan / eenige kleyne belediginge toe te voegen / 't geen enkelijk het doel was / waar op Akim ſtaaroogde / om daar uyt reden te mogen halen de Commanyſche vyandlijk aan te taſten. Hy wiſt....... eyndelijk ſoo ver te brengen / dat ſy met den anderen een ſaak, ſonder medeweten van den Raad, beſlooten en uytvoerden / ten hoogſten verfoeyelijk / beſtaande hier in / dat ſy de Fetuers , Bondgenooten van de Commanyſche , op een ſekere dag / na oudergewoonte en op goed geloof alhier met haar Goederen ter Markt komende / deden aantaſten / en overvallen / eenige om hals brengende en ruym tagentig gevangen nemende / rovende alles wat deſe Menſchen hadden mede gebragt. Oordeeld nu eens geſondelijk / Mijn Heer, of UE. niet ſult moeten toeſtaan / dat door 't geſeyde 't regt der Volkeren in den hoogſten graad geſchonden is ? ick meene van ja / en dat het een onverantwoordelijke ſaak voor ſijn E. is geweeſt / 't ſelve ſonder mede weeten en toeſtemming van ſijn Raad uyt te voeren ; dog hier en boven ſou hy noch wel willen gehad hebben / dat de Heeren van den Raad dit doen voor goed hadden gekeurd / voor beweegredenen bybrengende / dat die van Fetu geregtelijk waren geſtraft /

en 't voordeel dat wy hier door hadden konnen bekomen, werd door een Negér om geſtoten,

en door toedoen van den ſelven, werden die van Commany op een vyandlijke wijs aangetaſt.

Gedagten

straft / mits weynige dagen van te vooren eenige Vrouwlieden van d'Elmina door haar op de wegen waren Vermoord geworden. Dog dit kon niet bewesen worden / en 't was om volgende reden ook niet waarschynelijk: want eerstelijk / de Feutsche ontschuldigden sig dies wegens seer; en bleven met ons in vriendschap: ten tweeden is 't ook niet bedenkelijk / dat sy / daar haar noch soo veel aan ons gelegen was / ons soo swaar souden hebben derven beledigen: en laatstelijk hoe kan het in de gedagten van een Mensch komen / dat de Fetusche sig aan soo een schelmstuk schuldig kennende / hier nog soo onbeschroomt souden hebben derven komen Markten: dies tijds ontbrakender ook geen Menschen, die sig alleen niet lieten voor staan / maar het selve oock rond uyt seyden / als dat het Vermoorden der voorschreve Vrouwlieden, een bestel van Akim en Tekki Ankan selver was / om sulks de Commanysche te last te leggen / en daar uyt reeden te mogen vinden / deselve aan te tasten / en haar door dat middel alle verdere Handeling met ons te beletten. Wat van de waarheyd sy / weet de Heemel, de saak lag dus sonder te konnen verholpen worden. En schoon de Heeren van den Raad dit Feyt ten uytersten quaadkeurden; soo lietense het selve niet blijken / om reden / datse de meeste schuld hier van aan Akim souden hebben moeten geven; welken sy schelms genoeg kenden / om sulks op / en ten koste van haar leven / te verhaien / dies sy het / als een gedane saak sijnde / met stilswijgen lieten doorgaan. [Margin: over dit werk.]

Dog dit overstappende / keren wy ons weder tot het geseyde Feyt. Het selve bragt voor eerst te weeg / dat de Handel aan Elmina plotseling quam te stremmen en op te houden; en ten tweden / dat wy hier door ons voor Vyanden van de Commanysche en Fetusche hadden verklaard / 't geen de Engelschen met haar aanhang soo seer aanmoedigde / dat sy / in plaats van Vrede te maken / gelijck Saboe, als de magtigste sijnde / al had voorgeslagen / sig nu weder met alle kragt gingen versterken; en hebbende weder een aansienlijk Leger te Veld gekreegen / met die van Commany en Fetu tot een tweede Hoofd-treffen quamen; waar in de Commanysche met haar geringe magt weder soo dapper streeden / [Margin: Komen door het selve mede in den Oorlog.] [Margin: Een tweede treffen]

 dat

met die van Commany, dewelke door een ongeluk in 't onderspit raakten.

dat de Overwinning ontwijffelbaar aan haar kant soude gekomen sijn / had het ongeluk niet gewild / dat haar Veld-Overste gequetst raakte / die sig daarom uyt het Gevegt moest begeeven. Dit bragt soo een verslagentheyd onder de sijne te weeg / dat sy dus lange manmoedig gevogten / en geen ongeagten hoop haarer Vyanden op de vlugt gedreven hebbende / nu op het missen van haar Hooft, het op een lopen stelden / latende alsa aan Tekki Ankan en sijn Medehelpers, een volkomen Overwinning. Haar Veld-Overste, en verdere Grooten wierden ook gevangen of gedood. Dese Slag bragt aan Tekki Ankan het Commanysche Koningrijk, en ons op sijn best / nevens de Engelsche, de helft van 't geluk dat hier uyt stond te komen / daar wy ligt op een andere wijs / meerder aandeel in mogten hebben gehad. Dog laten wy geen onseekere saken voor vast stellen / maar denken / dat / wijl het feylen menschelijk is / de bestierders van voorseyde saak / de menschelijkheyd niet konnende afleggen / haar misslagen als andere hebben gehad. Dus meen ick genoeg van den Commanyschen Oorlog gesegt te hebben / alsoo desselven oorspronk en eynde verklaard heb. Ik wil niet twijffelen / of UE. sult'er voortaan / met meerder grond van konnen spreeken / en schoon ick voor de Namen der Opperhoofden maar tutteltjes heb gesteld / soo sult UE. egter niet onbewust sijn / wie daar door werden verstaan: ook heb ick het op soo een sagten wijs verhandeld / als ick / (sonder de waarheyd te kort te doen /) heb konnen bybrengen / en 't geene tot nadeel van den Heer...... gesegt is / moet UE. aan sijn E. quaade geneigtheyd niet toe schrijven; maar hem als een groote misslag toerekenen / dat hy sig soo seer aan Akim heeft overgegeeven / en hem van deselve laten verleyden / waar door 'er saken zijn voorgevallen / erger als onder eenen van alle sijne Voorsaten; en sijt UE. benieuwt / waar om..... soo seer met dien schelm is ingenomen geweest / 't is / om dat hy in een minderen Rang sijnde / van den selven met soodanigen trouw / als men selden onder de Swarten vind / is bediend geworden; 't geen hem soo seer in de goede gedagten van dien Heer bragt / dat deselve niets quaads meer van hem

Redenering over 't voorgevallene tusschen .... en Akim.

hem kon geloven. Dog dese goedheyd / door Akim mis-bruykt werdende / heeft..... een hatelijke Regering veroorsaakt / en sig selven rijk gemaakt. Dusdanig / Mijn Heer, kan yemand bedrogen werden / als hy zijn sinnen te veel op een mensch steld / en andere / die het wel meenne / voor verdagt houd.

Ik sal het voorverhaalde aan UE. regtsinnig oordeel overlaten / en my weder begeven tot het eynde van het Commanysche Land, drie kleyne mijlen beneden ons Fort Vredenburgh, al waar aan het Dorp, of de Stad Mina, het door de weereld vermaarde Kasteel St. George is gebouwd / gemenelijk genaamt St. George d'Elmina, naar de naam van dit Dorp. Waarom dese plaats van de Portugesen (die het Kasteel gebouwd en benaamd hebben) Elmina is gedoopt / soud ick niet seeker konnen stellen; want Goudmijnen werden hier eenige mijlen om heen / niet gevonden; maar by aldien gissingen plaats mogen hebben / soo vermeen ick / dat / vermits hier ten tijden van de Portugesen soo een grooten toe-en-afvoer van Goud is geweest (even of het maar uyt de Mijne wierd gehaald /) het daar door sijn naam sal hebben gekregen / en by vervolg van tijd oock gehouden. Wanneer de opbouw en dit Kasteel door de Portugesen is begonnen / soud ick niet voor vast derven seggen / maar wel / dat wy het haar in 't jaar 1638. hebben ontweldigd. Ten is niet ten onregten door de weereld vermaard / want in sterkte / en fraaigheyd van gebouw / heeft het sijns gelijk niet op de Kust. 't Is langwerpig gebouwd met sonderlingh hoge Muuren, met vier goede Batteryen in / en een Battery buyten 't Kasteel, in het Buytenwerk; aan de Landkant heeft het twee Graften, ten eenemaal uyt de Rots, waar op het Kasteel gevestigd is / gehouwen; deselve Graften sijn altoos met Regenwater, tot gerief van de Besetting, als onse Scheepen, voorsien: dog behalven dese Graften hebben wy binnen 't Kasteel noch drie schoone Regenbakken, eenige honderd tonnen water in houdende / soo dat wy niet ligt gebrek van water konnen hebben. Op dit Kasteel leggen.... swaare metaale stukken Kanon, behalven de benedenste Battery welke vol eyser Kanon

Beschrijving van het Kasteel S. George.

Is van de Portugesen genomen.

Is seer sterk,

wel voorsien van water.

non legt / waar mede dagelijks eerschoten, soo voor de komende / als af-en voor by varende Scheepen, werden gedaan: een Besetting van meer dan twee honderd man sou in 't Kasteel goede woonplaats konnen vinden; en voornamentlijck munten uyt de Wooninge van den Generaal, Opper-Koopman, en Fiscaal, en na deselve de verdere Bedienders, sijnde een jegelijk soo wel gehuysvest, dat sy'er met fatsoen niet over souden konnen klagen. Met dit Kasteel neemen de Aftekeningen der Forten haaren aanvang / derhalven bekomt U E. de Uyttekening van twee kanten onder No. 1. en 2. Dogh UE. moet weten / dat den Teekenaar sijn Meester wat vroeg ontlopen sijnde / wel eenige kleyne misslagen heeft gehad / die egter niet / dan van kenders konnen gemerkt werden.

En goede woningen

Onder / of voor dit Kasteel heeft men het Dorp Mina, door de Inboorlingen genaamt Oddena; 't is heel lang en redelijk breed / bebouwd met starke Klipsteene-Huysen, 't welk men op geen Plaats meer als hier heeft: mitse in andere Dorpen maar van Kley of Leem en door vlogten met hout, sijn gemaakt. Voor vijftien en sestien jaren was dit Dorp sonderling Volkrijk, en / sonder liegen / wel agtmaal soo magtig als tegenwoordig / waarom sy oock van alle Strand-Negers wierden gevreest / konnende een Generaal somtijds saken van gewigt met deselve uytvoeren: maar voor vijftien jaren regneerden de Kinderpokjes hier soo geweldig / dat'er al een goed gedeelte na de Eliseesche-Velden wierden afgescheept; en t'sederd sijnse door den Commanyschen Oorlog en de harde Regering van eenige Generaals, soo seer verarmd en elendig gemaakt / oock van Volk ontbloot / dat het tegenwoordig ongeloofelijk swak is / als sijnde niet in staat om van sig selven / buyten de Dienaars der Europianen, vijftig man met Wapenen voorsien / te konnen leveren. Daar is geen Plaats op de geheele Goud-Kust, of men vind 'er gevlugte Negers van d'Elmina; sommige / om dat sy vrienden van de Commanysche waren / en andere / ook wel de meeste / om 't knevelen van de Generaals, en gemelte Neger Akim, te ontgaan: want deselve scheen maar geschapen te sijn om door 't verderven van een ieder / alles als

Mina beschreven.

Was eertijds volkrijk,

tegenwoordig is 't seer arm.

in

N°1.
Casteel St. George d'Elmina, aan d'eene

N°2.
en aan d'andre zyde.

in een verwarring te stellen. Wanneer ick hier eerst ter Kust quam / heb ick verscheyde rijsen vijf of ses honderd Canoas geteld / welke s'morgens ten Visvangst uyt voeren; en nu sou men'er beswaarlijk een honderd konnen vinden; en die alle noch soo arm sijnde / dat men sig moet erbarmen / als men om de vorige tijd gedenkt; waar om het ook een wenschelijke / en ten uytersten hoognodige saak is / dat'er haast een Hooft komt / die haar wat minnelijker bejegende / en weder als van nieuw aan koesterde; als wanneer / buyten alle twijffel / de gevlugte wel haast wederom souden komen: mits dat dien Generaal maar soo voorsigtig was / dat hy den soo veel malen gemelten Neger wat inteugelde / of / ware het mogelijk / na een andere Plaats versond. Dog / als gesegt is / met voorsigtigheyd / sonder dat hy gelentheyd kreeg om Landwaards in te geraken / (waar hy sig ten onsen koste veele Vrienden gemaakt heeft) daar hy sekerlijk eenige opschudding verwekte; hier op sou / na mijn gedagten / haast eene verandering ten goeden volgen; 't welke ick / soo voor 't wel-zijn van de Maatschappy, als om de armoede van dit Dorp selfs / van harten ben wenschende; in welke hoop en verwagting ick desen eyndige en sluyte / als.

Eynde van den derden Brief.

VIERDE BRIEF.

Behelſende eerſtelijk een Beſchrijving van het *Fetuſche* Land, en ons *Fort*, mitsgaders de Hooftplaats der *Engelſche*, met nog een ander *Fort* in 't ſelve gelegen. 't *Saboeſche* Land en ons *Fort Naſſou* aldaar. 't Landſchap *Fantijn*, en de Plaatſen die wy, en de *Engelſche*, in 't ſelve beſitten. Groote maght der *Fantijnſche*, en wreveligen aart van die Landaart, waar door ſoo wy, als de *Engelſche*, ſeer veel moeten verdragen.

MYN HEER,

DEn....... ſchreef ick het laatſte aan UE. en niet tegenſtaande deſelve wat langhwijlig is geval- len / ſoo hoope dog dat hy UE. niet onaange- naam ſal geweeſt ſijn. t'Zederd het afgaan van gemelte mijne Miſſive wierd my op den 8. deſer UE. ge-eerden van den 24..... overhandigd / ſijnde hier ter Kuſt met een Zeuwſche Enterloper aangebragt. Ik kan / Mijn Heer, uyt geſeyde UE. Miſſive beſpeuren / dat UE. van een ſeer nieuwsgierigen geeſt word gedreven ; niet al- leen / om dat UE. by alle ſijn Brieven my tot het Beſchrij- ven van de Kuſt ſijt aanmanende / maar oock de omweg / die UE. gebruykt / om mijn tijding van UE. te doen heb- ben / en 't verſoek van by gelegenheyd UE. met die ſelve Scheepen te ſchrijven. Maar / Heer en Vriend, weet UE. niet / dat het my ongeoorloft is / met / of van ſoodanige Scheepen Brieven te ontfangen / en veel minder eenige met deſelve over te maken ? Dog ick geloof / dat UE. denkt het evenveel te ſijn / hoe / en met wat Scheepen UE. de Brie- ven af-ſend en weder andere bekomt / alſe maar wel be- ſteld werden. En om UE. de waarheyd te ſeggen / ten ver- ſcheeld my oock ſoo byſter veel niet : want / vermits onſe Maatſchappy daar door niet werd benadeeld / ſoo kan ick 'er geen misdaad in ſien / diesshalven kond UE. verſeeckerd ſijn / dat ick in 't toekomende diergelijke gelegentheden niet meer

meer sal laten voor by gaan; en wijl deselve dagelijks soo hier als in Europa komen voor te vallen / soo sullen wy / als UE. die mede wel waarneemt / het geheele jaar door Brieven met den anderen konnen verwisselen, en van elkanders staat en gelegentheyd kondschap krijgen.

Uyt alle mijne voorige / sijnde drie in 't getal / sult UE. reeds na alle gedagten gesien hebben / dat ick al te promt ben om my twee maal tot een saak te laten noden; dies dat overslaande / en my gedragende volgens den verderen inhoud van UE. Brief aan 't inleggende antwoord / soo sal ick de Beschrijvingh deser Kust weder aanknoopen daar ickse in mijnen laatsten had afgesneden; sijnde geweest tot aan ons Kasteel St. George d'Elmina.

Beneden of naast ons Kasteel, en vervolgens voor by het Minasche Dorp loopt een Riviertje landwaards in / ter lengte van ruym een halve mijl / welkers Water, volgens 't seggen van de Heer Focquenbrog, tien maal souter als 't aldersoutste Pekelnat sou sijn; dog in de maanden van May en Juny, heb ikse wel soo soet en versch als Regenwater gevonden; vermits 't in die maanden gestadig heel sterk regend, welk water van de omleggende Bergen alle na dit Riviertje af sakkende / soo een snelle af / of uytwatering in Zee maakt / dat men'er met goed fatsoen een schoone Water-molen sou konnen oprigten / behalven noch dat de vloed hier mede so sterk gaat / datse een Moolen soude konnen doen malen. Maar dat de Heer Focquenbrog van de southeyd van dit Riviertje gelieft te seggen / moet men van de droge tijd / en als 't weynig regend, verstaan: want het Land hier omtrent seer salpeterigh sijnde / en het Riviertje geheel ondiep, soo is 't wel te geloven / dat het Zeewater in dit Riviertje door de Zon meerder tot zout werd gemaakt / als in de volle Zee, 't geen de Inwoonders oock wel hebben ondervonden; dus sy dit water nemen om Zout van te koken / en 't geen sy oock met veel voordeel volbrengen. 't Geseyde Riviertje maakt een scheyding tusschen het Commanysche en Fetusche Land; hier aan en op den Fetuschen Bodem legt op een tamelijken hogen Berg, genaamt St. Jago, onse Fortres Coenraadsburg. 't Is een schoon en vierkant Fort, voorsien / gelijk

Een Zout-Riviertje, scheyd Fetu en Commany van den ander.

't Fort Coenraadsburg.

Op den Berg Sainct Jago.

lijk meest alle onse Forten, met vier deftige Batteryen, behalven dat het in sijn Buytenwal, welke rondom dit Fort loopt / noch vier kleyne Batterytjes heeft. In 't kort / hier staat Kanon genoeg / en het Fort is wel soo sterk / dat men 'er / met een goede Besetting van alles voorsien sijnde / groot geweld mede soude konnen doen. U E. geliebe de Aftekening onder No. 3. te besien; sullende U E. in 't midden van 't selve een redelijk hoog Torentje gewaar werden; het welck dit Fort niet alleen veel vercierd / maar oock groot vermaak geeft: want boven op / of te midden / in een Kamer sijnde / heeft men een schoon gesigt over 't omleggende Land en de Zee, konnende men hier de Scheepen van boven komende seven à agt mijlen ver ontdekken / 't geen ons in tijd en wijlen al dienstig sou konnen sijn.

Waar voor groote sorg werd gedragen, om het altoos in een goede staat te houden.

Met den Berg Sainct Jago hebben wy / al eer een Fort op was / het Kasteel Sainct Georg voor 't meerendeel tot de overgaaf gedwongen: want'er Kanon op hebbende / soo gebied het volkomen over het Kasteel; dies ons aan 't behoud van desen Berg en Fortresse, ten uytersten veel gelegen is: want deselve verlooren sijnde / sou Elmina het niet lang tegen konnen houden / dies wy'er immers soo veel sorg voor dragen / als voor 't Kasteel selfs / leggende hier tot Bevelhebber een Vaandrager met een tamelijke Besetting. De Berg Sainct Jago in het Fetusche Land gesteld hebbende / soo staat ons maar voort te gaan met te seggen / dat dit Land de lengte van vier kleyne mijlen heeft / en omtrent oock soo breed / 't neemt sijn begin / als boven gesegt is / met den Berg van Sainct Jago of het Zout-Riviertje, en eyndigd even beneden den Deenschen Berg voor by Cabocors. Dit Land is in voorige tijden soo Volkrijk en magtig geweest / dat het ten schrik van alle sijn Naburen verstrekte / voornamentlijk voor die van Commany, over wien het als gebiedende was; dog het Rad is / door de gestadige Oorlogen, soodanig verdraaayt / dat sy'er ten eenemaal onder sijn geraakt / en de Commanysche nu by na voor haar Meesters erkennen / derbende de Fetusche Koning of de andere Grooten, niets van belang / sonder bewilliging van de Commanysche / uytvoeren. De grootste oorsaak hier van is / dat in den Commanyschen

Lengte van het Fetusche Land.

Was voor desen vry magtig.

Dog nu geheel swak, en uyt wat

N.o 3.
't Fort Coenraadsburg, op St. Jago.

manyschen Oorlog Fetu in twee deelen is gescheyden / de eene het met ons / en de andere het met de Commanysche houdende / en vermits'er aan weerkanten somtijds eenige quamen te sneuvelen, soo haddense een dubbelde verminderring / en voornamentlijk sijn sy in den laatsten Slag veel verminderd: want daar de geheele helft genoegsaam in de kaars is gevlogen; dies UE. wel kond denken / datse tegenwoordig sonderling swak van Volk moeten sijn / dewelke onmogelijk genoeg zijn om soo een schoon Land na behooren te bebouwen. Het Land is soo vrugtbaar en vermakelijk / datmen het by het Antesche Land mag vergelijken. Meenigmalen heb ick het selve / voor den laatsten Oorlog, doorwandeld / en bevonden / dat het met veel schoone / wel bebouwde / en Volkrijke Dorpen voorsien was / en daar neevens soo overvloedig in Ooft en Vee, mitsgaders Oly, en Wijn de Palm, dat het een lust was / om te sien; dogh het vermakelijkste van allen / was de overdekte en even gelijke Wandel-weegen tusschen d'Elmina en Simbé (een Dorp anderhalf mijl in 't Fetusche Land) waar van ick'er heb gesien / die een half uur lang waren / en soo digt door 't Geboomte overdekt / dat ick voor Son en Regen bevrijd was. De hoge en cierlijke Boomen op de Bergen wassende / setten het Land meede geen kleyne cierlijkheyd by / noch oock niet de versche Rivier, waar meede het verrijkt is / deselve werd veelmalen met groote verlustiging van onse Bediendens besogt. Kort om / dit Land verdiend wonder wel soo na aan onse Hooftplaats te leggen.

oorsaak by gekomen.

Fetu in fraayheyd by 't Antesche Land vergeleken.

Versche Rivier in 't selve.

De Inwoonders erneeren sig alle / sonder onderscheyd / met den Landbouw, soo met het Sayen van Koorn en andere Aardvrugten, als 't parsen van Oly, en 't tappen van den Wijn de Palm, van welcke byde sy gantschelijck niet misgedeeld zijn. Drie mijlen gaans / dogh maar twee groote uuren ter Zee, hebben de Engelsche aan het Dorp Oegwa of anders Cabocors, mits het een Cabo, Kaap of uytsteekende hoek is / haar Hooft-Fortres, 't geen na Sainct George, het grootste en schoonste van de geheele Kust is. Van binnen is het voorsien met seer veel fraaye en wel gebouwde Woningen: voor het selve hebbense een groote en hoge steene

Waar de Inwoonders sig mede erneren.

't Engelsche Hooft-Fortres aan Cabo-cors is schoon en groot,

Punt gebouwd / om by overval van vyandlijke Negers daar in haar Dorps-volk lijf bergingh te geven. Vervolgens is het gesterkt met vier niet seer groote Batteryen, dogh daar en boven noch een / van een goede lengte / waar op dartien sware stukken Kanon staan geplant / dewelke waterpas schietende / soo konnense met deselve beletten dat'er geen vyandlijke Scheepen op haar Reede ten Anker komen / en daar en boven legt regt voor haar Fort een brave groote Klip, waar door het vyna onmogelijk is dit Fort uyt'er Zee te beschieten.

maar met slegte Manschap beset,

Maar het onnoselste van allen / is / dat hier meestentijds een seer swakke Besetting werd onderhouden / waar van een gedeelte (namentlijk onder de Soldaten) noch sulcke onnosele bloeden zijn / dat men / deselve siende / sig erbarmen moet / gelijkende wonder wel na een oude Compagnie Spanjaarden; soo ongehavend sien zy'er uyt; komende eens deels hier van daan / dat zy de geene welke onsen dienst verlaten / heel gretig aanneemen / en besolding geeven: dewelcke zy oock nimmermeer weder aan ons begeeren over te leveren / en dat uyt een verkeerde barmhartigheyd / om deselve van haar verdiende straf te bevryden; en schoon wy verscheyde malen met haar over een gekomen zijn / en vastelijk met den ander besloten hadden / om geen Overloopers van weerkanten in dienst te nemen / maar geboeyd wederom te senden / soo is het dogh t'elkens weeder van haar gebroken en overtreeden; en niet tegenstaande onse Overloopers maar een deel versope Fielen zijn / soo zijnse dogh by haar gansch welkom / vermits de Engelsche niet lievers sien dan dat den Soldaat zijn geld maar in den drank verteerd; voornamentlijk in Pons, een seekere drank by de Engelsche in gebruyk; werdende gemaakt van Brandewijn, Water, Limoensop, en Suyker, en alsoo een ongesond mengelmoes; met desen drank doen sommige Agenten, als deselve door andere latende verkoopen / seer veel voordeel / mits den Soldaat het wel dubbeld moet betalen; en de geene die'er wat te weynig geld maandelijks in verteerd / krijgt by de eerste gelegentheyd de huyt vol slagen / scheelende het haar niet / of de Soldaten op de Soldy-dag Goud over houden / om Eeten voor te koopen /

't geen groote dronkaards sijn,

't Geen de Engelsche garen sien, waarom.

N.o 4.
't Engelse Hoofd Casteel a Cabo Cors, aan d'eene

N.o 5.
en aan d'andre zyde:

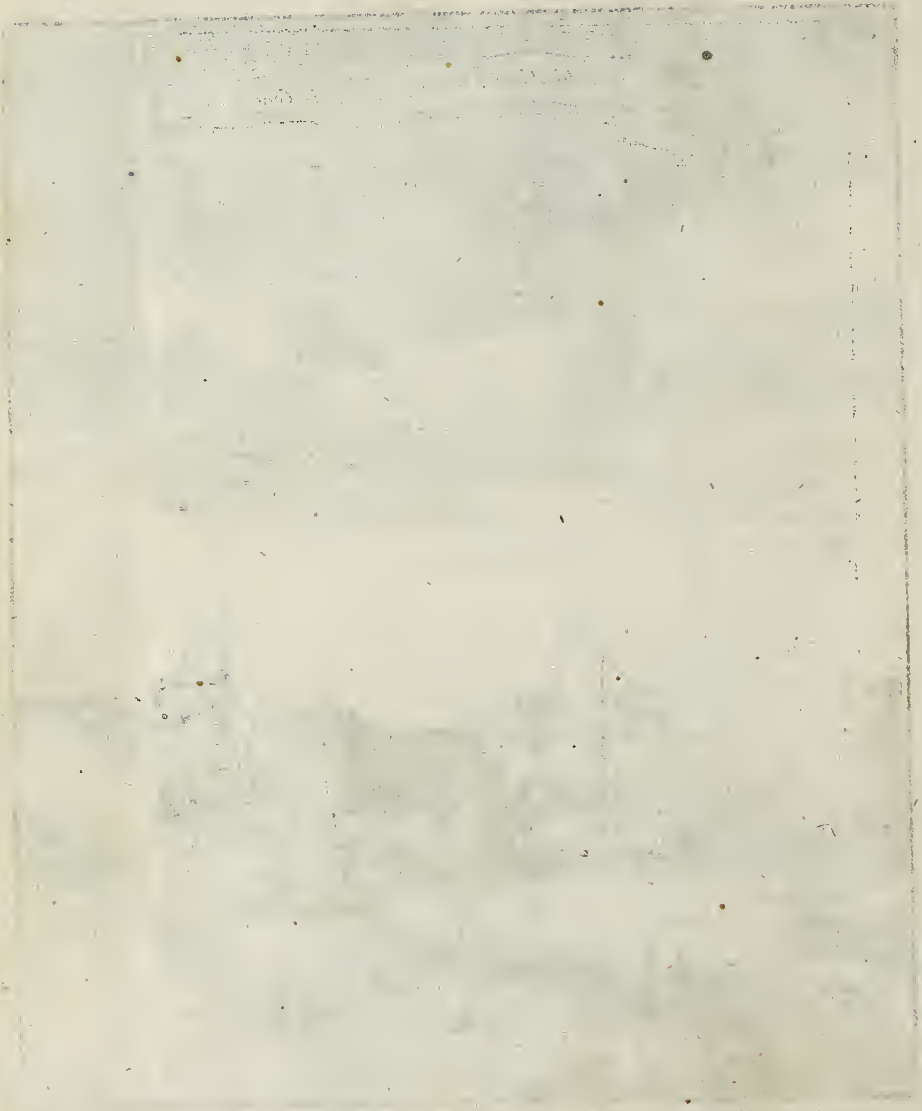

of niet / 't is genoeg als sy het maar in Pons hebben verteerd; door welck overdadig suypen, en slegt voedsel, de Soldaten, en oock meest alle / het hagje by inschieten / waar in eenige inhalige Agenten egter niet hebben willen voorsien / om dat zy'er / als gesegt is / daar te veel voordeel aan souden moeten verliesen.

UE. zijt voor een beroemd Doctor of Geneesheer bekend / dog of UE. van den Heer Bontekoe zijn gedagten zijt / weet ick niet. Zijn ED. heeft derven stellen / dat de meeste menschen door haar quade manier van leven haar dagen komen te verkorten; (dog dit moet op een gesonde wijs verstaan werden) ick sal UE. hier over laten oordeelen / als sig des beter verstaande / maar by aldien voornoemden Heer soodanig een leven meend als de Engelsche Soldaten hier voeren / soo soud ick somtijds niet veel swarigheyd maken om my voor zijn E. stelling te verklaren. Ongeloofelijk is het / hoe veel menschen jaarlijks (dit zy menschelijker wijs gesproken) door dees verdoemden (dat ick die woorden gebruyk) drank werden verslonden / 't en blijft onder de gemeene Man of Soldaten niet alleen / in geenen deelen / alle de Voornaamste zijn met een vierige begeerte tot deselve ingenomen. Ik geloof waarlijk / soo lang ick op de Kust ben geweest / dat'er ten minsten een van haar Agenten in 't jaar zijn gestorven / en Koopluyden, of Factoors soo als zyse noemen buyten getal. Wil men dieshalven de Kust van Guinea schatten na 't getal van dooden, die de selve jaarlijcks uytlevert / soo moet hy gewisselijk in Engeland veel slimmer naam hebben / als by ons; want een Engelsman te willen wijs maken / dat de ongesondheyd uyt het te veel drinken van Pons sproot; sou soo veel sijn / of men seyde / dat het overdadig Eten van vleesch, waar vanse soo groote Liefhebbers sijn / schadelijk voor onse Lighamen was; Dog genoeg hier van.

De Engelsche hebben jaarlijks meerder dooden onder haar Bediendens als wy, waar van de schuld aan 't overdadig Pons drinken werd toegeschreven.

Onder het Engelsche Fort legt het hier vooren genoemde Dorp, 't geen voormaals redelijk groot en Bevolkt is geweest; dog in den Commanyschen Oorlog hebbense mede / als al de anderen / veel geleden / behalven noch / dat de veelheyd van Engelsche Lorrendrayers 't selve seer van haar Inwoonders ontblood hebben / want die hier aankomende nee-

Het Engelsche Dorp Oegwa aan Cabocors van Inwoonders ontbloot.

neemen'er altoos eenige mede / om haar / in haar Slave Handel tot Fida voor Roeyers te dienen / dewelke het aan Fida wel vindende / aldaar met'er woon blijven / en 't wederomkomen vergeeten / dies dit Dorp nu ten halve woest, en bouwvallig legt / voornamentlijk na de kant van Elmina.

Een ronden Toorn der Engelschen agter het Dorp, Agter het Dorp van Cabocors hebben de Engelsche een rond, en torens gewijs Gebouw, waar op ses stukken Kanon staan geplant / en ick geloof dat het oock met even soo veel manschap beset is. Dees sterkte sal / of moet / volgens haar seggen / dienen / om de Negers van het Dorp in toom en onder bedwang te houden / en mede om deselve tegens alle vyandlijke Negers, van uyt het Land komende / te beschermen. Dog / mijnes dunkens / is het een onnodig onderhoud / en nodelose kosten / gemerkt haar Fort soo hoog is / datse haar onderhorige ligtelijk door 't Kanon konnen bedwingen / en de Vyanden af houden. De Afteekening so van dees Toren, de Engelsche Hooft-Fortres, en dat op den Deenschen Berg, werd UE. mits desen onder No. 4 en 5 toegesonden.

nog een Huys met Kanon voorsien onder het Fort door een Mulat bewoond, dewelke veel te seggen, en grooten magt heeft. Onder het Engelsche Fort sult UE. een Huys, waar van een Vlag waayt / sien / 't geen sig even als een kleyn Fortje vertoond / 't heeft oock eenige stukken Kanon, en werd bewoond door een Engelsche Mulat, of Tapoeyer, genaamt Eduard Barter, dewelke seer magtig is / en meerder te seggen heeft in de saken dese Kust rakende / als de Engelsche Agenten met haar drien / (want het Opper-bevel deser Kust onder drie Personen is berustende) mits zy door de korte Inwooning alhier so weynig kennis van saken hebben / en moeten sig dieshalve door dees Mulat laten leyden / dewelke hier mede sijn voordeel sonderling wel weet te doen; waar dat noch by komt 't groot getal van gewapende Negers, die hy onder sig heeft: bestaande eensdeels uyt sijn eyge Slaven, als vrye menschen, die het met hem houden / welk een en ander hem alhier soo gedugt maakt / dat hy van alle de omleggende Grooten werd ge-eerd / en gedient / dewelke / met de Engelsche sullende Handelen, eerst wel met hem maken te staan; als wanneerse gemeenlijk wel slagen. Dees Mulat roemd sig een Christen te zijn; en hy sou / als wel in de

de gronden van onse Leer onderwesen sijnde / en 't lesen en schrijven te baat hebbende / daar ligtelijk voor konnen gaan / indien sijn werken het tegendeel niet betuygden: want / schoon hy wettelijk in Engeland getrouwd is / soo heeft hy hier meer dan agt Wijven, met noch omtrent soo veel Bysitten. Dog dit moeten de Engelsche niet voor onchristelijk of oneerlijk houden / vermits de meeste Opperhoofden dese Mulat daar in dapper navolgen / en ick meen dat twee van de tegenwoordige Agenten een stuk of ses te samen hebben.

Desselfs levens wandel, als mede van eenige Engelsche Opperhoofden.

In de Aftekening van Cabocors siet UE. als in 't verschiet / op den Deenschen Berg, alsoo genaamt / om dat die het voordesen hebben beseten / noch een Fort der Engelsche, waar op zy soo veel roem dragen / als wy op St. Jago: dogh tegens alle reden / vermits het voor vier jaren beter na een vervallen Boeren-Huys geleek / als na een Fortres, de gebroke Muuren waren rondom met Kley weder toegestopt / en het Huys, daar in sijnde / even als die der Negers, met Riet gedekt; by aldien my de sloffigheyd der Engelsche, altans eeniger / niet bekend was geweest / ick had my moeten verwonderen hoe dat zy soo een Plaats van aangelegentheyd hadden derven verwaarloosen; want men moet weeten / als de Vyand desen Berg in heeft / en'er niet meer dan ses stukken Kanon op plant / hy gevolglijk ook meester van Cabocors is; mits hy het selve van boven plat, en in korten tijd tot een Puyn-hoop kan schieten; en ondertusschen heeft het den geheelen Oorlog dus reddeloos gelegen; ja soo / dat men het ligtelijk met twaalf man had mogen overrompelen; 't welk ons hier menigmaal / van verwondering heeft doen seggen / dat sy Engelsche op geen dingh meerder agt slaegen / dan hoe sy hun Beurs ten koste van haar Meesters, bequamelijk mogten vullen.

Nog een Engelsch Fort op den soo genaamden Deenschen Berg,

is langen tijd verwaarloost,

Dog eyndelijk is'er / geloof ick / een welmeenend Dienaar geweest / dewelcke aan de Heeren Bewindhebberen in Engeland kennisse van den slegten staat deser Fortresse hebbe gegeven / mits'er in den jare 1699. uytdrukkelijken last is gekomen / om het in een behoorlijke staat van tegenweer te brengen; van welke tijd af sy den Opbouw hebben begonnen / werpende het oude ten eenemaal onder de voet.

Dog werd nu by uytneementheyd ſterk gemaakt,

De Heeren Agenten hebben my de eer gedaan van de Aftekening, ſoo als het gemaakt ſal worden/ te laten ſien/ waar uyt/ en ook uyt het geene reeds gewrogt is/ heb ick konnen beſpeuren dat het wel kleyn in zijn omtrek ſal ſijn/ dog daar neven ſoo ſterk/ dat'er geen een Fort op de Kuſt by te gelijken ſal ſijn: want het fatſoen dat zy'er aan geven/ en de natuurelijke ſterkte van den Berg, welke zy noch daar en boven ſoo ſeer af dolven/ dat'er maar eene weg om op te komen/ over blijft/ ſal het ſoo ſterk doen ſijn/ dat het/ van Volk en verdere behoefte voorſien ſijnde/ niet ſonder groote moeyte en koſten ſal ſijn in te nemen; voornamentlijk/ om dat de Vyand hier te Land, ſoo wegens de ongewone lugt als vrees voor de Inboorlingen, het ſelve beſwaarlijk ſal konnen Belegeren; en'er ſig dieshalven by verraſſing meeſter van moet maaken: waarom ick wel derf ſeggen/ dat de Engelſche na voltoying ſig geruſtelijk op het ſelve ſullen mogen verlaten: dog den Opbouw gaat ſoo langſaam voort/ dat de Hemel weet/ wanneer het gedaan ſal zijn: dog wy ſullen haar voor het ſelve laten ſorgen/ en ons mitsdien keeren tot de Beſchrijving van het Saboeſe Landſchap, 't welk even zijn begin beneeden deſen Berg neemt; en een groot half uur beneeden Mourée eyndigd/ ſijnde alſoo langs de Zee nog geen twee uuren lang/ en maar omtrent eens ſoo breed; van den Deenſchen Berg tot het Dorp Cong, is een kleyn halfuurtje/ aan welk Dorp in tween verdeeld en een ieder op een Heuvel ſtaande/ hebben wy voor deſen een fraay ſteene Huys, waar op onſe vlag ſtond/ gepland gehad/ waar van men noch ten huydigen dage de overblijffels ſiet/ en wy voor onderſtellen dat dees Plaats ons oock noch in eygendom is toebehoorende/ dog met daar te bouwen konnen wy geen ander voordeel verkrijgen/ als dat wy'er de vreemde/ te weten Europianen, uyt ſouden houden: want die/ daar komende/ ſouden onſen Handel tot Mourée ſeer benadeelen.

maar gaat langſaam voort.

Lengte van het ſelve Land.

't Dorp Cong.

Magt, en ſchelmagtigen aart der Saboeſe.

Het Saboeſe Land is ruym ſoo magtig als dat van Commany, en de Bewoonders ſijn ook ruym ſoo groote ſchelmen/ mogende wy desſelfs Koning nevens de Engelſche wel de meeſte ſchuld geven/ dat ons voornemen tegens die van Commany ſoo qualijk gelukt is: want dees Schobbejak onder

ſchijn

N.° 6.
't Fort Nassou a Moure, aan d' eene

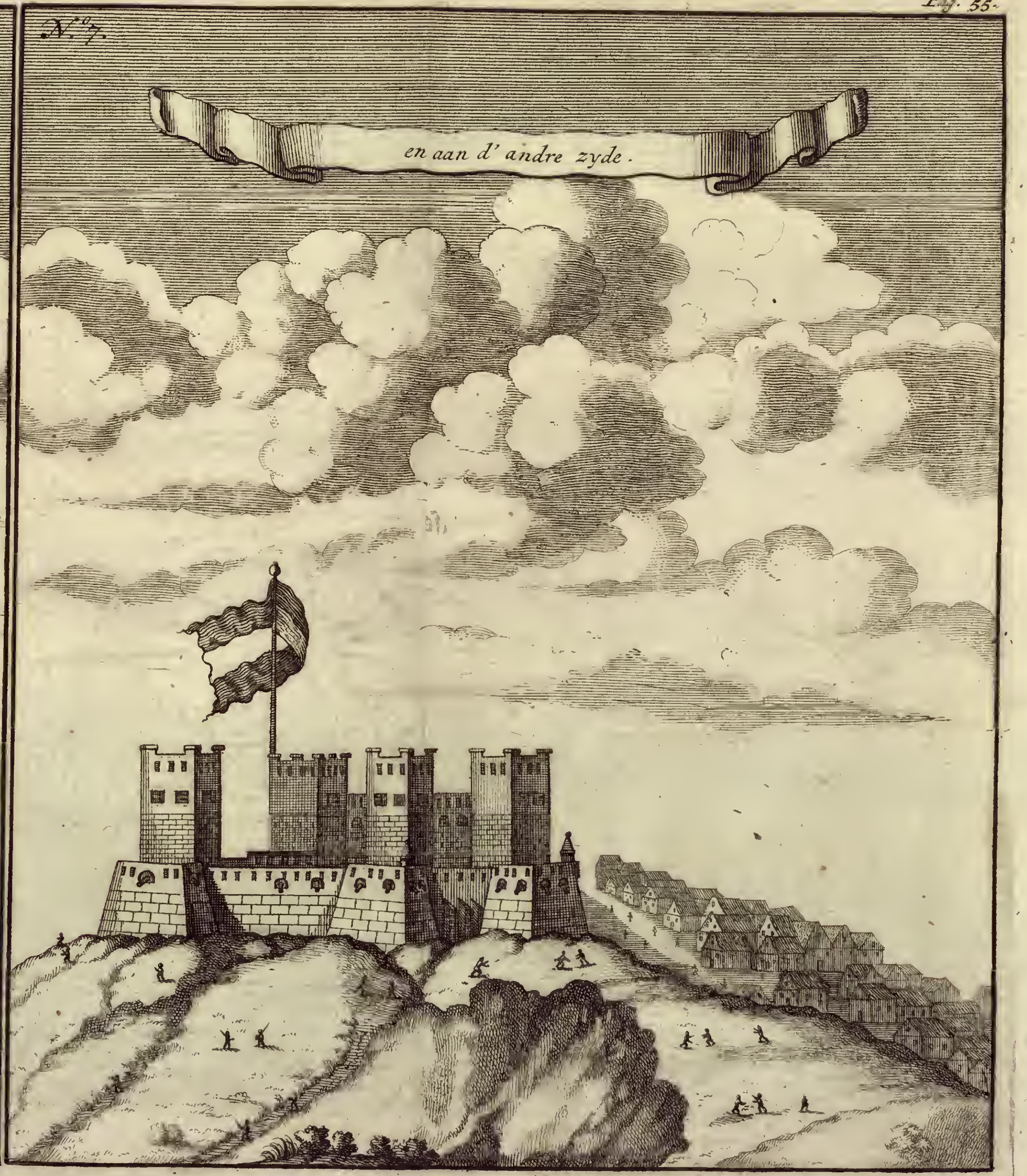
N.° 7.
en aan d' andre zyde.

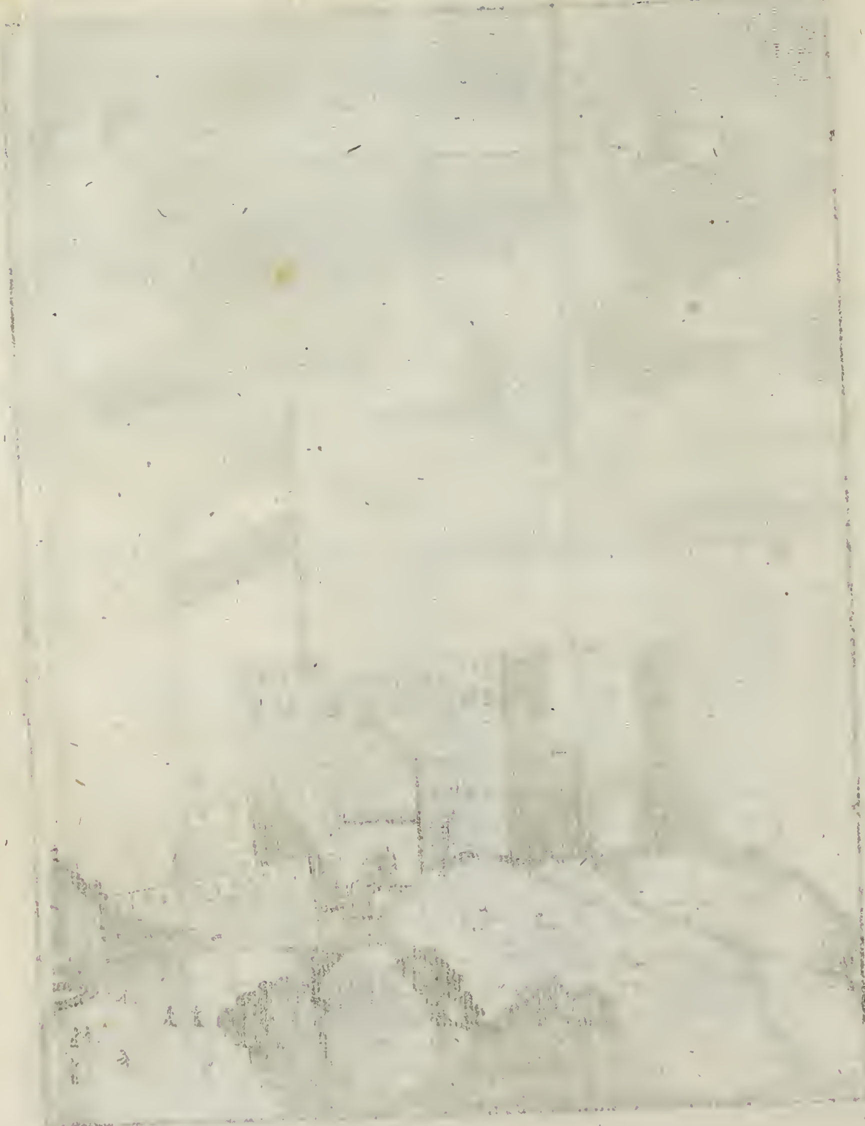

schijn van Middelaar tusschen Commany, en ons, heeft / ons op verscheyde tijden om den tuyn geleyd / en bedrogen; en schoonwe 't selve gewaar wierden / soo en hadden wy dog het hart niet om'er hem qualijk over te bejegenen / als vreesende van hem in plaats van een geveynsden vriend / ten openbaren Vyand te sullen krijgen; waarom wy zijn guytestukken als ongemerkt door de vingers sagen / en hem boven dien by wijlen noch al een ver-eering deden.

Dit Saboese Koningrijk is mede heel vrugtbaar in Koorn, Jammes, Pattattes en andere Vrugten meer / met het selve als mede de Oly de Palm siet men dagelijks honderden Canoas af laden / dewelke van het Dorp Mouré af-steekende na Axim en Acra varen / om aldaar haare Vrugten te gaan venten. Is heel vrugtbaar.

Aan 't geseyde Dorp Mourée, een halve mijl beneden Cong hebben wy ons Fort Nassou, 't geen door ons selfs is gestigt. Het is / wanneer Elmina noch onder de magt der Portugesen was / ons Hooft-Comptoir geweest; en waarlijk / het is soo wel gebouwd / dat by aldien Elmina niet in wesen was / wy ons niet souden behoeven te schamen dit het Hoofd-Comptoir te noemen. Het is byna vierkant (dog van vooren wat breeder als agter) gebouwd / heeft oock even soo veel Batteryen met agtien stukken Kanon voorsien; de Muuren sijn hoger als van ecnig Fort, uytgesonderd Elmina, op de geheele Kust, de Gardijn hegtende de twee Zee-Batteryen aan een / is soo breed en wel gelegen / dat men'er bequamelijk soo een Battery, als de Engelsche aan Cabocors hebben / van sou konnen maken; 't heeft oock seer veel en goede Wooningen, maar die / waar van het sijn meeste cieraad ontfangd / en dat het beste gemak geeft / sijn vier vierkante Torenswijse Gebouwen, op yeder hoek van het Fort een / yeder van drie verdiepingen; kort om / dit Fort mag in fraayheyd nevens andere gesteld werden / gelijk UE. in de Afbeelding onder No. 6 en 7. selfs sult konnen beoogen. Voor deesen heeft hier een Besetting van 't seventig à tagentig man gelegen; dog tegenwoordig is dat getal seer verminderd / dog egter genoeg / om de Swarten, alse iets tegens 't selve wilden onderneemen / af te wijsen. 't Fort Nassou totMourée was voor deese onse Hoofd-plaats.

Het Moureesche Dorp, hier onderhoorende / is niet wel 't Mouree-

soo

soo groot als Elmina, dog Volkrijker, sijnde meest Visschers, die s'morgens voor dag tusschen de drie en vier honderd Canoas uyt varen / wederom komende moetense den vijfden Vis voor Tol aan den Opper-Koopman, die hier het gesag heeft / betalen ; welke Tol op noch drie Plaatsen door ons word geheeven / als aan Axim, Chama, en Elmina, om reeden / dat wy dese Plaatsen met het Swaard hebben gewonnen ; alhoewel ick het van Mouree niet voor vast derf seggen. Geene van de Europianen hebben / buyten ons / dit voorregt / noch niemand van haar alle voeren soo een volslagen gebied over haare onderhoorige als wy / 't geen voor 't meerendeel haar eygen schuld is / en door haar hebben wy oock veel van ons gesagh verlooren. Eer ick het Saboese Land sijn afscheyd geef / moet ick noch seggen dat dit Volk het best en langst aan onse Maatschappy is bekend geweest / mits de Heeren Bewindhebbers twee van derselver Afgesanten binnen Amsterdam hebben gesien / doch 't selve is soo lange jaren geleeden / dat ick van haar verrigtinge niet de minste kennis heb / self niet den tegenwoordigen Koning, en ten wat insigte sy naer Holland wierden gesonden.

Moureesche Dorp volkrijker als Elmina, den Vis-tol aldaar, en op nog drie andere plaatsen geheven.

Saboe is lang aan ons bekend geweest, derselver Afgesanten tot Amsterdam.

Fantijn.

Met het Saboese Land had ick gedagt desen te eyndigen / dog my noch wel soo veel tijd overschietende / om het Fantijnse mede af te handelen / soo sal het hier aan laten volgen. Het paalt ten Westen aan Saboe, makende de Ysere-Berg, een half uur beneden Mourée, desselven grens-scheyding. Gesegde Berg is omtrent een quartier uurs lang / en heeft op zijn kruyn onder seer hooge Boomen, een aangename wandelplaats, sijnde de Boomen soodanig door malkander gevlogten / datse een halve duysternis by dag veroorsaken. Van den voet deses Bergs strekt het Fantijnsche Land sig noch negen à tien mijlen langs de Zee, de breette is mede eenige mijlen. In dit Land hebben de Engelse een Fort, en drie Loges, en wy een Fort : 't eerst waar dat men van boven komende de Engelsche Vlag siet waayen / is aan een Dorpje, Ingenisian genaamt / de geheele Besetting alhier bestaat uyt een geheelen Engelsman ; dewelcke daar legt / om / is het mogelijk / de eer van de Vlag te bewaren.

Lengte van het Fatijnse Land.

Logie der Engelschen aan het Dorp Ingenisian.

Een half uur verder na beneden / hebben de Engelsche

aan

N°. 8.
't Engelse Fort tot Annamaboa, aan d'eene

N°. 9.
en aan d' andre zyde.

aan het Dorp Annamabo, een kleyn maar seer sinlijk Fortje, synde heel beknopt en net gebouwd. Ik sal my/ om het te beschrijven, niet ophouden/ maar UE. wijsen tot de Aftekening onder No. 8 en 9. In 't verschiet sult UE. ook eenige Scheepen op de Reede sien leggen/ om reden/ dat het hier gestadig vol Engelsche Scheepen is/ buyten 't welke soo hier als aan Cormantijn, grooten Handel in Goud en Slaven sou sijn; dog nu sleepen die Messieurs het meest weg/ en 't geene sy noch agterlaten/ werd door de Zeeuwsche Lorrendrayers weg gehaald.

en een Fortje aan Annamabo.

Veelheyd van Scheepen aan dese Plaats.

Vreeslijck werden de Engelsche hier van de Fantijnse Negers geplaagt/ dewelke sy somtijds in haar eygen Fort bannen/ sonder de vryheyd te hebben van'er te mogen uytkomen/ en by aldien het Opperhooft niet na haar sin is/ soo sendense den selve op een smadelijke wijs met een Canoa na Cabocors, en met geweld konnen de Engelsche sig hier niet tegen stellen/ of sijn genoodsaackt de Fantijse weder met eenige vereeringe te bevreedigen. Dit Dorp Annamabo mag tegenwoordig voor het magtigste van 't geheele Strand gehouden werden/ als hebbende wel soo veel Volk van Oorlog als het Saboes of Commanysche Koningrijk, en dit is maar een vijfde part van Fantijn, dies UE. hier uyt derselver magt moogt afmeeten. Dieshalven de omleggende Landschappen, by aldien de Fantijse onder den ander niet oneenig sijn/ sigh wel wagten sullen/ deselve te beledigen: want haar sulks suur sou komen op te breken; by dese haar Volkrijkheyd sijnse oock rijk in Goud, Slaven, en alderhande Levensmiddelen; die sy/ voornamentlijk Koorn, met groote menigte aan de Engelsche Scheepen verkoopen; op desen haaren Rijkdom sijnse ook soo opgeblasen/ en stout/ dat een Europiaan iets met haar te doen hebbende/ wel met de hoet in de hand diende te staan.

De Engelschen werden hier van de Negers sonderling geplaagt.

Groote magt der Annamabose, en mede van geheel Fantijn.

Geen Koning voerd hier de Heerschappy, maar in desselfs plaats een voornaam Hoofd, van haar Braffo genaamt/ soo veel als men het na de Europische trand wilde verklaren/ als Stadhouder; dog het woord selver/ betekend Voorganger, of Voorvegter. Hy is de eerste/ en heeft het grootste gesag in het geheele Land; dog werd door een deel Oud-

Opperhoofd van Fantijn sijn Bediening,

H vaders

werd door eenige oude Raadsluyden in toom gehouden,

vaders dapper in den band gehouden; dees Ouden van dagen/ soo veel als s'Lands Raden sijnde/ of soo 't my byſtaat/ als 't Engels Parlament, dog daar by maar voor vuyl-nis te rekenen/ schikken de saken na haar believen/ sonder sig veel met den Braffo te bekreunen/ behalven gesegde afgeleefde mannetjes heeft men hier over ieder deel van Fantijn noch een voornaam Hoofd van groot vermogen/ dewelke den Braffo somwijlen ook niet veel toe geven/ soo dat hy de opperste onwederspreekelijk in naem/ maar niet met der daad is.

als ook door andere Hoofden.

Seker ſlag van Wijn de Palm, alhier Quaker genaamt, is ſeer ſterk.

De Inwoonders landwaards in gelegen/ erneren sig buyten den Koophandel met den Akker-bouw, en het Tappen van Wijn de Palm, waar onder men een seeker slag heeft/ alhier Quaker genaamt/ 't welk ook geheel eygen aan onse Taal is: want hy heeft de bequaamheyd/ om de geen die'er wat veel van binnen slaat/ binnen korten in een vryggestige gedagte te brengen; de selve is tweemaal soo duur als de andere/ en egter vindse soo veel koopers, dat'er noch altoos te kort komt.

De Fantijnſe ſijn groote Handelaars.

De Fantijnſe Strand-Negers handelen seer sterk met alderhande Lorrendrayers, en dat vry/ in 't gesigt van bijde de Natien, te weten Engelſche, en Hollanders, sonder dat een van byde het hert heeft/ om haar sulks te beletten: want het sou haar/ 't selve willende ondernemen/ suur opbreeken: want over de Fantijſe hebben wy niet het alderminste te gebieden. 't Fantijnſe Land is soo vol Viſſchers, dat ick geloof dat zy'er een getal van vier duysend souden konnen uytleveren.

Groot getal Viſſchers.

Engelſche Logie aan het Dorp Adja.

Nu weder voort kuyerende/ soo komt men binnen 't half uur aan het Dorp Adja, waar dat wy/ en van g'gelijken ook tot Annamabo, voor desen onse Fortreſſen hebben gehad: dog door verraderye hebben wy deselve verlooren en aan de Engelſche moeten overlaten/ dewelke met ons Volk, te dier tijd daar in Beſetting leggende/ op een wreede en Barbaariſche wijs hebben geleeft; nu hebben de Engelſche hier haar Vlag geplant/ dog maar op een Negers Huys, hoewel sy noch hier een Koopman gelegt hebben/ om Milhio van de Fantijnſe voor de Slave Scheepen van haar Maatſchappy, in

N.o 10.
't Fort Amsterdam, tot Cormantyn, aan d'eene

N.o 11.
en aan d'andre zyde.

te koopen; dog dese Koopman, siende meer voordeel met het aan de Lorrendrayers te verhandelen/ maakt wel dat'er weynig voor haar eygen Scheepen overschiet.

Noch een weynig meer na beneden legt aan het Dorp Kleyn-Cormantijn, 't geen sijn naam ten regten draagt/ ons Fortres, Amsterdam genaamt/ sijnde voor desen de Hooftplaats der Engelschen geweest/ doch door de Heer de Ruyter in 't jaar 1665. van daar verdreven; dit Fort is redelijk groot/ gesterkt met drie kleyne en een brave groote Battery; dragende samen twintig stukken Kanon, siet de Aftekening onder No. 10 en 11. tot Gesaghebber van dit Fort hebben wy hier/ gelijk aan Mouree, een Opperkoopman met een tamelijke Besetting, 't geen in voorige tijden soo sterk is geweest als aan Mourée. Men sou dit Fort met eenige onkosten aan te doen mede aansienlijk genoeg konnen maken/ dog wijl den Handel sulks niet kan vergoeden/ is het raadsamer dat het agterwegen blijft. Het Dorpje onder ons Fort leggende/ is soo kleyn en armelijk/ dat het niet verdiend om'er eenig gewag van te maken/ dog het Dorp Groot-Cormantijn een Kanonschoot beneden ons Fort op een hoogen Berg leggende/ is soo veel te grooter/ en soo Volkrijk, dat het wel groot mag genaamt werden; de Bewoonders sijn/ buyten de Kooplieden, alle Visschers, wel ten getale van seven à agt honderd/ en somtijds wel duysend. Van hier strekt sig het Fantijnse Land noch seven of agt mijlen gaans langs het Strand, en siet men 't selve Strand over al met kleyne Dorpjes beset/ 't geen seer vermakelijk aan 't gesigt is/ soo wanneer men'er met een Canoa digt voor by vaart.

't Fort Amsterdam aan het Dorp Kleyn-Cormantijn, in vorige tijden geweest sijnde het Engelsche Hoofd-Comptoir, dog door den Heer de Ruyter van daar verdreven. Soude aansienlijk genoeg te maken sijn. Geringheyd van het Dorpje hier onder leggende, en de volkrijkheyd daar en tegen, van Groot-Cormantijn.

Ten eynde van het Fantijnse Land hebben de Engelschen voor twee jaren noch een Vlag van haar geplant/ en een Fort beginnen te bouwen/ of haar verwagting niet werd voldaan/ of datse met de Negers niet over een konnen komen/ altans sy tragten tegenwoordig om'er weder van daan te geraken; dog 't selve is haar tot noch toe door 't Opperhooft van die Negers met geweld belet. Hoe het noch sal vergaan/ moet den tijd leeren.

Nieuwen opbouw of aanvang daar van, van

Uyt het vooren verhaalde hebt U E. gesien/ wat Plaatsen

de Engelsche en Wy in 't Fantijnse Land besitten: byde hebben wy'er evenveel te seggen / te weten / niets, want als het die schelmen maar in den sin komt / soo sluytense de Passen toe / dat'er geen eenig Koopman uyt het Land met ons kan komen handelen, en daar mede noch niet vergenoegt sijnde / snydense de toevoer van alderhande leeftogt af / 't geen soo lang duurd / tot dat wy haar weder te vreden hebben gesteld. Wy leggen veelmaalen met haar over hoop: want in voortijden hebben wy haar soo voor de hulp / die sy ons in 't innemen van 't Fort Amsterdam, als anders / hebben toe gebragt / boven een goede som gereede penningen, noch ruym drie honderd gulden toegelegt van alle Scheepen welke hier ter Kust van onse Maatschappy, Koopmanschappen souden aanbrengen / dog van de Slave-Scheepen en hadden wy niets te geven; maar nu sijnse soo onredelijk / datse de uytsondering van Slave-Scheepen niet willen dulden / maar willen het van alle / sonder onderscheyd / hebben; en schoon wy haar met beleefthèyd voor houden / dat dit tegens 't gemaakte verdrag strijd / zoo mag 't evenwel niet helpen; althans wy moeten / willen wy in rust leven / haar het selve meest altoos inwilligen. Van de Engelschen trekkense oock alle jaar een goede som. Kort om / zy ontsien den een soo min als den ander. Dit sal / geloof ick / voor dese keer genoeg zijn / dies UE. voor als nu niet anders hebt te verwagten dan mijne verseekering als dat ick / na UE. in wil / en gedagten / de handen te hebben gekust / verblijve.

een Engelsch Fort aan het Dorp Lajou, eynde van 't Fantijnse Land.

Hoe qualijk soo wel wy als de Engelsche van de Fantijnse werden gehandeld.

Wat sy van yeder Schip hier ter Kust komende, trekken, waar uyt veelmaals krakeel ontstaat.

Eynde van den vierden Brief.

VYFDE

N.° 12.
't Fort Leidsaamheid, tot Apam, aan d' eene

N.° 13.
en aan d' andre zyde.

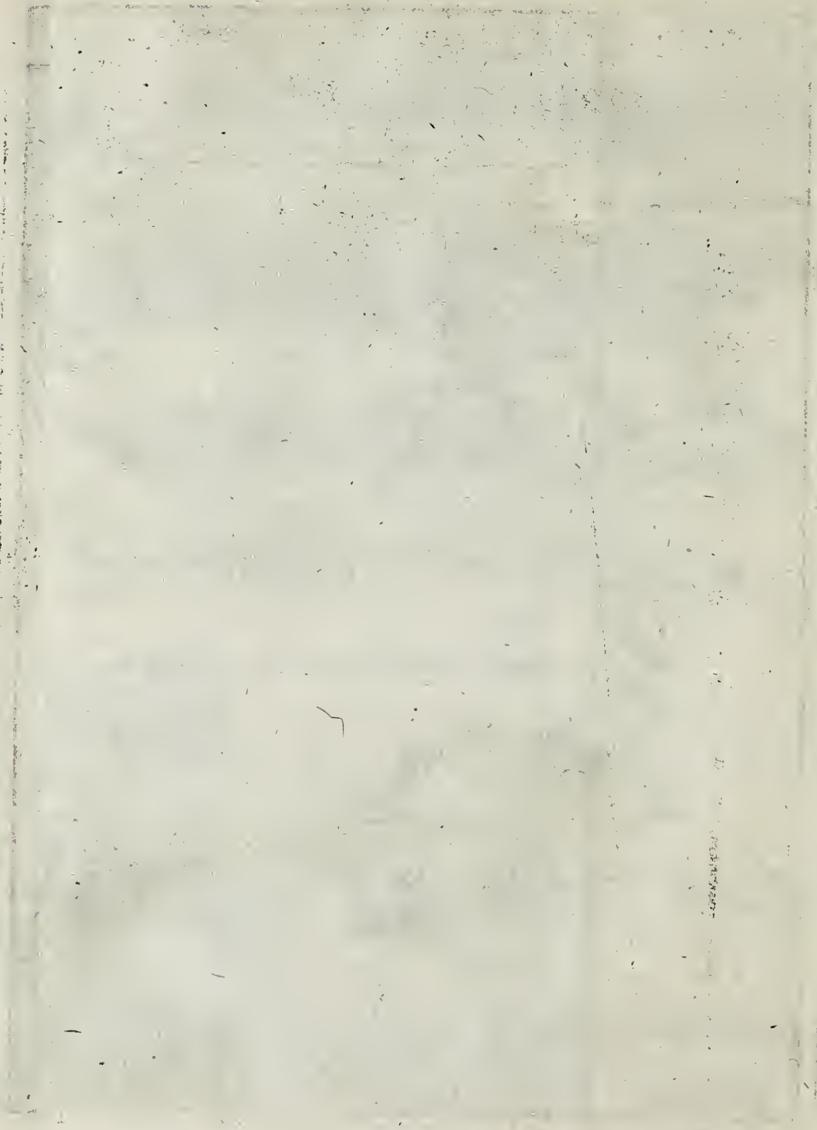

VYFDE BRIEF.

Beſchrijvende eerſt het *Acronſe* Land en ons *Fort* in het ſelve, vervolgens 't Landſchap *Agonna*, met het *Engelſche Fort* daar in, en laatſtelijk 't groote Koningrijk van *Aquamboe*, en wat *Forten* ſoo van ons, de *Engelſche*, en *Deenen*, in het ſelve gelegen ſijn: mitsgaders eenige aanmerkelijke ſaken in geſeyde Landen, of voorgevallen, of wel aan te merken.

MYN HEER,

't FAntijnſe Land was 't ſlot der Verhandelingh van mijnen laatſten / gedagtekend den 27. 't Geen ons nu noch van de Goud-Kuſt is over gebleven / ſijn drie Koningrijken, als Acron, Agonna, en Aquamboe. 't Eerſte grenſt aan het Fantijnſe Land, in 't midden van dit Koningrijk aan het Dorp Apam, hebben wy in 't jaar 1697. een kleyn Fortje of liever een Huys met twee Batteryen geſterkt / beginnen te bouwen. Uyt de Aftekening No. 12 en 13. ſult UE. konnen ſien wat voor een doorlugtigen Gebouw het is; wy hebben het de naam van Leydſaamheyd gegeven / vermits wy ons gedult in 't opbouwen / wegens verſcheyde tegenſtrevinge der Swarten, ſeer hebben geoeffend; en ons tegenwoordig Opperhoofd aldaar / werd wegens den ſlegten Handel en quaden aart der Negers ſomtijds ſoo ſeer geringeloord / dat hy zijn leydſaamheyd midden in Leydſaamheyd verlieſt. 'k En ben noch noyt ſoo ſeer in mijn verwagting bedrogen geweeſt / als even met deſe Landaart, deſelve quamen my ſoo wel voor / dat ick met mijn Raad den Opbouw van dit Fortje ſeer heb verhaaſt; dog ick heb'er oock haaſt genoeg berouw van gehad. Op de twee geſeyde Batterytjes leggen agt ſtukken Kanon, maar ſijn meeſte ſterkte en cieraad ontfangt het van een aanſienlijke Punt voor 't ſelve Gebouwd.

't Koningrijk Acron en ons Fort Leydſaamheyd in 't ſelve.

Het Dorp hier onder gelegen is kleyn en voor als noch maar met Viſſchers bewoond; dog wijl dees Plaats, als de

Het Dorp Apam is

Acronse sig wat rekkelijker willen aanstellen / heel wel ten Handel gelegen is / soo sou het ligtelijk konnen gebeuren / dat men hier binnen weynig jaren een Volkrijk Dorp sag. *nog keel gering.*

Acron is / als ick gesegt heb / een Koningrijk ; maar desselfs Koning werd van zijn onderhoorige Grooten bestierd en geregeerd / voornamentlijk van eenen / die sijn Neef en s'Lands Veld-Overste is. Desen is een schebe en leliken Duyvel, die van schelmstukken aan-een-hangt / en welke eenlijk oorsaak is / dat ons alhier soo veel wederwaardigheden sijn ontmoet. Ick ben verscheyde malen met hem in gesprek geweest / en schoon ick niet kon bespeuren / dat'er veel Geest in stak / soo draayd het geheele Rad dog eyngentlijk en alleen op hem / sijnde de overige Grooten alle besondere goede Menschen, dewelcke aan 't voeren van Oorlogen in waarheyd geen schuld hebben. Den Koning is een Man van niet veel minder dan t'seventig jaren / uytsteekend goedaardig en voldoende / met wien ick my menigen dag heb vervrolijkt. Hy werd de rijkste Koning in gereed Geld gehouden van 't geheele Strand, uytgesondert die van Aquambo, en nochtans heb ick hem de meeste tijd Kleederen sien aan hebben / die met haar alle geen halve Rijksdaalder waardig waren.

Den Koning van Acron word door sijn onderhoorige geregeerd, voornamentlijk van een.

Den Koning is een seer goed mensch.

Die van Acron voeren noopt Oorlog, of ten minsten seer selden / want wijlse de Fantijnse tot haar Bescherm-Heeren hebben gekooren / soo is'er niemand die haar derft beledigen / waar omse oock goede gelegentheyd hebben haar Land in een stille rust te bebouwen / 't geen oock soo wel van haar word waargenomen / datse alle jaren een rijken Oogst insamelen / en na nadere Plaatsen versenden. Het Wild, als Harten, Hasen, Patrysen, Phaesanten, Vogels, en wat des meer sijn mag / heeft men hier veel en goed. Voor drie à vier maanden had ick / nevens eenige andere Vrienden, het vermaak van op een aardige wijs een jong Haasje te vangen ; agter ons Fort, dat op een Berg gebouwd is / legt een Valley van meer dan een mijl in sijn vierkant / in dewelke men veel kreupel / en Heybosjes heeft / hier ontmoete ons tusschen ligt en donker een jonge Haas, dewelke van mijn Hondje na geset sijnde sig in een Bosje moest verschuy-

Die van Acron leven sonder Oorlogen,

't Land is vrugtbaar,

en heeft alderhande Wild.

Schoone Valley,

en Hase Jagt.

ſchuylen / waar in / hoe ſeer wy oock ſogten / het ſelve niet konden vinden; dus het Bosje in de brand wierd geſtoken / waar na wy het / 't geen wonderlijk is / onder de as van het verbrande hey onbeſchadigt vonden ſitten / en het alſoo levendig aan Elmina bragten. Uyt dit voorval en 't groot getal Haſen van ons en andere ter deſer Plaats geſien / ſou men mogen beſluyten / dat by een wel aangeleyde Jagt een goed getal van dit ras ſou te vangen ſijn.

Acron is in tween verdeeld / anderſinds ſou het al van eenige kragt ſijn; Kleyn-Acron is het geene waar van wy geſprooken hebben; ſijnde het geen de naam van Groot draagt / dieper Landwaards, waar dat men geen Koninglijke beſtiering / maar een Regering van veelen heeft. Deſe twee Landen, ſchoon van een geſcheyden / en den ander vreemd / leven dog altoos in een goed verſtand / en verknogte vriendſchap. Acron in op, en neder verdeeld.

Even beneden ons Fort heeft een ſout Riviertje ſijn loop Landwaards in / ter lengte van een mijl. Deſelve is Vis-en Vogelrijk, en daar by vermakelijk genoeg om ſomtijds beſogt te worden. Soute Rivier.

Noch omtrent een mijl meer Ooſtwaards legt in het Agonnaſe Land een ſeer hoogen Berg, genaamt *Monte de Diable*, of Duyvels Berg; vermoedelijk hem door de Zeevarende gegeven / om dat men met een tegenwind van beneden komende deſelve door ſijn hoogte eenige dagen in 't geſigt houd. Dees Berg werd geſegt heel Goudrijk te ſijn / en dat de Agonnaſe Negers hier alle jaren na de regen tijd (als wanneer het Goud met de Aarde van den Berg door de ſware regen is afloopende) een goed gedeelte konnen verſamelen; dit jaar is aan Cabocors eenen Mr. Baggs overleden / dewelke door de Engelſche alhier was geſonden voor Agent of Generaal, met ſoo een breede en wijd-uytgeſtrekte magt / als in lange aan geene van ſijn Voorſaten was verleend geworden / en ſelf niet aan de lang geduurd hebbende Regering van drien. Dees groote magt was hem / ſoo men de Engelſche geloven mag / van de Heeren Bewindhebberen gegeven / om dat hy haar ED. had wijs gemaakt en belooft van haar Bergſtof en Goud (uyt gemelte Berg te graven) Den Duyvels-berg, en waarom ſoo genoemt, is goudrijk. Aanſlag der Engelſche op den ſelve.

ſou

sou over maken/ ten welken eynde hy oock alderhande gereedschap had mede gebragt. Dog ik ben versekert/ dat by aldien hy sijn voornemen werkstellig had gemaakt/ die van Agonna hem en sijn Volk immers soo qualijk souden gehandeld hebben/ als de onse aan Commany gedaan sijn; dus het/ mijns eragtens/ door zijn Opvolgers oock wijsselijk is gestaakt geworden.

't Land van Agonna, word door een Wijf geregeerd, die om redenen van staat niet begeert te trouwen, dog neemt egter haar vermaak met een BySlaap.

Het Agonnase Land neemt met of omtrent desen Berg sijn aanvang/ 't word tegenwoordig/ en oock al van eenige tijd herwaards/ door een Vrouwspersoon geregeerd/ en dat met immers soo veel moed en beleyd/ als in andere Landen van Mannen geschiet. 'k Weet niet/ dat'er onder de Negers meer Landen gevonden werden/ waar dat het Koningrijk so wel op de Wijven als Mannen komt te versterven/ als alleenelijk hier. Dese Heerscherin is wel soo wijs/ dat zy/ om niet genoodsaakt te werden het Gesagh over te geven/ of ten minsten in tween te splitsen/ geen man wil trouwen/ maar alleen blijven: en om egter 't soet van de min niet te ontbeeren/ heeft sy een jonge Slaaf van een brave gestalte doen koopen/ met dewelke zy haar lust is boetende/ mogende hy op verbeurte van sijn Hoofd sig met geen ander Vrouwspersoon vermengen; en wanneer haar dees niet meer geval'd/ soo werd hy tegens een ander verwisseld. Dog sy sou/ soo men segt/ noch soo eerlijk sijn/ datser noyt meer als een te gelijck toegang geeft; 't geen men al voor een groote besadigtheyd/ en als een half wonder moet aanmerken/ alsoo ick geloof/ dat haar s'gelijk ons selden in de weereld soude voorkomen/ vermits het haar self sonder opspraak vry staat dat goed aan soo veele te geven/ als haar self behaagd.

't Engelsche Fort aan Simpa.

Omtrent het midden van het Agonnase Land hebben de Engelsche in 't jaar 1694. een kleyn Fortje gebouwd/ gefatsoeneerd als by de nevens gaande Aftekening No. 14 en 15 blijkt. 't Is van boven met een Plat gedekt/ heeft vier Batteryen, en die soo groot/ dat mense sonder stok ligtelijk sou over springen. En 't Kanon op deselve leggende/ is mede van een seldsame grootte/ eenige tot een half pond yser schietende. Kort om/ 't is als onse Forten aan Boutry

Zacon-

N.° 14.
't Engelse Fort tot Simpa, aan d'eene

N.° 15.
en aan d andre zyde.

Zacondé, Chama, en Apam, ook als 't hare aan Dikjeschoof, een Fort, om op een ander Fort toe te geven. Het Dorp hier onderleggende van sommige Wimba, en andere wederom Simpa genaamt / is van een gemeene grootte / en ook meest door Visschers bewoond / 't legt seer vermakelijk tusschen het Geboomte, en heeft een goede stand; den Handel is tegenwoordig alhier even als aan Apam, heel slegt / maar by aldien de inlandse Oorlogen eens komen te eyndigen / so maak ick staat / dat dese byde Plaatsen niet misdeeld sullen werden.

Het Agonnase Land overtreft dat van Acron ver in Magt, Rijkdom, en Grootte, dog in vrugt en vermakelijkheyd evenaart het met het selve geheelijk / behalven dat dit Land noch een schoone en groote Rivier van Soetwater heeft; dewelke / volgens 't seggen der Engelsche en Swarten, soo rijk in Vis, Oesters, Vogels en allerhande slag van Apen is / als eenige Rivier op de geheele Goud-Kust; dog ick en heb deselve niet gesien / dus ik'er niet anders dan van hooren seggen / af kan spreeken.

Agonna overtreft Acron in grootte en magt, dog niet in vermaaklijkheyd van Landsdouwen.

Schoone Rivier in 't selve.

Eyndelijker als eyndelijk / sijn wy tot het laatste Landschap van de Goud-Kust gekomen / namentlijk / aan dat van Aquamboe, 't geen schoon voor 't grootste gedeelte Landwaards in gelegen is / soo sullen wy het egter onder de Strand-Koningen een rang geven / en dat eensdeels / om dat wy seer veel met het selve dagelijks te doen hebben / en ten anderen oock / om dat den Aquamboesen Koning sijn gebied over de Strand-Negers uytstrekt ter lengte van meer dan twintig mijlen. En niet tegenstaande men onder deselve Koningrijken heeft / soo sal ickse egter aan het Aquamboese Koningrijk hegten / gemerkt dien Koning over haar soo een volkomen en meerder gesag voerd / als over sijn eygen Onderdanen, niet tegenstaande hy in sijn Regering over Aquamboe onbepaald is; want men wil wel seggen / dat men in Aquamboe maar tweederhande staaten van Menschen heeft / als den Koning met sijn Vrienden voor 't een / en haarlieder Slaven voor 't ander deel komen / dies hy oock geen nood heeft om van een andere aanhang buyten sijn eygen Huys te sullen aangevogten worden.

't Koningrijk van Aquamboe, waarom onder de Strand-Koningrijken beschreven.

De Aquamboese sijn een stout, en te gelijk ook magtig volk.

Het Aquamboese Volk is seer hoogmoedig / trots en stout / altoos genegen ten Oorlog; sijnde haar magt oock ontsaggelijk voor al de om her leggende Landschappen, uytgesonderd aan die van Akim. Elendig werden de Menschen die onder haar staan / van deselve geplaagt / als werdende dagelijks door de Aquamboese Soldaten beroofd / sonder dat sy'er sig met geweld derven tegens stellen / uyt vreés voor den Aquamboesen Koning, die niet gebrekig sou blijven een swaere straf te oeffenen over die geenen die sijn Soldaten qualijk quamen te bejegenen / gemerkt deselve alle / soo als reeds gesegt heb / sijn Bloedverwanten of Slaven sijn. Voor drie à vier jaren was de Aquamboese Regering tweehoofdig / berustende onder den ouden en jongen Koning, welke laatste het Rijk door 't overlijden van sijn Vader aangesturven was; dog sijn s'Vaders Broeder, en by gevolge sijn Oom, siende de minderjarigheyd van sijn Neef, hield'er hem met toedoen van sijn eygen Moeder met geweld uyt / tot dat denselve naderhand tot sijn jaren gekomen sijnde / en sig een aanhang hebbende gemaakt / sig selver met de Wapenen in 't besit stelde; Dog maar voor een gedeelte / den ouden Koning het overige deel inhoudende / soo datse byde met gelijke magt heerschten over dat gedeelte waar een ieder sig had vastgemaakt. Dees twee-hoofdige Regering was voor de Inwoonders sonderling nadeelig / mitse den ander met verlies van byde sijde dagelijks aantasten. Tot het jaar van 1699. heeft dit geduurd / als wanneer door 't afsterven van den ouden, den jongen Koning in 't volle besit quam / 't geen hy ook tegenwoordig noch Regeerd.

Twee-hoofdige Regeering voor weynig jaren in Aquamboe, was heel nadeelig aan de Onderdanen.

Den ouden Koning overleeden sijnde, erft de jongen Koning de geheele Regeering.

Den ouden Koning, Ahinsan genaamt / was een vuyl en nijdig Mensch, gansch tot de Europeërs ongenegen; want / schoon hy van de Engelschen, Deenen, en Ons, alle maanden een once Goud ontfing voor de vryheyd / door zijne Voorsaten om hier te bouwen / aan ons alle verleent / soo deed hy ons dog somtijds seer plagen / en dit op een soo onredelijke wijs / dat by aldien hy / na sijn inbeelding / van een van ons drien was beledigd / soo moesten wy'er alle drie voor leyden / sluytende aanstonds de Passen, op dat'er geen eenig Koopman meer by ons sou konnen komen om te handelen.

Aart van den onder-Koning,

delen. Dies ick oock niet twijffele / of desselfs dood sal veel nut voor den Handel te weeg brengen / wijl den tegenwoordigen Koning Ado, vry redelijker en geschikter Neger is / en daar en boven een beminnaar van de Europianen, voornamentlijk van de Hollanders, 't geen noch onlangs heeft gebleeken / wanneer hy van een doodelijke siekte aangetast sijnde / welcke sijne Swarte Doctors niet konden genesen / hy sijn lijf en leven aan ons heeft vertrouwd / komende in Persoon met eenig gevolg sijn verblijf in ons Fort nemen / waar dat hy van onsen Barbier ruuw genoeg wierd aangetast / en gelukkiglijk van sijn quaal hersteld; altans voor het meerendeel / want deselve al soodanig was verargerd / dat hy noyt ten vollen sal konnen geneesen worden / sijnde hy niet bequaam om eenige kinderen voort te teelen / ja self niet / soo men segt / om een van sijn Wijven te bekennen / niet tegenstaande hy'er een goede menigte van heeft.

als mede van den jonge, die siek wordende, in ons Fort komt, om genesen te worden.

Dees onmagtigheyd heeft hy sig selven in sijn jonkheyd, door 't overdadig pleegen van 't Minne-spel, op den hals gehaald; en alle sijn Wijven, die hem daar van wilden afhouden / heeft hy tot loon van haar goede raad / toen den hals doen breeken / 't geen hem nu / als siende dat hy toen ten besten geraden was / noch menigmalen berouwd. 't Is waarlijk jammer / en ick kon hem / in ons Fort in sulken nood siende / niet nalaten te beklagen / want hy is buyten dat een wel gemaakten Neger, en noch maar even op 't best van sijn leven.

Waar uyt sijn siekte is ontstaan.

Op desselven begeerte souden wy noch ten tijde van den ouden Koning den opbouw van een Fort hebben begonnen / ten eynde van de Goud-Kust aan het Dorp Ponni, doch so als wy met ons Schip en Goederen, tot den opbouw vereyst / aan Acra quamen / verstonden wy / dat Ado te Veld was tegens een ander Landschap, en uyt vrees voor den ouden, die ons hard deed dreygen / by aldien wy begosten te bouwen / soo lieten wy het steeken / en 't gevolg heeft doen sien / dat we daar in gelukkig sijn geweest / vermits wy onnodige kosten souden hebben gedaan / want ons te dier tijd vergenoegende met'er maar een Loge en een man of twee te leggen /

Het bouwen van een Fort, gestaakt.

gen / hebben wy bevonden / dat'er so grooten Handel niet werd gedreven / als men ons wilde wys maken ; Dies ick oock niet geloof dat'er oyt een Fort sal gebouwd werden / of de saken moesten wonderlijk veranderen.

'k Heb UE. hier vooren niet weynig woorden gesegt / dat Wy nevens de Engelsche en Deenen hier een Fort hebben leggen / deselve konnen alle drie onder de beste Forten van de Kust gereekend werden. Het eerste dat men uyt 't Westen komende / ontmoet / is het Engelsche, een wel gebouwd en vierkant Fort met vier Batteryen, fatsoendelijke hooge en dikke Muuren, voornamentlijk na de kant van ons Fort, waar dat de muur besonder dik is ; in dit Fort leggen vijfen-twintig stukken Kanon, dog meerendeel heel ligt en slegt / en dewelke zy / indien 't haar wierd aangeboden / wel voor twaalf goede en wat swaarder / souden mogen verruylen. Siet desselfs gelegentheyd verder uyt de Aftekening onder No. 16. en 17. Hier is / gelijk op alle Engelsche Plaatsen, een slegte Besetting, even of het genoeg was Forten te bouwen / en deselve met Kanon en andere Oorlogs-behoeften te voorsien / sonder dat'er de manschap by behoorde. De Engelsche hebben dit gebrek doorgaans / en t'ware niet dan des te beter dat sulks van andere mede niet wierd na gevolgt. Dog ick sal om seekere reden niet verder hier in gaan ; niet twijffelende of die geene / welke het aangaat / sullen'er te sijner tijd in voorsien.

't Engelsche Fort aan Acra.

Een Boukaniers-schoot beneden het Engelsche, legt ons Fort, Creveceur genaamt / hoewel het geen Creveceur is om aldaar voor Opperhoofd te leggen / aangemerkt den goeden Handel. Dit Fort overtreft dat der Engelsche in grootte en goed Geschut, dog de sterkte komt al meest op een uyt / behalven dat onse Muuren soo dik niet sijn als de hare / en by gevolge soudense oock soo grooten geweld niet konnen uytstaan. Wy mogen hoopen met desen Landaart te sullen vereenigd blijven / andersinds souden wy malkander hier dapper konnen begroeten ; de Aftekening van ons Fort suld UE. onder No. 18. en 19. konnen vinden.

Ons Fort Creveceur aan deselve Plaats, leggen digt by den ander.

Noch ruym een Kanon-schoot meer na beneden legt het Deense Fort Christiaansburg, 't eenigste dat sy op dese Kust heb-

Als mede het Deense

N.o 16.
't Engelse Fort tot Acra, aan d'eene

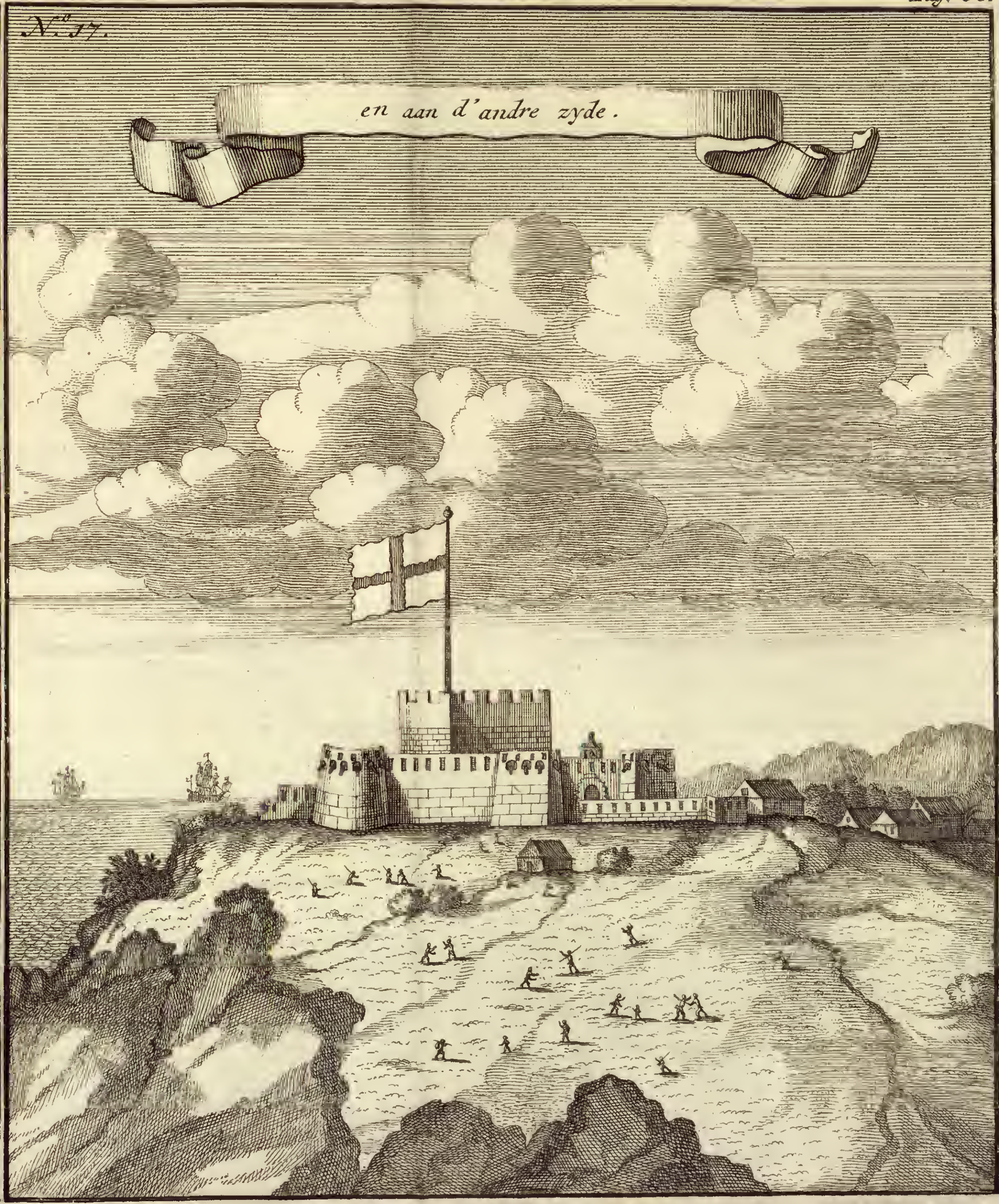
N.o 17.
en aan d'andre zyde.

N.° 18.
't Fort Creveceur, tot Acra, aan d'eene

N.° 19.
en aan d'andre zyde.

FOL

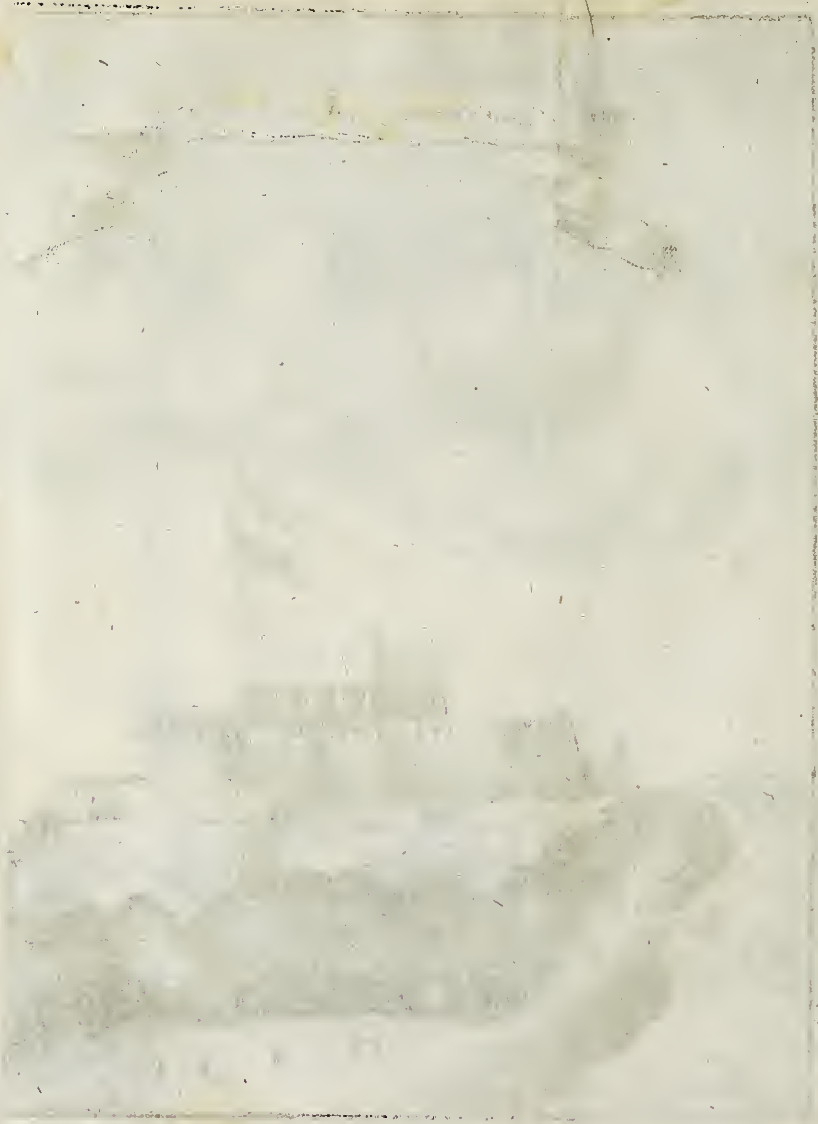

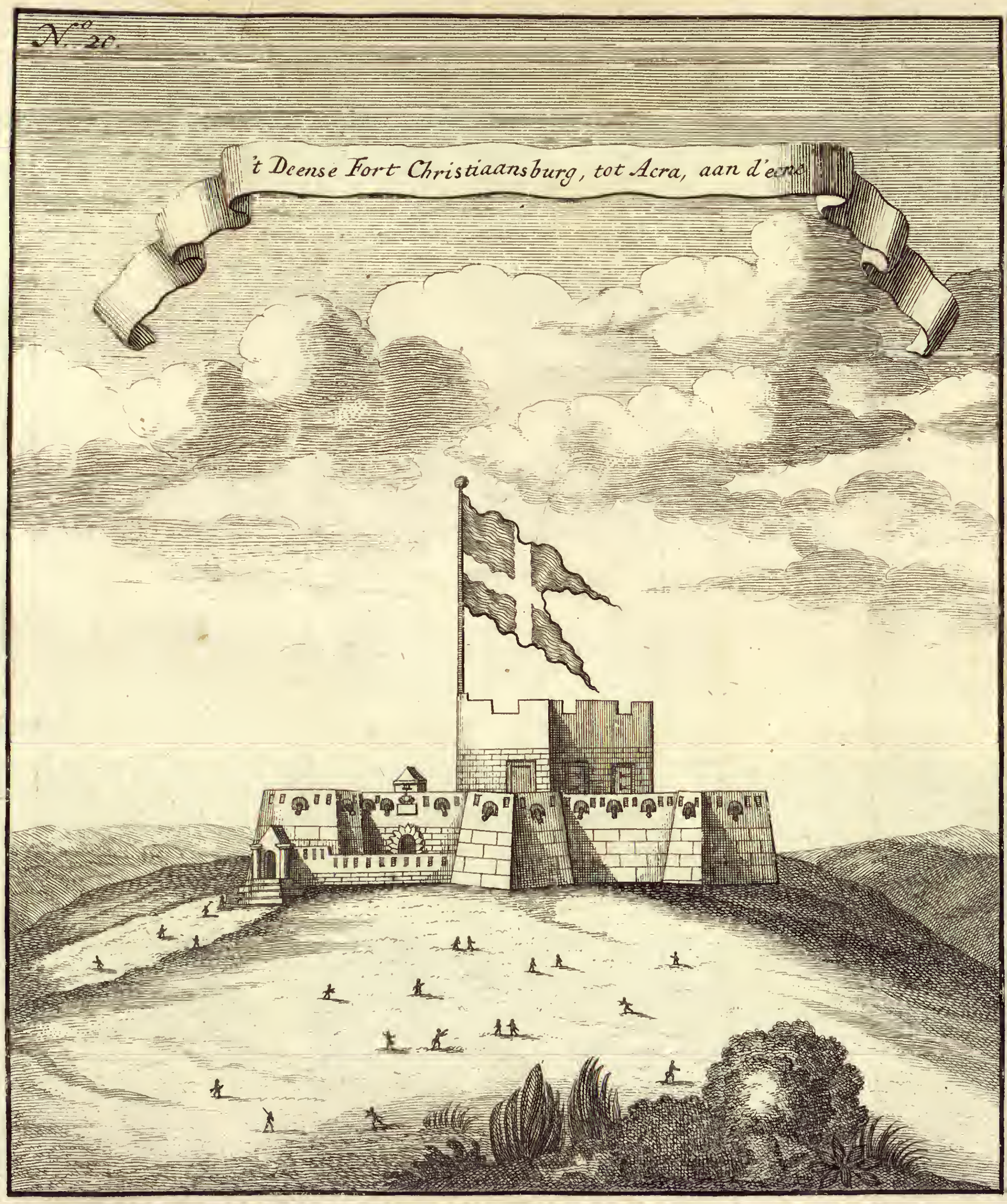
N.° 20.
't Deense Fort Christiaansburg, tot Acra, aan d'eene

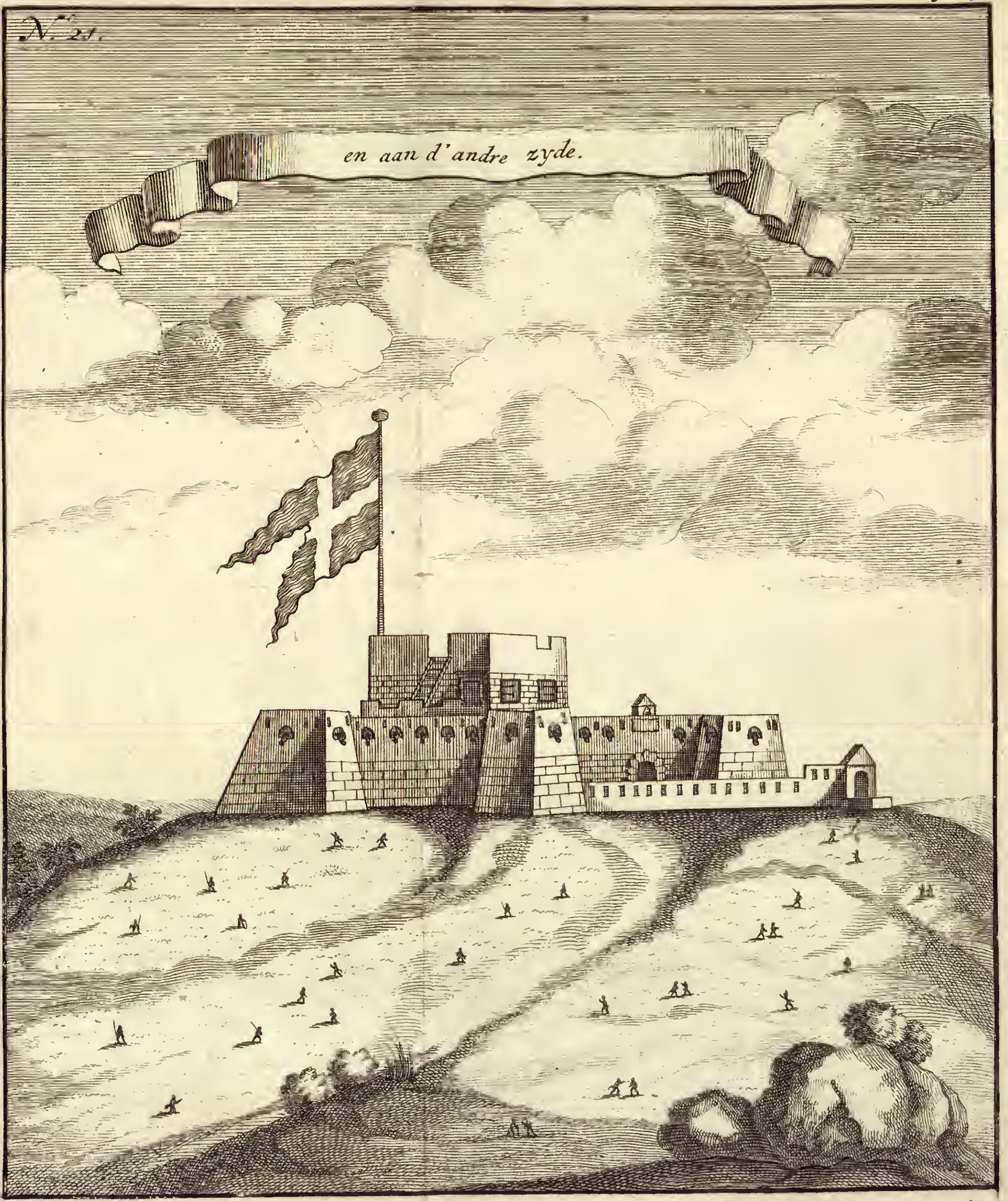
N.° 21.
en aan d'andre zyde.

hebben/ en 't geen haar in 't jaar 1693. door de Negers nog af-handig wierd gemaakt/ dewelke het ten eenemaal beroofden en eenige tijd behielden. Dese overrompeling geschied en niet/dan met de dood van eenige uyt de Besettingh. 't Was ('t ongeluk van de Deenen beklagende en aan een zyde stellende) vermakelijk om te sien/ hoe dat de Negers met dit Fort omsprongen/ haar Opperste, Assammeni genaamt/ kleede sigh in 't gewaad van den Deensen Gouverneur, liet sig ook met die naam begroeten/ in welke hoogheyd hy veel belaggelijke kuren aanregte/dagelijks tot sijn vermaak met het Kanon donderende/ of 'er geen eynde aan 't Bospolver te krijgen was/ alle de Scheepen 't sy Engelsche of Zeeuwse Lorrendrayers, daar ter Reede komende/ begroete hy met het Geschut, en meest altoos met dubbelde schoten; hy bleef soo lang in 't besit van dit Fort tot dat'er weder twee Scheepen van de Deenen hier ter Kust quamen/ dewelke met eenige groote Vereeringe aan den Koning van Aquamboe te doen/ dog voornamentlijk door onse voorspraak/ haar Fortres wederom kregen/ en op nieuw bemanden. De dienst/ die wy haar hier deden/ hebben sy ons naderhand met een versoepelijke ondankbaarheyd beloond; dog sy en hebben'er ook geen groote winst mede gedaan/ want door 't ligten van manschap uyt de twee gesende Scheepen, om dit Fort te besetten/ hebben sy deselve so seer verswakt/ datse kort daar aan beyde door Zeerovers in de Bogt van Guinea sijn genomen.

word door de Negers overrompeld, dog door Geschenken en onse hulp weder aan de Deenen gegeven.

Ondankbaarheyd van de Deenen dies wegens

Het Fort in sig selve kan gemakkelijk tegens 't Engelsche en Onse op/ ja selfs overtreft het die beyde in sterkte/ 't is mede meest vierkant met vier Batteryen, en na mijn beste onthoud/ twintig stukken Kanon voorsien. 't Vertoond sig uytstekend fraay/ en men sou seggen/ dat het geheele Fort maar een Battery was/ en het is'er eygentlijk ook voor te houden/ want het boven altemaal plat sijnde/ en op schoone Verwulfsels rustende/ soo kan men aan alle kanten het Kanon planten. 't Verdient heel wel/ Mijn Heer, dat UE. de Afbeelding onder No. 20. en 21. wat nauwkeurig besigtigd; als niet twijffelende of sal UE. wonder wel gevallen. UE. hebt nu al de Aftekeningh der Forten van de

't Deense Fort is seer fraay en beter als 't Engelsche of onse.

halve Kust, te weten van Elmina tot Acra; indien'er weder een Tekenaar hier ter Kust komt/ soo hebt UE. de geen/ die bewesten Elmina leggen / en noch een gelijk getal / te weten/ elf stucks uytmakende / mede te verwaghten; ick hebse UE. van twee kanten willen vertoonen meerendeels uyt den Oost en Westen, een streek of vier onbegreepen/ want daar op heb ick soo nauw niet willen sien / noch'er het Compas by neemen. Wy sullen dat voor de Liefhebbers overlaten.

Kleyn gesag der Europianen alhier.

Het sal haast tijd sijn om ons van Strand wat dieper Landwaards in te begeven / dies we in 't afhandelen van het Aquamboese Land noch hebben te seggen / dat / niet tegenstaande de Engelschen, Deenen en Wy, ieder een Fort alhier zijn hebbende/ ons gesag dog gesamentlijk seer gering is / en dat de Forten ons maar eenelijk dienen om'er ons selven mede te beschermen / sonder gedagten te maken van'er de Swarten mede te willen dwingen; want sulks sou ons sonderling suur opbreeken.

't Acrase Koningrijk door de Aquamboese uytgeroeyd en verdreven.

Jeder Fort heeft sijn eygen Dorp, oock alle met een besondere naam / dog de generale naam is Acra, na een Koningrijk, dat in voorgaande tijden alhier en in 't Land is geweest / dog door de Aquamboese sijn verdelgt en na een Plaats, kleyn Popo genaamt / verdreeven / waar dat sig het overschot van het verdreeve groot Acrase Koningrijk noch huyden ten dage ophoud.

Goeden Handel aan Acra, 't gene egter meerder sou konnen sijn, dog door de oneenigheyd der Akimse en die van Aquamboese belet, reden

Men sou denken / dat/ wijl hier door drie verscheyde Maatschappyen werd gehandeld / sy met tegens een te kladden / den ander souden bederven / en schoon sulks van een ieder ook werd voorgenomen en datse malkander alle mogelijke afbreuk doen / soo komt hier (als de wegen voor de Kooplieden vry / en veylig sijn) dog soo veel Goud, en Slaven, datse geen van drien werden misgedeeld / mits den eene altoos goed heeft waar van de andere onvoorsien sijn / 't geen dan de een en ander Koopmanschap te samen doed slijten.

Aan dese Plaats word somtijds meerder Goud ontfangen als elders op de geheele Kust, en het sou noch ongelijk meer sijn / als die van Aquamboe met de Akimse in een goed verstand leefden; dog de meesten tijd leggense te samen over hoop/

hoop / willende die van Akim Meesters en Heeren van Aquamboe sijn / en dat deselve haar jaarlijks in erkentenis een sekere som sullen opbrengen / waar toe dese niet konnen verstaan; dog dat sou haar wel 't geheele Land konnen kosten / indien die van Akim het maar eens konden werden ; dog den Aquamboese Koning weet door goede woorden / en dagelijkse geschenken / altoos een verwijdering onder de Grooten van Akim aan te regten / waar door hy vry en gerust in sijn Land blijft sitten / en met den Handel na sijn eygen welgevallen leeft. van die oneenigheyd.

Van de uytgebreydheyt des Aquamboese Koningrijks heb ick bereeds gewag gemaakt / sal'er dan noch maar byvoegen / dat desselfs Koning en sijn Grooten by uytnementheyd rijk sijn / soo wel in Goud als Slaven, ja ick geloof / dat dit Land alleen meerder schatten besit als al de geene waar van we tot nog toe gesprooken hebben te samen; de Inwoonders generen sig / of met den Koophandel, Landbouw, of den Oorlog, waar toe sy sonderling geneygt sijn. Waar mede de Inwoonders haar generen.

Niet tegenstaande het Land in sig selven vrugtbaar genoeg is / soo komense dog ten eynde van 't jaar noch levensmiddelen te kort / dewelke haar dan van andere Plaatsen werden toegevoerd. Komen altoos levensmiddelen te kort.

Die van Aquamboe bemoeyen sig niet met Visschen, noch 't koken van Zout, 't geen hier in meerder overvloed / en gemakkelijker / als op andere Plaatsen word vergaard / maar sy laten dat selve over door de Strand-Negers, dewelke hier gebooren, of van andere Plaatsen met'er woon sijn gekomen / en die mede geen kleyn getal Menschen uyt maken / maar veele schoone Dorpen bewoonen. Dese vergenoegen sig ook alleen met den Visvangst, en 't verijden van Zout niet / maar sy drijven soo swaren Handel met vreemde Scheepen, als de Negers van Axim en het Fantijnse Land. Hier werden ruym soo veel Slaven in gehandeld / als op de geheele Goud-Kust (ten ware Annamabo) te samen; gemerkt de Landschappen, die hier na by leggen / heel Volkrijk sijn / ook meest altoos in Oorlog leeven en veel Gevangene bekomen / dewelke meest alle aan de Europeërs werden verkost. Veelheyd van Strand-Negers, 't welk Handelaars sijn.

By wijlen heb ick gesprooken van Negers, welke sig met Soldaten,

hoe te verstaan.

den Oorlog generen. Dog UE. moet dit verstaan / dat dit soodanige menschen sijn / eeniglijk ten Oorlog, sonder iets anders te doen / afgesondert / in geenen deele; al de Negers in 't generaal sijn Soldaten soo lange den Oorogh duurd / alse maar de magt hebben om Geweer te koopen / of dat het haar van haar Heer werd gegeven / en soo haast den Oorlog is geeyndigd / keerd een jegelijk weder tot sijn werk / 't sy wat het soude mogen zijn. Dog sijn'er eenige onrustige geesten / welke buyten den Krijg niet konnen leven / deselve sullen / sose geen gelegentheyd in haar eygen Land hebben / ter hulp van andere optrekken / of wel ergens gaan stropen / en dit sijn de geen die men afgesonderde Soldaten, en welke sig door den Oorlog onderhouden / soude mogen noemen. Onder de Visschers vind men egter weynig Soldaten, want die op het Strand, en onder onse bescherming woonen / hebben niet ligt nood om door haare Vyanden te sullen werden overvallen; dies sy sig ook niet eens van Wapenen voorsien.

werden onder de Vissers niet gevonden.

Slot van dees Brief.

Tot dus verre dan / Mijn Heer, de geheele Goud-Kust afgelopen hebbende / sal ick UE. tijd laten om sig in derselver gelegentheyd te konnen verlustigen; sullende UE. in mijnen naasten kondschap werden gegeven van de Landen welke Landwaards in gelegen sijn / en van werwaards het Goud op 't Strand word gebragt / altans voor soo veel tot onse kennis gekomen is. Middelerwijl verhoope dat ick UE. met het geene reeds is afgedaan / eenige vernoeging sal gegeven hebben / in welke hoope / en verwagting / ick desen korte / en op nieuw de vryheyd neme van my soo wel in desen als altoos te noemen.

Eynde van den vijfden Brief.

SESDE

SESDE BRIEF.

Handelende van de *Landſchappen* daar het *Goud* gegraven of gevonden word, ſware *Oorlogen* en geheele *omkeeringen* van eenige der ſelven. *Manieren* van 't *Goud ſoeken* door de *Swarten.* *Gedaante* van 't *Goud*, het *valſe* hoe gemaakt, en waar aan te kennen. 't *Goud-gewigt*, en eyndelijk een *Aanmerking* over 't graven van 't *Goud*, als dat het door de *Europeërs* met meerder geluk en voordeel ſou konnen gedaan worden.

MYN HEER,

Ingevolge van mijnen laatſten / waar in UE. belooft heb / om van de Landſchappen van werwaards het Goud op 't Strand gebragt werd / te ſullen ſpreeken / ſal ick deſe laten dienen / en tot een toegift daar noch byvoegen / hoedanig het Goud werd gevonden of gegraven / de geſtalte desſelven / en het Gewigt van dien / als mede het valſche Goud, op dat UE. als in een opſlag alles wat'er aanbehoord / ſult mogen beſchouwen.

't Eerſte Landſchap van waar wy ons Goud van daan krijgen / is genaamt Dinkira, leggende ſoo diep Landwaards in / dat onſe Dienaars van d'Elmina daar na toe trekkende / gemeenlijk vijf dagen onderwegen ſijn geweeſt; en van Axim derwaarts gaande / meer dan tien dagen; niet dat het ſoo verre van 't Strand legt / maar om de kromte der wegen / waar doorſe ſomtijds de weg dubbeld moeten gaan: en dit willen / of konnen de Swarten niet verhelpen. Het Dinkiraſe Landſchap is zederd vijftien à ſeſtien jaren door desſelfs Volks dapperheyd / ſoodanig in magt, en vermogen / aangegroeyd / datſe / daar ſy eerſt maar een hand vol Volks waren / en een kleyne ſtreek Lands beſloegen / het ſoo ver hebben weten te brengen / datſe van een jegelijk wierden geeerd en ontſien / als ſijnde ten ſchrik van al de om heen leggende Landen, uytgeſonderd Aſianté en Akim, welke noch al veel magtiger dan ſy waren.

't Dinkiraſe Landſchap, hoe ver van onſe Forten gelegen.

Hebben een swaren rijkdom van Goud beseten.

De Dinkirase besaten een swaren Rijkdom van Goud, niet soo seer van 't geene sy uyt haar eygen Land hadden gekregen / als wel van den Roof uyt andere Landen gehaald / en van haar winst uyt haar Koophandel spruytende: want dies tijds niemand van al de Swarten in 't stuk van handel in 't minste by haar te vergelijken waren; hier en boven hadden sy noch drie Landschappen onder haar geweld / waar dat eenig (dog eghter niet veel) Goud werd gevonden / met namen Wassa, Encasse, en 't Juffer, alle drie aan den ander grensende / en het laatst genoemde paald aan 't Commanyse Koningrijk. Met het Goud van geseyde Landen, dat van haar eygen en 't geen sy uyt het Land kreegen / versagense voor een / twee of drie jaren / de geheele boven Kust, van Axim af tot Zacondé toe / en dat gedurende den Commanysen Oorlog, dog wanneer wy met die van Commany in vrede leven / en de wegen voor de Kooplieden veylig sijn / soo sullense om de verheyd van de weg het op de boven Kust niet begrijpen / en niet verder komen als aan Chama, Commany, Elmina en Cabocors, ter welker tijd de boven Kust weynig Goud komt te ontfangen: want schoon'er dog noch Landen tusschen beyde met Goudmijnen voorsien / sijn leggende / als Eguira, en Adom, ook een weynig in Abocroe en Ancober, soo kan het egter soo veel niet maken / dat'er al de boven Forten door voorsien werden. Ick ben in 't jaar 1694. by de Brandenburgers geweest / dewelke klaagden / datse by wijlen geen twee Marken Gouds in een geheele maand quamen te ontfangen / en soo voeren wy in onse Forten mede / over al was het even slegt en doods.

Aan wat Plaatsen sy komen handelen.

Hebben uytgesonderd de Fetiches, goed goud.

Het Goud dat ons door de Dinkirase wierd aangebragt / is suyver en goed / uytgesonderd dat sy het te veel met Fetiches vermengen; sijnde een seeker slag van alderhande gemaakt Goud, en daar onder eenige van een heel aardig fatsoen: dese Fetiches weten sy in vormen van swarte en geheele sware aarde te gieten / en'er soodanige gedaante als haar goed dunkt / aan te geven; en dit gemaakte Goud is somtijds met een vierde en ook wel de helft / Silver of Koper vermengd / en bygevolge soo veel minder in waarde; en egter vallense ons met deselve langs de geheele Kust moeyelijk /

Wat Fetiches sijn.

En hoe deselve gemaakt werden

lijk/ en is 't saak/ datwe deselve weygeren te ontfangen/ soo zijn eenige Swarten wel soo onredelijk / datse als dan het suyvere en ongemengde Goud mede weer na haar nemen / sonder iets te besteden / 't geen ons dwingd om'er somtijds al iet van St. Anna te laten onder lopen; men heeft ook wel Feticies van goed Berg-Goud gegoten / dog deselve komense heel selden te besteden / maar houden die om'er sig selven mede te vercieren, of sose die noch al brengen / dat geschiet of uyt nood / of ook wel om datse vol van gemelte swarte aarde steeken / waar mede iemand / van dese streken niet wetende / dapper kan bedrogen werden / want in plaats van Goud ontfangt hy veeltijds de helft aan aarde. en vervalst, ook goede daar onder, dog vol aarde.

UE. kond uyt het vooren verhaalde de groote magt en Rijkdom der Dinkirase af meeten / dog voor weynige maanden is'er soodanigen omkeering geschiet/ datse tegenwoordig elendig en verwoest zijn. Het sal / mijnes dunkens / niet ondienstig zijn ter neder te stellen / op hoedanige wijs dit magtige Land soo swaren ramp heeft ontfangen / en waar uyt haar geheel verderf is ontstaan / alles maar uyt het verhaal van eenige Negers, dog die ick om het geene daar op gevolgd is / gehouden ben te geloven.

Dinkira was door sijn Rijkdom en Magt van Volk soodanig verhovaardigd / dat sy de Swarten van andere Landen min als niet waren agtende / maar bejegenden deselve even of het maar Slaven van haar waren geweest / 't geen haar by alle soo seer gehaat maakte / dat een jeder haar uyterste verderf met groot verlangen te gemoet sagh; egter niemand had het hert om sig tegens haar aan te kanten / tot dat eyndelijk den Asiantese Koning, niet ver met sijn Land van het hare gelegen / van haar Opperhoofd beleedigd sijnde / bestond om'er op een gevoelige wijs wraak van te nemen. Hovaardy van de Dinkirase. Asiantese Koning door haar Opperhooft beledigt.

De belediging bestond eygentlijk hier in. De Koning of Opperste van Dinkira, genaamt Bosianté, noch een Jongman sijnde / dog van wiens dapperheyd over de geheele Kust als met verwondering werd gesproken / sond op seekere tijd eenige sijner Wijven, om den Asiantesen Koning sijnent wegen te gaan begroeten: waar in deselve soo een welgevallen nam / dat hy dees Vrouwlieden heel minnelijk onthaal- En op wat wijs de belediging gescbiede.

 de/

de / en met goede Vereeringen weder liet vertrekken / en om te toonen / dat hem deez Besending aangenaam was geweest / en het Dinkirase Opperhoofd gelijke eer willende aandoen / soo sond hy na eenige tijd van s'gelijken eenige sijner Wijven, om denselben te groeten / en versekering te geven van de groote agting die hy voor sijn Persoon had. Deez Vrouwlieden wierden in Dinkira niet minder onthaald / noch met geschenken opgehoopt / en wel meer / als men sag / dat het Dinkirase Opperhoofd sijn onkuys oog op eene van de Asiantese Wijven liet vallen; dewelke hy, gedreven door sijn wulpse en losse min, ook tot sijn wil misbruykte. De Asiantese Koning hier door in 't groote Gild van Acteon stellende / en na sijn lust wel geboed te hebben / liet hy deselve nevens de andere weder na haar Land, en Man vertrekken; dog wanneer die deez schandaad te weeten quam / was hy'er soodanig over gebelgd, dat hy het Dinkirase Opperhoofd deed weeten van niet te sullen rusten voor dat hy de schande / hem aangedaan / in des Beledigers bloed had af gewasschen. Denselven nu besadigder zijnde / en wetende met wien hy te doen had / wenste wel dat sulks niet was voorgevallen / dog een gedane saak sijnde / sogt hy den Asiantese Koning met eenige honderd marken Gouds ter neder te setten; dog die wilde gantschelijk daar na niet luysteren / maar veryde sig tot een wakkeren Oorlog, om met een swaar Leger in 't Dinkirase Land te vallen / en sijnde niet genoeg voorsien van Bospolver, en Geweer, soo deed hy het selve in een groote menigte aan 't Strand opkoopen / en tot sig brengen; sijnde de Dinkirase sot genoeg om hem daar in selfs behulpsaam te sijn / latende sy sijn Volk onverhinderd met het geseyde goed door haar Land trekken / niet tegenstaande sy wel wisten / dat het niet anders dan tot haar verderf sou dienen. Midlerwijl was het Dinkiraas Opperhoofd komen te sterven / 't welk gedagten baarde / dat dese Oorlog geen voortgang sou nemen / maar by gelegt werden. Maar of de overgeblevе Gesaghebbers van Dinkira te hoogmoedig waren om den Asiantese Koning, Zay, tot de vreede te versoeken / of oock wel dat Zay door de Vyanden van Dinkira wierd opgemaakt / altans hy bleef in sijn besluyt / om Dinkira uyt te roepen / vol-

Dewelke sig dieswegens soodanig verstoord dat hy voorneemd om'er een swaare wraak over te neemen.

Dus sig ten Oorlog toegerust.

Waar in door de Dinkirase selfs werd geholpen.

volharden; en sijnde eyndelijk in dit lopende jaar klaar geraakt/ soo quam hy met een verschrikkelijke Magt af; en met de Dinkirase, die hem wel gemoed afwaghteden/ tot een treffen gekomen sijnde/ versloeg hy deselve ten eenemaal/ na dat'er bevoorens in twee Veldslagen (volgens 't seggen der Negers) over de honderd duysend Menschen waren gebleven/ eenlijk sijn'er van Akim, die de Dinkirase te hulp waren gekomen/ omtrent de dartig duysend gesneuveld/ behalven dat noch een groot Caboceer van Akim voor de Slag met al sijn Volk in de Pan is gehakt. Wat dunkt u/ Mijn Heer? Dit sijn andere Slagen als de Koningjes hier omtrent malkander leveren/ welke met haar alle/al namense kreupele en blinde om haar te versterken/ soo een magt niet by een souden weeten te brengen. Om den Buyt door dees Slag gevallen by een te vergaderen/ souden de Asiantese vijftien dagen werk gehad hebben/ (dog hier is/ geloof ik/ wat by gedaan) werdende de Buyt alleen voor Zay, op eenige duysend marken Goud geschat/ self door een van onse Blanken, die in Gesantschap na Zay gesonden is/ en dewelke het menigmalen sou gesien hebben. Desen onsen Afgesant bevind sig tegenwoordig noch in het Asiantese Leger, en wijl hy last heeft om een nette aantekening te houden/ van alles dat daar voorvald/ en hem ontmoet/ soo wenste ik wel om daar een Af-schrift van te hebben/ 'k en twijffele niet of men sou'er veel seldsaamheden in vinden; dog dit uyt gestelt tot op een ander tijd. Hier legt nu de geheele hooghed van Dinkira in de asch/ werdende de Vlugtelingen van de geen/ die sy eerst maar voor haar Slaven hielden/ nu self tot Slaven gemaakt/ en verkoft; wy en hebben van al het voorgevallene noch het regte bescheyd/ of sekerheyd niet/ dog wy het selve by vervolg aan de hand komende/ sal UE. werden mede gedeeld.

Slaat de Dinkirase tweemaal, in welke Slagen over de honderd duysend Man sijn gebleven.

De Asiantese bekomen een swaren roof.

Een geheel verderf der Dinkirase.

Naar het Dinkirase Land volgt dat van Acanny, dewelke van oude tijden af/en een reeks van jaren voor de Dinkirase, voor groote Handelaars sijn berugt geweest/ komende hier met het Asiantese en Akimse Goud ter markt, als ook met haar eygen/ en 't Goud, dat zy bragten/ was so suyver en goed/ dat noch huyden ten dage al het beste Goud, van de Negers Acanni Sica, of Acaniste Goud, werd genaamt. Sy waren ge-

't Acanniste Landschap welkers Inwooners al van oude tijden af groote

Handelaars sijn geweest, en schoon Goud door haar gebragt.

gewoon om met de Cabesterrase Volkeren (een Landschap tusschen haar en Saboe gelegen) te komen Handelen aan Elmina, Cabocors, Mouré, Annamabo, Cormantijn, en meer neerwaards heen tot het Engelsche Dorp Simpa toe; haar Goud was niet/als dat van Dinkira, met Fetiches vermengd/en derhalven ook veel deugdelijker; dog het waren moeyelijke Draken om mede om te gaan/niet soo rekkelijk of geseggelijk als de Dinkirase, willende het meest altoos na haar sin hebben: maar in de laatste drie jaren hebben wy over haar Handel niet te klagen gehad/vermits sy'er in die tijd niet veel in gedaan hebben; want zy/(ick weet de reden niet waarom) verschil met Dinkira krijgende/hebben die haar soodanig geslagen/dat al haar Grooten en geen kleyn getal gemeene/dood/of gevangen bleven; hebbende sy/om sig van de Dinkirase slaverny vry te koopen/die haar op los-geld hadden gesteld/alles watse in de weereld hadden/moeten opbrengen; waar doorse ten uytersten arm en onmagtig sijn geworden; dog wijl de Dinkirase nu meede sijn verdelgd/en dat sy sig voor Asianté hebben verklaard/soo kon het wel gebeuren/datse haast weder bequamen/en iets van haar oude Luyster verkreegen.

Waren niet wel om mede om te gaan.

Werden door de Dinkirase verslagen en verarmd,

Akim heeft het meeste en besteGoud van de geheele Kust.

Het Akimse Land sullen wy aan Acanny laten volgen. Dit leeverd soo menigvuldig veel Goud uyt/als eenig Land waar van wy tot nog toe eenige kennis hebben/'t is ook het deugdelijkste dat van dese Kust werd vervoerd/men kan het ligtelijk van ander Goud door zijn donkerheyd onderscheyden/Acra trekt hier van tegenwoordig het meeste/dies men daar oock niet anders als goed Goud heeft/sonder Fetiches, of Kakeraas van deselve gekapt. Ick had menigmalen gehoord dat Akim by uytnementheyd groot in sijn begrip was/dies ick eens eenige van haar Inwoonders versogt my te willen seggen hoe veel dag-rijsens haar Land wel lang was/dog zy seyden het selve van soo een wijde uytgestrektheyd te sijn/dat weynige Akimmers wisten hoe verre het sig na de Barbaryse Kust Landwaards in strekte/'t geen/volgens haar seggen/een ongelooffelijke lengte sou sijn. Dit Land, voor soo ver het aan ons bekend is/heeft voor desen een Koninglijke Regering gehad/dog sijn Opvolger

Grootheyd van 't Akimse Land.

noch

noch jong, en van een quaden aart sijnde / heeft sig geen meester van het geheele Land konnen maken / maar moet sig met een gedeelte laten vergenoegen : want de andere Grooten, vreesende dat hy al te tyrannig mogt heerschen, hebben de Regering mede aan haar genoomen / om desen Jongman in den toom te houden / en dies moet men het tegenwoordig als een Gemene-best aan merken; 't geen voor die van Acanny en Aquamboe oock heel wel komt: want stond het onder een Hoofd, soo soudense tot haar eygen verseeckerheyd / gelijkse nu doen / geen verdeeldheyd konnen aanregten / en dan warense binnen korten tijd vernietigt.

Is een Koningrijk geweest, dog in een Gemeene-best verandert.

't Geen heel wel slaagt voor Acanny en Aquamboe.

De drie voornoemde Landen hebben wy altoos voor de Goudrijkste aangesien / dog dat'er seekerlijk meer zijn / is onwederspreekelijk; Asianté kan ons hier van tot een seeker bewijs strekken / want die nu maar t'zederd weynige jaren bekend geworden sijnde / bevinden wy rijker in Goud te zijn als Dinkira, mitsgaders noch een Landschap Ananse tusschen Asianté en Dinkira in gelegen / en soo sullen'er buyten twijffel noch meer sijn / waar van wy noch onkundig zijn.

Nog meer Landen daar Goud werd gevonden.

't Awinese Landschap moest ick egter mede niet vergeten. Dit meen ick is het alder eerste van de Goud-Kust, en seer verre boven Axim gelegen / van welke Menschen wy in voorige tijden oock seer veel Goud hebben ontfangen / 't geen mede heel goed en suyber was / en de gemakkelijkste Kooplieden van allen / en daar seer wel meede was te Handelen; dog de Dinkirase, die over al den baas wilden speelen / hebben dit Volk mede t'onder gebragt / seederd welke tijd wy oock niet veel van haar Goud meer hebben gesien; de Dinkirase vonden in 't Beoorlogen van dit Landschap een dappere tegenstand ; en sy haddender seekerlijk onder geraakt / hadden die van Awiné te samen gespannen / want de Dinkirase op een reys / tegens maar een Awinees Opperhoofd , te Veld komende / verlooren over de twee duysend man , sonder dat'er een overbleef / om de Dinkirase van dees nederlaag kennis te geven ; sijnde deselve alle met vergiftigde Pijlen, waar mede de Awinese sonderling wel wisten om te gaan / geveld; hier na trokken de Dinkirase met een meerdere

't Awinese Land het eerste op de Goud-Kust.

Sijn mede door de Dinkirase t'onder gebragt,

dog die egter groote tegenstand vinden, en een swaar verlies lijden.

dere magt op / 't geen den overwinnende Awinees verstaande / sond hy iemand van sijn Volk om onderstand van zijn Landsgenooten te versoeken; dog deselve lagten hem uyt / en beschuldigden hem van blodigheyd / seggende / dat hy alleen in staat was de Dinkirase te stuyten / dog soo hy in 't onderspit raakte / dat het dan haar beurd meede sou zijn / om aan de man te komen ; dies zy een voor een met de Dinkirase slaande / haar Land en Volk verlooren / byna op deselve wijse als de Chineesen tegens de Tartars; daarse de Dinkirase, haddense sig willen vereenigen / andersinds ligtelijk te rug hadden konnen drijven.

Als ick vooren gesegt heb / soo hebt UE. in dese de Landstreeken, van werwaards ons 't Goud werd gebragt; dies UE. sig daar meede kond vergenoegen / en mede met het weynige dat ick gesegt heb / waar / en hoe deselve leggen. De Negers wetender ons geen net denkbeeld van te geven / en van ons komt'er niemand soo ver Landwaards in / dieshalven / Mijn Vriend, zijt hier meede te vrede / en siet wat ick UE. van het Goud selfs sal opdisschen.

Gedagten van eenige, als of de Goud-Mijnen in ons geweld souden sijn, wedersproken.

In Europa sijn 't geringste getal niet van de Menschen, welke gelooven dat de Goudmijnen in ons geweld zijn / en dat wy deselve / gelijk de Spanjaards in West-Indien, door Slaven laten bearbeyden / en'er het Goud voor ons uyt graven. Dit / seg ick / wanen veele ; dogh UE. weet wel beter en dat wy selfs tot de Mijnen geen toegang hebben / 'k en geloof ook niet eens / dat iemand van ons ooyt eenige van deselve heeft gesien / en ook niet sonder reden: want de Swarten dit als een Heyligdom aanmerkende / sullen alle middelen aanwenden om'er andere uyt te houden. Het Goud werd op driederly Plaatsen gevonden / als eerstelijk / en 't geen wel 't voornaamste is / in / of tusschen 't Gebergte, waar dat de Negers, alse gewaar worden dat'er Goud is / diepe kuylen graven / met de aarde daar uyt komende levense / als ick aanstonds sal seggen.

Op wat plaatsen het Goud gevonden word.

Eerstelijk.

De tweede Plaats is aan / in / en omtrent eenige Rivieren, en Water-vallen; waar dat men een groote of sterke affspoeling van aarde heeft / 't geen door 't water of van de Bergen, of andere hooge plaatsen / werd afgedreeven / en daar door het Goud mede is sleepende.

Tweede.

'T Ver-

't Derde is aan de Zeekant, waar dat men gelijck aan Elmina, en Axim, kleyne sprupgtjes heeft daar het Goud eeven als aan de Rivieren van hooge plaatsen naar toe sakt; hier siet men / wanneer het s'nagts stark heeft geregend / honderde van Swartinnen, dewelke of geheel naakt sijn / of maar een kleyn Lapje aan hebben / om dat geene te dekken dat haar de eerbaarheyd is gebiedende. Een ieder van haar is voorsien met een groote en kleyne Bak, welke eerste sy vol aarde en Sand scheppen / 't geen dan soo lang t'elkens met vars water werd geroerd / en omgespoeld / tot'er al de aarde uyt is / en by aldien 'er eenig Goud onder is / het selve blijft door sijn swaarte / onder op de grond van de Bak leggen: waar uyt sy het in 't voorseyde kleyne Bakje over giesten / en alsdan weder aan het spoelen gaan / blijvende gemeenlijk tot omtrent de middag daar in besig / wanneer eenige vijf of ses stuyvers, ook wel meer en minder aan Goud hebben gevonden; dog somtijds gebeurd het wel / datse stukjes van twee / drie / en vier gulden vinden / dog dat is wat seldsaams / maar niet datse den geheelen dag om sonst hebben gespoeld. De aarde in 't Land uyt kuylen gegraven / en ook dat van de Rivieren werd op vooren verhaalde wijs door water weg gedreeven / wetende sy het op geen andere wijs te klaren.

En derde. Hoedanig gesuyverd. En hoe weynig de Swartinnen somtijds op een geheelen dag maar vinden.

Het Goud dat dus gegraven / of gevonden word / is maar van tweeder hande gestalte, het eene dat men hier Stof-Goud noemt / en byna soo fijn als meel is / is het alderbeste / en in Europa het meeste waardig; het twede bestaat uyt stukjes van verscheyde groote / eenige qualijk een oortje, en andere weder twee of drie honderd gulden swaar weegende; dog van het laatste slag siet men'er heel weynig / alhoewel ons de Negers willen verseekeren / dat men'er in 't Land van een en twee duysend guldens heeft; dese stukjes noemt men Berg-Goud, 't geen gesmolten sijnde / beter en beter van toets is / als het Stof-Goud; dog de menigvuldige steentjes die'er altoos aan vast blijven / veroorsaaken groot verlies in 't smelten / en daar om houd men oock meerder van 't Stof-Goud. Dit is nu voor soo ver het suyveren en goede betreft. Het gemenghde en valsche staat ons nu oock

Gedaante of gestalte van 't Goud. 't Gemengde.

eens te besien. Het eerste zijn de met Silver en Koper vermenghde Fetiches, waar van ick hier vooren gesprooken heb; dese Fetiches werden door de Swarten tot kleyne stukjes gekapt/ ter waarde/ als men het wat nauw wilde uytrekenen/ van een/ twee/ en drie duyten. Het spreek-woord segt wel/ dat men niet veel Gouds voor een oortje kan koopen/ dog hier kan mender evenwel mede te markt gaan/ en'er sijn benodigdheyd/ 't sy Brood, of Fruyt, voor krijgen/ en de waarde van dees kleyne stukjes, weten de Swartinnen soo net op 't gesigt/ datser nooyt in sullen feylen/ zy tellense sonder te weegen malkander toe/ als wy hier 't gemunt geld/ men noemt die stukjes alhier Kakeraas, eene benaming van de Swarten her komende/ en iets gerings of van kleyne waarde beteekenende; gelijk dit Goud in sig selven ook van slegte deugd/ en geringe waarde is/ sullende sommige niet boven de twintig gulden de Onçe by ons in Holland waard zijn; en dog gaat het over de geheele Kust meest in swang. Onse Besetting werd'er haar Kost-geld mede betaald/ en die konnen'er alderhande Eetwaren van de Negers voor koopen/ dewelke het onder ander Goud mengende/ tot ons brengen/ als wanneer wy het door onse Dienaars doen uytsoeken/ en wederom uyt geven/ soo dat dit Goud als de wandelende Ducaat is, gaande/ in komende/ sonder dat het ooyt verminderd/ niet tegenstaande de Engelsche, Franse, Portugeese, en selfs Wy, jaarlijks een goede menigte daar van na Europa senden; dog wijl de Swarten rasser ander maken/ als wy het weg senden/ soo sal het'er wel eenwig blijven.

Hoe genaamt, en wat het betekend,

gaat meest in swang.

't Valse Goud, waar van gemaakt.

Om valsch Goud te maken daar op verstaan sig de Swarten meede meesterlijk/ sy konnen het Stof-Goud en de Berg-stukjes soo fraay na bootsen/ dat'er niet weynig malen Menschen mede bedrogen zijn/ die sig lieten voorstaan goede kennis van het Goud te hebben; sommige stukjes werden van haar gegoten datse rondom ter dikte van een mes heel goed Goud hebben/ en van binnen sijnse niet anders als Koper en sommige ook maar Yser, dog dit is een nieuwe vinding van haar/ en noch niet lang bekend geweest/ maar 't gemeene valsch Berg-Goud is Silver, Kooper, en weynig

Goud

Goud onder een / 't geen seer hoog gecouleurd is / waar mede zy de onkundige ligtelijk konnen bedriegen: want die een pond Goud of twee sullende ontfangen / waar in verschepde stukjes zijn / soo konnense deselve niet wel alle op de toets brengen; selfs denkenser niet eens op / om dat het soo fraay voor 't oog is; noch een ander slag mede na Berg-Goud gelijkende / is niet anders dan seeker stof van gesmolte Couraal, 't geen zy soo aardig weten te koken, gieten, en couleuren, dat'er ter weereld geen onderschepd in te sien is / als in de swaarte; van het selve makense ook Stof-Goud, dog meest van gevepld Kooper, datse mede een goede couleur weten te geeven / dog al het valsche gecouleurde Goud verliest binnen een maand of twee ten eenemaal sijn glans, als wanneer men ten eersten bespeurd / dat het vals is / dog met de stukjes die met Goud zijn overtogen / gaat het soo niet: want die blijven altoos sonder verandering / en daarom soo veel te gevaarlijker. 't Bedrog in 't Goud.

Indien UE. begeerig zijt te weeten / hoemen sig voor het Valsche-Goud sal konnen wagten / of het UE. t'avond of morgen te pas mogt komen ('t geen den Heemel egter verhoede) soo gelieft het volgende in agt te neemen / en eerstelijk van de groote stukjes, als men in twijffel is / of deselve vals of fijn sijn / soo heeft menſe maar met een mes midden door te kappen / als wanneer het sig aanstonds sal ontdekken / de kleyne stukjes mede na Berg-Goud gelijkende moet men op een steen leggen en'er met een hamer op slaan / soo deselve van Couraal-stof gemaakt sijn / soo sullense verbrijselen / en geeft een vaste proef, dog dit uytstaande / al mede met het mes'er agter: Maar omtrent het valse Stof-Goud en van de alder-kleynste stukjes kan men voorseyde proef niet te werk stellen / dog heeft men buyten dat een goed middel om het valse van het fijne te onderscheyden / met simpelijk maar een Kooper Blaas-bekken te nemen / waar mede wy het stof uyt het Goud zijn blasende / het vermoede Goud hier in leggende / en omhutsende even of men wand, en dan'er sterk op blasende / soo sal het valse Goud aanstonds het Bekken uyt vliegen / en het goede blijf'er in leggen / mits het sig door sijn swaarte niet ligt laat weg Hoemen 't selve sal mogen kennen.

 bla-

blasen/ met dit drie à vier malen over te doen/ sal men het goede seer gemakkelijk van het quade konnen scheyden.

Het komt ons hier geheel belaggelijk voor/ dat meest alle nieuwelingen, voornamentlijk Zeevarende Persoonen, altoos Sterkwater met sig voeren/ om het Goud te beproeven; maar by aldien soodanige menschen maar dagten op het gemeene woord/ als dat'er geen Goud sonder schuym/ dats te seggen/ onreynigheyd is; sy souden dese swakke Proef haast laten varen/ en om niet bedrogen te worden/ sig op gesegde wijs laten onderrigten.

't Goud hier ter Kust met sterk-water te beproeven, word niet goed geoordeelt.

Het kenteeken waar aan sy meenen te sien/ of het Goud vals of goed is/ bestaat hier in/ dat sy het in een aarde Kopje of Glas smyten/ en'er als dan Sterkwater op gieten/ soo wanneer het nu vals is/ soo sal het water aan 't koken gaan/ en groen werden/ als mede 't valse Goud. Arme wetenschap waaragtig! Laten die Menschen by voorbeeld eens veertig gulden nemen/ en dat'er een sevende agtste of tiende deel vals Goud onder is/ of het met'er Sterkwater op te gieten niet deselfde werking sal doen/ (schoon so sterk niet) dan of het altemaal vals was; soo dat dese Proef immers niet vast gaat/ en te meer/ wijl het daar als ter vlugs sonder tijd te verspillen/ moet geschieden; en sal men derhalven om een agt of tiende deel vals Goud al het goede laten gaan/ dat sy verre: want in waarheyd/ Mijn Heer, ten is'er tegenwoordig de tijd niet na/ veel liever dan met de Blaas-Bekkens gearbeyd/ en 't grove met de hand of vingers uyt gesogt/ en soo salmen suyver Goud krijgen/ en dat sonder de moeyte te doen/ van het eerste door Sterkwater nat/ en daar na weder droog te maken/ 't geen de Swarten, soose goed Goud hebben/ ook seer sober gevalt.

Het Goud met alles dat'er omtrent aan te merken is/ heb ick UE. vertoond/ nu dienen wy oock wel iets van het Gewigt te seggen/ bestaande in het volgende/ als Ponden, Marken, Onçen, en Engelse; in Europa heeft men twintig Engels in een Onçe, dog hier maar sestien/ oock rekend men Pesos sijnde vier Engels, en Bendos bedragende twee Onçen, vier Bendos een Mark, en twee Mark een Pond Goud, bedragende een Pond Goud na de gemeene waarde/ ruym

Goud-gewigt,

ses

ses honderd en festig gulden. Dog hier in is somtijdts eenig onderscheyd / eens deels dat het eene Goud meerder waardig is / als 't ander / en ten anderen oock dat het Goud in Europa daald en klimt ; maar goed Goud rekenen wy altoos hier drie Mark voor duysend gulden, en soo vervolgens het andere Gewigt na even gelijkheyd. Boven 't voorseyde Gewigt, heeft men hier oock noch een ander slag om alderhande kleynigheden mede te betalen / bestaande in seker slag van Boontjes, de kleynste sijn Rood met swarte Spikkeltjes, genaamt Dambas, doende de vier-en-twintig een Engels Goud, en alsoo ieder ruym twee stuyvers, de tweede zijn net eens soo swaar / en wit met swarte Spikkels, of oock wel geheel swart, werdende Tacoes genaamt / en doen wat meer als vier stuyvers: maar dit is van de gemeene Tacoes en Dambaas te verstaan / anders vind men noch Boeren-Gewigt, waar van een Tacoe somtijds een halve / of oock wel een geheele gulden bedraagt; maar die konnen onder het vaste Gewigt niet gerekend werden / mits een iegelijk deselve na sijn eygen sin neemt / met voorneemen om'er de Menschen mede te bedriegen. Eenige hebben gemeend als dat de Negers niet als Gewigt van hout besigden / dog dat is verre mis / sy hebben alle / door haar gegoten, Kooper - of Tin - Gewigt, en schoonse het selve anders / als wy / hebben verdeeld / soo komt de reekening dogh op een uyt.

en waarde in Silver.

Nog ander slag van kleyn-gewigt.

Met het beschryven van 't Gewigt, hebben wy noch iets vergeeten van het Goud. UE. hebt gesien hoedanig het gegraven, of gevonden werd / ick wil een iegelijck nu te bedenken geven / voornamentlijck de geene die kennis van het Berg-werk hebben / of hier niet veel Minerale-aarde, en steen verlooren gaat / waar uyt men door de Schey-konst Goud sou konnen trekken? En niet alleen dat / maar ick beelde my oock vastelijk in / dat'er veel suyver Goud blijft leggen : want de Swarte graven maar dommelijck wegh sonder eenige kennis / of agt te geeven / om de Aderen, die men segt in de Mijnen te zijn / na te spooren; dies ick oock niet en twijffel / by aldien dit Land de Europeërs in eygendom toe behoorde / zy souden uyt het selve meerdere

Overdenking of de Europianen geen meerder Goud uyt de Mijnen souden konnen halen.

Dog ſullen daar toe vermoedelijk noyt vryheyd erlangen.

re Schatten, als de Swarten, weeten te halen. Dogh 't en is niet waarſcheynelijck dat wy ſoo veel vryheyd oyt ſullen verkrijgen; dieshalven mogen wy ons beleyden met het op den ouden voet meeſter te worden; 't geen wel aangelegt / en by een goede beſtiering al van eenig gewigt kan zijn. Ick en wens'er UE. geen gering gedeelte van toe / of ten minſten Silver in de plaats / en my daar en boven noch een reex van jaren te mogen volharden / in de hoedanigheyd van / &c.

Eynde van den ſesden Brief.

SEVENDE BRIEF.

Waar in eerſt een overſlag werd gemaakt, hoe veel *Goud'er* jaarlijks wel uyt het *Land* komt, waar het ſelve *vervaard*, en *verdeelinge* van dien *Handel* met de *Swarte Kooplieden*, wat *Bediendens* van ons over den *Handel* ſijn geſteld, en de *Namen* der verdere *Bediendens*, mitsgaders een generale *Lijſt* van alle: en laatſtelijk werd tot ſlot van dees *Brief*, de *Regeering* van de *Kuſt* en de *Raads-Vergadering* beſchreeven.

MYN HEER,

Overſlag van 't Goud gemaakt, hoe veel 'er jaarlijks wel aan 't Strand

MYnen laatſten aan UE. was handelende van de Landſchappen, van werwaards het Goud op het Strand werd gebragt / hoe het Goud werd Gegraven, desſelfs Geſtalte, 't valſche Goud, en ſoo voort. Nu op dien voet voortgaande / te weeten / om noch meer melding van het Goud te doen; en geſegt hebbende van werwaards het komt / ſoo diendewe met eenen oock wel te toonen / waar dat het vervaard, en hoe veel Goud geſeyde Landen jaarlijks wel op Strand brengen: waar op ick onbeſchroomt / en voor vaſt derf ſtellen / datſe jaarlijks niet alleen konnen leveren, maar het in Vredens-tijde oock ſeekerlijck doen / een ſomma van

ſeven

seven duysend Marken Goud. Dit is een goede som, dogh die weynig zooden aan den Dijk set/ aangemerkt het onder soo veele werd verdeeld/ soo dat eer een iegelijck wat heeft/ de geheele som weg is. De verdeeling sou na de kennis/ die ick'er van heb/ aldus konnen geschieden. Namentlijk/ voor de

werd gebragt, en de verdeelingen van dien,

	Marken
West-Indische Maatschappy, jaarlijks	1500
Voor de Maatschappy der Engelse	1200
	2700

Dog dan gaat het byde Maatschappyen al heel voorspoedig/ want ik vermeene wel te weeten/ dat haar E D. t'zedert eenige jaren niet veel meer/ of veelligt maar omtrent de helft/ hebben gehad.

De Zeuwse Enterloopers of Lorrendrayers, sleepen jaarlijks niet minder weg / als onse Maatschappy, namentlijk 1500

De Engelse Enterlopers, oock ruym 1000

Dog dese hebben in de twee of drie laatste jaren, overmits haar starke Vaard, wel twemaal soo veel ontfangen.

De Brandenburgers en Deenen, wel te verstaan in Vredens tijd, samen omtrent 1000

De Portugese en Franse te samen op het alderminste omtrent 800

Samen Marken 7000

'k Seg van de laatste op het alderminste agt honderd Mark, 't geen ook waarlijck soo is/ want gemerkt de Portugeese hier ter Kust komen / in naam / en onder schijn/ van haar Americaanse Waren, bestaande in Brasiliaanse Tabak, en Brandewijn, of Rom van Suyker gestookt/ te verkoopen; soo sijnse dog daar en boven met soo wel gewilde Koopmanschappen voorsien / als de Lorrendrayers selfs / en wat wonder / wijl zy deselve in Holland gaan inkoopen / daar

Portugeese volkomen Lorrendrayers.

daar haar Volk aan nemen / de Scheepen uytreeden / en om kort te gaan / somtijds van Hollandse Kooplieden werden uytgerust / waar in oock de Jooden geen kleyn aandeel aan hebben / dewelcke ook ligtelijk een Portugeese Konings Pas weten te bekomen / waar door deselve hier ter Kust komende / voor goede en opregte Portugeesen doorgaan. Wat hartseer dit voor een welmeenend Dienaar van onse Maatschappy is / moogt UE. afmeeten / dat soo wanneer een Koopman op een onser Forten gebiedende / seeker narigt heeft als dat 'er eenige Swarte Kooplieden met een goed gedeelte Goud uyt het Land sijn gekomen / met wil / om het selve by ons te besteeden / en dat ondertusschen soo een Portugees, of Lorrendrayer komt / dewelke door het goed koop geven sijner Koopmanschappen, al dit Goud, of het grootste gedeelte van dien / na sig sleept / en Wy midlerwijl met onse Goederen even of 'er de Pest in was / blijven sitten. Dit is mijn selven tot mijn leetwesen meer dan eenmaal voorgekomen / dies ick hier omtrent niet sonder eygen onder-vindingen spreecke.

Ick heb soo ruuwelijck een overslag van 't Goud gemaakt / 't geen met de gedagten der kundige wel sal over een komen; dog andere sig des niet verstaande / en die hier in een slegten tijd sijn geweest / sullen het niet wel konnen begrijpen / maar denken / dat ick te ruym gaa / en dienvolgens een quade rekening make. Dogh / als my soodanige voorkomen / die sal ick vriendelijk versoeken van het te willen verbeeteren; tot noch toe is sulks van niemand by der hand genomen / en om UE. te voldoen heb ick het hier ter neder gesteld, soo als ick vermeene met de waarheyd best over een te komen.

Na onse gedaghten dan / sou den aan- en afvoer van 't Goud bedragen / ruym drie-en-twintig Tonne Schats, de drie Mark tegens duysend Florynen gerekend. 't Seg nochmaals / dit moet men van een gelukkige tijd verstaan / wanneer al de Passen open sijn / en de Kooplieden onverhinderd de weegen konnen gebruyken. Want in tijden van Oorlog, en dat de Negers oneenig sijn onder den ander / soo geloof ick niet dat 'er de helft van het genoemde Goud werd afgebragt;

De gestelde Som, van 't Goud te verstaan in een vredige tijd.

bragt; waar van de Lorrendrayers haar deel sonderling wel weten te krijgen. En gesteld / dat onse Maatschappy een vijfde van 't geheel krijgt / soo kan dat selve haar Edele in een slegten-tijd niet veel helpen / maar moeten'er van haar Edele winsten van andere Kusten genietende / een gedeelte hier by in schieten. Dies ick hope / dat'er eerlang een middel sal werden uytgevonden / waar door onsen Handel alhier met meerder geluk / en tot nadeel van de Lorrendrayers, sal konnen gedreeven werden; 't geen / mijns dunckens / geen sware saak sal sijn / sullende maar bestaan om hier ter Kust een bequame Regeering te stellen / en in Holland sorge te dragen / dat'er geen andere dan wel gewilde Koopmanschappen, na herwaards worden gesonden. Verwagt niet / Mijn Heer, dat ick UE. een ontleding van onsen Handel sal doen / namentlijk / hoe den selve bestaat / en wat slag van Koopmanschappen hier altoos gewild sijn / en de hoedanigheyd der selver / noch oock wat soort reeds tot een instal zijn gekomen; hier van een verklaring te geven / sou gantschelijck het werk van een Getrouw Dienaar niet sijn / behalven noch / dat dees Brief door het een of ander ongeluk in handen van de Reders der Lorrendrayers sou konnen vallen / die'er haar voordeel wonder wel mede souden weten te doen / en sy lieden besteelen van nu af genoeg het regt / dat den Staat boven andere / om dese Kust te behandelen / aan de West-Indische Maatschappy heeft gegeven; sonder dat wy / of iemand van ons / oorsaak behoeven te zijn / datse meerder opening van dees Kusts gelegentheyd krijgen. Dieshalven laate UE. het sig genoeg zijn met het gesegde te weten / en noch / dat tot een generalen Handel op dese Kust wel anderhalf honderd'er hande slag van Koopmanschappen benodigd sijn.

In mijnen derden Brief hebt UE. gesien / dat het Kasteel St. George Elmina de Hoofd-plaats van dese Kust is; oock dat hier den Generaal, Opper-Koopman, Fiscaal, en de Voornaamste haar verblijf hebben. Voor dit Kasteel is het oock / dat alle onse Scheepen, uyt Europa komende / het Anker in de grond werpen / en haar Koopmanschappen lossen, om welke te bergen wy seer veel en schoone Pakhuysen in het Kasteel

steel hebben; uyt dit Pakhuys, dat ter verantwoording van den Opper-Koopman staat/ en somtyds een aanmerckelijke som waardig is/ werden alle onse Buyten-Plaatsen voorsien van soodanige Koopmanschappen als sy komen te ontbieden. UE. en moet sig niet verbeelden/ als dat wy van ons goed een Markt aan regten/ of elders buyten onse Forten te verkoopen senden; gantschelijk niet/ de Negers komen dagelijks met haar Goud by ons in 't Kasteel, of Fort, alwaar het selve eerst gewogen en gesuyverd werd/ eer zy'er goed voor krijgen/ gaande geen Koopmanschappen uyt onse Pakhuysen, voor de selve gekogt/ en betaald sijn/ ten ware een Koopman deselve wilde uytborgen/ 't geen voor zijn eygen Rekening is/ en niet voor onse Maatschappy, welke daar door niet mag benadeeld werden/ noch in Rekeningh gebragt de vereeringen aan de Swarte Kooplieden gedaan: dog daar om hebben Mijn Heeren de Bewindhebberen oock aan de Kooplieden, welke over den Handel gesteld sijn/ een seeker voordeel van al het geene sy komen te Verhandelen, toegelegt: waar vanse niet alleen eenige Vereeringe aan de Swarten konnen geven/ maar jaarlijks noch een goed stuyvertje over behouden/ om haar daar door in de dienst der Maatschappy des te williger te maken. Om het goed dat de Swarten by ons hebben gekogt Landwaards in te voeren/ hebben zylieden het gemak niet van Wagens, Paarden, of eenige andere Lastdragende Beesten, maar het selve moet altemaal van Menschen gedragen worden. En gebuerd het/ datse wat veel Yser, Koper, of Tin hebben ingehandeld, soo hebbense tot een duysend gulden of drie/ een anderhalf honderd Menschen van noden; dog of die met een dag of agt/ somtijds met dese sware last Landwaards in te brengen haar bekomst niet konnen krijgen/ wil ick UE. te bedenken geven/ voornamentlijk alsse van die elendige Weegen ontmoeten/ of over het Gebergte klimmen: in waarheyd/ winnen sy'er iets aan/ soo verdienen sy het oock heel wel/ dog de geene/ die by ons uyt het Land komen om te Handelen, sijn voor 't meerendeel Slaven, door hare Meesters, voor wiense dees togt doen/ uytgesonden. Een van hun alle/ waar op den Meester sig 't best verlaten mag/ en die reeds preuve van

Op wat wijse het Goed verkoft word.

sijn

sijn trouw heeft gegeven / tot Hoofd van deeß Caravane stellende. Deesen by ons komende / word van ons niet als een Slaaf, maar als een groot Koopman aangemerkt; dewelken wy op alderhande wijse t'onswaards soeken te verpligten / vermits ons niet onbekend is / dat soo een / seer wel by sijn Meester staande / kan gaan Handelen op wat Plaatsen het hem gevald / 't sy by de Engelse, Deenen, Brandenburgers, of by Ons; waar om wy soodanig een soo veel / en by na meerder vieren / als sijn Meester self. Slaven voor groote Koopliedenaangemerkt.

Gehoord hebbende van wien den Handel onder de Swarten gedreeven werd / soo laten wy oock eens besien / wat Bediendens van onse kant daar over sijn gesteld / en hoe veel trappen van verhoging wy hier ter Kust hebben. Dese Stoffe sal UE. niet onaangenaam konnen sijn / vermits UE. daar uyt sult sien / wat bedieninge UE. sijn Neef, als hy sig wel draagd / by verbolg van tijd noch sal konnen bekleeden.

Eerstelijk heeft men hier de Soldaten met haar Bevelhebbers. Door desen wierden de bequaamste hier uyt gekosen om de Maatschappy in de hoedanigheyd van Assistenten te dienen / 't sy tot de Pen, of in den Koophandel: hier door hebben eenige / en daar onder eene die UE, noch my niet vreemd is / gelegentheyd gekreegen om sig gelukkig te maken / en byna tot de hoogste Bediening op te klimmen. Dog t'zederd tien of elf jaren heeft sulks niet meer mogen geschieden: want Mijn Heeren van de Maatschappy, siende dat niet alleen bequame / maar oock onbequame en Dronkaards tot die waardigheyd wierden gevorderd / hebben verboden / om voortaan geen Soldaten meer tot Assistenten te vorderen / maar wel tot Korporaals, Sergianten en verdere Bevelhebbers onder haar / en aan die van den Treyn of Handwerks-Volk, soodanige verbeteringe / als onder deselve komt voor te vallen; en het Scheep-of Boots-Volk, ter Zee, en op haar Scheepen; dog een Assistent kan door langheyd van tijd het opperste Gesag van de geheele Kust in handen krijgen. Soldaten in voorige tijden tot Assistenten gevorderd. Dog nu verboden.

De bediening van Assistent is de laagste in rang / soo onder de Messieurs van de Pen, als der Koopmanschappen met een maandelijks Tractement van sestien gulden en agt Rijxdaal- De Assistents plaats is de geringste.

daalders aan Koftgeld daar en boven. Derselver eerste verhooging is tot Onder-Kommies met vier-en-twintig gulden, by / of door dese Onder-Kommisen, of anders Onder-Kooplieden gesegt / werd het meeste Goud voor onse Maatschappy ontfangen: waar van sy Rekening moeten doen aan den Koopman, of oock wel Opper-Koopman, de geen die te dier Plaats het Hoofd van den Handel is / en deselve weder aan de Maatschappy, dog waar van de generale Boeken aan d'Elmina worden gehouden. Aan Elmina bevind sig oock noch een Magasijn-Meester, dewelke alle natte Waren, als Wijn, Bier, en Brandewijn nevens alderhande Mondkost van Spek, Vlees, Erweten, Boonen, Gort, &c. onder sijn bewaring / en te verkoopen heeft. Soo wanneer een Opper-Koopman of oock een Koopman bemerkt / dat sijn Onder-Kommies, of Magasijn-Meester, wat losjes leeft / soo is het sijn beurd om wel op te passen: want al wat de soodanige door sijn ligt leeven deur brengt / en aan de Maatschappy te kort komt / moet den Koopman opleggen en betalen. 't En is noch geen vier jaren verleden / dat ons hier van een levendig voorbeeld is nagelaten / en dat een mijner Confraters, by UE. niet onbekend / in soo een geval tusschen de seven en agt duysend guldens, en waar voor hy niets genoten had / heeft moeten betalen; dies een Koopman, soodanige Messieurs onder sig hebbende / de wagt aanbevolen is / of hy kan binnen korten tijd ten eenemaal werden bedurven. 't Is wel waar / hy behoud sijn regt op den Deurbrenger; dog wat kan hem dat geven / alse geen geld of goed in Europa hebben leggen / 't geen seer selden gebeurd: want ick en geloof niet dat de geene / dewelke middelen genoeg hebben om in Holland te konnen bestaan / dat deselve in soo een Land als dit is / souden willen komen / en dat sulke Messieurs vrienden in Europa souden hebben om voor haar te betalen / is om redenen als vooren / mede niet bedenkelijk; 't eenigste dat soo een bedrogen Koopman dan noch over blijft / is / om den Deurbrenger aan het Geregt aan te geven / en den selve met sijn Huyt te laten betalen / 't geen hy aan het Goud te kort komt; dog daar mede heeft hy sijn verlies niet weder; diesshalven niet beter dan / als gesegt / wat nauw agt op het

Onder-Commisen.

Doen verantwoording aan haar Koopman, dewelke voor deselve moet instaan, en somtijds tot sijn groote schade,

Een voorbeeld daar van.

het leven van soodanige ligte Quanten te geven / en 't selve in den beginne te stuyten.

Uyt de voorschreeve Onder-Kommisen, werden de oudste in dienst / of de bequaamste gekooren / om voor Kommisen ofte Koopluyden op onse buyte Forten te leggen / aldaar 't Bevel te hebben / en den Handel waar te nemen. Haar Maandgeld bedraagt ses-en-dartig gulden, nevens vier Rijxdaalders om een Dienaar of twee te houden / mitsgaders agt Rijxdaalders voor Kostgeld; daar en boven hebbense noch een vast voordeel van den Handel, soo als ik hier vooren heb gesegt.

Kommisen zijn 't Hoofd van den Handel en van onse buyte Forten.

De oudste en ervarenste van de voorseyde Koopluyden, werden by 't open komen van een Opper-Kommis-plaats aan Mouré, of Cormantijn, tot het selve gevoorderd / en haar Gage werd verhoogd tot tagentig guldens. Wel te verstaan / als sy hier van den Raad daar toe gekooren sijnde / door de Heeren Bewindhebbers werde bevestigd; want de schikkinge van dees voorname Plaatsen, gemelte Heeren Bewindhebberen niet sonder groote oorsaak aan haar hebben behouden / soo ook de naaste plaats daar aan / sijnde die van Opper-Koopman aan Elmina of de tweede Persoon van de Kust, met een besolding van honderd gulden s'maands. Dese laatste Plaatsen, waar van de Besitters het eygen voordeel van den Handel als andere Kooplieden hebben / mitsgaders soo veel Kostgeld, dog de twede Persoon de Tafel van den Generaal en vier Rijxdaalders voor een Dienaar, hebben de Heeren Bewindhebberen aan haar willen houden / om by versterf van een Generaal, en twede Persoon, bequame Menschen, en van wiens trouwe sy verseekerd mogten zijn / aan de hand te hebben / om tot die hoogste waardigheyd te konnen opklimmen / 't geen een Opper-Koopman aan Elmina na een jaar of drie in sijn hoedanigheyd gediend te hebben / en eenigsinds van de Geluk-Godin bestraald werdende / ligtelijk kan te beurd vallen; als wanneer sijn waardigheyd bestaat in Directeur Generaal over de geheele Kust te sijn, en 't gebied van de Maatschappy te hebben; met een besolding van drie honderd gulden s'maands / als mede een vast gesteld voordeel van al het geene voor de Maatschappy op de geheele Kust werd verhan-

Opper-Kommisen.

Opper-Koopman.

Directeur Generaal.

handeld, 't geen / als den Handel eenigsinds gelukkig gaat / al een mooye som jaarlijks kan bedragen.

Slaven-Handel door de Opper-Kommisen voor desen verrigt.

De Opper-Kommisen, van Mouree en Cormantijn plagten noch voor twee jaren ook het voordeel van den Fidasen, of Ardrasen Slave-Handel te hebben / 't geen haar mede noch iets opbragt / en meerder als met haar Goud-Handel op de Kust, en waar van zy ook onmogelijk souden konnen bestaan: want de geseyde Plaatsen niet rijk in Handel sijnde / en sy een staat / over een komende met haar Bediening, moetende houden / soo soudense buyten de Slave-Handel ten agteren hebben geteerd. Dog onlangs / of voor ruym twee jaren de Heeren Bewindhebberen door quaadwillige Menschen diets gemaakt sijnde / dat de Opper-Kommisen van geseyden Handel te veel opstaaken / en rijk wierden / soo hebben haar ED. konnen goedvinden om haar het selve af te nemen / en dien Handel voortaan te vertrouwen aan de Schippers van haar ED. Scheepen. Wat daar nu van sal worden / moet ons den tijd openbaren; dog als ick'er mijn gevoelen van sal seggen / soo en beloof ick'er my niet veel goeds van: want de meeste van haar wel ervaren sijn in dingen / de Zeemanschap betreffende / dog in saken van die Natuur, als niet veel ommegang met de Swarten gehad hebbende / sal het haar soo wel niet voegen; behalven noch / dat eenige / (dog niet alle / want'er bequame Menschen onder sijn) de eer van de Maatschappy door haar Boersen aart, by dien Landaart niet sullen weeten te bewaren; en noch veel meer sal derselver wel-leventheyd uyt blinken / omtrent andere Europianen, als Engelse, Fransen, enz. daar ter Handel komende; dies het wel mogt gebeuren / dat dees verandering geen groot voordeel aan de Maatschappy toebraght. Dogh wy willen'er het beste van wenschen / en het wijders op sijn beloop laten. Buyten den Handel of de geene welke den ontfangst van 't Goud niet en hebben / heeft men nog de volgende Bedieningen.

En waarom deselve afgenomen, en de Schippers gegeven.

Fiscaals bediening is seer profijtelijk.

Als eerstelijk een Opperfiscaal met een besolding van vijftig gulden ter maand / vier Rijxdaalders voor sijn dienaar, en de Tafel van de Generaal. De Gage van een Fiscaal is seer gering / dog sijn voordeel is / als hy wel toe siet en

op

op alle wanbedrijven agt geeft/ bij groot; want al het gene soo van Goud als Koopmanschappen wegens verboden Handel van hem werd aangehaald/ en verbeurd verklaard/ daar van heeft hy een geregte derde part, soo wel dat van de Swarten, als Blanken agterhaald werd/ behalven ook noch een derde van de boete daar de laatst genoemde/ overmits den ongeoorlofden Handel, in verwesen worden; en daar en boven noch van alle misdaden door onse Bediendens begaan/ en die nevens lighamelijke straffe oock met verbeurtmaking van haar verdiende Gage, door den Directeur Generaal en Raden, werden afgedaan/ welk een en ander al een soete somme gelds jaarlijks komt te bedragen. De volgende in rang naar den Fiscaal, is den Boekhouder Generaal, houdende de Groot-en-Contra of tegen-Boeken tegen alle die van onse Forten en Plaatsen op de Kust; of in 't kort/ van alles wat de Maatschappy, den Handel betreffende/ op de Kust is besittende; sijn Gage is seventig gulden ter maand vier Rijxdaalders voor sijn Dienaars, en de vrye Tafel of twaalf Rijxdaalders Kostgeld. Den selven werd gemeenlijk door een Onder-Boekhouder met dartig gulden, en twee Assistenten ondersteund/ en geholpen. Naar dese komt den Boekhouder der Guarnisoenen, sijn naam doet genoegsaam aanwijsing/ wat sijn besigheyd is/ desselfs Gage bedraagt als Onder-Kommies vier-en-twintig gulden, dog als Kommies ses-en-dartig gulden; behalven dat hy ook noch al de Goederen der overledenen aan de meestbiedende verkoopt/ en daar voor vijf ten honderd geniet. Hy werd mede gemeenlijk door een Assistent geholpen; somtijds heeft men hier ook noch en Geheym-Schrijver met vijftig gulden s'maands/ en van drie à vier Assistenten geholpen; dog te mijnen tijde hebben wy het altoos met een Ondergeheym-Schrijver en geseyde Assistenten afgesien.

Boekhouder Generaal.

Boekhouder der Guarnisoenen.

Geheym-Schrijver.

De laatste en met eenen ook de veragtste Bediening, is die van Onder-Fiscaal, gemeenlijck alhier Auditeur, dog in de wandeling Verklikker genaamt/ alsoo het in waarheyd ook niet veel beter is. Dese sijn soldy bedraagt twintig gulden, en sijn voordeel een tiende van al de verbeurde Goederen, soo dat dien Signoor noch al eenige overeenkomst met

Onder-Fiscaal.

de

de Leviten schijnd te hebben. Zijn Persoon is by een iegelijk verdagt; dog om hem noch wat aansien te doen hebben / soo heeft men hem de rang gegeven / boven alle de Onder-Kommisen; en den Fiscaal, dewelke amptshalven ook niet seer bemind is / heeft de rang boven alle de Opper-Kommisen, en selfs voor de tweede Persoon; dog egter in der daad veel minder / want by afleyvigheyd van den Generaal de tweede Persoon, en niet de Fiscaal, optreed; selfs souden de Opper-Kommisen van Mouree en Cormantijn hem voorgaan.

Predikant en Voorsanger.

Nu komen wy tot den Geestelijken stand / dewelke in 't geheel bestaat uyt een Predicant en een Voorleser of Voorsanger; de eerste met honderd, en de twede met twintig gulden ter maand / behalven dat den eerst genoemde daar en boven noch vier Rijxdaalders om een Dienaar te onderhouden / en de vrye Tafel van den Directeur Generaal heeft. Wat segje / Mijn Heer, belonen wy de Geestelijke niet redelijk wel? UE. en moet sig niet inbeelden / dat wy hier roekeloos of ligtvaardig leven / daar in soud UE. sig selven bedriegen: wy sijn in tegendeel heel sinceer, en Kerkelijk; want we moeten alle dagen ter Kerk gaan op de verbeurte van een halve Rijxdaalder, behalven des Sondags en Donderdags, als wanneer de boete een geheele Rijxdaalder bedraagt. Dog ick weet / dat UE. sijn antwoord hier op al reede is / namentlijk / dat dit maar is *un service de Dieu par force*, en dienvolgende niet veel om 't lijf heeft. En seeckerlijck / als ick de waarheyd sal seggen / 't en is niet veel beters; want sonder dees dwang souden sommige met Aarnaud van Overbeek wel mogen seggen / dat een mooy Meysje alhier meerder inkomst en gevolg / als een Armbos met een Predicant sou hebben; UE. moet het soo nauw niet neemen / al vrey ick de woorden van voornoemden Heer wat uyt.

Dit nu sijn al de Bedieningen, dewelke wy buyten de Soldaten en Arbeyds-Volk op de Kust hebben. Derselver getal bedraagt gemeenelijk als volgt:

Een Directeur Generaal.

Een Predicant, als den rang naast den Generaal hebbende.

Een Opper-Fiscaal.

Een

Een Opper-Koopman.
Twee à drie Opper-Kommisen

{Dit onderscheyd werd in *Holland*, en niet van my, soo gemaakt, want anders is de Benaming van *Opper-Koopman* en *Opper-Commies* een en het selve.

Namen en getal van de voornaamste Bedieningen op de Kust.

Seven à agt Kommisen.
Negen à tien Onder-Commisen.
Agtien à twintig Assistenten.

{Dog hier in komt dagelijks veranderingh, de eene tijd min, en de andere tijd meerder sijnde.

Een Magasijn-Meester.
Een Boekhouder Generaal.
Een Onder dito.
Een Boekhouder der Soldyen.
Een Op-of Ondergeheym-Schrijver.
Een Voorsanger.
Een Auditeur, aliàs Toehoorder.

Sijnde over de geheele Kust noch geen sestig Persoonen, en daar onder een derde Assistenten, dies U E. wel kond afnemen/ dat iemand voor die Bediening hier te Land komende/ en sig wel dragende / door 't overleyden van andere haast tot een voorname Bediening kan bevorderd werden. Hoedanig dit van de meeste werd betragt / en wat leven hier van eenige werd gevoerd/ sal misschien op een andere plaats beter te pas komen: en dieshalven sal ik nu maar eenlijk tot slot van dese Brief noch byvoegen/ door wien dese Kust werd bestierd en geregeerd.

De Regeering en wat Bediendens in den Raad komen.

De Directie ofte Regering deser Kust berust eerst en voornamentlijk onder den Directeur Generaal, als Opperste Gesaghebber, van wien alle Opperhoofden der buyte-Plaatsen, haar beveelen ontfangen/ en waar na zy sig moeten schikken/ vermogende zy/ buyten sijn weeten en volkomen toestemming / niets van belang verrigten; saken van groote aangelegentheyd komen tot de Raads-Vergadering, bestaande in

De Directeur Generaal.
De Fiscaal buyten de Criminéle of straffelijke saken.
De Opper-Koopluyden.
De Vaandrager, en somtijds oock de Boekhouder-Generaal.

Al te samen als gemeene / en de Kommisen van de buyten Forten, als on-of buyten-gemeene Raden. Op al het geen in deese Raads-Vergadering werd voorgesteld / staat het een iegelijk vry sijn gedagten te uyten / en'er sijn goedvinden op te seggen / dog egter onder desen verstande nochtans / dat een ieder eerst by zijn selve overlegt / voor hoe verre hy van den Directeur afhankelijk is / en dieshalven wel toesiet / om niet in ongunst te komen / met sig tegens denselven aan te kanten / of sijn stellingen te weder leggen; dog dit is by / en ick geloof ook / voor mijn tijd / van de meeste soo wel in agt genomen / dat'er weynig Raads-Besluyten tegens des Directeurs sin genomen sijn. Nu dit steund noch al op eenige reden, te weten / dat men voor sijn Meerder al wat believentheyd moet hebben; behalven noch / dat veele haar rekening daar by wel hebben weten te vinden / quam het so even met het belang van de Maatschappy niet over een / dat wierd soo nauw niet ondersogt; men had'er ondertusschen te gelijk rust, en voordeel mede gewonnen; 't geen andersinds byde sou gebrekkig geweest sijn; en by aldien het waar is / en een Regel in desen betamelijk te volgen als dat het Hemd nader is als de Rok, soo sal'er voor eenige soo veel quaad niet in steeken; noch oock voor my niet / schoon altoos van een ander gevoelen ben geweest; en mijn egter om redenen, die ick aanstonds sal seggen / binnen gehouden. Wat heb ick veelmalen niet om den naam van Raad over de Noord-en Zuyd-Kust van Africa, (soomen ons hier noemt en UE. ook gewoon sijt te schrijven,) moeten laghen, als ick overdagt / hoe veel de naam, en daad, van den ander verscheelden / en hoe kittel ick my nu noch niet wegens de waan van eenige / soo op de Kust als in Europa, dewelke sig inbeelden / dat hier een welgestelden Raad belegd / en niets sonder gemeene bewilliging verrigt werd. Maar / Goede Vriend, gy / en al de geene die daar in met UE. van een en deselve gedagten sijn / sijn sonderling bedrogen. En gelieft UE. te weten hoedanig de Raad is / en voor hoe verre de naam by de meeste met de daad is over een komende / soo is 't nodig dat UE. sig eerst verbeeld een Directeur te sien / dewelke met een groot Gesagh en uytgestrekte Magt heerscht

Slegte gesteldheyd van den Raad.

En hoe ver de naam van Raad by eenige met de daad over een komt.

heerscht over een iegelijk van de geheele Kust van de minste tot de meeste toe; en die altoos / als 't hem maar lust, dees en geene benadelinge aan sijn mindere / schoon tegens alle regt en reden / kan toebrengen; ja selfs af-setten, en soose voorgeven / sonder eenige reden te geven / van de Kust versenden. Een Directeur, soo als ick hem heb afgebeeld / in den Raad komende / om dees of geene saak voor te stellen: waar van hy bevoorens na sijn bevatting al een schikking heeft gemaakt / en vastgesteld / om het soo uyt te voeren / en dieshalven garen heeft / dat het van een iegelijk werd goed gekeurd, soo wenschte ick nu wel eens te weten / wie de geen sou sijn / die de vryheyd sou derven nemen om'er sig tegen te stellen / als wel wetende / hoe duur hem sulks sou te staan komen / als hy daar in van andere ('t geen niet bedenkelijk is) niet werd ondersteund: en daarom wil een ieder voor die tijd liever de naam van Ja-Broer dragen / als sig van sijn geluk versteeken te sien; behalven noch / dat'er de Maatschappy dog geen dienst mede sou geschieden; vermits'er andere genoeg souden sijn / om den Directeur mede te vallen / en die daarom egter sijn wil sou hebben.

En 't groot gesag van den Directeur in den selven Raad.

By aldien UE. voornemens mogt sijn / om my te vragen / als den Directeur sijn sin dog wil opgevolgt hebben / waar om'er dan een Raads-Vergadering werd belegt? Ick antwoorde om drie redenen; eerst en voor al / om dat de Heeren Bewindhebbers het soo hebben gelieven te verstaan / also haar ED. nooyt gedagt hebben / dat het selve door een Generaal sou misbruykt werden; ten tweden / wegens hals of lighamelijke straffe, die / sullense in regten bestaan / ook op een regtmatige wijs moeten gevonnist werden; en ten derden / wegens de Regering van de Kust, het welk in den Raad werd afgedaan; om / of het mogt komen te gebeuren / dat dees of geene saak ofte onderneming qualijk quam uyt te vallen / den Directeur deswegens geen verantwoording sou hebben / als konnende hy in soo een geval altoos voorwenden / dat het dus by den geheelen Raad is goed gevonden / en besloten; schoon haar gedagten / veeltijds van haar uytdrukkinge, soo seer verscheelende sijn geweest / als het Oosten, van het Westen.

Waarom den Raad werd belegt.

Kort om / den Raad diend voornamentlijk maar/om in de misslagen van een Directeur, deel te hebben / en hem voor verantwoordinge te vervyden ; dies ook de saken van de Maatschappy onder een trouwloosen Directeur onmogelijk wel konnen gaan; en dieshalven hoop ick/ als tot het ware belang van de Maatschappy dienende / dat de Heeren Bewindhebberen, in 't toekomende 't Gesag van een Directeur wat sullen besnoeyen / en hem uyt-drukkelijken last geven / om sig wat meerder naar het goed-vinden van zijn Raad te schikken / en soo wanneer deselve door opene Brieven (of soo als de gemelte Heeren het sullen goed-vinden) daar toe magtig gemaakt werden / soo en twijffele ick niet / of men sal haast een gereguleerder Regering op de Kust sien / en dat de saken met meerder bescheydentheyd / en oock regtvaardigheyd sullen werden afgedaan.

Een nodige verandering.

Hier / Mijn Heer, heeft UE. nu opening van de berugte Raads-Vergadering deser Kust. Soud UE. 'er wel een Lit van begeeren te sijn? Ick geloove van neen / en mijn behaagtse oock soodanig / dat ick liever die eer wil missen / en daar voor de vryheyd verkrijgen / om ten regten den naam te mogen voeren van / &c.

Eynde van den sevenden Brief.

AGTSTE

AGTSTE BRIEF.

Behelsende een *Beschrijving* van de *Ongesondheyd* van dit *Gewest*, en d'*Oorsaake* van dien, volgens gedagten van den *Schrijver*. Onderscheyd in 't *Weer* tusschen de tegenwoordige, en voorige tijd. Eenige *Voorbeelden* van sware *Donder-Slagen*, en de schade daar door geschiet, beschreeven.

MYN HEER,

Gisteren versegelde ick mijnen laatsten aan UE, als niet beter wetende / of het Schip sou noch dien eygensten abond de Reys aangenoomen hebben; dog wijl'er iets van gewigt is voor gevallen / soo is het tot van dag toe blijven leggen; en niet veel andere besigheyd voor tegenwoordig hebbende / soo sal dese dag noch tot UE. dienst besteeden met het schrijven van het geene UE. de moeyte nemende / in 't verbolg van dese sult konnen lesen.

De Guinese Goud-Kust is gelegen op omtrent de vijf graden Noorder-breete; dies ligtelijk te bevroeden is datwe hier een heete / en verbrandе Lugt-Streek hebben; dog egter niet soodanig / als'er de roep van gaat; want het schijnd een algemeen gebrek onder de Menschen te zijn / om wel iets tot een saak / maar'er selden iets af te doen. Ick en meer andere met my eenige jaren hier ter Kust geweest sijnde / sullen moeten bekennen / dat het in de Maanden van October, November, December, January, February en Maart uytnemend heet is / dog daar en tegen is 't in de ses overige Maanden soo heet niet / of men kan het sonder in 't minste te vervelen / ligtelijk verdragen; en selfs heb ick tijden bygewoond / dat by aldien wy ons niet en hadden geschaamt / het vuur ons immer so wel sou behaagd hebben / als ten tijde van de Herfst in Europa; en hier en boven heeft men meest het geheele jaar door koele Nagten en Avondstonden; dies iemand / die hier een jaar of tien heeft door gebragt / en dien-

Op wat hoogte de Goud-Kust gelegen is, is soo heet niet als'er de roep van gaat.

dienvolgende een losser lighaam heeft als wel in Holland, niet seer over de hitte sal klagen.

Onge-sondheyd van dit Land, waar uyt het selve bestaat.

Waar uyt nu de Ongesondheyd van dit Geweft ontstaat/ zijn/ volgens mijn gevoelen/ dese de reden: als eerstelijk wegens de hitte des daags/ en de daar op volgende koude van de nagt/ welke schielijke verandering/ mijns eragtens, ook een strijdige werking in ons lighaam veroorsaken moet/ voornamentlijk soo wy ons niet gewennen de hitte, wat meerder als de koude, te verdragen/ en door 't ontbloten van het lighaam, te ontijdig de koelte soeken.

Tweede oorsaak van dien.

De tweede oorsaak die ick'er van kan geven/ en die ook wel de voornaamste werd bevonden / is / dat de Goud-Kust van boven tot beneden beset is met een menigte hooge Bergen, van tusschen welke men des s'morgens een dikke/ stinkende / en swavelagtige Damp, of Mist siet op komen/ voornamentlijk omtrent waterige Plaatsen en kleyne Riviertjes. Dese Mist, of Damp, verspreyd sig/ en vald in soo een menigte over al op het Aardrijk ter neder / dat het byna onmogelijk is / om'er niet van besmet te werden / te meer / wijl men dan noch nugteren is / en onse lighamen gereeder sijn de besmetting te ontfagen; in de Quatijd, of de ses Maanden alhier voor de Winter gehouden / heeft men dese Mist het aldermeest/ voornamentlijk in de Maanden van July en Augustus, waar om wy op die tijd ook meerder door Siektens en Qualen, als in de Goetijd, of Somer, werden aangetast. Met de voorseyde Damp vermengd sig noch een vilayne stank door de Negers veroorsaakt / dewelke door een gewoonte hebben / om haar Vis, eerse die eeten / vijf à ses dagen te laten rotten of stinken / behalven noch / datse omtrent haare Wooningen en over al het geheele Dorp door/ toestaan / dat een iegelijk sijn Gevoeg doed. Dieshalven een ieder ligtelijk kan bevroeden / als dat dese Duyvelse samenmenging van stank, groote Ongesondheyd moet veroorsaken; en 't is niet wel mogelijk tegens het selve bestand te sijn / soo wel voor de geene / welke al eenige tijd op de Kust sijn geweest / als de geene die hier eerst komen. De eerste konnen'er door haar swak lighaam niet tegen / en de laatste hebben noch immers soo veel nood; gemerkt het

groote

groote onderscheyd tusschen dese en de Europische Lugt-streek: waar om de meeste ook al in den beginne van een Siekte werden aangetast / en 't welke niet weynige na de Elizeische Velden doed overgaan / en dat wel voornamentlijk / om dat men hier soo slegt voorsien is van 't geene / waar mede men soodanige Menschen sou mogen verfrissen: want bedurve Genees-Middelen, en onkundige Heel-Meesters (mits het maar Barbiers sijn /) brengen iemand in 't uyterste gevaar van sijn leeven; en schoon de natuur noch al soo sterk in iemand bevonden wierd te werken / dat by aldien men deselve met goed Voedsel, en kragtige Genees-Middelen, te hulpe quam / en'er goede hoop tot sijn herstelling was / soo en is men de meeste tijd dog niet in staat / om het vereyste by te brengen; want de Genees-Middelen sijn / soo ick bereeds gesegt heb / voor het meerendeel bedurven / en het voedsel voor den gemeene man wat is dat anders / dan Vis, of een dor en mager Hoen? want tot iets anders kan haar Beurs niet strekken. En schoon genomen sy hadden de middelen noch al / so vindmen egter hier niet te koop 't geen men met fatsoen een Sieken sou derven voorsetten: want Koe-Beesten, Schapen, Hoenders, en soo voort / alles is even dor, mager en taay. Ja soo / dat'er een gesond Mensch, 'k laat staan een Sieken, vergenoegingh in kan vinden. 't Beste buyten de Genees-Middelen om een Sieken op de been te helpen / als daar sijn de Moes-Kruyden, mitsgaders sagt-en strelend voedsel, ontbreekt hier gantschelijk; want van Moes-Kruyden is den Directeur en verdere Opper-Hoofden genoeg voorsien / dog egter niet voor alle man.

Groote sterfte.

Slegte genees-middelen, en onkundige Genees-meesters.

Ook gebrek van goed voedsel voor de sieken.

Verscheyde Menschen sijn my voorgekomen / dewelke wilden beweeren / dat de Menschen selfs schuldig waren aan de Siektens en Qualen, die sy hier te Land kreegen / en dat een iegelijk sig daar voor ligtelijk sou konnen wagten / met maar geregelt te leven / en in het eten of drinken niet overdadig te sijn; dog dat dees Menschen sig selven seer bedriegen / leerd ons de ervarentheyd, dat veele Menschen, hoe wel een gewenst leven voerende / nochtans de dood en veel minder de Siekte hebben konnen ontgaan.

Waar van eenige, wegens meenigvuldige siektens, als dat de menschen daar van selfs oorsaak van waren, voor een

Dog met het gesegde tegen te spreeken / en is egter mijn

mening

gedeelte, dog niet ten opsigte van alle tegengesproken.

mening niet te loghenen / dat sommige Menschen aan de haar over komende Qualen selfs schuldig zijn ; in geenen deelen. 't Wil'er alleen geen generale stelling van gemaakt hebben / maar wel / dat het van eenige maar meer als al te waar is ; want by aldien sommige wat meerder agt op haar selven gaven / soo sou men / menschelijker wijs geoordeeld / hier jaarlijks soo veel Sieken en Dooden niet hebben. Want de Soldy van dees ligte menschen is soo dra niet by haar ontfangen / (soose het niet bereeds schuldig sijn) of het werd in Brandewijn en Wijn de Palm, twee Pesten, onmatelijk gebruykt / verteerd; waar doorse niet komen over te houden waar voorse eten souden mogen koopen: moetende sig diesshalven met Brood, Oly en Zout beleyden / of op sijn best / met een weynig Vis; waarom het ook wel te bedenken is dat dese Menschen nauwelijks gesond konnen blijven. Onder de gemeene man gaat het meest dusdanig toe / en het ware te wenschen / dat het van de geen / die in aansien sijn / niet en wierd gevolgd; sijnde by deselve het overdadig Suypen ook geen gebrek: en hebben deselve wat meerder Soldy, sy hebben oock des te meerder Dorst ; 't welck van mede noodsakelijk een schrale Keuken moet veroorsaken / indiense het geluk niet hebben / dat den een of den ander haar geld komt te verstrekken: en dat onder verbond van het geene sy by de Maatschappy hebben / of sullen verdienen ; oock wel op het geloof van dat de betaling door haar Vrienden, of Ouders, in Holland sal geschieden. Dog terwijl soodanige schulden als de Kanker invreeten / soo word het haast met soodanige Messieurs erger / gewennende sy met'er tijd soodanig aan den Drank, dats'er hier namaals met stokken niet weder af te slaan zijn ; en tot ophooping van noch meerder quaad / gaanse dagelijks met soo een brandenden yver haar Offerhande in den Tempel van Venus brengen / even of'er haar Geluksaligheyd aan verbonden was: en soo werd het weynig Vlees en Bloed, dat haar door 't ongeschikt Suypen, en de schadelijke Lugt noch overgebleven is / hier aanbesteed / en daar mede adieu welvaren / gesondheyd, en eyndelijk oock het leven. Dog dit moet soo al in zijn werk gaan / sal een ander mede een plaats krijgen : want by aldien

Ongeregeld leven van den gemeenen man op de Kust.

Ook van de geen dewelke overmits hen Ampten in aansien sijn.

Waar doorse aan andere plaats komen te maken.

dien de Menschen hier soo lang wilden leven als in Europa, soo sou het noch veel slegter zijn: want men dan een schoone tijd sou moeten wagten eer men tot een aansienlijke Bediening quam; en sonder dat sal men niet ligt iemand rijk uyt Guinea sien t'huys komen. 't Zijn maar de Voornaamste die gelegentheyd hebben om iets te vergaderen / en dan noch in lang soo veel niet / als haar werd nagegeven. De winsten alhier werden waarlijck suur genoegh gewonnen / mits'er ons beste pand, namentlijk 't leven, voor werd gewaagt.

Maar om weder tot de Ongesondheyd van het Land te komen. Men vind Menschen, dewelke tusschen de een en andere Plaats onderscheyd maaken: en ick sou my oock heel ligt by haar voegen / mits datse soodanige Plaatsen uyt koosen / waar dat men gestadigh een frisse wind had / en daar de minste stank door de Negers wierd gemaakt; sulke Plaatsen souden vermoedelijk de beste sijn; als wanneer men in soo een geval Boutry en Zacondee wel de voorrang sou mogen geven. Onderscheyd tusschen de ongesondheyd van de eene plaats en de andere.

Hoe Ongesond het Land immers sijn mag / soo vind men dog seer weynig Inwoonders met Siektens beladen; en waar over men sig ook niet te verwonderen heeft / overwegende dat zy / onder dees Lugt-streek gebooren / en in de stank opgevoed sijnde / het selve haar niet kan deeren / noch besmetten. De ongesondheyd voor de Inboorlingen niet schadelijk. Twe qualen sijnse egter meerder onderworpen als de Europianen, als de Kinder-Pokjes en de Wurm. Door 't eerste sijn voor dartien à veertien jaren duysenden van Menschen hier om heen / weg gesleept; de Wurm krijgense veelmalen in alle plaatsen van het lighaam, dog meest in de Benen. Dit is een sonderling pijnlijke plaag / waar datse somtijds maanden lang aan lopen; tot dat'er de Wurm geheelijk uyt is / 't geen van de kundige op volgende wijs geschiet. Qualen der Negers als Kinder-pokjes, en Wurm, hoedanig genesen worden. Soo haast de Wurm door 't Geswel heen gebroken is / en dat gemeenelijk eerst met de kop / soo siense denselve daar by vast te krijgen / hem een weynig uyt de wonde halende / en om een kleyn houtje vast makende / 't geen zy alle dagen een weynig om draeyen / en alsoo de Wurm van langsamer hand uyt het gat winden / volhardende sy daar

soo lang mede / tot dat hy'er ten eenemaal uyt is / en zy van de pijn verlost sijn. Maar is 't saak / datse te hart trekken / en dat de Wurm ten halve breekt / soo moetense een dubbelde pijn uytstaan / mits het overgeblevene stuk als dan in haar lighaam verrot / of weder op een andere plaats uytbreekt. De Negers hebben of krijgen de Wurmen het meest ; dog eenige Blanken en gaan mede niet vry. Ik heb'er gesien / die'er een stuk of tien te gelijk hadden / waar doorse een byna onleydelijke pijn moesten uytstaan. Dees Wurm-Siekte heeft men de geheele Kust over / dog ons Volk is'er aan Cormantijn en Apam, het meest van geplaagt ; vermoedelijk wegens het slegte water dat sy daar moeten drinken. Zijt UE. beniuwd te weeten / hoe lang dese Wurmen wel worden / siet Focquenbrogs Boek eens na / al waar niet onaardig van Guinea gesegt werd:

Lengte der Wurmen door een Vaars verklaard.

Een Land waar d'Onder-aardse Dieren,
Niet wagtend' naar een Mensch sijn dood
Maar levendig slingren om zijn Spieren,
Als Ellen, ja als Pieken, groot.

In 't Antese Land siet men sonderling veel Negers met groote Gemagten gequeld / 't geen zy meenen veroorsaakt te werden uyt het drinken van seekere Wijn de Palm, alhier Crisia genaamt.

Noch zijn de Inwoonders te beklagen / dewelke ten Oorlog trekkende / gestoken, geschooten, gehakt, of andersinds gequetst werden / mits zy om dat te geneesen / geen andere middelen / als eenlijk groene Kruyden by der hand hebben / dewelke zy in het water kooken / en daar mede het gequetste deel betten. Dit helpt wel eenige / gemerkt dees Kruyden van een verwonderlijke kragt sijn ; dog andere diese niet ten regten kennen / of'er niet wel mede weten om te gaan / die hebbender geen dienst van / maar de wonde eet hoe langer hoe dieper in / moetende sy somtijds haar geheele leven lang daar aan gaan quynen. Met de onreyne Siekte gaat het even soo / dies de geene / welke onder onse Forten woonen / gelukkig sijn : want die laten sig door onse Meesters of Barbiers voor een goede somme gelds geneesen.

De Negers

Buyten de voorschreeve Qualen leven de meeste Negers door-

doorgaans in een goede gesondheyd, dog seer selden komense tot een hogen ouderdom. De reden hier van derf ick my niet vermeten te seggen/ als my onbewust sijnde. Men siet hier wel veele greyse Menschen, en die'er al vry ouwelijk uyt sien; dog in der daad en zijnse het niet. Hier van sou men/ na mijn gedagten/ dese reden konnen geven/ namentlijk/ datse Vrouw Venus wat te vroeg/en ook te veel ten dienst staan/ 't welk haar in 't aansien haast kan doen verouderen, en waar doorse ook wel soo seer souden konnen verswakken/ dat met haar vijftig jaar ('t geen al een goeden ouderdom onder haar is) maar van eene Siekte aangetast werdende/ naar de andere weereld moeten verhuysen; geheel vroeg werd het geseyde Ambagt hier geleerd/ kinderen van agt en negen jaren weeten al/ hoe de weereld moet voort gepland werden/ en met haar twaalfde jaar, ook wel vroeger, beginnense al mede te doen/ soo wel de Vrouwelijke als Mannelijke kunne: waarom men ook seer beswaarlijk een huwbare Maagd sou konnen vinden. De Inwoonders, om een Maagd ten bed-genoot te krijgen/ trouwen deselve noch geheel jong sijnde/ en egter hebbense het somtijds noch soo vast als een hand vol vliegen; want die kleyne Pis-kousjes, hoorende dagelijks soo veel van den natuurlijken arbeyd spreeken ('t geen dog der Negers, alse by den anderen zijn/ haar gewoone gesprek is) werden so kittelagtig/ datse selden tot haar bequaamheyd toe/ willen wagten/ maar beproeven het ondertusschen al eens met haars gelijk; 't welk oorsaak is/ dat sy/ namaals dat spel met haar eygen man sullende beginnen te speelen/ niet van nooden hebben om'er haar Moeder by te roepen; 't geen egter de geene/ die niet te seer op sijn schonens maagdom geset is/ noch al eenig gemak by brengt/ als sijnde het swaarste werk reeds voor hem afgedaan. Dog Basta!

Schoon gesond levende, komen egter tot geen hogen ouderdom, hoewelser ouwelijk genoeg uyt sien, en wat daar de reden van is.

Vroege kennis der Inboorlingen omtrent de werken van Venus, soo wel Vrouwen als Mannen.

Waarom selden een huwbare Maagd gevonden word.

't Sal de moeyte noch wel waard zijn om hier met eenen ook wat van de Winter en Somer, of de goede en quade tijd, soo als men het hier noemt/ te spreeken/ aangesien de groote verandering/ welke ick'er in de tijd van tien jaren in heb bespeurd. De Somer rekend men gemeenelijk omtrent met onsen Herfst sijn aanvang te neemen/ en ses ag-

Verandering van het weer op de Kust van Guinea.

ter een volgende Maanden te duuren; als wanneer de Winter begind en van s'gelijken ses Maanden stand houd / die dan weder werden verdeeld in twee Regen- twee Mist-en twee Wind-Maanden. Dog het veranderd van jaar tot jaar soodanig / datwe de rekening tegenwoordigh by na t'eenemaal quijd zijn / komende de Somer nu somtijds een geheele Maand vroeger / en op een ander jaar weer soo veel later de Mist, Regen, &c. Alles loopt nu geheel verward onder malkander / soo dat men'er nauwelijcks staat meer opmaken kan.

Sware regens in vorige tijden.

In voorige tijden / en wanneer ick eerst hier ter Kust quam / sag men dat een ieder / soo wel Somer als Winter op een sekere en nette tijd quam / en dat alles veel harder en swaarder was als tegenwoordig. Het regende te dier tijd bywijlen soo verbaarlijk eenige dagen agter een / dat het was of het geheele Land wilde onderlopen / en een twede Zundvloed veroorsaken; dog tegenwoordig gaat het al vry schappelijk in sijn werk / hoe wel / 't geen al heel seldsaam is / men aan Axim, schoon maar ruym twintig mijlen Bewesten Elmina, ongelijk meerder regen als elders op een Plaats van de Kust heeft. Ick verwonderde my daar over niet weynig / wanneer ick de eerste maal aan Axim wierd geplaatst / dat de Regen-tijd soo lang duurde / dies aan een Bevelhebber van onse Soldaten vroeg / hoe lang de regen hier gemeenelijk wel aanhield? en kreeg ten antwoord / niet meer dan elf Maanden en agt en twintig dagen in 't jaar. Gevolglijk ieder Schrikkel-jaar een schoone dagh weer; en schoon dit wat verre gewepd was / soo is het dog waaragtig / en onwedersprekelijk waar / als dat het hier ten minsten de halve tijd van 't jaar regend, waarom de Vrugten daar om heen / buyten de Rijst en 't Geboomte, oock niet willen opneemen / als veel te veel water krijgende.

Een wonder is het / dat de Stormen of Travados, als men hier segt / t'zederd eenige jaren soo seer sijn af genomen en verminderd. Wy sullen van de Wind en Donder affonderlijck spreckende / seggen / dat hoe seer de Wind hier in voorige tijden heeft gewoed / men by de Heer Focquenbrog kan vinden / wanneer zijn E. segt / als datse te

Als ook

sijnen

sijnen tijde soo onverwagt en schielijk quamen uyt te bar- sten / dat de Zeevarende nooyt niet volle Zijlen hunne Reys dersden vervorderen / uyt vrees van door deselve overval- len / en om-of tegens de Klippen of 't Land aangeslagen te worden. Dog nu ter tijd heeft men daar voor in 't al- derminste niet te vreesen; want / schoon dat'er somtijds noch sware Travaden, van Donder, Blixem en Wind, ko- men; soo en komense dog soo schielijck / noch oock soo swaar niet meer / dat er eenige merkelijcke schade door ge- leden werd.

van Win-den.

'k Heb in een oud Papier van dese Kust, door den Heer Directeur Valkenburg aangeteekend / gelesen / als dat aan d'Elmina in den jare van sestien honderd een en-vijftig soo een swaren Donder-buy is geweest / dat een iegelijk voor denselven schrikte en beefde / en sig inbeelde / dat de wee-reld op zijn eynde was. 't Goud en Silver wierd door den Donder gesmolten, sonder de sakjes / waar in het selve wierd bewaard / te beschadigen: 't Geweer wierd in de Scheede verbreyseld, sonder het leder te versengen; en veel andere seld-saamheden meer quamender in die tijd voor te vallen / de-welke ick / overmits 't geseyde Papier seer door de Papier-Wurm geschonden was / niet ter degen kon leesen; dog men kon sien / datse het meest voor 't Bospolver, omtrent welke plaats de Donder zijn grootste werking wrogt / bedugd / en in de uyterste benauwdheyd des weerelds waren.

Donder en Blixem met een voorbeeld van desselfs kragt aan Elmi-na.

Omtrent het jaar van sestien honderd een-en-tneegentig woedde de Donder en Blixim vervaarlijk in het Antese Land, sijnde ick te dier tijd aan Boutry geplaatst. Honderden of veel lieber duysenden van Boomen wierden / of door den Donder ter neder geveld / of van de Blixem verbrand. Onse Vlagge-stok wierd op seekere namiddag door een Donder-slag van boven tot beneden aan splinters geslagen / blijven-de egter over eynde staan; maar soodanig geschonden / dat het geleek / of'er een honderd wigge of twee / om hem te doen splijten / waren in geslagen geweest. De Negers, in de selfde waan met eenige onder ons / sijnde / dewelcke sig laten voorstaan / dat de kragt des Donders in seekere Steen bestaat / bleeven in geen gebreeken om ons / wanneer

In het Antese Land om-trent Bou-try.

waar van een Donder-steen.

het quade Weer over was / een Steen boven te brengen / dewelke onse Vlagge-stok, volgens hun dwase meening / soodanig had gehavend ; ick bevond hem even soo te sijn alse van de onse / en die sig inbeelden het besonder wel te weeten / werd beschreeven. Dog het geene ick by wijlen door den Donder heb sien uytregten / sal my niemand door natuurlijke Redenen bewijsen / sulks van een Steen te konnen geschieden ; en om het door een boven-natuurlijke saak aan te neemen / daar toe meene ick niet gehouden te sijn. 't Wil veel liever geloven / dat het door een sware uytwasing van wind geschied. Dog hoe de werking hier omtrent is / sal ick aan de Natuur-kenners, om'er van te oordeelen/ over laten.

Donder omtrent Axim.

Niet lang na 't schenden van geseyde Vlagge-stok, geveurde diergelijks aan een Schip van onse Maatschappy, dies tijds omtrent Axim kruysende / en wiens Steng en groote Mast seer door den Donder wierd beschadigd.

Aan Cormantijn.

In het jaar van drie à vier en-tneegentig, sloeg de Donder aan Cormantijn in des Koopmaans kamer ; al de drink-glasen in deselve verbreysselende/ en sijn Kind, 't geen te verwonderen was / met desselfs Bed opneemende / wierd eenige voeten van daar weder ter neder gesmeeten / sonder het selve eenigsinds te beschadigen. Wat segje / Mijn Heer, kan dit door een Steen uyt gewrogt werden ? Ick segge rond uyt van neen.

Aan Acra,

Een weynig later sloeg de Donder in het Engelse Fort aan Acra, met soodanigen geweld door de Muuren heen borende / tot voor de Kruyd-Kamer toe / waar dat'er eenige Tinne Kommen door wierden gesmolten en tot een klomp gemaakt. UE. moogt afmeeten / in wat angst die Menschen moeten geweest sijn / wanneer sy het soo na by het Bospolver sagen.

en eyndelijk ook aan Mouree.

Te mijnen tijde overviel ons aan Mouree, daar ick toen het Gesag had / soo swaren Donder-buy, dat een van de Torens aldaar door 't selve / ter lengte van eenige voeten / wierd gescheurd / en mijn Konstapel in deselve sijn Wooning hebbende / betuygde s'morgens / door dien slag seer onsagt op zijn arm getroffen te sijn / sonder verder eenige schade of

on-

ongemak geleden te hebben. Hoe wel ick in geen kleyne verlegentheyd was: want sijnde in 't verstellen van mijn Kruyt-gaten, soo had ick s'daags te vooren tusschen de twee en drie duysend pond Polver op Solder laten brengen / waar dat het in den beginne van dit swaare Weer, onder de Pannen lag; dog 't en ruste niet voor dat het weeder op een seekerder plaats was gebragt; maar eer het soo ver was / stond ick geen kleyne angst uyt.

Aan 't vooren verhaalde moogt UE. sien / wat Weer wy hier in voorige tijden hebben gehad / 't geen nu voor het meerendeel schijnd op te houden: want in de tijd van drie of vier jaren hebben wy'er niet sonderlings meer van vernomen.

Groot onderscheyd tusschen de hitte en koude vande tegenwoordige en voorgaande tijd.

't Onderscheyd tusschen de Hette en Koude van de voorleden en tegenwoordige tijd, is oock seer groot / want voor desen had men hier soo swaare Hette, dat men hier des Somers soo wel Honds-dagen scheen te hebben / als in Europa, dog nu is het by gematigder, en de meeste tijd wel te verdragen; de Koude was doen oock op zijn tijd / wel te verstaan des nagts / soo fel / datwe malkander wijs maakte als dat het Vroor; en waarlijk het en scheelde de helft ook niet: want daar het Aardrijk te anderen tijden geheel nat van den Dauw was / soo was het nu in tegendeel droog / en / even of het had Gerijpt, wit uyt geslagen. Eenige / dewelke voor my hier op de Kust waren geweest / verklaarden / datse voor desen wel des morgens op hun Schrijf-Comptoiren waren gekomen / en de Ink bevrooren hadden gevonden. Of het waar is of niet / sal ick niet konnen seggen / 'k geef het alleen weder over soo als ick het ontfangen heb.

Dog weet ick egter wel / datwe hier soo koude nagten hebben uytgestaan / die ons wel hebben konnen doen trillen / en dewelke / soo als ick hier vooren al gesegt heb / ligtelijk tegens onsen Herfst souden op mogen; in de Quatijd is het noch wel kout, maar egter soo swaar niet als voor heen / dog daar en tegen duurd deselve nu oock soo veel te langer: want wy hebben nu wel twee derden deele van 't jaar Winter of ten minsten Hefst. Den ouderdom van 't laatste begind UE. heeden oock al te gevoelen / en

gaat

gaat het na mijn wensch / den grijsen Winter sal UE. te sijner tijd mede noch t'huys komen / dogh / hoop ick / op een sagte manier / en sonder eenig ongemack / maar wel met soo veel vermaak als ick my in desen tegens UE. betuyge te zijn / &c.

Eynde van den agtsten Brief.

NEGENDE BRIEF.

Beschrijvende den *Aart* en *Zeeden* der *Negers* op de *Goud-Kust*. Sijn geheel *Bedriegelijk*, gansch niet *Arbeydsaam*, *Sorgeloos*. Haar *Kleding*, *Opvoeding* der *Kinderen*, *Groetenissen*. Sijn *voldoende* alsse besogt werden. Hoe sulks van *Grooten* geschiet. *Handwerken*, waar in deselve bestaan. De *Scheep-vaard* en *Visschen*, *Land-bouw*. Verscheydentheyd van *Spraak* op de *Goud-Kust*. Genaamde *Edelen*. Hoe veel *Standen* onder de *Negers*. Sijn onverschillende in 't nederslaan van haar *Dorpen*, soo oock in 't maken of leggen van haar *Weegen*. Haar *Speeltuygen*. Hebben geen *Bedelaars* onder haar, als de Onbeschaamde, en sonder Nood. Beschrijving van de *Mulatten*.

MYN HEER,

DEn uwen van den 24...... is my te sijner tijd wel geworden / welkers Inhoud seer wel heb begreepen ; dog gemerkt de Stoffe, die ick voor tegenwoordig van mening ben in desen te verhandelen / van haar selfs lang genoeg sal vallen / sonder dat'er het vereyste antwoord van UE. Brief bykomt / soo sal ick 't selve met UE. believen voor dees tijd overslaen / met belofte / om'er my by nader gelegentheyd behoorlijk van te quyten.

Mijn voorgenomen Stoffe in desen is / om van de Aart en Zeeden der Inboorlingen te spreeken; dog by aldien ick dees

Brief

Brief niet sonderling uyt en breyde / soo soud ick my wegens de verwardheyd / die ons staat te ontmoeten / niet weynig verlegen vinden. Dies UE. het niet qualijk gelieve te neemen / dat ick soo veel saken in een kome te begrijpen / sonder daar in een verdeeling te maken. 't Komt my op dees wijs het gemakkelijkste voor / en daarom / Heer en Vriend, 't sy mede soo van u behagen.

Om dan een aanvang te maken / soo seg ick / dat de Inboorlingen of Negers, Negros soo als ick haar voortaan sal noemen (vermits het woord van Neger of Niger, Swart beteekend / en Negers, Swarten,) alle / en geene uytgesonderd / van een schelmagtigen en bedrieglijken Aart sijn / op wien men sig selden mag verlaten. Zy en sullen geen gelegentheyd om een Europiaan, ja om malkander te bedriegen / laten voor by gaan; 't is een witte Valk indien men'er een van een opregte trouw vind / en welke trouw dan ook selden verder gaat / als omtrent haar eygen Meesters; want het sou wonder sijn / als men haar levens-wandel eens ging ondersoeken / soo men niet iets vond / waar inse haar aangebooren Aart en neyginge omtrent andere hadden laten blijken. Sy schijnen'er toegebooren te zijn / woonen het van jongs op by / en waar door het ook soodanigh inworteld / datse het naderhand onmogelijk konnen agter wegen laten; mits 't haar al / als een noodsaaklijkheyd voort komt / en derhalven komense hier in / wonder wel met het geene men van de Muscoviters schrijft / over een. By dees ondeugd voegt sig / als de Suster van 't selve / de luye ledigganG, waar aan zy sig soodanig overgeven / dat mense niet aan den Aarbeyd sal krijgen / of de nood moet'er haar seer toe parsen: hier en boven sijnse noch soo sorgeloos, en trekken zy sig haar verrigtingen soo weynigh ter herten / dat het ongeloofli jk schijnd / en men kan qualijk bemerken offe voor-dan tegenspoed hebben ontfangen; want by voorbeeld / in dien se te Veld sijn geweest en zy de Slag gewonnen hebben / men siet haar wederom komende / sig selven met dansen en springen vermaken; geschiedende het selve mede soo / wanneer sy het Veld hebben moeten ruymen / en op de vlugt gedreeven sijn / ergens een vrolijke Feest sijnde van s'gelijken /

Der Negers aart is bedrieglijk en guytagtig.

Luy en sorgloos.

ken / en in een Lijkstatie of omtrent een Sterf-huys, niet minder. Kort om / 't zy in voor-of tegenspoed, men sal haar een en 't selve sien bedrijven / sonder dat men het anders / dan in de Kleeding en 't afscheeren van 't Hayr, sou konnen onderscheyden. Dog hier van op een ander tijd. 'k en gedenke niet van mijn leven een Vaars soo wel ter stoffe dienende / geleesen te hebben / als 't geene op de Tytel-plaat van de Heer Focquenbrog sijn werken is gemaakt. Ick sal de laatste woorden / als mijns eragtens niet te verbeteren sijnde / hier laten volgen:

Een Vaars op haar gemaakt.

Aan d'andere kant siet gy, een Moorse Ronde-dans,
Een doodelijk gespuys, van Vrouwen, en van Mans;
Die sig niet kreunen met de droeve Brand van Troyen,
't Mag branden al wat wil, zy singen, springen, Poyen,
En weten van geen druk, zy weeten van geen nood,
Maar speelen tot haar Graf, en dansen tot haar dood.

Sekerlijk woorden / met soo veel waarheyd gesprooken en soo wel op dees sorgeloose Menschen passende / datmen sig / na mijn gering verstand, met soo weynig woorden niet beter sou konnen uytdrukken. 't Is waar / sy sorgen wel om geld en goed te vergaderen / en zijn'er altoos op uyt; dog sy trekken het sig soo weynig aan / dat / schoonse een swaar verlies hebben geleden / men het niet eens aan haar sal konnen sien / en zy sullender oock geen uur slapens om laten; want soo haast genakense haar Rustplaats niet / offe slapen als de Beesten, onbekommerd weg / sonder sig ergens over te bekommeren; dies het schijnd / dat de Spreuk, of leere, om niet voor den morgen besorgt te sijn, alleen maar tot dese Menschen is gesprooken.

Grootshertigheyd der jonge Manschap.

Voor een derde gebrek mogen wy van de Jonge Manschap gevoeglijk stellen haar grootshertigheyd, dewelke garen voor Persoonen van vermogen willen aangesien sijn / schoon somtijds niet meer dan Slaven zijnde; de dese sijn ook seer keurlijk om haar lijf cierlijk en wel op te pronken.

in kleeding.

Maar laten wy eens sien hoedanig sy sig toetakelen. Het Hoofd werd op verscheyde wijse opgeschikt; eenige dragen lang Hayr fraay met tuyten in een gevlogten / en boven op het Hoofd te samen gebonden; andere wederom maken hee-

le

le kleyne tuytjens/ deselve met Oly en Verf bestrijkende / en in maniere van Roosjes rondom het hoofd heen leggende; tusschen byde met goude Fetiches vercierd sijnde / en seeker slag van Couraal, alhier Conte de Terra genaamt / en somtijds viermaal soo veel waardig als het Goud, mitsgaders noch een slag van blauwe Couraal van ons Agrie, en door de Negers Acorri genaamt / dewelke wat groot sijnde tegens goud werd opgewogen. Sonderling begeerig sijnse oock om onse Hoeden te dragen / ontsiende sig niet deselve duur genoeg te betalen. Om haar Armen en Beenen, als mede om haar Middel-lijf sijnse mede met Goud en geseyde Couraal vercierd. Haar gewoone Kleed is van drie à vier ellen stof, 't zy Fluweel, Sijde, Laken, Perpetuaan, of wat het oock sijn mag. Veele / die'er wel bijstigderhand hebben / soo een Kleed of Paan, als men hier segt / om het lijf slaande / wetense met een weynigh op de heup in een te rollen / vast te maken / hangende van de Navel tot halver weeg haar Beenen. Om haar Armen dragense ook cierlijk van Ivoir gemaakte Ringen, eenige ook van Goud, Silver, &c. En om haar Hals verscheyde Snoeren van Goud, en alderhande Couraal, daar onder oock die geene / van welke ick hier vooren heb gesprooken / hebbende ick verscheyde Snoeren gesien / waar van eene meer dan duysend gulden waardigh was. Dus men dit als haare Juweelen moet aanmerken / en die daar van onvoorsien is / die en mag niet mede.

Soo pragtig als de Manceos (Jongelingen) sigh opschikken / soo nedrig sijn de Caboceros (Hooft-luyden) weder daar en tegen: want die hebben liever dat men haar voor Geldeloose, als rijke Menschen aansiet; waarom? sult UE. hier na hooren. De dese sijn gemeenelijk maar met een goede Paan voorsien / een Muts van een Harte-vel gemaakt / op 't Hoofd, en een staf als de oude Israëliten in de hand / nevens een Ketting of Snoer Couralen om den Hals. En dit sijn de vercieringen / waar meede zy dagelijks sijn uytgestreeken. Kleeding der oude is geheel sober,

De gemeene man als Wijn-Boeren, Vissers, en soodanig slag meer / kleeden sig heel onkostelijk / de sommige met twee soo ook van de

gemeene man. twee ellen flegte ftof, en andere maar met een Band tusschen de beenen door gehaald en voor haar schamelheyd gebonden; behalven dat de Viffers noch een Muts van Harte-vel, of Biesen gemaakt / op hebben: dog de meeste sien van de Matrosen een oude Hoed of Muts te krijgen / dewelcke haar diend in heet en koud weer. Dat de hovaardy in Kleeding maar voor een kleyn gedeelte aan de Mannen eygen is / en deselve sijn regte zeetel onder de Vrouwen heeft / betoonen / boven ons Nederland, alle andere Landen in Europa gelegen; en daar en boven ook dese domme Heydenen. Hier hebben de Vrouwen even als by Ons, driemaal soo veel gebruys om sig te Palleeren, als de Mannen, het Hoofd-Hayr weeten dese Diertjes sonderling cierlijk te vlegten en met Goude Fetiches, Couraal, en Olifants-ftaarten op te pronken / wyl fraaper als dat der Manlieden. Om haar hals dragense Kettingen van Goud en fraaye Couralen, neevens tien à twaalf mooye en korte witte Snoertjes versien met Conte de Terra, en Goud, soo oock om Armen en Benen een geheele meenigte / en om haar Middel soo veel / en veelderhand / dat'er haar geheele.... by na mede bedekt is / waarom men deselve schoon niet gekleed / maar naakt sijnde / beswaarlijk sou te sien krijgen / te meer / om datse altoos een Kouseband dragen. Ick geloof waarlijk / dat de Heer Constantin Huygens van deese Vrouwlieden moet gehoord hebben; want zijn ED. segt elders in sijn Snel-Digten, dat hy aan de Mans twee / en sommige Vrouwen drie Kousebanden sou raden / of geeven te dragen. En seekerlijk / als het hier de mannier was om Kousen te dragen soo moesten de Vrouwlieden altoos drie banden hebben / mits zy sonder Kousen tegenwoordig / dog een band gebruyken. Dese afwyking wil ick U.E. op den hoop toe geven / en daar mede weder aan 't opschikken van onse Negrinnetjes gaan. Deselve dragen om haar onderlijf een Paan, somtijds drie of vier maal soo lang als die der Mannen: dewelke zy rondom haar Middel winden / en'er een Band van rood Laken of iets anders / een half el breed / en twee ellen lang / over heen binden / om de Paan soo veel te vaster te doen sitten / hangende beyde de eynden van dees band voor over haar

Hovaardy van de Wijven in haar klederen.

Paan

Paan heen / op dewelke van groote Juffrouwen noch een Goude of Silvere Kant is gelegt / dat mede al eenige verciering by brengt. Om haar Boven-lijf hebbense een Sluyer geslagen / 't zy van Sijde, of eenige ander fraaye Stof. De armen sijn mede met Ringen van Goud, Silver, Elpenbeen, &c. voorsien. Dus dese Swartinnetjes sig na s'Lands wijse wonder wel weeten voor te doen / en eenige Europianen te bekoren / om haar te liefkosen, voornamentlijk de geene / welke geen groot onderscheyd tusschen 't swart en wit weten te maken ; en dat wel te eerder / om dat de laatste couleur hier ten eenemaal is ontbreekende / en'er dienvolgende geen andere voorwerpen werden gevonden.

Hebbende nu van de Kleding der Mannen en Vrouwen gehandeld / soo laat ons eens sien / hoedanig hier met de Kinderen werd omgesprongen met de opvoedingh, waar mede de Mannen sig niet en bemoeyen / en de Wijven ook weynig genoeg ; sy laten deselve tot haar twee of drie jaren toe / suygen, dog dat over sijnde / en datse fatsoendelijk konnen gaan / so is 't her uyt Canailje ; honger hebbende soo geeft haar de Moer een stuk droog brood en daar mede ten huyse uyt / gaande over al waar het haar maar gevald / op de Markt, aan de Zeekant om te leeren swemmen, of hoe het haar maar voor komt sonder dat'er de Moeder of iemand anders na om siet. UE. sijn Vrouwtje en andere Hollandse Wijfjes meer / soo mal met haar Kinderen sijnde / moesten hier komen / hier soudense honderden van Kinderen niet ouder dan vier / vijf / of ses jaren / geheel naakt langs 't Strand en aan de Zeekant sien loopen / dewelke op sijn best een stuk droog brood hebben genuttigd / en waar mede sy immers soo wel te vreeden sijn / als onse Kinderen met alderhande Lekkernyen. Zy denken om / noch weten van geen swarigheyd / en de Moeders sijn ondertusschen met deselve oock niet belast / maar konnen ongestoort het geene sy te doen hebben / verrigten. By ons is men soo bekommerd / wanneer de Kinderen maar eens buytens huys alleen gaan / dat haar het een of ander ongeluk sal ontmoeten / en hier / waar dat het dagelijcks geschiet / hoord men daar noyt van.

d'Opvoeding van haar Kinderen is slegt, en onkostelijk.

't Kinderbaren valt hier wat gemakkelijker als in Holland.

In 't Kinderbaren gaat het hier voor de Mannen mede na wensch/ als sijnde het hier gantschelijk de gewoonte niet/ om een lange Kraam te houden / of 'er eenige onkosten om te maken / 't sy van Kinder-maal, of anders / wat naam het oock soude mogen voeren. Eenmaal was ick heel gevallig niet ver van de plaats / waar dat een Negerin het Baarens-wee op den hals kreeg / 't geen in minder dan een quartier uurs was verrigt / en die / in het hevigste / en wanneer het'er alder meest op aan quam / niet een woord en sprack / veel minder datse van weedom sou geschreyd hebben; en die eygenste dag sag ick haar al weer naar 't Strand gaan / om sig te wasschen / sonder eens meer om 't Kramen te denken. De meeste sijn in dat werk soo voorspoedig; dog egter gebeurd het wel / datse eenige dagen het Bed moeten houden / en'er ongelukkig genoeg aan sijn: dog dat bald soo selden voor / dat het niet eens werd gereekend. Bloemerharten wat deugd wou dit meenigen Hollandsen Beurs doen / konden de Vrouwtjes'er daar soo gemakkelijk van scheyden! Dog ick schey'er uyt / gy mogt'er met u Wijfje somtijds agter de Gardeynen eens van kouten / en dan sag ick kans om al de Hollandse Vrouwtjes aan den hals te krijgen / en daar heb ick bylo niet veel sin in; want eens over komende / soudense my noch al een goeden dienst konnen doen; dieshalven het raadsamer is deselve te vriend te houden. Maar evenwel al sou'er een kind af komen / dit volgende moeter noch by / namentlijk / dat hier nooyt Luyermand werd toegesteld / noch linnen gekogt om Hullen, Flepjes, Naveldoekjes, Kinder-broekjes, (als Mewis tegens Neeltje Teunis in 't Liedje segt) van te maken. Geen van al dees snuystery is hier in 't gebruyk / en nochtans werden de Kinderen hier soo weynig aan haar leeden verminkt / als by ons / uyt gesonderd / dat eenige seer groote Navels krijgen; dog dit is de Moeders haar eygen schuld / mits zy'er gemakkelijk voor konnen sijn. Wat dunkt u / Mijn Heer, by aldien het Kinder-halen soo goed koop in Holland was / soud gy'er al te met niet wel eentje te meer toe stellen? Antwoord UE. daar niet op / dat en sal my eghter niet beletten om'er van te gelooven 't geene my goed dunkt. So

En weynig kosten daar omtrent.

haast

haast een Kind gebooren is / werd den Priester, of Offer-Paap, alhier Feticheer, of Confoe genaamt / ontboden / dewelke aanstonds last geeft / dat men het Kind een gehee-le dragt met touwetjes, Couraal, en andere boddergen om het lijf, hals, armen, en beenen sal binden / 't geen dan door hem met sijn gewoonelijke Besweeringe werd gewijd, en be-swooren, waar mede het als dan tegens alle siekte of ande-re ongemakken is gewapend. En waarlijk / ick agt het ook van soo grooten kragt te sijn / dat / schoon dees Be-sweering door den Paus was geschied / soo en mogt het niet verseekerder sijn geweest. Dus UE. moogt denken wat magt dees Priesters over de quade Geesten hebben. Wanneer ick van 't Getrouwde leven der Negers kom te schrijven / so sal ick UE. noch wat van 't Kinder-halen op dissen / en hier voortgaande / seggen / dat geseyde Touwetjes de Kinderen voor Kleederen verstrekken / gemeenlijk tot haar seven en agt jaren toe / wanneer sy een Lapje van een half-of heele El Stof krijgen om sig mede op te pronken. Bygelovigheyd omtrent jonge Kinderen gebruykelijk.

Wanneer de Vader van het Kind een Visser of Landbouwer is / en 't Kind een Soon sijnde / soo onderwijst hy het selve in sijn Handteering, wel te verstaan / als 't met des-selven goedvinden over een komt ; want gemerckt hy nu haast voor sig selven sal moeten sorgen / soo vat hy ook by der hand 't geene met sijn sinlijkheyd over een komt ; son-der dat Vader of Moeder, sig daar tegens sullen stellen. Slegt voedsel der Negers.

'k Heb gesegt of beschreeben met hoe weynig en gering voedsel de Negers haare Kinderen weten te payen en van de hand wijsen / nu en sou het ganschʼ niet passen dat sy on-dertusschen rijkelijk souden leven en dapper smullen: want hier van sijnse waarlijk niet te beschuldigen / maar wel dat-se al te sober leven / konnende gemakkelijk met twee stuy-vers daags toe. Haar gewoone Kost is een Pot vol gebre-ve Milhio of Koorn, tot brood gekookt / of in plaats van Milhio, Jammes en Pattattes, waar over sy een weynig Oly de Palm met gekookte groente, en een stukje stinkende Vis doen: en dan verbeeldense sig / noch wel dapper te smul-len; want de meesten tijd ontbreekt haar de Vis en 't Groen-te: vleeș als Koeyen, Schapen, Hoenders, of wat des meer

is/

is / sullense niet koopen / als op hun Heylige dagen, waar van nader. Dat de Negers dus gering in haar eten sijn / geschiet niet om datse niet beeter souden lusten; dat siet men wel anders als wy haar ten eten hebben: want dan proppense den balg soo vol / en van 't beste dat op de Tafel komt / even offse voor drie dagen moesten freeten; ook en geschiet het niet uyt gebrek van geld, maar eenelijk uyt een duyvelse gierigheyd en waan.

Spruytende uyt gierigheyd.

Ick geloof / datse sigh inbeelden dat alles wat duur is / en veel geld kost / voor haar niet goed / maar ongesond is: de gemeene man eet soodanige kost als ick beschreeven heb / en de Rijke niet veel beter / ten ware deselve een weynig meer Vis, en Groente namen; en als die vet-pot willen speelen / soo neemense Vis, diese met een hand vol Greyn, ook soo veel Deeg, en wat Oly de Palm samen in water koken / dit noemense Mallaget, en dat is voor haar een Heeren eten / en 't is oock voor die geen welke het gewend is / geen onsmakelijcke spijs, en hier te Land seer dienstig en gesond.

Soo wel onder de Rijken als Armen.

Eten de Negers dus gering en weynig / zy suypen des te overvloediger. By uytneementheyd sijn het Liefhebbers van sterken drank, se moeten s'morgens de Brandewijn, en s'namiddags Wijn de Palm hebben / 't gaat hoe 't oock wil / die een stuyver aan Rijkdom besit / heeft wel voor drie aan dorst, het drinken komt haar nagt noch dag t'onpas / 't geenwe aan ons eygen Dienaars 't best gewaar konnen werden; welke onse Kelders met drank by nagt en ontijden maar al te wel weten te verkragten. Zy sijnder soo seer op versot / dat men met meerder verseekerheyd de Kat het Spek, als haar Tabak, en sterken Drank mag vertrouwen / en dat sonder eenige uytsondering / Mans en Vrouwen, een iegelijk suypt als om strijd / en even of het een deugd was / oock leerense het haar Kinderen al met de drie en vier jaren.

Sijn alle Liefhebbers van sterken drank.

De Pligt-pleginge en Groetenisse onder de Negers gebruykelijk / verdiend hier mede wel een plaats / als eenigsinds aanmerkelijk sijnde. Indiense malkander komen te ontmoeten / soo geschiet de groete van weerkanten met het afligten van den Hoed, of Muts, wat zy dan op hebben / geschiedende dit meerendeel van Negers, die met ons om

Groetenisse en Pligtpleginge onder de Negers.

gaan

gaan; want Landwaards en werd het ontbloten van het Hoofd, onder 't eerbewijs niet gereekend. Wyders vragense na malkanders welstand / dog niet als wy souden doen / hoe staat het met UE. sijn gesondheyd / of anders / maar zy vragen / hoe hebje geslapen? daar op den ander antwoord / heel wel, en die selfde vraag weder aan den eersten doed / die / soo het wel is / mede soo antwoord. Dies men bemerken mag / dat de Negers een goede en gerustige slaap, hoognodig en voor 't voornaamste aan sien / om s'Menschen gesondheyd te onderhouden. Van afgeleegene Plaatsen by den ander komende / soo vat den Inwoonende den Vreemden by der hand / knippende byde haar middelste vingeren over een / en heet hem welkom; te verstaan / als hy noopt aan die Plaats geweest is / dog van daar na een ander oord verreyst / en wederom gekomen zijnde / soo gebruykense de volgende woorden / om hem te verwellekomen / Gy zijt uytgegaan, en wederom gekomen? even offe hem daar mede geluk wensten; waar op den andere antwoord / Ick ben weder gekomen. En dit gaat van byde kanten voor een groote heus-en beleefthepd door. Heel voldoende sijnse / wanneerse van een andere Plaats eenig besoek krijgen / soo haast de Pligtplegingen sijn afgelegt / doed den geene / die besogt werd / door sijn Wijf ofte een Slavin, water en smeer of Salf aan brengen / op dat de Gast sig wasschen, en Salven mag. Seer net hier in met de Oudheyd over een komende / dewelke / soo ons nagelaten is / mede voor een gebruyk hadden / de voeten harer Gasten te wasschen, en te salven. Sijn heel voldoende alsse besogt werden.

In de besoekingen van Koningen of andere Grooten, bespeurd men mede veel vreemde Pligtplegingen, gelijk ick het hier aan sal laten volgen. Soo een Heer, als ick heb genoemd / aan / of omtrent het Dorp van de geen komende / die hy gaat besoeken / soo send hy een van sijn Volk af / om den ander te gaan sien en nevens 't afleggen van groetenis, hem van sijn aankomst kennis te geven / dewelke dan iemand met den Afgesant te rug send / om den aankomer te begroeten, en te betuygen / dat hy seer welkom sal sijn. Terwijl dese op weg slaan / gaat den Opperste, sig klaar gemaakt hebbende / met al sijn Volk en Soldaten in Hoe de besoeckingen tusschen de Grooten geschiet.

En grooten omslag van het selve.

volle Krijgs-rusting op de Markt, of voor sijn Huys ter neder sitten / veelmalen drie à vier honderd man sterk / verwaghtende de aankomst van sijn Gast, dewelke om sijn Staat en grootsheyd op het alderkragtigste te toonen / met een saf te tred aannaderd / ook met een groot getal gewapend Volk voorsien sijnde / dewelcke al loopende en springende / een groot Krijgs geschrey maken.

Eyndelijk ter plaatse gekoomen sijnde daar den ander hem sit in te wagten / soo en gaat hy niet regt naar den selven toe / maar send al sijn Volk, die van eenig aansien sijn / en die geen geweer dragen / voor uyt / een voor een malkander volgende / en de hand gevende aan 't Volk van de geen die besogt werd / en welke rondom / en nevens hem sitten / en soo mede aan hem selfs ; ten laatsten oock de twee Opperhoofden, welke van weerkanten met Schilden bedekt sijn / by den ander komende / soo staat de geen die besogt werd / op / en is 't saak dat hy den besoeker lieft / of dat denselve hooger in rang is / als hy / soo omhelst hy den selven tot drie keeren agter een / en heet hem welkom / andersinds soo de geen / die besogt werd / meerder is / soo blijft hy sitten en verwelkomt den ander met hem drie maalen maar simpelijk de hand te geeven / en de middelste vingers tegens een knyppende ; dit geven van de hand geschiet met drie ommegangen na den ander / 't geen gedaan sijnde / soo gaat den Besoeker sig met sijn Volk tegens den ander over / op een besondere plaats, ter neder sitten ; aldaar afwagtende / dat hy van den ander met sijn Volk begroet / en verwellekomd werd / dewelke het ook / na eenige tijd stil geseeten te hebben / komt doen / van g'elijken een ommegang van drien makende / en daar na set hy sig weder op sijn oude plaats ter neder / en send op nieuw iemand van de zijne naar den anderen Trop, om nochmaals de Groete af te leggen / en onder 't verwellekomen / te vragen na desselfs gesondheyd , en wat sijn aanbrengen is / die met iemand van de sijne na de andere kant te senden / daar op na vereysch doed antwoorden. Dese Pligtpleging duurd somtijds een uur of twee naar den ander / tot dat de geen / die besogt werd / oprijst / en zijn Gast noodigd om mede

na

na sijn Wooning te gaan. 't Welk geschiedende / werd hy aldaar van den selven beschonken / soo oock van desselfs Dorp-Grooten met Schapen, Hoenders, Jammes en wat des meer / en den Gast aangenaam mag zijn. En hier mede eyndigd dees lang-wijlige Groetenis, in 't beschrijven van welke ick oock al wat lang heb gevallen; dog hoope niet U E. daar eenig verdriet mede aangedaan te hebben; want ick om sulks te vermeyden / noch al eenige omstandigheden meer heb over geslagen.

In den beginne van desen Brief heb ick UE. gesegt / dat de Negers geheel luy, en niet wel aan 't werken te krijgen sijn / dies sy ook seer weynig Konsten en Handwerken onder haar hebben. Al haare Handwerken bestaan maar voornamentlijk in 't bereyden en maken van houte, en aarde Koppen, Bakken, Stoelen-matten, koopere Salf-doosen, Arm-ringen van Goud en Silver, mitsgaders van Olifants-Tanden; en andere vodderyen / en kleynigheden meer / sijnde haar beste Handwerk het Smeeden, waar mede sy noch al redelijk wel weten om te gaan / vermitse met haar slegt Gereedschap alles konnen maken / watse tot den Oorlog, (uytgesonderd Schiet-Geweer) van nooden hebben; soo oock alles / wat tot den Landbouw en haar Huys-houding werd vereyst. Van Staal hebbense geen kennis / en nochtans makense haar Sabels en Kapmessen, hard / en snydig genoeg / en soo van gelijken haar Houweelen, en verder goed tot het bebouwen van 't Land, en waar toe zy het mogten benodigd hebben. Haar voornaamste Gereedschap bestaat uyt een groote harde Steen, haar voor een Ambeeld verstrekkende / twee à drie Mokers, een Tang, en een kleyne Blaasbalk heel aardig met drie en meer Pijpen gemaakt / sijnde een seeker slag van Blaasbalken van haar selfs uytgevonden / en dewelke seer sterke wind geven: dit sijn meest alle haare konsten, behalven het maken van Goude Fetiches, waar van hier vooren gesprooken heb; dog het fraayste van al haar werk sijn Goude en Silvere Hoedbanden, die sy voor ons maken en dewelke van soo een fijne getrokken draad in een sijn gevloghten / dat ick geloove de Goud-Smits in Europa het beswaarlijk souden namaken; en soo

Weynig konsten onder de Negers, en wat haar Handwerken sijn.

het noch al gedaan wierd / en dat sy'er geen grooter arbeyds-loon als hier / voor en ontfingen / soo mogtenser pas droog brood mede verdienen.

Dese Brief sal als een mengelmoes van alderhande Stof onder den ander sijn / dus UE. het sig niet qualijk moet laten gevallen / dat ik van het een op het ander / of als het spreekwoord segt / van den Os op den Esel spring. Want ick / my uyt dees verwarring sullende redden / schryven moet 't geen my maar eerst in den sin komt; dies nu eens van haar Scheepvaard, welke van geen groot belang is / gesproken. Tot deselve gebruykense lange Schuyten, welke alhier Canoas genaamt werden : waar van de grootste in de dartig voet lang / en ruym ses voet breed sijn / van groote verminderense tot de kleynste slag / namentlijk dartien à veertien voet lengte / en drie en vier breette. Met het grootste slag vervoeren wy onse Koopmanschappen naar de eene en andere Plaats, konnende in een van de grootste Canoas , een kleyne of redelijcke Koopvaardy - Schips - boots-Lading ; deselve werden voort geroeyd al na sijn groote is / als met twee / drie / vijf / seven / negen / elf / dartien / vijftien / en seventien Roeyers : want UE. geliebe te weten / als het boven 't getal van twee komt / dat de Roeyers dan altoos oneven moeten sijn / vermits sy by paren nevens den ander sitten / uytgesonderd een die alleen agter sit om op het Stuuren te passen ; sy en gebruyken geen Riemen als by ons / maar in derselver plaats seecker slagh van Scheppers , harts - gewijs gemaakt / of even als de Spaden, waar mede het Land werd omgespit / en ook met omtrent soo een lange steel. Met dese Scheppers , die sy in byde de handen houden / en gedurig als agter s'hands in 't water scheppende / settense de Canoa seer snel voort / met de kleynste Canoas, waar op sy twee of ten hoogsten drie man hebben / gaanse uyt Vissen. Haar Vistuyg bestaat in groote en kleyne Hoeken , mitsgaders Harpoenen , om / wanneerse groote Vis aan de Hoek krijgen / deselve daar mede te schieten ; vervolgens Werpnetten en ook groote Warnetten ; welke laatste sy s'avonds in Zee setten / en s'morgens weder gaan ligten / waar in sig somtijds een groote menigte van alder-

Haar Scheepvaard en Vaartuygen.

alderhande slag van Vis heeft verward / dieser dan uythalen: maar komt'er eens quade Vis, als den Swaard-Vis, en andere in dees Netten te verwarren / soo is soodanigen Net op een maal geheel aan stukken / mits hy het Net met sijn Swaard, dat hy op de Neus heeft sitten / aan alle kanten van een rijd: dog dit en heeft noch soo veel swarigheyd niet als de Negers het maar by tijds gewaar werden: want dan gaanse met drie à vier Canoas, wel van Harpoenen voorsien / op los / om hem te vangen ; en soo een Vis kan / overmits sijn grootte / en dat de Negers hem garen eeten / 't breeken van een Net of twee gemaklijk vergoeden.

Van der Negers Landbouw behoeven wy voor tegenwoordig niet te spreeken / want niet alleen dat wy het hier vooren al eenigsinds hebben gedaan / soo vertrouw ick / datwe hier na tot het selve noch beter gelegentheyd sullen krijgen. Landbouw.

Schoon de Goud-Kust maar omtrent de sestig mijlen lang is / soo heeft men dog op deselve seven of agtderly Spraaken, en waar onder drie of vier die den ander niet konnen verstaan. Die van Jummoré tien mijlen boven Axim, konnen met die van Egira, Abocroe, Ancober, en Axim te regt raken ; dog egter is'er in haar Spraak een groot verschil ; sijnde de Aximse Taal geheel onlieffelijk / ja beestagtigh leelijk; die van het Antese Land weder geheel anders / dog in lieflijkheyd niet veel beter; maar noch afschuwelijker is de Acrase, dewelke schier met niemand eenige gelijkheyd heeft ; de overige Goud-Kust-Negers, behalven Aquamboe, konnen den ander meest verstaan / maar de geene / welkers Spraak het lieffelijkst en aangenaamst is / sijn de Negers uyt het Land komende / als die van Dinkira, Akim, en Acanny, en na die de Adommers ; en waarlijk die de spraak der Negers maar een weynig verstaat / kan een groot onderscheyd in deselve bespeuren / en wel so veel / als by gelijkenis tusschen de Brabanders en de Menschen van over Zee. En byaldien de Negers, dewelke onder onse Forten woonen / en waar mede wy dagelijks moeten omgaan / soo aangenaam in haar uytdrukkinge waren / soo en sou het voor ons niet swaar vallen om de spraak in een jaar of drie te leeren / daarwe het nu in geen tien jaren konnen doen / altans niet Verscheydentheyd van Spraak op de Goud-Kust.

volmaaktelijk. Eenige / en waar onder Ik my oock derf reekenen / sijn'er wel verre in gevorderd / en soodanig / datwe het meestendeel konnen verstaan; dog de uytspraak heeft altoos beswaarlijk willen volgen; gemerkt de Naamen en Woorden van sommige saken soo wonderlijk sijn / dat wy deselve op onse wijs schoeyende, en spellen willende / altoos bevinden verkeerd te arbeyden / en terwijl de Negers niet Leesen noch Schrijven konnen / en by gevolge geen Letter-konst hebben / soo is 't ons niet wel mogelijk om de Fouten na te speuren. O. D. dewelke hier nooyt geweest is / heeft in sijn Beschrijving van Africa eenige / en verscheyde benamingen en tellingen der Negers laten invloeyen / en Ik, die my wel derve vermeeten het vry wat beeter te weten / en derve het my niet onderwinden, als verseekerd sijnde het doel niet veel beter / als D. gedaan heeft / te sullen treffen.

Maar ware het saak / dat de Negers, als ick gesegt heb / konden Leesen en Schrijven, soo was'er kans om het met'er haast te keeren / vermits men dan sou konnen sien wat Letters by haar tot dese en geene saak wierden gebruykt; dog het nu maar alleen na de klank te doen is / agte ik 't voor sottigheyd; dierhalven / Mijn Heer, verwagt hier omtrent niet meerder van my.

Misslag van eenige Schrijvers, dewelke van Edellieden alhier hebben gewaagd.

My gedenkt voormaals by een seekere / of laat Ik liever seggen / onseekere Autheur, geleesen te hebben / dat den selven in 't Beschrijven van dese Kust van eenige Edellieden gewaagd: maar Ik en heb in al die tijd / dat Ik hier geweest ben / niet konnen gewaar worden / wat slagh van Negers, of welken Stand daar voor sou te houden sijn. 'k Sal de moeyte neemen om in 't breede hier aan te laten volgen / wat onderscheyd dat'er tusschen den een en ander Neger is / en waarom den een boven den ander werd geeerd, en ontsien, 't geen eyndelijk hier op uyt sal komen / namentlijk / dat de geene / die de grootste Rijkdom besit / ook de meeste Eer ontfangd / sonder dat'er sig in 't alderminste eenigen Adeldom onder vermengd.

Vijfderly Standen. Eerstelijk haar Ko-

Vijf Graden of Trappen heb ick onder de Negers aangemerkt: als eerstelijk haar Koningen of Capiteyns; want dese benaming, een en het selve is.

Een

Ten tweeden / de Caboceros of de Hoofd-luyden, dewelke men na onse manier sullende noemen / gevoeglijk de naam van Burger-Vaderen sou mogen geven ; mits sy het haar werk laten sijn / om voor 't wel-sijn van haar Stad, of Dorp / sorge te dragen / en de ontstane geschillen te slegten. ning of Capiteyns. Twee Caboceros of Hoofd-luyden.

De derde sijn de geene / welke sigh selven door haar eygen Rijkdom, 't geen haar door versterf of wel den Koophandel aangekomen is / een grooten naam hebben gemaakt. En de dese geloof Ik, dat by geseyde Autheurs voor Edelluy sullen aangesien sijn. Dog of hy aan deselve den naam niet ten onregten heeft gegeven / sullen wy aanstonds tragten te bewijsen. De derde sijn de geen die door haar Geld, sig selven een naam maken.

De vierde Stand sijn de Gemeene-man, als Wijn-Boeren, Vissers, Landbouwers, &c. Vierde de Gemeene-man.

't Vijfde / of laatste / zijn de Slaven, door armoede daar toe vervallen / of door haar Vrienden verkogt / of ook wel in den Oorlog gevangen. Vijf de Slaven.

Dit nu sijn de vijf Standen welke men onder de Negers heeft / en buyten welke'er geen meer te vinden sijn. Laat ons nu eens besien / hoe de drie eerste haar Staat en waardigheyd verkrijgen.

Eerstelijk de plaats van Koning of Capiteyn, is in meest al de Negers Landen erffelijk van den Vader op den Soon, en die ontbreekende / op de naaste mannelijke erfgenaam. Ook werd somtijds wel agt gegeven op de Bequaamheyd van soodanig een Erfgenaam, en mede op desselven Magt van Slaven en Geld; waar door iemand / die dit wat rijkelijk is besittende / den regten Erfgenaam somtijds wel werd voorgetogen. 't Verkiesen of Bevestigen van een nieuwen Koning.

Omtrent het Verkiesen of Bevestigen van een nieuwen Koning, doed sig niet veel seldsaamheyds op / want de Kroning en 't afleggen van een Eed, by haar niet in 't gebruyk sijnde / soo werd den Nieuwen Koning maar aan het Volk vertoond / en somtijds 't Land door gevoerd / en daar na met een vrolijke Dag alles besloten ; dog in geval van tweespald / en dat twee te gelijk naar de hoogheyd om Koning te sijn / staan / soo doet een iegelijk van weerkanten zijn aanhang, om sig des te beter op haar te mogen verlaten /

ge-

getrouwigheyd sweeren: andersinds gaat het/ als ick gesegt heb/ al heel gemakkelijk toe: alleenlijk noch/ dat'er eenige Offerhanden werden gedaan/ 't geen ook by alle groote Verhandelingen geschiet. De Hoofd-luyden hebben gemeenlijk altoos haar geset getal / behalven dat de Plaatsen der Overledenen niet soo haast weeder werden gevuld; maar te swak werdende/ soo kiesen sy'er / by malkander gekomen sijnde / eenige uyt de Gemeente / die bereeds goed Ouders sijn; want Jongelingen siet men selden in dit eerwaardig Geselschap, dewelke dan aan sijn toekomende Meede-Broeders een Koebeest en eenige Drank voor sijn Verheffing ten besten geeft / als wanneer hy op een behoorlijke wijs werd bevestigt en aangenomen. Aan Axim geschied het als volgd.

Van de Hoofd-luyden. De geen/ welke de Hoofd-luyden aldaar tot een Caboceër begeren te maken/ moet een Inboorling sijn van haar Land, en aan Axim woonen/ of ten minsten aldaar een Huys hebben door eenige van sijn Wijven en Volk bewoond/ en waar dat hy mede somtijds zijn veblijf komt nemen/ 't geen even soo veel is als by ons/ datwe om ons Burger-Regt niet te verliesen/ vuur en ligt moeten houden. Dit soo sijnde/ soo werd hy/ indien 't maar een Een is/ of alle / soo'er meer zijn/ in ons Fort gebragt/ en onsen Koopman aldaar voorgesteld/ met versoek/ dat den selven in haar Geselschap mag ingelijft werden; dewelke soo hy'er niets tegen heeft /. den Nieuweling op den Bybel doed Sweeren, als dat hy de Nederlanders getrouw zal sijn en blijven / en deselve met al sijn vermogen te sullen helpen en beschermen / tegens alle hunne Vyanden, soo wel Europianen als Swarten, en geene uytgesonderd; en voort alles doen dat een getrouw Onderdaan toekomt; gelijke trouw sweerd hy ook omtrent sijn eygen Land en Volk te sullen bewijsen. Den Eed gedaan sijnde/ welke hy op ieder lit heeft bevestigd, met dese woorden/ dat hem God moet dooden soo hy valschelijk, of ten onreghten sweerd, en het selve niet nakomt; soo werd hem de Bybel tot meerder bevestiging tegens zijn Borst aangehouden/ en op het Hoofd gelegt/ als wanneer den Eed vast en vondig is/ waar na de Koopman, sijn naam aangeteekend hebbende / hem voortaan als een mede Lit in de Vergadering laat

laat verscheynen / en 't Regt van 't voordeel / dat uyt de Regtsgedinge ontstaan / nevens de andere Hoofd-luyden genieten; soo wanneer hy nu zijn Mede-Maats beschonken heeft / met het geene daar toe staat, soo is / en blijft hy Caboceer voor al zijn leven. Op andere Plaatsen van de Kust werd een Caboceer op een andere wijs ingehuldigd: dog wijl het aan Axim wel soo geregeld toegaat / soo heb ick met het van daar aan te tekenen my laten vergenoegen.

De derde Stand onder de Negers sijn de geene / die door Erfenis of Koophandel eenig Geld by den ander hebben vergaderd / en die / om een Naam te verkrijgen / seven niet van de grootste slag van Oliphants-Tanden koopt en deselve tot Blaas-Hoorens (soo mense hier noemt) doed verbaardigen / waar op hy dan sijn Volk na de wijse van 't Land, alderhande Deuntjes laat leeren speelen / of blasen; wanneer deselve volleerd sijn / soo doed hy sijn Vrienden en Bekenden de weet / dat hy gesind is sijn Blaas-Hoorens in het openbaar te vertoonen: welke sig daar op by hem laten vinden / en eenige dagen agter een met hem vrolijk sijn; komende hy ondertusschen met sijn Wijven, en Slaven, met soo grooten Pragt en Praal voor den dag / als hem immers doenlijk is / selfs om des te Rijker te scheynen / veel Goud en kostelijke Couraal van andere leenende / deeld ook verscheyde Geschenken aan zijn Vrienden uyt / soo dat hem dit Feest al een mooye somme Gelds komt te kosten. Dit Feest geeyndigd sijnde / soo is hy voor al sijn leven bevoegt om voor zijn vermaak en tot allen tijden op dese Horens te laten Blasen; 't geen niemand vermag te doen dan die'er op de voorseyde wijs als toe ingewijd is; maar / soo een ander lust krijgt om een vrolijken Dag te hebben / soo is hy gehouden / indien hy Hoorens hebben wil / deselve te leen te versoeken. Hoe wonderlijk gaan de saken in de weereld! Hier moet men malkander om de Hoorens versoeken / en op andere Plaatsen werdense de Menschen, selfs tegens haar dank / t'huys gebragt.

Hoedanig de derde stands-personen in aansien komen.

't Eerste middel.

Een Neger sig op de gehoorde wijs groot gemaakt hebbende / doed / om noch meerder Eer en aansien te verkrijgen / eerst een / en naderhand twee Schilden verbaardigen

Het tweede.

die hy mede als de Hoorens in 't openbaar gaat vertoonen/ en dat met geen minder Pragt, als omtrent de Blaas-Hoorens is geschiet. De eerste nagt Wapend hy sigh met al zijn Volk, en moet die geheele nagt over in volle Krijgsrusting onder den bloten Heemel slapen / of doorbrengen; daarmede te kennen gevende / dat hy in tijd van Oorlog geen moeyte noch gevaar ontsien sal / om voor de sijne te Strijden. Den dag aangekomen sijnde / brengd hy die met sijn Volk met Schieten, en 't bedrijven van alderhande Krijgshandelingen door; de overige dagen / want dit Feest agt dagen lang duurd / worden met Dansen, Springen, en alderhande Vrolijkheyd door gebragt; sijnde hy weder met sijn Wijven en Volk op 't Kostelijkste opgeschikt / en werdende alles / wat hy ter weereld heeft / ten toon gesteld en over al om gedragen. Dese Vrolijkheyd komt hem soo veel niet te kosten als de andere / want daar hy in 't vertoonen van de Hoorens geschenken heeft moeten geven / soo ontfangd hy'er hier in tegendeel van andere / en daar onder eenige niet seer gering; ook als hy naderhand genegentheyd mogt krijgen om in den Oorlog te gaan / of ook wel dat hy een vrolijken dag houd / soo is 't hem geoorlofd om twee Schilden voor hem te mogen laten dragen / 't geen mede aan niemand als de soodanige vry staat.

Waarom dees Negers voor geen Edel-luyden sijn te houden.

Dit nu souden de Edel-lieden moeten sijn / welke men hier ter Kust wil hebben: dog dat men se voor geen Edellieden mag rekenen / leerd ons het volgende. Eerstelijck en kan niemand sig selven Edel maken / maar moet het uyt sijn Geboorte sijn / of 'er door andere toegevorderd werden. Dit ontbreekt in sommige van dese bede: want sy uyt haar Geboorte niet anders dan Slaven sijn / en dieshalven seer ver van den Adelijken Stand; en haar vordering geschiet door niemand als haar eygen selfs, en haar Geld; want maar Geld en Goeds genoeg hebbende / soo staat het iegelijk vry tot dees Eren-trap op te klimmen. Behalven noch / dat op andere Plaatsen 't werk van een regtschapen Edelman is / sig den dienst van hun Koning of 't Land niet te ontrekken: dog de dese sien niet eens naar den Koning om / bemoeyende sig selden met iet anders dan met hun Koophandel te drijven.

Wil

Wil iemand egter hebben dat het Edel-luy sijn / goed / ick sal het haar laten blijven / en dan sal ick deß te meer eer hebben om dat ick lange jaren agter een / door soodanigen Edelman als een Lijf-Dienaar, ben opgepast / sonder dat ick oogt eenige agt op sijn Adeldom heb gegeven.

De vierde en vijfde Stand onder de Negers verklaard sigselven onder de naam van Gemeene-Man en Slaven genoegsaam / sonder dat ick noodigh agte my daar omtrent verder te verklaren.

Het vertoonen van gesegde Blaas-Hoorens brengt my ook in gedagten / dat ick een Beschrijving diene te maken waar mede de Negers sig het meeste vermaken / en wat haar gewoonelijcke Speeltuygen sijn. Dogh eerst sal ick voor af laten gaan / dat de Negers in het nederslaan en bouwen van haare Dorpen, of Huysen, geen agt geven / of sulks aan een vermakelijken oord geschiet of niet. By ons houd men / (en ook ten regten) seer veel van Plaatsen, welke een fraay uytsigd hebben / of daar vermakelijke Wandel-wegen te vinden sijn / of ook wel waar omtrent men een lustige Vaard siet / welke eenig vermaak en genoegen kan geven: dog dit lompe Volk slaat sig over al sonder onderscheyd / of ergens op te letten / ter neder / en dat somtijds aan geheele dorre / en onaangename oorden; daar het hier aan lustige Valleyen, wel beplante Bergen, en schoone Rivieren niet en ontbreekt / 't selve verstrekt haar tot geen vermaak of vreugt. En even soo onverschillende zijnse ook in 't maken van haare Wegen, dewelke van de eene Plaats na d'ander strekken; deselve sijn soo krom en verdraayd als haar Geslagt selve / een Weg van twee mijlen / is hier / overmits zijn kromte, somtijds wel drie. En schoon men haar het selve aantoont en raad om de Weg te verleggen / sy en sullen het dog niet verhelpen / al konde het met weynig moeyte geschieden. De Weg die eens gemaakt is / moet blijven / al soudense om den selven te begaan / tweemaal soo veel tijd van nooden hebben.

Onverschillentheyd der Negers omtrent het bouwen van haar Dorpen.

En ook in 't leggen van haar wegen.

Wat haar Speeltuygen aangaat / deselve sijn seer veel en verscheyden. Dog alle van een Barbarise en ongure toon; haar voornaamste sijn de geseyde Blaas-Hoorens, die / als ge-

Speeltuygen der Negers bestaan

eerst in Olyphants tanden, en hoe gemaakt, gesegt heb / van kleyne Olifants Tanden werden gemaakt / dog egter soo kleyn niet / of eenige weegen noch wel tusschen de twintig en dartig pond / andere ook wel meerder. Hier op snijdense tot cieraad eenige Beeltenissen van Menschen of Beesten, en dat soo fraay / dat het scheynd als of sy in opvolging van het tweede Gebod, daar mede voor hadden / geen gelijkenisse te maken; want men beswaarlijk sou weeten te onderkennen waar het meer na gelijkt / na een Mensch of Beest? Om het onderste of dikke eynd van de Tand legt een woeling van touw met bloed van Schapen of Hoenders swart gemaakt / en aan het dunne eynd is een vierkant gat / waar door sy blasende / een seldsaam geluyd voortbrengen; 't geen egter op een seekere maat en toon gaat / en die zy ook op verscheyde wijse na haar sinlijkheyd konnen veranderen; somtijds blasense noch wel iets op dese Hoorens, 't geen / soo het niet bevallig is / ten minsten ook niet en verveeld / en men / als Focquenbrog segt / geen baal Katoen in 't jaar van doen heeft om sijn geluyd-vangers te stoppen.

Trommels. Slegt en verveelend geluyd van Speeltuygen. De tweede slag haarer Speeltuygen sijn haar Trommels, welke wel tienderhand sijn / dog meest alle sijn het uytgeholde Boomen, dewelke aan het eene eynd met een Schape-Vel sijn overtogen / de andere kant blijft open en werd op de grond even als een Ketel-Trom neer geset / dog'er mede voort moetende / soo hangense deselve met een band om den hals. Op dese Trommels slaanse met twee lange en hamergewijs gemaakte stokjes, ook wel met een regt stokje en de vlakke hand / dog alle gevense een geluyd / 't geen verveelt / werdende de Trommels meest altoos onder 't geblaas van de Hoorens geslagen / 't geen het fraayste Ezels-accoord geeft dat men sou konnen bedenken / en om het noch bonter te maken / soo hebbense altoos een kleyne Jongen die onder 't blasen van de Hoorens en het slaan der Trommels, gestadig met een hout op een hol Yser slaat / 't geen ten eenemaal een versoeyelijk geluyt geeft / verveelende dit duyvels ding meer als de Trommels en Hoorens te samen. Voor weynige jaren hebbense noch een seeker slag van kleyne Trommeltjes uytgevonden / die aan weerkanten met een Vel over-

overtogen sijn / en gespannen op de wijs van een Sandlooper. 't Geluyd van dees Trommeltjes komt wonder wel over een met de Rommel-potten die de Jongens omtrent Vasten-avond by ons gebruyken; behalven dat dese rondom met ysere Ringen sijn behangen / die in de toon eenigsinds verandering maken. Het sou sotterny sijn indien ick van al de Speeltuygen der Negers gewagh maakte / geene van alle sijn het waardig; dieshalven'er af ga scheyden / met'er noch maar eene by te voegen / sijnde een uytgeholt Houtje, van twee hand-breet lang / en eene breed / van welkers agter eynde een stok krom om na vooren is loopende / waar over zy vijf à ses Snaren hebben gespannen / gelijkende dieshalven wel na een kleyn Harpje, en na de verbeelding die my van de hedensdaagse Griekse Speeltuygen sijn gegeven / by na op deselve wijs. Dit is ook het beste dat zy hebben / en geven het soetste geluyd. Dit is genoeg van haare Speeltuygen gesegt. Nu weder van wat anders.

't Geen ick het meest prijsenswaardig onder de Negers heb bevonden / is / dat men onder deselve geen Armen siet / dewelke met te gaan Bedelen haar kost soeken; want hoe weynig datse ook hebben / nooyt vervallense tot den Bedel-sak. De reden hier van is dese: dat / soo haast een Neger siet / dat hy van sigselven niet bestaan kan / soo verpand hy sig aan dees of geene voor een seekere somme gelds, of 't word ook wel door sijn Vrienden gedaan / wanneer deselve in nood is. Van den geen nu / aan wien hy verpand is / krijgd hy sijn onderhoud / mits soodanigen werk verrigtende / als hem opgelegt werd / 't geen seer gering en gansch niet Slaafagtig is / bestaande maar om sijn Meester met het Geweer ten dienst te staan / en in de Zaay-tijd soo veel te werken / als hem selfs gevalt. Regte Bedelaars uyt Armoede heeft men / soo als ick gesegt heb / hier niet; dog Bedelaars sonder nood en schaamte, des te meer; en men mag / sonder te misdoen / haar alle sonder onderscheyd die naam wel geven / mits een Koning selver het sig niet en schaamd om dagelijks te Bedelen, en om soo geringe saken somtijds / die hy elders voor een stuyver of twee sou mogen koopen; hier in sijnse alle soo lastig / en onbeschaamd / dat men

Geen Armen of Bedelaars onder de Negers.

Uytgesonderd Bedelaars sonder Nood.

Beschrijvinge van de Tapoeyers of Mulatten.

men / sonder te geven / niet van haar ontslagen kan werden / alles / groot en kleyn / watse maar sien / is haar gading.

Al schoon ick wat lang in desen geweest ben / soo en is mijn Schrijf-Lust dog noch niet versaadigt / dies UE. het niet qualijk geliefe te neemen / dat hier noch een Volkje van een wonderlijken en seldsamen aart by voege / namentlijk / de Tapoeyers ofte Mulatten, dewelke van een Europiaan by een Negrin sijn gewonnen / of ook wel van een Blanke by een Mulattin. Dit half slag is een Schelmagtig en tot alle quaad genegen Volk, welke het byna soo weynig met de Negers, als met ons houden / ja selfs en vertrouwense malkander niet / soo dat men'er nooyt eenige te samen siet paren. De naam van Christenen eygenen zy sig toe / maar ondertusschen houdense sig soo veel aan de Afgoden-dienst als de Negers selfs. De Vrouwlieden speelen meest alle openbaar de Hoer met de Blanken, ja selfs / dog wat geheymer / ook met de Swarten; soo dat ick haar qualijk een naam na verdienste weet te geven / anders als dat het een schuym van Blanken en Swarten te samen is / en dan noch van byde het slimste; of / om rond te gaan / Hoeren en Boeven te samen / alle van eenderly slag / de Mannen sijn voor 't meerendeel in onsen dienst voor Soldaten, gaan / even als wy / gekleed / dog de Vrouwlieden takelen sig op een andere en geheel seldsame manier toe; die van eenig vermogen sijn / dragen een goed en fijn Hemd, en over het selve een kort Lijfje van Sijde of andere Stof, van onder haar Armen tot op de Heupen sonder Mouwen, en alleenlijk maar met een breede Strook over de Schouders vast; op 't Hoofd dragense verscheyde Mutsen over den ander / dog de opperste is van Sijde, van vooren is deselve gefronseld en staat boven rond op; om de Muts vast te doen sitten / hebbense een Lint twee à driemaal om het Hoofd gewonden; dies zy met de Kop een wonderlijke vertoning maken. Om haar Beneden-Lijf sijnse even eens als de Swartinnen gekleed / en de geene die weynig geld hebben / sijn met de Swartinnen in kleding niet anders onderscheyden / dan door de Muts, wantse ook met het Boven-Lijf naakt gaan.

Sijn een Schelm- en Hoeragtig Volk.

Haar kleeding

sijn lelijk,

Dit geele gebroed is / jong zijnde / niet seer mooy, en oud

oud geworden sijnde / sou men'er de Kinders meede konnen na Bed toe jagen; en by aldien een Schilder de Nijd sou moeten uytschilderen / 'k en wist hem geen netter voorwerp / dan een oude Mulattin te beschikken / mits zy die seer levendig zijn verbeeldende. Met'er tijd word haar Lijf geblakt met witte / bruyne / en geele spikkels / even als de Tijgers, na welcke Beesten, overmits haar boosheyd / zy sonderling wel aarden. Dog wy sullen haar laten rusten / op dat niemand en denke / dat ick tegen deselve met haat ofte vooroordeel ben ingenomen. Dog dat is seer verre van daar / en ick geloof / dat een iegelijk / haar lieder ommegang kennende / sal moeten betuygen / dat zy niet verdienen dat men van haar spreekt. Soo onlieflijk het my is / het Geselschap van dit Volkje te moeten verdragen / soo aangenaam sal het my daar en teegen sijn / als ick over weynige Maanden in U E. tegenwoordigheyd sal mogen betuygen / hoe seer ick t'allen tijden sal tragten om te sijn / &c.

en van een bosen aart.

Eynde van den negenden Brief.

TIENDE BRIEF.

Is spreekende van der *Negers Gods-dienst*, en verscheydenheyd van 't selve, haar *gevoelen* van *God*. En vierderly *gevoelens* van des *Menschen Scheppinge*. Maniere van *Eed-sweeren* in verscheyde voorvallen. 't Vragen aan den *Afgod* hoe sulcks geschiet, en de *Bedriegery* der *Papen* daar omtrent. *Hoe*, en *waarom* een algemeene *Gods-dienst* werd verrigt. Ieder *Mensch* heeft een besonderen *Afgod* en *Heylige-dagen* ter Eere van deselve, en *Offerhanden* voor haar gedaan. Wie van ons het naast sou sijn om de *Negers* tot het *Christendom* te bekeeren. Verbode *Spijs*. Wat verbeelding sy van hunne *Afgoden* hebben, en van de *Belooning* wegens 't *goed* en *quaad*. *Doodslag*, *Overspel*, &c. is geen sonde by haar, en waarom. Verscheyde *gevoelens* van een *ander Leven*. Wonderlijke *Priester* Landwaards in woonende, de *Negers* geloven aan *Toveraars*, den *Duyvel*, en verscheyninge van *Geesten*. 't Uytbannen van den *Duyvel*, hoe sulks in sijn werk gaat. Maar *twee Feesten* onder de *Negers* bekend. Haar onderscheyd in *Gelukkige* en *Ongelukkige dagen*. Zijn sonderling *bygeloovig*. En een voorbeeld van 't selve.

MYN HEER,

Verscheydenheyd van gevoelens onder de Negers, wegens de Gods-dienst.

Mynen laatsten aan UE. van den..... is vry lang geweest / en by aldien ick de Stoffe, die tegenwoordig voorgenomen heb te verhandelen, wilde uytbreyden / soo en sou dese niet korter sijn: Want de Gods-dienst der Negers, waar van ick nu sal spreeken, sou ons Stof genoeg aan de hand geven / om een geheel Boek te vullen / overmits de verscheydenheyd, die men daar allerwegen in vind: want geen Land, Dorp, ja selfs geen Geslagt is, offe verscheelen daar in met den ander; dog dat alles aan te halen / dunkt my de moeyte niet waardig te sijn / sullen het vierhalven overslaan / en maar eenlijk van haar lieder Algemeene Gods-dienst (en waar in sy meest alle over een komen) spreeken.

De

De Strand-Negers gelooven meeſt alle aan den eenigen, waaren, en waaragtigen God, den ſelven de Schepping van Heemel, Aarde, Zee, en alles wat daar op / onder / en in is / toeſchrijvende. Dog egter maar op een ruwe wijs / ſonder'er een goed of net Denkbeeld van te konnen maken; op gelijke manier gelovenſe oock de dagelijkſe onderhouding, en beſtiering van al het Geſchapene. Dit geloof / hoe onvolmaakt het ook ſijn mag / en hebbenſe noch van haar ſelven / noch door overlevering van haar Voorouders, maar eenlijk door de geſtadige verkeering met de Europianen; welke haar ſulks van tijd tot tijd hebben tragten in te planten. Om dit van haar te gevoelen werd ick twevoudig geſterkt / eerſtelijk / om datſe God noopt met Offerhanden vereeren / noch hem in haar nood aanroepen / maar in alle hunne ſwarigheden ſig ten eerſten tot hun Fetiche (dit hier na te verklaren) wenden; en deſelve om een goede uytkomſt van haar voorneemens ſmeeken. Het tweede is de verſcheydenheyd van Gevoelens, die onder eenige van haar wegens de Schepping noch is overgebleeven; want het getal der geener / welke gelooven / dat de Menſch door den Ananſié, ſijnde een groote Spin, geſchapen is / is noch heden ten dage niet weynig / werdende ſulks van ſommige noch heel hartnekkig gedreeven. De overige geven de Schepping wel aan God, dog op de volgende wijs / te weten / van 't Menſchelijke Geſlagt, als dat God in den beginne ſo wel Swarte als Witte of Blanke Menſchen heeft geſchapen / om geſamentlijk de Weereld te bevolken; tragtende hier uyt te bewijſen / dat ſy ſoo wel van den beginne als wy / ſijn geweeſt. Hier by / om ſigſelven noch meerder eer te geven / verdigtenſe / als dat God, na dat hy dees twee Geſlagten van Menſchen had geſchapen / deſelve ook twee Gaven had voorgeſtelt: Namentlijk / het Beſit van 't Goud, of de Kunſt van Leeſen en Schrijven; en wijl de Swarten de eerſte keur van God gegeven was / ſoo hadden ſy het Goud gekooſen / en aan de Blanken de Letterkunde gelaten; * 't geen haar van God

Geloven een eenige Godheyd; dog op een onvolmaakte wijs.

Mitsgaders de onderhouding of beſtiering van 't geſchapene.

Sijnde haar 't voorſeyde door de Europianen ingeboeſemd.

Sy en bidden God niet aan, nog doen hem eenige offerhanden, maar keeren ſig altoos tot haar Afgoden.

Hun eerſte gevoelen van de Schepping der Menſchen, als

S wierd

* De *Negers* wanen, dat'er buyten haar *Land* geen *Goud* gevonden werd, noch oock dat'er *Swarten* ſijn, dewelke de *Letterkunde* verſtaan; dies zy van de uytgebreydheyd des *Weerelds* geen andere kennis hebben, als voor ſoo verre zy uyt ons verhaal konnen begrijpen.

dat deſelve door een ſekere Spin ſijn geſchapen.

wierd toegeſtaan / die egter over haar begeerlijkheyd en Geld-ſugt verſtoort ſijnde / beſloot / dat de Blanken ten eeuwigen dagen over haar ſouden heerſchen, en dat zy deſelve te allen tijden als Slaven ſouden moeten oppaſſen en dienen. Andere wederom dryven / dat den Menſch in ſoodanigen Poſtuur, als hy ſig nu bevind / niet en is geſchapen: maar dat om des te gemakkelijker voort te teelen de Mannen dat geene / waar door ſe van de Vrouwen ſijn onderſcheyden / op een andere en openbare plaats droegen: Soo ook de Vrouwlieden het haare / alſoo het een naar 't ander moeſt gevoegt ſijn. Wat dunkt UE, Mijn Heer, is dit niet een belaggelijke en wonderlijke ſtelling / en ſouden de Turken mede ſomtijds niet in dees waan ſijn / om datſe by wijlen haar beeſtagtige Luſt met de Vrouwen op een onnatuurlijke wijs/ ('k geſwijge met Manlieden) verſaden.

Ander gevoelen, als dat God Blanke en Swarte Menſchen in den beginne geſchapen had, en twee gaven om te verkieſen, voorgeſteld.

'k Heb maar weynige Swarten gevonden / welke het geſeyde dreeven / en deſelve van my gevragt ſijnde / waarom, en op wat tijd, den Menſch wederom ſoo / alsmen hem tegenwoordig ſiet / is veranderd? Soo antwoordenſe / dat God het / om de Eerbaarheyds wil / weder had veranderd / ten tijde dat de weereld al ſoodanig was Bevolkt, dat om 't Geſlagt der Menſchen te onderhouden / de hedendaagſe wijs genoeg was. Noch andere heeft men op de Goud-Kuſt van Guinea, dewelke beweeren / als dat de eerſte Menſchen uyt Holen en Putten ſijn voortgekomen / hoedanig een ons noch huyden in een groote Klip aan Zee, en by / of neven ons Fort aan Acra, werd vertoond. Dog ſagjes wat / indien ick alle de Gevoelens van de Schepping wilde aanhalen / en wat verbeelding ſy van Zon, Maan en de Starren hebben / ſoo ſoud ick / in plaats van kort / wel verdrietig lang vallen. Dit ſal ick maar eenlijk ſeggen / dat Pater Kircherus niet veel werk ſou hebben om haar de Bevolking der Planeeten, ten minſten van de Maan, te doen gelooven; want zy'er van nu af al een Kaarel op de Trom ſlaande, in konnen bekennen.

Een derde gevoelen van des Menſchen ſchepping geheel onnoſel en belaggelijk.

Nog een vierde ſtelling der Negers, als dat de Menſchen niet geſchapen, maar uyt onderaardſe holen en ſpelonken ſijn voortgekomen.

't Woord Fetiche heb ick op 't voorige blad belooft te ſullen verklaren / en wijl het veel betekeniſſen heeft / ſoo ſullen wy het ſelve eens gaan ontledigen. Fetiche, anders Boſ-

ſum

ſum in de Negers taal / heeft zijn benaming van haar Afgod, die zy Boſſum noemen / ſelfs. Alsſe nu aan haar Afgod willen Offeren, of iets van den ſelven begeeren te weten / ſoo ſeggenſe / komt laat ons Fetiche maken; willende daar mede even ſoo veel ſeggen / als / komt laat ons onſe Gods-dienſt verrigten / en ſien of hooren wat ons God'er af ſegt. Van gelijken mede ſoo wanneerſe dees of geene belediging van iemand hebben ontfangen / ſoo makenſe Fetiche om denſelven te bederven / 't geen op volgende wijs geſchiet: zy laten eenige koſt, drank, of iets anders / door hun Feticheer of Offer-Paap beſweeren / en ſtroyen het ſelve op ſoodanige plaats / waar dat ſy weten dat haar wederparty gewoon is te gaan: vaſtelijk geloovende / dat / ſoo wanneer de ſelve dit beſwooren goed komt aan te raken / hy ſeekerlijk binnen korten tijd ſal moeten ſterven. Dies de geene / dewelke hier voor bevreeſt ſijn / ſoodanigen plaats ontmoetende / ſig over ſullen laten dragen / als wanneer het haar niet kan deeren; noch oock niet den drager: want dit beſwoorne en doet niemand eenig leed, dan eenlijk den geene / waar voor het toegemaakt is. Dies dit by beſcheydender is als ick voor deſen wel van ſommige Italianen, dewelke het kunsje van vergiftigen mede eygen is / heb geleeſen; dog die om haar Vyanden van kant te helpen / ſig niet ontſien ook onſchuldige in groot gevaar te ſtellen; dies ick van de Italiaanſe Fetiche niet veel ſou houden; maar liever over alle / die van de Negers gemaakt ſijn / ſchoon uytdrukkelijk voor my gelegt / wil gaan.

't Woord Fetiche heeft ſijn oorſpronkelijke benaming van hun Afgod ſelf, en heeft buyten dien een groote beteekenis.

Hoedanig in het eerſte geval.

Ten tweeden, om eenige ſaak te laten beſweren tot verderving haarder vyanden dienende.

Op even gelijke wijs / als ick verhaald heb / gaanſe te werk / wanneer haar iets ontſtolen is / om door dat middel den Dief te ontdekken / en den ſelven ſijn behoorlijke ſtraf te doen erlangen; ſy strooien dit ſoo hartnekkig / dat / ſchoon men haar honderd voorbeelden aan wijſt die het tegendeel betuygen / zy van dit gevoelen niet ſijn af te brengen / weetende altoos iets voor te wenden / wanneer het tegens haar gedagten en meening uyt vald. Iemand op 't ſtroyen van 't beſwoorne betrapt werdende / werd ſwaarlijk / ja ſomtijds wel met de dood, geſtraft; of ten ware wegens 't laatſte geval / namentlijk / Dievery, 't geen een iegelijck

Ten derden, wegens dievery.

Ten vierden, in het maken en aangaan van Verbonden.

by staat. Het volgende heet al mede Fetiche maken; te weeten / het Eed-sweeren; want sullende een verbond met den ander aangaan / soo gebruykense dese woorden: komt laat'er ons tot bevestiging Fetiche op nuttigen. Wanneerse nu den Eed-drank drinken / soo seggense / 't Fetiche moet my dooden, soo by aldien ick al, wat by dit Verbond werd beslooten, niet na en kom. Dees Drank moet een iegelijk / die in het Verbond treed / drinken. Soo wanneer een Landschap ter hulp van 't andere werd om gekoft / soo moeten al de voornaamste Hoofden den Eed-drank drinken, en de bygevoegde woorden gebruyken / als dat haar het Fetiche, of de Afgod moet dooden, soo sy den Vyand niet helpen vervolgen om den selven, des mogelijk sijnde, uyt te roeyen. Dog den Eed in dit geval is al van soo veele onder haar overtreeden / en gebrooken / datser selfs weynig geloof meer aan geven / behalven noch / en 't geen aanmerkelijk is / zy konnen sig van den Eed laten ontslaan; trekken het geld van de geen / die haar tot sijn hulp omgekoft heeft / en doen egter het tegendeel dat sy met Eede belooft hebben: want / wijlse den Eed voor een Feticheer of Offer-Paap doen / soo geloovense dat de selve ook magt heeft / om haar weder daar van te ontheffen / en op vrye voeten te stellen. Dit / moogt U E. seggen / ruykt een weynig naar het Pausdom? Ick beken het mede / dog 't is egter in waarheyd soodanig / als ick gesegt heb. t'Zederd weynige jaren sijn eenige Negers soo arg geworden / dat sy / sullende nevens andere een verbond besweeren, eerst en voor al de Feticheer den Eed-drank deden nuttigen, en sweeren, dat hem het Fetiche moest dooden / soo by aldien hy een / of meer van de hare / sonder gemeene bewilliging van den Eed los maakte. Verbonden / op dese wijs aangegaan / sijn noch meest altoos ongeschonden bewaard / en nagekomen. UE. soud my mogen vragen / wat verbeelding de Negers hebben van de geene / die valschelijk den Eed-drank nuttigen? Wel aan / ick sal het / sonder gevraagt te sijn / seggen. Zy beelden sig in / dat den schuldigen / die vals sweerd, door den Drank opsweld en barst; dog soo sulks niet geschiet / dat hy binnen korten aan een quynende Siekte sal komen te sterven. De eerste

De Negers konnen van haar Eed ontslagen werden. schoon de geen, wiense iets met Eede belooft hebben; 't selve niet sou willen dulden.

Dog een middel van eenige daar omtrent uytgevonden.

Watse van den Eed-drank gevoelen.

eerste straf geloven sy meerder eygen te sijn omtrent Vrouw-lieden, welke sig over 't beschuldigen van Hoerery moeten suyveren; dies / soo het my geoorloft is een vergelijk te maken / soo sal men sien / dat dees drank heel veel over een koming heeft met het bittere water, of water der Yvering, dat de Vrouwen onder 't oude Testament wierd gegeven / wanneer deselve van Overspel wierden aangeklaagd / en beschuldigd. Ongevoelijk ben ick in 't Beschrijven der Negers Gods-diensten aan 't afleggen van haar Eden gekomen; dog gemerkt den Eed meede een wesentlijk deel van den Gods-dienst is; soo sal ick'er noch al een weynig meer van gewagen. By aldien iemand van Diefstal werd betigd / en de beschuldiging niet al te klaar is / soo moet de beschuldigde sig met het nuttigen van den Eed-drank suyveren / met de meer gemelte woorden / dat hem het Fetiche moet dooden / soo wanneer hy aan de Dievery schuldig is. Daar sijn veele en verscheyde wijsen om Eeden af te leggen: om deselve alle aan te halen soud ick niet alleen UE. maar oock my selve verdriet aan doen: dies ick'er noch maar eene sal by voegen / dewelke voor de swaarste van alle werd gehouden / en die ook niet dan in saken van gewigt werd gebruykt / en geschiet op volgende wijs.

Gelijkenis.

Ieder Priester of Feticheer heeft sijn besonderen Afgod, ook besonderlijk toegerigt / de meeste aldus / hebbende een groote houte Bak opgepropt met aarde, oly, bloed, Menschen en Beesten doods-beenderen, veeren, hayr, en kortelijks alderhande ruygt en snuystery onder den ander. Dit goed werd tot geen Beeld of eenige gelijkenis gemaakt / maar legt geheel verward in de Bak of Kalabas onder malkander. De geene nu / die den Eed voor dees Afgod sal doen / gaat regt tegen over den Bak staan; Vraagt aan den Paap, hoe sijn Afgods naam is? (vermits / als ik gesegt heb / een ieder een besonderen heeft) die hem dan den selve verklaard; dit verstaan hebbende / soo roept hy den Afgod by sijn naam / en verhaald hem in 't breede wat hy van voorneemens is met Eede te bevestigen; met begeerte en versoek / soo wanneer sijn Eed vals is / dat den Afgod hem met de dood gelieft te straffen. Dit gedaan sijnde / gaat hy rondom de

Hoedanig der Negers alderswaarste Eed werd afgelegt.

En de omstandigheyd van 't selve.

 Bak,

Bak, en houd op sijn eerste standplaats stil / waar dat hy weder om als vooren sweerd, en weder rond gaat / 't geen tot drie malen toe geschiet. Hier na neemt de Paap iets uyt de Bak, waar mede hy des sweerders hoofd, armen, buyk, en beenen mede aanraakt; laatstelijk houd hy 't boven het Hoofd van den geen die gesworen heeft / en draayd den selven drie malen om; vervolgens snyd hy hem van twee vingers een stukje nagels namentlijk van ieder hand een / soo ook van byde de voeten mitsgaders een weynig hoofd-hayr, dit werd gesamentlijk al mede in den Bak geprópt / waar in den Afgod huysvest / en daar mede is den Eed vast en bondig.

Vragen aan den Afgod wegens dees of geene saak van gewigt.

Nu weder wat anders. Soo by aldien de Negers een Oorlog sullen aanvangen / Koophandel dryven / sig op Reis begeven / of iets anders van belang onderneemen / soo is haar eerste werk sig by haren Feticheer te verwoegen / om door hem den Afgod te laten vragen / hoe haar voorneemen sal gelukken? dewelke haar selden iets quaads voorsegd / maar heel goede hoop geeft / 't geen sy ook sonder de minste twijffeling aan neemen; en doen alle het geene haar van den Priester werd geboden: te weten om Schapen, Verkens, Hoenders, Honden, of Katten, aan den Afgod op te offeren; somtijds ook Klederen, Wijn, en Goud, waar dat den Paap op die tijd de meeste trek toe heeft. Want hy al het selve fraaytjes na sig sleept / sonder den Afgod iets anders te gunnen / dan den drek en darmen van het geslagte vee / waar mede deselve sig mag vrolijk maken; en de Paap beloond sig boven het geld, dat men hem moet geven / dapper met de Offerhande, voor sijn kleyne moeyte.

Hoe sulks geschied.

't Vragen aan den Afgod, soo wanneer den Paap de vrager wil believen / doed hy in desselfs tegenwoordigheyd / en gemeenlijk / op een van byde volgende wijsen. 't Eerste geschiet door een Bondeltje van omtrent twintig smalle reepjes Leer, in welkers midden / soodanige goederen sijn gebonden / als ick hier vooren verhaald heb / daar den Afgodischen Bak meede was opgevuld. Eenige van dese goederen beduyden geluk / en andere daar en tegen ongeluk. Dit bondeltje gooyd den Feticheer eenige malen door malkander / en soo wanneer de dingen / welke geluk beteekenen / veel malen

malen by malkander komen / soo voorsegt hy den vrager een gelukkige uytslag in sijn vooneemen. Dog hier by staat aan te merken / dat den Paap door sijn behendigheyd de reepjes kan doen by den ander komen / so als hem selfs gevald / en is 't saak dat hy een ongelukkigen uytslag voorspeld / sulks geschiet maar alleen om dat 'er meerder Offerhande sal gedaan werden. Even of den Afgod verstoord was om den selven daar mede te paayen. En soo krijgt Monsieur de Paap dubbeld deel.

Een bedriegery der Priesters daar omtrent.

De tweede manier om den Afgod te vragen geschiet met seekere Pitten, of wilde Nooten, die sy / volgens haar seggen / by de gis opvatten / en weder laten vallen / als wanneerse deselve tellen / gaande hier by na 't even en oneeven te werk / dog der Papen gauwigheyd komt hier al weder te pas. Kort om / sy weten dees ligtgeloovige Menschen dapper by de Neus om te leyden / en in de beurs te tasten / veroorsakende haar ligtgeloovigheyd / als dat de Papen, die gemeenelijk slimme Quanten sijn / de schoonste gelegentheyd des weerelds hebben / om haar te doeken / en te bedriegen. Want vald haar seggen qualijk uyt / aanstonds hebbense een uytvlugt / als dat dees of geene saak niet wel in agt is genomen / waar over den Afgod sig heeft vergramd; en daarom de saak anders heeft doen uytvallen. Dit werd ten eersten voor suyvere waarheyd aangenomen / den Paap werd nooyt van onwaarheyd beschuldigt / al was'er ook een geheel Land verlooren ; zy blijven altoos aan de eer. Dog gebeurd het by geval soo alse voorsegt hebben / geen verstandiger noch heyliger Man, als hy / is'er als dan in de geheele Weereld, men blijft dan gansch niet in gebreeken om hen wel te beloonen.

De Papen sijn gemeenlijk slimme Schelmen, en hebben wegens de ligtgelovigheyd van haar volk goede gelegentheyd om deselve te bedriegen, hun selven te zegenen, en hoe het ook uyt valt, altoos aan de Eer te blijven.

Een algemeene Gods-dienst over een geheel Land, of Dorp, geschied in een ondrugtbare tijd / 't zy om Regen te verkrijgen / of ook wel / als deselve te overvloedig vald / te doen ophouden; in een van byde ongelegentheden / vergaderen de Hoofd-lieden van soo een Land, of Dorp, by den ander; en vragen de Papen om raad / wat'er tot ophouding van de quaal of plaag, waar mede sy besogt werden / diend gedaan te werden ; dewelke de Hoofd-lieden daar op na tijds ge-

Hoedanig en waarom een algemeenen Gods-dienst werd verrigt.

gelegentheyd dienen; 't geene nu van haar werd voorgeslagen / werd aanstonds door een Omroeper het geheele Land door verkondigd / 't geene gemeenelijk belaggelijke Ge-of Verboden sijn; en egter werden de geene / die sulks komen te overtreeden / een fraaye geldboete opgelegt.

Als mede wegens den Vis-vangst.

Als de Vis-vangst aan 't stremmen is / of dat'er in eenige tijd niet veel is opgedaan / soo doense Offerhande aan de Zee; dog gewoonlijk geschiet sulks in de maanden van Augustus en September, alsoo sy door ervarentheyd weten / dat'er om die tijd veel Vis werd gevangen / en egter heeft het de naam dat het op de Offerhande gevolgd is.

Afgodise Bosschen mogen niet ontrijnigd, of beschadigt werden.

Byna ieder Dorp heeft een kleyn Bøsje, waar in de Overigheyd menigmalen gaat Offeren, 't sy voor het Gemeenebest, of voor haar eygen selfs. Dese Bossen werden by haar voor Heylig gehouden / sijnde het aan niemand geoorloft om de selve te ontreynigen / of met het af kappen van takken, te beschadigen; indiense / buyten de gewoone straf, sig ook den algemeene vloek niet op den hals willen halen.

Een iegelijk Mensch onder de Negers heeft sijn besonderen Afgod, en eenige ook wel twee Heylige dagen.

Ieder Mensch, 't sy Man of Vrouw, heeft zijn besonderen Afgod, welken sy op haar weekelijke geboorte-dag vereeren; namentlijk / 't zy datse op een Son-Maan-of anderen dag van de week gebooren sijn; noemende deselve haar Bossum, of op haar Portugees, Sancte-dag. Dien dag sullense geen Wijn de Palm drinken / voor en al eer de Zon onder is / gaan den geheelen dag in 't wit gekleed / en sijn / ten teken van reynigheyd / met witte Aarde besmeerd. Veele / en meesten deels de Voornaamste onder haar / hebben buyten / en behalven dees dag noch een andere alle weeken aan haar Afgod toegewijd. Op geseyde dagen doodense een Hoen, en somtijds ook wel / alsse het vermogen hebben / een Schaap, 't geense alsdan aan haar Afgod opofferen, te weten / met woorden: want dadelijk knappen sy het selfs / sonder iets over te laten / op / meenende sy dat het genoeg is / soo by aldien sy het maar de naam geven / dat het ter eeren van haar Afgod werd geslagt. Van een Schaap in dusdanigen geval gedood / behoud den Eygenaar het alderweynigste: want sijn vrienden en bekenden vallen'er ten eersten

Offerhande op deselve gedaan.

op

op aan/ als een hond op een sieke Koe; passende een iegelijk maar wat te raken en een stuk te krijgen/ waar mede sy aanstonds te vier gaan/ vuyl, of schoon, daar op siet men soo nauw niet/ de darmen van 't Schaap snydense in kleyne stukjes/ en de drek'er met de vingers uyt gedouwd hebbende/ kokense het sonder te wasschen in het bloed, met de Long, Lever, en Hart, mitsgaders een weynig Zout en Malaget of Guineese Peper. Dees kost/ van haar Eyntjeba genaamt/ houden zy voor het alderlekkerste dat iemand kan werden opgedist.

Indien het doenlijk was/ dat men de Negers tot het Christendom sou konnen bekeeren/ soo souden de Rooms Catholijken daar omtrent met meerder vrugt/ als wy/ arbeyden: gemerkt sy in veel dingen meest met de selve over een komen: is 't niet in 't wesentlijke (gelijk dat ten grooten verschil is) ten minsten in de overige Aperyen, als ick het soo mag noemen: want hebben de Roomanisten een dag of twee in de week datse geen Vlees eeten/ dese hebben daar en tegen gelijke dagen datse geen Wijn en drinken/ 't geen waarlijk (gemerkt zy sulke groote Liefhebbers sijn) haar al vry hard valt. Die onder de gehoorsaamheyd van Romen staan/ hebben haar tijd/ datse dees of geene Spijs niet mogen eeten; dog de Negers gaan daar in vry verder/ want een iegelijk onder haar heeft sijn verbode spijs, den een eet geen Schapen, den ander geen Geyten, Koebeesten, Varkens, Wild, Hoenders met witte Vederen, en soo voort; een iegelijk heeft het sijne. En dit en is haar voor geen week, maand, jaar; maar voor al haar leven verboden. En laat Romen niet roemen op de Oudheyd van haar gebod, hier soudense het verliesen; want/ vraagt men de Negers, waarom sy dees of geene spijs niet en eten? Soo antwoordense/ om dat het onse Voorouders niet gedaan hebben. Verstaande door het woord van Voorouders, soo lang de weereld gestaan heeft/ en dat het door Overlevering van het eene Geslagt op het ander is gekomen. Dog hier by staat aan te merken/ dat de Soon niet sal eten 't geen den Vader niet vry gestaan heeft/ en soo van gelijcken volgt de Doghter haar Moeder. Dit onderhoudense

Wie van de Christenen met de meeste vrugt tot de bekeering der Negers sou arbeyden, en de reden waar om.

Verboden spijs onder de Negers voor haar geheele leven.

se soo strícktelijck / dat menser onmogelijck sou konnen afleyden.

Fetiche.

Wat het woord Fetiche al beteekend / heb ick UE. reeds gesegt / en dat het voor 't meerendeel tot de Gods-dienst behoord / of ten minsten dat her'er sijn oorspronk uyt heeft. Eer ick verder ga om te seggen / wat de beteekende saak selve sy / of hoedanig sy haar Afgoden verbeelden / soo gelieve UE. noch eerst te weten / dat alle het geene ter eeren haarder Afgoden gemaakt en gedragen word / hoe gering het ook is / Fetiche werd genaamt; en hier van daan heeft het gemaakte Goud, waar van in mijnen sesden Brief melding gedaan heb / ook sijn benaming gekreegen.

Wat sy van hunne Afgoden verbeelden.

Wat nu eygentlijk de betekende saak is / of hoe sy sig haar Afgoden verbeelden / heb ick tot noch toe niet konnen ervaren / vermits sy het selfs niet en weten. 't Naast dat men'er / volgens haar inbeelding, van sou konnen seggen / is / dat sy een seer groot getal van Afgoden stellen / en'er aan een ieder Mensch, of ten minsten een iegelijk huysgesin, een geven; dewelke sy wanen / dat een nauw toeversigt neemt op een iegelijks handel en wandel, en dat den selve het goede beloond en het quade straft; stellende de beloning in de veelheyd van Wijven, en Slaven; en de straf in de ontbeering van het selve. Dog de alderswaarste straf, die sy sig verbeelden konnen / is de Dood / waar voor sy by uytneementheyd bevreest zijn. En dit doed haar eenlijk soo yverig sijn omtrent het oeffenen van haar Afgoden-dienst; en om geen andere redenen ook / onthouden sy sig van de verboden spijs en drank; sig vastelijk inbeeldende / datse souden moeten sterven / indiense het maar quamen te proeven;

Beloning van goed en quaad, en hoedanig.

Doodslag, Overspel, Dievery, en wat misdaden van die natuur meer mogen sijn / rekenen sy voor geen sonde: reden waarom? om datse het selve met geld konnen afmaken / en het andere niet; maar dat werd op de Kerfstok gesteld. De Heer Frederik Cojet beschrijft ons het gevoelen van de Bewoonders des schoonen Eylands Formosa, op even gelijke wijse.

Doodslag, Overspel, &c. werd voor geen sonde geagt, en waarom.

Van een ander leven na dit / sijnse het niet eens. De meeste egter geloven / dat / soo haast iemand overleden is / hy

Gevoelen van een ander le-

hy in een andere Weereld komt; en aldaar in gelijke waardigheyd als hier leeft / en dat al het geene de Vrienden van den overledenen na sijn dood offeren, hem in de andere Wereld te stade komt. Dog van de belooning in 't ander leven voor 't goed, of quaad, alhier door haar bedreeven / weten-se met geen grond van redenen te spreeken / uytgesonderd eenige / dewelke vast stellen / dat den dooden aanstonds na sijn overlijden, na sekere bekende Rivier, Landwaards in gelegen / en Bosmanque genaamd / werd vervoerd / (Dees vervoering moetense geestelijk verstaan / vermitsse voor haar oogen sien / dat het Lighaam by haar blijft) en aldaar door haar Afgod werd ondersogt / wat leven hy / of zy / in dese weereld hebben geleyd. Is 't nu saak / dat hy de Heylige dagen, aan sijn Afgod toegewijd / wel / en behoorlijk heeft gevierd / niet meyneedig is geweest / noch sig aan de verboden spijs heeft besondigd, of sig te buyten gegaan; soo werd hy door den Afgod sagtelijk over geseyde Rivier in een Land van alderhande Geluksaligheden gebragt. Niet ongelijk van Mahomets Paradijs. Dog is 't saak / dat den overledene aan 't voornoemde schuldig is / soo bruyd hem den Afgod van boven neer in de Rivier, waar in hy versmoord / en aan de vergetelheyd werd overgelevert.

ven na dit tegenwoordige sijn de Negers het niet eens.

Eerste gevoelen.

Tweede.

Andere wederom sijn van gevoelen, dat de dooden naar 't Land der Witte, of Blanken werden gevoerd / en aldaar in blanke Menschen veranderen. Dit sou Pythagoras sijn lering al byna komen / en hier uyt moogt UE. afmeeten / hoe veel heerlijker sy den staat der Blanken, als de haare schatten.

Derde.

De Negers uyt het Land komende / maken de Swarten onder ons woonende / wijs / als dat by haar in een aansienlijk Huys een groot Feticheer woond / waar van niet dan seldsaamheden verhaald werden; als / dat hy over 't Weer te gebieden heeft / en 't selve hart en soet na sijn believen doed opkomen / en weder verdryven. Zijn wooning sonder dak en open sijnde / werd altoos van de Regen verschoond. 't Voorledene is hem gants geen kunst te weten / vermits hy het toekomende soo net voor segt / of het tegenswoordig waar. Alle sieken en qualen werden door hem geneesen.

Wonderlijke Paap diep in 't Land wonende.

En van wien niet dan seldsaamheden werden verhaald.

Kort om / hy voert sulke wonderlijke saken uyt / dat Pater Marcus d'Avianus by hem maar een honsfot is geweest / en'er sijn broek wel had mogen by neder leggen. Door dees Neger nu / seggen sijn Landsgenoten, moeten alle de geene / die daar omtrent komen te sterven / verscheynen / en van hem ondersogt werden. Indiense bevonden werden wel te hebben geleeft / soo laat hy deselve in vreede gaan / tot de geluksaligheyd; dog van neen / soo slaat hyse voor de tweedemaal dood / met een hout voordagtelijk daar toe bereid / en voor sijn wooning geplaatst / om het selve altoos by der hand te hebben. Hier uyt / Mijn Heer, moogt UE. afmeeten / of dees Neger van sijn Lands-lieden niet ge-eerd en ontsien moet wesen / vermits sy hem van nu af / en by sijn leven alvoor een halve God aansien. 't Geen dien argen schelm door dees of geene slimme trek haar soo heeft weten in te boesemen / om sig selve groot te doen agten. 't Vooren verhaalde is geen verdigtsel van den ouden tijd, de Paap leeft noch huyden ten dage / en de Negers van daar komende / verhalen gestadig nieuwe wonderen van den selven.

En die door sijn Landsgenooten voor een halve God werd gehouden.

DeNegers geloven aan Toveraars, of Wonder-bedrijvende Menschen; dog egter op een betamelijke wijs.

Aan 't geseyde kond UE. sien / dat de Negers niet vreemd sijn van Toveraars, en Wonder-bedrijvende Menschen; in geenen deelen. Zy glooben het vast / en onwedersprekelijk / dog egter op een eerlijker en te gelijk ook betamelijker wijs als die Sotten of waanwijsen by ons / dewelke dryven / dat geen Toveraar iets sonder mede-hulp van den Duyvel sou konnen uytvoeren. Dese Menschen stellen het tegendeel / en seggen niet / dat het een kragt van den Duyvel, maar een gave Gods is. En schoon 't maar loutere bedriegeryen sijn; soo komt het haar dog (van 't bedrog onkundig sijnde) als een wonder-werk te vooren / en de kragt des Menschen te boven gaande; maar om den Duyvel hier van de eer niet te geven / soo noemense het een gave Gods: en waare het saak / dat'er Menschen waren met voorseyde hoedanigheden begaaft / soo soud ick het oordeel van de Negers als dat het van God, en niet van den Duyvel komt / seekerlijk toevallen.

Geloven mede aan den Duy-

Van den Duyvel gewagende / moest ick ook niet vergeeten te seggen / dat sy geloven / dat hy'er is / en dat hy

haar

haar somtijds veel quaad en nadeel toevoegd; dog dat eenige voor desen hebben geschreeven dat zy den selven aanbaden en met Offerhanden vereerden / is onwaar. Ick meene by O. D. gelesen te hebben / dat de Negers niet sullen eten of drinken, of sy sullen eerst wat voor den Duyvel op de aarde werpen. Dit is een grove misslag van den Schrijver. 't Is wel waar / dat sy de gewoonte hebben / om iets / voor dat sy eten of drinken, uyt te storten of weg te gooyen; dog dat en is niet voor den Dvyvel, (s'en gunnen den selven soo veel niet) maar wel voor haar Afgoden; en somtijds ook voor haar afgesturve Vrienden.

vel, dog doen, als eenige gemeend hebben, hem geen Offerhande, noch de aanbidding.

De Duyvel werd op een seekere en vastgestelde tijd van 't jaar / door haarlieden uyt al haar Dorpen gebannen / 't geen met een wonderlijke Plegtigheyd geschiet. Ick heb het aan Axim, waar datser wel het meeste werk van maken / tweemalen gesien; eerst gaat'er een Feest van agt dagen voor af / op dewelke zy alderhande vrolijkheyd met dansen, singen en springen, bedryven; op die dagen hebbense oock vryheyd om van een iegelijk / wie het ook sijn mag / alderhande quaad te singen, 't zy sijne bedriegeryen ofte schelmstukken op te halen / of al wat haar maar gevald / sonder datse deswegens strafbaar sijn of gestoord mogen worden; 't eenigste middel om haar te doen swijgen / is / datmense braaf met drank beschenkt; als wanneerse haast van toon sullen veranderen / en in plaats van quaad, des Schenkers lof / en deugden gaan ophalen / en singen.

Werd door haar op seekere tijd van 't jaar uytgebannen.

Op den agtsten dag voormiddags / jagense de Duyvel uyt / met een groot geschreeuw alle agter den ander lopende / gooyende met drek, steenen, hout, of watse maar krijgen konnen / den Satan soo dapper na 't gat / dat het wel een hagelbuy van alderhande goed gelijkt. Wanneerse de Duyvel nu een stukweegs buyten het Dorp geleyd hebben / soo keerense alle wederom / en eyndigen daar mede haar agtdagige Gods- of liever Duyvels-dienst. Dog hier by staat noch te letten / dat'er al meer als eenen Duyvel mede moet speelen: want op een en deselve tijd werd hy wel uyt honderd Dorpen te gelijk weg gejaagt. En op dat hy sig niet ergens in haar Huysen mogt verschuylen / soo hebben de Wijven

Hoe sulks in sijn werk gaat, aan Axim

de voorsigtigheyd / om alle houte en aarde vaten wel fraaytjes uyt te schuuren, en te wassen, omse van alle onreynigheyd / of den Duyvel, te suyveren.

Als ook in 't Antese Land waar datse noch een andere Heer Duyvel hebben.

In het Antese Land is deselve Plegtigheyd, om den Duyvel uyt te bannen / gebruykelijk; maar die arme Menschen sijn daar met noch een slimmer Duyvel (alhoewel sy het een God noemen) gebruyt. Namentlijk / eene van een Reuse gestalte / dewelke aan de eene sijde van sijn lighaam gesond / en aan de andere sijde verrot Vlees heeft; en soo by aldien dese eenige Menschen komt aan te raken / soo moeten deselve aanstonds sterven / ('t geen ick oock sonder de minste twijffeling geloof) dog om dit voor te komen / soo tragtense dien Sinjoor Duyvel of Afgod (dat en verschild soo veel niet) met eten te versoenen / ten dien eynde siet men het geheele Land door duysende van Potjes of Bakjes met eten staan; en het moest waarlijk al een hongerigen Dief sijn / indien hy daar van het lijf niet vol kon krijgen!

Verscheyninge van Geesten by de Negers geloofd.

De verscheyninge van Geesten stellen sy mede vast / en oock dat deselve de Menschen hier somtijds komen quellen / en beangst maken. Soo wanneer iemand (voornaamelijk een voornaam Persoon) gestorven is / soo maltense malkander dapper benauwd / geloovende dat den selve noch eenige nagten agter den ander / omtrent sijn Woonplaats verschijnd / en komt waren.

Maar twee Feesten by de Negers.

Feesten of Hoogtijden hebben de Negers niet als eene / die sy houden wanneer het Koorn ingeoogst is / en die wy hier Kermis noemen; en dan noch het Feest van den Duyvel-Ban.

Buyten het geene de Swarten van ons geleerd hebben / weten sy het Jaar niet te verdeelen in maanden noch weeken, maar maken haar rekening na de Maanscheyning, waar by sy de tijd om te moeten Zaayen, konnen afmeeten. Dat de verdeeling van maanden in weeken, en die wederom in dagen van over lang aan haar is bekend geweest / soud ick wel konnen gelooven / om dat ieder dag een besondere naam in haar spraak heeft. Der Negers Sondag komt op onse Dingsdag: dog die van het Antese Land, als de Mahometanen, des Vrydaags. Haar Sondagen werden door haar niet

Verdeling van tijde.

an-

anders gebierd als datse beletten/ dat'er niemand in Zee gaat om te Visſen; dog ander werk mag een iegelijk bijn onbekommerd/ gelijk op andere dagen/ doen.

De Negers in het Land, onderſcheyden de tijden op een wonderlijke wijs/ noemende de eene gelukkig, en de andere ongelukkig; in eenige Landen duurd de groote gelukkige tijd, negentien, en de kleyne (want UE. moet weten / dat hier in oock noch onderſcheyd is) ſeven dagen; en tuſſchen deſelve in / heeft men ſeven quade, of ongelukkige dagen, 't geen ſoo veel is/ als haarlieder Vacantie; want in deſelve ſullen zy niet op Reys gaan, te Veld trekken noch iets van aangelegentheyd ondernemen: maar/ ſoo lang deſelve duren/ ſtil blijven ſitten/ ſonder iets uyt te voeren. De Inwoonders van Aquamboe ſijn hier op meer / dan iemand / geſet; want behalven datſe niets gedurende die tijd ſullen verrigten / ſoo en begeerenſe ook geene Vereeringe van iemand wie het ook ſy/ aan haar geſonden/ aantenemen; maar ſenden deſelve wederom/ of doen op ſijn beſt de Geſchenken ſoo lang elders op een plaats bewaren / tot de goede of gelukkige dagen gekomen ſijn. Als mede omtrent gelukkige en ongelukkige. En hoedanig.

Van / of door wien dees goede en quade dagen ſijn geſteld/ ſoud ick / noch niemand konnen ſeggen. 't Naaſt dat ick'er van kan denken/ is/ dat den een of ander groot Sinjoor op dees tijd gelukkig en op een andere tijd weder ongelukkig is geweeſt; en dat hy daar op agt gevende/ een gelofte heeft gedaan / om'er zijn levenswandel na te ſullen ſchikken; en dat andere dit ſijn voorbeeld navolgende/ het een gewoonte onder haar is geworden / waar uyt by vervolg van tijd/ ſeekerlijk een Wet ſal geſproten ſijn. Gedagten van waar 't onderſcheyd in de tijd is van daan gekomen.

Tuſſchen het eene Land en 't ander is hier in noch groot onderſcheyd/ komende ſy met malkander in de rekeningen niet over een; want den een heeft het op dees/ en de andere weder op een andere tijd, en de Strand-Negers wederom bekreunen'er ſig weynig mede / maar houden de eene tijd ſoo goed als d'andere.

Op de Goud-Kuſt is de Beelden-dienſt onder de Negers niet bekend; maar in de Ardraſe Landen heeft men geheele Legers van Afgoden-Beelden.

Van

De Negers vallen sonderling bygelovig.

Van der Negers Gods-dienst dunkt ons genoeg te hebben gesprooken / dies het daar by willen laten berusten / en om de ledige plaats van dees Brief te vullen / alhier een staaltje van haar over groot Bygeloof volgen laten. Verwonderens waardig sijnse in het selve / geen saak van eenige opmerking komt'er voor te vallen / welke sy niet aan de een of ander Wonderwerking sijn toeschryvende. Hier van soud ick verscheyde voorbeelden, te mijnen tijde gebeurd / konnen bybrengen ; dog wijl 't selve wat te lang na mijn sin sou vallen / soo sullen wy'er een uyt duysent nemen / en ons met het navolgende vergenoegen.

Aanmerkelijk voorbeeld van 't selve.

In 't jaar 1698. in de maand van November wierd de Commanisen Koning, wel eer onse bitterste Vyand, aan Cabocors door de Engelse omgebragt. Weynig dagen daar na quam onsen Opper-Koopman van Elmina te overlijden ; toen hadden de Negers het besonder druk. Niet eenen / of zy geloofden vastelijk / dat den Commanysen Koning voorseyden onsen Koopman uyt het Land der levende tot hem in de Elizeesche-Velden had gehaald / om sig daar door aan ons te mogen wreeken. En wijl hy by sijn leven geen gelegentheyd hadde gehad om een voornaam Persoon van ons te agterhalen / soo had hy sulks na sijn dood willen doen / op dat wy ons over sijn Heenvaard niet te seer souden verheugen. Tot dus verre en selfs noch wyder strekt sig haar Duyvels Bygeloof. Wy sullense daar in laten steeken (als onmogelijk sijnde om'er haar uyt te trekken /) en desen met mijne hart-grondige Groete aan U E. en Mejuffrouw UE. Huys-vrouw, sluyten en betuygen dat ick onveranderlijk ben en blijve / &c.

Eynde van den tienden Brief.

ELFDE BRIEF.

Spreekt eerst van de *Regering* der *Negers*, dewelke overmits het kleyn Gesag der *Caboceros*, heel slap, en ongereguld toegaat. Onderscheyd tusschen een *Koninglijke* regeering, en die van een *Gemeene-best*. Uyt wien de *Regeering* aan *Axim* bestaat; hoedanig een *Regts-geding* aangelegt, en bevorderd word; en ongelukken die daar uyt komen te ontstaan. Wat geloof de *Getuygen* in een *Regts-geding* verdienen. Groot Gesag van onsen *Koopman* aan *Axim*. *Straf* die hier te *Land* over een *Doodslag* werd geoeffend, wegens *Diefstal*. Aansien van *Persoonen* voor geen ongeregtigheyd gehouden, en waarom? *Menschen*-en *Vee-Dievery* swaar gestraft. 't Regters *Ampt* brengt onsen *Koopman* aan *Axim*, al vry wat op. Een nader verklaring daar omtrent. Onregtmatige wijs van schuld invorderen der sommiger; op twee, en drie manieren. *Oorlogen* daar uyt ontstaan. Waarom somtijds *Oorlogen* aangegaan werden; vallen onkostelijk. *Krijgs-magt* der *Negers*, omtrent het *Strand* of de *Zee* woonende, is seer gering. Blooheyd der *Negers* in het Vegten. Hoese sig in een *Veldslag* gedragen? Wat *Buyt* deselve konnen maken. 't Gesag der *Papen* in den *Oorlog*. 't *Geweer* by de *Negers* in gebruyk, Gesag van haarlieder *Koningen*, die geen *Staat* houden, noch het alderminste werden ontsien. Hun *inkomsten*, *armoede* van eenige, *opvoeding* van haar *Kinderen* is geheel slegt. s'*Konings*, of een ander voornaam *Persoon*, sijne *Bedieninge*.

MYN HEER,

VE. aangenamen en seer ge-eerden van den 4. Octo-ber **gedagtekend / is my met het** Schip **de** vliegende Draak, **wel / en seer spoedig aangebragt/ dies het geseyde** Schip **hier door sijn naam grootelijks heeft bekragtigd; dog ick wenste wel / dat hy in andere** gelegentheden, **wat minder te** vliegen **wierd bevonden / te weten / soo wanneer hem onse** Scheepen **agter**

ter de vodden sitten; want dan gelijkt het / dat hy in plaats van twee / soo'er agter geschilderd staat / wel vier / en meer Vleugels heeft; gemerkt hy de onse binnen korten tijd als uyt het gesigt gevlogen is. Dog dat's tot daar en toe / als wy'er dog niet aan hebben / soo verleene de Heemel hem een behouwde Reyse en overkomst / liever en eerder / dan dat'er den Beer, in plaats van op sijn Poot te suygen, sig vet aan sou mesten.

Met seer veel vergenoeging / beoog ick uyt voor gemelte Brief, dat UE. bereeds vier van de mijne, welke van dese Kust handelen / hebt ontfangen / te meer / wijl UE. sig deselve wel laat gevallen / en wel voornamentlijk het geene ick UE. van den Commanysen Oorlog heb mede gedeeld. UE. sijt my bedankende / voor de moeyte die ick diesweegens heb genomen / met versoek / dat ick op dien voet sou voort gaan / en U E. 't geen noch ontbreekt / mede deelen; en om my daar toe t'eerder te beweegen, sijt U E. niet gebrekig mijn Arbeyd doorgaans te prijsen. Waarlijk / Mijn Heer, het selve sou wel goed sijn / om die geene / welke van een andere gesteldheyd sijn als ick / aan te setten? Dog ick voor my seer wel wetende / voor hoe ver my de lof, die UE. beleeftheyd my gelieft te geven / toekomt / werd'er niet eens door bewogen; en UE. behoefd / om my aan te moedigen / geen andere bewegredenen te gebruyken / als maar eenlijk te seggen / dat het UE. behaagd; als wanneer / overwegende de verpligting die ick omtrent U E. sijn Persoon heb / niet nalatig sal sijn / om met alle doenlijke middelen U E. te believen. De dese sal van mijne goedwilligheyd, en hoe seer ick ten dienst van UE. bereyd ben / een goede preuve konnen geven: want niet wetende of in lange wel weder gelegentheyd sal krijgen / om aan UE. te konnen schrijven, soo sal ick hem opvullen met soo veel Stof, daar ick anders wel twee / of ten minsten anderhalve Brief mede had mogen vullen.

't Geene / waar van wy tegenwoordig gesind zijn te handelen, sal bestaan in der Negers Regeringe, Regts-gedingen, en Oorlogen; dog van ieder maar ten deele / gemerkt ick van de twee eerste Posten, op andere plaatsen, en daar

het

het mede wel te pas sal komen / eenige melding denke te doen; en van 't laatste heb ick UE. onder de Beschrijving van Commany al iets opgedist. 't Slot van deez Brief sal sijn / om UE. de Guinese Koningen, in haar volle Luyster en Praal levendig uyt te schilderen en af te malen.

Aanbelangende de Regering der Negers, deselve gaat seer slap en ongeregeld in sijn werk / en dat eenlijk wegens 't kleyn Gesag der Regeerders, uyt de Hoofd-luyden, of Caboceros bestaande; en dieshalven ontstaat uyt deez slordige Regering en quade gewijsdens / niet weynig malen een geheelen Oorlog. Slappe Regering waar uyt deselve ontstaat.

Tusschen de Landen die door Koningen, en andere / welke als een Gemeene-best werden geregeerd, is een groot verschil in de maniere van Regts-vorderinge: van 't eerste / als sijnde eer een Geweldenary, als Regts-geding, te noemen / sal ick voor het tegenswoordig niet veel seggen; maar alleenlijk spreeken van de Gemeene-besten, en daar in my het meest rigten naar die van Axim en Ante, welke ons noch wel het gereguleerste voorkomen; soo men het anders die naam mag geven: want in der waarheyd hun beste wijse van Regeeren, en Regts-vorderen is eerder een verwarring te noemen / waar dat men by sijnde nauwelijks een begrip van krijgen kan / veel min dat men het in sijn vereyste samen-hang op het Papier sou brengen. Onderscheyd tusschen een Koningrijk, en Gemene-best.

De Aximse Regering is twee-leedig / als de Caboceros, (Hoofd-luyden) en de Mancevos (Jonge Manschap.) By / of door de Caboceros, werden verhandeld alle Burgerlijke of gemeene saken, welke dagelijks komen voor te vallen; maar de soodanige / die het geheele Land raken / als daar sijn het maken van Vreede en Oorlog, het opbrengen of betalen van eenige Lasten en Schattingen aan andere Landen, ('t welk egter selden gebeurd /) dat werd door byde Leeden gesamentlijk afgehandeld. En in dusdanigen geval voeren de Mancevos veel malen het hoogste woord / voornamentlijk soo de Caboceërs geen groote Rijkdom van Goud, ofte Slaven besitten; om haar daar door te konnen dwingen / van haarlieden toe te vallen. Regeerders van Axim, wie deselve zijn.

Haare maniere van Regts-vordering geschied dusdanig / Op hoeda-

aigen wijs een Regts-geding werd aangelegt.

soo by aldien iemand van de Swarten iets van een ander heeft te eyschen, soo gaat hy met een gevulde hand / te weten / een Vereering van Goud en Brandewijn, (want het laatste is de Magneet om dit Volkje te trekken /) naar de Caboceërs, haar na 't overleveren van 't selve sijn saak voorstellende / met versoek / datse zijn saak met den eersten willen ter hand nemen / en hem over sijn tegenparty doen zegenpralen. Is 't nu saak / datse hem goedgunstig sijn / soo werd aanstonds / of na een dag of twee / naar dat het best gelegen komt / den vollen Raad vergaderd / dewelke / na lang genoeg geraadpleegd te hebben / het vonnis in sijn voordeel vellen, en dat veeimalen tegens alle regt en reden / en eenlijk maar / om datse omgekoft sijn geweest.

Valsheyd der Regters, die sig laten omkoopen.

Maar is 't saak / dat sy hem in tegendeel niet gunstig sijn / maar benijden / of datse van sijn tegen-dinger meerder Geld hebben gekreegen / soo sullense hem / hoe Regtvaardig sijn saak ook mag weesen / in 't ongelijk stellen ; of soose sig des al schamen, 't selve onafgedaan / en hem agter na laten loopen. Dies soo eene gedwongen is / een betere gelegentheyd of andere Regters voor hem af te wagten ; 't welk hem somtijds in sijn geheele leven niet voorkomt / en by gevolge dit Geschil tot een erffenis aan sijn Vrienden nalaat ; die'er sig / de gelegentheyd daar toe op doende / ook wonder wel van weten te bedienen / al was het oock dartig jaren naderhand ; gelijk my selfs soodanige saken meer als eens sijn voorgekomen / 't geen men byna sou oordeelen onmogelijk te sijn / en datse het / vermitse niet konnen Leesen of Schrijven, soo wel hebben weten te onthouden.

Het gebeurd ook wel dat den Aanlegger of ook wel Verweerder van 't Geding, wie van byde dat het ook mag zijn / sig tegens alle billijkheyd in 't ongelijk siende gesteld / en wat krekelijk van kop sijnde / niet langmoedig genoeg kan sijn / om sijn tijd af te wagten / waarom hy dan / sijn kans schoon siende / eenig Goed of Goud, wat het ook sijn mag / en waar uyt hy sijn betaling kan vinden / in versekering neemd / en dit Goud of Goed laat hy niet alleen nemen van sijn tegendinger, of schuldenaar, maar van wie dat hem maar voorkomt / alsse met den geseyde maar in een Stad, of Dorp

woo-

woonen; en dit Goed en sal hy ook niet weder geven / 't en zy men hem eerst heeft voldaan / en te vreeden gesteld / of dat hy met geweld tot de overgaaf werd gedwongen. Is hy nu magtig genoeg om sig selven en dit genoomen Goed te beschermen / soo blijft hy'er voor die tijd Besitter van; en hier door werd dit een Geschil van drien / namentlijk de twee eerste / en den geene / wiens Goederen sijn aangeslagen / dewelke dan wederom sijn verhaal heeft op den geene / om wiens wil datse in verseekering sijn genomen. Hier uyt is 't dat veelmalen Moord en Doodslagen, ja somwijlen gantsche Oorlogen ontstaan. Dog van dees Stoffe hier na meerder.

Waar uyt somtijds groote ongelukken en selfs Oorlogen ontstaan.

Maar is 't saak / dat de Caboceros een regtmatig vonnis wijsen / of dat het onder onse Forten voorvald / en in tegenwoordigheyd van onsen Koopman werd verhandeld, soo werd de saak in der minne afgedaan / met de beschuldigde te veroordeelen, of vry te spreeken. De selve werd veroordeeld indien'er getuygen tegens hem sijn / en hy den selven niet wederleggen kan / en vry gesprooken soo hy door getuygen sijn onschuld kan doen blijken / indien Partyen van weerkanten getuygen ontbreeken / soo werd den beschuldigde gevraagt / of hy sijn ontkennen met Ede wil bekragtigen? Indien ja / soo werd hy vry gesprooken en ontslagen. Maar niet derbende sweeren, soo staat hy blood voor 't Oordeel, dat over hem geveld sal worden / om het te moeten betalen; behoudens dat hy Regt heeft / den beschuldiger alvoorens te doen sweeren, het welk den selven ook gehouden is te doen.

Door regtmatige vonnisse voor te komen.

Wat kragt de Getuygen hier te Land hebben.

In wat geval den Eed is geldende.

Den Eed van ontkennen werd voor den Eed van beschuldiging aangenomen; dog by aldien den Aanklager met twee ook wel een getuyge wil sweeren, soo en werd de Aangeklaagde niet toegelaten een Eed te doen.

Dit baard ook niet weynig malen groote ongevallen: want / sijnde het vals Sweeren onder de Negers niet nieuw / en dat iemand hier door in eenige schade verbald / soo sal hy op allerhande manieren sig daar van soeken te wreeken. Dog dees ongeregtigen handel vald niet voor / als op Plaatsen, die ver van de hand / en Landwaards in gelegen sijn / en

Groote magt van onsen Koopman aan Axim in sijn Regter Ampt.

en waar van onse Kooplieden geen kennis konnen nemen; dog 't geene onder / of omtrent de Forten geschiet / werd in haar tegenwoordigheyd verhandeld en afgedaan; doende den Koopman nevens de Caboceërs daar uytspraakt over / als wanneer'er ten eeuwigen dage geen verhaal meer op is; want / alles dat door hem en de Caboceërs werd gewesen / is vast en bondig / sonder dat het selve voor eenig ander Geregt mag betrokken werden / als voor den Directeur Generaal, 't welk byna nooyt gebeurd / ten waare den Koopman en Caboceërs door qualijk van de saak onderrigt te sijn / iemand ten onregten hadden verweesen: andersinds sijn de Inwoonders met het gewijsde van hen-lieden wonder wel te vreeden / en sullen daarom ook de opgelegde Boetens met de meeste goedwilligheyd betalen. Waar in deselve bestaan / sullen wy aanstonds / met de begaane Misdaden daar neven te stellen / gaan toonen.

Pleyten sonder voorspraken, of Pleyt-besorgers.

Hier siet UE. nu / wanneer een saak aangelegt werd dat wy deselve ook sonder behulp van Advocaten, of Procureurs, konnen meester werden; en dat op een vry korter manier / en misschien soo regtvaardig als op andere Plaatsen. Dog ick moet'er egter dit by seggen / dat hier selden soo sware saken voorvallen / waar over men de gedagten van een Advocaat sou behoeven in te nemen: want de Saak, de Aanleggers, Verweerders, en de Regters, alles is even eenvoudig, en dus siet men daar haast een gat in. Oordeeld selfs / of dese maniere van doen goed of quaad is?

Straf wegens Doodslag twederly, en onderscheyd in een vrygebooren of Slaaf.

Wat de Boetens nu aanbelangd / soo werd eerstelijk een Doodslag op twederly wijse gestrafd / eensdeels met den dood des Doodslagers; en ten anderen / met het boeten van geld voor de Man-slag: welke al weder tweederly is / te weten / aan vrye of onvrye, dat's te seggen / vry Geboorne, of Slaven.

Seer selden komt het te gebeuren dat iemand over een Moord ofte Doodslag weder werd gedood, indien hy maar eenige Middelen, of rijke Vrienden heeft / om de boeten hier toe staande / te betalen.

Hoe veel boete voor

Indien iemand een vry-gebooren Neger aan Axim om 't leven brengt; en dat de Doodslag met geld geboet sal werden /

den/ ſoo werd van hem de van ouds daar op geſtelde boete gevorderd/ dewelke vijf honderd Rijxdaalders bedraagt/ dog ſelden werd den geheelen Eyſch opgebragt/ de Doodſlager krijgt gemeenlijk al eenige afſlag, al na de Vrienden van den Verſlagenen ſig rekkelijk aanſtellen/ by wien het ſtaat om met ſoo weynig als 't hen gelieft/ te vreeden te ſijn. Gantſchelijk in tegendeel van ſeeker Schrijver, die ik heb geleſen: want deſelve ſegt/ van Guinea ſchrijvende/ dat de Boetens hier omtrent voor den Koning ſijn. Dog dat is mis/ de Koning krijgt'er niets van/ ten ware dat hy ſijn hulp daar omtrent had toegebragt/ als wanneer hy voor het ſelve werd beloond, en anders niet.

Een vry-geboore werd betaald.

Voorſeyde ſom van vijf honderd Rijxdaalders moet men verſtaan/ van een gemeene vrye Neger; dog wegens een voornaam Perſoon heb ik die ſomma wel tien malen ſien vergrooten. En het en ſou ook niet goed ſijn/ gemerkt men'er menig een ſou vinden/ dewelke ligtelijk vijf honderd Rijxdaalders ſoude geven/ om dees/ of geene Groote, die hem in de weg was/ van kant te helpen. Dies deſe gevallen naar gelegentheyd van ſaken/ ter beſcheydentheyd van een Regter, of Regters ſtaan.

Werd in voorname Perſonen verſwaard.

De Doodſlag aan een Slaaf gepleegd/ werd met ſes-en-tnegentig Rijxdaalders geboet. Dog hier mede gaat het als vooren; namentlijk/ dat'er op 't ſtark aanhouden/ afſlag werd gegeven/ en gemeenlijk krijgt de Beledigde, een bende Goud, of twee-en-dertig Rijxdaalders, met een andere Slaaf in de plaats.

Hoe veel voor een verſlage Slaaf moet betaald werden.

Wanneer een Neger een Man-ſlag heeft begaan/ en niet in ſtaat is/ om door ſig ſelfs/ of de hulp ſijner Vrienden, de geſtelde boete te voldoen/ ſoo moet hy/ gelijk'er geſchreeven ſtaat/ huyd voor huyd, geven/ werdende op een erbarmelijke/ en ganſch pijnelijke wijs/ om 't leven gebragt. Want ſy hem behoorens dat hy aan zijn eynde komt/ duyſend dooden/ (met hakken, ſchieten, ſnyden, ſteeken, en wat zy meerder konnen bedenken/) doen ſterven/ ten waare den Koopman ſig ſijner ontfermde/ en hem ſonder aan haar over te leveren/ liet ſtraffen met het afſlaan van ſijn ſchuldig Hoofd. De ſwaarſte ſtraffe/ na

Een Doodſlager geen Geld hebbende om de Boete te voldoen, werd op een elendige wijs met de dood geſtraft.

den

den Doodflag werd geoeffend over 't Steelen, en 't begaan van Overspel: dog van 't laatste sal ick op een andere plaats spreecken/ en nu maar eenlijk van de straf der Dieven handelen.

Straf over Dievery, eñ onderscheyd van, en door wien het gestolen werd.

Begaane Dief-stal werd gemeenlijk geboet met het gestolen Goed, en een boete daar en boven wederom te geven/ sijnde of werdende dees boete gerigt naar de groote van de begaane Dief-stal, tot wat Plaats, van/ en door wien/ het gestoolen is/ dog hier omtrent is een wonder groot onderscheyd; want den eene sal/ boven het geene hy gestolen heeft/ by voorbeeld moeten geven/ een boete van twintig Rijxdaalders, en een ander/ over even diergelijke misdaad, honderd, of meer gelijke Rijxdaalders, en dat noch sonder de minste ongeregtigheyd, wel te verstaan/ na de wijse van dat Land, en om dat hunne gewoontens of oude herkomens sulks mede brengen. Hierom diend een Koopman, die over dees Regts-pleginge sal sitten/ niet onkundig te sijn/ op wat wijse de Swarten gewoon sijn te regten, of hy soude somwijlen het oordeel enkelijk na sijn gedagten vellende, een seer flinckse pas doen.

't Aansien of aanneemen van Personen, voor geen onregtvaardigheyd gerekend.

't Aansien of aannemen van Personen in 't Geregt, is hier in 't alderminste geen ongeregtigheyd; dog het best hier af/ is/ dat de Rijken, en die van eenig vermogen zijn/ gemeenlijk swaarder, als de gemeene-man of de behoeftige, werden gestraft: waar toe zy twee redenen vermeenen te hebben; eerst/ om dat het de Rijke, sonder nood te hebben/ doet. En ten tweeden/ dat de boetens van sijn goed gemakkelijk af konnen: want niemand werd ligt boven vermogen gekasteyd/ ten waare dat hy het al te grof maakte/ en men hem deswegens in slaverny versond. Dog dan moet hy dees sonde al meermalen begaan hebben. Dit is oock de eenigste reden/ dat een iegelijk verstandig Neger, welke eenig goed besitten/ sig altoos armer sullen veynsen als se inder daad sijn; om/ of het saak waar/ datse by ongeluk door hun selfs/ of haar Vrienden, in de handen der Regters vervielen/ niet al te swaar gestraft te werden.

Menschen en Vee

Menschen-Dievery straffen de Negers seer swaar/ en selfs wel met de dood. Het Steelen van Vee, als Varkens, Schapen,

pen, en soo voorts / immers soo hart. En hier in sijnse met ons van eene gedagten / terwijl het stomme Vee sig niet verweeren / noch iemand tot sijn hulp kan roepen. Over 't steelen van Schapen sullense ligter ter dood werden veroordeeld / als over 't verslaan van een Mensch, insonderheyd aan of omtrent Plaatsen, waar dat sy van der Europianen magt / en Gesag sijn bevryd ; dewelke het anders gemeenelijk al met een Geld-boete afmaken. Of dat nu is / om dat de Europianen niet bloedgierig vallen / of om het voordeel datser in sien / wil ik / om'er over te oordeelen, aan U E. selfs overlaten / mits dat U E. behoorens oock weet / dat de Swarten onder ons oock liefst sien / dat het met een Geld-boete, als het sonder heb-lust of begeerlijkheyd verseld gaat / werd afgemaakt. En dieshalven heb ick My in mijn Regter-ampt oock altoos daar aan gehouden / waar van ick hier na een aanmerkelijk voorbeeld sal verhalen.

Dievery werd swaar gestraft.

Al de Boetens, die aan Axim komen voor te vallen / behandigd de geen / die deselve verbeurd / aan den Koopman, die deselve dan weder uytreykt aan de geen / wiense toebehooren / namentlijk / de beledigde Party; dog al behoorens neemt hy'er sijn verdienden loon af / 't geen voor weynig jaren noch al eenigsints aanmerkelijk was. 'k Seg voor weynig jaren, want het noch niet seer lang is verleden / dat seeker Heer sulks heeft verboden / en gelast / dat een Koopman voor 't afdoen van een Geschil, hoe groot het soude mogen sijn / niet meerder sou hebben te eyschen, als de waarde van agt Rijxdaalders; en schoon men hem meerder wilde geven / hy egter het selve niet sou hebben te ontfangen. Al te harden of strengen gebod waaragtig / dat men een ander wil beletten goed te doen / of van het sijne na eygen welgevallen / te schikken. Dese Heer wilde hier mede sijn barmhartigheyd betoonen / om de Swarten niet al te seer te drukken. Dog ick / en meer andere met my / en hebben het soo niet aangemerkt / maar wel / dat het uyt een pure Nijdigheyd bestond / en dat hy buyten en behalven sig selve / niemand anders / die soo wel Dienaars van de Maatschappy waren als hy / iets gunde / en dit heeft sijn gedurigen Handel met de

Swarten ook meer als te veel bevestigd. Want hy een saak voor haar afdoende / of deselve over dees / of geene wanbedrijf straffende / liet sig niet geen agt Rijxdaalders paayen / maar kon het selve somtijds wel tot eenige Honderden doen oplopen. Dies ick oock geloove / dat de Aximse Kooplieden, siende dees Wet van den Wetgever selfs soo swaarlijk overtreeden / sig aan de selve niet seer hebben gebonden. En met reden / want het selve tegens de oude herkomens der Swarten selfs was strijdende; waar by / als het My was voorgekomen / ik my ook / sonder op dees nieuwe Wet eenige agt te geven / sou gehouden hebben; met vaste verseekering / dat ick daar door van de Swarten sou bemind sijn geweest; daar in tegendeel dees inhalige Wetgever, door sijn ongeregtigen Handel, en ongewoone heb-lust, van al de Swarten als de Duyvel selfs wierd gehaat en genoegsaam vervloekt. Dog genoeg hier van. Ik sal eens gaan toonen / waar in de voordeelen van den Koopman aan Axim, aangaande sijn Regter-Ampt, bestonden.

'tRegters Ampt aan Axim is profijtelijk, en waar uyt het selve bestaat.

Een Neger, by voorbeeld / over dees of geene misdaad een boete van honderd Rijxdaalders opgelegt sijnde / soo had de Koopman van het selve twee derde deelen / en de gesamentlijke Caboceers, een derde deel. Dog wegens Dood-slag, Dief-stal, of het invorderen van iemands schulden, soo kreeg den Eyscher drie-vierde van 't geheel / 't overige was voor den Koopman en de Caboceers, werdende weder onder haar als vooren verdeeld; te weten / een derde voor de Caboceers, en twee derde voor den Koopman. Dies het hier voor een Koopman bzy voordeeliger Regter was te wesen / als by ons in Europa, altans voor soo veel de Regters daar op een eerlijke wijs krijgen / 't geen buyten dien op een ongeoorlofde manier vald / wil ick niet rekenen / dat is een saak waar van ik geen kennis heb / noch oock niet en begeer te hebben. 't Voorseyde Regts-loon betalen de Negers (altans 't is voor desen soo geweest) met de meeste goedwilligheyd / sonder het oopt tegens te spreeken / selfs de geen / voor wien den Koopman maar een suyvere schuld had in gevorderd / betaalde van zijn geheelen ontfangst een geregte

regte vierde, en dit was soo vast en geset / als men weet dat men tot Amsterdam by den Bakker een oortje voor een bol moet betalen.

Hier sal ick / volgens beloften / als een tusschen-poos / laten invloeyen / wat my / terwijl ick het Gesag als Koopman aan Axim had / voor een saak te vooren is gekomen. In 't Landschap van Ancober, dat van voor langen tijd onder de gehoorsaamheyd van Axim had gestaan / woonden twee Caboceers, beyde van een redelijk groot aansien / dewelke al van eenige jaren herwaards met den ander over hoop / en in verschil hadden gelegen; latende een ieder van deselve sig voorstaan / dat den ander sijn Slaaf uyt de geboorte / en 't regt van erffenis was geworden. Dit was een seer strijdig verschil, en een iegelijk wist sijn stelling met redenen / en bewijsen van den ouden tijd / en menigten van jaren, sodanig te bekleeden / dat de Hoofd-luyden van Ancober sig beswaard vonden / om'er een uytspraak over te doen. En de Partyen egter van den ander willende sijn / quamen over een / datse hun geschil voor my souden bepleyten / en af te wagten wat mijne gedagten daar omtrent souden sijn. Niet / dat zy / geloof ick / sig inbeeldden / dat ick wijser sou sijn / als al hun Lands-genoten en eerwaardigen Raad, dog eenlijk maar / om door mijn Gesag de saak by te leggen. Altans het quam voor mijn berugten Regterstoel, en ick verledigde my om hun saak een geheelen dag te hooren bepleyten. Dog ick verklaare UE. dat ick op het eynde soo wijs was / als in den beginne: want een iegelijk van haar bekragtigde sijn seggen met soo veel getuygen / dat ick moest oordeelen / sy beyden even veel regt te hebben. Dierhalven kon ik geen van beyde doen zegenpralen, of in 't ongelijk stellen. En om egter een eynde van de saak te hebben / vroeg ick / of zy gesind waren 't selve aan mijn uytspraak te stellen? 't Antwoord van weerkanten was / ja / heel garen. Dieshalven haar in der minne aanspreekende / vertoonde ick haar / dat alles wat zy hadden bygebragt / op grond van redenen stond / en daarom het oock onmogelijk was te oordeelen / wie van hun beyde gelijk had; dat al hun getuygens maar bestonden uyt Menschen van een

Omstandig berigt wegens een Geschil tusschen twee Groten aan Ancober, en wat daar op is gevolgt.

later tijd / welke het maar hadden van hooren seggen / en by overlevering; dat de geene / welke daar omtrent het regte bescheyd souden konnen geven / al lange gesturven / en genoegsaam vergeeten waren. Dit haar op de bescheydenste wys hebbende voorgehouden / en dat ick bemerkte datse het beide scheenen toe te stemmen / soo en maakte ick geen swarigheyd om de volgende uytspraak te doen: als dat ick begeerde / zy souden / eerse uyt mijn Fort gingen / sig met den ander versoenen, en vriendschap maken / sonder nu of ten eeuwigen dage / dit verschil weder te vernieuwen / maar malkander voor vrye Menschen aansien en erkennen / en de geen die den ander weder voor een Slaaf quam te schelden / sou in een sware Geld-boete werden verweesen.

Met dit vonnis scheenen zy beide seer wel vergenoegd / en / malkander omhelsende, swoeren zy een eeuwige onderlinge vriendschap te sullen onderhouden / en om noch meer te toonen / dat het haar wel geviel / soo dedense my van weerkanten / om dat ik hun saak inder minne had bygelegd / goede geschenken. En daar mede was ick van gedagten / dat alles vergeeten en vergeven sou geweest zijn; gaande een ieder wel te vreden na zijn huys, sonder malkander meerder te moeyen. Dog een maand of drie naderhand wierd my berigt / dat een van hun beiden den ander door twee opgemaakte Schelmen had laten om hals brengen / schietende den selven des nagts in sijn eygen huys voor de kop. Ick hier over ten hoogsten gevelgd sijnde / en / gelijk men by ons segt / considereerende, dat dit een saak van groote consequentie was / welke in een wel gestelde Republieq niet moest getolereert, maar anderen ten exempel gestraft werden / soo sond ick aanstonds eenige van mijn voornaamste Dienaars naar het Ancoberse Land, met last dat sy de Moordenaars, om gestraft te werden / aan my souden hebben over te leveren. Dog het antwoord was rond uyt / met te seggen / wy en staan onder 't Gebied van uw Heer niet / laat hy zijn Gesag oeffenen over de Landschappen die onder hem behooren. Dit ontstak my nog meer in gramschap / want hier door quam niet allen Ick, maar de Maatschappy in haar Hoogheyd en Gesag te lyden; om 't welk te bewaren / men

hier

hier niets onversogt moet laten. En dieshalven kon ick ligtelijk besluyten om my met eenig gevolg naar 't voornoemde Landschap te begeven / waar dat ick / omtrent drie mijlen van ons Fort weesende / een vergadering van omtrent de vijf hondert welgewapende Negers vond / alsoo sy vermeenden / dat ick daar door sou afgeschrikt werden / om mijn voorstel te doen; dog gansch in tegendeel: want soo haast en waren de Pligt-pleegingen niet geeyndigd / of ick vroeg haar / waarom zy sig de gehoorsaamheyd van de Maatschappy wilden onttrekken? Datse bedagt moesten sijn / wat quaad zy sig deswegens op den hals souden halen. Hier op kreeg ick ten antwoord / dat men haar belogen had / dat het noopt in haar gedagten was gekomen / de Hollanders te verlaten / noch sig derselver bescherming, soo noodsakelijk voor haar Land, te onttrekken. Wanneer ick hier op voldoening had / soo quam ick tot mijn voorigen eysch, te weten / datse my de Moordenaars, om ter straf te voeren / souden overleveren; dog dit en wilde niet vlotten; zy verklaarden rond uyt 't selve niet te sullen doen; maar misschien haarlieden selfs straffen. Ick nam daar op mijn afscheyd van de geheele Vergadering, en meende te vertrekken / dog voerde haar eerst dit dreygement en verwijt te gemoed / als dat ick van nu af aan haar alle voor hand-dadig aan gedagte Moord hield / en dat ick dieshalven niet na sou laten / alle / die ick van hun Land kon krijgen / in verseekering te nemen / en als Doodslagers te straffen. Dit bragt soo veel te weeg / datse de hoofden by malkander staken / en eenige toeschooten / met versoek / ick wilde dog noch een weynig vertoeven / zy souden mijn eysch nader overwegen / en my bescheyd komen brengen. Ick bleef omtrent noch een quartieruurs wagten / als wanneer zy my de Moordenaars geboeyd quamen ter hand stellen / versoekende maar alleen / dat ick my met haar te straffen / niet sou haasten / maar haar alle / om tegenwoordig te zijn / afwagten; 't geen ik haar beloofde. En soo ging ick met dese Misdadigers gerustelijk naar mijn Fort; seer wel over mijne uytvoering voldaan sijnde.

Geen drie dagen hier na / of alle de Groote van Ancober

quamen sig met een geheel Leger voor mijn Fort vertoonen; versoekende / ick wilde haar dog bekend maken / hoedanig ick de Misdadigers meende te straffen ? 't Antwoord was / Kop af, en om noch meerder schijn te geven / deed ick Monsieur den Beul, met sijn Moord-geweer in haar tegenwoordigheyd verschijnen. Waar op zy niet anders en deden / als lamenteeren / en versoeken / dat ick het / volgens de gewoonte van hun Land, met geld wilde afmaken. En schoon ick selfs niet anders en sogt / soo geliet ick my egter als of dees voorstel my niet behaagd / tot dat de Vrienden van den Verslagenen, welke reeds door haar waren te vreeden gesteld / my sulks selfs quamen versoeken; en / 't geen noch wel het aldermeest klemde / aan my de geheele boete over gaven. Dit was 't geene dat ick sogt / dog om egter my soo Edelmoedig te toonen als zy / soo liet ick my met de halve som vergenoegen. En soo waren wy van weerkanten wonder wel voldaan; en de Misdadigers, die voorname Lieden Kinders waren / wierden op vrye voeten gesteld. Dit geval heb ick UE. wijdlopig willen mede deelen / op dat UE. daar uyt moogt sien / hoedanig wy gewoon zijn saaken van die natuur te behandelen / en oock met eenen 't Gesag en hoogagting van onsen Koopman af te beelden; 't geen het volgende noch meer sal bekragtigen. Geen Swarte vermag / buyten weeten van den Koopman, een twist-saak onder de hand afdoen / op verbeurte van al het geene hy daar by is bevoorderd. 't Geschiede te mijnen tijde eens / dat een Neger by My quam met versoek om een schuld voor hem in te vorderen; 't welk hem beloofde / en ook volbragt. Dog verstond van den Schuldenaar, die hem niet seer gunstig was / dat hy by my was komen klagen / als dat dees schuld was spruytende over het beslapen van des anderen Wijf, 't welk zy met malkanderen voor de Hoofd-luyden habben afgemaakt. Den eyscher om sijn geld komende / vroeg ik den selven / of hy wel wist / dat het verbeurd was / terwijl hy het sonder mijn kennis of weeten had verrigt? Hy seyde volmondig / ja, en versogt / dat ik'er hem maar een vierde van sou geven. Ick / daar aan sijn mildadigheyd siende / gaf hem de helft / waar voor

Groot Gesag van den Koopman aan Axim.

hy

hy My seer nedriegh bedanckte / en blymoedigh heenen ging.

't Voorseyde geschied / om daar door de Negers alle gelegentheyd te benemen / dat sy in hunne gemeene en afgesonderde Vergaderingen niets tot ons nadeel / of om eenigen opstand te verwekken / komen te besluyten.

Nu weder tot het voorige. Aan veele oorden van de Kust werden de schulden op een onregtmatige / en schelmse wijs ingevorderd / en dat op soodanige Plaatsen, waar dat wy weynig / of wel gantsch niet hebben te seggen ; of ook wel in Koningrijken. Een baldadige Schurk aan soo een Plaats een schuld hebbende uytstaan / sal in plaats / van sijn Schuldenaar daar over aan te spreeken / en by weygering hem voor 't Geregt te roepen / maar iets dat hem voorkomt al was het ses maal soo veel als hy moet hebben / na sig nemen / en sig toe eygenen / sonder iemand / wie het selve toekomt / te ontsien ; en komt den Eygenaar hem daar over aanspreeken / hy send hem na den Schuldenaar toe / seggende / laat die u betalen. De dese hier op niet flinx sijnde / gaat aanstonds daar na toe / en eyst betaling voor sijn goed. Dog / let eens / hoe godloos dit toegaat? De eerste Schobbejak heeft reeds ses maal soo veel als hy moest hebben / en de dese / wiens Goederen genomen sijn / eyst / indien hy soo onredelijk is als den ander / mede een dubbelde waarde voor het selve / met betuyging / dat hem het selve nooyt voor een mindere Prijs is afstandig geweest. In navolging / so ik my niet en bedrieg / van de oude Romeynen, dewelke / iets sijnde ontvreemd of in haar Eer benadeeld / waar voor sy vergoeding eysten / een seekere som moesten noemen / en sweeren, datse het voor niet minder / als het aan haar gestaan had om te kiesen / souden willen geleden hebben. Even soo gaat het hier in dusdanigen geval mede. En de geen / om wiens wil het voorschreeve Goed genomen is / is gehouden den Eyscher volkomen te vergenoegen. En wijl dit gemeenelijk over kleyne schulden gebeurd / soo moet soo een armen Duyvel somwijlen soo veel Guldens betalen / als hy dubbeltjes schuldig is geweest ; en egter vermag hy'er sig niet tegens stellen / mits den ander meerder magt heeft

Onregtvaardige wijs om schulden in te vorderen.

dan hy of ook wel door 't Volk, van den Koning, of eenig ander Opper-Hoofd werd onderſteund. Dit ſiet men op geſeyde Plaatſen dagelijks gebeuren / ja ſelfs dat ſommige Menſchen, op deſe wijs van hun geheele armoedje werden ontſet. En dat draagd onder haar noch al den naam van Regt; dog / mijns eragtens / is het wel Duyvels krom.

Noch een andere wijs die mede Schelms genoeg is.

Noch een andere verdubbelde manier hebben eenige Negers, om de Menſchen het geld af te dwingen. Namentlijk / dat een van geſeyde Moedwilligers by dees of geene ſullen komen / en tegens den ſelve ſeggen / ick heb van UE. zijn Soon, Neef, Slaaf (of wie het oock is / deſelve eenigſinds rakende) dusdanigen leet, ofte hoon ontfangen / waar voor ick van u voldoening kom eyſchen, of ſal my anders ten uwen koſte om 't leven brengen / mijn lighaam andersſinds ſwaarlijk beſeeren en verwonden / of ook wel iemand anders overhoop ſchieten. Is 't nu ſaak / dat de geene / welke dus aangerand werden / de ſaken niet met haar afmaken / en dat dees Schurken hert genoeg hebben / om haar dreygementen werk-ſtellig te maken / gelijk ick twee malen ſelfs heb bygewoond / ſoo werd de gedreygde aangetaſt / en moet / als of hy het Feyt ſelfs gedaan had / daar voor bloeden; by aldien de voorgewende Belediging maar waar is.

Regtbank der Mancevos.

Het voorſchreeve / en 't gene wy tot noch toe hebben verhaald / is voor ſoo veel hunne gewoone wijs van Regtsvorderen aangaat. Zy hebben noch een andere en wonderlijker manier van Regten, waar van de Mancevos meeſter zijn; dewelke in ieder voornaam Dorp een geſelſchap onder den ander hebben opgeregt / om over alle kleyne misdaden van andere te oordeelen, en vonnis uyt te ſpreeken. En gemerkt de Negers op veelderly wijſe tegens malkander komen te misdoen / 't zy met vloeken, ſchelden, ſlaan, en ſoo voorts / ſoo gaat de geen / die ſig agt beledigd te ſijn / naar 't Geſelſchap van deſe Mancevos, ſeggende / die / of die / heeft my ſmaatheyd aan gedaan / dieshalven kom ik hem aan UE. verkoopen / of aangeven / ſtraft hem na verdienſte. Deſe Meſſieurs hier op ſeer greetig ſijnde / krijgen de andere aanſtonds by de kurven, en na ſijn ſaak ten ruwſten on-

ondersogt te hebben / beslaanse hem in een boete van eenige Rijxdaalders. En by aldien hy sig onwillig toond van de boete te betalen / om dat hy ten onregten is veroordeeld / of dat sy op zijn verantwoording geen agt hebben gegeven / Signores Soldados, of Mancevos bekreunen sig des weynig / maar gaan simpelijk na de Markt, en halen voor sijn rekening soo veel Goed, als de opgelegde boete bedraagd / 't welk hy daar na tegens wil en dank moet betalen. En dit geldje werd aanstonds door haar in Wijn de Palm of Brandewijn verteerd.

De misdaden, waarom de Mancevos iemand een boete opleggen / zijn soo veel en verscheyden / en eenige ook soo belaggelijk / dat ick my niet mag verontledigen eenige van deselve aan te halen; 't sal genoeg zijn / dat ick seg / als dat dit Volkje, den geheelen dag niet te doen hebbende / en somtijds geen geld om drank te koopen / gestadig op alderhande middelen bedagt sijn / waar door sy iemand mogen agterhalen / die haar den drank komt te verschaffen.

Aangaande nu het geene tusschen de Caboceros en Mancevos in een Raads-vergadering werd verhandeld / waar van ick hier vooren heb gewaagd / 't selve heeft meest sijn opsigt op het Oorlogen, en daar van sullen wy voor het tegenswoordig melding gaan doen.

Alsse begeerig sijn een Oorlog aan te vangen / soo beraadslagen zy / als gesegt heb / met den ander. Dog UE. moet dit verstaan omtrent Oorlogen, die uyt Eersugt, of het haken naar Buyt werden aangevangen / of ook wel om andere Landen, die bereeds in Oorlog sijn / te helpen; anders sinds vallen de meeste Oorlogen voor / wegens het invorderen van Schulden, en Verschillen van eenige voorname Persoonen onder haar. Ick hebbe van dees Stof hier vooren eenig gewag gemaakt / met beloften / van het selve nader te sullen verklaren. Berading der Caboceers en Mancevos, over 't aangaan van een Oorlog.

Naburige Landen, die met den ander in Min en Vriendschap leven / werden niet weynig malen op de volgende wijse verontrust; te weeten / als een voornaam Persoon in 't eene Landschap geld moet hebben van een ander uyt het Land van hun Nabuur, en de betaling niet spoedig genoeg na zijn sin Hoedanig een Oorlog uyt het invorderen van Schuld ontstaat,

komt / so laat hy met den eersten soo veel Goederen, Koopmanschappen, of Slaven, van dat Land roven / waar dat sijn Schuldenaar woond / tot dat hy zijn betaling rijkelijk meend te hebben. Dan slaat hy de Geroofde Menschen aanstonds in de Boeyen, en als 'er geen geld komt om haar te lossen / soo laat hy deselve / om daar uyt sijn betaling te vinden / verkoopen. Dog is de Schuldenaar een rekkelijk Mensch, en de schuld opregt / soo sal hy met den eersten / om sijn Lands-genoten weder in vryheyd te stellen / sijn Schuld-Heer tragten te voldoen; waar toe de Gevangene haar vrienden, indiense anders magtig genoeg sijn / hem met geweld ook souden dwingen; dog daar voor niet bedugt sijnde / en onwillig te betalen / soo sal hy sijn Schuld-heer voor een onregtvaardig Mensch in sijn Land uytkrijten / en een iegelijk tragten wijs te maken / dat men ten onregten / en sonder schuld te hebben / met hem dus handeld. Krijgt dit nu ingang op de gemoederen van sijn Lands-lieden, en datse hem geloven / soo soekt hy weder eenige gevangene van het ander Land in vergelding te bekomen / en onderwijl maakt een iegelijk sig van weerkanten sterk / loerende om malkander op het onvoorsienst te overvallen. 't Eerste werk is / om de Caboceers, die eenige Manschap hebben / op haar hand te krijgen / vervolgens ook de Soldaten, en dus ontstaat uyt een saak / die in den beginne maar gering was / een geheelen Oorlog tusschen twee Landen, die andersinds in een goede Nabuurschap leefden. Deselve houd dan ook soo lang aan / tot dat een van beyde in het onderspit is geraakt / of datse / alsse niet op den ander konnen winnen / weder aflaten / en Vreede maken. 't Welk de Hoofd-luyden dikwils op begeerte der Soldaten sijn gedwongen te doen / en dat meest omtrend de Zaaytijd: wanneer een iegelijk heen wil / om sijn Land te bearbeyden. Want wijl zy in den Oorlog om niet dienen, en op hun eygen Beurs moeten teeren, soo konnense het ook seer haast moede werden; insonderheyd soose geen voordeel op hun Vyanden hebben behaald / en de Buyt, waar op zy staat hadden gemaakt / niet komt te volgen.

Oorlogen — Wanneer de Opper-Hoofden van eenig Land te Oorlogen gesind

sind sijn/ en met Nijd ontsteeken tegens haar Nabuuren om dat deselve in voorspoed, en meerder geluk, als zy/ leven: en dierhalven begeerig om derselver Goederen onder den anderen te verdeelen / vergaderense gesamentlijk nevens de Mancevos by den ander/ deelen de laatste hun gedagten mede/ vullen deselve op / en vleyen haar met ydele waan van Buyt. Dese noch jong, en onbesonnen, sijn met den eersten op het woord van Buyt verlekkerd; en stemmen het haast toe: dieshalven gaat een iegelijk sig toestellen en tot den Oorlog vervaardigen / en vallen / klaar sijnde / in het Land, waar op zy het hebben gemunt/sonder eenige waarschouwing of andere reden te hebben/als seker voornaam Potentaat, *ç'est mon Plaisier*, of anders/ *Pour ma gloire*. Dus vallense malkander op het lijfen rooven in dees overval niet meer/als se magtig konnen werden. De dese/ om sulke onverwagten Bondbreuk betaald te setten / en sig selve daar toe niet magtig kennende / gaan heen om een ander Landschap tot hun hulp om te koopen; 't geen zy / en dat nog wel van de voornaamste, voor minder als twintig duysend gulden konnen doen / en waar voor sig de andere noch van alderhande Oorlogs-behoeften moeten voorsien. Dies UE. kond denken / dat het Oorlogen hier goed koop is / en ook afmeeten / dat het geen groote magt moet sijn die sig voor soo weynig geld te Veld begeeft / en een Oorlog, die hy anders voor by kan sijn / aan gaat. Maar de buyt, buyt is haar oogwit; dog somwijlen krijgense in plaats van 't selve / de huyt vol slagen/ en dat hebbense op gemelte som toe. Het geseyde geld werd verdeeld / eerst onder de Hoofd-lieden, en 't overschot krijgen de Mancevos, 't geen somtijds voor ieder pas een gulden, of drie bedraagt; ja veeltijds noch wel de helft minder; vermits de Hoofd-luyden soo een Blanken-bergse reekening maken/ dat selden iets van belang overschiet. Dog van den buyt maakt een iegelijk sijn aandeel wel te krijgen: want schoon de selve voornamentlijk moet dienen/om'er de onkosten des Oorlogs eerst uyt te vinden / en het overige onder den ander te verdeelen / soo past een iegelijk maar wat te raken / sonder eens om geseyde onkosten te denken. Maar is 't saak / soo als ik gesegt heb / dat de buyt niet en volgd/

uyt begeerte tot eens anders Goed aangevangen.

Oorlogen der Negers onkostelijk.

En hoe weynig de Soldaten krijgen voor datse sig ten Oorlog begeven.

soo steeken de Mancevos de kat in het vegten; en mits sy aan niemand verbonden sijn / soo gaat een ieder sijns weegs na huys.

't Regten der Negers seer verward, en kleyn Gesag der Hoofd-lieden.

Wanneer sy in Oorlog, of tot den selve optrekken / is een iegelijk wel onder dees of geen voornaam Hoofd bescheyden / dog deselve hebben egter geen Gesag als over hun eygen Slaven. Een vrye Neger en onderwerpt sig haar Gebied niet ligtelijk / selfs niet van hunne Koningen, ten syse door sijn groote magt daar toe als half gedwongen werden / anders levense na hun welgevallen / dog wil den geen / die tot haar Voorvegter, of Aanvoerder gesteld is / voor af aan den Vyand gaan / hy kan sulks doen / en een Proef nemen / hoedanig hy van de sijne sal gevolgd worden.

't Maken en voeren van een Oorlog valt hier / soo als ick reeds tweemalen / (soo in desen als in mijn Brief van 't Commanyse Land handelende) gesegt heb / soo kostelijk niet / als in Europa. De vierjarige Oorlog, welken wy met die van Commany hebben gevoerd / heeft ons / (de schade aan den Handel buyten gerekend) niet boven de sestig duysend gulden gekost. En hier voor hebben wy na den ander tot onsen dienst gehad vijf Landschappen. Dog ik heb UE. wegens dese Stof in mijn boven gemelte Brief wijdlopig onderhouden / dies hier geen herhalinge van noden heb.

Kleyne magt der Strand-Negers behalven Fantijn en Aquamboe.

Als een Landschap ten Oorlog trekt / soo komen deselve gemeenlijk met een magt van vier duysend man te Veld; te verstaan / als sy beschadigender-wijs gaan / dog verweerende / om hun Land te beschermen / wat meerder. Eeniger getal beloopt somtijds niet boven de twee duysend; en egter werd het nog al een Leeger genaamt. Dit sijn de Strand-Koningrijken, en Gemeene-besten, waar van men niemand behoefd uyt te sonderen / als Fantijn, en Aquamboe. De eerste souden wel met vijf-en-twintig duysend man in 't Veld konnen komen / en de laatste met nog veel meerder; dog de Landwaardse magten, als Akim, Asianté, en soo voorts / sijn by dese niet te rekenen / deselve komen met een geheele vloed van Volk af / even offe het Land wilden overstromen. Dog ick sal / of kan UE. van dat Volk niet veel seggen / anders als uyt het berigt der Swarten, en daar aan mag

mag men somtijds niet veel geloof geven: maar van de hier om her leggende Koningjes derf ik seer wel seggen / dat schoon beyde de Leegers uyt vijf of sesderhande Volkeren bestaan / sy / alle te samen gereekend / egter geen vijf-en-twintig duysend man sullen uyt maken. Hier door / en ook wegens hun blodigheyd, komen weynig Menschen in een Veldslag te sneuvelen. 't Moet al heet van de rooster gaan / als'er een duysend man op de plaats blijft. Want se sijn so afgrijselijk vreesagtig van aart, dat sy / soo haast alsse sien / dat'er eenige omtrent haar ter neder werden geschooten / het aanstonds op een loopen setten / en een goed heen komen soeken. In de laatste Slag, dewelke die van Commany deden met die van Saboe, Acanni, Cabes-Terra en nog twee of drie andere Landschappen, geloof ik niet dat'er boven de honderd sijn verslagen geworden. En des niet tegenstaande / wonnen de eerst genoemde volkomentlijk de Slag, en dreeven hun Vyand uyt het Veld. Blodigheyd der Negers.

In 't Slaan of ten tijde van 't Vegten, sijn de Negers geheel ongereguld. Sy en stellen sig niet in maniere van Slag-order, maar ieder Hoofd heeft sijn Volk als in een Drom digt in een gesloten / en hy is / om wel verseekerd te wesen / daar meesten-tijds midden in: s'en tasten de Vyand ook niet gelijker-hand aan / maar een voor een, of hoop tegens hoop, ja eenige Hoofd-luyden, siende dat hun makkers het te quaad krijgen / kiesen / in plaats van haar te ontsetten / het hase pad / en dat dikmaals eerse eens handgemeen sijn geweest / soo dat de dapperste en die de meeste moed hebben / dus van haar makkers verlaten / gemeenlijk in de loop blijven; insonderheyd als 't verlies aan haar kant is / wijlse / vermoorens dat de andere op de loop sijn / sig soodanig met de Vyanden vinden ingewikkeld / datse hoe goed haar hart ook is om deselve na te peuren / daar toe geen gelegentheyd konnen krijgen. En dierhalven moetense veel malen / schoon tegens hun dank / de naam van goede Soldaten verdienen. Hoedanig zy sig in een Veldslag dragen.

In / of onder 't Vegten staan de Negers niet over eyndt of op haar voeten tegens malkander / maar loopen al hurkende / op dat de kogels hun over 't hoofd mag vliegen /

 voort.

voort. Andere bekruppen den Vyand, en alsse digt by gekomen sijn lossen haar Geweer, wanneerse uyt al hun magt soo veel alsse loopen konnen / en of haar de Duyvel agter 't gat was / sig weeder agter hun Volk begeven / om hun Geweer te laden / en weder aan den dans te komen. In 't kort / sy maken onder 't Slaan, met het kruppen / 't buygen van hun lijf en 't schreuwen / even of 'er dat ook iets toe sou doen / soo veel Grimmatsen, dat het eerder na een Narre-of Apenspel, als na een Veldslag gelijkt.

Waar in den Buyt bestaat.

De Buyt, waarom de gemeene-man den Oorlog na volgd / sijn de Gevangene, en 't cieraad 't welk deselve so van Goud als Conte de Terra, dragen: want eenige sijn sot genoeg / om sig in dusdanigen gelegentheyd / op het kostelijkste toe te takelen; voornamentlijk de Negers uyt het Land. Deselve sijn soodanig met Goud en Conte de Terra behangen / datse nauwelijks voort konnen.

De gemeene Gevangene, en die geen Losgeld konnen opbrengen / werden tot Slaven gemaakt en verkoft / of sy houden deselve ook wel om hun te dienen / al na dat het haar in den sin komt. Maar wanneerse voorname Personen van haar Vyanden gevangen krijgen / die werden wel bewaard / en op een hoog Losgeld gesteld. Dog den geen / die den Oorlog tegens haar heeft aangevangen / sullense niet ligt voor Losgeld laten gaan / al wilde hy sig ook tegens Goud opwegen / uyt vrees / dat hy het namaals weder mogt hervatten / en haar op een nieuw verontrusten.

Hoog Losgeld van eenige die gevangen werden.

Geen Neger, hoe groot van vermogen hy ook sijn mag / kan sig / vry sijnde / beroemen / of verseekeren van nooyt in Slaverny te sullen vervallen: want maar eens ten Oorlog trekkende / kan dat ligtelijk sijn beurd werden / in welke staat hy dan ook moet blijven / tot'er tijd dat sijn Losgeld volkomen is betaald / 't welk by wijlen soo hoog werd gesteld / dat hy / nog sijn Vrienden, in staat sijn / om het selve te voldoen; en is derhalven gedwongen / om voor eeuwig en altoos in Slaverny te blijven / en de alderveragtste diensten / die hem opgelegd werden / te verrigten. Eenige / die sig versteeken sien om van hun Gevangene een hoog Losgeld te trekken / hebben de Barbaarsheyd wel van de-

En dewelke dat niet konnen betalen in een eeuwige Slaverny moeten blijven, of ook wel omgebragt werden.

selve

selve op de wreedste wijse van kant te helpen / en daar mede sig selven te betalen.

Oorlogen, die tusschen twee Koningrijken werden gevoerd/ waar van ieder Koning soo magtig is / dat hy sijn onderhorige na sijn wil kan buygen / sijn van een langen nasleep / en konnen deselve somtijds eenige jaren na den ander duren / tot dat een van beiden in 't voetsand geraakt. Veelmalen leggense wel een geheel jaar tegens een te Veld sonder iets uyt te regten / als soo nu / en dan / met kleyne troepen malkander wat tijd-verdrijf te geven; derhalven sy tegens de Regen-tijd wel weder na huys trekken/ sonder den ander eens te hebben aangetast.

Dog dit komt meerendeel door 't bestel hunner Papen toe/ sonder welkers toestemming sy niet ligtelijk een Veldslag sullen aangaan / dewelke haar het selve afraden / onder voorwendsel / dat hun Goden het nog niet verstaan / en haar / soose het egter willen doen / een quaden uytslag voorseggen; maar soo wanneer dese Schelmen sien / dat hun Leger veel magtiger is als dat van den Vyand, en de Soldaten redelijk wel gemoed sijn tot vegten, so sullense het selve aan raden; dog egter met soo veel voorbedinge, dat schoon het qualijk komt uyt te vallen / sy altoos iets / om sig te verschoonen / weten hervoort te brengen: als dat de Hoofdluyden, of ook wel de Soldaten , dese of geene onbehoorlijkheyd hebben begaan / en daarom het geheele Leger is gestraft geworden. Kort om / 't mag gaan soo het wil / de Paap is onschuldig / en blijft altoos aan de eer. 't Gesag der Papen in den Oorlog.

Nu vermeen ick / datwe eenmaal lang genoeg van dees fotsen Oorlog hebben gehandeld / die ick selfs nauwelijks weet / of wel verdiend heeft / dat wy'er ons so lang omtrent hebben opgehouden; dieshalven ick ook de gevallen / die te mijnen tijde in deselve gebeurd sijn / sal over slaan / en my gaan begeven / om het Krijgs-geweer der Negers te beschrijven.

't Voornaamste daar van sijn Snaphanen , ofte Carabijns. Met het selve wetense wonderlijk geswind en handig om te gaan / 't is niet onvermakelijk om haar een Wapen-schouwing te sien houden / soo aartig als sy het Geweer be- 't Geweer der Negers bestaat eerst uyt Snaphanen.

han-

handelen/ lossende het selve op verscheyde wijse/ op/ en door malkander/ de eene sit, den tweeden kruypt, legt, en soo voorts/ dies het ook groot wonder is/ datse den ander niet en beschadigen. 't Komt UE. veelligt vreemd voor/ dat de Negers van Schiet-geweer voorsien sijn/ en nog wel meerder/ als ik daar by seg/ dat wy het haar selfs in overvloed verkoopen/ en alsoo een mes geven/ om ons selven den hals af te snijden. Dog wy werden tot het selve genoegsaam als gedwongen, want soo wy het al niet en deeden/ soo soudense het dog genoeg konnen krijgen van de Engelsen, Deenen, en Brandenburgers, en of die het met Ons ook al eens waren/om 't aan haar niet te verkoopen/ soo souden de Engelsen en Zeeuwse-Enterlopers het soo veel te overvloediger brengen. En wijl het nevens Bospolver, t'zederd eenige tijd al een van den voornaamsten Handel is geweest/ soo souden wy slegt gedaan hebben/ dat wy'er ons deel mede niet van hadden soeken te krijgen. 't Was wel te wenschen/ dat dit Goed hier noopt was geweest/of in 't vervolg noopt wierd gebragt/ ik meen datwe de Negers dan binnen korten tijd anders souden doen opsitten. Dog dit en sal na alle gedagten noopt gebeuren.

Swaarden. 't Tweede stuk, en 't voornaamste na de Snaphanen van haar Geweer, is haar Swaard, sijnde gemaakt op de wijse van een Kapmes, voor aan heeft het de breette van twee à drie handen/en agter aan 't handvatsel is 't een handbreed/de lengte is van drie à vier spannen/ op sijn aldermeest/ van vooren is het lemmet een weynig omgekromt. Dese Sabels sijn seer swaar/ hegt, en stark, dog gemeenlijk soo bot, datse al eenige kappen moeten doen/ eer sy iemand de Kop mede sullen afbrussen. Het gevest is van hout, agter/ en somtijds ook voor van 't selve/ sitten ronde houte Klootjes, met een seker slag van vel overtogen/ van sommige ook maar met touwen dat met bloed van Schapen, of ander Vee, swart gemaakt is/ en vorders vercierd met een bosje Paarde-hayr, en van de voornaamste met dunne Goude Plaatjes beslagen/ een leedere Scheede aan de eene zijde meest open/ bewaart desen Sabel; aan de selve hangt tot cieraad een Tygers Kop, of een groote rode Schelp, welke beide hier al

eenig

eenig geld waardig sijn. De Sabels steeken zy alsse uytgaan op de linker Heup in een Band, welke zy tot dien eynde om het lijf hebben / of tusschen haar Paan, die zy in dusdanigen gelegentheyd ook maar om haar lijf gewonden en tusschen de beenen door gehaald hebben / om des te ligter te sijn in 't lopen. Vervolgens hebbense een Bandelier in maniere van een Patroontas, van tien à twintig Maatjes om 't lijf, een Muts op de kop, die van een Kayman gemaakt is / en aan de sijde voorsien met een rode Schelp, en van agteren een bos Paarde-hayr, en een wigtige eysere Ketting, of iets anders / om den hals; dus ten Strijt toegerust / en het lijf wit gemaakt sijnde / soo gelijken dese Helden eerder na Duyvels dan Menschen.

Hun verder Geweer sijn eerstelijk de Boog en Pijlen. Dog dese sijn by de Strand-Negers, uyt gesonderd die van Aquamboe, weynig in gebruyk. 't Volk van 't laatst genoemde Landschap weet wonderlijk net met den Boog te schieten / sy sullen / op de Hase-jagt sijnde / en met kleyne Pijltjes voorsien / de Pijl in dat gedeelte des lighaams van een Haas schieten / als men sal begeeren. De Pijlen hebben agter aan een veertje, en van vooren of de punt, sijnse beslagen / met een weerhakig Yser. De Negers van Awinee vergiftigen haar Pijlen; dog omtrent het Strand weet men daar niet van / en ik geloof selfs / dat de Negers daar niet eens en weeten wat Vergift is. Pijl en Boog. Vergiftige Pijlen.

Na Pijl en Boog volgt den Assagay, of ook wel Hassagay van eenige genaamt. Dese sijn tweederly / de kleyne sijn een of anderhalve El lang en geheel dun / welke sy gebruyken voor werp Spiesen. De tweede / of groote sijn omtrent eens soo lang / en swaar na advenant. Dese sijn van vooren als een Piek beslagen / en eenigers beslag is wel een span of twee lang / dog sy laten het op alderhande maniere maken. De Assagay diend haar in plaats van de Sabel, om / hun Schild in de linker hand hebbende / met de regter hand den Assagay te werpen: want'er altoos iemand omtrent haar is / die haar eenige van deselve nadraagt. Assagayen

En voor 't laatst komen wy tot haare Schilden: dog die men onder 't Geweer niet kan rekenen / alsoo niemand Schilden.

daar mede werd beschadigd / en maar diend tot dekking van hun lijf. Ik heb Negers gesien / die by uytnementheyd fraay met de Schilden wisten te speelen / hielden deselve in hun linker hand, en in de regter de Sabel, waarmede sy sulke wonderlijke beweeginge en buyginge met het lijf wisten te maken / en 't selve soo wel met het Schild te dekken / dat het genoegsaam onmogelijk was / om aan haar lijf te komen. De Schilden sijn van Teenen gemaakt omtrent / of tusschen de vier en vijf voeten lang / en drie breed; de sommige sijn over dese gevlogte Teenen overtogen met Goud-leer, met Tygers-vellen, of iets anders. Aan ieder hoek / soo ook in het midden / hebben de sommige breede dunne kopere Platen geslagen / op dat'er de Pijlen en ligte Assagayen des te beter souden af stuyten; om deselve als ook de slagen van een Sabel af te weeren / sijnse goed / dog niet bestand voor een Snaphaans kogel.

Kanon. Ik vermeen / dat dit al het Geweer is / dat de Negers in den Oorlog gebruyken / ten ware men wilde seggen / dat eenige van haar ook Kanon beesigden. Dit is waar; maar op een seer slordige wijs; de Saboese Koning heeft'er eenige weynige. 't Is ook wel gebeurd / datser mede te Veld sijn geweest / dog sonder met deselve veel uyt te regten. Eenige hebbense eens af geschooten, en vervolgens door den Vyand laten nemen / gelyk die van Commany; en de geene / diese den anderen afnamen / wisten'er haar voordeel ook niet mede te doen / dies dat het Kanon dees Koningen niet anders en diend / als'er somtijds eenige Eerschooten, waar op sy sonderling geset sijn / mee te doen.

Waar mede zy niet wel weten om te gaan.

Beloften / segtmen / maken schuld. Ik heb UE. in den beginne beloofd / dat het eynde van desen Brief sou handelen van de Grootmogentheyd deser Koningen. Wel aan / latenwe eens gaan besien / hoe veere het selve gaat.

't Gesag der Koningen. 't Gesag van de hier omheen leggende Koningen is soo kleyn / dat het van eenige niet en overtreft 't Gesag van een simpel Hooftman of Capiteyn van een gemeen Dorp. Sy dragen ook een en deselve naam onder de Negers, wyl sy voor de komst der Europianen hier ter Kust, van geen hoger Eernaam als Capiteyn of Overste hebben geweeten / en

had-

hadden maar alleen dit onderscheyd / dat den een het van een Land, en den ander van een Dorp was; dog t'sederd datse met ons hebben beginnen om te gaan / soo hebben Sy, of liever Wy, onderscheyd tusschen een Koning en Capiteyn gemaakt: egter nog met de eerste benaming, sijnde Ohin, of Ahin, 't welk een Capiteyn betekend / als men het naar onse taal wil buigen: dog de Negers verstaander een Overste van eenig Land, Dorp, of Volk door / want onse Schippers doopense met even dien selfde naam / en so soudense ook met den Directeur en alle andere Opper-Hoofden der Forten handelen / indien wy selver haar het onderscheid niet en leerden.

En derselver benaming op sijn Negers.

Een Koning moet hier te Land sijn Gesag met groot geweld staande houden. Dieshalven hoe grooter magt of Rijkdom hy van Goud en Slaven besit / hoe meerder hy ook werd ge-eerd en ontsien: want sonder dat steunsel en had hy over sijn Onderdanen niet het alderminste te gebieden; maar sou gehouden sijn / wilde hy iets van haar gedaan hebben / hen tot het selve niet alleen te bidden / maar selfs te koopen. Dog is het saak daar en tegen / dat de Geluks-Godin hem van haar Schat een rijke Bedeeling heeft gegeven / soo sijnse van naturen wreed genoeg om Tyrannisch over hun Ondersaten te gebieden / straffende deselve over het alderminste wanbedrijf soodanig in de Beurs, datse het al haar leven mogen heugen: niet tegenstaande het nog al onder eenige schijn van regt toegaat ook / mits hy iets tot laste van een ander hebbende / het selve in handen van de Caboceers steld / om het na regten af te maken / en'er het vonnis over uyt te spreeken. Dog de selve seer wel weetende / voor hoe ver sy in hem sijn gehouden / sullen de Misdaad soo groot als immers mogelijk is / uyt meeten / en wel sorg dragen / dat het niet tegens sijn sin werd afgemaakt / maar dat hy in het gewijsde van haar genoegen neemt.

Houden hun Gesag met geweld van Volk staande.

De Koningen houden in de Plaatse haarer Wooninge, of / als men 't seggen mag / Hof, gansch geen staat, waar aan men haar van de andere sou mogen onderkennen. Door hun Huys siet men niemand die de wagt houd / nogte ook eenige om hen te dienen. En by aldiense in haar Dorp uyt gaan /

De Koningen houden gansch geen staat in hunne Woonplaatsen.

gaan / soo sijnse selden met Volk verseld / als met twee kleyne Jongens, waar van den eene hun Sabel, en den andere haar Stoel draagt. En soose van iemand werden ontmoet / soo ontfangense soo veel Eerbewijs omtrent / als een Schoenlapper of ander gemeen Persoon by ons ; voor wien / als men deselve kend / ter nauwer nood de hoed werd geligt. Geen Mensch, al was 't maar een simpele Slaaf, sal voor haar een trede uyt de weg gaan ; dog by aldien zy iemand in een ander Dorp gaan besoeken / of ook wel van een voornaam Persoon sullen besogt werden / soo wetense hun Grootsheyd soo veel te beter te toonen : want in soo een gelegentheyd zijnse altoos met een menigte gewapend Volk verseld / en laten eenige Schilden om hun her dragen / mitsgaders een Quitesol, of Sonne-scherm boven het hoofd ; op dat mijn Heer dog door de Son niet bruyn van vel sou worden. Haar Wijven zijn dan mede lustig opgeschikt met Goud en andere versieringen meer / en zy sijn mede met een langte van Goud en Conte de Terra behangen : maar in haar Dorpen dragen zy , en ook al haar Wijven, sulke slegte Kleeden, die somtijds geen tien stuyvers waardig sijn. Dies mense daar door altoos niet uyt de alderminste Slaaf ofte Slavin sal onderscheyden.

Hun inhaligheyd en gierigen aart.

Dees Grootmogende Heeren zijn soo inhalig en begeerig/ dat zy sig niet en schamen / indien haar iemand (al was het ook maar een arm man) een Vereering wil doen / hoe gering het ook sijn mag / om het met de meeste greetigheyd aan te vatten. Dit / en haar verfoeyelijke Gierigheyd doed dat haar-lieder keuken niet beter van Spijs is voorsien als die van een gemeene Neger, belijdende sig mede met Oly, Brood , en een weynig stinkende Vis , en drinken door den dag water toe / s'morgens / alse het hebben / drinkense de Brandewijn, en s'namiddags de Wijn de Palm. In somma/ haar levens-wandel is als de minste onder haar.

Sijn seer gemeenfaam, met een iegelijk en selfs hun Slaven.

s'Namiddags als de Wijn de Palm uyt het Land komt / soo gaanse gesamentlijk / de Slaven daar onder gereekend / als freres Compagnons op de openbare Markt met malkander sitten drinken / hebbende een ieder / wie maar wil / sijn eygen Stoel, en voegt sig by den hoop, of gelijk de Westphalingers

lingers seggen / vlyt dich im riegen, daar suppense dan dat hun de luysen op de kop bersten, en alsse een weynig binnen hebben / en de eerste dorst over is / dan drinkense op sijn Caboceers of groot Scheeps, te weeten / de Calabassen, waar uyt sy de Wijn drinken / houden eenige een Pint, Kan, ook wel een Stoop wijn. De deese latense dan half / of ook wel heel vol doen / setten de selve dan aan haar mond, en laten omtrent twee derde deelen al drinkende by de baard op de aarde neder en weg loopen / soo dat op de plaats daar sy sitten / haast een Wijn-Rivier komt te onstaan. Dit werd by haar als sonderling grootmoedig geprеesen. De Europianen (waar van ik somtijds niet vry ben geweest) alsse wat geuren willen hebben / konnen dit konsje ook braaf / dog het is goed dat het geen Rijnsche of Franse wijn en is; want andersinds sou de beurs te grooten last lijden. En hier kan men voor een gulden of drie al vry wat Wijn laten storten. Drink-plaats, en

Wanneer dese Drinke-broers dus by malkander op de Markt sitten / soo hebbense soo veel gesnaps en gerammel door malkander / even of men in de Smouse Kerk te Amsterdam quam. Dog UE. moet sig niet verbeelden / datse hier Staats- of andere sinceere saken verhandelen; in geenen deele / 't komt gemeenlijk op het Naymantje uyt / hier van is hun hart altoos vol / en sy loopender van over. En schoonder Wijven by sijn of komen / 't gesprek werd daarom in 't alderminste niet veranderd; want deselve doen 't om tijdverdrijf wel lustig mede / en hebben omtrent die Stoffe, immers soo veel in te brengen als de Mannen, sonder dat het haar tot schande of oneer werd gereekend. Kort om / dit is een regt klap-School of de plaats voor alderhande Labbekakken, om een iegelijk / soo als men segt / als by de naars om te halen / en het sijn te geven. Dog egter is het hier nog wel soo goed als in andere Landen, daarse sulks doen in Saletten, of in Binne-kameren / en hier daar en tegen geschiet 't in 't openbaar / waar een ieder om sig te verantwoorden / kan by komen. Dog / holla hey, dat weyd al weer te ver! Niet tegenstaande dat de Koningen dus gemeensaam met hun Slaven leven / soo als ik gesegt heb / soo konnense deselve somwijlen dog wel om seer geringe oorsaken den klap School der Negers.

hals doen breeken, en hier van sijn alleen maar uytgesonderd de soodanige/ welke by haar / en 't Volk in aansien sijn. En ik heb'er soodanige gesien / dewelke meerder te seggen hadden als sy selfs: want sy/ (aan welke voor eenige tijd het Gebied over eenig Volk van haar Meesters gegeven is/) werden door hun eygen Handel, waar door se selfs eenige Slaven overgaderen / met'er tijd soo magtig / dat hunne Meesters hun na de oogen moeten sien. Ook hebbense het hart somwijlen wel / om sig tegens deselve aan te kanten en veel sporreling te maken / waar vanse ook niet af en laten / voor en al eer sy weder met een Vereering sijn bevreedigd.

Groot Gesag van eenige Slaven.

Een Koning hier te Land heeft wonder garen / dat andere Landen, die met den ander in Oorlog sijn / hem tot haar hulp versoeken en omkoopen; want het meeste geld, dat daar van komt / steekt hy in sijn sak, sonder sig in 't vervolg veel mee te bekreunen of het beloofde onderstand op sijn tijd volgt / of niet; alsse het Goud maar eerst weg hebben / weetense de andere altoos met dese of geene leugens te payen / en gedragen sig daar omtrent soo arglistig/ datse de beste konnen bedriegen / sonder dat men het sal merken. Tot Middelaars om de strijdende deelen te vereenigen / laten sy sig nog liever gebruyken: want dan trekkense van weerkanten / en ondertusschen sijnse voor 't meerendeel hier op uyt / om de Geschillen, soo lang immers mogelijk is / gaande te houden; om des te beter gelegentheyd tot stoffeering van haar beurs te mogen hebben. Hier van moetense bestaan; want wat haar inkomsten aangaat / deselve sijn van geen belang altoos. 't Is wel waar / dat sy een Tol hebben geset op de Goederen die door haar Land werden gevoerd; dog haar Tolmeesters, die voorname Persoonen sijn / varen daar by het alderbest: want sy het Tolmeesters-Ampt soo wel voor hun selfs bedienen / dat'er den Koning weynig genoeg van krijgt. Kort om / een Koning moet bedriegelijk van sijn Onderdanen eenige boetens trekken / of van sijn/ en sijner Slaven handen arbeyd bestaan. En ongelukkig sijn de geene/ dewelke weynig Slaven, en by gevolge geen magt en hebben. Ik heb'er van dat slag gekend / die niet in

Waar van de Koningen hier te Land moeten leven, en bestaan.

Kleyne inkomsten.

Armoede

in staat waren om voor de geen / die haar quamen besoe- ken/ een pot Wijn de Palm te koopen / nog geen geloof hadden/ om het te konnen borgen. UE. sult nu verstaan hebben / van hoe grooten magt en vermogen de hierlandse Koningen (dewelke Monsieur Doudijns in zijn Mercurius niet ten onregten winter Koninkjes noemt) zijn. Hun Pragt, Luyster, en Praal, soo omtrent haar selven / Wijven, Slaven, en verdere Huyshouding, gelieft UE. nu ook te weeten / hoe het met de Opvoeding der Doorlugtige Princen en Princessen deses Lands toe gaat / errinnerd UE. 't geene ik voor desen van de Kinderen der Swarten in 't generaal heb gesegt / mits tusschen die / en de dese / niet het alderminste onderscheyd te bespeuren is. De Princen, alsse tot hun ouderdom gekomen sijn / geneeren sig om eerlijk door de weereld te komen/ met het Beploegen van het Land, of 't Tappen van Wijn de Palm: 't geen sy sig niet schamen om selfs op de Markt te dragen / en te verkoopen. Of doen ook wel iets anders / waar toe haare sinlijkheyd is strekkende. En dese bekleeden hier namaals nog haars Vaders Koninglijke Zetel. Diershalven / Mijn Heer, verwondert UE. van nu af niet meer als UE. in de Historien van den ouden tijd leest / dat een Boer, Schapen-hoeder, of een Pottebakkers Soon, als Agathocles, tot de Koninglijke waardigheyd sijn verheeven geworden. Hier sien wy het selve dagelijks gebeuren / ook somtijds soodanige / die in hun jonkheyd by ons voor jongens, of knegts hebben gediend. En dierhalven kan UE. wel denken / dat wy de grootste agting voor dese Potentaten ook niet konnen hebben. Gewisselijk niet / de minste van onse Kooplieden beelden sig in / dat hun soo veel eer toekomt als de beste Koning. En waarlijk / ons ontsag alhier is byna aansienlijk / voornamentlijk van den Directeur Generaal en Raden, altans die de naam daar van voeren; 't mag met de wesentlijkheyd gaan soo 't wil. Ik wil van ons Grandeur niet meer seggen / UE. moogt by de Heer Focquenbrog self eens nasien / wat'er dien Heer van getuygt.

van eenige Koningen.

Opvoeding van derselver Kinderen, en eerst der Sonen.

Wat nu Madames de Princessen aangaat / UE. denkt veelligt / dat deselve te teeder sijn om tot de Landbouw opgevoed

Der Dogters.

voed te werden. Ja / swiens Vedderen, segt den Bovenlander. Zy moetender soo wel aan als de andere; dog egter heeft men'er ook wel eenige van dees Konings kinderen, die sig te Edel van gemoed kennen om dus als Slavinnen haar hoge Geboorte met arbeyden te veronteeren: en dies nemen sy een besigheyd ter hand / die sy meenen dat hun kunne best voegt / te weeten / om haar kost te winnen / met dat geene waar Madame N. haar Rijkdom mede heeft vergaderd / en krijgense niet soo veel / s'en hebben wederom ook soo veel niet van noden / en leeven dierhalven welvergenoegd. Veele werden in haar jonkheyd ook ten Huwelijk besteed / en daar in werd niet gesien op het Goed of hoge Geboorte, als by ons. Een ieder kiest hier een Partuur na sijn sin / en het geeft geen ongelijk Houwelijk, een Konings Dogter met een Slaaf, zijnde nog beter als dat de Soon eens Konings een Slavin trouwd (en dat geschied onvermijdelijk alle dage): want wijl volgens het gemeen seggen / de kinders de Moeder volgen, gelijk hier mede gebruykelijk is / soo zijn de Kinderen van de eerste vry, en de andere daar en tegen Slaven. Hier hebt UE. nu het geheele Koninglijke huys.

Bediendens der Koningen.

Aan het selve ontbreekt niet meer / dan derselver Bedienden, dewelke soo veel en verscheyden sijn / dat ikse nauwelijks in eenen adem weet op te tellen. Zy bestaan in de volgende Persoonen: als Braffoos, anders ook Vaandragers (dog meest door ons soo genaamt) gesegt / Sabel-dragers, Tié-tiés of Omroepers, Oppassers van haar Wijven, mitsgaders Horenblasers of Trompetters, en Tamboers, sijnde buyten de laatste in 't geheel vier Bedieningen. De Bediening van een iegelijk bestaat hier in: die van Braffo hebben wy voor desen uytgelegt / soo veel als Voorvegter te sijn: dat is sijn werk / en als hy'er moed genoeg toe heeft / so voerd hy het selve ook uyt. De tweede sijn de Sabel-dragers, waar van sy'er wel een stuk of vier hebben. Of de Wapendragers der Oudheyd ook sulk slag geweest is? weet ik niet. Ik denke van Ja, en dat het al een slag sal geweest sijn. Dese Sabel-dragers bekleeden ook veeltijds de waardigheyd van Afgesant aan vreemde Hoven, soo dat het Parbleu geen Kanailieuse Bediening is. Hoewel die Eer eygentlijker de

Sijn eerst de Braffos.

Wapendragers.

vol-

volgende Bediening toekomt / namentlijk de Tié-tiés, of so ik gesegt heb / Omroepers, om dat sy daar ook toe werden gebruykt. Dese werden door hun Meesters over al heen gesonden / by Vriend of Vyand, vermits sy een vrye Pas (namentlijk haar Muts) hebben / om over al te gaan en te keeren / te weten / als zy uyt gesonden sijn / en anders ook niet. En dieshalven kan men haar aanmerken als de Tamboers of Trompetters in tijd van Oorlog by ons. Jeder Dorp heeft ook een of twee van dese Quanten, om het geene gestolen / of vermist word / om te roepen / en de geboden der Overigheyd de gemeente aan te kondigen. 't Derde werk van haar is / om in een Raads-vergadering sittende / en dat de stemmen al te verward door den ander lopen / te roepen / tié tié, of / geeft gehoor! en hier van hebben sy ook eygentlijk hunne benaming gekreegen. Om haar uyt andere Negers te onderscheyden / soo dragense een Muts van een swart Apen-vel gemaakt / welkers hayr wel een vinger lang is / en daar en boven in hun handen een bos hayr uyt de staart van een Oliphant gemaakt / ook wel van dunne houte Reisjes, om daar mede de vliegen van hun Meesters lijf te weeren / als hen deselve komen bestormen. De vierde en laatste / 't welk ook wel de aansienelijkste Bediening is / sijn de Oppassers der Wijven. Hun voornaamste besigheyd is / om agt te geven / dat niemand vreemds de Vrugten van sijn s'Heeren Boomgaard komt te plukken; en dershalven dragense de naam van K.... Wagters. Dog ik gelove / dat die Schelmen, soose wat mooy van Smoel en Poten sijn / hun Meesters bogaard meermalen / als zy selver / besoeken. Vervolgens gaat haar opsigt ook over haar Meesters geheele Schat, waar van zy de Sleutels by sig dragen / 't geen buyten haar / aan niemand anders / al was het ook nog soo een na bestaande / werd toevertrouwd. En zy sijn het ook alleen / dewelke na de dood van haar Heeren, Bewijs en Rekening van desselfs staat en gelegentheyd / konnen / en ook moeten / geven. Buyten 't voorseyde hebben de Koningen geen Bedieningen meer / en UE. moet ook weeten / dat de Koningen het niet alleen sijn / die dus werden bediend; in geenen deele / een iegelijk voornaam

Tiétié, of Omroeper wat haar werk is.

Oppassers der Wijven is de aansienelijkste Bediening.

Aa Per-

Perſoon heeft eben deſelbe / en is daar in met den Koning gelijk. En by aldien hy een grooten Rijkdom beſit / ſoo munt hy veel malen boven den ſelven uyt.

Ik en vertrouw niet / dat UE. klagtig vallen ſult / dat deſe UE. te kort / maar wel te lang is gevallen. Dog dat ſal de hoogwigtigheyd van de Stof wel weg nemen / en'er UE. een welgevallen in doen hebben. In welke hoop / en verwagtinge ik deſen ſluyte / en onderſchrijve in de waardigheyd van / &c.

Eynde van den elfden Brief.

TWAALFDE BRIEF.

Behelſt voor eerſt de maniere van 't *Trouwen* der *Negers*. Een *Dogter* brengt niets mede ten *Huwelijk*, en een *Jongman* mede ſeer *weynig*. Onkoſten zijn op de *Trouwdag* gering. Veelheyd van *Wijven*. Derſelver *arbeyd*, en 't *Ledig-gaan* der *Mannen*. De *Wijven* der *Kooplieden* hebben het verre 't beſt. Eenige drijven *handel* met hun *Wijven*, en beſondere *argliſtigheyd* van die *Vrouwlieden*. Boetens wegens 't *Beſlapen* van een andermans *Wijf*, en hoedanig het ſelve werd bepleyd? De *getrouwde* hebben geen *gemeenſchap* van *Goederen*. Erven niets van den ander. Nog de *Kinderen* ook van hun *Ouders*. Hoe het met de *Erffenis* gaat? Sware *Straf* Landwaards in, over het plegen van *Overſpel*, ſijnde een ieder daar voor 't meerendeel ſijn eygen *Regter*. De *Wijven* en vermogen hun *Mannen* niet te beſtraffen, ſchoon deſelve *Overſpel* bedrijven. 't *Byſlapen* onder de *Wijven*, door de *Mans* verdeeld. *Bevrugte Vrouwen* werden geëert en ontſien. Belaggelijke *Plegtigheyd*, gebruykelijk als een *jonge Vrouw* voor de eerſte maal werd *bevrugt*. *Namen* aan de *Kinderen* gegeven. Wonderlijke *af-ſonderinge* van de *Vrouwen* in 't *Anteſe Land*, wanneerſe tien *Kinderen* ter weereld hebben gebragt. *Maanſtondige-Vrouwen* onrijn. *Beſnydenis*, en gedagten van eenige van waar ſy deſelve hebben. Van *Ongetrouwde*,

vroege Trouw, en waarom de *Vrouwlieden* het langst ongetrouwd blijven? Veelheyd van *Vrouwlieden*. Gemeene en openbare *Hoeren* werden tot dat *Ambagt* ingewijd. Haar geringe *Loon*; werden, alsse gesond sijn, hoog geagt. Ongetrouwde *Wijven* sijn wel geen *Hoeren* in *naam*, dog met'er *daad*. Beschrijvinge van de *algemeene Hoeren* in het *Ardrase Land*.

MYN HEER,

Mynen laatsten aan UE. is geweest/ op den...... t'zederd heb ik geen schrijvens van UE. vernomen/ niet tegenstaande/ dat'er in die tusschen tijd/ al eenige Scheepen op dese Kust sijn aangeland; dies ik byna niet en weet/ wat ik van UE. sal moeten oordelen/ of het door sloffigheyd, te veel werk/ of onpasselijkheyd, by komt; 't Laatste wil ik niet hoopen/ en het tweede kan men om aan een Vriend te schrijven/ niet voorwenden; mits het selve door alle veesigheyd diend te gaan. Dierhalven sal ik UE. aan het eerste schuldig houden/ ter tijd en wijle/ UE. sig met bondige redenen komt te verantwoorden/ en dese nalatigheyd in't toekomende met een van Stof wel opgevulde Brief, verbeterd.

In mijnen voorigen heb ik onder anderen gesproken van Oorlogen, en 't Bloedvergieten van Menschen, 't welk de selve doed verminderen en vergaan; en nu sal ik soodanige Stof behandelen/ waar door'er weder andere in desselfs plaats werden gesteld/ 't geen/ sullende door een eerlijk middel gebeuren/ noodsakelijk door den Band des Huwelijks moet geschieden. Hoe sulks onder de Negers toegaat/ sal het eerste van ons voorgenomen werk in desen zijn/ en daar na alle het geene dat naar het selve eenigsinds is gelijkende.

Het Trouwen der Negers geschied met weynig Plegtigheyd; want van behoorens een Huwelijkse Voorwaarde te maken/ daar van hebbense geen kennis/ behoeven ook niet over het Huwelijks Goed, nog de Bruyd-schat, te verdragen; en dierhalven heeft iemand/ die sijn oog op een jong Wijf, Van 't trouwen der Negers.

Wijf, (Maagd derf ik byna niet seggen) heeft laten vallen / niet anders te doen / als by de Vader, Moeder, of eenige andere Vrienden haar het naast bestaande / te gaan / en deselve van haar te eyschen; dewelke het ook seer selden komen te weggeren / indien het maar eenigsinds met de sinlijkheyd der Dogter over een komt.

Een Dogter is heel ligt te bekomen.

Is 't nu saak / dat de Dogter huwbaar is / en een Man kan lijden / soo neemd hyse na sig; dog anders sijnde / soo laat hyse nog eenige tijd by haar Ouders blijven; 't geen eenige egter niet garen doen om redenen / die ik hier na sal seggen. De Dogter brengt buyten haar Lighaam niets mede ten Huwelijk, en de Jongman heeft mede niet veel van doen / als eenlijk maar de onkosten, die op de Trouwdag vallen / op te brengen. Deese bestaan in een weynig Goud, Wijn, Brandewijn, en een Schaap voor de Vrienden, en nieuwe Klederen voor de Bruyd, 't geen meestendeels na 't vermogen van den Bruydegom is gerigt. Van alles dat de selve in dese gelegentheyd / soo aan de Bruyd als haar Vrienden komt uyt te geven / houd hy seer goede en nette rekening, om / of het mogt gebeuren dat zy 't eeniger tijd een weersin in hem mogt krijgen / en hem quam te verlaten / alsdan al het voorseyde Goed wederom te mogen eyschen; 't welk zy, of de Vrienden, in soo een geval hem nevens al de onkosten, die hy op de Trouwdag om haarentwil heeft gemaakt / tot een duyt toe weder moeten uyt keeren en voldoen. Dog soo hy haar komt te verstoten / soo is hy alles quyd, sonder het geringste van de Vrienden te konnen of mogen eyschen; ten waare hy gewigtige redenen kon bybrengen / dewelke hem om haar te verlaten / hadden aangeset / in welk geval hem het uytgeschootene ook weder voldaan moet werden.

Brengt niets mede ten Huwelijk en den Jongman ook niet veel, en de onkosten die op de Trouwdag vallen, sijn seer gering.

Waar van nette rekening werd gehouden, en waarom.

Op den Trouwdag wetense van geen Feest, of het bedrijven van eenige vrolijkheyd. 't Vrouwmens gaat alleen eenige dagen agter een met fraaye Kleeden, Goud, en andere Vercieringen meer / pronken / 't welk sy in soodanigen geval van malkander leenen of huren, zijnde daar in de geene gelijk / welke by ons / om op een Feest of Dood-maal eerlijk aan den slemp te geraken / sig met eens anders Pluymen vercieren.

Hebben geen Feest op den Trouwdag.

Een iegelijk trouwd soo veel Wijven als hy begeerd / en sijn staat mede brengt. Dog selden komense hier boven het getal van twintig, maar laten sig gemeenlijk al met drie, vier, tot tien toe / vergenoegen: en die geheel groots willen sijn / klimmen tot het genoemde getal van twintig op. De meeste deser Wijven moeten met het planten van Milhio, Jammes, of wat het ook sijn mag / voor hun Mannen in het Land gaan arbeyden / en daar en boven nog besorgen / dat de Man, t'huys komende / wat te eten vind; waar van weder het best is / dat sy hem / alswe reeds gesegt hebben / met seer weynig of ten minsten geringe kost konnen voldoen; en ondertusschen doen de meeste Mannen niet anders / dan ledig gaan, en verslijten hun tijd met Labbekakken, ('t geen men segd dat by ons het werk der Vrouwen is) en het suypen van Wijn de Palm, waar toe dese arme Wijven somtijds nog geld moeten opbrengen / en met hun arbeyd de wijndorst deser luye beesten, versaden. Dog andere / welke soo veel van het groote beest niet en hebben gegeeten / als insonderheyd de Vissers, en Wijnboeren, die sorgen mede nog eenigsins voor de Huyshouding, 't zy met het tappen, en verkoopen van Wijn de Palm, en de Vissers om ter Visvangst uyt te varen / of sig voor Roeyers aan ons te verhuren / al na de gelegentheyd sig op doet / en dese Huyshoudens leven ook het breedsaamste / en geraken het beste door de weereld.

Ieder Man trouwd soo veel Wijven als hy begeerd, en deselve moeten voor hem in 't Land gaan arbeyden.

De geene / die van eenig vermogen sijn / hebben twee Vrouwen, die meest altoos van den arbeyd sijn uytgesonderd / sijnde eerst de Oudste en voornaamste Vrouw, alhier *Muliere grande* of Opperste Vrouw genaamd. Deselve is het huyselijk bestier toe vertrouwd / en heeft het gebied over alle de andere. De tweede is de geene / welke hy sijn Afgod heeft toegewijd / en dienvolgende Bossum genaamt is. Van dese laatste maken de Negers seer veel werk / en sijn wonder gestoord / soo deselve van een ander werden afgesoent, en zy soudender ligtelijk (als het heymelijk kon geschieden) soodanigen straf over oeffenen / dat zy in 't gevolg niet in staat souden sijn / om hem die poetsen meer te speelen. Dog op sijn overige Wijven siet hy soo wonder

De voorname hebben gemeenlijk twee van hun die niet en arbeyden; als hun Opperste, en Bossum, waar van sy groot werk maken.

nauw niet / mits dat hy'er maar Geld van komt te trekken.

Sijn Slavinnen en niet van de lelijkste, en op wat dag of nagt sy van de Mannen werde beslapen.

De Bossums of Wijven aan hun Afgoden toegewijd / sijn Slavinnen, door haar voordagtelijk daar toe gekoft / en diesghalven ook niet van de lelijkste. By deselve slapense op de dag, of nagt, van haar Geboorte, en die hun Afgod toegeheyligd is; waarom deselve alle weeken een Vriendschap werd aangedaan. Wel te verstaan / soo wanneer de Mannen daar toe in staat sijn. En hierom rekenen zy hun lot ook geluckiger / als die van de andere Wijven.

Kooplieden Wijven aan 't Strand hebben het best.

De Wijven op / of aan 't Strand, aan voorname Kooplieden getrouwd / sijn het aldergeluckigste / mits sy-lieden, buytens huys, niet veel te arbeyden hebben / en egter van hun Mannen wel genoeg werden versorgd.

Eenige Negers trouwen veel Wijven om'er gemakkelijk van te leven.

Veel Negers zijn soo beestagtig / dat zy maar alleen veel Wijven trouwen / om'er een goed leven van te hebben / en vergulde Horens te mogen dragen; en sijn met de naam van een willigen Horen-beest wonder wel voorsien / mits dat zy'er maar door bevorderd werden: en daarom gevense aan hun Wijven volkomen last, om andere Mannen, tot haar te beslapen, aan te moedigen; 't geen die Schot-beesten dan hun Mannen aanstonds openbaren / die'er sijn nieuwen Swager wel braaf over weet te pluymen.

Listigheyd van soodanige Wijven om andere Mannen in 't net te krijgen.

't En is niet om uyt te drukken / wat listige trekken dese Phœdraes gebruyken / om de Manluy in 't net te krijgen / voornamentlijk vreemde Personen, en die haar niet en kennen. De sodanige sullense wijs maken / datse geen Man hebben / maar ongetrouwd en vry sijn: dog soo haast sijnse niet afgesoend, of den Man komt voor den dag / en doet hem het tegendeel haast gewaar werden / en hem met gevoelige en klinkende reden sijn ligtgeloovigheyd vervloeken.

Andere Wijven daer en tegen / waar van men seekere kennis heeft / datse getrouwd sijn / sullen haar Minnaars, om deselve tot de omhelsing aan te moedigen / een eeuwig stilswijgen beloven / en des nood sijnde ook wel Sweeren; dog de meeste komen hun woord na / als een Vrouw. Zy en seggen het haar Man niet / voor datse hem sien en by hem sijn. En zy souden ook ongeluckig sijn / by aldiense

het

het versweegen / en dat'er de Man door een ander agter quam; waarom men het dese Venus-diertjes niet seer kan wijten / datse hun Omhelser beklappen. En wil men het met reden voorstaan / en bekleeden / 't is immers een vaste en natuurlijke wet, dat een Vrouw gehouden is / 't welwesen en voordeel van haar Man te behartigen. En niet alleen dat sulks hier door geschiet / maar sy stellen sig selven buyten gevaar van quade bejegening, die sy met het te verswijgen / van hun Mannen hadden te verwagten. Pots tausend flapperment, segt den Duytser, dat dese mode eens tot in Europa overbloog? namentlyk / dat de Vrouwtjes aldaar soo veel vryigheyd mogten gebruyken / om onbeschroomd / een / of meer Luytenants tot hun Mannen te verkiesen / wat sou het Gild van Acteon binnen korten tijd aangroeyen en toenemen. Dog het en sou bylo egter niet goed sijn: want ik heb my wel laten wijs maken / als dat het voorseyde Geslagt, sonder dese vryigheyd / reeds al soo groot is / (voornamentlijk in de Landen die wat Zuydelijker als Nederland leggen /) dat het weinig scheeld of sy brussen in groote byeenkomsten malkander de Horens van de Kop af. Dog laat ik'er van afscheiden / de Stof is te teer voor my / om'er soo weyds van te handelen. Ik begeef my liever weder aan mijn eygen werk.

Het Beslapen van een andermans Wijf, boet de gemeene man onder malkander / met veertig, vijftig, en sestig guldens; dog de geen / die wel begoed sijn / moeten vry meerder vloeyen / voornamentlijk soo hy by een Vrouwmens is geweest / wiens Man mede van een groot vermogen is. Aan de soodanige komt het somtijds wel een duysend gulden, of twee te kosten. *Boetens over het Beslapen van een andermans Wijf.*

UE. soud sig bedoen / hoe aardig dese geschillen voor het Geregt werden aangelegt / en verweerd. Ik heb over saken van die natuur gedurende mijn aanwesen alhier / meer dan honderd malen de plaats van Opper-regter moeten bekleeden. UE. weet / dat het ontkennen de eerste Regel in de Regten is; en hier van weten de Negers sig ook wonder wel te bedienen; en sy sullen gemeenlijk de saak in 't eerst ontkennen / en dierhalven moet'er / om hen te overtuygen / *Werd aardig bepleit.*

seeker bewijs bygebragt werden. En wijl'er werd geoordeeld / dat het Vrouwmens wel de beste reden van wetenschap kan geven / soo is sy gehouden om selver in de volle

Door het Vrouwmens die de beschuldiging doet.

Vergadering te verschijnen / en aldaar haar beschuldiging op het klaarste voor te stellen / met heel naakt en breed te ontleeden / wat tijd, op wat plaats, en hoe de beschuldigde sijn saken heeft verrigt / en wat sy van hem heeft gekreegen? Om kort te gaan / sonder de minste omstandigheyd te vergeeten. Wat dunkt u / Mijn Heer, is dit niet een stigtelijk Regsgeding? seer net dit eerwaardige geselschap van oude Mannen, daar uyt dese Raads-Vergadering is te samen gestelt / voegende; behalven dat hier nog by komt/

En door den Jongman verweerd.

dat den verweerder somtijds sijn verschooning bybrengd/ dat hy wel van Leer heeft getrokken, en bereyd is geweest/ om een preuve van sijn Manmoedigheyd te geven / dog dat hy op de Grensen van sijn Vyandin genaderd sijnde / en op het gevolg denkende / een inkeer had gekreegen / en dieshalven sonder eenige dadelijkheyd te pleegen / sijn Geweer weder had opgestoken. Sy daar en tegen betuygd hoog en laag / dat hy tot in 't midden van haar Land is doorgedrongen / brengende soo veel blijken / en schijnbaarheden van haar tegendingers Wapenen by / als haar immers doenlijk is. Dies dat geseide eerwaardige Raadsheeren veeltijds sig verlegen vinden / om'er uytspraak over te doen; gemerkt beide deelen soo hartnekkig op hun stuk blijven staan / en dat een iegelijk sijn seggen met veele schijnbaarheden weet te bevestigen / waarom sy dan ook niet anders weten te

Werden door den Eed gescheyden.

doen / (gemerkt in dese saak geen getuygen werden geleeden) dan tot den Eed te komen / den welken te doen / den Jongman werd opgelegd / waar na sy hem vry spreeken. Dog indien hy weygert te sweeren, soo word hy veroordeelt.

Getrouwde Lieden hebben geen gemeenschap van Goederen.

De getrouwde hebben met den ander geen gemeenschap van Goederen, maar een iegelijk blijft in het besit van sijn eygen. En over de onkosten van het huyshouden verdragen sy met den ander / vallende gemeenlijk de kost den Wijven, en de Kleding den Mannen te beurd / om'er sorg voor te dragen.

Erven ook

Als een van beiden / te weten de Man of 't Wijf komt

te

te sterven / soo verschijnen de Vrienden, en neemen al de nalatenschap na sig / sonder dat Man of Wijf iets van het selve mogen trekken / of 'er door verrijkt worden ; niet tegenstaande zy nog veelmalen de onkosten van de Begraaffenis, moeten helpen dragen. *niet van malkander.*

Eenige Negers hebben buyten haar getrouwde Wijven, ook nog eenige Bysitten, of Concubynen, waar van sy somtijds meerder / als van hun eygen Wijven houden / en ook voor deselve meerder sorg dragen. De kinderen die sy by dese Bysitten krijgen / zijn onegt, en werden onder de verwandschap niet gereekend. *Bysitten der Negers, hoe deselve en haar Kinderen werden behandeld.*

Iemand een kind by zijn Slavin krijgende / 't sy dat hyse getrouwd heeft gehad of niet / sal na sijn dood voor Slaaf of Slavin, van sijn erfgenamen werden aangemerkt en gehouden. Dierhalven een Neger, welke sijn Slavin lieft / zal / om sulks voor te komen / haar voor sijn dood, met haar kind, of kinderen, vryheid geven / latende de Plegtigheyd, daar omtrent gebruykelijk / by zijn leven verrigten / als wanneer sy buyten 't geweld der Vrienden is gesteld / en voortaan als een vry Persoon ge-eerd word.

De kinderen, die sy by hun getrouwde Vrouwen winnen / sijn wel Egt, dog en beuren daarom egter geen Erffenis, wijl de kinderen op de Goud-Kust, Acra alleen uytgesonderd / van haar Ouders niet en erven. De oudste Soon alleen / indien sijn Vader een Man van Staat is geweest / te weeten / een Koning, of Capitein van een Dorp, volgt sijn Vader in desselfs waardigheyd op / en krijgt sijn s' Vaders Schild, en Sabel. Dog buyten dat niets ter weereld meer ; soo dat het hier niemand te stade komt van rijke / en welhebbende Ouders gebooren te sijn / ten ware dat de selve by levenden Lijve, ('t geen selden gebeurt) door natuurlijke liefde bewogen / hen het een of 't ander by setten. Dog sulks moet nog al stil en geheim geschieden ; want by aldien'er de Vrienden agter quamen / sy souden 't dese kinderen na haars Vaders dood weder tot een duyt toe doen uytkeeren. *Kinderen erven niet van hun Ouders.*

Met de Eerfbeuring gaat het al heel seldsaam toe / en na dat ik heb konnen ervaren / op de volgende wijs. Broe- *Hoe het met de Erffenis gaat.*

 ders

ders en Suſters-kinderen ſijn de regte en wettige Erfgenamen; met deſen verſtande nogtans / dat deſelve niet gelijkelijk tot de Erffenis komen / maar een Jongman de oudſte van ſijn Moeders kinderen ſijnde / Erft de nalatenſchap van ſijn Moeders Broeder, of desſelven Soon, en ſo mede de Dogter van haar Moeders Suſter, of derſelver Dogter.

Van Vaders kant rekenen ſy hen niet te beſtaan, konnen ook van deſelve niet Erven en waarom.

De Vrienden van s'Vaders kant / als haar Vader, desſelve Broeder, of Suſter, &c. rekenen ſy haar niet te beſtaan / konnen ook van deſelven geen Erffenis heffen. De reden / waarom? weeten ſy ons ſelfs niet te ſeggen. Maar ik meen / dat het hier in voorige tijden wegens der Wijven hoerery is ingevoerd / en datſe het / om even die ſelve reden als eenige Koningen in Ooſt-Indien, dus hebben ingeſteld / dewelke haar Suſters Soon voor haar eygen / tot de Koninglijke waardigheyd verheffen. 't Welk / ſoo ons de Schrijvers van die Landen verſeekeren / daar geſchiet / om dat ſy ſig konnen verſeekeren / dat haar Suſters Soon van haar bloed is; altans van s'Moeders wegen / 't welk ſy van hun ſelven / of eygen kinderen, niet en konnen doen. Want een vreemde Vrouw trouwende / en dat deſelve de Hoer speeld / en uyt die omhelſing een kind over gaard / ſo ſou het ſelve haar ten eenemaal vreemd ſijn.

Aan geſeyde Plaatſen, in Ooſt-Indien, ſijn de Koningen beſorgd om hun Rijk, en Kroon, aan geen vreemd Geſlagt na te laten; en hier / dat hun Goederen niet vervreemd mogen worden / en tot een ander Geſlagt overgaan. Dog wijl de Eer ver boven 't Goed te ſtellen is / ſoo ſoud ik / als een van beiden moeſt ſijn / overhellen om de Wet der Indianen te prijſen. En ik gelove / dat UE. van die ſelfde gedagte ſult ſijn.

Hoe het wanneer verder met de Erffenis, die geheel verward is, gaat.

Voorſeyde Eerfgenamen ontbreken / ſoo komen Suſters, of Broeders, tot de Erffenis. Dog die mede niet ſijnde / ſo volgen de andere Vrienden, die den Overledene van Moeders wegen het naaſte beſtaan. Dog de Rekening hier van is voor ons ſoo verward en duyſter / dat'er tot nog toe geen Europiaan het regte beſcheyd van heeft konnen krijgen / en ik ben verſeekert / datſe het ook nooyt ſullen krijgen; niet tegenſtaande de Negers het wel en ſeer net weeten / dies

dies men'er haar ook noyt in siet feylen of dwalen. Egter gebeurd het niet weynig malen / dat ter sake van Erffenis, groote geschillen onder haar ontstaan. Dog dat en komt niet / van dat sy onweetende souden sijn / wie tot de Erffenis het naaste is; maar om dat eenige die magtig van Volk, en Wapenen sijn / hun Regt tot de Erffenis verder als hen toekomt / willen uyt rekken.

Verschillen ter sake van Erffenis.

Hoe veel Wijven de Negers trouwen / heb ik UE. reeds gesegt. Hier in meenense hun grootste Glori geleegen te sijn; en hun Rijkdom in de veelheyd van Slaven; niet tegenstaande deselve veelmalen tot hun eygen verderf strekken; om reden / dat een iegelijk moet in staan / en boeten het quaad dat sijn Slaaf komt te bedrijven / 't sy van Diefte, Overspel, of wat het ook sijn mag / de Heeren werdender over aangesprooken / en moeten de boeten, die den Slaaf voor sijn gepleegde misdaad opgelegt werd / voldoen.

Der Negers Rijkdom bestaat in hun Slaven die veelmalen tot haar eygen verderf strekken, en om wat redenen.

Van g'gelijken moeten de Negers ook instaan voor haar Soonen, Neven, en verdere nabestaande; dog hier in helpen de gesamentlijke Vrienden gemeenlijk malkander; een iegelijk brengd na vermogen iets tot het selve toe: want soo sulks niet en geschiede / soo sou den Misdadiger, soo als ik in mijnen laatsten gesegt heb / ter dood of Slaverny werden verweesen.

Ik heb nu al eenigsinds breed van 't Trouwen der Negers, die omtrent het Strand woonen / gesprooken. Laat ons met eenen ook eens besien / hoe de Negers in het Land, in haar Egten Staat sijn levende / en de Straf, die sy aldaar aan de Overspeelders oeffenen; wijl sy / bevryd sijnde van der Europianen magt / daar omtrent veel strenger te werk gaan.

Een Negers Wijf aldaar beslapen sijnde / soo en is het niet nieuw / dat de geen / die het Feyt begaan heeft / ten eenemaal werd bedurven / en veelmalen moetender desselfs Vrienden mede om lijden: want soo de geen die beledigd is / een groote Magt heeft / soo en vergenoegd hy sig niet met den Misdadiger simpelijk te bederven; maar sal ook niet rusten / voor en al eer hy den selven van kant heeft geholpen.

De Negers Landwaards in woonende straffen 't Overspel veel swaarder, en somtijds

pen. En is 't saak / dat de Schuldige geen vrye Neger, maar een Slaaf is / soo staat sijn dood onwedersprekelijk vast / en dat op soo een wreeden wijs / alsse maar konnen uytdenken. Waar en boven desselfs Heer nog voor de daar toe gestelde boete werd aangesprooken. En wijl de Manlieden hier soo ligt geen handel drijven met hun Wijven, als aan 't Strand, soo is een Vrouwmens, welke daar op Overspel werd betrapt / in groot gevaar van haar leeven / ten sy de Vrienden met een goede Geldsomme den Man komen te versoenen. Dog die met haar Mans Slaaf te doen heeft gehad / is gewisselijk Lijveloos, soo ook de Slaaf met wien sy heeft geboeleerd. En daar en boven moeten de Vrienden aan de Man nog al iets uytkeeren.

ook met de dood.

Een iegelijk is hier omtrent sijn eyge Regter.

Jeder voornaam Neger is in dusdanigen geval sijn eygen Regter voor het grootste gedeelte / en is 't saak / dat hy sig te swak bevind / soo versoekt hy sijn Vrienden om hem te komen helpen; welke sig daar toe aanstonds gewillig / en bereyd toonen / gemerkt sy alle mede een veeg uyt de Pan krijgen.

Sware Geldsommens welke daar over 't Beslapen van een anders Mans Wijf werden betaald.

De Negers in het Land sijn ongelijk Rijker, als de geen die onder ons woonen; en dieshalven werden de geen dewelke aldaar komen te sondigen, by uytnementheyd swaar gestraft. Ik heb van boetens gehoord / die wegens 't Plegen van Overspel gegeven sijn / welke over de vijftig duysend guldens bedroegen. Daar sijn seer weynig Plaatsen op de Goud-Kust, waar dat ik niet gelegen heb / behalven Acra, Apam en Cormantijn, en my staat niet te booren / dat ik op alle Plaatsen, waar ik gewoond heb / eenen Neger heb gesien / dewelke soo een Rijkdom in de weereld had / selfs geen Koning, of hy sou sijn geheele Have en Besit, te geld moeten maken / en dan sou het met de meeste nog al sober by komen; dog hier van wil ik de Aquamboesen Koning, en na de roep gaat / die van Acron, uyt sonderen / welke met hun beide meer Goud en Goed besitten / als al de anderen te samen.

Hoe swaar de straf over het Overspel

Niet tegenstaande de Straf, wegens Overspel, soo als UE. hebt gehoord / te Landwaards soo wel over de Vrouw als Man gaat / soo en laten de meeste Wijven 't dog niet /

om'er

om'er sig aan te besondigen; en 't selve is ook soo een grooten wonder niet / want bekend sijnde dat sy veel heeter van natuur vallen als de Mannen, en sig met hun tien of twintigen met eenen Man moetende behelpen/welke veelmalen te swak is om een uyt haar genoeg te doen ; soo en sijnse nergens anders op uyt / als hoese iemand tot hun wil sullen krijgen / en sommige van haar souden liever de dood ondergaan / als dat soet ontbeeren. Dog overmits de Manlieden aldaar / overwegende de sware straf die'er toestaat / so ligt tot het selve niet te beweegen sijn / soo gebruykense andere listen om deselve daar toe als te dwingen / neemende de Jongmans waar / alsse alleen sijn / en haar Kleed van het Lijf werpende/vallen sy deselve op het Lijf, en sweeren/ soo by aldien hy haar niet te wille begeerd te sijn / datse hem by haar Man sal gaan aanklagen / dat hy haar tot onkuysheyd heeft aangesogt. En schoon dese Jongman soo kuys mogt sijn / als Joseph geweest is / 't en sou hem niet mogen baten / want soo het maar openbaar wierd dat hy een Vrouwmens in geseyde staat had gehad/soo sou 't met hem gedaan zijn; sullende het hem gantschelijk niet verschoonen / dat hy tot sijn verantwoording sou willen inbrengen/als dat sy tegens sijn dank by hem gekomen was / men sou niet hem, maar het Wijf gelooven. En hoedanig de haat van dusdanigen Wijf is / heeft de weereld ons met veel voorbeelden geleerd / en tot hoe verre haare woede somtijds is uytgebarsten.

is, dog so en laten de Wijven het niet na om het selve gestadig te plegen.

En wat listen zy om tot hun Oogwitte raken, gebruyken.

Andere wederom merken de Plaats af / waar dat de geen/ op wien zy hun onkuys oog hebben laten vallen / gewoon is te slapen , als wanneer zy sig soetjes by hem ter neder komen leggen / sonder dat hy het gewaar werd / en hem na eenige tijd opwekkende / porren sy den selven aan / om haar lust te boeten : en by foute van dien / hem verseekeren van sodanigen gerugt te sullen maken / dat hy met'er haast by haar sal betrapt werden / 't geen sijn seekere dood sou sijn. Vervolgens om hem aan te moedigen / segtse / aldaar sonder iemands weten gekomen te sijn / en datse het dienvolgende sonder kennis van haar Man , of iemand anders / konnen klaren. Dese Jongman aldus overvallen sijnde

de/ is/ wil hy van haar ontslagen werden/ genoodsaakt/ haar begeerte op te volgen. Is 't nu saak / dat het geheim blijft / soo speelen sy dat kunsje wel meer tot dat de bakens eyndelijk uytbreeken / en zy-lieden loon na werken komen te ontfangen. De Mans, welke op dese wijs aan hun eynde komen / zijn waarlijk te beklagen / en de Wijven zijn van 's gelijken mededogens waardig: want deselve soo wel van vlees en bloed zijn/ als de Mannen, en de swakheden immers soo seer onderworpen / als deselve / soo moetense sig seekerlijk beklagen/ dat de Mans soo veel voorregt boven haar hebben. Ken ik UE. te regt / Mijn Heer, soo geloof ik / by aldien het aan ons stond / dat wy hier in soo goeden / en te gelijk ook eerlijken voorsiening souden doen / waar mede dese arme Schepsels reden souden mogen hebben / om sig ten vollen vergenoegt te houden.

De Wijven vermogen de Mannen niet te bestraffen, schoon den selven sig in Hoerery te buyten gaat.

't Is een vaste / en onwederspreekelijke Regel, dat waar Jalousy, of Minnenijd is/ daar is met eenen ook liefde; dese beide Hertstogten zijn soo vast aan een verknogt, datse/ schoon van een strijdige werking / egter maar eene saak schijnen uyt te maken. Dog hoe Minyverig de Swartinnen ook omtrent hun Mannen zijn / soo hebbense dog niets te seggen/ schoon den selve zijn vermaak met andere Vrouwlieden gaat neemen / en zy daar door gebrek komen te lijden; sy moetender hem met soetigheyd sien af te leiden / en soodanig tragten te liefkosen, dat hy andere omhelsingen varen laat / en het maar alleen met haar houd: want om 'er den Man qualijk over te bejegenen / staat / behalven sijn voornaamste Vrouw, aan niemand vry. Dog dese derf het sig bywijlen wel onderwinden / om'er hem dapper over te heekelen / en te dreygen / als hy soo voort wil / hem te sullen verlaten; dog dit moet mede al geschieden / als de Man in een goede luym is: want anders en soude zy'er niet veel mee op doen.

Eerwe verder gaan / wil ik UE. niet nalaten te seggen/ als dat het geene ik UE. van de Negers uyt het Land heb mede gedeeld / ik sulks niet by eygen ondervinding en heb/ vermits aan die Plaatsen nooyt ben geweest; 't is alleen t'sa-

t'samen gesteld uyt het Verhaal der Negers die daar van daan komen; dog egter soodanige / die ik in die / en andere saken meer / wel geloof verf geven. Diesweegens verkoop ik 't UE. voor het myne niet.

Jeder Vrouw doet haar best om de Man op het alder-meeste te mogen believen / om daar door de Lief kosinge van hem als te winnen / gemerkt dit voor het meerendeel / van het welbehagen des Mans afhangt. Dog de meeste Negers maken hier omtrent een verdeeling / en om alle twist voor te komen / gevense dese vriendelijkheyd aan hun Wijven by beurten. De geene / welkers beurt het is / en datse wel by haar Man staat / en het hem geleegen komt / soo werdse dien Nagt van hem geliefkoost; dog anders sijnde / soo staatse op / soo alsse by hem is gaan leggen; en egter is haar Toerbeurd over / schoonse maar als een Tantalus tot den hals toe in 't water gestaan had / sonder van het Nat te mogen proeven. De Beurd van 't By-slapen onder de Wijven verdeeld.

Een Vrouw soo gelukkig sijnde van bevrugt te werden / werd seer van den Man ge-eerd, en ook opgepast; en is het voor de eerste reys / soo werden voor haar rijke Offerhanden aan den Afgod gedaan / op datse wel bevallen mag. De bedrijven omtrent een Vrouwmens, die voor de eerstemaal werd bevrugt, sijn sot / en belaggelijk genoeg. Soo haast sy van haar Swanger gaan seekere kennis hebben / brengen sy deselve na de Zeekant om gewasschen te werden. Dog eerse soo ver komt / werdse de geheelen weg over / door een groote menigte aankomende Jongens en Meysjes gevolgd / dewelke haar na schreeuwende / met alderhande drek, en vuyligheyd gooyen / tot datse aan Strand gekomen sijn / wanneerse haar in de Zee dompelen / en wel schoontjes afwasschen. Waarom dit geschiet / is my onbekend / als alleenlijk dat sy wanen / by aldien het wierd nagelaten / dat de Moeder, het kind, of iemand van de naaste Vrienden seekerlijk binnen korten souden moeten sterven. Een Vrouw die Bevrugt is, werd seer ontsien en van den Man opgepast. Plegtigheyd omtrent de geen die voor de eerstemaal Bevrugt is.

Soo haast een kind is geboren / en dat de Paap het ingewijd en beswooren heeft / soo krijgt het / als het wat meer als gemeen is / drie Namen, (alhoewel het altoos maar met eenen werd genoemt) eerstelijk na de dag van de week / op Veele, en verscheyde Namen aan de Kinderen.

gegeven, en van waar zy deselve halen.

op welken sy geboren werden; en dan vervolgens soo het een Soon is / na sijn beide Grootvaders, en een Dogter na haar Grootmoeders; dog dit en volgen al de Negers juist so striktelijk niet na; want eenige noemen hun Kinderen wel na haar eygen selfs, of eenige van haar andere Vrienden. Vervolgens groeyen met de jaren te gelijk ook de Namen aan. Heeft iemand sig in den Oorlog dapper gedragen / hy werd daar na genaamt. Verslaat hy een voornaam Persoon van den Vyand; van 's gelijken. Doot hy een verslindend Beest, al weder een nieuwe naam. Dog ik sou dag werk hebben / met al de Namen, en van waar sy deselve krijgen / op te tellen. 't Sal genoeg sijn te seggen / dat het getal der sommigen wel tot twintig stuks kan oploopen. De voornamste daar van en waar mede hy het meest is vereerd / werden ten sijnen lof / als hy ergens Wijn de Palm sit en drinkt / opgenoemd / en daar mede sijnse wonder wel gediend. Haar gemeene Naam, en waar mede sy dagelijks werden aangesproken / is een van de geen / die sy op haar Geboorte hebben gekreegen. De sommige werden ook wel genaamt na 't getal van kinderen door haar Moeder ter weereld gebragt; als het agtste, negende en tiende kind. Dog dit gebeurd maar alleen aan de soodanige / welkers Moeder boven de ses, of seven kinderen ter weereld heeft gebragt.

Affondering der Vrouwen in het Antese Land, die tien kinderen ter weereld hebben gebragt.

Als een Vrouw in het Antese Land tien kinderen heeft gebaard / soo moet sy sig van haar Man af sonderen / en een geheel rond jaar in een kleyn Hutje van de menschen afgescheyden gaan woonen / waar datse van alles / dat tot onderhout van haar leeven noodig is / werd versorgt; en na dat de geseide tijd om is / en de Plegtigheden hier omtrent gebruykelijk / verrigt sijn / soo keertse weder by den Man in / en leefd met den selven soo gemeensaam als voorheenen. Dit doen / weet ik niet / dat van eenig Land-aart werd nagevolgt / en waarom het hier geschied / is my ook onbewust / als dat het een bygeloovigheyd is / waar door sy het een of ander ongeluk meenen van sig te weeren.

Maanstondige Vrou-

De Vrouwen, welke het gaat na de wijse van hun kunne / sijn voor die tijd niet alleen onrijn en afgescheyden van haar

Man-

Mannen, maar mogen ook niet in een andermans huys gaan / altans niet om te vernagten. En op sommige Plaatsen moeten zy sig in een kleyn Hutje, naast het huys van haar Man, of Vader ophouden.

wen sijn voor die tijd onrijn.

Op de Goud-Kust werden de kinderen niet besneeden, uytgesonderd aan Acra; dog waar deselve de Besnijdenis, en de andere het onrijn houden van geseide Vrouwen, van daan halen / is my niet bekend: en om het tot de tyden der Jooden over te brengen / dunkt my wat te ver gehaald te sijn: alhoewel eenige Europianen het daar van willen afleiden / door reden van dese hunne stelling gevende / dat de Negers nog veel Wetten onder sig hebben / welke met het Jodendom een goede overeenkomst hebben / als het vooren geseide van de Vrouwen, en het Besnijden der kinderen / 't eeren van de Maan op welke tijd de Jooden hun Feest aanvingen / 't Trouwen van zijn 's overledenen Broeders Huys-Vrouw; en veel andere saken meer / waar inse het met den ander meest eens sijn / en voornamentlijk de Namen, waar van men'er hier verscheyde vind / even soo als ons deselve in het Oude Testament voorkomen. Dog dit alles en kan my om het voorseide gevoelen toe te stemmen / niet beweegen / ik wil dan veel liever geloven / dat het van de Mahometanen herkomstig is / (welkers Godsdienst dog een Rapsodie, of Mengelmoes uit het Christendom, Joodendom, en Heidendom is /) en dat het van 't eene Landschap tot het ander overgaande / eindelijk tot hier toe is gekomen. En om dit nog meer te geloven werd ik door die van Ardra en Fida grootelijks gesterkt; want deselve nog huyden gewoon sijn hun Koophandel eenige honderd mijlen Landwaards in / na de Barbaryse Kust te dryven. Dus het geen dwaling sijn sou om vast te stellen datse ook tot in der Moren Land toe gaan. 't Geen soo sijnde / soo was 't ligtelijk te denken / dat zy van deselve eenige stukken / rakende den Godsdienst, geleerd / en na herwaards overgebragt hadden.

Besnijdenis, en van wat geslagt of Volk eenige die willen afleyden.

Gedagten van den Schrijver des aangaande.

Nu weder als vooren. Menschen, die sig (ten minsten voor een tijd /) buyten het Getrouwde leeven houden / werden hier ook genoeg gevonden / soo wel Vrouwen als Mannen,

Van de Ongetrouwde.

nen,

nen, (dog egter ongelijk meerder van de eerste / en dat om twee redenen / die ik dadelijk sal melden /) en deß niet tegenstaande / siet men weynig Negers sterven / of het moest heel jong sijn / die niet getrouwd sijn geweest. De Mannen trouwen soo haast zy de onkosten van de Trouw konnen opbrengen / en vermits dit voor den Gemeenen-man seer weynig is / soo raken deselve al heel vroeg aan 't Wijf. Voorname Lieden kinderen, dewelke rijke / en hengs toe genegde Vrienden hebben / en dewelke het dieshalven aan geen Geld en ontbreekt / sijn veelmalen al getrouwd / eerse eens ter deegen weeten wat een Wijf in heeft. En by aldien eenige huyshoudens sig met den ander willen vermaagschappen / soo trouwen sy hun Kinderen al van de Geboorte af aan malkander / waar omtrent geen andere Plegtigheden gebruykt werden / als dat de Ouders deswegens met den ander overeen gekomen sijn.

Vroege trouw.

De redenen / waarom de Vrouwen hier langer ongetrouwd blijven / sijn eerst / om dat sy in 't vrye Leeven, en de omhelsingen van veel en verscheyde Mans-persoonen, meerder vermaak en genoegen scheppen / als van een alleen / alhoewel dit slag van Vrouwen gemeenlijk aan den Gemeene-man trouwende / sig dog selden met den selven alleen vergenoegd houden.

Reden waarom de Vrouwen het langste ongetrouwd blijven.

De tweede reden is / de veelheyd van het Vrouwelijke geslagt / mits hier ongelijk meer Vrouwlieden als Mannen werden gevonden / en daarom moetense ook soo lang wagten / tot dat haar iemand komt te eysschen. Dog dit wagten en verveeld haar in geenen deele / wijlse onderwijlen dapper in Grasduynen gaan / en'er de Roest uyt houden / te meer om dat haar het selve tot geen schande werd gerekend; nog sy en mogen ook voor geen Hoeren werden uytgescholden / mits dat nog een afsonderlijke Hanteering is / waar van dadelijk. Al schoon de voorseyde Wijven dus eenige jaren agter den ander hebben gearbeyd / so sijnse daarom niet een hayr te minder / maar krijgen te sijner tijd nog al een Man.

Veelheyd van Vrouwen hier te Land.

Hoerery is hier geen schand.

In de Landen van Eguira, Abocroe, Ancober, Axim, Ante, en Adom, heeft men Vrouwlieden, dewelke nooyt

Vrouwlieden aan

en

en trouwen / en die maar eenlijk Hoeren mogen genaamt werden / deselve werden tot dat Ambagt ook wel feestelijk op de volgende wijse ingewijd.

wien de naam van Hoeren maar alleen eygen is.

Wanneer de Mancevos sien / dat haar een algemeene Hoer ontbreekt / soo gaanse na de Caboceers met versoek / dat deselve'er een voor 't Gemeen willen koopen / dewelke dan een Slavin, die wat hups is / sien in te koopen / of andersinds doen de Mancevos de koop wel selfs. Dit Vrouwmens dan van wiense ook gekoft mag sijn / werd op de openbare Markt gebragt / nevens een andere (die in dat Ambagt al volleerd is) om haar te onderrigten / waar na zy sig in 't toekomende sal hebben te gedragen. Dit volkomen verrigt sijnde / soo werd de Nieuweling met Aarde besmeerd / en voor haar eenige Offerhanden gedaan / op dat sy in haar toekomende Staat, mag gelukkig sijn / en veel Geld winnen. Dit mede gedaan sijnde / soo komt een kleyne Jongen, die tot het Minnespel nog onbequaam is / weke in 't openbaar / voor 't gesigt van de geheele weereld / en alle / 't sy jong of oud, daar tegenwoordig sijnde / met dit Vrouwmens in schijn te doen heeft; waar meede sy haar een indruk willen geven / datse van nu af aan / gehouden is / om een iegelijk / die tot haar komt / te ontfangen / sonder selfs dusdanige Jongens uyt te sonderen. Het spel van den Jongen over sijnde / soo werd haar eenige treeden van de weg af / een kleyn Hutje opgeslagen / waar in zy sig agt à tien dagen lang moet ophouden / en sig aldaar met een iegelijk Mansperson, die tot haar komt / vermengen. Hier na krijgtse de eernaam / van Abelcré of Abelecré 't welk een algemeene, of openbare Hoer, beteekend. Men besteld haar vervolgens een woonplaats, by een van haar Meesters, of ook wel alleen aan een afgesonderde oort van 't Dorp, mogende zy voortaan / en haar geheele leven lang / 't gebruyk van haar lighaam aan niemand weigeren / hoe weynig loon deselve haar ook willen geven / 't geen selden de waarde van een stuyver te boven gaat: 't en zy / datse iemand soo wel mogt gevallen / die haar wat meerder gaf: dog dat is sijn beleeftheyd, waar in niemand is gehouden.

Wie deselve sijn, en hoedanig sy tot die Hanteering werden ingewijd.

Hoeren loon heel gering.

Jeder Dorp in de boven genoemde Landschappen, hebben een stuk of drie van dese elendige Schepsels, al na hun Gemeente groot is. 't Geld dat zy komen te verdienen/ brengense aan haar Meesters, die'er haar dan weeder soo veel van uyt keeren/ als tot onderhoud van haar lighaam/ en om sig van Kleederen te versorgen/ van noden is.

Is voor haar Meesters.

Elendig sijn dese Vrouwluy, wanneerse na eenige tijd/ door Venus-siekte werden aangetast; 't geen selden lang aanloopt: want/ gemerkt zy dagelijks met soo veel/ en verscheyde Menschen moeten omgaan/ waar van de eene Rein en de andere Besmet is/ soo loopen sy gestadig gevaar. En in dusdanigen geval moeten sy in haar onreinigheyd vergaan/ wijl het heel selden gebeurd/ dat iemand het sig aantrekt/of haarentwegen met eenige ontferming werd bewogen/ selfs niet haar eygen Meesters, wiense in eygendom is toebehoorende. Want soo haast de winsten maar komen op te houden/ trekken die'er de handen van af/ sonder dat sy'er eens meer na om willen sien/ en dus krijgen dese arme Schepsels een elendig/ en rampsalig eynde.

Elendige staat deser Vrouwlieden, soo wanneer door onrijne Siekten werden aangetast.

Dog soo lang sy Gesond, en in haar Fleur sijn/ werdense in hoogagting gehouden. En men kan een Land of Dorp geen meerder leed toevoegen/ nog gevoeliger treffen/ als met dese Hoeren in verseekering te nemen. Als/ by voorbeeld/ de Koopman van Axim verschil met sijn onderhoorige Negers krijgt/ soo kan hy haar niet eerder of ligter tot reden dwingen/ dan dat hy/ als gesegt is/ dese Hoeren by de kop laat vatten/ en binnen sijn Fort houd: want so haast komt sulks de Mancevos niet ter ooren/ of sy gaan met een opgetoge zeil na de Caboceers, om deselve met kragt aan te setten/ dat sy den Koopman voldoening moeten doen/ en met hem vereffenen/ om daar door haare Hoeren weder in vryheyd te mogen krijgen. Datse dit soo kragtig voortsetten/ is/ om dat de geene/ welke geen eyge Wijven hebben/ gedurende 't gevangen sitten der Hoeren, honger moeten lijden/ ten waare sy sig met gevaar/ by een andermans Wijf wilden vervoegen. Hier van kan ik met goede sekerheyd/ en eyge ondervinding spreeken: also ik'er meer dan eenmaal de Preuf van genomen heb: want

Dog in gesondheyd, en volle Fleur sijnde werdense hoog geagt.

de

de eene tijd vijf à ses Caboceers verseekerende / en de andere tijd twee à drie Hoeren, soo sag ik / dat sig met de eerste byna niemand / dan hun eyge Vrienden, en bemoeyden; daar in tegendeel voor de laatste het geheele Dorp op de been quam / en een ieder / schoon hem niet rakende / voor derselver vryheyd in de weer was.

In de Landen van Commany, Elmina, Fetu, Saboe, Fantijn en soo voorts / heeft men geseyde Hoeren niet / en egter behoeft een vry Gesel daar niet verlegen te sijn: want't'er noopt ongetrouwde Vrouwluyden ontbreken / en die sijn byna alle / sonder veel uytsondering te maken / (t'en sy se nog heel Jong sijn /) Hoeren; en eenlijk maar met dit onderscheid / dat sy'er de naam niet van voeren / en met de Jongmans over 't loon mogen verdragen / ook datse niet gehouden sijn een iegelijk toegang te vergunnen / maar dat sulks van hun eygen welbehagen afhangd. Dog 't Loon belangende / sy laten sig met soo weynig vergenoegen / dat daar selden veschil over valt. En of dit tot gerief der Jonge Luyden nog niet genoeg was / so en ontbreeken'er daar en boven geen oude Matronen, dewelke een geheele Winkel, of Queek-school, van dit slag van Volk opregten / en de mooyste voordagtelijk voor den verlegen man sijn opvoedende.

Ongetrouwde Wijven zijn meest alle Hoeren, dog en dragen derde naam niet van, en blijven hun eygen Meester.

In 't Landschap van Fida, en daarom heen / in al de Ardrase Landen, heeft men meede de voorseyde gemeene Hoeren in een groote menigte / en voor nog geringer prijs als op de Goud-Kust. In 't Fidase Land heb ik een menigte van Hutjes gesien / niet langer dan tien voeten, en omtrent ses breed / staande het geheele Land door by de groote wegen. Hier in moeten sig geseyde Vrouwlieden op seekere dagen van de week / laten vinden / om een iegelijk / die 't gevald / te gerieven. En terwijl dese Landen sonderling Volkrijk sijn / voornamentlijk van Slaven, en dat de getrouwde Wijven hier wonder kort werden gehouden / soo moeten dese Vrouwlieden op die dagen swaare aanstoot lijden. En men heeft my willen verseekeren / dat eenige van deselve wat fraay van Leest sijnde / op eenen dag met dartig Manspersonen te doen hebben. Of die nu haar be-

Gemeene Hoeren in de Ardrase Landen.

 koms

komst niet konnen krijgen? sou men aan Livia, by aldien sy nog in weesen was / mogen vragen. Ik sal / als my des niet verstaande / niet onderwinden om'er het oordeel over te vellen.

Het schijnd schier ongeloofljjk / en egter werd'er hier niet aan getwijffelt. Haar Loon, dien sy hier mede verdienen / bestaat in drie Horentjes, alhier Boesjes, en by ons Caurits genaamt / bedragende daar te Land omtrent de waarde van twee duyten. Dit is een gesette prijs, en hier van moeten sy leven en bestaan, ten waare sy buyten dat nog eenig Handwerk konden doen / om iets over te winnen: want terwijlse aan niemand toebehooren / soo en siet geen Mensch na haar om / sy en werden tot dit Ambagt ook niet ingewijd als op de Goud-Kust; maar voorname of rijke Wijven op haar Sterfbed leggende / koopen eenige uytlandse Slavinnen, die sy / om tot dese hanteering gebruykt te werden / aan het Gemeen schenken. En hier mede meenen die Juffers, datse werken van barmhartigheyd doen / en dit verstrekt haar / soo ik een gelijkenis soo verscheiden van den ander / alhoewel van een en het selve oogmerk / mag maken / voor Zielmissen als by de Papisten. Gy / nog ik / sullen / na mijn gedagten / het oordeel vellen / welk van beiden meerder vrugt aan den gever sal doen. Wy sullen haarlieden daar liever selfs voor laten sorgen / en maar alleen seggen / dat dese Jouffrouwen het sig vastelijk inbeelden en niet en twijffelen / of het sal haar in het andere leven werden vergolden. En hoe meerder Hoeren sy voor het Gemeen koopen / hoe grooter vergelding sy sig beloven hier na-maals te sullen ontfangen.

Werden tot die Hanteering niet ingeweid, maar door rijke en vermogende Vrouwen aan het Gemeen geschonken, en wat deselve daar mede voor hebben.

't Eynde van deese Hoeren is / als op de Goud-Kust, te weeten / arm, en elendig, en nog te meer / om dat sy hier grooter torn moeten uytstaan / daarom ook des te eerder siek en besmet worden / en waar door sy ook nog heel jong sijnde in de Poel van Acheron gedompeld en versmoord werden: sijnde selden soo gelukkig / datse tot een redelijken Ouderdom geraken.

Redenen des Schrij-

Nu / heb ik UE. Mijn Heer en waarde Vriend, lang en breed onderhouden / wegens het Trouwen der Negers, en alles

alles opgedist en voorgeset wat de Winkel van Venus alhier is uytleverende. Ik soude my sonderling bedrogen vinden / by aldien UE. mijn maniere van schrijven / door gaans in desen gebruykt / quamt te laken. Want by aldien ik maar de alderminste bewusthegd hadde gehad / dat UE. tegenwoordig met de oude stijve destighegd waard beset / sijt verseeckerd / dat ik my selven verwrongen / en als geweld sou aangedaan hebben / om het op een sediger manier te hebben mogen behandelen. Dog ik kan my niet verbeelden / dat UE. soo schielijk van inborst soud verandert sijn / dieshalven aanmerkende de Stof, welke in sig selven fotsig, en geheel dierlijk is / en daar nevens my voorstellende / van wat drift UE. voormaals sijt gedreeven geweest / namentlijk / dat UE. en ik / veel liever van die saken op een Raillante wijs hebben willen redeneeren / als 'er ons eenigsinds méde te besoedelen / het selve voor de Sluypers, (waar van het spreekwoord segt / stille waters hebben diepe gronden,) overlatende. En dit is de reden waarom ik het op geseide Leest schoeyende / soodanig heb verhandeld / als het UE. en my voor desen heeft konnen vermaken. Dies ik ook in antwoord deses UE. sijn toestemming / en goed keuring / hier op te gemoet sal sien / aan het welke soo weynig twijffel sla / als UE. behoeft te doen / van sig te verseekeren / dat ik nooyt gebrekig sal bevonden werden / om van gantscher harten te sijn / &c.

vers waarom hy dese brief op een Raillante wijs heeft opgesteld, en verhandeld.

Eynde van den twaalfden Brief.

BESCHRIJVING
VAN DE
GUINESE GOUD-KUST.

Waar by gevoegt is, een net verhaal van den

SLAVEHANDEL;

En een generale Beschrijving van de *Slave-Kust*, of *Ardrase Landen*, mitsgaders een omlandse *Reis* door den *Schrijver* in den jare van 1698. gedaan, na *Rio de Gabon*, *Cabo-Lopez di Gonsalvez*, de *Eilanden* van *Sainct Tomé* en *Annaboa*, en wederkomst op de *Goud-Kust*.

TWEEDE DEEL.

BESCHRYVING
VAN DE
GUINESE GOUD-KUST.

DERTIENDE BRIEF.

Is eerst spreekende hoedanig de *Negers* sig ontrent een sieke gedragen. Verlaten sig niet op de Geneesmiddelen alleen, maer offeren voor den sieken; en wat. Dankbaerheid naer herstelling aen de Geneesmeesters. Verandering van Heelmeesters, en nieuwe offerhanden; van 's gelijken van de dienaers der Blanke voor hun Meesters; van de *Mulattinne* voor hun Mannen; werd van eenige *Europianen* goedgekeurd. Geneesmiddelen, en derselver gebruik, 't gunt met de quael schijnd te strijden; en werd egter goed bevonden. Groote kragt der groene Kruiden in siekte, en selfs ook voor wonden; anders ook waerom den kranken overleeden is, en een geval deswegens met een van des Schrijvers sijn dienaers. 't Vragen aen den Dooden, en Afgod, en wie'er antwoord. 't Schrijven van sommige, dat de *Negers* de Duivel om raed vragen, wedersprooken. Hoedanig 't vragen aen den Dooden geschied. 't Kaal scheeren en gebaer maken der Wijven over 't afsterven van haerlieder Man. Rijniging van 't doode lighaem. 't Beklagen van Rouw met geschenken, kleeden, en opschikken van den Dooden. Hoe het Lijk werd begraven. Pragtigen uitvaerd van voorname persoonen; en op wat wijs sy deselve sonder 't rotten eenige maenden boven de aerde houden staen. Menschen voor deselve geofferd, en wreedheid daer ontrent, van den Schrijver selfs bygewoond. 't Bouwen van een hutje boven 't Graft, en 't schrijven van sommige deswegens, wedersprooken. Verjaring van den uitvaerd. De *Negers* sijn gaerne in hun Vaderland begra-

ven, of dat anderſints haer Gebeente daer word gebragt; en hoedanig dat geſchied.

MYN HEER,

Zedert mijnen laetſten voor ontrent een maend voorleeden/ ben ik vereerd geworden met den uwen van den 25.... Men ſegt voor een gemeen Spreekwoord: Lang vaſten ſpaerd geen brood. Dat ſelfde bevinde ik tegenwoordig waer te zijn; alſo beooge U E. in 't ſtellen van geſeide Brief, de penne van een vaerdigen Schrijver heeft gehad; en waer mede U E. de klagte van mijnen laetſten ter regter tijd ſijt voorgekomen. Ik houde my dieshalven volkomentlijk voldaen / ſonder dat U E. meerder verantwoording of verſchoning wegens U E. nalatenheid nodig heeft by te brengen. Sijnde met eenen verblijd U E. en Mejuffrouw, U E. waerde Huisvrouw, geſondheid te mogen verſtaen. Ik bidde den hemel / U E. geſamentlijk nog een reeks van jaren daer by gelieve te bewaren.

U E. verkondſchapt my onder anderen mede 't ontfangſt mijner brieven van den .... makende met de vier vorige de geheele verdeeling van deſe Kuſt uit. 't Is my lief en aengenaem / dat U E. vergenoegt ſijt met de verklaring en opening/ die ik U E. van onſen handel hier ter Kuſt heb gegeven: te meer / om dat U E. met my van een en het ſelve gevoelen ſijt; nevens de beloſte welke U E. my doed / om 't ontwerp, dat ik tot verbetering heb opgeſteld / ter tijd en gelegentheid te ſullen voordragen. Ik wenſche U. E. geen andere van de geene / waer mede U E. geſind ſijt 't geſeide te verhandelen / als dat U E. die van ſodanige geſteltheid moogt vinden / dat U E. voorſtel ingang by Haer E. E. mag vinden / en dat'er dienvolgende ſodanigen beſluit over gemaekt mag worden / 't geen ten meeſten voordeele van de Maetſchappy ſal worden bevonden.

't En koomt my gantſchelijk niet vreemd voor U E. verwondering wegens de Regeering deſer Kuſt; ik en twijfel geenſints

fints of een iegelijk die 't hoord / sal door de ongeregeltheid van 't selve als opgetogen zijn. Ik prijs U E. voornemen dien aengaende / mits hopende dat het van een goed gevolg sal zijn / anders sou het my leed zijn; niet alleen / dat ik het aen U E. had voorgesteld, maer ook / en voornamentlijk / dat U E. daer ontrent sonder vrugt soud moeten arbeiden: dies nogmaels segge ik / verhope het beste / en dat ik maer U E. goede voortgang daer in sal mogen verstaen.

De brieven die ik tsedert de geene welke U E. reeds van my hebt ontfangen / verdaerdige / en U E. toegesonden heb / sijn vijf in 't getal; behelsende der selver inhoud als volgt: De eerste is handelende van de ongesontheid deses Gewests; en waer deselve onses oordeels uit ontstaet. De tweede spreekt wijd en breed van den aert en zeeden der Inwoonders deeses Lands. De derde bevat haer-lieder geheelen Godsdienst; en de vierde hare Regeering, Oorlogen, en de magt hunner Koningen. Vervolgens is de vijfde of laetste sprekende van hare manier van Trouwen, en dat daer na eenigsints is gelijkende. Ik hope dat U E. reeds eenige der selver sult ontfangen hebben / en dat de overige t'sijner tijd sullen volgen; dog of een of ook wel meer het ongeluk aentroffen / van niet te regt te komen / so sende ik de afschriften van alle deselve hier nevens.

De dood, een uiteinde van 's menschen handel hier beneden sijnde / so sal ik met daer van te spreken ook een einde van de beschrijving deses Gewests maken / en 't geen kortelijk de stoffe van dese sal zijn; waer na U E. nog maer drie brieven hebt te verwagten / waer van de eerste sal spreken van het viervoetig gedierte deses Lands, so wel wilde als tamme. De tweede van de vogelen, 't kruipend gedierte, gekorve beesjes, en de visschen: en de derde van de hierlandsche boomen, en der selver vrugten; mitsgaders van koorn en 't ander veld gewas: en so my dan nog iets in den sin schiet / so sal 't'er werden bygevoegd; waer mede U E. sig dan kond vergenoegen, en vrolijk maken.

Komende dan tot de verhandeling van onse voorgenomene stof, so laet ons eens beschouwen de gebruiken der Negers ontrent haer siekte, sterven en begraven.

Hoedanig de Negers sig ontrent een sieke gedragen.

Iemand van de Negers hier te Land siek werdende/ werd van de sijne vlijtig genoeg opgepast en gediend/ so veel sijn staat en vermogen immers lijden mag: want terwijl ik reeds hier voren gesegt heb / dat de Negers sonderling voor de dood sijn vreesende/ waer in sy ook so bijster grooten ongelijk niet en hebben: als sijnde het aen haer mede niet onbekend / datmen maer eenmael te sterven heeft / om voor altoos in 't vergeetboek te raken; so sullense niet nalaten/ om alles aen te wenden 't geene sy meenen tot het uitrekken van haer levensdraed sou mogen dienen: en byaldien sy so wel/ als de oude Grieken, kennis aen de drie Gesusters de Parcæ hadden / ik ben verseker d / dat die haer voornaemste Goddinnen souden zijn / en welke sy met de meeste offerhanden souden vereeren.

Genees-middelen te kragteloos van haer geagt, om alleen door 't selve een sieke te herstellen:

't Eerst dat sy in tijd van siekte ter hand nemen/ sijn / gelijk overal in de geheele wereld/ de Geneesmiddelen, hoewel sy deselve al te kragteloos agten om daer door alleen by levenden lijve te konnen blijven / en haer gesondheid wederom te mogen bekomen; en dieshalven moeten'er kragtiger middelen ter hand genomen werden / altoos die sy voor sodanige houden; bestaende wederom in 't plegen van haer gewoonlijken Afgodendienst: en t'eerder komense hier toe/ wijl de geene / die hier te Land de Rol van Heelmeester speeld / te gelijk ook Feticheer, of Priester is; dus het deselve niet swaer valt om de vrienden wijs te maken / dat de sieke niet kan geholpen / of weder gesond worden / ten sy voor hem aen den Afgod met een offerhande versoening werd gedaen; en vermitsse hier toe uit der aert seer geneigd zijn / so sijnse aenstonds op 't seggen van den Priester gereed; den selven vervolgens biddende om den Afgod te willen vragen wat sijn begeerte is. De Priester laet sig hier op niet lang noden / wijl'er voordeel voor hem in steekt; waerom hy met den eersten sijne bedriegeryen werkstellig maekt: en na het selve verrigt te hebben / belast hy de vrienden dat sy een Schaep, Varken, Hoenders, Hond of Kat, of wat hun in den sin koomt / moeten offeren; somtijds ook Goud, Kleederen, Drank, en andere fraeye sackjes meer; 't geen alles gerigt is na dat de mid-

maer offeren voor deselve aen de Afgoden; en wat.

middelen van de geene die hy bediend/ sig uitstrekken: want hier ontrent gaen dese Bedriegers nog al vry bescheiden te werk/ overleggende/ of de menschen in staet sijn om dese onkosten te konnen dragen; en daer mede de bescheidenheid sommiger godloose Roomsche Priesters te boven gaende/ welke meenigmael door 't te veel eischen en vorderen voor hare Mis-offerhanden, veel lieden kael en beroid maken.

't Geen dan/ als gesegt is/ door den Priester word geëischt/ brengen de Negers met de meeste goedwilligheid des wereldts toe; die'er sig dan ook wel van weet te zeegenen. Is 't sack dat den sieken kort hier na door eenig toeval, 't sy door de kragt der geneesmiddelen, of door sijn goede natuer geholpen/ gesond word/ so en blijft den Heelmeester, of Paep, ook gantschelijk niet onbeloond. Want de Negers sijn met die ondankbaerheid, waer van de Heer Willem Godschalk van Fokkenbrog ons heel aerdig beschuldigd/ niet beset/ dat sy de Doctoors als de Duivel souden haten/ so haestse maer slegs geneesen waren.

Men heeft reden om dat Vers t'eenemael om te keeren/ en te seggen/ dat hier de menschen in 't gemein de Doctoors tot den hemel toe prijsen/ so haest sy slegs geneesen zijn. Vers-omsetting.

Maer gebeurd 't/ dat dees sieke sijn quael blijft dueren/ of wel dat deselve verargerd, so moeten'er op nieuws offerhanden worden gedaen/ en dat met nog vry meerder onkosten als te voren; welk offeren so lang duerd tot den sieken weder geneesen is/ of dat den selven onderwijl koomt te sterven.

Veelmalen werd den Heelmeester ook wel afgedankt/ en een ander in sijn plaets gesteld en aengenomen; welke dan weder van nieuw af aen begind/ en sijn voordeel met sijns makkers ongeluk wel weet waer te neemen. Verandering van Heelmeesters,

Desselfs eerste werk is/ als de Heelmeesters gemeenlijk by ons/ om alles/ waer mede de andere geneesen heeft/ te veroordeelen, en den selven van onkunde in sijn kunst te beschuldigen/ waer op het offeren weder op nieuw met seer groote onkosten aengaet: want dees nieuwen gast, vreesende voor gelijk ongeval, als sijn Voorsaet is wedervaren/ zeegend sig in tijds so veel immers doenlijk is; en dat met so slimme streeken, en nieuwe offerhanden:

ken, dat sy'er meenigen Europischen Heelmeester (alhoewel ook arg genoeg) mede souden beschamen. Trekt u dit niet aen, Mijn Heer, 't word van UE., als wesende van de vromen, niet gesegt.

Het veranderen van Heelmeesters gebeurd somtijds twintig en meermalen, en gestadig by vergelijking met meerder onkosten als by ons; sijnde de Negers so wonderlijk geset op het offeren, dat sy'er de Papen somtijds als toe dwingen.

'T geen de Swarten, in dienst der Blanken sijnde, sonder ons weten, ook voor hunne Heeren gewoon sijn te doen.

De Jongens, welke de Blanke dienen, en wetende dat sy een goeden Heer hebben, sullen, so haest den selven maer iets scheeld, aenstonds, sonder desselfs weten, by de Paep gaen, om eenige offerhanden voor den selven aen de Afgoden te doen, op dat hy weder tot gesondheid mag komen. Verscheidemalen hebben wy op de bedden of in de kamers van eenige voorname persoonen uit ons, als den selven overleden was, eenige door den Priester beswoorene saken gevonden, welke door desselfs bediende aldaer gelegt waren, op dat het haer Heer van de dood mogt verlossen: en om dat sy weeten dat wy'er qualijk over te vreeden zijn, so doense het altijd so verborgen en geheim, dat het ons onmogelijk is om'er agter te konnen komen voor dat den kranken overleeden is, en sy geen tijd hebben gehad, om het aen een kant te brengen.

Offeren der Mulattinne voor hare Mannen.

De Mulattinne, waer van ik UE. voor desen heb geschreven, en die gaern de naem van Christenen willen voeren, komnende sy niet minder als deese zijn, sijn deese bygelovigheid by uitnementheid onderhevig; want so'er een aen een blanke getrouwd, of, so men hier segt, gecalisiaerd is, en dat den selven siek word, en sy van hem bemind sijn, en rijkelijk van hem trekken, so blijven sy gantschelijk niet in gebreeken van rijke offerhanden voor hem aen de Afgoden te laten doen, met tienmael soo veel yver en vaster vertrouwen als de Negers selfs: dog het alderversoejelijkste en beklagelijkste is, dat hier by mijn aenweesen selfs blanken gevonden zijn, welke niet alleen een welgevallen in desen Afgodendienst hadden, en'er eenig geloof aen gaven, maer die selfs daerenboven hare bedienden daer toe aenporden, en ook met veel

Eenige Blanken meede aen dat euvel siek.

toe-

toegeneigtheid eenige beuſelagtige dingen aen haer lijf droegen/ welke van den Feticheer gewijd en beſwooren waren.

Aenbelangende de hierlandſche Geneesmiddelen, deſelve beſtaen eerſt en voornamentlijk in Limoenſap, Grein of Malaget, wortelen van boomen; ook mede de gom en ſchors van deſelve, nevens verſcheide ſlag van groene kruiden, wel tot dertigderhande toe/ welke laetſte van een uitneemende groote kragt zijn. Genees-middelen.

't Gebruik deſer heelmiddelen koomt ons veelmalen met de quael, waer mede iemand beſet is/ t'eenemael ſtrijdig te voren: en egter werd'er ſomtijds heel gelukkig mede gearbeid; tot een voorbeeld ſal ik dit eene en 't aldergewoonſte heelmiddel ſtellen. en der ſelver gebruik, het geen tegenſtrijdig ſchijnt te zijn:

Als ſy iemand onder handen hebben/ welke met een ſwaer Colycq en Perſſing gequeld is/ ſo gevenſe den ſelven eenige dagen agter een 'smorgens en 'savonds, een goede Calabas met Limoenſap en Malaget vermengd/ te drinken: en in andere ſiektens nog immers ſo ſtrijdige middelen; dog wijl mijn beoog niet medebrengd/ om hier over te konnen/ of mogen redeneeren, ſo wil ik het ſelve gaern aen U E., en andere des beter verſtaende/ overlaten: en maer alleen hier byvoegen, dat ik/ hoe tegenſtrijdig geſeide middelen ook mogen zijn/ verſcheidemalen eenige onſer Blanken heb ſien geneeſen; en ſelfs als onſe Meeſters daer geen raed meer toe en wiſten. en egter werd'er meenig een door geneſen.

De groene kruiden, 't voornaemſte middel waer meede de Negers in haer ſiektens ſijn arbeidende/ ſijn van ſo een verwonderlijke groote en goede kragt, dat het hooglijk te beklagen is/ dat geen Europiſch Heelmeeſter ſig tot nog toe aengelegt heeft/ om den aert en de eigenſchappen der ſelver te onderſoeken: want ik beeld my niet alleen in/ maer geloof het ook voor vaſt/ datmen met deſelve wel gelukkiger ontrent de ſiektens en qualen ſou arbeiden/ als met de Europiſche heelmiddelen, om dat deſelve, alsſe hier te Land komen/ haer grootſte kragt al hebben verlooren/ en voor 't meerendeel bedorven zijn. En daerenboven ook/ om dat onſe lighamen hier te Land van een andere geſteltheid bevonden worden/ waer door deſelve na Groote kragt van de groene kruiden, en dienſtelijk voor de ſieken:

alle

alle gedagten sig beter na 's Lands middelen, als de Europische souden schikken.

De geene / welke na my komen / en'er de vereiste kennis of wetenschap toe hebben / mogen het / als 't haer gelieft / nader ondersoeken ; ik voor my ga'er voor tegenwoordig van afscheiden, met nog maer alleenlijk te seggen / om de kragt der hierlandsche kruiden des te beter te mogen vertoonen, dat de Negers door hulp der selver seer sware en gevaerlijke wonden sijn geneesende / gelijk ik niet sonder verwondering, tot verscheide reisen heb gesien, en ondervonden.

en selfs tot wonden.

Alles dan / als vooren gesegt is / aengewend sijnde / het geen eenigsints tot bevordering van den sieken sou mogen dienen / en 't selve egter niet koomt te helpen, maer dat den sieken sijn ziel uitblaest en sterft, so is'er weder nieuw werk voorhanden; namentlijk / om te mogen weeten wat de oorsaek van sijn overlijden is / of waerom den selven is gestorven: want schoon het blijkelijk en kenlijk genoeg is / dat het een natuerlijke en eige dood is geweest; 't sy wegens siekte, hoogen ouderdom, wonde, of de een of andere gevaerlijke en doodelijke quael, sulks kan haer-lieden in 't alderminste niet voldoen ; daer moet hares dunkens een andere oorsaek weesen ; dies het Spreekwoord / de dood moet altijd een oorsaek hebben, in geen plaets ter weereld meer werd bewaerheid als even hier. Aenstonds moet den Priester nevens de vrienden den ondersoek doen / of den overleedenen geduerende sijn levenstijd ook meineedig is geweest ; indien ja, so hebben sy volgens haer gedagten de oorsaek uitgevonden; als weesende dan desselfs dood de straf van sijn meineedigheid; dog dit ontbreekende, so werd nagevorst, of hy ook wel so groote vyanden mogt gehad hebben / die door 't strooien van Fetiche (wat dit is / heb ik U E. vooren in 't beschrijven van haer Godsdienst gesegt) hem mogt om hals gebragt hebben. 't Gebeurd wel dat eenige van sijn vyanden maer op enkel vermoeden werden aengetast en ondersogt : en is 't saek dat hy t'eeniger tijd 't geseide heeft gepleegd, al was het ook nog so lang geleeden, hy koomt daer sijn leven niet heelshuids af.

Ondersoek waerom den sieken is gestorven ;

't geen door den Priester geschied ; en eerst of den overleedenen meineedig is geweest,

of heimelijk door sijn vyanden vergiftigd.

Ik

Ik mag niet voorby gaen sonder U E. hier een geval, dies aengaende, te verhalen, en 't welk my selfs gebeurd is: sijnde ontrent agt jaren geleeden, als wanneer ik te Axim lag, en my geraden wierd, tot voortsetting van 's Compagnies handel, een besending aen 't Opperhoofd, of de Koning van dat Land, te doen: ik sond, in opvolging van geseide aen my gegeevene raed, een van mijn Dienaers met een fraei Geschenk na 't geseide Opperhoofd af, werdende van hem seer minnelijk en met veel toegeneigtheid ontfangen; so ook 't Geschenk. De Brandenburgsche Heeren hadden ter dier tijd ook juist een van hare Jongens met een vereering aen den selven afgesonden. Hy, die met alle Europianen in een goed verstand begeerde te leven, ontfing deesen Dienaer en sijn Geschenk van 's gelijken met veel teekenen van agting en vriendschap. Geseide Dienaers, so van de Brandenburgers als de mijne, waren dus te gelijk aen 't Hof van deesen Oppervorst; wagtende dat hy haer, als 't hem geleegen quam, weder aen ons mogt afvaerdigen; dog haer wagten was t'eenemael vergeefs: want na hier ontrent ses weeken gewagt te hebben, quam 't geseide Opperhoofd deeser weereld t'overlijden, 't geen haer in 't grootste levensgevaer des weerelds bragt: want de Vrienden van den overleedenen, gedagten krijgende, of onse Dienaers wel schuld aen sijn dood mogten hebben, deeden haer by de kop vatten, en wel stijf en sterk binden: vervolgens door de Papen ondersoek doende, of de Vereeringen, die sy meede gebragt hadden, niet vergiftigd of beswooren waren geweest; dog die Fielten wierden dier tijd soo eerlijk bevonden, datse, na haer Godsdienst (ten minsten in schijn) gepleegd te hebben, onse Dienaers voor onschuldig en vry verklaerden; welke daer op aenstonds ontslagen, en van dit blijkelijke gevaer verlost wierden, en so vervolgens weder met eenige Geschenken voor ons afgevaerdigd, en te rug gesonden. Siet eens, Mijn Heer, hoe ligtelijk men hier te Land, tegens alle vermoeden en gedagten, aen een ongeluk sou konnen geraken. Nu ga ik het weder aenbinden waer dat ik het so even gelaten heb.

Aerdig geval, waer door des Schrijvers Dienaer, nevens een ander, in levensgevaer werd gesteld.

't Vermoeden van vergiftigen mede ontbrekende, dan werd

Meerdere plechtigheden ontrent het ondersoeken, waerom den dooden gestorven is, waergenomen.

ondertast/of sijn wijf, kinders, en andere nabestaende, of ook wel sijn slaven, hem sorgvuldig genoeg gediend en opgepast, en wel rijkelijk genoeg voor hem hebben doen offeren: maer kan men door dit alles de ware en regte oorsaek niet uitvinden / dan werd weder de Godsdienst (schoon het onder 't voorverhaelde al eenigsints vermengd is geweest) op het hevigste en kragtigste ter hand genoomen / als sijnde de selve haer gemeenste, gereedste, en ook laetste toevlugt.

Het vragen des Priesters, hoe in sijn werk gaet.

De Priester gaet dan niet alleen den dooden vragen/ waerom dat hy gestorven is / maer ook den Afgod; en noit ontbreekt het ook aen antwoord. Gelieft U E. te vragen/ wie den antwoorder is; ik geloof dat Simon de Vries, welke de Duivel dog overal in 't spel brengd/ als seer gemeensaem met sommige menschen omgaende / wel sal willen seggen/ en veelligt sweeren / dat den selven / te weeten de Duivel, in schijn van den dooden, of den Afgod, is antwoordende:

Wie, en wat'er geantwoord word.

dog gelieft U E. hier mijn gedagten en antwoord op te hooren; ik seg / dat'er de Duivel, nog den Afgod, nog den Dooden, eenige schuld aen hebben; sy sijn / mijns agtens / alle drie even stom, en dieshalven t'eenemael om te antwoorden onbequaem / maer dat den antwoorder den schelmschen Priester selfs is; welke / na 't verrigten van sijn dienst, de Vrienden wijs maekt / dat den Afgod en den Dooden so/ en sodanig/ hebben geantwoord, al na hy weet met sijn belang best over een te komen / en 't geen de meeste schijn van waerheid mag hebben; welk seggen van den Priester dan ook voor ontwijfelbaer en als een Euangelie gehouden word; sig geheel in haer doen na 't selve richtende.

Seekere Schrijvers, dit aengaende, tegengesprooken.

Hier schiet my te binnen / dat ik voormaels sekeren Schrijver, en veelligt meer als een, geleesen heb / welke geloofden en vast stelden, dat de Negers in verborgene saken, en na de regte geschapenheid der selver / de Duivel om raed gingen vragen / en sig na der selver antwoord waren richtende; doch ik kan door eigen ondervinding betuigen / dat het selve t'eenemael valsch en verdigt is: sy begeeren / en 't geen ook het prijselijkste is / so grooten gemeenschap met de Duivel niet te hebben: sijnde al haer vragen in tijd van verlegentheid

heid en aenbelang, gerigt tot hare Afgoden, of liever Papen; sonder ooit eens aen de Duivel, of sijn Dienaers, te denken; veel min dat sy hem in verborgene saken souden om raed vragen / en sig aen sijn bescheid of antwoord binden / en hare saken daer na aenstellen.

Op verscheide manieren word den Afgod en ook den Doden gevraegd/doch een voorbeeld sal ik hier maer stellen/'t welk in sijn werk gaet / als volgt: Eenige Mannen neemen den Dooden in tegenwoordigheid van den Priester op hare schouderen; en vragen dan: Sijt gy om die of die oorsaek niet gestorven? indien het so is / so werden de geseide Mannen, door/ ik weet niet wat voor een verborgene kragt, gedwongen / om met het lighaem van den Dooden na den Vrager over te hellen / 't welk dan so veel als ja gesegt is; anders sints blijvense stil staen. Gelooft U E. het; ik denk van neen; ik ook niet.

So haest merken sy niet dat den Sieken den geest heeft gegeeven / of het gaet op een huilen, schreeuwen en kermen, dat het 't geheele Dorp door en over klinkt / waer door men seer haest gewaer kan worden / dat'er iemand overleeden is; behalven dat met den eersten ook eenige van de jonge Manschap, des overleedenen bekende geweest sijnde / met het schieten van haer Snaphanen den overleeden de laetste pligt en eer komen bewijsen.

Indien den overleedenen een Manspersoon is / so scheeren desselfs Wijven aenstonds het geheele hoofd kael / en besmeeren haer geheele lijf met witte Aerde: in deese gedaente, hebbende maer een oude versleetene Paam om het lijf / lopen sy als dolle Menschen, doch eigentlijker na Duivelinnen of Helsche Furien gelijkende / met hangend hair, en een vervaerlijk geschreeuw en getier, langs de straet door het geheele Dorp; gestadig den naem des overleedenen noemende / en verhalende wat voor groote saken hy in sijn leven al heeft verrigt. Dit getier der Wijven duerd eenige dagen achter een / selfs als den Dooden al begraven is.

De Wijven scheeren haer hoofd over 't afsterven van haer Mannen, en maken een wonderlijk gebaer.

Byaldien een voornaem persoon in een Veldslag koomt te sneuvelen, en sijn Meedebroeders geen geleegentheid hebben /

om sijn lighaem te konnen bergen, of ook geborgen hebbende/ door het aenhouden van den Oorlog den gebleevenen na sijn staet en waerdigheid in sijn Land niet konnen begraven, (als sullende desselfs uitvaerd op geen andere Plaets of Land houden) so moeten desselfs Wijven, in al dien geheelen tusschentijd, in Rouwgewaed en met een geschooren kop gaen; en nog iets weder laten groeijen, waer toe ik tegenwoordig te eerbaer ben om te noemen.

Na eenigen tijd / somtijds tien of twaelf jaren naderhand / als'er geleegentheid is / so werd de uitvaerd van sodanig een gehouden / met so veel pragt en prael, en op deselve manier, als of hy noch maer even gestorven was; waer na geseide Wijven sig dan ook reinigen, 't Rouwgewaed uittrekken / en haer weder optoijen gelijk als andere.

Wat de naeste Verwanten ondertusschen met het doode lighaem uitvoeren.

Terwijl de Wijven, so als ik boven gesegt heb / sig dus buitens huis aenstellen / so sitten binnen by het Lijk de naeste Verwanten, daer in meede niet weinig gebaer makende; het selve wasschende en reinigende, en verders vervaerdigende tot de begraving: de verdere Vrienden, welke den overleedenen eenigsints bestaen / komen meede van alle Oorden t'samen / om de Lijkstatie by te woonen: de geene die hier in nalatig is / sou namaels braef moeten bloeden; ten ware hy wettige reden van sijn achterblijven kon bybrengen.

't Beklagen van den Rouw door bekende, geschied door het geeven van eenige Geschenken.

Andere des overleedens bekenden, mitsgaders desselfs Dorp-volk, komen meede om den Rouw te beklagen; een yder van deselve een Geschenk van Goud, Brandewijn, een fraei Kleed, Slaaplaken, of iets anders brengende / hebbende dit de naem als of het gegeeven word om den dooden daer meede ter aerde te bestellen; en hoe meerder iemand koomt te geeven, hoe grooter eer en naem hy'er door verkrijgt.

Onder dit gaen en komen van yder een / is men in het Sterfhuis braef met schenken doende; des morgens Brandewijn, en 's namiddags Wijn de Palm; dies een Negers begraving, als hy van eenig vermogen is / seer veel koomt te kosten: Persoonen van aensien werden rijkelijk gekleed, en opgeschikt sijnde / in een Kist gelegt / en begraven; sijnde by hem in de Kist noch andere fraeijigheden meer gevoegd / om'er sig in

Den dooden werd fraei gekleed en

't an-

't andere leven van te konnen bedienen, bestaende die goederen gemeenlijk in mooje Kleeden, goude Fetichies, een Courael van groote waerde, waer van ik verscheidemalen gesproken heb / Comte de Terras, en meer andere dingen, welke den overleedenen souden mogen te pas komen.

opgeschikt in de Kist gelegt, nevens veelderhande fraeijigheid, al na desselfs staet meede brengt, en sijn Vrienden hem geneegen zijn.

De veel en rijkelijkheid deeser ingelegde goederen, is/ al na de overleedene rijke Erfgenamen nalaet/ en na dat deselve hem geneegen zijn. Dit alles besteld sijnde / word den dooden, 't sy na een, twee of drie dagen (al na de Vrienden met den anderen deswegens over een sijn gekomen) begraven: voor 't Lijk gaen, of liever loopen, een gedeelte jonge Soldaten, gestadig de geheele weg over niet doende dan hare Snaphanen te laden en af te schieten, tot'er tijd den dooden in't Graf is gelegt. Het Lijk word van een groote meenigte gevolgd / so wel Mannen als Vrouwen, ja selfs ook Kinderen, altemael verward onder den ander; den eenen soetjes, en den anderen hard op huilende en schreeuwende; andere lagchen en praten weder so hart / of'er geenen dooden ontrent was waerom men/ schoon maer in schijn, eenige droefheid behoefde te laten blijken.

Hoedanig het Lijk ter aerde werd besteld.

So haest den dooden ter aerde is besteld/ gaet een yder sijns weegs / de meeste echter weeder na het Sterfhuis, om sig met den drank noch wat vrolijk te maken, 't geen noch eenige dagen achter den anderen duerd/ so dat dit Rouwklagen wel eigentlijk een Bruiloft, of een Feest is gelijkende.

Een Koning of Overste onder de Negers, of die van een groot aensien onder haer is geweest / latense somtijds wel een geheel jaer boven de aerde staen: en op dat den selven niet mogt verrotten en stinken, so leggense het lighaem op een houte Rooster, over een klein smeulend vier, waer dat het van langsamer hand uitdroogt: andere begraven den overleedenen in 't geheim wel in sijn Huis, doch maken de weereld wijs / datse hem op geseide manier bewaren / tot dat de tijd sal gekomen zijn/ om hem met Statie te mogen begraven. Hier na den dag beraemd sijnde / om den overleedenen in 't openbaer te begraven, so werd het selve aen al de Volkeren, ook selfs in andere Landen, kond gedaen; 't welk soo een vervaerlij-

Een voornaem persoon word niet aenstonds begraven, maer somtijds een geheel jaer bewaerd.

ken toevloed van menschen veroorsaekt / dat het te verwonderen is; een yder even benieuwd sijnde / om deese uitvaerd te beschouwen; en het is seeker de pijne ook wel waerdig, mits daer een ygelijk op het alderkostelijkste aenkomt / en men also in eenen dag meerder pragt siet / als op andere tijden in meenigte van jaren.

Groote pracht op desselven uitvaerd.

In dusdanigen uitvaerd werden ook verscheide Slaven van den overleedenen ter dood gebragt / en den selven opgeofferd, om hem / volgens hare meening, in de andere weereld te dienen. Voornamentlijk raken sijn Bossums, of die geene / welke hy sijn Afgod geheiligd heeft / om hals / sijnde de eene een van sijn Wijven, en de andere een van sijn voornaemste Dienaers: doch het aldergrouwlijkste hier van is / dat tot deese Duivelsche en vervloekte offerhanden sommige arme en ellendige menschen voordachtelijk worden verkogt: sijnde gemeenlijk sodanige / welke / of door ouderdom, of eenig ander gebrek, geen dienst meer doen konnen.

Menschen voor den overleedenen opgeofferd,

Erbarmlijk is 't / om deese menschen te sien om hals brengen: mits sy deselve / eerse haer einde bereiken, met hakken, steeken, en andere quellingen, duisend dooden doen sterven.

Ik heb selfs in persoon in 't Landschap Ante elf menschen, doch niet sonder afgrijsen, op de gehoorde wijs sien aen kant helpen; en onder anderen was'er eenen, welke / na veel uitgestane pijn en smert, door een Kind van ses jaren het hoofd wierd afgekapt; waer meede het byna een uer tijds doende was / als hebbende so veel kragt niet / om de Sabel te konnen voeren.

van den Schrijver selfs bygewoond; en wreedheid daer ontrent gepleegd.

Dese Menschen-offerhanden geschieden van die Negers, welke niet een vollen onder ons staen, en een goed stuk wegs van onse Forten sijn woonende; anderen / onder ons Gebied staende / sullen wy het niet toelaten, hoewelse deselve op andere plaetsen noch in 't geheim laten verrigten.

De Negers doen boven hare Graven een huisje, hutje, of ook wel een tuintje van rijsen stellen; waer in sy eenig goed van geender waerde, den overleedenen toebehoord hebbende / werpen; doch niet so als sommige voor deesen hebben gelieven

Een hutje boven de Graven gesteld.

lieven te schrijven, al deszelfs huisraed, en andere kostelijkheden; dit is nu gantschelijk niet meer in gebruik: en ik geloof, na dat ik haer aert heb konnen merken, datse het ook nooit gedaen hebben / of 't moest ten tijde van Mathusalem geweest zijn; doch so lang kan ik / noch sy ook / niet heugen.

Stelling van eenige Schrijvers wedersproken.

Te Axim en elders stellense verscheide aerde Beelden op de Graven, welke / na dat den dooden een jaer begraven is geweest / gewasschen worden; als wanneerse weeder een uitvaerd houden / even als ten tijde van de begraving; ook met geen minder onkosten.

Wasching van Beelden, op de Graven geset na een jaer tijds, en een tweede en te gelijk ook prachtigen uitvaerd.

Wonderlijk zijn de Negers geset / om in haer Vaderland, of Geboorteplaets, begraven te worden: derhalven ook / so iemand buitens Lands koomt te sterven, so gebeurd het dikmaels / dat sy het doode lighaem na zijn Geboorteplaets voeren / en daer begraven: doch by aldien het te ver van de hand is / so werd daer ter Plaets de uitvaerd gevierd; en is 't / dat daer ter Plaets eenige vrienden of goede bekenden van hem zijn / so snijden deselve den overleedenen gemeenlijk het hoofd, nevens een been en arm af; dit kokense, en maken het fraei schoon, brengende dus dat gebeente dan na zijn Vaderland, waer dat het weder seer eerlijk, en na des overleedenen staet, werd begraven.

De Negers zijn seer geset om in haer Vaderland te mogen werden begraven, of ten minsten iets van haer Gebeente; en hoedanig sulks toegaet.

Het aenmerkwaerdigste / Mijn Heer, ontrent de Negers haer siekte, sterven en begraven, heb ik U E. nu aengetoond: eenige kleinigheden, om 't papier niet onnut te vullen, overslaende; waer nevens ook koomt / dat het Schip, daer dees meede overgaen sal / alle ueren staet te vertrekken, 't geen mijn nooddrukt, om self noch eerder af te breeken als ik wel had gedagt: daerom / Mijn Heer, wilt U E. met het voorschreevene vergenoegt houden; en gelooft / dat ik U E. in 't toekomende van een andere stof breeder berigt sal geeven.

Einde des dertienden Briefs.

VEER-

VEERTIENDE BRIEF.

Handelende van al het viervoetig Gedierte, ſo tamme als wilde; als eerſtelijk van Stieren en Koeyen, Schapen, Geiten, Paerden, Eſels, Varkens, Honden, Katten, Ratten en Muiſen. Na den aert en eigenſchappen van 't voorſeide Gedierte beſchreeven te hebben, gaet den Schrijver over tot het Pluimgedierte, te weeten het tamme, als Hoenders, Eendvogels, Kalkoenen, Duiven: en daer na tot het verſlindend en wild Gedierte; en eerſtelijk werd den Oliphant als 't voornaemſte in 't breede beſchreeven; en eenige Schrijvers van onwaerheid beſchuldigd. Vervolgens koomt hy tot de Buffels, Tygers, Boshonden, Caymans en Wilde Varkens; veelderlei aert van Hartebeeſten, Haſen, Yſervarkens, Egels, Luiaerds, Bosrotten, Boutees, Civetkatten, Boskatten, Muſcusmuiſen, Berbé, Eekhoorentjes, Koekeboe, Leguanen, Arompo; meenigerlei Apen, en veelderlei ſlag van Haegdiſſen, Salamanders; en laeſtelijk een breede beſchrijving van den Cameleon; getrokken uit de Reisbeſchrijving van den Heer *Cornelis de Bruin*; en onderſcheid tuſſchen de *Guineſe*, en die van *Smirna*.

MYN HEER,

Achtervolgens de belofte in mijnen laetſten gedaen / om U E. een beſchrijving van 't Gedierte deeſes Gewеſts te geeven / ſal ik deeſen tegenwoordigen laten dienen; echter van geen andere / als alleenlijk van het viervoetige en tam Pluimgedierte ſpreeken; 't kruipende en de vogelen overlatende tot nader geleegentheid: doch het rouwd my ſonderling, dat ik U E., neevens de beſchrijving van yder Beeſt in 't byſonder / niet een afteekening van der ſelver geſtalte kan ſenden / 't geen by gebrek van een goed Teekenaer bykoomt. Ik heb ſodanig een perſoon hier gehad / welke my eenige der ſelver geheel na 't leeven heeft afgeteekend, als U E. by het neevens gaende ſult konnen beoogen; maer voor eenige dagen

gen verleeden/ heeft de alverslindende dood, die niemand ontsiet/ hem uit dit leven weggerukt; latende my also ten halven van mijn voorneemen steeken/ 't geen waarlijk jammerenswaardig is/ also andersints aen U. E. gesigt so veele en verscheide vreemde Dieren souden vertoond werden/ dat het een lust om te beschouwen soude sijn geweest: te meer/ om dat de meeste der selver noch aen de weereld onbekend zijn. Kan het sijn/ Mijn Heer, ik bidde U E. nieuwsgierigheid so veel op U. E. gemoed mag winnen/ dat U E. een ander binnen Amsterdam opspeurd/ en den selven beweegt/ om herwaerts aen te komen: konnende U E. den selven verseekeren/ dat hy rijkelijk en wel sal beloond werden/ en met een half jaer arbeids meer winnen/ als hy in Holland in drie jaren sou doen. De tegensin die hy in 't Land mogt hebben/ sal U E. hem gemakkelijk uit het hoofd konnen praten: en daer nevens beloven/ en selfs verseekeren/ dat we hem hier op de Kust, niet een dag langer als 't hem belieft/ sullen houden; maer na gedane arbeid en sijn begeerte/ aenstonds weder laten vertrekken. Dies/ Mijn Heer, wilt hier doch u werk van maken; ik sta borg/ dat U E. het sig hier na niet sult beklagen.

Vermits ik met het Gedierte deeses Lands te beschrijven een aenvang neem/ so komt my onder de Tamme eerstelijk 't gehoornde Vee te vooren; als Stieren, Koejen, Ossen, Bokken, enz. Landwaerds in/ als in Dinkira, Asianté, Akim, en meer Landschappen, heeft men van alle dese een groote meenigte; doch wegens de ver-afgeleegentheid deeser Plaetsen, werden'er maer eenige weinige Stieren en Koejen op 't strand gebragt; maer echter werden'er aen Axim, Pocquesou, Elmina en Acra, al een goed gedeelte gesokt/ en voornamentlijk aen/ of ontrent Acra, om datse deselve daer gemakkelijk/ en met weinig moeite/ uit het Aquamboesche Landschap, en van Lampi konnen krijgen.

Stieren en Koeyen; waer, en in wat Landen men deselve heeft.

Anders siet men op de Goud-Kust niet als Stieren en Koejen; want om de Stieren tot Ossen te snijden/ hebben de Negers geen kennis. Aen Axim hebben deese beesten een redelijke goede en grasige Wey/ en dieshalven teelense daer

al heel wel voort / en worden ook fraei vet: van 's gelijken by de Brandenburgers aen Pocquesou en tot Acra; maer aen Elmina, en daer ontrent / sijnse / en blijven ook altoos even dor en mager; waer aen niet veel lieflijkheid is te vinden; doch daerentegen werdense aen genoemde Plaets, en nergens anders / gemolken / weegens der Negers onkunde; doch de melk die sy geven / is so mager en gering / dat twintig a dertig Koebeesten des Generaels Tafel nauwlijks konnen versorgen.

Sijn klein en ligt.

By uitneementheid klein en ligt vallen deese Beesten: het moet al een van de beste Koeyen zijn / die / na sijn volle wasdom te hebben gekreegen / tweehonderd en vijftig pond sal wegen; hoewelse / na haer grootte te reekenen / wel de helft meer mochten weegen: doch al het gedierte, so wel menschen als beesten, valt hiert te Land, schoon redelijk groot, sonderling ligt, 't geen / mijns dunkens / nergens anders als van 't slechte voedsel van daen koomt; waar doorse / in plaets van een vast en doorvoed vleesch / niet anders krijgen / als dat seer spongiachtig / los / dor en taey is: daarenboven sijn meest al de Koebeesten gantsch onaengenaem van smaek; en echter weigerd men voor een volwassen Beest niet / honderd Goudguldens of vijftig Rijksdaelders, en somtijds ook wel meer / te betalen.

Ook dor en taey; nochtans duer van prijs.

De jonge Kalveren, die eenigsints goed behoorden te wesen / zijn / weegens de schrale melk diese van haer Moer suigen / ook slegt genoeg; dus ons het Rundvleesch, 't zy oud of jong / hier weinig te stade koomt.

Schapen, sijn op de Kust in meenigte.

Schapen, of die'er ten minsten de naem van dragen / heeft men over de geheele Kust in genoegsame meenigte: echter vallen deselve heel duer. Dit Vee, behalven dat het ontrent de helft kleinder is / heeft de eigenste gestalte of gedaante, als de Schapen by ons in Europa, doch sijn over haar lijf met geen wol beset / maer in plaets van dat voorsien met hair / ter lengte van een vinger, dies het hier volkomentlijk in de verkeerde weereld is; want de menschen, te weeten de Negers, de wol, en de beesten het hair dragen; gemerkt dat der Negers veel eigentlijker na wol als hair gelijk.

Hebben hair in plaets van wol.

Het

Het vleesch van de so genaemde Schapen heeft met dat der Europische niet de alderminste overeenkomst, als sijnde dit gansch dor, dieshalven sal iemand, die een weinig op sijn mond geset is/ seer selden van het selve eeten; en de gemeene Man, welke in de smaek so een grooten onderscheid niet maken/ moeten het/ om dat het haer beurs niet lijden wil/ ook laten staen: want hoe slegt deese Beesten ook mogen sijn/ so moet men doch voor eene der selver ses, seven en acht Rijksdaelders betalen.

Sijn op verre na so goed niet van smaek als de Europische.

Hare prijs.

Indien ymand echter lust tot Schapenvleesch heeft/ so kan hy doch wel maken/ dat hy het selve redelijk goed krijgt/ vermits dat so een de jonge Rammen of Bokjens by tijds laet snijden, en deselve dan met gerooft Koorn voed/ en groot maekt; want schoon het dan tegens 't Europisch noch niet op en mag, so laet het sig doch echter van de Liefhebbers met smaek eeten.

Hoedanig de Schapen smakelijk te maken zijn.

Geiten heeft men hier te Land meede overvloedig en veel, even als by ons in Europa, behalven datse/ als al de Beesten, by uitneementheid klein vallen: deselve sijn veel vetter en vleesiger als de Schapen, en derhalven houden'er sommige menschen ook ongelijk meer van; voornamentlijk de Bokjes, die/ jong sijnde/ gesneeden worden; welke binnen weinig tijds sonderling vet en doorgroeid zijn. Voor een volwasse Geit betaeld men hier vier, en somtijds ook meer Rijksdaelders.

Geiten werden van sommige meer geagt dan de Schapen.

Hare prijs.

Ik moet U E. hier een klugtige stelling en geloof van de Negers verhalen; die voorgeeven/ en ook noch gelooven, dat in den beginne des weerelds hier een seekere Godin was/ die voor een gewoonte had/ om sig met welriekende Salf en Oly te besmeeren, 't geen de mannetjes van de Geiten gewaer wierden/ by geseide Godin sijn gegaen; en van deselve begeerende/ datse haer meede met die Salf of Oly wilde besmeeren, 't geen geseide Godin haer scheen in te willigen, dog in plaets van de Bus met welriekende Salf te neemen/ kreegse voordagtelijk een/ daer geheel stinkend goed in was/ en besmeerdde met het selve der Geiten lighamen: en hier van daen souden de Bokken ten huidigen dage die groote stank hebben

Wat de Negers van deselve verhalen, aengaende de stank die een Bok by sig heeft.

ven over behouden. De Bokken waren met dees salving, als meenende dat het de regte was / wonder wel in haer schik: en wijl hare nakoomelingen in de selfde waen sijn gebleeven / so sijnse ook nog so sorgvuldig, om sig / als 't regent, ergens onder een dak te begeeven / uit vrees / dat de regen of nattigheid, haer lekkere reuk mogt weg neemen. Wat segje / Amice, is dit niet soet, en soude UE. nu nog derven tegenspreeken, dat de beesten voor deesen geen spraek hebben gehad / na so een vasten bewijs van 't tegendeel te hebben gehoord.

Paerden.

Nu van de Paerden: denkt niet dat UE. onder deselve de weerga van Sejanus paerd sult ontmoeten / nog ook selfs dat van Alexander; het ongeluk van 't eerste sijn de geene die deese berijden niet onderheevig, nog de moedigheid van 't laetste hebbense'er niet van te verwagten: wy mogense gevoeglijker met de Noordsche Paerdjens in gelijkheid stellen; te weten van grootte, dog in fraeijigheid van Leest soudense by deselve niet mogen halen. Op het Strand heeft men'er geen / dog Landwaards in / in de vooren genoemde Landschappen, seer veel / en overvloedig / dog gantsch niet fraei, maer t'eenemael oncierlijk: gelijkende den hals en kop (welke sy altoos na beneeden dragen) wonderlijk wel na dat van een Esel; haer gang is ook verveelende, om dat sy niet voort willen, ten sy men haer tot het selve gestadig met stokslagen aenpord / want sonder dat soudense het seer gemakkelijk en soetjens opneemen. So laeg van postuer sijnse / dat een lang persoon, op het selve sittende / en sijn beenen na de aerde strekkende / maer pas de grond mis raekt: anders heb ik van deese Beesten niet te verhalen.

Sijn klein, en van een leelijk postuer.

Esels heeft men in 't Land meede genoeg: deselve sijn eenigsints hooger als de Paerden, en na haer aert ongelijk fraeijer. Wy hebben'er voortijds drie a vier aen 't Strand gehad / dog sy leefden niet lang / by gebrek / meen ik / van goed eeten. Ik weet niet / dat de Negers deselve houden om Lasten te dragen; maer datse maer enkelijk sijn dienende, om'er op te rijden; waer toese ook so goed sijn als de hierlandsche Paerden.

Esels, in haer soort beeter of fraeijer als de Paerden.

Var-

Varkens,

Varkens ontbreeken hier te Land ook gantschelijk niet/ dog de geene/ die door de Negers opgevoed worden/ sijn van geen deugd, en t'eenemael los van vleesch, ook slegt van spek; maer die wy selfs mesten, konnen nog eenigsints voor goed door gaen; dog komen op verre na in geen gelijkheid met die van Fida, welke in smaek en hardigheid van spek, niet alleen voor so goed als de Europische, maer selfs nog beter als deselve sijn te houden. Een Varken van tnegentig pond betaeld men alhier met twaelf a veertien Rijksdaelders, niet tegenstaende dat'er weinig lieflijkheid aen te vinden is.

en hun prijs.

Om de maet van 't viervoetig Gedierte vol te meeten, so ben ik gesind, met eenen ook van Honden, Katten, Ratten, enz. te gewagen.

Honden voor een lekker eeten van de Negers gehouden.

Groote Liefhebbers sijn de Negers van 't vleesch der Honden, waerom de geene/ die hier een Hond brengd/ deselve duer genoeg kan verkoopen; sullende de Negers, voor eenen die wat groot is/ geerne een Schaep in mangeling geeven. Veel Negers leggen'er sig op toe/ om een Queekschool van Honden te houden: de jongen, daer van koomende/ ten duerste verkoopende: eetende sy het Hondevleesch veel liever als dat van andere beesten, en noodigen malkander daer wel Feestelijk op te gast; sig verbeeldende/ met een Hond een seer heerlijk mael te doen.

Verandering in haer voortteelen.

De Honden veranderen wonderlijk in haer voortteelen hier te Land, als krijgende met'er tijd lange en stijve ooren, even als de Vossen, ook byna sodanige couleur; waer doorse binnen een jaer of vier een seer leelijke en byna afschouwlijke gedaente krijgen. Na een reis of vier voortteelens verliesense ook t'eenemael het baffen of blaffen: want het blaffen dat een Hond, hier te Land geworpen/ doed/ gelijkt veel beeter na een vervaerlijk huilen of schreeuwen.

Katten.

De Katten mogen van de Negers ook wel geleeden werden/ dog egter eetense deselve/ mijns weetens/ niet/ of 't moest uit nood zijn/ gelijk de Slaven, by ons in hegtenis sittende/ dikwils een van ons den hals breeken en opknappen. De Katten sijn als de Honden de verandering niet on-

verworpen / maer ſijn en blijven in poſtuer even als by ons.

Ratten en Muiſen; hare meenigte, en groote ſchade die deſelve veroorſaken.

Tot ophooping van de Plaagen hier te Land, vind men hier ſo een vervaerlijke meenigte van Ratten en Muiſen, doch meeſt van de eerſte, dat het verſchrikkelijk is: dit Duivels goed koomt ons door haer overgroote meenigte ſomwijlen niet weinig te bruijen, als bijtende, en ſleepende alles weg / daer ſy by of ontrent konnen koomen.

Hier meede afſcheid van 't viervoetig Vee neemende / keeren wy ons tot het Pluimgedierte, waer ontrent ik my / aengaende de weinige verſcheidentheid der ſelver / niet lang ſal behoeven op te houden; beſtaende deſelve maer enkelijk in Hoenders, Eendvogels, Kalkoenen en Duiven; de twee laetſte maer eenlijk in ons geweld ſijnde / ſonder dat'er de Negers een van hebben.

Hoenders.

De Hoenders, als 't gemeenſte van alle, ſtel ik in de eerſte Rang; deſelve ſijn over de geheele Kuſt in een groote meenigte, te weeten in Vreedenstijd: want een Oorlog op de een of andere plaets voor handen ſijnde / is 't even offe deeſe beeſten aen de ongelukken van deſelve / niet deelagtig wilden maken; mits men'er in ſodanige ongeleegentheid geene te ſien bekoomt / dus de raed van Boer bergt u Hoenders, de Kriegers koomen, hier ſeer wel werd opgevolgd; want daer men in tijd van Vreede vier Hoenders voor een Rijksdaelder koopt / ſou men'er in den Oorlog wel met twee, als menſe dan nog maer krijgen kon / ſeer wel te vreeden zijn.

Aen Axim en elders ſijn de Hoenders, behalven haer kleine geſtalte, heel vet en goed; dog ontrent Elmina en meer andere plaetſen van de Kuſt, daerſe niet te rijkelijk zijn / vallenſe byſonder dor en mager; en waer aen ſo weinig is / dat een goed eeter, als hy'er drie opgeknapt had / nog na meer om ſou ſien.

Eendvogels, van een ander ſlag als de Europiſche.

Na de Hoenderen volgen de tamme Eendvogels, hier ter Kuſt noch maer voor weinige jaren bekend: ik en weet ook niet / van wat Land ſy na herwaerts overgebragt zijn. Met de Europiſche Eendvogels hebben ſy gantſchelijk geen overeenkoomſt, en byna na deſelve niet gelijkende. Kuim de helft

helft grooter ſijnſe / ook van een andere couleur, gemeenlijk wit, of wit en ſwart, en bruin door den ander gemengd: de mannetjes hebben op de neus groote roode knobbels ſitten/ bijna als de Kalkoenen; behalven dat het niet los hangt, maer vaſt in een gedrongen ſit / en heeft ſeer wel de gelijkenis van Karſſen: deeſe Eendvogels moeten jong gegeeten worden / want alsſe oud ſijn / is'er / wegens haer taeiheid, weinig goeds aen.

Kalkoenen heeft men / als ik geſegt heb / onder de Negers niet / maer alleenlijk, en dat nog ſeer weinig, by ſommige van onſe Opperhoofden: desſelfs vleeſch mag men hier ook voor geen lekkerny opſetten, alſo 't niet minder als daer na ſmaekt. Kalkoenen.

Duiven hebben wy op eenige onſer Forten in een groot getal; ſijnde alle van de gemeene ſlag, welke men by ons Krakken, of ook wel Veld-duiven noemt; doch daerom latenſe niet na / wanneerſe jong ſijn / ons een goed eeten te verſchaffen / althans aen de geene dieſe luſten. Duiven.

Dit is nu al het tam Gediert dat wy hier te Land hebben / derhalven / aen het wild koomende / ſal ik van een Beesje ſpreeken / 't geen ruim ſo groot als het laetſtgenoemde is.

Billijk neem ik in 't beſchrijven van 't wild Gedierte mijn aenvang met het ſeer wonderenswaerdige Beeſt den Olyphant: den ſelven heeft ſo veel, en verſcheide ſo goede als aenmerkelijke hoedanigheden / dat men hem / ſonder verkorting / de eerſte plaets onder de groote Beeſten niet mag onttrekken. Ik ſal my echter niet inlaten / om'er veel byſonderheden van te ſchrijven: eensdeels by gebrek van eigene ondervinding; en ten anderen ook / om dat ſulks reeds al by veelen is geſchied: behalven nog / dat eenige ſig hebben mogen ontleedigen, om op een wondere en ongeſchikte manier, van deeſe Beeſten te ſpreeken; als van hare vermenging, ſwanger gaen, voortteelen, ouderdom, verwiſſeling der tanden, en veel ſotternyen meer. Ik ſeg ſotternyen, en dat met reeden, om dat geen menſch ter weereld, voor ſo veel als my althans bekend is / kan ſeggen / hoedanig de Olyphanten met malkander te doen hebben; hoe lang ſy haer vrugt dragen; op wat afgeſchei- Olyphant. Hoe ongeſchikt eenige van den ſelven hebben geſchreeven, 't geen den Schrijver teegenſpreekt.

scheide plaetsen sy die werpen; en ofse haer tanden verwisselen, enz. Dit sijn alle niet meer dan losse gissingen, om dat men hier van in de tam gemaekte Olyphanten geen berigt kan krijgen: en derhalven moet deese kennis van uit het Bosch komen: dog hoe / wie heeft in de Wildernis so langen omgang met deese Beesten gehad / dat hy daer so netten berigt van sou konnen geeven: ik denk / niemand niet; of 't moest enkelijk den goeden Plinius wesen. De bekende Schrijver van alderhande Boeken en Historien, segt / na mijn beste onthoud / in eene van sijn Werken, dat men Plinius al van langen tijd af / voor een Fabelschrijver gehouden heeft; dog dat heedendaegs seer veel van desselfs schrijven door 't ondersoek van nauwkeurige Reisigers werden bevestigd.

Niemand / geloof ik / sal willen ontkennen / dat Plinius eenige saken na de waarheid heeft beschreeven, dog daerentegen is ook onwedersprekelijk waer / dat al heel veel van sijn stellingen los, sonder grond en valsch zijn. De voornoemde Schrijver, is / na ik heb bemerkt / veel malen al wat te lichtgelovig geweest / omtrent het geene sijn E. van andere Landen heeft gehoord of geleesen / gelijk men met seer veel Voorbeelden uit sijn Werken sou konnen aentonen. Sijn E. vergeve het my / dat ik segge / dit een seer groove misslag van hem te zijn geweest / want mijns achtens en voegt het geen goed Schrijver, al het geene men van andere Landen hoord / aen te neemen; maer eerst te letten wie dat sodanige vreemdigheeden komt te verhalen / of den selven wel gelegentheid gehad heeft / het geene hy verteld of beschrijfd / na te vorschen. Dog hier mede verwijder ik geheel van mijn stuk / wy sullen derhalven Plinius laten varen; en seggen van den Olyphant, dat het hier in Africa een beest is / tien, twaelf a dertien voeten hoog; derhalven ongelijk kleinder als in Oost-Indiën, wijl de Schrijvers van die Gewesten aldaer aen deselve meer Cubiten sijn toeschrijvende. Haer verdere gedaente of gestalte is hier als op andere Plaetsen, derhalven is niet van nooden om'er melding van te doen.

Grootte van de Olyphanten op de Kust van Guinea.

Deese Beesten doen een sonderlinge schade aen het geboomte, voornamentlijk aen de Orangie-appelen, Bananas en Bako-

Doen groote

vens-

vens-boomen, eetende sy van de laetste niet alleen de vrugt, maer ook de geheele stam op. schade aen de Ooft-boomen.

De Negers getuigen eenpariglijk van haer, datse de menschen, in 't bosch aentreffende / niet en sullen moeijen, om dat men haer ook niet aendoed; dog datse tot een verwonderlijke woede uitbarsten / als men op haer schiet, en niet doodelijk treft; maer hier van heb ik het tegendeel gesien / van eenen die 't voorleeden jaer hier aen Elmina in onsen thuin is geweest / waer van ik so veel heb te verhalen, dat die stoffe een geheelen Brief soude beslaen / derhalven U E. so lang geduld gelieve te neemen / dat ik eerst deesen, en nog twee brieven verdaerdige / als wanneer ik U E. een omstandig berigt van onse Olyphanten jagt sal geeven / met nog eene, die ik voor deesen op een Tijger heb gehad; en ik ben verseekerd / dat die brief, so weegens geseide stof, als andere seldsame ontmoetingen, U E. niet onaengenaem sal te vooren koomen: eindelijk / schort U E. nieuwsgierigheid so lang op / en let nu maer / wat de Negers en andere hier meerder van weeten te verhalen; 't geene is / dat sy de menschen selfs vervolgen tot in het water, alwaerse deselve door haer vaerdig swemmen sonderling benauwen, en selfs binnen korten tijd konnen achterhalen. De Olyphanten doen de menschen, wanneer sy deselve ontmoeten, niet aen. Konnen, volgens 't seggen van de Negers en andere, heel vaerdig swemmen.

In Rio de Gabon sijn wy / en mijn geselschap, verscheide malen vier, vijf, en meerder Olyphanten, heel na en digt voorby gegaen, sonder ons te moeijen, en wy hadden ook niet moeds genoeg / om haer eenige kogels, niet tegenstaende wy wel voorsien waren / te schenken; gemerkt deselve so beswaerlijk sijn dood te schieten; en dat het niet wel te doen is / als tusschen de ooren of in de oogen, als wanneer het nog wel ysere kogels dienen te zijn / want gemeene loode Snaphaens-kogels stuiten op de huid af / als van een muer, en op de voornoemde plaets daer meede treffende / werd de kogel t'eenemael tegens het been plat geschooten. Sijn niet wel dood te schieten, dan op twee plaetsen.

De Landschappen hier ter Kust, waer in de Olyphanten het meest gevonden werden / sijn eerstelijk / eer men aen de Goud-Kust koomt / de Tand-Kust, eigentlijk na de groote meenigte der Olyphants-tanden, welke daer worden ingehandeld, so Waer de Olyphanten werden gevonden; als eerst op

de Tand-Kuſt, Awiné, Jummoré, Eguira, Abocroe, Ancober, Axim en Ante.

ſo genaemt: vervolgens de Kuſt langs tot aen de Goud-Kuſt, en op deſelve in de Landen van Awiné, Jummoré, Eguira, Abocroe, Ancober en Axim; werdende in geſeide Landſchappen dagelijks met meenigten gedood; en hoe woeſter en onbewoonder de Landen zijn / hoe meerder Olyphanten en ander wild Gedierte men in deſelve vind.

't Landſchap Ante is van deeſe beesjes meede niet onvoorſien; mits'er niet alleen Landwaerds in een meenigte werden geſchooten, maer daerenboven komenſe meeſt dagelijks aen 't Strand, en onder onſe Forten (waerſe van ons volk konnen geſien worden) groote ſchade doende.

Van 't Anteſe Land tot aen Acra, heeft men'er in al die tuſſchenſtreek Lands, eenige weinige / dog niet ſo veel als in de vooren verhaelde Landſchappen, vermits deeſe Landen tuſſchen Ante en Acra van voor langen tijd redelijk bevolkt ſijn geweeſt / uitgeſonderd het Fetuſe Landſchap, 't geen ſederd vijf a ſes jaren herwaerds / meeſt woeſt heeft geleegen / waerom men'er ook ongelijk meerder Olyphanten als op andere tijden heeft gehad.

Veel Olyphanten aen Acra, en een ſeer groote aldaer geſchooten, en ſwaerte van desſelfs tanden.

Ontrent Acra werden'er 's jaarlijks een groote meenigte gedood / om dat men daer om heen veel woeſt en onbewoond Land heeft. In 't jaer van ſevenentnegentig wierd'er aen Acra, kort by de Fortreſſe, een van een ongemeene grootte doodgeſchooten; en die al goed ouders moet geweeſt zijn / vermits ſijn beide tanden tweehonderd en twintig pond woegen / waer aen U E. desſelfs kloekte gemakkelijk kond afmeeten.

Ardra heeft geen Olyphanten; doch de Bogt van Guinea, of de Landſchappen daer in geleegen, overvloedig.

Aen Ardra of Fida heeft men'er geen / alhoewel'er te mijnen tijd een dood geſchooten is / dog de Negers verklaerden / dat ſulks in tſeſtig jaren tijds niet meer was gebeurd / dies ik geloof / dat den ſelven aldaer door een verdooling uit een ander Land moet gekoomen zijn; want het Landſchap Benin, 't geen Landwaerds in aen Ardra is rakende / mitsgaders Rio de Calbary, Camerones, en meer andere Landen en Rivieren daer ontrent / ſijn ſo vervaerlijk vol van deeſe Beeſten, dat het byna niet te bedenken is / hoe de Inwoonders aldaer noch konnen of durven huis houden.

't Groot

't Groot getal van tanden die in deese Landen van jaer tot jaer werden ingehandeld, wijsen genoegsaem der Olyphanten meenigte aen. Of al deese tanden van gedoodde Olyphanten zijn/ dan of'er eenige gevonden worden/ soude ik niet konnen seggen: echter soude ik wel durven gelooven, datse op beide manier worden gekreegen; en daer uit sou dan schijnen, of de Olyphanten haer tanden, gelijk eenige geschreeven hebben/ verwisselden; doch hierentegen strijd de verscheidenheid van de Olyphants-tanden weder t'eenemael; vermits men'er siet die een, twee en drie pond weegen/ en wederom andere swaerder en swaerder, tot over de honderd pond gewigt toe: want het is immers in 't alderminste niet waerschijnelijk, dat so een vast lighaem, of harde stof, waer uit de tanden der Olyphanten bestaen/ in een jaer of twintig van een tot honderd pond soude konnen aengroeijen: doch hoe het'er eigentlijk meede is/ ik moet bekennen, van het niet te weeten; en we hebben hier op ook al so lang gestaen, dat het meer dan tijd is/ om er van af te scheiden, en my te keeren tot een Dier, 't geen in grootte den Olyphant boven alle andere het naeste koomt: (alhoewel al vry wat verschillende) zijnde den Buffel, welke men meest door geheel Guiné heeft/ dog in so geringen getal, dat men'er in vier jaren pas een te sien krijgt; vermits noch wel geleegentheid sal hebben/ om van een Plaets te schrijven/ waer deese beesten in groote meenigte zijn/ so sal'er voor tegenwoordig niets naders van seggen/ als datse heel goed sijn ter spijs; 't verdere overlatende, tot dat wy ter geseide plaets sullen gekoomen zijn.

Redeneering, of het wel bedenkelijk is, dat een Olyphant sijn tanden sou verwisselen.

Buffels sijn op de Goud Kust niet veel.

Tijgers, in grootte van de Buffels niet veel verscheelende, maer wel in verwoede grimmigheid, sijn hier te Land ongelooflijk veel, van vier en vijfderlei gedaente, so in grootte, als vlakken: of daer nu Luipaerds, of Leopards, so mense noemt/ Pantherdiers, of diergelijken slag, onder is/ mag/ om de verscheidenheid, wel zijn; sonder dat ik my sal onderwinden, om'er over te oordeelen, vermits niemand my tot noch toe voorgekoomen is/ die my/ dies aengaende/ 't vereiste berigt heeft konnen geeven: den goeden Plinius hier op nasiende, vond ik daer ontrent so onverstandig, en tastelijk te liegen, dat

Tijgers daerentegen in meenigte; en veelderlei slag.

ik van doe af een besluit nam / om den selven in 't navorschen van eenig Gedierte, te sullen laten rusten.

Haer verslindenden aert.

De Negers onderscheiden de Tijgers ook wel met namen; doch hoe sulks in onse tael over te brengen is / weet ik geen raed: derhalven het onderscheid hier van latende / staet my maer te seggen, dat het gesamentlijk verwoede, vinnige, en verslindende Beesten zijn / waer door dagelijks veel droevige ongelukken gebeuren.

Sy en ontsien menschen noch beesten; echter sullense de menschen niet aendoen, so lang sy sig met het beeste-vleesch konnen versaden; doch dat selve haer ontbreekende, en een mensch haer koomende te ontmoeten, so is den selven lijveloos. Hier na breeder van deese stof: voor tegenwoordig nog maer / dat / hoe wreed deese beesten ook mogen zijn / men deselve / jong krijgende / heel mak en tam kan opvoeden, en waer meede wy soo gemakkelijk als met een Hond of Kat konnen speelen; hebbende even sodanige gebaerden, als het laetstgenoemde Beest, over sig.

Makke Tijgers, van jongs af by ons opgevoed, sijn echter niet veel te vertrouwen.

Ik heb'er wel een stuk of agt hier aen Elmina dusdanig mak en tam sien opbrengen, en tegenwoordig besit de Heer Generael hier van noch twee stuks; doch in alle heb ik echter waergenoomen, dat met'er tijd haer boosen aert in 't een of het ander geval koomt uit te blinken, en datse / hoe mak sy ook sijn mogen / niet t'eenemael sonder groote omsigtigheid te vertrouwen zijn.

De Jakhals of Boshond sijn immers so verslindend als den Tijger; en waer men deselve het meeste heeft.

Na den Tijger volgt hier te Land in verwoedheid een beest, van de onse Jakhals, of Boshond genaemd. Men vind de selve het aldermeeste ontrent Acra en in 't Aquamboese Landschap, alhoewel'er hier om heen ook eenige weinige zijn: en deese beesten sijn so uitneemende stout, datse menschen en beesten, als Koejen, Varkens, Schapen, enz. al wat haer voorkoomt, aendoen, en verslinden.

's Nagts komense tot onder de mueren van ons Fort aen Acra, om de Varkens uit de kotten, en de Schapen van uit de stallingen weg te halen; waer dat'er ook meenig een op de volgende wijs werd geknapt: De besetting van ons Fort leggen eenige welgeladene Snaphanen met de haen overgehaeld,

Aen Acra werden'er

in

in een Kist, waer aen met een touw een stuk Schapen of Varkensvleesch gebonden is; sijnde sodanig gesteld, dat hy het vleesch van voor de trompt moet weghalen, en so haest doed hy 't niet aen / of de Snaphaen gaet af / krijgende alsoo tot loon van sijn dievery een kogel of vier in de huid: dit koomt seer selden te missen, als op het leggen van de Snaphanen wel te deegen agt werd gegeeven.

verscheide van ons volk gevangen; en op wat wijs.

Voortgaende in 't beschrijven van het verslindend Gedierte, so stellen wy / als in de naeste rang, den Cayman, doch beeter bekend onder den naem van Crocodil. Ik stelse hier onder 't verslindend Vee, niet om dat ik het selve aen haer bevonden heb / om dat ik'er / in al de tijd van mijn verblijf, alhier noch niets van heb gehoord / datse iemand, 't sy mensch of beest, souden verslonden hebben: maer ik segge het eenlijk, om dat verscheide voorbeelden van haer woeden (en het geen ik heel wel wil geloven) in andere geleesen heb.

Cayman of Crocodil.

Doen hier geen leed aen menschen of beesten.

Deese Beesten sijn hier te Land in alle Rivieren in een grouwsame meenigte, voornamentlijk aen Chama en Boutry; op de laetste heb ik'er wel vijftig op eenen dag gesien / en daer onder ook eenen / na gissing / ontrent de twintig voeten lang.

Des Caymans gestalte is reeds van veelen beschreeven: ik sal'er derhalven noch maer bydoen, 't geen van anderen of overgeslagen, of vergeeten is. Haer lijf is met so harden huid, in manier van groote vierkante schobben, bedekt / datse / oud sijnde / onmogelijk met een Snaphaen dood te schieten zijn: de mutsen, die de Negers hier van gemaekt hebben / en dragen, is als een puer been, 't welk met geen Houwer doorgekapt kan worden; seer wel na 't bovenschild van een Landschildpad gelijkende: de buik van een Cayman is ongelijk saggter, doch met deselve geevense haer niet ligt bloot; dies mense beswaerlijk anders kan doodschieten, als met haer wel ter deegen in de kop te treffen: op heete dagen en sterke sonneschijn, leggense in een groote meenigte aen de oevers van de Rivieren, om sig in de son te bakeren; maer so haest werdense geen menschen gewaer / of sy loopen heel sagjes na de Rivier, en by deselve gekoomen sijnde / schietense met een

Sijn beswaerlijk, wegens haer harde huid, dood te schieten.

groote kragt daer in / sig aenstonds onder het water verbergende: deese beesten gelijken na 't aensien so wonder snel niet / dan datse de menschen op 't Land souden naloopen, en so deselve haer niet gestadig met rond of krom te loopen vermoeiden / sy die souden konnen vangen: het kan echter wel moogelijk zijn; doch hier te Land sou ik'er / te Land sijnde / niet seer beangst voor zijn; maer in 't water vertrouw ik haer (schoon noit van eenig ongeluk gehoord heb) echter niet.

Haer aensien.

Haer aensien is donkerverwig, konnende genoegsaem voor heele leelijke beesten doorgaen.

Aen haer huilen, en verdere list om de menschen te vangen, sla ik so veel geloof, als de Joden aen 't Euangelie.

Wilde Varkens sijn hier so boosaerdig niet als in Europa.

De wilde Varkens werden van de meeste magt onder het verslindend Gedierte geteld / en / na datse in Europa geaert zijn / ook niet oneigen. Hier op de Goud-Kust heeft men'er eenige weinige, doch op verre na so boos niet als in Europa: ik heb verscheidemael hier van een wild Varken gegeeten / sijnde een uitsteekend lekker eeten / om datse sonderling malsch zijn / en lekker vet hebben.

Hartebeesten.

Van 't verslindend tot het ander Wild koomende / so sal ik eerstelijk spreeken van dat geene / waer van dit Land wel 't beste voorsien is: 't welk sijn de Hartebeesten; sijnde hier te Land, langs de geheele Kust, in een ongelooflijk getal; voornamentlijk in Ante, en aen Acra, alwaer men'er somtijds troepen van honderd by den anderen siet.

De Negers weeten ons te seggen / dat deese beesten so arg zijn / datse op alle uitgangen eenige als op de Wagt stellen / om te sien / of'er ook menschen koomen / om'er de andere dan van te waerschouwen. Of het waer is / derf ik U E. niet verseekeren, hoewel ik gedenke / het selve elders van andere Landen meer geleesen te hebben.

Veelderlei.

De Hartebeesten sijn hier te Land wel twintigderhande, eenige soo groot als kleine Koebeesten, andere als Schapen; gelijk Katten, enz.: de meeste sijn ros van kouleur, met een donkere streep over den rug; eenige ook ros met witte streepen heel aerdig gevlakt: alle / geen uitgesonderd, sijn heel goed om te eeten / voornamentlijk twee Geslagten, die wy ook

voor

Pag. 31. II Deel.
N.° 1.
N.° 3.
N.° 2.

Pag. 35. II Deel.
N.° 4.
N.° 5.
N.° 6.
N.° 8.
N.° 7.

voor een lekkerny houden: de eerste, sijnde muisvael, waer van ik U E. twee afteekeningen hier neven send onder No. 1. en 2., welke/ schoon van een slag, echter verscheide in gestalte waren; sijnde beide ontrent twee voeten lang / doch den eenen een weinig hooger van pooten als den ander.

Hier is ook noch een slag, welke de helft kleinder, en ros van kouleur zijn; by uitneementheid sijn dit mooje en lieve beesjes, met seer kleine swarte hoorentjes, en dunne pootjes; die/ na evenmatigheid van haer lijf, redelijk lang zijn; doch so uitermaten dun, dat sommige die van een Tabakspijp, op sijn dunst, niet en overtreffen. Even so eenen / met goud beslagen, laet ik U E. by deesen / by gebrek van de afteekening, toekoomen; verhoope U E. het voor lief sult aenvaerden.

No. 3. sal U E. noch een Hartebeest vertoonen/ 't welk ontrent vier voeten lang is / niet seer dik van lijf, doch seer hooge pooten, en een lange hals en ooren: sijn kouleur is hooggeel of Orangie, met witte streepen geschakeerd; sijnde dit al de afteekeningen, welke ik van de Hartebeesjes heb konnen krijgen.

Der Hartebeesten snel en geswindheid in 't loopen is aen weinig menschen onbekend; doch de beesjes, waer van U E. het pootje bekoomt / sijn by uitneementheid snel in 't loopen, en verwonderlijk (althans voor sulke kleine dieren) in 't springen. Ik heb'er / die wy gevangen hadden / sien springen over een muer van tien a twaelf voeten hoog. Van de Negers werden deese beesjes de Koningen der Harten genaemd. Snelheid der Hartebeesten, voornamentlijk het kleinste slag.

Aen Apam, Acra en Fida, heeft men een slag van Hasen, de Steenhasen by ons niet ongelijk: op alle drie deese Plaetsen sijnse in een goed getal; doch hier van heb ik U E. in mijn brief, van 't Acrasche Land schrijvende/ al onderhouden. Hasen.

Yservarkens sijn hier meede / doch niet seer overvloedig, althans sy worden maer in een gering getal tot ons gebragt/ en groeijen tot de hoogte van twee, en twee en een halve voet: so fel en scharp van gebit sijnse / dat geen eenig houtwerk haer kan tegenstaen. Yservarkens.

Ik setten'er eens een in een Vat, meenende hem seer wel bewaerd te hebben; doch in eenen nacht had hy'er sig selven

door

door heen gebeeten; en dat noch in de buik van 't Vat, daer de duigen op 't meest uitwaerts waren geboogen.

Sijn boosaerdig, en van een sterk gebit. 't Is een beest, dat so stout en boosaerdig van aert is / dat het sig niet ontsiet, om vervaerlijke groote Slangen aen te doen; hier van meede breeder hier na. Het schiet, als het toornig is / seer vaerdig met sijn pennen (welke somtijds wel twee spannen lang groeijen) in / of na menschen en beesten, en dat met sodanige kragt, datse selfs in een plank souden blijven steeken.

Schieten seer krachtig met hare pennen. De Negers houden het vleesch van deese beesten voor een groote lekkerny; soo ook eenige Blanken.

Egels. Ik heb hier te Land ook beesjes gesien / welke de Egels niet ongelijk waren / behalven datse sig niet in een konden rollen, als de Egels die men by ons vertoond / gewoon sijn te doen.

Luyaerd. Onder No. 4. bekoomt U E. de afteekening van een Beest, 't geen by de Negers de naem van Potto draegt / doch onder ons is 't bekend met die van Luyaerd; buiten twijfel wegens desselfs loomen en tragen aert; want om tien treeden voort te loopen, of liever kruipen, heeft het een geheelen dag van noden.

Desselven loomen gang beschreeven. Eenige schrijven, dat so wanneer een deeser beesten op een boom geklommen is / hy daer niet weeder af sal koomen, voor dat hy niet alleen de vrugt, maer selfs ook de bladen heeft verteerd en opgegeeten; vervolgens glad en vet van denselven af klimmende / om op een anderen boom te klauteren, heeft hy tot dien arbeid so langen tijd van doen / dat hy / op den anderen koomende / t'eenemael vermagerd en uitgeteerd is; en byaldien beide die boomen wat ongemeen hoog waren / of wel datse een verre weg van den ander stonden / en dat onderweegen niets te eeten was / so sou hy / midden in de marsch, van honger moeten sterven. So als 't hier ter neder gesteld is / heb ik het by andere geleesen, sonder voor de waerheid daer van te derven instaen, alhoewel'er de Negers ook niet vreemd van zijn.

En leelijke gestalte. 't Is soo een afschouwelijk en leelijk beest, dat ik geloof / desselfs wederga op den gantschen Aerdbodem niet te vinden is: de prent vertoond den selven heel eigentlijk en na het

het leeven : desſelfs voorſte pooten gelijken wonder wel na Menſchen-handen: de kop is na evenmatigheid van ſijn lighaem ongemeen groot: de geene / waer na deeſe prent geteekend is / was muisvael van couleur ; doch den ſelven was noch geheel jong, dies hy ſig ook met een gladde huid verbeeld ; doch alsſe oud worden / gelijk ik'er in den jare 1699. hier aen Elmina eenen geſien heb / ſo ſijnſe van een roſſe couleur, als wanneer haer het hair even als met wolvlokken in malkander ſit. Verders weet ik van deeſe beeſten niet te ſeggen, als datſe / ſonder'er een afgrijſen van te hebben / niet konnen aengeſien worden / en ſonder dat'er anders eenige ſeldſaemheid, als desſelfs ſonderlinge leelijke gedaente, aen is.

Bosrotten ; wat het voor beeſten zijn.

In 't veld onthouden ſig hier eenige beeſten, welke de Ratten in alles gelijk zijn / uitgeſonderd dat haer grootte die van een Kat te boven gaet: wy noemen deſelve ook Bosrotten; en ſy onthouden ſig geſtadig ontrent het geſaeide, waer aenſe ſonderlinge groote ſchade doen.

Sijn aengenaem ter ſpijs.

Haer vleeſch werd van eenige Blanke, en al de Negers, voor een groote lekkerny gehouden ; en 't ſou het ook inder daed zijn / byaldien de naem, en ſijn leelijke gedaente, geen tegenſin in den eeter verwekte; doch die daer overheen konnen ſtappen, koomt het als een aengenaem eeten te vooren: en om hem ſijn leelijke gedaente te beneemen / ſnijden ſommige / eer 't op tafel koomt / de kop, pooten en ſtaert af / als wanneer het aen yder een, die 't niet weet / voor een aengename ſpijs verſtrekt; want ſy zijn mals, vet en lekker.

Noch een ander ſlag, Boutees genaemt.

Noch een ander ſlag van Bosrotten heeft men / doch meeſt aen Axim ; welke wel ſo lang ſijn als de voorgaende, doch ſeer dun en ſmal van lijf ; dragende anders de naem van Boutees: buiten de Negers werdenſe maer van weinig Blanken gegeeten. Dit goed doed een ongelooflijke ſchade aen de Milhio en Rijs, welke de Negers al in haer huis bewaerd en opgelegt hebben. In eene nagt bedervenſe meer van het geſaeide graen, als honderd Huisrotten ſouden konnen doen / mits het haer niet genoeg is / datſe haer lijf opvullen, en eenige meeſleepen, maer ſy beſchadigen daerenboven alles / waerſe aen en ontrent konnen komen.

Een ſchadelijk goed ontrent de Granen.

Civetkatten. Drie of vierderhande Boskatten heeft men hier te Land, ſijnde de Civetkat daer meede onder begreepen; die tegenwoordig in ons Holland ſo wel bekend is / dat ik byna niet nodig agt, om'er hier eenige melding van te doen; behalven dat ik hier echter noch wel mag byvoegen, dat ſy aen ons volk, geheel jong ſijnde / te koop werden gebragt / als wanneer'er een a twee Rijksdaelders voor betaeld worden.

Veel moeite en oppaſſens heeft men met haer op te voeden; en hare koſt is pap van Milhio gekookt / met een weinig vleeſch of viſch. Noch heel jong ſijnde / krijgenſe Civet; en dat der mannetjes is beeter als van de wijfjes, om reeden dat de wijfjes ſig niet wagten konnen / om in de beurſe, daer de Civet in groeid, of vergaderd werd / te piſſen, waer door deſelve bederft.

Boskatten. Van de overige Boskatten weet ik niet ſonderlings te ſeggen / als datſe even als de Tijgers gevlakt, en ook wel ſo boosaerdig zijn; onder de Hoenders, alsſe daer ontrent konnen komen / groote ſchade doende.

Muſcus-muiſen. Ik heb hier kleine Muisjes geſien / welke een ſoete en aengename Muſcus-reuk van ſig gaven; doch kon niet bemerken, datſe / als de Civetkatten, een beurs hadden; dies ik geloof / dat geſeide reuk van hare huid of vel moet komen.

Andere wilde Beesjes; eerſte ſoort. Noch heeft men drie of vierderlei ſlag van kleine Beesjes: eene van deſelve word U E. hier vertoond in de Prent No. 5., ſijnde byna van gedaente als een Kat, behalven dat desſelfs bek ongelijk ſpitſer, en 't lijf kleinder is; ſijnde ſijn lijf, even als de Civetkatten, gevlakt. De Negers noemen het Berbé, en de Europianen Wijnſuipers; om dat het heel vierig achter de Wijn de Palm her ſit.

Tweede. De tweede ſlag van geſeide Beesjes ſijn niet veel grooter als een Huis-rot: 't lijf grauw en ros van couleur, met kleine witte ſpikkelen in 't hair; en de ſtaert maekt met het lange hair, even als vooren geſegt / geſpikkeld, een breedte van drie vingeren uit / welke ſy heel fraei achter over haer lijf, tot aen den hals toe / dragen. Deeſe noemd men ook Wijnſuipers, alhoewel men haer veel eigentlijker Eekhoorentjes mogt noemen.

Derde De derde ſoort ſijn ontrent / alsſe volwaſſen zijn / eens ſo groot

groot van lijf, en meede ros van couleur. Dit is een sonderling boosaerdig goed, en heeft een fel en sterk gebit: 't verweerd sig/ in tijd van nood / tegens menschen en beesten, sonder onderscheid: 't werd Koekeboe genaemd/ en is een groot vervolger van de Hoenders; doch niet op sodanige wijs, als'er de Heer Fokkenbrog van heeft gelieven te schrijven, als dat het de Hoenders met sijn poort sou vangen.

soort, Koekeboe genaemd, is een groote Hoender-dief.

So veel list behoefd het niet eens te gebruiken, mits het snel genoeg is / om de Hoenders te konnen achterhalen, en te vangen; en gevangen hebbende / heeft het ook kragt genoeg / om deselve weg te sleepen. Ik heb'er verscheide gehad / doch en vond aen geen van alle een rooden aers, als voornoemde Heer gesegt heeft / alhoewel deselve nauwkeurig genoeg heb besigtigd.

Wat Fokkenbrog van deselve heeft geschreeven.

't Geen Sijn Ed. wijders / of in 't geheel / van dit beesje heeft geschreeven, sou ik niet durven beamen; want behalven dat ik sulks aen deselve niet ondervonden heb / so en heb ook noch ooit eenig mensch, 't sy Blank of Swart, gesien / die het sou konnen getuigen.

't Overige beesje, of liever beesjes, want'er noch meer als eenderlei slag zijn / weet ik / vermitsse so weinig aen ons bekend zijn / niet te beschrijven; dies'er van af ga / en wende my voor tegenwoordig tot een Beest, dat sig so wel op het land als in 't water onthoud; sijnde een Leguaen. Haer gestalte is byna als een Cayman, doch worden selden langer als vier voeten: 't lijf is swart met ronde oogjes gespikkeld; en de huid is heel week. Sy doen geen menschen noch beesten, uitgesonderd de Hoenders, aen; onder deselve bywijlen een groote slagting aenregtende. Haer vleesch werd van veel Blanken gegeeten; welke alle eenparig getuigen, dat het selve 't Hoendervleesch in lekker-en aengenaemheid verre overtreft. Aen Mouree en elders werdense voor Afgoden gehouden.

Leguaen.

Aen Mouree voor Goden gehouden.

Onder No. 8. werd UE. een Beest vertoond / 't geen sig in 't Bosch is onthoudende; sijnde lang en smal van lighaem, met een lange staert, aen welkers einde een quast sit: desselven hair is lang en dun, de couleur vaal, een weinig na den bruinen trekkende: de Negers noemen het Arompo, of Menschen-

Arompo, of Menschen-eeter; waerom so genaemd.

ſchen-eeter, vermits desſelfs aes in doode menſchen beſtaet; welke hy opgraefd, en ſo verſlind; of als ergens ymand verſlagen werd / en hy het ſelve koomt gewaer te worden.

De Negers ſeggen / als hy by een doode koomt / 't ſy dat hy den ſelven opgegraven heeft / of maer ſimpelijk vind / ſo en valt hy'er niet ten eerſten op aen / maer gaet'er eenige malen om heen: tot wat einde, ſou ik U E. niet weeten te ſeggen; doch de Negers geven'er deeſe verklaring van / als dat hy / ſulks doende, daer meede te kennen wil geeven, dat men een ander mans goederen niet moet / of kan neemen, ſonder'er te vooren eenige moeite voor te doen / enderhalven ſig ſelven ook eerſt een weinig vermoeid.

Wat geheim hier in ſteekt / is lichtelijk te raden: ik denk dat dit beeſt door een natuerlijke vrees, welke alle Dieren eigen is / werd bevangen, en derhalven rond om ſiet na eenige menſchen, welke hem ſijn proi ſouden konnen of willen ontſetten.

Apen, haer groote meenigte en verſcheidenheid.

Nu eens van Apen. Deſelve ſijn hier te Land by honderdduiſenden, en ſo meenigerlei, dat het verwonderlijk is / en my onmogelijk, omſe alle aen te halen en te beſchrijven; ſal derhalven maer van eenige weinige gewag maken.

Eerſte ſlag, welke weinig kleinder ſijn als een menſch, en heel boosaerdig en ſtout.

De eerſte en gemeenſte ſlag werden van ons volk Smitten genaemd; ſijnde muisvael van couleur, en koomende tot een wonderlijke grootte. Ik heb'er ſelfs eenen van vijf voet geſien / en ſo weinig kleinder dan een menſch. Dit Vee is heel arg en ſtout; en 't ſchijnd ongelooflijk, 't geen my van een Engelſch Koopman voor de waerheid is verhaeld; te weeten / dat ſig achter het Engelſch Fort aen Wimba een ſchrikkelijk groot getal van deeſe Apen ſijn onthoudende; welke ſo ſtout ſijn / datſe de menſchen derven aenranden; gelijk hy verhaelde, dat onder andere ook aen twee van ſijn Compagnies Slaven was gebeurd; welke de Apen vat kreegen / en de oogen ſouden uitgeſtooken hebben / indienſe niet tijdig door eenige Negers waren ontſet geworden; want dit geſpuis, om haer werk te verrigten / al eenige houtjes klaer gemaekt hadden.

Een voorbeeld van 't-ſelve.

U E. doe als ik / en glooft'er van 't geen U E. gelieft: dit weet ik / dat het een verduiveld ſlim goed is / 't geen

maer /

maer/ alleen om quaed te doen/ schijnd geschapen te zijn.

Sommige Negers gelooven voor vast, dat de Apen heel wel konnen spreeken, maer datse het achterweegen laten, om niet aen den arbeid (waer vanse niet houden) te mogen komen; dies U E. hier uit moogt afmeeten, hoese by dit volk te boek staen. Wat de Negers van deselve gelooven.

Voorseide Apen sijn genoegsaem van een leelijke gedaente, so ook de deese, welke de vorige in alles gelijk zijn/ uitgesonderd datse met haer vieren pas so groot als een van de voren genoemde zijn. 't Best dat men aen dit slag van Apen vind/ is/ dat men haer byna alles wat men wil kan leeren. Tweede slag.

De derde slag sijn by uitneementheid fraei, en koomen gemeenlijk tot de hoogte van twee voet, hebbende pikswart hair, 't geen wel een vinger en meer lang is/ met een langen witten baerd, waer na sy ook Baerdmannetjes genaemd werden. Van haer vel werden de mutsen voor de Tiétiés, waer van ik U E. in een andere Brief gesprooken heb/ gemaekt/ dus de Negers aen malkander voor deselve somtijds vier en meer Rijksdaelders betalen; en alsse tot ons overgebragt wierden/ souden wy ook niet weigerig zijn/ om het daer voor te geeven. Derde slag, Baerdmannetjes genaemd.

Noch twee of driederlei slag van Baerdmannetjes heeft men hier/ waer van een yder even fraei is/ sijnde ruim de helft kleinder als de geseide, en kort van hair, 't geen gemengt is van couleur, als grauw, swart, wit en ros door den ander/ en voor 't meerendeel een witte borst en baerd. Doch holla, ik sou in plaets van een blad papier of twee, wel een geheel Boek van de verscheidenheid deeser Apen konnen vullen/ 't geen ik niet kan sien de pijne waerd te zijn; wil haer derhalven liever laten varen, en noch maer seggen/ dat van het kleine slag hier meer dan twintigderlei zijn/ en alle bysonder fraei; doch/ 't geen spijtig is/ ook so wonderlijk teer, dat het iet seldsaems is/ so men'er eenige van kan opbrengen: en noch seldsamer, omse na Europa over te voeren. Meerderlei aert van Baerdmannetjes.

Nu heb ik in 't algemeen van de Apen noch te seggen/ dat de diefachtigheid aen een yder Geslagt schijnd aengebooren te zijn. Ik heb deselve in 't steelen van vrugten, en voornament- Diefachtigheid van alle de Apen.

namentlijk van Milhio, aerdige en wonderlijke kueren sien aenregten.

In yder poot neemense een of twee Milhio-struiken; van 's gelijken ook so veel onder haer armen; (indien ik hare pooten so mag noemen) meede een stuk of drie in de bek; en dus beladen sijnde/ gingense haers weegs, gestadig op de achterste pooten voortspringende; en vervolgd werdende/ sohoudense/ diese in den bek hebben/ vast; de andere, om in hare vlugt niet belet te zijn/ weg werpende.

Hun keurlijkheid in 't steelen.

Het wegsleepen van so veel Milhio te gelijk/ heeft by het volgende noch niet te gelijken; want yder Milhio diese afplukken, werd door haer op 't nauwkeurigste besigtigd; en bevaldiense haer niet aenstaen, so werpense deselve weg, en plukken wederom andere; dies hare viese keurlijkheid ongelijk meerder schade aen 't Gewas toebrengt/ als hare diefstal. Hier meede seg ik de Apen adieu.

Haegdissen, veelderlei.

Duisende van Haegdissen, of Egdissen, hoe menſe wil noemen/ siet men hier te Land, overal; voornamentlijk op en langs de mueren van onse Forten; waer dat sy haer kost moeten soeken/ 't geen voor 't meerendeel in Spinnen, Wormen, Vliegen, en andere kleine beesjes bestaet. Sy zijn van veelderhande slag, eenige der grootste sijn met haer staert ontrent een voet lang, en een hand breed; donker van couleur, met een half roode kop: andere sijn deese wel meest gelijk in grootte, dog verscheiden in couleur.

Beschrijving van de Haegdissen.

't Sijn meest alle onguere en leelijke beesjes; behalven de volgende/ die men/ sonder voor leelijk te schatten, noch sou konnen laten doorgaen.

Eerstelijk een slag/ ontrent de helft kleinder als de voornoemde, sijnde meest groen van verwe; en dan noch eene/ wel de helft kleinder als de laetstgesegde, sijnde van een grauwe couleur, welke sig met meenigten overal in onse Huisingen onthouden/ de kamers seer fraei van 't ongediert suiverende: wy noemen deselve Salamanders.

Salamanders.

Wat van de bestandigheid des-

Dat de Haegdissen een mensch souden waerschouwen voor Slangen ofte andere onreine Gedierten, houde ik vooral so geloofwaerdig, als des Salamanders bestandigheid tegens 't vuer; ten ware

ware ymand geliefde te seggen / dat dit Spreekwoord eenlijk is ontleend, wegens de tegenstrijdigheid van het vuer met den Salamander, welke / nevens alle andere Haegdissen, yskoud van natuer zijn / de sodanige soude ik met den eersten toevallen, en my daer by ook houden, tot'er tijd beweesen sal worden / dat / volgens 't seggen der Ouden, ergens Salamanders te vinden zijn / van geseide hoedanigheid, te weeten / sodanige / welke sig ontrent het vuer onthouden / en daer in leeven.

Selven tegens het vuer, te houden is.

Tot besluit van deesen Brief sal ik hier noch twee beesjes byvoegen / van welke in voorige tijd niet alleen wonder breed, maer ook heel ongeschikt gesprooken is: deselve werden U E. vertoond onder No. 6. en 7.

Des eenens eigene of natuerlijke couleur is groen, met grauwe spikkels en vlakken; de ander groen, vierig, en grauw door den ander. 't Zijn heel rare en seldsame beesjes, wel genoeg verdienende, dat men sig inlaet, wegens der selver aert en gestalte, eenigsints wijdlopig te spreeken.

Veele hebben het selve reeds ter hand genoomen en verrigt, doch onder alle gevald my niemand beeter als Pater N. N. en de Heer Cornelis de Bruin, in sijn uitgegeevene Reisen door Asia, enz. 't Geen Sijn Ed. van deese Beesten ter neder gesteld heeft / moet ik t'eenemael bewaerheden, sonder dat ik'er iets sonderlings by, of af kan doen: hebbende aen deese ook juist deselfde eigenschap als die van gemelde Heer bevonden; dies sal ik / als niet in staet sijnde / om'er U E. een volmackter denkbeeld van te konnen geeven / Sijn Ed. eige woorden / doch met eenige verkorting, so als hy deselve in 't beschrijven deeser beesjes gebruikt heeft / laten volgen.

Sijn Ed. segt dan / terwijl ik nu met sonderling genoegen, en weinige bekommering voor de dringenste noodsakelijkheden van dit leeven, de tijd tot Smirna doorbragt / kreeg ik geleegentheid om eenige Cameleons te bekoomen / sijnde nieuwsgierig / om by de ondervinding te leeren, hoe lang deselve in het leeven konden blijven: gemeenlijk had ik'er vier in een groote Koi, en lietse bywijlen in vryheid door mijn kamer loopen: ook bragt ikse dikwils achter in de

Beschrijving van den Cameleon, na het voorschrift van de Heer Cornelis de Bruin.

Sael

Sael van het Huis, daer de wind van de Zeekant door heen speelde; wanneer men bespeurd, datse veel lustiger als na gewoonte waren / en die frisse koelte met geopende bekken inhapten.

't Is een vast gevoelen van de natuerkenners, dat deese beesten van de wind leeven; en inderdaed 't steund op de ervarentheid, want ik heb de mijne noit sien eeten of drinken, ten ware eenige vliegen, gelijk in 't gevolg sal seggen.

Ook is het een waerheid, dat sy sig seer dikwils van couleur veranderen: ik heb deselve bywijlen in de tijd van een half uer drie of viermael van verwe sien verwisselen, sonder dat'er eenige couleur ontrent was; als wanneer ik hen met'er haest met water, en ook wel olyverwe afteekende.

De couleur, welke sy het meeste aenneemen / sijn een heel schoon groen, vermengd met geele stippen of vlakken, so fraei als mense met eenig Penseel kan verbeelden: somtijds ook met bruine vlakken, en aldus is het gantsche lighaem geteekend / selfs tot de staert toe: bywijlen neemen sy een bruine couleur aen / als die der Mollen.

Hun gewoonlijke couleur is grauw, of liever muisvael, en de huid seer dun / en byna doorschijnende: meestentijd neemen sy een couleur aen als van een Hagedis. Doch wat belangd dat sy de couleuren souden aenneemen van alle dingen daer men hen op set; ik heb by ondervinding geleerd / dat de natuerkenners in dit gedeelte mis-tasten, want sy neemen de roode en verscheide andere couleuren niet aen: echter moet ik bekennen, dat'er geestige veranderingen ten deesen opsigte in heb gevonden.

Noit heb ik'er langer in 't leeven konnen houden als vijf maenden, en de meeste stierven my af in de tijd van vier.

Ik was nieuwsgierig, om te weeten / waer hun ingewand in bestond; opende derhalven eene / en bevond'er eenendertig Eyeren in / van grootte als die der kleine vogeltjes, sijnde altesamen als in een draed nevens malkander vast; doch geen gedarmte, of iet anders.

De tong is het aenmerkelijkste van alle / sijnde so lang als het geheele beest; hier vangen sy de vliegen meede / 't geen'er

de

de Natuerkenners ook van getuigen. 't Geschied op de volgende wijs: De Cameleon houd sig geheel stil, en als'er een vlieg koomt / schiet hy met een groote snelheid de tong uit / grijptse met de spits, en sliktse binnen, waer toe sijn groote wijde bek, die hy open spard, seer bequaem is.

Als deese beesten van eenige hoogte na de laegte willen weesen / laten sy met groote voorsichtigheid de eene poot benedenwaerts dalen / en dan de andere; 't geen sy vervolgens ook met de achterste doen: slaende ondertusschen de staert om het een of ander / daer sy sig aen vast konnen houden / welke sy so lang vieren als'er bot aen is; doch konnende alsdan noch de grond niet bereiken, so latense sig plomp verlooren neder vallen. Hunne gang is seer langsaem, en hun grootte als in de prent vertoond werd.

Eenige willen / dat de Cameleon den meesten tijd de bek open heeft; doch ik heb dit seer selden gesien / en byna noit / dan wanneer ik hem ter plaetse bragt / daer hy het vermaek van de wind kon genieten. Meest sparde hy den bek open, en betoonde door sijn beweegingen, gelijk ook door sijn meenigvuldige veranderingen, 't vermaek het geen hy'er in schepte. De oogen deeser beesten sijn rond, geheel swart, en bysonder klein; en het geene 't aenmerkelijkste is / sy draeijen het eene oog na deese / en het ander na die sijde / so datse te gelijk na boven en beneeden konnen sien.

Dus verre de Heer de Bruin: waer by ik noch maer sal voegen 't onderscheid dat tusschen de hierlandsche, en die van Smirna heb bespeurd; bestaende voornamentlijk hier in / eerst / datse hier somtijds so veel jaren, als de Heer de Bruin sijn maenden, leeven; doch dan had mense geset in een tuin, op een der boomen, waer datse eenigen tijd / sonder af te koomen, bleven sitten. Ook sijnde verscheidemalen na Europa gesonden / en levendig overgekomen.

't Tweede verschil is / dat ik geene van de hierlandsche met opene bek heb gesien / en bygevolg ook niet de tong of haer vliegevangst; 't geen echter niet en belet, dat ik het seggen van de Heer de Bruin niet en sou gelooven: ik neem het in tegendeel sonder de minste twijfeling aen; want heeft Sijn

Ed. al het overige so net en wel beschreeven, so is 't ook waerschijnelijk genoeg / dat dit ook so van hem sal zijn bevonden.

Voor 't verdere koomense hier met de voorseide t'eenemael overeen; so dat ik'er niet naders van sal / of kan seggen, dan dat de Heer de Bruin hare Eyeren beter by die van Haegdissen had mogen vergelijken, als by Vogelen; want ik by ondervinding heb gesien / dat al het viervoetig en kruipend Gedierte, 't welk geen jongen werpt / maer eyeren legt; als Haegdissen, Cameleons, Leguanen, Slangen, enz., ook Schildpadden, der selver eyeren met geen harde schael sijn overtogen / maer dat deselve week en buigsaem zijn / en meer uit een dik vlies dan schael bestaet. Wat dunkt u / Mijn Heer, is deesen Brief niet redelijk uitgebreid? ik meen het althans; en derhalven is 't hoog tijd, om den selven te eindigen; hebbende voor als nu niet anders te seggen, dan dat ik van gantscher herten ben / Mijn Heer, &c.

Einde des veertienden Briefs.

VYFTIENDE BRIEF.

Handelende eerstelijk van de Vogelen; als tweederlei Phæsanten. Patrijsen. Wilde Eendvogels, en groene van tweederlei aert. Tortelduiven. Krombekken. Snippen, en meer andere eetbare, doch onbekende Vogels. Kroonvogels. Een schoone groene Vogel. Reigers, blauw en wit. Portugeese. Arenden. Kiekedieven. Riviervogels. Kroonvogels van de Goud-Kust, heel fraei. Een groote Vogel, raer om sijn leelijke gedaente, en genaemd Pokkoe. Noch een Vogel, in grootte de voorgaende niet ongelijk, doch fraeijer, en vierderlei. Saadvogeltjes. Een fraei Riviervogeltje. Perokieten. Papegayen. Stier-of Stervogel. Kikvorschen en Padden, waer onder eenige seer groot. Slangen, veel en verscheiden; ook met twee hoofden. Schorpioenen. Duisendbeenen. Veelderlei aert van gekorve beesjes. Honingbyen.

Pag. 43. II. Deel.
N.° 9.
N.° 10.
N.° 11.
N.° 12.
N.° 13.

Pag. 49. II. Deel.
N.° 14.
N.° 15.
N.° 16.

byen. Meenigten van Mieren; en ſeldſaemheid der ſelve. Van de Viſchen; als Braſiliaenſche Cabeljauw, Snoeken, Schol, Bot, Pampher, Kuttedekker; met meer groote Viſſchen. Steenbraeſſems, veelderlei. Stompneuſen. Baerdmannetjes. Makreel. Saffer. Aboei. Rogg'. Tong. Scharren. Kreeften. Krabben. Garnalen. Steurkrabben. Sardijn. Karmou. Harder, en Batavia. Mitsgaders drie groote en verſlindende Viſſchen; als Noordkapers, Swaerdviſſchen, en Hayen.

MYN HEER,

Mijnen laetſten in 't lang en breed gehandeld hebbende van het tam en wild viervoetig Gedierte, als meede van het tamme Pluimgedierte, ſo is in deeſe noch overig, te ſpreeken van de Vogelen, 't kruipend Gedierte, gekorve Beesjes, en van de Viſchen.

Onſen aenvang dan neemende met het Gevogelte, ſo ſal ik eerſtelijk afdoen het eetbare, ſtellende daer van in den eerſten rang de Phæſant. Deſelve werd U E. in Prent No. 9. vertoond; welke men ontrent Acra, in 't Aquamboeſe Landſchap, ook om en by Apam, in 't Acraſe Land, veel en overvloedig heeft: ſijnde uitneemende fraei en ſchoon. Hare grootte is ontrent als een Hoen; hebbende blauwe met wit geſpikkelde veeren, welke geheel glinſterend zijn; een hemelsblauwe kring van twee vingeren breed om den hals; op het hoofd een ſchoone ſwarte kroon of kuif: in 't kort, 't is ſo fraeijen Vogel, als men onder de geene, die ſig meeſt op der aerd, en langs de grond onthouden, ſou mogen vinden; en onder de ſeldſaemheden, die men uit Guiné brengen kan, naeſt het Goud, ('t geen ik altijd voor 't fraeiſte en waerdigſte geſchat heb) wel het alderraerſt. Schoone Phæſant, om en by Acra.

No. 10. ſtaet meede een Vogel afgeteekend, welke wy hier de naem van Fidaſe Phæſant geeven, om reeden datſe daer ter plaets het aldermeeſt gevonden werden: anderſints werdenſe hier op de Goud-Kuſt meede gevangen. Fidaſe Phæſant.

Hy is in grootte byna als de voorige, doch in lang ſo fraei niet. Het lijf is grauw, wit, en eenigſints blauw geſpikkeld

door den ander. Hare kop is kael, met een hard vleesch of dik vel overtrokken / geheel knobbelachtig. Sijn bek is uit den geele, waer van na de kop aen weerkanten een roode lel loopt / of sit.

Patrijsen. Aen geseide Phæsanten moeten wy de Veldhoenders of Patrijsen laten volgen. Deselve heeft men / de geheele Kust over / veel en overvloedig, alhoewel wy'er niet veel krygen / by gebrek van goede en yverige Wildschutten; doch aen Fida bekoomt men'er so veel, als men maer begeerd / en voor een heel geringe prijs. Als 't in de tijd is, so geeft het hier een goed en lekker eeten.

Wilde Eendvogels. Wilde Eendvogels, lekker en goed, ontbreeken hier ook niet / welke byna van fatsoen sijn als de Europische, uitgesonderd datse hier kleinder vallen.

Groene Eendvogels. Onder de wilde Eendvogels heeft men'er hier noch tweederlei slag. Van de eerste heb ik'er / so lang hier ter Kust ben geweest / niet meer dan eene reis, twee stuks gesien / welke den Trompetter van den Heer Directeur had geschooten. Deselve waren de andere Eendvogels in grootte en gestalte niet ongelijk; doch hare couleur was heel schoon groen, met fraeije roode bekken en pooten. So uitneemend hoog en schoon was de couleur, dat ik my niet ontsien sou hebben / indiense levendig, en te koop waren geweest / om voor deselve honderd en meer guldens te hebben gegeeven. 't Is aenmerkenswaerdig, dat ons / voor of na die tijd / geene meer van dat slag te vooren sijn gekoomen.

Noch een ander slag. Van 't tweede slag heb ik'er / voor ontrent vier maenden verleeden / maer eene gesien, welke meede door iemand van de Besetting geschooten was; sijnde meede even van gestalte als de voorige, met geele pooten en bek, en het lijf half groen en half grauw, dus ook in verre na so moi niet als de voorgaende.

Tortelduiven, driederhand. Tortelduiven heeft men'er hier van twee, of liever driederlei aert en gestalte; de eerste sijn klein en rosgrauw van couleur; is een goed en lekker eeten, en in lang so taei niet als de volgende; welke ontrent de helft lichter van couleur zijn. Het derde slag, in grootte en taeiheid deese gelijk / sijn van een heele

heele fraeije groene couleur, met een geele bek en pooten, eenige weinige roode veeren, en om de oogen twee groote wit gespikkelde kringen, waer onder dat sig van eenige ook wat blauwe is vermengd.

Daer onder eene, die niet leelijk is.

Even boven ons Fort aen Axim legt een redelijke groote Klip, twee a drie Snaphaens-schooten van de wal, sijnde seer digt met Kreupelbosch bewassen. Hier op onthouden sig duisende van Tortelduiven, van beide laetstgenoemden aert; doch om dat/ gelijk ik gesegt heb/ de Klip so digt bewassen is/ so kan men'er weinig krijgen: want schoon men deselve schiet, en sy dood nedervallen, so en sijnse niet te vinden. Alle avonden tegen ses ueren koomense hier haer rust neemen, en vliegen met den dag weeder na land, om hare kost te gaen soeken.

Krombekken, mitsgaders veelderhande Snippen, heeft men hier te Land al meede genoeg/ waer van eenige seer goed sijn om te eeten; doch de meeste echter zijn/ wegens hare taeiheid, niet veel bysonders.

Krombekken, en Snippen.

Noch heeft men een meenigte van alderhande slag, so groote als kleine Vogels, welke geschooten, en ter spijse genuttigd worden; doch behalven dat deselve by ons onbekend zijn/ so en hebbense hier ook geen sonderlingen naem.

Alderhande onbekende Vogels.

Nu van de geene/ die niet gegeeten, maer simpelijk gehouden werden of om hare fraeijigheid, of seldsaemheid, wel te verstaen als mense krijgen kan. De gemeenste onder deselve gelieve U E. te sien in de Prent van No. 11. Men heeft'er van deselve verscheide aen Fida, en in 't geheele Ardrase Land, ook eenige weinige om en by Acra.

Kroonvogels.

Sy zijn van lijf en pooten ontrent so groot als een Ojevaer, en men noemd deselve Kroonvogelen, om datse een groote geelachtige kuif of kroon op het hoofd hebben/ van gespikkelde lange veederen, sig even eens als Varkens-borstels vertoonende. Sijn over haer lijf meest swart van pluim, en hebben in de vleugels rosse, geele, witte en swarte slagpennen. Aen den hals sijnse vercierd met purpure vlakken, aen weerkanten van de kop, ter grootte van een halve duim breed. Op het voorhoofd sit een plek of bosje van heel korte en t'eenemael

swarte vedertjes; en so digt in een/ dat het sig van verre als een lapje swart Fluweel op doed.

In Europa schijnd men van deese Vogels groot werk te maken/ mits wy'er door eenige Heeren gestadig om werden aengesogt. Ja selfs is my gesegt/ dat men'er den Koning van Engeland een heeft derven opdragen; van wiense ook sou aengenoomen zijn. Ik voor mijn/ kan'er echter so grooten fraeijigheid niet aen sien; want/ buiten haer hoofd en hals, is'er niet seldsaems aen; sijnde het overige deel eerder voor leelijk, dan schoon te schatten.

De Vogel, waer van ik U E. de afteekening onder No. 12. laet toekoomen, is wat anders te seggen: deselve is niet min schoon dan seldsaem; om dat de meeste Vogels langs de geheele Kust te vinden zijn/ daer ik deese in tegendeel nergens anders als aen Apam heb gesien en bevonden, en waer dat ik gelove sy in een goede meenigte zijn; mits ik'er/ twee dagen na den ander op uit sendende, my t'elkens in korten tijd een wierd gebragt; doch dood geschooten, wijlse niet wel anders te krijgen zijn.

Een schoone Vogel, van grootte als een Papegai, doch heel fraei gecouleurt.

Van gedaente sijnse byna als een Papegai; hebben ook/ uitgesonderd de kromte, even sodanigen bek, donker-geel van couleur: de borst en het geheele onderlijf is seer schoon groen; het bovenlijf grauw, rood, paers en donker-blauw, heel aerdig door den ander vermengd. Het hoofd, hals en staert, welke meede groen zijn/ setten deese Vogel geen geringe schoonheid by. De veederen verheffen sig op het hoofd even als een kuif. Heeft groote oogen; ook boven en onder deselve twee kringen, van de schoonste roode couleur, die men sig soude mogen verbeelden. Kort om/ het is een Vogel, die in schoonheid byna sijns gelijk of wederga niet en heeft.

Blauwe en witte Reigers.

Tweederlei slag van Reigers vind men hier/ als blauwe en witte. Wy hadden deselve hier vooren onder 't eetbare Gevogelte wel mogen stellen, gemerkt veele menschen deselve ter spijs nuttigen.

Vogels, Portugeese genaemd.

Hier is ook een by ons onbekende Vogel, so groot als een Gans van lijf, en van couleur meest wit, met swarte vlakken. Wy noemen deselve Portugeesen, en werden meede van eenige weinige gegeeten.

Aren-

Arenden ontbreeken hier ook niet / en even eens van gedaente als in Europa, of ten minſten met ſeer weinig onderſcheid. *Arenden, en noch een andere ſterke, alhoewel kleine Roofvogel.*

Een andere Roofvogel is hier ter Kuſt meede / ſeer wel na een Valk gelijkende; en ſchoon maer een weinig grooter als een Duif, ſo is hy doch ſo ſtout en ſterk, dat hy volwaſſe Hoenders aen doed / en met deſelve weg vlied.

Het derde ſlag onder de Roofvogels alhier / ſijn de Kiekedieven. Deeſe ſteelen, behalven het geene daerſe na genaemd zijn / alles watſe maer ſien en machtig konnen werden; te weeten / vleeſch en viſch; en dat met ſodanige ſtoutigheid, datſe het de Negerinnen, met viſch ter markt ſittende / of langs de ſtraet gaende / ſullen ontneemen. *Kiekedieven.*

No. 13. laet ſig een Vogel ſien / welke ſig ontrent Meiren en Rivieren onthoud; konnende genoegſaem de naem van fraei en moi dragen. Sijn grootte is ontrent als een Hoen; het bovenlijf ſwart of bruin, met witte ſpikkels; en van onderen donker-geel, of uit den roſſen. Op de kop heeft hy meede geſprenkelde veederen, ſig verheffende als een kuif. De bek is / na evenmatigheid van het lighaem, ongemeen dik en lang. *Riviervogel.*

Op 't andere blad heb ik UE. de Fidaſe Kroonvogels beſchreeven / en in Prent vertoond; ik wenſte het ſelve van die men op de Goud-Kuſt vind / meede te mogen doen; als wanneer UE. een groot onderſcheid ſoude ſien / om dat deſelve wel tweemael ſo fraei zijn: ſijnde wel van tienderhande couleur, als groen, rood, blauw, paers, donker, ſwart, wit, enz., en den ſtaert, welke ſeer lang is / van 's gelijken. De veeren daer uit dienen de Negers voor pluimen op haer hoofd. De reeden, waerom wy deſelve Kroonvogels noemen / is / om dat ſommige een ſchoone blauwe, en andere een goudgeele kroon of kuif op 't hoofd dragen. De Heer Fokkenbrog ſchrijft / dat hy Pauwen op de Rivier van Boutry heeft geſien; doch 't en ſullen geen andere als deeſe geweeſt zijn; want hier op de Kuſt geen Pauwen ſijn te vinden. *Kroonvogels van de Goud-Kuſt.*

No. 14. beeld een Vogel af / de welke / bysaldien een leelijke gedaente, raer geagt kan werden: ik alsdan wel derf ſeg- *Een groote en ſeer leelijke Vogel*

seggen/dat hy sijn wederga in de geheele wereld niet heeft. Ik ben wel verseekerd, dat hy niet eigentlijker noch leevendiger kan afgebeeld werden / als hy sig in deese Prent vertoond: en echter schijnd het penceel heel veel te streelen, mits hy hier ongelijk fraeijer staet / als hy inderdaed is.

Hy is ruim so groot van lijf als een Gans; de vleugels by uitneementheid breed en lang, bedekt met donkerverwige veederen. Aen 't onderlijf heeft hy wit of aschgrauwe veeren, indien ik het slegs so noemen mag; mits ik byna niet sou konnen seggen / of het hair of veer is. Even onder den hals heeft hy een krop van ontrent een span lang / en ruim so dik als een arm; sig van buiten als vel, en uit den roode vertoonende. Hier in bewaerd hy sijn eeten, even als de Apen in hare koonen. Sijn hals, met een roode knobbel in de nek, is van veeren voorsien als het onderlijf; sijnde de hals van een redelijke lengte: de kop is ook / na vergelijking van sijn lighaem, veel te groot / en / uitgenoomen eenige weinige hairtjes die 'er op zijn / heel kael. De oogen sijn swart en groot: de bek ongemeen dik en lang. Sijn kost of voedsel bestaet in visch; waer van hy'er op eenmael so veel verslind, daer vier menschen genoeg aen souden hebben; weetende hy de visch, alsse hem toegeworpen word / heel aerdig met sijn bek te vangen, en sendse dan so geheel na binnen in sijn krop, of rop. Hy is meede een sonderling liefhebber van Rotten; en die mede in haer geheel van hem werd doorgeslokt; 't geen ons meenigmael in staet heeft gebragt van te moeten overgeven: want / lopende in de buitenwallen van dit Kasteel, so lieten wy hem in 't eerst / om ons vermaek met hem te neemen / somtijds eens boven brengen; als wanneer hy / even of hy'er ons eenige dienst mee wilde doen / altoos een Rot, die al half verteerd was / uit sijn rop hervoort bragt / en voor onse voeten neer smeet.

in 't lang en breede beschreeven.

't Was vermakelijk om te sien/ als wy een kleine Jongen, of wel onse Honden, tegens hem aensetteden. Seer verwonderlijk wist hy sig in staet van tegenweer te stellen: als schietende met sijn bek seer vinnig op de Honden of Jongens toe; en konnende heel aerdig met deselve tegen een klappen, even of men

met

met twee houtjes op den ander speelde, of eigentlijker, als een Lazarus-klap.

Dit sijn al sijne hoedanigheeden, so goede als quade, die hy besit. Gelieft nu selfs te oordeelen, waer voor hy te houden is, 't sy moi of leelijk: ik twijfel niet, of U E. sult hem tot het laetste doemen. By de Negers draegd hy de naem van Pokkoe. Desselfs naem is Pokkoe.

No. 15. siet U E. een Vogel, van lighaems-gestalte eenigsints na de voorgaende gelijkende, doch met een ongelijke langer hals. Als den selven op sijn pooten staet, en den hals na bovenen gestrekt heeft, so is hy veel hooger dan een mensch. Hy wierd door ons op de Rivier van Apam geschooten, en wy bevonden sijn veederen van verscheide gemengde couleuren, als swart, wit, ros, paers, en meer andere, het geheele lijf over; ook groote geele oogen. 't Geen alles is, dat ik ontrent den selven aengemerkt heb: konnende heel licht onder 't slag van moije Vogels werden gereekend. Sijn naem is my, en van 's gelijken ook aen de Negers, onbekend. Een Vogel in grootte de voorgaende niet ongelijk.

No. 16. is een Koorn-of Saedvogeltje, van gestalte als de Prent vertoond: sijnde de bek lang en spits toe loopende, het lijf geschakeerd met geele, en licht-blauwe veederen, een halve swarte kring om den hals, de staert lang, met geele, blauwe, en swarte veederen, en op de kop meede eenige kleine veedertjes. Eerste Saed-vogeltje.

No. 17. vertoond een Vogeltje, van gestalte als de voorgaende, ook van dien selfden aert en eigenschap: het onderscheid maer voornamentlijk hier in bestaende, dat deesens bek kort, dik en swart is: sijn halve lijf, te weeten, na onderen, swart, en boven op de rug schoon geel, de pooten meede als de bek van een swarte couleur. Tweede slag.

No. 18. is een Vogeltje, meede van de eerste niet seer verscheiden, als dat desselfs couleur grauw en geel door den ander is vermengd: een korte spitse bek, doch ongemeene lange pooten en klauwen, gaende voor soo een klein beesje de maet verre te boven. Derde slag.

No. 19. staet een Vogeltje afgebeeld, 't geen ontrent de helft kleinder is als de voorgaende, en byna van gestalte als Vierde slag.

een Musch: desselfs couleur maekt het sonderling fraei; als sijnde de kop en borst pik-swart; de vleugels en pooten grauw; en vervolgens het geheele lijf heel vierig en schoon rood: sijnde het jammerenswaerdig, dat deese vogeltjes niet by levenden lijve konnen gehouden werden.

Een schoon Rivier-vogeltje.

Doch het vogeltje, dat U E. onder No. 20. siet / gaet al de voorgaende in fraei-en moiheid seer verre te boven. Het selve onthoud sig altoos ontrent en by de Rivieren, waer dat het ook kleine vischjes is asende. Sijn couleur is / als U E. de Prent vertoond: de vleugels en 't geheele bovenlijf blauw, een weinig na den paersen trekkende; so ook de veederen in den hals, welke redelijk lang zijn · op de kop een kuifje, even van de geseide couleur, en de borst donker-geel; waer onder sig eenige blauwe en roode veedertjes vermengen; de pooten schoon rood, so ook de bek, en daer nevens ongemeen dik en lang.

Dit beesje is geteekend / doen de Teekenaer al siek was / en derhalven met weinig lust: en dit is de oorsaek, dat hy hem ook gantsch niet in sijn verscheidentheid van couleur heeft vertoond; andersints soude U E. hier aen het moiste vogeltje gesien hebben / dat niet alleen in Guiné, maer in seer veele Landen te vinden is.

Saed-of Koorn-vogeltje.

Onder No. 21. siet U E. noch een Saed-of Koornvogeltje, van gestalte als U E. de Prent vertoond: desselfs borst, onderlijf en hals is ros-geel; een swarte kop, uitgesonderd een schoone geele plek op het voorhoofd, swarte vleugels en bovenlijf: en de staert heeft swarte, geele en rosse veederen door den ander.

Noch een ander slag.

Die van No. 22. is ontrent eens so groot als de voorgaende. Heeft een fraeije roode borst en lijf: het bovenlijf, vleugels en staert pik-swart, en de kop van bovenen schoon geel. Sijn verdere gedaente kan U E. uit de Prent selve sien.

Perokietjes.

Onder No. 23. en 24. vertoonen sig twee vogeltjes, Perokietjes genaemd / of ook wel Guinese Musschen; niet dat hier geen andere even als in Europa zijn: in tegendeel heeft men'er van die eigenste slag een groote meenigte / sonder eenige

Pag. 50. II. Deel.
N°. 17.
N°. 18.
N°. 19.
N°. 20.
N°. 21.

Pag. 55. II. Deel.
N°. 22.
N°. 25.
N°. 24.
N°. 23.
N°. 27.
N°. 26.

nige de minste onderscheid; doch de deese werden ook Musjes genaemd; maer om wat reeden, soude ik niet konnen seggen.

Langs de geheele Kust vind men deselve in een groot getal; doch voornamentlijk op het beneedenste deel, als aen Mouré, Cormantijn, Apam en Acra. Hare couleur is een heel schoon groen, vermengd met fraeije roode, en sommige ook eenige weinige swarte en geele veedertjes. Haar bekje is rood en krom, als de Papegaaijen.

Komen heel ras te sterven; niet tegenstaende seker, of liever onseker Schrijver getuigd, datse 30. a 40. jaren konnen leeven.

't Sijn regte lieve en moije beesjes. Dagelijks, of by geleegentheid, senden wy'er een groot getal van deese Kust na Holland; waer datse in een reedelijke groote achting zijn. Men koopt'er hier gemeenlijk twaelf voor een Rijksdaelder. In 't oversenden na Holland koomen de meeste onderweegen te sterven: niet tegenstaende seeker Schrijver sig niet ontsien heeft te seggen, dat deese beesjes dertig, veertig en meer jaren konnen leeven. Doch dit moet ten tijde van Maerten van Rossum geweest zijn; want tegenwoordig konnen wy van de geene die wy hier houden, van honderd stuks in drie jaren tijds nauwlijks tien over behouden.

Papegaijen.

Onder No. 25. staet een Papegai afgebeeld; 't geen juist wel niet noodig was geweest, om dat U E. den selven dagelijks in Holland leevendig kond sien; doch om dat het so een trouwen beest is, heb ik hem die eer meede niet willen onttrekken.

Men heeft deselve de geheele Kust over, doch echter niet veel, en moeten ook meest diep uit het Land koomen. De menschen houden hier meer van die uit de Benin, Calbary, Cabolopez, en daer om her van daen gebragt werden; doch de sulke denken niet, dat die veel ouder zijn, als mense hier kan krijgen, en bygevolg ook so leersaem niet: maer 't is met die menschen, al wat van ver koomt, gewis, dat dat geen .... of .... en is.

Al de Papegaijen hier ter Kust, so ook in de Bogt van Guiné, en op de voornoemde Plaetsen, sijn van een blauwe couleur.

't Sou een Mooriaen gewasschen, of ten minsten onnoodigen

 arbeid

arbeid zijn / veel van deese beesten te schrijven / gemerkt dat sy tegenwoordig in Holland al so gemeen zijn / dat mense daer veel minder als hier is agtende: so ook in haer waerdy en prijs: want ik geloof / dat'er in Holland weinige souden gevonden worden / die voor een klappende Papegai dertig, veertig en vijftig gulden souden willen geeven: en hier geschied sulks veelmalen.

Dit sijn al de vogels, die ik U E. in Prent kan vertoonen; doch daerom moet U E. niet denken, dat'er geen meerderhande zijn: in tegendeel derf ik U E. seggen / dat het noch de vijfde part niet is van de geen die ik selfs gesien heb / behalven de geen die my noch niet te vooren sijn gekoomen. De geene die ontbreeken, by gebrek van een Teekenaer, sijn yder in sijn aert meede uitneemende schoon; dus het my van herten seer doed / dat ik geen geleegentheid kan hebben / om deselve te moogen doen uitteekenen.

Doch geduld voor een tijd / ik sal afwachten wat U E. op mijn versoek sult verrichten; en derhalven nu / tot slot van 't Gevogelte, noch van eenen gewagen, waer van ik gedenke voormaels wondere dingen geleesen te hebben; namentlijk / dat hy veeren sou hebben als Sterren, een stem so grof als een Stier; en dat de Negers, op Reis sijnde / en hem aen de linker hand hoorende / haer voorgenoomene Reis souden staken, en weer om keeren. Hoe verre dit schrijven met de waarheid overeen koomt / geliebe U E. dadelijk selfs t'oordeelen.

Stiervogel, voor deesen van eenige so genaemd; en waerom.

Deese Vogel is ontrent tweemael so groot als een Musch; welkers veeren niet de alderminste gelijkenis na Sterren hebben / ten ware men eenige weinige kleine spikkels daar voor wilde houden; doch dan souden'er al heel veel Stervogels in de weereld moeten zijn.

Aengaende sijn stem en geluid, deselve is doordringende en hol: maer om deselve by 't geluid van een Stier te willen vergelijken, is even so veel, of men wilde hebben / dat een klok van honderd pond so grooten geklank sou geeven / als eene van tienduisend.

Wat het derde betreft / daer heb ik niet seer veel teegen; want wijl de weereld in 't leeven van den mensch uit een geduerige

duerige verandering bestaet/ en dat het geene nu dus is/ over honderd jaren geheel anders sal zijn; so soude ik wel konnen geloven, dat de Negers voor deesen bygelovig genoeg geweest zijn/ om/ alsse geseide Vogel aen de linkerhand gehoord hebben/ hare Reis te staken/ en weeder te rug sijn gegaen. Tegenwoordig houdense het ook noch voor geen goed teeken; doch sullen'er echter haer voorgenoomene Reis niet om laten/ of het moesten eenige Bygotten zijn/ waer van men 'er over al de geheele weereld heeft: doch na sulke menschen moet/ of kan men sig in een generale of algemeene saek niet rigten.

Dit dan genoeg van geseide Vogel, en met eenen ook van 't geheele Geslagt der Vogels gesegt weesende/ so keer ik my voor als nu tot wat anders; te weeten/ tot het kruipende Gedierte, en 't geen het naest by deselve koomt: waer van ik UE. niet meer als twee afteekeningen kan meede deelen/ welke t'sijner tijd sullen volgen; en nu maer eerst spreeken van de Padden.

Padden en Vorschen sijn hier te Land even so overvloedig als in Europa; en de laetste ook van die selfde gestalte. De eerste sijn hier niet alleen in gelijke meenigte, en ook van deselfde gedaente als by ons; maer daerenboven sijn'er op sommige plaetsen noch eenige andere van een seer vervaerlijke grootte.

Ik heb'er aen Adja, een Engelsch Dorp tusschen Mouré en Cormantijn, gesien/ sijnde op sijn minst so groot als een gemeen tafelbord. Ik meende/ toen ik deselve eerst sag/ dat het Land-schildpadden (waer van men'er hier ook eenige heeft) waren; doch door haer springen sag ik haest het tegendeel: ook berigtte my den Engelschen Koopman, dat'er sig een groote meenigte aen die Plaets onthielden. Sy zijn van de andere Padden niet onderscheiden, als maer alleen in de grootte, en 't geen haer ook afgrijselijk maekt om te aenschouwen. Seer groote Padden.

De Padden sijn hier als elders/ de Slangen heel vyandig; en meenigen kamp hebben wy tusschen deselve gesien.

Slangen heeft men hier veel, en verscheiden; waer onder Slangen.

veel en verscheiden: grootte van eenige.

eenige vry verschrikkelijk groot zijn. De grootste, by mijnen tijd gevangen, en dood geslagen, is van twintig voeten geweest; doch Landwaerds in geloof ik dat'er vry grooter zijn. Meenigmael heeft men in der selver ingewanden niet alleen een Hart, en andere Beesten, maer selfs ook Menschen gevonden.

Welke de fenijnigste zijn.

De meeste sijn vergiftigd, doch de volgende by uitneementheid; en welke derhalven ook heel gevaerlijk zijn. Der selver lengte is maer van een groote El; de dikte twee spannen: hare couleur wit, swart en geel door den ander vermengd.

Den Schrijver door een van deselve in gevaer van sijn leven.

Ik ben eens door een van deese in 't uiterste levensgevaer geweest; sittende aen Axim nevens een Klip, welke met eenig geboomte en kreupelbosch was begroeid / als wanneer my een van geseide Slangen tot op een tree na was genaderd; ter welker tijd juist t'allen geluk wierd gewaerschouwd / en alsoo uit dat blijkelijk gevaer verlost.

De Slangen onthouden sig niet alleen in 't veld, maer koomen tot in de wooningen der Negers, ja selfs in onse Forten en Slaepkamers, waer dat ik deselve op verscheide tijd heb dood geslagen.

Tweehoofdige Slang.

In het Fantijnse Landschap heb ik / nevens veel andere, een doode Slang gesien met twee hoofden: of nu beide deselve dienst aen het lighaem verrigteden / gelijk eenige schrijven dat van deese Slangen geschied / kon ik / overmits de Slang, als gesegt is / dood was / niet ervaren; en de Negers wisten'er my ook geen regt bescheid van te geeven.

Een slag van veertien voet, voorsien met twee spooren.

Van al de Slangen heb ik niet meer als eene doen uitteekenen; doch so haest een ander Konstenaer hier koomt aen te landen, sal ik geleegentheid hebben / om'er hem eenige te verschaffen: want behalven dat wyse meest altoos konnen doen vangen, so zijn'er doch noch eenige, die van ons opgevuld zijn / en so bewaerd werden / in voorraed; waer onder eene van veertien voet: welke ontrent twee voet van sijn staert af twee klauwen of spooren heeft sitten. Vermoedelijk hebben deselve gediend, om hem daer meede op te rigten, en sijn gang of kruipen des te spoediger voort te setten. Sijn kop is byna als die van een Snoek, en even ook met sodanige rye tanden.

De Slang, welke de Prent No. 26. vertoond / is ontrent vijf voeten lang; de dikte als eens menschen arm; gevlamd met swarte, bruine, geele en witte streepen, heel aerdig door den ander.

Noch een ander aert van een Slang.

't Seldsaemste van dit beest, is sijn kop, welke sonderling breed en plat is. Geen schade doed den selven aen menschen noch beesten, als eenlijk door een heel klein hoorentje, of liever tand, welke als verkeerd in 't bovenste kakebeen door de neus heen steekt / 't welk wit, hard, en so scharp als een Els is: en wijl de Negers met bloote voeten gaen / so koomense bywijlen des nagts heel onvoorsiens in 't selve te trappen; 't geen / volgens haer seggen / veelmalen gebeurd / om dat deese Slang, als hy ergens een aes krijgt / sig so vol oppropt, dat hy daer door t'aller plaetse in so een vasten slaep geraekt / dat men hem met geenig geraes kan wakker maken; derhalven hy ook heel ligt is te vangen en te dooden.

Nevens de Slang werd U E. onder No. 27. ook aengeweesen een groote Schorpioen, tot verklaring van welken ik het alderminste te seggen heb / alsoo hy onverbeeterlijk is uitgeteekend / ook na levensgrootte; doch ik heb 'er hier te Land gesien als kleine Kreeften, en met even sodanige tengels en scharen: sijnde ook over het geheele lijf met heel lang hair bewassen.

Schorpioen.

Wat schade deese beesten aen de menschen toebrengen / is aen weinige onbekend. Sommige hebben agter aen de staert een blaesje sitten / als een halve lid van een vinger, het geene vol gift is / en datse / alsse een mensch of beest gestooken hebben / uitschieten, waer door den selven noodsakelijk moet sterven.

Deese / welke in de Prent verbeeld staet / had een blaesje, van grootte als een witte Errit, en meede vol gift.

De Schorpioenen behooren / mijns agtens / gereekend te worden onder de gekorve Diertjes; van 's gelijken ook de volgende, te weeten de Duisendbeenen, en van de Portugeesen Centepees genaemd. Deselve sijn hier grouwsaem veel, en hoewel des selfs steek met soo een grooten gevaer niet is vermengd, als der Schorpioenen, so en laetse doch niet na

Duisendbeenen in overvloed.

een

een groote en brandige smert te veroorsaken, welke ontrent drie a vier ueren duerd / en waer na het / sonder eenige schade achter te laten / weeder verdwijnd.

Geen plaets in onse Forten is van dit goed bevrijd: de langste sijn van een span; haer lijf is plat, en ros van verwe, gekorven als andere Wormen; hebbende twee kleine hoorentjes, of liever tengels, waer meede sy beschadigen. De voeten of pooten staen aen weersijden van het lijf, ten getale van dertig of veertig; dit weet ik juist so nauw niet.

Veelderhande slag van gekorve beesjes.

Als ik van alle het gekorve wilde spreeken / en yder van deselve na haer aert beschrijven; als van de Honingbyen, Kriekjes, Keevers, Sprinkhanen, van meer dan twintigderhande slag, Wormen, Mieren, Torren, en diergelijke meer / stof om twee boeken papier te vullen / en sou my niet ontbreeken, maer wel de vereiste kennis.

Den grooten Natuerkenner, de Heer van Leeuwenhoek, wenste ik dat dusdanige geleegentheid kon hebben; ik geloof Sijn Ed. hier meerder vreemdigheeden sou ontmoeten als in de geheele weereld. Ik sende U E. tot een staeltje een doos vol hier nevens / waer in U E. meerder als honderdderlei sult sien / en yder om het seldsaemst. Voldoet daer meede U E. begeerte, en sijt te vreeden met het geene ik van twee beesjes, die U E. onder de geseide niet hebt / sal seggen / eerstelijk de Honingbyen.

Honingbyen.

Veele menschen sijn ten vollen kundig van de voortreffelijkheid des Guineesen Honings. In Rio de Gabon, Cabolopez, en verder in de Bogt van Guiné, geeft deselve so overvloedig, nevens de Wasch, dat het om te verwonderen is. Hier op de Kust heeft mense ook / doch maer in kleinen getale.

Mieren komen

De Mieren, vyanden van menschen en beesten sijnde / mag ik / overmits der selver seldsaemheid, niet voorby gaen / om'er eenigsints wijdloopig van te spreeken.

Deese beesjes maken in het Land en op de Bergen, Huisen ter hoogte van twee mans lengte, alle van door haer opgeworpen aerde, mitsgaders in hooge boomen, sonderlinge groote nesten. Uit geseide plaetsen koomense somwijlen met so een vervaerlijke meenigte tot ons in de Forten, datse ons niet weinig-

nigmalen by nagt het bed doen ruimen. Seldsaem is hare woede. Geenig Dier is voor haer bestandig. Meenigmalen hebben sy des nagts een levendig Schaep van my aengetast gehad / welke wy des morgens in sijn volle geraemte vonden; en dat so konstig, dat sy daer meede de beste Meester, in de Ontleedkunde ervaren, souden hebben moogen uittarten; als sijnde onmoogelijk, dat het door menschen handen so net soude konnen werden gedaen.

met een groote meenigte in de Forten, en tasten het Vee aen, 't geen sy verslinden.

En om Hoenders, Duiven, of eenig ander Pluimgedierte, op geseide wijs toe te stellen / was maer speelen gaen by haer. De Rotten, hoe snel ter been, konnen haer niet ontgaen: en aerdig is het / so haest'er maer eene aen een Rot is / so is den selven om hals, want hy het / op een loopen stellende / word onderweegen door verscheide andere aengedaen / tot dat hy'er so veel krijgt / datse hem overmogen, en eerder sullense ook niet aflaten: als wanneer'er binnen korten tijd so veel by komen / datse den selven konnen na een verseekerde plaets brengen.

Overmogende de Ratten.

't Is waerlijk, als men op de ommegang van deese beesjes agt geeft / even of sy een Spraek onder malkander hadden; want meenigmalen heb ik een Worm of Tor op een seekere plaets neer gelegt gehad / waer dat maer een of twee Mieren ontrent waren; aenstonds gingen deselve daer van daen / en quamen binnen de tijd van een minuet weeder / meer als honderd van haer geselschap meede brengende / en so die dan noch niet genoeg waren / so wierden'er noch al meer gehaeld. Eindelijk tastten sy de proi aen / en gingen'er heel geschikt, malkander in 't dragen van de last helpende, mede heen.

Aenmerkelijkheden van deselve.

De Mieren sijn hier te Land van veelderlei gedaente, groote en kleine, witte, swarte en roode: der laetster steek brand even als vier, en is veel pijnelijker dan de steek van een Duisend-been: de witte sijn doorschijnende als glas, doch so sterk van gebit, datse in een nagt door een dikke houte Kist vol goederen konnen booren; en 't geen 's morgens so vol gaten is / even of'er met Hagel doorgeschooten was.

Veelderlei slag van Mieren.

Of de Mieren een Koning hebben / en dat den selven so

groot sou moeten weesen als een Rhijnkreeftje, gelijk de Heer Fokkenbrog heeft gelieven te schrijven, weet ik niet/ dies het ook niet kan bewaerheeden.

Nu heb ik/ mijnes dunkens, al vry omstandig gehandeld van al het Gedierte, 't welk/ so in de lucht, op, als onder de aerde, sig is onthoudende; sijnde ons anders niet overgebleeven/als om de Zee en Rivieren meede te doorsnuffelen, 't geen het einde van deesen Brief sal zijn.

Visch, waer van de meeste menschen op de Kust moeten leven.

Door 't gebrek van het vleesch, en andere noodige leeftogt hier te Land, moet de Zee aengemerkt worden / als de eenige onderhoudster des menschelijken levens, sonder de welke het niet moogelijk sou zijn / om hier te konnen bestaen: want alleen van visch, brood, en oly de Palm, leven niet alleen al de Negers, maer ook meest al de Blanken: dus het een sonderling groot geluk, en een bysondere voorsienigheid Gods is/ dat so wel de Zee als Rivieren tegens den ander schijnen te yveren, wie dat van haer de meeste en beste Visch sal voortbrengen.

Brasiliaense Kabeljauw.

Beide gevense veel goede en lekkere Visschen: de voornaemste der selve sal ik hier ten voorbeeld stellen. Voor eerst leverd de Zee hier een Visch, so groot als een gemeene Kabeljauw by ons. Men noemdse hier ook Brasiliaense Kabeljauwen. Uitneemend vet en lekker sijn deselve. Hier aen volgen de

Snoeken, groot en klein.

Snoeken, groot en kleine slag. Sijn in haer tijd meede heel vet en goed, en niet so hairig als by ons in Holland.

Schol en Bot.

Schol en Bot heeft men hier ook/ doch de eerste seer selden; maer de laetste veel en overvloedig. Sy zijn wel so dik van visch als de onse, doch in lang so goed niet: verscheelen ook merkelijk in gestalte.

Pisie Pamphers, een lekkere Visch.

Noch een slag van platte visch heeft men hier/ welke alle visschen van deese Kust in aengenaemheid van smaek te boven gaen. Men noemd deselve Pisie Pamphers.

Ku...dekker.

Maer na eene volgd/ welke wel so plat, doch ronder van lijf is / en die met een eerlijke naem gaet pronken / te weeten Ku...dekker; doch 't moest seeker al een groote Kous zijn / daer deese Visch toe sou passen.

Halve

Halve Koorden, Corcoados, Dorados, en andere groote Visschen, als swarte en witte Carabijns, sijn goed en profijtelijk voor den gemeene man. Veelderhande slag van groote Visch.

Steenbraessems, van drie en vierderlei slag, heeft men hier seer veel, en daer onder eenige uitneemend vet en lekker, voornamentlijk twee, die men Jacob Evertzen en Roojeud noemd. Steenbraessems.

Onder de middelbare Visschen heeft men eerst de Stompneussen, om datse heel plat van bek zijn. In smaek koomtse onse Schelvisch na by. Stompneussen.

De andere / in gestalte (doch ongelijk kleinder) deese niet ongelijk, werden Baerdmannetjes genaemd / om datse / aen weersijden van de kaken, twee hairen, even of het een baerd is / hebben afhangen. Baerdmannetjes.

Makreel werd hier somtijds / doch in kleinen getale, meede gevangen; maer Saffer, of anders Koningsvisch genaemd / veel en overvloedig. Deese Visschen zijn / als 't in de tijd is / bysonder vet en goed, en smaken byna als Ael. Men gebruikt deselve / opgespouwen en gedroogd zijnde / ook in plaets van Salm. Makreel. Saffer, een vette Visch.

Onder de kleine Visch koomt ons eerstelijk te vooren de Aboei, hebbende met onse Voorn een goede overeenkoomst; doch sijn ongelijk harder en lekkerder van visch. Sy worden hier dagelijks met duisenden gevangen. Aboei, wat voor Visch.

Rogg', groot en klein, sijn hier meede overvloedig en heel goed. Rogg', groot en klein.

Tongen en Scharretjes, by uitneementheid lekker, de eerste de Tongen by ons overtreffende. Tongen en Scharren.

Aen Kreeften, Krabben, Garnalen en Steurkrabbetjes, ontbreekt het hier ook niet / en so meede aen meenig duisenden van tweederhande Sardijns, als groote en kleine. Beide in haer tijd sonderling vet; doch de eerste, vermits'er veel hair in is / sijn niet veel bysonders; maer de laetste heel aengenaem en goed, om Pekelharing en Bokken van te maken; waer toe wy ook 's jaerlijks een goede meenigte gebruiken. Kreeften, Krabben, Garnalen en Steurkrabben, ook tweederlei Sardijn.

Riviervisschen bestaen / behalven de geene die uit Zee koomen / en die sig in deselve op-onthouden, in driederhande Riviervisschen, als

Carmou. ſlag, als eerſtelijk Carmou, ſijnde een witte Viſch, waer van de grootſte ontrent een El lang, en ruim ſo dik als een arm zijn. Wonderlijk vet worden deeſe Viſſchen. Zijn / behalven datſe wat te vet weeſende / wat tranig zijn / redelijk goed om te eeten.

Harder. De tweede van deeſe / niet als in de kleinheid van lijf, en datſe ook ſo dikken kop niet hebben / onderſcheiden / noemd men Harder, ſijnde wel ſo lekker als de andere.

Batavia. Voor 't derde leeverd de Rivier een ſlag van ſwarte Viſſchen uit / alhier Batavia genaemd / waer van de groote meede redelijk goed zijn / alsſe maer niet grondig ſmaken / 't geen deſe viſch veel onderworpen is. Eenige van ons hebben deſelve / doch geheellijk ten onrechte, voor Baers aengeſien / want ſy daer meede de minſte overeenkoomſt niet en hebben.

Ik ſoude noch wel eenige Viſſchen meer hebben konnen noemen, doch ſal my vergenoegd houden met de voornaemſte te hebben aengeroerd; en ſeggen tot beſluit, dat een Liefhebber van viſch, gelijk ik my reekene te zijn / alhier volkoomentlijk te regt kan geraken. Om ſyn genoegen op eenmael aen viſch te eeten / ſou men het met een ſtuiver vijf of ſes konnen ſtellen: doch een Soldaet, of ymand die 't'er op aen koomt, kan 't met de helft en ook wel minder afſien. Ik ſpreek van gemeene tijden, want ſomtijds ſou het wel de helft in prijs verſcheelen, ſo in de goed-als dierder koop; en erbarmlijk is 't om te ſien, als'er geen viſch gevangen word / hoe ellendig dat den gemeenen man ſig moet behelpen, 't geen gemeenlijk in de Quatijd, of anders Winter geſegt / voorvald; op andere tijden van 't jaer heeft men nu dees, dan weder dat ſlag van viſch, ſonder oit gebrek te hebben.

Tot een toegift ſtelle ik hier de eigenſchap en geſtalte van drie Viſſchen, die hier ter Kuſt meede ſijn te vinden / welke weegens der ſelver ſeldſaemheid niet moogen voorby gegaen worden.

Noord-kapers. De eerſte en grootſte zijn / die men ſo hier als elders Noordkapers noemd; doch van deſelve ſal ik op een andere plaets omſtandiger ſchrijven / en hier maer eenlijk ſeggen, datſe hier op de Kuſt, als 't moi weer is / en de Viſſchers in 't beſt van

hare

hare vangst zijn/ na de wal koomen; waer voor al de visch, volgens 't seggen van de Negers, sig ten eersten wegpakken en vlugten, en dat met sodanige geswindheid en vrees, dat men selfs 's anderen daegs niet eenen visch meer in Zee gewaer word / dus dit goed haer dapper achter de vodden moet sitten.

De tweede sijn de Swaerdvisschen, so genaemd wegens een plat been, dat sy ter lengte van een of anderhalve El, en ruim een hand breed, voor op de neus dragen, welk been aen weerkanten met scharpe pennen of tanden van een vinger lang is voorsien / seventien, negentien of meer aen een sijde, en meest altoos oneeven, en so aen de eene sijde een meer / als aen de andere. Swaerd-visschen.

De lengte van deese Visch is van seven, acht, negen en tien voeten, doch ongemeen dik. Hoedanig deese Visschen krijg voeren tegens Wal- en andere onguere groote Visschen, kan U E. by andere leesen; want ik voor my sal'er niet het alderminste van na vertellen, om dat sulks noit heb gesien, of ter plaetse geweest ben / waer sulke Gevegten sijn voorgevallen; naer 't laetste ben ik ook niet seer benieuwd, al so bedugt ben daer noit weder te sullen van daen koomen, en derhalven is 't ongelijk beter en veiliger t'huis gebleeven.

De derde slag sijn Hayen, by eenige / doch gantsch ten onregten, Zeehonden genaemd / want sy hebben'er de alderminste gelijkenis niet na. 't Sijn heel dikke, en met eenen ook seer lange visschen, eenige tusschen de twintig en dertig voeten, met een breede vlakke kop, welke na vooren heel spits is toeloopende; verders is haer gedaente vry leelijk en gantsch niet fraei. 't Is de Negers haer gemeenste en beste kost. Dagelijks werdense op de Goud-Kust met meenigten gevangen. De Blanken eeten deselve niet / overmits haer vleesch taei, en so dor als een hout is; 't geen ook de oorsaek is / dat de Negers deselve eerst een dag of acht, om kort te worden / op de markt of elders laten rotten en stinken, waer na sy 't selve noch al voor een lekkere kost opknappen / en met het vervoeren Landwaers-in, grooten handel drijven. Hayen sijn de Negers haer gemeenste kost.

De Hay schiet sijn kuit niet als andere Visschen, ook en De Hay

legt hy / als de Schildpadden, geen Eyeren, maer werpt sijn Jongen, alsse voldragen zijn / gelijk 't viervoetig Landgedierte. (werpt sijn Jongen.)

Op de geheele Goud-Kust verneemd men van deese Visschen geen quaed, maer aen Fida en Ardra, waer men Slaven handeld, sijnse uitneemend boos en verslindend; overtreffende in felte, meen ik / al het verslindend Gedierte op den gantschen Aerdbodem. (De Hay voor het vinnigste van alle Dieren geagt.)

Byaldien ymand op geseide plaetsen buiten boord koomt te vallen / so is den selven genoegsaem lijveloos, of het moest zijn / dat'er ter dier tijd geen ontrent het Schip waren (het geen heel selden gebeurd) en men den lijder spoedig te hulp quam.

In 't overboord werpen van doode Slaven, 't geen ik eenigemalen heb bygewoond / siet men / niet sonder verschrikking, de vreeslelijkste grouwsaemheid deeser beesten: vier vijf en meer / schieten te gelijk onder het Schip van daen / om het doode lighaem te verscheuren, yder hap die sy doen is een arm, been, of de kop af; eer men twintig tellen kan / hebben sy somwijlen de doode al onder haer verdeeld, sonder iets het alderminste over te laten / selfs tot het ingewand incluis; en byaldien'er bygeval andere wat te laet koomen / en dienvolgende haer deel niet konnen krijgen / die worden / of sijn dan so verwoed, dat sy de andere wel haest souden opvreeten; tasten malkander met de grootste vinnigheid des weerelds aen; gaende op haer kop met het halve achterlijf uit het water staen / en geven malkander met hare staerten sulke vervaerlijke sware slagen, dat'er de geheele Zee als van dreund. (Hoedanig sy der menschen lighamen verslinden, en 'er malkander om aentasten.)

Als een Hay sijn proi of aes vatten wil / so moet hy sig op de rug omwenden, gemerkt sijn bek van onderen seer ver achterwaerts staet / en derhalven van bovenen gantsch niet kan vangen of aendoen.

Als men somtijds een Hay vangd / en met de Tali binnen Scheepsboord overheisd / so mag men haer wel ruim staen, want behalven haer scherp gebit, so slaense met hare staert, waer in sy een vervaerlijke groote kragt hebben. Ymand die haer te na koomt, raekt in eenmael een arm of been af / of ten minsten t'eenemael in stukken.

Datse

Datse de menschen op de Goud-Kust niet aendoen, geloof ik daer van daen te koomen/ om datse hier eeten genoeg aen de mindere visschen konnen krijgen/ 't geen aen Ardra en Fida ontbreekt/ derhalven sy daer de menschen, willense van honger niet vergaen, moeten verslinden; en ik geloof dat deselve haer al heel wel moeten smaken/ om dat sy de Scheepen, welke van geseide Plaetsen vertrekken/ somtijds noch wel een week of vier navolgen, oppassende of'er geen meer Slaven buiten boord sullen geworpen worden.

Niet tegenstaende deese beesten so verslindend en gevaerlijk zijn/ als U E. gehoord hebt/ so heeft men my doch voor de waerheid willen verhalen, dat het aen Cabo Verde, of de Groene Hoek, waer dat deese beesten meede grimmig genoeg zijn/ is gebeurd/ dat een onser Schippers, by ongeluk of uit nood, dit is my vergeeten, buiten boord sou geraekt zijn/ en dat den selven/ overmits hy niet al te wel kon swemmen, in gevaer van te verdrinken was; doch dat hem te goeder tijd een Hay vat kreeg/ hem soetjes in sijn been vattende, en so na boord van een der Scheepen bragt. Indien dit waer is/ so heeft men hier grooter Mirakel, als eertijds van den Harpslager Arion, welke den Dolphijn door sijn soet speelen bewoog om hem aen land te moeten brengen, en deese Hay deed het/ sonder daer toe op eeniger wijse aengeset te zijn: doch ik moet een sterker geloof krijgen/ sal ik dit voor suivere waerheid aenneemen, hoewel men my/ om daer toe t'eerder te beweegen, man, dag en plaets heeft genoemd: doch daer sijn twee reedenen, welke hier t'eenemael tegens strijden; 't eerst is de aengeboorene verslindenden aert deeser beesten, en de andere is/ om dat de Hay, op sijn buik leggende, niets kan aendoen of vatten, dies moet hy deese Schipper, op sijn rug leggende, hebben aengetast, en so met den selven voortgeswommen zijn; doch het sou konnen weesen, dat hy in sijn jonkheid, als de Jongens by ons doen/ op sijn rug had leeren swemmen, om of het hem in tijd en wijlen mogt te pas koomen. Wat sal ik meer seggen/ Amice, de natuer is wonder vreemd in sijn werking, laten wy het daer op af laten stuiten, en sijt voor 't overige verseekerd, dat ik voor altoos begeer te blijven/ Mijn Heer, &c.

SES-

SESTIENDE BRIEF.

Handelende van de Boomen en andere Aerdgewassen; als eerstelijk van vierderlei *Wijn de Palm-boomen.* Hare Vrugten, en verdere hoedanigheeden. Van de *Cocosnooten*; mitsgaders de wilde. *Orangie*, en *Limoenboomen.* Veelheid, Deugd; en waerse het meest gevonden worden. Wijdloopige beschrijving van den *Papaiboom*, en der selver Vrugt. Mitsgaders van de *Pisang*; bestaende in *Bakovens* en *Bananas.* *Cormantijnse Appels*; wat Vrugt, en waerom so genaemd. *Granaet-appelen. Wijndruif.* Veelheid van wilde Boomen, en daer onder eenige seer hoog en groot; als onder anderen den *Capotboom.* Waerom so genaemd. Fraei Werkhout; en waer. Aerdvrugten; als eerst 't *Koorn*, of groote en kleine *Milhio*, *Rijs*, *Jammes*, *Pattates.* Alderhande Boomen. *Ananas* in 't breede beschreeven; en sommige Schrijvers wedersprooken. *Watermeloenen*, een schoone Vrugt. *Grein*, of *Guineese Peper. Cardamom. Peper. Piement. Dragon.* Stinkende *Tabak*; van welk Kruid de *Negers* groote Liefhebbers zijn. Manier van het Sout-kooken.

MYN HEER,

Deese sal alleenlijk voldoen de belofte in mijn voorige gedaen, om van de Boomen en Boomvruchten, mitsgaders Koorn, en andere Aerdgewassen te handelen, tot het welke my met den eersten sonder eenige omweg wendende, so segge ik, dat so wel, als in Oost-Indien, de Cocosnootenboom, om sijn voortreffelijkheids wil, onder de eerste, en voornaemste Boomen werd geteld, so moogen wy hem hier met immers so veel regt, de Wijn de Palm-boom onder de hierlandsche de eerste plaets geeven, mits den selven, nevens brood en visch, de meeste menschen op de Kust doet bestaen, en leeven.

Wijn de Palm-boom.

Sijn eerste Vrugt bestaen in Nooten,

't Eerst dat deese boom voortbrengd sijn Nooten, welke, noch jong sijnde, en gebraden wordende, seer aengenaem sijn om uit de hand gegeeten te worden. Als deese nooten groot en oud

oud werden / krijgense een roode baſt of ſchel, doch aen het achterſte van de noot een weinig ſwart, van waer onder dat de Oly de Palm ſit / en die'er dan / even als de Olyven, uitgeſtampt of geparſt word. De oly in ſig ſelfs is rood van couleur; doch bywaldienſe eenige jaren blijft ſtaen / ſo werdſe wit. Voor ymand die eerſt nauwlijks hier te Land koomt / valtſe wat vies, doch als men deſelve gewend word / is 't geen onbillijk eeten, en daer nevens ook ſonderling ſtrekkend en geſond; tot verſcheide koſt ſoude ikſe voor de Olyven-oly ſtellen.

dewelke, jong gegeten, niet onaengenaem zijn; doch ouder werdende, koompt'er den oly af, die ſoet en geſond is.

De oly van de Noot afgeperſt zijnde / verſtrekt de pit de Negers noch tot een lekkere ſpijs; en alsſe oud geworden zijn / isſe uitneemende goed, om'er de Varkens meede te meſten; die daer van een vaſt en hard Spek krijgen.

De tweede vrugt van deeſen boom is de Wijn ſelfs. Om deſelve te verkrijgen en af te tappen, werden de boomen, die oud genoeg zijn / om ver gekapt, van al ſijn takken beroofd / en t'eenemael kael gemaekt. Eenige weinige dagen dus geleegen hebbende / werd in 't dikſte van de Stam een klein gaetje geboord / en daer in een klein pijpje van Riet geſtooken / waer door de Wijn de Palm dan in een potje, dat'er onder geſteld is / koomt te vallen, doch al droppelende en ſo langſaem, dat in vierentwintig ueren maer pas een Stoop wijn uit een boom werd getapt; twintig, dertig, en ſomtijds ook meer dagen, geeft een boom wijn, al na de grond, waer den ſelven gewasſen is / bequaem voor hem is geweeſt. Als de boom op het laetſt begint te loopen, ſo werd'er een vier onder geſtookt / om'er de wijn dies te meer / en met grooter kragt uit te drijven.

De tweede vrugt is de Wijn; en hoe die werd vergaderd.

Deeſe Wijn vers by / of onder de boomen / ſo men 't hier noemt / gedronken, is heel lieffelijk en aengenaem van ſmaek, maer te gelijk ook ſo ſterk, dat / eer men'er op verdagt is / ſy ymant fraei by de neus kan vatten / en eer hy'er om denkt, de hoogte doet krijgen; doch de geen welke de Wijnboeren dagelijks aen Strand brengen / is niet veel byſonders / om dat deſelve door haer al te ſchoon werd gewaſſchen en verlengd; en dus wordſe / mijns dunkens / van den gemeenen man, en

Is, vers gedronken, niet onaengenaem van ſmaek.

de Negers, niet so veel om de goede smaek, als wel om'er een verheuging van te krijgen / gedronken; tot het laetste isse / schoon redelijk gewaterd, heel bequaem.

De wijn van de boomen getrokken sijnde / is den selven tot geenig ding meer nut, dan om verbrand te worden; dog als de boomen noch in haer groei staen / werden de bladen gebeesigt om touw van te maken / so tot het breyen van hare netten, als andere benoodigtheeden.

Vierderlei slag van boomen werden hier gevonden / doch yder met een bysonderen naem. Van de regte en eigentlijke Wijn de Palm, hebben wy reeds gesprooken.

Tweede slag van wijn de Palm, genaemt Quaker.

De tweede slag van wijn de Palm werd op geen plaets anders vergaderd of getapt, dan in het Fantijnse Land. Men noemd deselve Quaker, om welke reeden, heb ik U E. reeds in een anderen Brief gesegt. Sy overtreft de wijn de Palm in lieffelijkheid, en ook seer verre in kragt; konnende men van deselve qualijk half so veel verdragen; en de boomen, waer uit deese wijn werd getapt / sijn wel de helft kleinder als de regte Wijn de Palm-boomen.

Derde slag, Pardon genaemt.

De derde heeft men in de Landen van Ancober, Abokroe, Axim en Ante, doch in 't laetste maer heel weinig. Deselve draegt de naem van Pardon; dies U E. wel moogt glooben / hoe grooten schelmstuk ymant hier te Land ook begaet / so kan den selven doch heel ligt Pardon krijgen / mits dat hy sig maer in de gunst van den Wijngod maekt te staen. Deese wijn is in smaek van de vooren genoemde heel verscheiden; is wel so aengenaem, doch in lang so sterk niet.

Deese boomen werden / als de voorige, niet om ver gekapt, maer men tapt'er de wijn al groeijende uit / even als men in Oost-Indien de Suri uit de Cocosnooten-boomen tapt; doch dit onderscheid is'er in / dat schoon ter geseide plaets de wijn uit de boomen werd getapt / deselve echter levende blijven / doch hier gaense uit en sterven: de reeden hier van geloof ik deese te zijn / dat men'er in Indien de wijn niet t'eenemael aftapt / maer iets tot voedsel / om weeder voort te groeijen, daer in laet / doch hier trekt men het'er tot de laetste druppel toe uit; dus het ook niet anders sijn kan, of sy moeten /

ten / ſo haeſt'er al de vochtigheid uit is / t'eenemael verteeren.

't Vierde ſlag van wijn de Palm heeft men in de Landen van Ante, Jabi en Adom: deeſe is van alle drie de vooren genoemde geheellijk verſcheiden in ſmaek, by deſelve is geen ſterkte ter weereld, maer ſmaekt, vers gedronken ſijnde / bijna als Soetemelk; een uer of tien oud, en getapt weeſende / deugtſe niet meer om gedronken te worden / en is ook nergens toe bequaem. Men noemd deſelve Criſſia. Vierde ſlag, genaemt Criſia.

De Negers geeven voor / dat men door veel van deeſe wijn te drinken groote Gemagten krijgt / 't geen ook wel aenneemelijk is; om dat de Negers op geen plaets van de Kuſt die quael ſo veel ſijn onderworpen, als in de genoemde Landſchappen. De wijn werd van deeſe boomen vergaderd / even als van de Pardon geſegt is / te weeten al groeijende.

De Stam van een Wijn de Palm-boom in de ronde gemeeten, is ontrent een mans lengte dik, en ook ſo hoog; die van de Quaker, als geſegt heb / ontrent de helft minder. Beide ſchietenſe hare takken in de hoogte, waer van eenige twintig en meer voeten lang zijn. Deeſe takken werden hier te Land en elders Bamboeſen genaemt. Werden tot veel ſaken gebeeſigt, als tot Daken van Huiſen, Heiningen, en wat des meer mag zijn. Aen weederſijden van geſeide Takken of Bamboeſen, groeijen lange ſmalle reepen, 't geen der ſelver bladeren zijn.

De Pardonboomen groeijen even als de Cocosnooten, doch ongelijk dunder van ſtam.

De Criſia-boomen groeijen meede even ſo, doch verſcheelen merkelijk in de dikte en hoogte van ſtam, mits deeſe pas de vierde part van der Pardonboomen hoogte verkrijgen; ook ſchieten aen een Criſia-plant vier, vijf, en meer ſtammen uit / uit welke alle wijn getapt word.

Een Wijn de Palm-boom, eer hy ſijn volkoomen was-en ouderdom heeft / moet tien, twaelf, en meerder jaren groeijen / en dan tapt men'er pas twintig, dertig, of ten hoogſten veertig Stoop wijn van; nochtans koomt de wijn de Palm dagelijks in ſulken overvloed op 't Strand, dat het te verwonderen Hoe lang een Wijnboom moet groeijen, en groote meenigte

van deselve, en prijs van de wijn de Palm.

ren is; dies men ligtelijk kan afmeeten, dat deese boomen hier te Land met veel duisenden moeten wassen/ of anders sou het haest een eind neemen. Voor een Anker van tien Stoop werd gemeenlijk een halve Rijksdaelder betaeld; doch op de eene plaets en tijd wel de helft beeter koop als de andere.

Cocosnoot.

Na de Wijn de Palm-boom moet onvermijdelijk de Cocosnoot volgen. Wat gunst deese boomen de menschen elders toebrengen/ is aen veelen bekend/ en kan in verscheide Oost-Indische Reisbeschrijvingen nagesien werden. Hier heeft men 'er / ter oorsaek van der Negers onkunde, geen ander nut van/ dan der selver vrugt, te weeten de Noot, welke / so wel de pit, als het nat daer in beslooten / heel aengenaem en lekker is.

Deese boomen groeijen hier te Land ter hoogte van dertig, veertig, en ook wel vijftig voeten. Hebben takken en so genaemde bladeren, gelijk die van de wijn de Palm; behalven dat deese takken dikker, doch niet so lang of bequaem zijn om verbeesigd te werden. Met het vierde, of op 't vijfde jaer, leeverd een Cocosnooten-boom vrugt, en werden wel vijftig en ook meer jaren oud.

Wilde Cocos, of Palmyt.

Wilde Cocosnooten heeft men hier ook / anders Palmyt genaemt / de welke meede vrugt dragen/ en van de Negers, doch van seer weinige Blanken, werden gegeeten. Deesen Boom is ongelijk dikker van stam dan de regte Cocosnoot, voornamentlijk in sijn midden, daer hy verwonderlijk dik is / 't geen seer raer is om aen te sien, want boven en beneeden is hy meer dan de helft dunder. In desselfs top groeid een vrugt, of 't is de pit van 't bovenste des stams selfs / het geen men Palmytkool noemt / om reeden dat het in smaek eenigsints na Kool is gelijkende.

Orangie-appelen.

Orangie-appel-boomen heeft men in 't Aximse Landschap overvloedig en veel / so soete als suere; de soete sijn redelijk goed, doch de tuin aen Elmina, welke by uitneementheid vol is / heeft'er eenige / welke in aengenaemheid van smaek de Apelen China weinig behoeven toe te geeven.

In andere Landschappen heeft men onder de Negers weinig of geen Orangie-appel-boomen, niet tegenstaende de Heer Fok-

ken-

kenbrog heeft gelieven te schrijven, datse in een groote meenigte langs de Boutryse Rivier wassen/ hier in is geseide Heer het spoor gantsch bijster. Ik heb die Rivier verscheidemalen bevaren, doch'er noch oit eene gevonden; en na 't seggen van de Negers sijnse'er ook noit geweest. Aen ons Fort op den Berg staen'er eenige weinige, doch op de genoemde Rivier niet een.

Limoenboomen, die alhier Brambaes werden genaemt/ heeft men over de geheele Kust, voornamentlijk aen Mouré, alwaer deselve ook geparst word / en 't geen 's jaerlijks, als het geen ongewoone drooge tijd is/ ruim tweehonderd Amen Limoensap kan uitleeveren. Vier a vijf Rijksdaelders is de prijs van een Aem Limoensap, of ingeleide Limoentjes. Limoenen.

't Guinees Limoensap, en ook de ingeleide Limoentjes, is in Holland al te wel bekend en geagt, dan dat ik van nooden sou hebben/ om'er hier eenige melding van te doen.

Van de Papaiboomen is by eenige seer veel geschreeven, doch echter sonder behoorlijk ondersoek, als datse geen takken noch bladen hebben / en maer ter hoogte van een mans lengte opschieten / enz.; doch om dat / en 't verdere gevoelen dat hier van werd gevoed, te doen ophouden/ so en staet my niet anders te doen/ dan deesens booms regte en eigentlijke gestalte te beschrijven. Papaijen.

Desselver stam, eenige voeten dik sijnde/ bestaet uit een voos hout, of liever stronk, waer na het wel 't aldermeeste is gelijkende. Van binnen is de stam hol/ en konnen seer gemakkelijk met een Kapmes doorgehouden werden. In het eerst groeid de vrugt boven aen de stam, sonder eenige takken, doch wat ouder, schietse ook takken aen 't boveneind/ 't geen wel jonge stammen gelijken / en waer aen de vrugt meede groeid. Uit 't bovenste van de stam, en so ook van geseide tak, schieten noch andere dunne takjes, bijna als Rietpijpen; van vooren een weinig omgekromt/ en van binnen hol. Aen 't einde van deese Takken of Pijpen, groeijen heel cierlijke breede, en tot veelmalen van een gesplitste bladen, niet seer qualijk na een Wijngaerdsblad, uitgesonderd de grootte, gelijkende.

Sommige Papaiboomen schieten wel ter hoogte van dertig voeten op / 't geen seer veel van een mans lengte verscheeld. De Vrugt, of 't geen eigentlijk de Papai genaemt werd / is ontrent half so groot dan een Cocosnoot; meest langwerpig rond; van buiten groen en binnen wit, doch oud werdende / sijnse van binnen heel rood, met seer veel witte kernen, het geen 't saed is daerse van voortkoomen; de Papaijen sijn van smaek niet beeter dan de Pompoenen, noch eerder geringer, en slegter.

De Papaiboomen sijn de geheele Kust langs overvloedig en veel, van tweederlei aert, mannetjes en wijfjes, altans men noemtse hier so / om reedenen, dat de geen / welke mannetjes genaemt worden / noit vruchten dragen / maer sitten altoos en eeuwig vol bloeisem, bestaende uit lange witte bloemen; gelijke bloeisem dragen de wijfjes meede / doch niet so lang, noch so veel.

Eenige hebben aengemerkt / dat de so genaemde wijfjes-boomen beeter en overvloediger vrugt voortbrengen / als'er mannetjes ontrent haer staen. Gelooft het / Mijn Heer, als 't U E. gelieft; doch so niet? gy en sult daerom voor geen Ketter uitgekreeten worden.

Pisang, bestaende in Bakovens en Bananas. Van de Pisangboomen onderscheiden in Bakovens en Banantes, of Bananas, is van so veele reeds ten overvloede geschreeven / dat het my qualijk de pijne waert dunkt / om'er gewag van te maken; dan om te bewaerheeden, 't geen'er andere van gesegt hebben / als dat haer vrugt, voornamentlijk de Bakoven, aengenaem en lekker is / en datse met het jaer vrugt dragen / doch niet meer dan eens; want dan werd de stam afgesneeden; doch onder uit den selven schieten altoos weeder vijf a ses andere stammen, dus men deese Plant wel voor een eeuwigduerende Almanak mag uitschelden / die noit uit gaet of een einde heeft.

De stam deeser boomen, sose dees naem moogen dragen / groeid ter hoogte van anderhalf of twee mans lengte; de geene welke van gedachten sijn geweest / dat dit de bladeren souden geweest zijn / waer meede onse eerste Voorouders haer bekleed of bedekt hebben / sijn het spoor so seer niet bijster, eensdeels, om

om dat'er deese bladen lang en breed genoeg toe zijn / en ten anderen, om dat'er van Vijgebladeren werd gewaegt / en deese de naem van Indische Vijgen dragen ; doch echter moet ik 'er by seggen / datse seer weinig tot kleeding of deksels bequaem zijn / want men'er / maer even met de vinger op stootende, een gat daer in maekt ; en derhalven soudense seer qualijk aen een levendig lighaem passen.

Hier te Land sijn noch wel verscheide andere vruchtdragende Boomen, doch der selver vruchten sijn niet alleen by ons onbekend, maer werden ook van weinige onder ons gegeeten, derhalven sal ik'er ook maer weinig van seggen / en eerstelijk, dat men hier vruchten heeft / welke onse Pruimen niet ongelijk sijn in gestalte en couleur, so wel blauwe als witte; doch de smaek is niet veel bysonder / sijnde de deese heel mals soet, meelig en droog.

Doch de Cormantijnse appeltjes (so genaemt / om datse daer ontrent 't aldermeest te vinden zijn) moet ik echter niet vergeeten; deselve sijn ontrent so groot als een Keulse Noot met sijn bast; geelachtig, een weinig na den rooden trekkende / van schil. Binnen in hebbense vier groote platte en swarte pitten, waer om het vleesch sit / 't geen rood en wit van couleur, en van een scharpsoete smaek is / doch wat meer na de suere als soete kant hellende. 't Is een aengename en verfrissende Vrucht, en seer verquikkend voor een siek mensch, voornamentlijk ymant / die met de Persing of Roode Loop gequeld is / vermits het heel samentrekkende is. Met wijn en suiker gestoofd, sijnse niet alleen dienstiger, maer ook veel aengenamer voor een sieke, als de Tamarinde. *Cormantijnse Appels, wat voor een vrugt het is.*

Granaet-appelen heb ik hier te Land, in de tuinen van Elmina en Mouré, ook eenige weinige gesien ; doch eer deselve tot haer volkoomen rijpheid koomen / vallense af / of verrotten; dus men'er byna niets van te verwagten heeft. *Granaet-appelen.*

De Moureese Wijngaerd moet ook niet overgeslagen werden: ik seg de Moureese, om dat mense op geen andere plaetsen van deese Kust meer heeft. Tweemael 's jaers leeverd deselve Druiven, gemeenlijk in de Maend van Augustus en January. Een groote meenigte van Druiven sou men van deselve konnen *Wijngaerd aen Mouré.*

nen krijgen / indien de Wijngaerd op sijn tijd, en na behoo-
ren van ymant / die'er goede kennis van had / wierd gesnoeid;
doch wijl sulks van een Swarten, die'er gantschelijk niet me-
de weet om te gaen, geschied / so en komen de helft van de
Druiven niet tot hare volkomenheid, en sy verdrogen of verrotten
eerse eens half rijp zijn / en daerenboven staet noch te vreesen,
dat de Wijngaerd binnen weinig tijds sodanig met snoeijen sal
bedorven werden / datse t'eenemael sal uitgaen en sterven.

De Druif, die hier aen koomt / is blauw en heel aengenaem
van smaek, vleesig, doch niet so sappig als de Druif by ons.
Ik en twijfel geensints / byaldien'er wel wierd op gepast,
of sy souden so goed (indien niet beeter) als de alderbeste
Europische werden / vermitsse van nu af beeter sijn dan de
Hollandsche.

Aenmerkelijk is 't / dat de Wijngaerd op geen andere plaets
als Mouree wil wassen. 't Is tot verscheidemalen / so aen
Elmina als elders, ondernoomen, doch nergens heeft het wil-
len lukken.

Naer mijn beste weeten, is de wijngaerd hier 't aldereerst
door de Portugeezen voor eenige jaren uit Brasil gebragt; en
deese Vrugt koomt ons alhier so aengenaem te vooren, dat
het een wenschelijke saek sou zijn / byaldien mense op andere
plaetsen meede kon planten en voortqueeken; want tegenwoor-
dig heeft'er / buiten den Koopman van Mouree, de Generael,
en de Heeren van desselfs Tafel, niemand eenige nut van;
van honderd Guineesvaerders is'er pas een, die deselve te sien
krijgen.

Dit nu sijn al de vruchtdragende Boomen van Guiné, te
weeten dat Gedeelte, 't geen de Goud Kust werd genaemt.
Nu aen 't beschrijven van het wild Geboomte. Doch eer ik
daer aen koom / kan ik niet voorby gaen, om weeder een
fout van de Heer Fokkenbrog aen te halen / en te seggen /
dat Sijn Ed. groot ongelijk gehad heeft / met te schrijven,
dat aen Elmina, en eenige mijlen daer om her / Lover, Gras,
noch Geboomte, is groeijende. Dit is gantschelijk onwaer,
want behalven de Boomen, welke men ontrent Elmina rond-
om op het Gebergte heeft / so is de kant van de varsche Ri-
vier,

vier, maer een halve mijl van hier gelegen/met seer veel hooge en schoone Boomen voorsien; dies het in veel saken wel koomt te blijken/ dat dien Heer al wat te eensijdig van deese Kust heeft geschreeven. 't Is wel waer/ dat het ontrent Elmina kaelder van geboomte is/ dan op andere plaetsen; doch echter niet sodanig, dat het verdiend, om'er met sodanige verachting van te schrijven.

Om ons stuk dan te vervolgen, so segge ik/ dat de geheele Kust vol hoog en laeg Geboomte is beplant/ op de eene plaets veel, en de andere weeder weinig. De veelheid der boomen, en de fraeije schaduw of lommering, versoet de quaedaerdigheid van dit Land al heel veel; wijl 't ymand/ die sig Landwaerds in wat gaet vermaken, heel veel en groot genoegen verschaft/ doende hen hier door de ongemakkelijkheid van de weegen t'eenemael vergeeten.

Veelheid van wilde Boomen op de Goud-Kust.

Sommige boomen sijn van natueren so vreemd opgewassen en gegroeid, dat'er de konst geheellijk moet voor stil staen: andere sijn weeder sodanig in een gewassen, en van so een wijd uitgestrekte overschaduwing, datse geheele dreeven of lanen uitmaken/ een verwondering aen 't gesigt, en een vergenoeging aen den Wandelaer, sig hier onder vermakende/ geeven.

My gedenkt voormaels, by Olearius en andere Schrijvers, van Boomen geleesen te hebben/ waer onder sig tweeduisend menschen souden konnen verbergen; en de Boom, daer de Heer Kircherus (een Man, die 't wel sou passen/ niet dan waerheid ter needer te stellen) van schrijft/ dat in desselfs Vrugt, of de schel van deselve/ (een Castagne meen ik) een Harder met sijn geheele Kudde Schapen heeft konnen vernachten, moet meede niet klein geweest zijn/ en heeft wel verdiend, om voor een wonder van de natuer aengemerkt te worden: doch 't en koomt by de hierlandsche Boomen noch in 't alderminste niet te pas. Ik heb'er hier gesien/ daer in plaets van twee, wel twintigduisend menschen souden onder hebben konnen gaen staen; doch echter onder beding, dat den een na den ander onder deselve soude hebben moeten gaen, en malkander vervangen hebben. In-

Groote Boomen.

dien geseide Schrijvers het dus meenen, so geloof ik haer sonder de alderminste twijfeling, en U E. ook / so ik meen. Doch dit overgeslagen. 't Is een seekere saek / dat hier te Land uitneemende hooge en dikke Boomen sijn te vinden / 't welk af te meeten is by de groote Canoas, waer van ik U E. voor deesen heb geschreeven; en wijl so een Canoa van een regte moot hout, en die meest overal even dik is / moet gemaekt worden; en dat men daer neevens selden boomen heeft / welke juist so regt opwassen / so en kan 't niet ongelooflijk voorkoomen / dat ik segge / geseide groote Canoas pas de helfte van een boom uitmaken.

Onder andere den Capotboom; waerom so genaemt, en waer toe bequaem.

Ik heb van deese Boomen gesien / welkers toppunt met sijn takken men nauwlijks met een gemeene Snaphaen kon beschieten. Men noemtse hier Capotboomen, om reden dat op deselve een seeker slag van Katoen, alhier Capot genaemt / groeid; 't welk heel bequaem is om Beddegoed van te maken / voornamentlijk hier te Land, om dat de veere Bedden hier al te seer broeijen.

Het hout van deese boomen is ligt en voos, en byna tot geenig ding bequaem dan om Canoas van te maken.

De Boom welken ons volk in 't laetst van de vijftiende Eeuw op Ilha del Principe, of 't Princen-Eyland, hebben gevonden / en die vierentwintig vademen dik was / twijfel ik niet / of is een Capotboom geweest. Aen Axim staet'er meede een / waer aen tien mannen meede haer werk souden hebben om deselve te omvademen; niet dat hare stam so dik is / maer ter oorsaek van sijn wondere uitwassingen en voegen, die hy rondom sig heeft.

Byaldien we hier te Land Roomsche Priesters hadden / wy mogten haer die Voegen geeven / om Kapelletjes van te maken. De doorens, waer meede deesen boom voorsien is / souden haer konnen dienen om haer weelderig vlees meede te tuchtigen en te kastijden, en so behoefdense geen geld voor Geessels uit te geeven.

Fraei werkhout van eenige

Doch wy willen de Papen laten varen / en seggen noch / dat wy hier te Land Boomen hebben / de welke heel schoon Werkhout uit souden konnen leeveren: eerstelijk in 't Landschap

ſchap Ante, ontrent het Brandenburger Fortje Acoda, ofanders Dorothea genaemt; van 's gelijken ook achter ons Fort Lijdſaemheid aen Apam, geel hout, waer van ſeer fraeije Stoelen, Tafels, &c. ſouden konnen gedraeid worden.

boomen te krijgen; en aen wat Plaetſen.

Vervolgens ook in Rio de Gabon, geel en ook rood hout, tot het geſeide werk bequaem; behalven noch / dat men in deſelve Rivier, als ymant'er ſijn werk van maekte / ook bequaem hout ſou konnen kappen / om t'Scheep te gebrui-ken / als Roers, Stengen, en wat men meer benoodigd mogt zijn. Selfs beeld ik my in / dat'er goede Maſtboomen groeijen / altans de boomen daerſe van ſouden konnen gemaekt werden / was 't niet voor groote Scheepen, ten minſten voor Barken, Jachten, en ander klein Vaertuig.

So genaemde Maſtboomen.

Om de maet van 't Geboomte vol te doen / ſtaet het noch aen my / om te ſeggen / dat de Negers overal eenige boomen uitgekooren hebben / die ſy voor Heilig houden / en waer onder ſy hare Godsdienſt verrigten. Dit ſijn gemeenlijk ſodanige / waer aen de natuer hare konſt te werk heeft gelegt.

Van der Negers Afgodery hier ontrent / heb ik voor deeſen al gemeld / derhalven is niet van nooden / om'er hier een herhaling van te doen; waerom van 't Geboomte af-ſcheidende / ons tot de Aerdvrugten ſullen wenden; en onder deſelve eerſtelijk van het Koorn, alhier Milhio genaemt / ſpreeken.

De groote Milhio werd by de meeſte voor Turkſe Tarw gehouden / en dus is desſelven gedaente by ons ſo wel bekend / dat ik de moeite niet behoef te neemen / om deſelve hier te beſchrijven.

Van de Aerdvrugten; als eerſtelijk het Koorn of Milhio, anders Turkſe Tarw.

Tweemael 's jaers werd deeſe Milhio hier te Land gezaeid en ingeoogſt: de eerſte inoogſting geſchied gemeenlijk ontrent Auguſtus, en de andere in 't laetſt van 't jaer / doch dan ſeer weinig / wijl de Negers tegens die tijd niet veel zaeijen, om reeden dat'er dan niet veel Reegen te verwagten is / ſonder het welke de Milhio niet wel wil voortkoomen.

't Waer te wenſchen / dat het Koorn by ons met ſo wei-

nig moeite als hier was te winnen: een mensch, of ten hooghsten twee, konnen hier so veel Land omarbeiden en beploegen, als by ons een Ploeg kan doen; en vervolgens werd het Koorn seer geswind, en binnen weinig tijds in de Aerde geworpen.

Hoedanig deselve wast.

Geeft seer veel,

't Koorn opgewassen sijnde, werd de struik of stronk anderhalf en twee mans lengte hoog; waer aen dan een, twee, drie, en ook wel vier struiken Milhio wassen, en aen yder struik heeft men drie a vierhonderd korrels of graentjes, so dat de Milhio hier ongelijk meer geeft, als 't Koorn by ons in Europa.

en goed koop.

Als de Milhio eerst ingeoogst is, so koopt men in een vreedige tijd duisend struiken voor een Rijksdaelder, en in sommige Landen noch wel een derde of vierde minder; bedragende deese duisend struiken, af of uitgepeld, ruim vijf Schepel, en dus ruim anderhalve Sak.

De Milhio wast wit en rood van graen; de witte staet wel het cierlijkst, doch de roode werd by de meeste voor de beste gehouden. Als de Milhio fijn gestampt of gewreeven is, en ook ter deegen van de Semelen gereinigd, so geeftse redelijk goed Brood; doch by gebrek van Gest wat vast en swaer. Indien de Milhio, gelijk het Koorn by ons, wierd gemalen, gebuild, en op de Europische manier gebakken, so sou het buiten alle twijfel heel goed Brood geeven; doch dat selve ontbreekende, en 't met de Suerdeessem niet willende gaen, so is het Brood geheel pappig en swaer. Dit is voor so veel de groote Milhio, of anders Turkse Tarw gesegt, aenbelangd.

Mais, of kleine Milhio.

Het tweede slag, van ons kleine Milhio, en van de Portugeezen Mais genaemt, is van zaed of graen byna als de Coriander: hier werd meede Brood van gebakken. Koomt seer na overeen met dat geene, 't welk men by ons Kleinrogge noemt: is van een heele goede smack, en sonderling voedsaem. 't Wast even als de groote Milhio, uitgesonderd dat de struik niet so dik word; noch ook sijn struiken, daer de Milhio aen sit, met geen bladen, als die van de groote, is bedekt; daerom het ook swaerder aenstoot van 't Gevogelte

lijd.

tijd. Deese Mais ofte kleine Milhio, is wel de helft duerder als de groote, om datse so overvloedig niet als de andere werd gezaeid.

De Milhio, so wel kleine als groote, word de geheele Kust langs gezaeid / doch 't minst aen Axim, waeromse daer ook altijd duerder is. In vreedenstijd, en een vrugtbaer jaer, leeverd het Antese Land verwonderlijk veel Milhio. Ik hebse daer sien koopen / en ook selfs gekogt / de duisend struiken voor ses / seven / agt en negen Takoe, yder Takoe tegens vier stuivers Hollands geld gereekend / koomende alſo een Sak ten alderuitersten op een gulden silver geld te staen: dies het Koorn hier te Land, in een vreedige tijd, het goedste koop is van al de mondkost: doch in tijd van Oorlog, of een onvrugtbaer Jaer, kan de Milhio ongeloof lijk in prijs opslaen. Ik heb tijden beleefd / dat men voor duisend struiken een ons goud, 't geen veertig gulden Hollandsch bedraegd / moest betalen.

Veel doed hier ook toe der Negers luiheid / waer door selden meer word gezaeid / als voor een jaer van nooden is. Waer by dan noch koomt 't groot getal van Engelsche Slaven Scheepen, die hier 's jaerlijks ter Kust koomen / en van mondkost so wel niet dan onse Scheepen voorsien / benoodsaekt zijn / om voor hare Slaven een groote meenigte Milhio in te koopen / en 't geen 's jaerlijks meenig duisend Sak koomt te bedragen.

De Milhio slaet gemeenlijk in prijs op van de Maend van February af tot in de Oogsttijd toe / van een tot vier Rijksdaelders 't duisend Struiken.

Na 't Koorn volgt de Rijsplanting, doch deese is niet algemeen over de gantsche Kust. Word aen 't Strand op de Goud-Kust niet meer gevonden / of ten minsten seer weinig / als aen Axim en Ante; doch op de Boven-Kust wast de Rijs so overvloedig / dat'er op eenmael gemaklijk een Scheepslading is te krijgen / tegens een stuiver en ook minder het pond schoon gemaekte. Aen Axim, Ante, ook in Abokroe en Ancober, kost de vuile en onuitgepelde ontrent so veel. Rijs.

Het koomt de Aximse Negers seer wel te stade / dat haer Land so bequaem tot de Rijsplanting is / om dat daer door 't gebrek / 't geense aen Milhio hebben / al vry veel koomt te versoeten.

Jammes, een Aerdvrugt; en hoe deselve groeid.

Hier aen koomt een Aerdvrugt, Jammes genaemt / wel het naest / mits 't groote gerief 't geen de Inwoonders door deselve ontfangen. Sy groeijen / even gelijk de Rapen, onder de Aerde, en worden ontrent twee spannen lang / in de ronde gemeeten; ook so dik.

De Jammes schiet een lang groen Loof, byna als de Turkse Boontjes, doch met kleine steekels of doorns voorsien. Dit Loof laten de Negers aen staken opklimmen / en aen 't selve konnense sien / wanneer de Vrugt sijn volkoomen wasdom heeft; als wanneerse die uitgraben.

Sy is van binnen sneeuw wit; werd gebraden of gekookt, en van de Negers, ook meede van veele Blanken, voor Brood gegeeten. Is ook van een goede smaek / byna als Aerdakers, uitgesonderd datse so soet niet zijn; doch veel drooger en vaster van vleesch.

In 't Anteese Land groeid seer veel Jammes, maer noch overvloediger in het Landschap Saboe; waer van daen / als het in de tijd is / deselve dagelijks met veel duisenden te gelijk na andere Plaetsen werden vervoerd. Aen Mouré geven de Kopers drie Rijksdaelders voor 't honderd; deselve op andere Plaetsen met goede winst verkoopende.

Pattattes.

De tweede Vrugt, die hier onder de Aerde groeid / en Pattattes genaemt word / schiet meede als de Jammes, een groen Loof, 't geen langs de grond loopt. Om deese Pattattes weder voort te setten / werden maer eenige stukjes van de geseide takjes afgesneeden / en geplant / waer aen dan weeder de Pattattes in seer korten tijd sijn groeijende: maer van de Jammes moet / om andere te winnen, iets van de Vrugt selfs geplant werden.

De Pattattes sijn langwerpig rond / de gemeene als de groote Staert-rapen by ons. Sy zijn / even als de Jammes, van binnen geheel wit, en werden meede / gekookt of gebraden, voor Brood gegeeten; voornamentlijk tot Fida, daer het

het der Negers aldergereedste kost is. De smaek is soet/ en veel beeter als de Jammes, seer wel overeenkoomende met onse gekookte Kastanien.

Van deese Vrugt leeverd het Saboese Land meede het alder-meest uit/ en na dat het Landschap Ante; van 't welke men/ na deese Kust te reekenen/ seggen mag/ dat het geenig ding gebrek heeft.

Voor geloofwaerdig is my van anderen verhaeld/ dat eer de Portugeezen op deese Kust quamen/ de Negers sig met de twee geseide Vrugten geneerden/ en eenige wortelen van boomen; als ter dier tijd van geen Milhio weetende/ welk hier eerst door de Portugeezen sou gebragt zijn.

Om dit te geloven/ werd ik sterk aengeset/ om dat men tegenwoordog noch in de Bogt van Guiné Landen heeft/ waer dat geen/ of ten minsten seer weinig Milhio wast; en de Bewoonders aldaer met de twee voornoemde Vrugten, bysonder de Jammes, sig sijn ophoudende.

De vier voornaemste Vrugten, tot onderhouding van 'smenschen leven dienende/ beschreeven te hebben/ so staet ons in 't vervolg te seggen/ wat dit Land, bequaem ter spijs/ meerder uitleeverd; bestaende voor 't meerendeel in veelderlei slag van Boonen; waer van men'er eerst heeft/ welke onse Tuin-of Boereboonen niet ongelijk zijn/ so in gestalte als smaek. Alderhande Boonen.

De tweede sijn een slag grooter/ welkers huisjes of peulen wel een El lang worden; en de Boon is van een ligte roode couleur.

Het derde slag sijn byna als de Princesse-boontjes by ons/ uitgesonderd dat deese van een donker-roode couleur zijn. Deese Boontjes sijn niet alleen goed en voedsaem, maer daer nevens ook heel lekker.

Alle de geseide Boonen groeijen even als de Turkse Boontjes by ons; dat is te seggen/ dat men deselve staekt, of by een Heinig doed opklimmen.

Doch de volgende groeijen op een andere wijs; als eerst een slag van kleine Boontjes, alhier Jojootjes genaemt/ welke even als de Pattattes langs de grond wassen/ en krijgen

lange

lange smalle peultjes. Noch jong en groen sijnde / is het een goed en lekker eeten.

Ook heeft men hier te Land Boontjes die aen boomen groeijen / so groot als de groote Besseboomen by ons. Deese boontjes sijn uitgedopt byna als onse groene Erretjes, waer voor mense meenig een ook sou konnen opdissen, doch en sijn echter so soet noch mals niet.

Noch heeft men hier een slag van Boonen, Gobbegobbes genaemt / welke met twee te gelijk in huisjes onder de aerde groeijen / en heel klein loof boven de aerde geeven. Dit sijn onder al de Boonen d'alderslegtste; echter latense sig noch al eeten.

De tweede slag, even als de geseide onder de aerde groeijende / sijn by ons noch maer voor eenige jaren bekend geworden / en werden Angoolse Boontjes genaemt / om datse van daer na herwaerts sijn overgebragt. 't Is een heel lekker en aengenaem eeten / als men deselve / gelijk de Kastagnes, in de Pan laet braden.

De laetste slag van Boontjes, en meede onder de aerde wassende / sijn de alderbeste; doch sy konnen niet wel voor Boonen doorgaen / eensdeels om datse in geen huisjes of peulen wassen; en ten anderen ook / om datse op so een manier niet gegeeten worden. Veel gevoeglijker sou men deselve Aerdnooten moogen noemen; want rauw uit de hand gegeeten / sijnse van smaek onse Hasenooten niet seer ongelijk; doch men doedse gemeenlijk aen stukken wrijven / in 't water weeken / en dan door een doek parssen / welk water met Rijs gekookt hier te Land voor Soetemelk doorgaet; en men sou het / met'er een weinig Suiker, Kaneel en Boter in te doen / de onkundige daer voor konnen opdissen.

Vrugten of Fruit om voor lekkerny gegeeten te worden / heeft men hier seer weinig / en eerstelijk den Ananas; die by veele voor een seer voortreffelijke Vrugt werd gehouden; en derhalven is van desselfs aert en eigenschap bysonder wijdlopig geschreeven. Ik / alhoewel deselve niet lakende / kan'er echter so grooten heil niet in sien / noch heb het'er oit aen bevonden.

Jk

Ik sal de moeite neemen / om'er meede wat breedelijk van te spreeken/ op dat UE. mogt oordeelen, voor hoe verre de geene / welke'er so veel van geschreven hebben / het wit hebben getroffen.

Buiten Linschooten en meer andere Schrijvers, kan UE. Simon de Vries hier op nasien / in sijn Curieuse (so hy het noemt) Aenmerkingen der Oost-en West-Indische verwonderens-waerdige dingen. Den selven brengt daer al eenige Schrijvers by; of die het nu geraden hebben sal blijken/ met hier maer simpelijk en na waerheid den rechten aert, gestalte, eigenschap en wasdom van den Annanas, en desselfs Plant, te beschrijven.

Annanas, van veele voor een voortreffelijke Vrugt gehouden.

Den selven heeft eenige overeenkomst met een Plant, die men in Holland somtijds by eenige Liefhebbers vind / en welke Semper Vive genaemt word / uitgenoomen dat de Annanas sijn bladen, of het geen daer voor gehouden moet werden/ steilder na om hoog schiet / noch ook so breed en dik niet zijn; en daer nevens sijn de bladen met scharpe steekels aen de kant voorsien; haer couleur is ook donker-geel, en een weinig groen, en die van de Semper Vive heel schoon groen.

Den selven werd hier wijdloopig beschreeven.

Tusschen des Annanas bladen groeid / eer de Vrugt voor den dag koomt / een knobbel of bloem, so dik als een vuist, heel groen, met een uitmuntende schoone roode kroon vooraen / en de knobbel rondom met kleine blaedjes, 't geen gesamentlijk heel fraei en cierlijk is om te sien. Geseide knobbel of bloem veranderd langsamer hand in den Annanas selfs/ welke eerst groen is/ en geele blaedjes heeft/ doch rijp werdende / veranderdse geheellijk in een geele couleur. De geseide blaedjes, als in voegingen rondom de Vrugt sittende / snijd men / den Annanas willende eeten / gelijklijk met de schil af; de kroon, of een gedeelte daer van / blijft / schoon den Annanas rijp geworden is / echter aen deselve vast/ doch veranderd meede in een byna geele couleur. Vooraen en rondom den Annanas schieten kleine spruitjes uit / welke men/ om andere Annanassen te winnen / weeder plant. Dit voor so veel de Plant betreft.

De Vrugt, te weeten den Annanas selfs / is ontrent een span lang / en ruim so dik; doch het gaet hier meede als met alle andere Vrugten, daer de eene groot, en de andere klein word.

In de smaek koomen de Vries sijn bygebragte Autheuren meest overeen / en ik kan'er my ook seer wel meede vergelijken; doch moet'er dit by seggen / dat het maer een lekkerny voor eenige reisen is; want wat veelmalen gegeeten / salse ymant haest tegen staen. Met Kaneel, Suiker en Wijn als Aerdbesien gegeeten / isse 't lekkerst, en ook gesondst; want maer simpel uit de hand gegeeten / isse al te vierig: derhalven Monardus groot ongelijk heeft / met aen deselve een koude natuer toe te schrijven. Sy is wel ter deegen verhittende, en dit sodanig / dat als men'er wat te veel van eet / de scharpe vochtigheid ons bloed doed spouwen. Doch schoon dat door gesceide scharpe hittigheid, de keel en tandvlees tot bloedens toe werd ontstooken / so is het doch een groote Fabel, dat een Annanas so verteerend sou zijn / dat so men een Mes maer een halve uer in den Annanas liet steeken / het Mes ten deelen sou verteeren; dit is so verre buiten de waerheid, dat schoon men in plaets van een halve uer / een half of wel een geheel jaer nam / so en soude het doch niet verteeren. 't Is wel waer / dat het Mes door de scharpigheid van 't nat beslaen sal; doch dat selve gebeurd ook in het opsnijden van een Citroen, Limoen, Orangie-appel, Bakovens en Bananas, en voornamentlijk ontrent de laetste Vrugt, wanneer deselve noch niet ter deegen rijp zijn; so dat deese scharpigheid niet alleen aen den Annanas is toe te schrijven.

Noch een seer grove misslag moet ik / eer wy hier van afscheiden / van gesceide Autheuren aenhalen; en eerstelijk van Linschooten; welke segt / dat den Annanas een vadem hoog boven de aerde wast; en ten tweeden, datse'er half onder groeid. Beide slaense den Bal dapper mis. De Plant van den Annanas is gemeenlijk niet boven de anderhalve voet hoog / en de steel ontrent een halve / 't geen te samen twee voeten uitmaekt / doch veel van een vadem is verschee-

scheelende / en daerenboven ook / datse onder de aerde sou groeijen.

Dus lang heb ik gantsch tegen mijn sin moeten zijn / in 't beschrijven der Annanassen; wil ymant nu echter noch seggen / dat deese Vrugt in Asia of America een andere gesteldheid heeft / die kan sulks wel doen; 't is my over genoeg / dat ik van verscheide persoonen, welke die beide Weerelds-deelen doorwandeld hebben / gehoord heb / dat'er gantsch geen onderscheid tusschen is.

Na de Annanas sullen wy de Watermeloenen laten volgen. Deese / alhoewel edelder en aengenamer Vrugt, sal ons in geenen deele so lang ophouden. De Watermeloen, noch klein sijnde / is van binnen wit, en van buiten groen; doch alsse rijp word / slaetse van buiten met witte plekken uit / en verliest een weinig van hare groenheid: van binnen werdse dan rood en wit, doch hoe rooder hoe rijper / en ook aengenamer. Rijp gegeeten isse heel seet / waterachtig / verfrissende en verkoelende. Water-meloen.

Deese Vrugt sou beeter en ook min schadelijker sijn dan den Annanas voor een koortsig mensch. Onrijp eet men deese Vrugt tot Salaed, in plaets van Komkommers; met dewelke sy alsdan ook eenige overeenkomst hebben; en is dan ook met sodanige pitten voorsien / welke / rijp geworden sijnde / swart werden / en als dan dienen om weeder verplant te worden.

De Watermeloenen groeijen even als de Komkommers, maer dragen een ander loof. Sijn ontrent eens so groot als de Meloenen by ons. Byaldien de Negers niet te onagtsaem of te luy waren / so sou men hier te Land een groote meenigte van deese Vrugt konnen hebben: doch nu werdense eenlijk by sommige van onse Opperhoofden voortgequeekt / dies'er den Gemeene man weinig nuttigheid van trekt.

In de Maenden van July en Augustus sijn de Watermeloenen gemeenlijk op haer best; en in een vrugtbare tijd krijgt mense wel tweemael 's jaers.

Dit is al de Fruit die wy hier hebben: doch de volgende

Vrugten mag ik echter met stilswijgen meede niet voorby gaen: sullende dan konnen seggen / van niets overgeslagen, maer alles aengeroerd te hebben / so wel goed als quaed.

Grein, Malaget, doch eigentlijker Guineese Peper.

't Eerst is de Malaget, by ons Grein of Guineese Peper genaemt / sijnde deese Vrugt by weinig menschen onbekend. Deselve groeid aen boomtjes in roode huisjes, 't welk van verre seer cierlijk is om te sien. Binnen in deese huisjes sit de Malaget, in vier a vijf verdeelingen met een wit vlies van den ander gescheiden en overtrokken. Ook groeid de Malaget noch op een andere wijs / en even als swaer Gras of Riet.

Cardamom

Hier te Land groeid ook noch aen kleine boomtjes een Vrugt, welke de Cardamom so in gestalte als smaek niet ongelijk is; dies ik ook niet en twijfel of het sal deselve zijn.

Peper.

Landwaerds, en in de Benin, heeft men ook Peper, de Oost-Indische t'eenemael gelijkformig.

Piement.

De laetste slag van Peper, alhier Piement, doch in Europa Spaensche Peper genaemt / is hier veel en overvloedig, en groeid aen boomtjes, byna / doch lager / als die der Bessen by ons.

De Piement is tweederlei / groot en klein; beide sijnse in 't eerst groen, doch naderhand veranderd de kleine in een moije roode couleur, en de groote in roode en swarte; beide vertoonense sig heel aengenaem aen 't gesigt.

Is by uitneemendheid heet, gesond, en maekt een grage maeg.

By uitneemendheid verhittend is deese Vrugt, en ongelijk meerder dan de Peper, voornamentlijk de kleine, de welke maer een vierde van de grootte der andere hebben / doch der selver boomen sijn daerentegen wel sesmael so hoog / en verder uitgebreid.

De Piement in Asijn of Limoensap gelegt / doch best in 't laetst, werd by veelen voor een seer gesond eeten gehouden / en maekt ook een grage maeg.

Dragon; en de Guineese Tabak is seer stinkend en verveelend.

Groene Kruiden, by ons in Europa bekend / geeft dit Land niet / of het moest de Dragon en de Tabak zijn; van beide heeft men'er een meenigte / voornamentlijk van 't laetst; doch so afschouwelijk, ja doodelijk leelijk, dat het voor ymant / die een weinig vies valt / t'eenemael onmogelijk is by de

Ne-

Negers te weesen/ alsse van dit leelijk, doch met regt duivels stinkend kruid, rooken; en echter verveeld het haer in geenen deelen.

Eenige onder haer hebben pijpen van Riet gemaekt/ die over de ses voeten lang zijn; en daer aen steene of aerde ketels, waer in sy twee of drie handen vol Tabak steeken; en so een pijp vol konnense gemakkelijk op een reis agter een uitrooken. Sy en hebben geen moeite om de pijp vast te houden/ want deselve rust/ overmits sijn lengte, altoos op de grond.

Al de Inlandwaerdse Negers rooken deese Tabak, doch die/ welke onder ons woonen/ en dagelijks met de Blanken omgaen/ hebben Portugeese, of beeter gesegt Brasiliaense, welke wel een weinig beeter is/ doch evenwel meede vilijn leelijk stinkt. De Brasiliaense niet veel beeter.

So groote Liefhebbers sijn de Negers, so wel Mannen als Vrouwen, van de Tabak, datse'er haer laetste geld voor uit sullen geeven/ en'er somtijds honger om moeten lijden; 't geen bywijlen sulk een dierte in de Tabak veroorsaekt/ datse voor een vadem Portugeese, veel minder dan een pond sijnde/ een Engels goud, of een Rijksdaelder aen geld geeven/ en dat van dit lompe goed. De Negers sijn geslage Liefhebbers van de Tabak, so wel Vrouwen als Mannen.

Laten wy dan liever onse Tabakrookers prijsen/ Amice, die het Edel Virines Kruid, of de Virginise blaedjes tot haer deel kiesen; maer die lompen onder ons meede/ welke sig met het Amersfoorder Ruigt laten paepen/ wenste ik/ dat tot straf van haer verbasterden aert en valsche smaek, haer geheele leven niet anders dan dit Negers goed kreegen/ en op Son- en Feestdagen de Brasiliaense; doch onder beding/ datse dan met eenen ook uit het geselschap van alle eerlijke Rookers souden moeten gebannen worden. Dit noch in 't voorby gaen.

De Tabak groeid hier aen Planten, ter hoogte van twee voet; de bladen sijn twee a drie hand breedte lang/ en een breed: dragen een witte klokswijse Bloem, die sig/ rijp geworden sijnde/ tot zaet set.

Voor 't laetst sal ik hier noch een Vrugt bydoen/ die aen Noch een

Vrugt, van de onse Kool, en van de Negers Boesi genaemt.

seer hooge Boomen wast; van grootte als een Okkernoot, en ook wel grooter/ met even sodanigen bast: de pit is in verscheide deelen van een gescheiden/ eenige sijn rood, en andere weeder wit.

Op deese Vrugt sijn niet alleen de Negers, maer ook sommige Blanken seer versot. 't Werd van de onse Kool, doch van de Negers Boesi genaemt. 't Word in de mond gekauwt/ en het sap daer uit getrokken / en 't overige weder uitgespoogen.

Desselfs smaek en eigenschap.

't Is van een leelijke wrange en byna bittere smaek, en het trekt den eeter byna de mond te samen. 't Heeft geen meer dan eene deugd aen sig/ dat is / dat 't het water afdrijft; en dan noch seggen de Liefhebbers, dat het de wijn de Palm wel doed smaken; doch om geen van beide oorsaken sou ik het willen eeten. Het werd gemeenlijk met Sout en Malaget gegeeten.

Indien het aen my gestaen had / om dit forse goed een naem te geeven / ik had het met de naem van Africaense Beetel of Anca gedoopt / 't geen bry eigentlijker dan Kool sou sijn geweest; want het geen ik tot noch toe van 't gebruik der Indiaensche Beetel en Anca heb gehoord / heeft met deese so genaemde Kool een goede overeenkomst / so in deugd als aengenaemheid van smaek.

Hier meede sou ik vrylijk mogen uitscheiden / als niet weetende dat ik in 't beschrijven van de Guineese Goud-Kust iets van belang heb overgeslagen: doch op dat U E. namaels niet sult mogen seggen / dat ik in mijn geheele verhandeling al te laf, zielloos, en te ongesouten ben geweest / so sal ik U E. die vryheid beneemen / weesende gesind / om U E., tot een toegift of slot, so van deesen Brief als de beschrijving van de geheele Goud-Kust, so veel Sout op en voor te setten / waer aen U E., met sijn geheele Huishouding, honderden van jaren genoeg soude hebben. Wat dunkt U E.? sal 't dan niet sout genoeg zijn.

Sout, waer meede de Negers

Met het kooken van 't Sout winnen de Negers op de Goud-Kust onbegrijpelijk veel geld; en byaldien het altoos of den meesten tijd Vreede onder de Negers was / so souden

den de geene / die sig daer meede geneeren / binnen een korten tijd heel rijk en weelderig worden; want al de Negers uit het Land moeten haer Sout van 't Strand af komen halen; dies UE. seer wel sult konnen begrijpen / dat het daer sonderling dier moet zijn; en den Gemeenen-man sig ook in plaets van Sout met een seeker soutachtig groen Kruid moet behelpen / alſo 't haer beurs niet kan verdragen / om het Sout te koopen. groote winst doen.

Eenige mijlen Landwaerds in achter Ardra, waer dat de meeste Slaven van daen koomen / werd een Slaef voor maer een hand vol Sout verkogt; en somtijds geevense'er wel twee Slaven voor: dies het Menschen-vleesch daer heel goed koop is.

De manier om 't Sout te kooken is dusdanig: Eenige kooken het Zeewater so lang in kopere Bekkens, tot het sig tot Sout set: doch dit is de langwijligste en niet voordeeligste wijs / en dit geschied ook niet dan op plaetsen waer 't Land so hoog is / dat'er de Zee of Soute Rivieren niet konnen overstroomen; maer op andere plaetsen, daer 't water van de Rivier of Zee dikwils over vloeid / gravense diepe kuilen, om dit overvloeijende water in op te vangen; 't geen dan door de sterke Son, die 't fijnste of 't soetste van dit water allengskens is opdroogende / (dit is tegens de gedagten van seeker Schrijver, doch die moet weeten / dat / wijl de grond hier sout en Salpeterachtig is / die derhalven weinig water eerder en bequamer Sout kan maken als een groot gedeelte /) daerom ook bequamer maekt / om'er binnen korten tijd veel Sout van te konnen trekken.

Op andere plaetsen hebbense ook Soutpannen, waer dat het water sodanig door de Son opdroogt / datse niet van nooden hebben / om het te kooken; doch het in geseide Pannen maer hebben te vergaderen.

De geene / welke geen vermoogen hebben / om kopere Bekkens te koopen / of ook wel datse 't geld ontsien om het voor deselve uit te geeven; of ook wel dat het Zeewater so lang moet kooken / dat de Bekkens seer haest souden door branden; neemen aerde Potten, waer van sy er tien à twaelf nee-

neevens den auder setten / en dus twee lange ryen uitmaken; sijnde alle aen den ander met Kley vast gemaekt/even of het gemetselt was; en onder de geseide Potten is 't gelijk als een Oven, waer dat gestadig hout werd gestookt. Deese manier is het aldermeeste werk / en leeverd ook so veel Sout niet uit / noch so haestelijk.

Het Sout over de geheele Kust, uitgenoomen aen Acra, is heel fijn en wit; voornamentlijk in het Fantijnse Landschap, daer het de Sneeuw byna in witheid overtreft.

Nu heb ik gedaen/ en als ik op een andere tijd een goede luim krijg/ so sou het noch wel konnen zijn/dat ik UE. eenige opening van de Ardrase Landen quam te geeven/ doch ik en seg UE. dat niet vast toe / maer wel / dat ik voor seeker ben/ Mijn Heer, &c.

Einde des sestienden Briefs.

SEVENTIENDE BRIEF.

Deesen Brief, als een toegift of byvoegsel, handeld eerst van een *Slang* aen *Axim* gevangen, ter lengte van twee-en-twintig voeten; en een andere, niet veel kleinder, aen *Boutry*. Raer Gevegt tusschen een *Slang* en twee *Yservarkens*, aen *Mouree*. Noch een Geval met een *Slang* aen voornoemde Plaets; dewelke een *Blanken* met sijn gift of fenijn verblind. *Tijgers*; een Jongen door een van deselve verscheurd. *Tijger-jagt* van den Schrijver; en hoe hy den selven namaels in een Val quam te vangen. Beschrijving van de *Jakhalsen*. Aenmerkelijk Geval met een *Oliphant*; aen *Elmina* gedood, en wat sig ontrent het selve heeft toegedragen. Laetstelijk volgd een nader Beschrijving van den *Ananse* ofte *Spin*; dewelke, volgens inbeelding der *Negers*, de Menschen heeft geschapen.

MYN

MYN HEER,

Ik heb U E. eenige reisen in mijn voorgaende Brieven beloofd / om noch iets naders van deese en geene Gediertens te spreeken / voornamentlijk van onse Oliphanten - en Tijger-Jagt. Deese sal dan tot dien einde dienen; doch eerst noch iets van de Slangen voor af laten gaen.

Voor elf jaren hebben de Negers van Axim een Slang gevangen / en dood geslagen / dewelke twee-en-twintig voeten lang was / en die / opgesneeden sijnde / bevonden wierd / een volwasse Rhé of Hart in sijn ingewand te hebben. Een Slang van twee-entwintig voet aen Axim gevangen.

Ontrent die selfde tijd is'er eenen aen Boutry gedood / die een Neger in sijn lijf had / sijnde meede niet veel korter als de voorgaende. Ook eene aen Boutry.

Eenige van mijn Dienaers op een tijd in 't Land achter Mouree gaende / vonden aldaer een Slang van seventien voeten lang / en sonderling dik / leggende ontrent een kuil met water, vermoedelijk om sig daer in te vermaken. Twee Yservarkens, van een ongemeene grootte / saten meede ontrent hem / en waren met den selven in een hardnekkig Gevegt getreeden / schietende van weerkanten met alle moogelijke kragt op malkander; de Slang met sijn gift op de Varkens, en die weeder met hun pennen (welke sy ter lengte van twee spannen hadden) op de Slang. Mijn Dienaers dit Gevegt een geruimen tijd aengesien hebbende / sonder van de strijdende deelen (door de hittigheid van haer vegten) ontdekt te zijn/ namen hare Snaphanen; en na deselve wel geladen te hebben/ leggen op deese drie Kampioenen aen / 't geen van so een goed gevolg was / datse deselve alle drie dood schooten / en aen Mouree bragten / waer datse ook door haer / en hare Kameraden, voor een lekker beetje wierden opgeknapt. Aen Mouree; en aerdige Kamp tusschen den selven en twee Yser-varkens. Werden gesamentlijk geschooten, en opgegeeten.

Aen voorschreeven Plaets, te weeten Mouree, is 't noch eens gebeurd / ten tijde het Fort wierd vermaekt / dat de Werklieden een groote Slang achter een hoop steenen gewaer wierden; sy / om deselve van daer te krijgen / namen een gedeelte van de steenen weg / tot dat de Slang met sijn halve achterlijf buiten de steenen quam. Een Metselaer, wel de Noch een Geval met een Slang aen Mouree, en een Blanke Metselaer,

voorbarigste in deese saek / nam de Slang by de staert, hem so tusschen de steenen van daen meenende te trekken; doch dat niet willende lukken / sneed hy het lijf, so ver hy daer kon bykoomen / met sijn Mes af / denkende deselve daer door buiten staet gesteld te hebben / om meerder quaed te konnen doen / derhalven hy onbeschroomd noch een deel steenen weg neemt; doch so haest had de Slang geen geleegentheid om sig te wenden / of sy keerde sig om / en spoog de Metselaer, die hem met sijn hand meende te vatten / het aengesigt vol gift, 't geen ten eersten sodanig doordrong / dat geseide Metselaer hier aenstonds t'eenemael blind van wierd / en eenige dagen ook so bleef; doch eindelijk wierd den selven weeder geheel hersteld; en mits ik meermalen menschen, voornamentlijk Swarte, gesien heb / welke / na datse van een Slang gestooken waren geweest / dapper in dikte toenamen / 't selve echter namaels weeder verging / so vermoed ik / dat der Slangen gift verscheiden moet zijn / en dat eenige doodelijk, andere quetsend, en wederom andere / gelijk aen Fida, niet schadelijk zijn.

die door de Slang blind wierd gespoogen; doch weeder hersteld.

Het Slange gift is verscheiden in werkingen.

Van de laetste soort is de geen / welke tegenwoordig noch op de Sael van den Directeur-Generael hangt; desselfs lengte is veertien voeten, en is in onse tuin aen d'Elmina gevangen / door een Ardrase of Fidase Slaef, eenlijk met sijn bloote handen, sonder stok of iets anders by sig te hebben / werdende van den selven ook so levendig binnen 't Kasteel gebragt. Wy bevonden hem onder aen sijn lijf twee klauwen, gelijk van een Vogel, te hebben / 't geen hem / geloof ik / diende / om sig daer meede op te geeven / en voort te setten / of sijn sprong te maken. Genoeg hier van / mits dit in mijn laetsten op twee na noch eens heb verhaeld. Wy sullen ons gaen keeren tot de

Een groote Slang aen Elmina gevangen door een Neger,

welke twee klauwen heeft.

Tijgers, welke hier te Land wel de meeste schade doen / en dat met een uitneemende stoutigheid. Voor eenige jaren is 't gebeurd / dat een Jongen van onsen Koopman aen Saccondee, tegens den avond maer een weinig buiten de Logie gaende / van een Tijger om hals wierd gebragt.

Tijgers, uitneemende stout, en een Jongen door eenen der selve om hals gebragt.

Op deselfde tijd gebeurde het daer ter plaets ook / dat een

een Neger, met sijn Kapmes na 't Land gaende/ om hout te kappen/ door een Tijger wierd ontmoet/ welke hem ook aengreep; doch de Neger, een flukse Vent sijnde/ stelde sig dapper met sijn Kapmes te weeder/ en dat met so een goed geluk, dat hy/ na een langen tijd kampens, den Tijger overwon/ en om 't leven bragt; doch hy en quam'er ook niet ongeschonden af/ vermits hy'er over sijn geheele lijf uit sag/ even of men hem had willen villen.

Gevegt tusschen een Neger en Tijger, verliesende het den laetsten.

In 't jaer 1693. had ik het Bevel aen voorschreeven Plaets, als wanneer op verscheide nachten door een Tijger eenige * Kabrieten van my wierden gedood/ so ook van mijn Buerman, den Engelschen Koopman. Geseide Tijger wierd op het laetst so stout/ dat hy 's namiddags ten drie ueren by de Logie quam/ en twee Kabrieten dood beet. Ik wierd hem tijdelijk genoeg gewaer, dies hem/ nevens mijn Constapel, en twee Engelsche Blanken, met een deel Negers, yder met een goede Snaphaen voorsien/ nasetteden/ en hem ook binnen korten tijd onderhaelden; doch echter so gauw niet/of hy had geleegentheid/ om in een klein Kreupel-boschje te vluchten/ 't welk aenstonds van ons wierd beset; doch wijl hy sig in 't selve schuil hield/ so verstoutte mijn Constapel sig/ om in 't Boschje te gaen/ en te sien/ waer ontrent hy sig onthield; doch maer ontrent een half quartier uers daer in geweest sijnde/ quam hy'er als een sinloos mensch weeder uitloopen/ met achterlating van sijn Hoed en Muilen, hebbende een goede krauw van den Tijger gekreegen; doch t'allen geluk was den Tijger, so als hy den Constapel meende te vatten/ in de afschietende takken van het Bosch (als touw sijnde) verward/ 't geen den Constapel tijd en geleegentheid gaf/ om te konnen ontvlugten, dies bleef Monsieur Tijger noch in 't Bosch sitten.

Stoutigheid van een Tijger aen Saccondee* doodende eenige Kabrieten selfs by dag.

Werd vervolgd.

Vlugt in een Boschje, en werd beset.

Tast een Constapel aen.

Een van de Engelschen, dit lang wachten verdrietende/ besloot/ met sijn Snaphaen in 't Bosch te gaen/ om/ waer het moogelijk/ den selven daer uit te doen verhuisen. Den Tijger, die hem eerder als 't wel van nooden geweest was/ gewaer wierd/ liet hem tot digt by hem koomen; vallende doe met een verwoedelijke vinnigheid op hem aen; met sijn

Ook een Engelschman, welke leelijk van hem gehavend word;

* Sodanig werden de Schapen hier genaemt.

pooten hem in het schouderblad, en met de bek in de sijde vattende. Soude hem ook seekerlijk aenstonds verscheurd hebben / indien ik op het geschrei van den Engelschman niet met een deel Negers was toegetreeden / 't geen den Tijger sijn Proi deed verlaten.

Geseide Engelschman was echter sodanig door hem gehavend, dat hy een halven dag van sijn selfs bleef leggen; eensdeels veroorsaekt door de fenijnigheid van de beet, en ten anderen ook door de schrik.

waer door de Negers verschrikken.

Door deese ongelukkige onderneemingen wierden de Negers so bevreesd / datse de moed geheel lieten vallen / en een yder sijn Post om het Bosch, daer hy ter Wagt gesteld was / deed verlaten; 't geen de Tijger geleegentheid gaf / om te konnen ontkoomen / 't welk ook haest van hem wierd ondernoomen; doch in sijn vluchten uit het Bosch, gebeurde noch iets seldsaems.

Vlugt uit het Bosch,

en set den Onderkoopman van de Engelsche na, dien hy inhaeld. Den Engelschman valt voor den Tijger, doch werd door den selven niet aengetast.

Den Onderkoopman van het Engelsch Fort had my lang toegeroepen / (want dit Geval geschiedde digt onder het Engelsche Fort) dat hy my te hulp sou koomen; en juist als de Tijger uit het Bosch trad / so quam den Engelschman met sijn Snaphaen aen / van meening sijnde / om volgens sijne beloften sig by my te vervoegen. Den Tijger hem alleen voor sig siende / schoot op hem aen / 't geen den Engelschman, in plaets van na ons toe te koomen / dapper de beenen deed roeren / om weeder te geraken daer hy van daen gekoomen was / te weeten in sijn Fort; doch door verbaesdheid / en het hard loopen / viel hy over een steen, ontrent noch een halve Snaphaens-schoot van sijn Fort sijnde / en reeds door den Tijger onderhaeld. Wy stonden van verre door schrik / en beefden / niet anders ons verbeeldende / of den Engelschman sou nu van den Tijger verscheurd sijn geworden; doch het tegendeel gebeurde geheellijk. Den Tijger ontrent of by hem gekoomen sijnde / in plaets van hem aen te tasten / wendde het van hem af / en settede sijn vlugt 't Land in voort / en uit ons gesigt.

Geen andere reeden kan ik hier van geeven / dat hy den Engelschman niet aentastte / als dat hy misschien voor ons bevreesd

bevreesd was/ mits wy het met een groot geschrei op hem aen setteden / om / waer het moogelijk / hem daer door te verschrikken, want om te schieten sulks belettede ons de nabyheid van meergemelde Engelschman, vermits wy hem so ligt als den Tijger souden geraekt hebben; of misschien verbeelde sig den Tijger, eer genoeg behaeld te hebben/ dat hy den Engelschman onder de voet had geloopen/ en/ sig daer meede latende vergenoegen, vertrok.

Deese Jagt nam hier meede een einde / diergelijk ik niet gaern weeder sou willen aenvangen, want verscheidemalen door de Negers in gevaer ben geweest / dat sy door haer dom schieten my / in plaets van den Tijger, souden getroffen hebben. Einde van de Tijger-jagt.

Den Tijger wierd hier door echter niet afgeschrikt/ maer quam eenige dagen daer na al weer / doodende eenige Kabrieten, 't geen my een andere manier, om hem te vangen, deed ter hand neemen / gelijk in 't Antese Land wel gesien had. Den Tijger komt weeder eenige Kabrieten dooden.

Te weeten: Ik liet een deel seer dikke Pallissaden kappen; en daer van een Hok van ontrent twaelf voeten lang en vier breed maken; boven-meede met Pallissaden verbonden / en ontrent duisend pond steen op gelegt / op dat hy niet boven uit sou breeken. Toen liet ik voor het hok een deur van dubbelde planken maken / en vervolgens het hok op een vierde afschieten; waer in ik twee kleine Varkens bragt / en daer na de deur op deselve wijs maekte / als men by ons de Rottevallen doed; konnende de Tijger niet in 't hok koomen om na de Varkens te gaen / of moest de deur achter sig doen toevallen / als wanneer hy de Varkens echter / wegens 't geseide Afschot, niet kon krijgen. Manier om hem te vangen bedagt; en op wat wijs.

Dese list was van so een goed gevolg, dat / na het Hok drie dagen gemaekt was geweest / ik'er den Tijger middernagts in beknelde. Den selven / in plaets van te schreeuwen, so ik my had verbeeld, stelde aenstonds sijn tanden te werk / om sig selven / waer het moogelijk / uit sijn Kerker te bijten; 't geen hem / had hy een half uer tijd moogen hebben / ook seekerlijk sou gelukt zijn; want in weinig tijd had hy Werd gevangen.

Desselfs sterk gebit. de binnenste deur al van de buitenste afgeschild / en de Pallissaden ten halven door gebeeten; als wanneer ik hem in sijn werk quam stooren: en om niet lang te dralen, en onwisse schooten te doen / nam ik de tromp van de Snaphaen, met drie kogels geladen / en stak deselve tussen de Pallissaden in; bijtende de Tijger aenstonds seer vinnig in deselve / 't geen

Werd dood geschooten. my een seer schoone geleegentheid gaf/ om hem met een schoot te vellen; doende hem dus sijne begane moord en diefstal met de dood bekoopen.

Was een heel groot Beest. Wy bevonden het een beesje te sijn als een gemeen Kalf; van groote klauwen en tanden niet onvoorsien.

Feest over des Tijgers dood. Deese Tijgervangst bragt ons een achtdagig Feest aen; want het in 't Antese Land gebruikelijk is / dat de geen / die een Tijger vangd / vryheid heeft / van geheele acht dagen lang al de wijn de Palm, die ter markt gebragt word / voor niet na sig te neemen / 't geen wy ook deeden; en so was'er met schieten, danssen en springen, een algemeene vreugd onder de Negers, acht dagen lang.

Axim en Ante vol Tijgers. Het Aximse, doch noch meer het Antese Land, is vol Tijgers. Meenigmalen koomense by nacht niet alleen onder/ maer selfs binnen onse Forten; niet weinig schade aenrechtende. Over een muer van tien voeten konnense springen of het haer geen werk en was.

Waen, om een Tijger met vier te verjagen, wederlegt. Eer wy hier van afscheiden, kan ik niet voorby gaen/ de waen van sommige te wederleggen / als dat een Tijger so beangst voor vuer is / dat men deselve daer meede / sonder iets anders ter hand te neemen/ sou konnen verjagen. In deese dooling heb ik voor deesen meede gestooken; doch nu niet; mits het tegendeel heb ervaren.

Voorbeeld daer van; Na een besoek of twee van een Tijger gehad te hebben/ liet ik / om hem voor 't toekoomende af te schrikken / op de plaets daer mijn Kabrieten 's nachts sliepen / een groot vuer aenleggen; doch het selve noch niet genoeg vertrouwende, gelastte ik vijf van mijn Dienaers, om nevens het vier te gaen leggen/ alle met wel geladen Geweer; doch niet tegenstaende van dit alles quam den Tijger 's nachts een Kabriet dood bijten / 't geen tussen mijn Jongens (welke in slaep geval-

gevallen waren) in / en so roerend aen 't vuer stonden. Mijn Jongens, door het schreeuwen van de Kabrieten ontwakende / vlogen overeind; meenende op den Tijger los te gaen; doch den selven koos het Hasepad.

Hier uit is te sien/dat den Tijger even so beangst voor 't vuer als de Duivel voor 't Kruis is; en dit Geval bevestigt het seggen van de Negers ook / dat een Tijger geen mensch, so lang hy een beest kan krygen / sal aendoen; want anders was het hem lichter geweest een van mijn Jongens, als een Kabriet aen te tasten.

beveſtigd dat een Tijger geen Menſch ſal aendoen, ſo lang hy een Beeſt kan krijgen.

Naest de Tijger volgt in verwoedheid hier te Land den Jakhals, of Boshond; waer van wy hier vooren onder de Beschrijving van Acra gesprooken hebben. Ik heb / om deselve te sien / in 't jaer 1700. mijn nieuwsgierigheid konnen voldoen; want het volk van den tegenwoordigen Koning van Commany der eene geschooten hebbende / hadden de beleefdheid, om hem tot ons in 't Kasteel te brengen. 't Was een beest, van grootte als een Schaep, doch hooger van pooten; kort van hair, en gevlakt; synde dessels pooten, na evenmatigheid van sijn lijf, verwonderlijk dik; waer uit men desselfs sterkte konde afmeeten. De kop was meede seer groot / plat en breed / voorsien met tanden, yder van een vinger en meer breed; so dat al desselfs kragt, welke so uitgemeeten word / eenlijk in sijn bek en pooten moet bestaen; waer aen hy ook seer verbaerlijke groote klauwen had.

Jakhalſen; ſijn meede ſeer ſtout.

Een aen Commany geſchooten; en desſelfs geſtalte.

Hare kragt beſtaet in de pooten.

Een voorbeeld van deeser beesten stoutigheid wil ik hier maer ter neer stellen / sijnde aen Acra gebeurd; alwaer by nacht een deeser beesten stoutelijk in een Negers huis quam / en uit het selve een Negerin weg nam; dewelke hy op sijn rug smeet / en haer met een poot vast hield; van meening sijnde / so hinkende op drie pooten met sijn Roof voort te gaen; doch op 't schreeuwen van de gemelde Negerin ontwaekten een deel Negers, welke / op 't geschrei toeschietende / haer ontsetteden; en men bevond haer niet beschadigd te zijn / als een weinig door sijn poot gequetst / daer hy haer meede gevat en vast gehouden had.

Een Negerin aen Acra door een van deeſe beeſten uit den huis gehaeld; doch werd ontſet, en lijd geen ſchade.

Nu

Oliphant, Nu noch een weinig van den Oliphant. Hier vooren hebben wy van deselve gesegt / dat hy de menschen ongemoeit niet ligt sal aendoen; doch aengerand sijnde / tot een verwonderlijke woede uitbarst. Van beide sullen wy nu een net berigt konnen doen / om het selve met twee voorbeelden te bevestigen: en ook hoe swaerlijk deselve dood te schieten zijn.

slaet een Neger aen Axim te pletteren. Achter Axim is 't gebeurd / dat een Neger, die gewoon was op de Oliphanten-Jacht te gaen / en'er bereeds al veelmalen eenige geschooten had; nu ook op een schietende, en den selven / mits sijn schoot miste / niet wel en trof; het geen den Oliphant so euvel op nam / dat hy 't op den Neger toesettede / en den selven / mitsgaders sijn Snaphaen, t'eenemael verpletterde.

Het tweede Geval of Voorbeeld is aenmerkenswaerdiger / en een goede leer voor een yder / om in 't toekoomende niet al te reukeloos te zijn.

Een Oliphant aen d'Elmina werd ingehaeld, en op hem geschooten. In 't jaer 1700., in de Maend van December, quam hier aen d'Elmina, 's morgens ten ses ueren / een Oliphant op sijn gemak 't Strand langs gaen / tot onder den Berg St. Jago. Eenige Negers hadden de stoutigheid / om hem sonder Geweer, of iets in handen te hebben / tegen te gaen / en hem als te gaen verwelkoomen / en in te halen. Hy liet sig door deese Negers omcingelen: ging / sonder sig aen haer te kreunen / met haer voort / tot / gelijk als gesegt heb / onder den Berg St. Jago; alwaer een onser Officieren van gemelde Berg met een Neger van boven by hem quamen; geevende ook met den eersten vuer op hem; geseide Officier hem met een Draedkogel seer wel even boven sijn oog treffende. Dit bewoog hem echter niet eens tot toorn, noch ook de volgende schooten, door een meenigte van Negers op hem gedaen; ja selfs niet / dat hy daerom een stap te harder voort ging. Dreigende bywijlen wel op de Negers in te vallen; doch en voerde het niet uit.

Dreigd de Negers; doch sonder gevolg. Wonderlijk was het om te sien / als hy de mine maekte / om de menschen te willen aentasten. Settede alsdan sijn ooren, welke van een verwonderlijke grootte waren / geheel

Pag. 97. II. Deel.
Een Oliphant, komt in de Tuyn van Elmina,
en werd dood geschoten.

heel overeind. Eindelijk ging hy soetjes voort / en stapte naer onse Tuin, misschien sig daer een beeter onthael beloovende.

Gaet naer den Tuin.

Dit seldsaem Geval, en de nieuwsgierigheid / om so een Beest van naby te sien / deed den Heer Generael en my een besluit neemen / om na buiten in de Tuin te gaen; werdende haest door meer andere Blanken gevolgd. Wy vonden Oom Kool dan midden in de Tuin staen; waer dat hy bereeds voor onse komst vier a vijf Cocosnooten-boomen onder de voet had gehaeld; welke hy in onse tegenwoordigheid / om ons dat vermack meede niet te onttrekken / of ook om ons sijn kragt te doen sien / met noch vijf of ses vermeerderde. De kragt die hy / so 't scheen / gebruikte / om een boom ter neer te vellen / was so veel / of ymant een Kind van vier jaren onder de voet stiet.

Smijt eenige Cocosnootenboomen om ver, sonder, na het scheen, hier eenige kragt toe te gebruiken.

Terwijl hy hier stond / wierden'er meer als honderd schooten op hem gedaen / 't geen hem so verbaerlijk deed bloeden, even of'er een Os geslagt was. Over al dit schieten maekte hy anders geen beweeging / als dat hy bywijlen sijn ooren eens opsettede / en de menschen daer door / als of hy haer had willen vervolgen, een vrees aenjoeg.

Krijgt seer veel schooten, en bloed sterk.

Onder dit doen gebeurde een droevig stuk met den selven. Een Neger, meenende kans genoeg te hebben / gaet stil achter den Oliphant, greep desselven staert, met wil om deselve af te snijden; doch den Oliphant, gewend sijnde een staert te dragen / wilde deselve by sijn leven niet laten afkorten; dies geeft hy den Neger een klap met sijn Snuit, en haelde den selven vervolgens na hem toe; en wanneer hy hem ter neer had / settede hy'er sijn pooten tot twee of driemalen op; en of dat niet genoeg was geweest / om den Neger om hals te helpen / so boorde hy noch met sijn tanden twee gaten in des Negers lijf, in yder van welke men een vuist had konnen steeken; latende hem / te weeten de Neger, toen leggen / sonder dat hy iets anders aenving; staende ook goeds moeds toe / dat twee Negers het doode lighaem van voor hem van daen haelden / sonder haer het alderminste te misdoen.

Een Neger wil desselfs staert afsnijden, doch werd daer over door den Oliphant gedood; en hoedanig.

Doet ongemoeid niemand leed.

Waer uit het genoegsaem bleek / en ook uit het voorgaende / dat hy ongemoeid niet ligt ymant sou beschadigt hebben ; doch datse seer verwoed werden / als men op haer schiet , en haer niet wel en treft , sou schynen niet vast te gaen / wyl deese wel driehonderd en meermalen op hem heeft laten schieten , sonder'er iets tegens te doen ; doch wyl alle saken niet even eens en vergaen / so en soude ik het niemand derven raden / ligtvaerdiglyk op een Oliphant te schieten , gemerkt deese met so meenigen schoot niet onder de voet was te vellen ; hoewel eenige / welke meenden / of sig lieten voorstaen / grondige kennis te hebben / hoe men een Oliphant moest schieten, seiden / dat men tot het selve ysere kogels moest hebben ; dat de loode kogels niet doordrongen / maer op haer huid, of de grootste op haer been plat geschooten wierden.

Om een Oliphant te schieten werden ysere kogels vereist, mits de loode niet doordringen, maer om gaen leggen.

Dit sou men eenigsints voor waerheid konnen aenneemen; want na syn dood bevond men / van so een groote meenigte schooten , maer eenige weinige / welke door 't been in syn hoofd ingegaen waren. Eenige saten tusschen de huid en de beenen in ; doch de meeste / en vermoedelyk de kleine kogels, waren weeder van syn huid afgestuit / even of menfe tegen een muer had geschooten. De kogels moeten seekerlyk niet groot genoeg syn geweest / vermits my van een Engelsch Koopman ('t geen door andere wierd bevestigd) is verhaeld / dat hy in de Rivier Gamby een Oliphant , welke hem / sittende in een Canoa, na swom / met maer een schoot ter neer velde en doodde. Want te vermoeden / datse hem hier niet wel getroffen hebben / sulks is niet waerschynelyk ; vermits van so veel schooten ten minsten eenige op de regte plaets syn gesonden ; gelyk na syn dood ook wel is gebleeken.

Een Oliphant in Rio Gamby met een schoot geveld.

Den voorschreeven Oliphant doet al de menschen uit de Tuin vlugten.

Na dat den Oliphant , gelyk wy gehoord hebben / deese Neger had om hals gebragt / 't geen pas festien treeden van ons af gebeurde / en ontrent een uer in de Tuin geweest synde / nam hy een gier, even of hy op ons alle sou aengevallen hebben / 't welk een algemeen vlugten van alle die in de Tuin waren / veroorsaekte / soekende yder om een goed heen

heen koomen; doch de meeste stelden hare vlugt na den Berg van St. Jago; denkende / gelijk ook seeker was / indiense die konden bereiken / wel beschut te sullen zijn; doch den Oliphant en vervolgde niemand buiten de Tuin na / 't geen een groot geluk was / want hy anders sonder twijffel onder ons, en so veel menschen, een schrikkelijke Moord sou hebben konnen aenrechten / gemerkt niemand hem met hard loopen sou hebben konnen ontkoomen; ja selfs ben ik van gedachten / dat men het met een Paerd niet sou doen.

Wy vlugtten dan / als gesegt is / alle de Tuin uit / door de Voorpoort, maer den Oliphant, die 't sig niet liet gevallen om die weg te gaen / meende de Achterpoort van de Tuin uit te gaen / en of deselve hem in de weg stond / dan offe te nauw voor hem was / om'er door te gaen / altans hy bruide deselve / niet tegenstaende anderhalf steen dik sijnde / om ver; en ik had het geluk noch om het selve van verre te sien / doch en kon niet bemerken / dat hy daer eenigsints sijn kragt op besteedde; mits hy den selven maer even scheen aen te raken / en so om ver stiet. Smijt de Poort om ver, en gaet meede de Tuin uit.

Na dit gedaen was / ging hy echter die weg, daer de Poort gestaen had / niet uit / maer drong door de heining van de Tuin heen; gaende vervolgens soetjes den voornoemden Berg van St. Jago voorby / na de Rivier; alwaer hy sig in ging baden, om sig van 't bloed wat te reinigen, of ook om sig van den brand, welke hem door 't schieten aengebragt was / wat te verkoelen. voorby den Berg van S. Jago, in de Rivier.

Na sig een weinig in de Rivier vermaekt te hebben / klom hy weeder uit deselve / en bleef onder eenige boomen, welke aen de Rivierkant stonden / staen. Hier lagen eenige Watervaten van ons / waer op hy sijn moed ging koelen; slaende vijf of ses van deselve aen stukken; van 's gelijken ook een groote Canoa, daer ontrent staende. Slaet een Canoa en eenige Vaten aen stukken.

Terwijl den Oliphant hier stal hield / begon het schieten weeder op nieuw aen te gaen; tot dat hy eindelijk ter needer viel; als wanneer men hem met den eersten sijn Snuit liet afkappen; dewelke so vervaerlijk hard en taei was / dat de Negers wel dertig kappen deeden / eerse die af konden Werd ter neer geschooten; sijn Snuit afgekapt, en sterft.

krijgen. 't Afkappen van de Snuit moet hem heel pijnlijk geweeſt zijn/ mits hem dat bewoog om te ſchreeuwen; het welk het eenigſte geluid is/ dat ik hem heb hooren geeven/ en waer na hy ook den Geeſt gaf onder geſeide Boom. Daer door 't ſeggen van de Negers beveſtigende/ als dat een Oliphant, wanneer hy gevoeld ſijn dood te naderen/ altoos/ ſo 't in ſijn vermoogen is/ onder een boom of boſchje ſal gaen leggen.

Oliphanten ſterven het liefſt in een Boſch, of onder Boomen.

Om de waerheid hier van ſou ik geen Harnas willen aentrekken; 't is hier aen Elmina altans dziemalen ſo gebeurd; en in de Gabon, als hier na ſeggen ſal/ vond ik ook in een vermakelijk Boſchje een dooden Oliphant leggen.

De Negers eeten hem op.

So haeſt was den Oliphant niet dood/ of de Negers vielen'er met meenigte op aen/ yder daer ſo veel afſnijdende als hy krijgen kon/ 't geen meenig menſch die dag de koſt verſchafte/ ſo wel van Blanke als Swarte.

Was niet ſeer groot.

't En was geen groot Beeſt; want ſijn tanden woegen niet meer als vierendertig en een half pond. Dus hadden wy het vermaek gehad/ om een Oliphant van naby te ſien/ en hem ten deelen ſijn kragt ſien toonen; welk vermaek noch merkelijk meerder ſou zijn geweeſt/ indien het ongeluk van geſeide Neger het ſelve niet veel gematigt had/ hoewel het ſijn eigen ſchuld was; doch dit deed ons naderhand bedenken/ in wat gevaer wy ons geſteld hadden/ met ſo digt by den Oliphant te gaen; want had den ſelven maer eens aen 't woeden geraekt/ ſo ſou het buiten alle twijffel eenige menſchen het leven hebben gekoſt; en miſſchien wy het eerſt/ als ſijnde ſo rad niet ter been als de Negers; daerenboven ſouden ons deſelve/ vermits ſe alle na een poort liepen/ in de weg ſijn gelopen/ en ſo malkanderen in 't vlugten belet hebben.

Overdenkingen, hoe gevaerlijk het is, ſig ſo digt by een Oliphant te begeeven.

Dit deed ons derhalven een beſluit neemen/ om noit van ſo naby een Oliphant te gaen ſien/ 't geen ik ook niemand ter weereld/ die ſijn leven eenigſints lief heeft/ in ſo een geval ſou raden.

Den Ananſee, waer

Onder 't ſchrijven van deeſen Brief quam my in gedachten een ontmoeting, die ik aen Mouree heb gehad/ en welke my

my aenleiding gaf/ het volgende te schrijven / 't geen ik anders of vergeeten, of overgeslagen sou hebben. Op een avond na mijn kamer gaende om te rusten / so vond ik tegens de muer een Spin sitten van een vervaerlijke grootte. Om de seldsaemheids wil liet ik mijn Onderkoopman, van 's gelijken mijn beide Adsistenten, wederom roepen / om deselve meede te besien. Wy bevonden hem een lang lijf met een spitse kop te hebben; voor aen breeder van lijf als achter / doch niet rond / gelijk de meeste soort van Spinnen. Desselven pooten waren so groot als menschen vingers, en tien in 't getal; ruig, en so dik als een Mans pink.

van vooren gesprooken is, beschreven.

Deese Spin noemen de Negers Ananfee. Sy gelooven dat de eerste menschen van den selven gemaekt zijn; en niet tegenstaende eenige door ommegang met de Blanken anders geleerd hebben / so sijn'er echter niet weinig / die by dat Geloof blijven / en welke waen haer niet uit 't hoofd is te praten. Dit is voorwaer noch de grootste slegtigheid en onnooselheid, welke ik in de Negers bespeurd heb; en die ik U E. ook noch eens heb beschreeven.

Neem deesen Brief voor een toegift van de Goud-Kust, also U E. niet meerder te verwagten hebt. Sijt voor het overige verseekerd / dat ik altoos bevonden sal werden / te yveren om de Eer, van te moogen zijn / Mijn Heer, &c.

Einde des seventienden Briefs.

BESCHRYVING
VAN DE
SLAVE-KUST.

ACHTIENDE BRIEF.

Spreekt eerſt, doch kortelijk, van het Goudrijke Landſchap *Quahoe*; vervolgens ook van het Koningrijk *Ladingcour*, van eenige ook *Lampi* genaemt; welkers Koning, en onderhoorige, onder de gehoorſaemheid van *Aquamboe* ſtaen. Dit Landſchap is ſeer rijk in alderhande Vee. Slavenhandel aldaer. Landbouw, en Viſchvangſt. *Rio Volta*, een ſchoone Rivier, wijdloopig beſchreeven. *Lampi*, of het *Cotoſe* Koningrijk. Hun kleine Magt, en geduerige Oorlogen met die van *Popo*. 't Land is dor, ſandig, ſonder Bergen, en gantſch onvrugtbaer. Slavenhandel alhier. De Inwoonders ſijn van een rekkelijke, en goeden inborſt. Hun armoede. Leven meeſt van den Roof. Afgoden in meenigte hier ter plaets. Beſchrijving van *Klein Popo*, en onvrugtbaerheid van het ſelve. De Bewoonders ſijn verdreevene *Acraſe*. Sijn Strijdbaer. Hun Oorlog met die van *Offra* en *Fida*; en wat ſig daer ontrent heeft toegedragen. Die van *Popo* leven meede van den Roof, en Slavenhandel. Schelmachtigen aert der *Popoſe*; en eenige voorbeelden van hun bedriegeryen. Grooten handel in voorige tijden aen deeſe Plaets. Meenigte van *Rotten*. Beſchrijving van *Groot Popo*. Heeft onder *Fida* geſtaen; doch van deſelve afgevallen. Hun Oorlogen deſweegens gevoerd; waer by de overhand behouden. *Popo*, een Eiland. Hebben gebrek aen Leeftogt. Slavenhandel aldaer; en een *Logie* van onſe Maetſchappy voor eenige jaren aen deeſe

Plaets.

Plaets. *Popo* onder de *Ardrase* Landen gereekend. Begin van het *Fidase* Landschap. Sware branding voor het selve, veroorsaekt seer veel ongelukken. Eenige Voorbeelden daer van. Sterke Stroom voor *Fida*, houd de Scheepen op. Aengenaem gesigt van *Fida* in sijn begin. Strekking van het Land. Wel bebouwd, en vrugtbaerheid van het selve. De Beschrijving van *Fida* in drieen verdeeld. Inborst der *Fidase*. Hun beleefdheid, so tegens ons als tegens malkander. Hun Pligtpleegingen. Sijn sonderling arbeidsaem. Wat hare Hanteeringen zijn. Arbeid der Vrouwen. Eeten en drinken lustig. Arbeiden voor weinig Loon. Groote Slavenhandel aen *Fida*. De Mannen van *Fida* trouwen seer veel Wijven, en sijn wonderlijk Min-yverig op deselve. Sware Straf, weegens 't beslapen van een ander mans Wijf; voornamentlijk van den Koning, welke niet aengeraekt, en eenige ook niet gesien moogen werden. Groot getal van 's Konings Wijven; waer van hy'er somtijds een goed gedeelte versend, sonder dat het getal echter verminderd. De Vrouwlieden sijn met de Eer van 's Konings Wijf te zijn, niet gediend. De oudste Soon alhier treed in de volle Erffenis; ook van sijns Vaders Wijven. Den Koning aen sijn eige Dochter getrouwd. Veelheid van Kinderen alhier. Groote Diefachtigheid der *Fidase*; en eenige Voorbeelden van 't selve. Rijke Kleeding der *Fidase*. Rood vermag niemand te dragen, dan de geene, die van 's Konings Bloed zijn. Gemakkelijke Kleeding der Vrouwen. Gaen alle met kael geschoore hoofden. Groote Offerhanden in tijd van siekte. Sijn seer beangst voor sterven; waer van in tegenwoordigheid van den Koning, of eenig ander voornaem Persoon, niet mag gesprooken werden. Soet Geval met den Schrijver hier ontrent. De *Fidase* maken geen onderscheid in den tijd. Sijn groote Cijferaers. Maenstondige Vrouwen, geheel onrein. Besnijdenis. Hun Speeltuigen. Sijn groote Dobbelaers.

MYN

MYN HEER,

Den uwen van den 25.... is my t'sijner tijd wel aengebragt / en siende in den eersten opslag van den selven / U E. seedige dank-segging, so beelde ik my in/dat U E. sig vergenoegd soude houden met het geene ik U E. van de Guineese Goud-Kust had mede gedeeld; doch verder leesende, bevond ik het hinkende Paerd achter aen te koomen / en dat U E. sig met de Goud-Kust alleen niet wilde laten affetten / maer ook begeerig sijt te weeten / de gesteldheid der Landen en Plaetsen, daer onse Maetschappy, en andere / hun Slavenhandel drijven; en om my ter deegen aen den arbeid te helpen / so doet U E. als een toegift hier noch by een versoek, om de geheele Kust van Guinea voor U E. open te leggen. Wel/ Amice? was het niet genoeg / om my dus dapper aen den arbeid te helpen / sonder my daerenboven noch te foppen, dat de leedigheid, voornamentlijk hier te Land, seer nadeelig is voor 's menschen gesondheid, en dat / om deselve te onderhouden / het hoognoodig is / eenig handgebaer te hebben / even of ik buiten deese beesigheid mijn tijd met op de rug te leggen doorbragt. Met deese gedagten te voeden / soude U E. sig selven sonderling bedriegen / want ymand die eenigsints van een leevende Geest is / kan 't hier noit aen werk ontbreeken. De luije leediggang is hier / en so ook/ vermeen ik / in de geheele weereld, eenlijk het deel van de Suffers, welke byna selfs niet weeten datse / of waeromse leeven; en om te toonen / dat ik van der selver getal niet en ben / so sal ik U E. sijn versoek alleen niet voldoen (terwijl het U E. hier vooren al ten naesten by heb toegesegt) met U E. so veel van Guinea te schrijven / als ik selfs ondersogt heb / maer ook selfs van die Landen, daer ik noit ben geweest / of ook oit meen te koomen; derhalven ook voor de waer-of onwaerheid van 't selve niet begeer in te staen. Doch echter derf ik wel seggen / dat de geene / aen wien deese berigten sal vertrouwen / in saken van meerder belang / geloof by

mijn

my hebben verdiend; en dies ben ik van gedachten/ dat 'er niets ongerijmds in sal koomen.

Ik sal het UE., so als het my werd aengebragt/ laten toekoomen/ sonder dat ik'er iets van het mijne by of af sal doen/ ten ware my haer manieren van ontwerp mogt mishagen/en dat ik 't derhalven op de tot noch toe gehoudene trand wilde brengen/ 't geen ten uitersten alles sal zijn/dat ik'er meene aen te doen; en op dat U E. voor af mogt weeten/ wat Landstreeken dat het sullen zijn/ so diend tot UE. narigting, als dat van Ardra af/ de geheele Guineese Bogt door/ tot aen Rio de Gabon, mijn werk niet en is/ mitsgaders de Landstreek bewesten de Goud-Kust; als van het Goud-Riviertje tot aen Cabo Monte. Doch al het overige moogt UE. voor het mijne neemen/ als niet sonder eigen ondervinding daer van spreekende.

Dit dan mijnes achtens genoeg tot UE. narigting gesegt weesende/ so neeme ik een aenvang, om UE. het overige/ en van my doorwandelde deel van Guinea, te beschrijven.

UE. gelieve sig te errinneren/ dat ik in mijnen vijfden Brief de Goud-Kust hebbe geeindigt met het Dorp Ponni, alhoewel het Goud van noch een weinig meer neerwaerds heen/ tot ons werd gebragt/ namentlijk uit het Goudrijke Landschap Quahoe, achter deese Landstreek leggende; doch weegens de weinige kennis/ welke ik van dat Land heb/ als ook/ om dat de Inwoonders van dien haer Handel voor het meerendeel door Aquamboe, aen Acra koomen drijven/ so sal ik/ dit overslaende/ my eenlijk aen de Zeekant houden/ met te seggen/ dat de Landstreek tusschen Ponni en Rio Volta ontrent een lengte van dertien mijlen weegs beslaet/ werdende bewoond door Acrase, Lampise, en Aquamboese Negros. ('t Goudrijke Landschap Quahoe.)

De Lampise hebben hier hun eigen Koning, met de naem als Koning van Ladingcour, doch metterdaed is hy/ en sijn Onderdanen (indien mense slegts so mag noemen) t'eenemael die van Aquamboe onderdanig/ naer wiens wil en welbehagen hy sijn levenswandel moet rigten; want om het alderminste ongenoegen dat hy/ of de sijne/ aen die van Aquamboe ('t Koningrijk van Ladingcour, wiens Koning en onderhoorige onder)

de gehoorsaemheid van Aquamboe staen, en van wiense somtijds seer veel moeten lijden.

boe koomen te geeven/werdense van deselve so jammerlijk gestraft, datse het eenige jaren lang moogen heugen/ het welk dan noch al de naem van sagtmoedig en goedertierend draegt; want byaldien het den Aquamboesen Koning maer in de kop koomt/so laetse hyse seer ligt een geheele voet korter maken; welke straf sy/sonder het minste tegenspreeken/ moeten ondergaen/ als voerende die van Aquamboe over haer immers so een volslagen Gesag, als over sijn eigen Onderdanen.

Deese Landstreek is seer rijk in Vee,

Het Land is hier langs heen redelijk wel bevolkt, tamelijk vrugtbaer, doch by uitneementheid rijk in Vee, als Koebeesten, Varkens, Schapen, Hoenders, enz., dewelke hier dagelijks door de Swarte van de Goud-Kust redelijk goed koop, en in een groote meenigte werden ingekogt, om na de Boven-Kust te vervoeren.

en bywijlen ook in den Slavenhandel;

Den verderen handel van dit volk bestaet in Slaven, welke meede door geseide Swarten werden gehaeld; doch de meeste werden van hier vervoerd door de Engelsche, Fransche en Portugeesche Scheepen. Somwijlen is de Slavenhandel hier seer gelukkig, voornamentlijk ontrent het Dorp Lay.

doch gaet niet seeker.

Het gebeurd ook wel/ dat so wanneer de Oorlogen Landwaerds in ophouden/ dat hier gantschelijk geen Slaven te bekoomen zijn; dies den handel op deese Plaets t'eenemael onwis is/ en maer eenlijk diend/ om deselve als in 't voorby varen/ eens aen te doen/ sonder dat men'er staet op moet maken.

Landbouw, en Vischvangst.

Voor het overige geneeren sig de Inwoonders, buiten den handel, met de Landbouw en Vischvangst, van het eerste tamelijk, doch van 't laetste t'Zeewaerts weinig of niets, gemerkt de Stranden hier ontrent seer steil en van een moeijelijke aenkomst zijn/ en derhalven met kleine Canoas op sommige tijden niet vaerbaer; doch 't gebrek van Zeevisch, werd door de vischrijke Rivieren of Binnewateren genoegsaem vergoed.

Rio Volta, een schoone Rivier,

Rio Volta, vermoedelijk door de Portugeezen so genaemt/ weegens sijn snelle loop en uitwatering, eindigd deese Landstreek.

loopt seer snel af.

Dit is een schoone en te gelijk ook wijde Rivier, meest altoos

altoos sijn water, so sterk in Zee drijvende / dat men het somtijds drie a vier mijlen van de wal gewaer kan werden. Hoe verre deese Rivier sijn loop Landwaerds in heeft / is my onbekend. De sterke af / of uitwatering / voerd gestadig een groote meenigte sware boomen meede / de welke sig / voor de mond van de Rivier vast settende / een hemels hooge branding veroorsaken / waer door men deselve maer tweemael 's jaers met een Canoa voorby kan varen ; en dat gemeenlijk van April tot November toe / vermits men dan hier ter Kust stil weeder heeft / en ook om dat het dan even voor de Regentijd is / en de Rivier gevolglijk so een snelle uitwatering niet en heeft; doch na de Regentijd sal men'er geen Neger voorby krijgen / vermits sy altijd het walletje langs gewoon sijn te varen / 't geense hier / overmits geseide Branding, niet en konnen doen. Sware branding voor de selve.

Viermalen ben ik deese Rivier t'Scheep voorby gevaren / en t'elkens wierd'er ymand van ons volk aen Steng of in de Mars gesonden / om door 't sien van de Mond te verkennen / of wy den selven voorby waren ofte niet ; en gemeenlijk riepen deselve van boven / datse de Mond sagen / dat wy'er regt af / en aen / of een weinig beoosten of bewesten waren / 't geen de Schippers door onkunde , en ik met haer / seer vastelijk geloofsden.

Doch in den jare 1699. met een Canoa van Fida koomende / deed ik my so digt langs de wal Roeijen , als immers mogelijk was / en de branding wilde toelaten ; doch hoe opmerkend en nauw toesiende wy ook waren / wy en konden geen Mond , noch de alderminste opening bespeuren / maer ondervonden de waerheid , van 't geene my bevorens door een mijner Dienaers (die deese Reis te Land had gedaen) van deese Rivier was verhaeld ; te weeten / dat hy een weinig van Strand af / en doorgaens / wonderlijk wijd is ; doch dat sig van het Westen een geheele streek Lands voor den selven heeft geset / en also maer een kleine opening overgelaten ; dies ook ligtelijk te begrijpen is / dat dit door de wijdheid van binnen / en 't snel afloopen van het water, een sterke Eb door deese kleine Mond moet koomen / 't geen / by

byaldien de Mond, na evenmatigheid van de Rivier, sijn wijdte had/ seekerlijk so swaer niet en soude zijn. Doch al genoeg hier van.

Lampi, of het Cotose Koningrijk.

Beoosten voorseide Rivier neemt het Cotose, doch van de meeste het Lampische Land genaemt / sijn aenvang. Van de Rivier tot het Dorp Coto of Verhou, is ontrent veertien mijlen; sijnde dit Dorp voortijds geweest de Woon-of Sitplaets van den Cotosen Koning; waer dat ik hem in den jare 1698. ook heb gesien/ en gesprooken.

Kleine magt van 't selve, en geduerigen Oorlog met die van Popo;

Dit Koningrijk is van een sonderlinge kleine Magt, en het welke / door den Oorlog met die van Popo, dagelijks noch meer en meer is afneemende; welken Oorlog al eenige jaren na den ander heeft geduerd; en om datse malkander in magt meest evenaren / so staet / byaldiense geen Vreede maken/ hun geschil noch voor eerst niet te eindigen/ ten ware een van beide andere Landen tot hun hulp wisten te beweegen.

waer onder Aquamboe sijn Rol speeld.

Doch Aquamboe, die hun beide in staet wil houden / draegd hier voor wel sorg, sendende gestadig onderstand van volk aen het swakste lighaem. Ter tijd dat Aquamboe noch van twee Hoofden wierd geregeerd / so als ik vooren heb gesegt / so hadden de Popose een wakkere stut aen den ouden, en die van Coto wederom aen den jongen Koning, dies beide deelen altijd van Aquamboese Hulptroepen waren voorsien.

Doch hoe het nu / wijl den ouden Koning niet meer in weesen is / met haer sal gaen / moet de tijd leeren. De Klein Popose hebben in 't jaer 1700. hun slag so wel weeten waer te neemen / datse / de Cotose op het onvoorsienste overvallende, het Land hebben doen ruimen; doch ik en twijffel niet / of Aquamboe sal'er haer haest wederom in stellen'/ en die van Popo een breidel in de mond leggen.

Het Cotose Land is dor, sandig en vlak, sonder Bergen of Boomen.

Het Cotose Land is t'eenemael strijdig met de Goud-Kust: want daer de Goud-Kust vol Gebergtens is / daer heeft men 'er hier niet een / maer het Aerdrijk is geheel vlak, sandig, dor, onvrugtbaer en sonder Boomen, uitgesonderd Palmiet, of wilde Cocos, waer van het een goede meenigte heeft.

Van

Van Vee is dit Land niet onvoorſien / altans wel ſo veel als de Bewoonders van nooden hebben.

Riviervisch ontbreekt haer ook niet ; doch uit'er Zee konnenſe niets krijgen / overmits de ſware branding, die men van deeſe Plaets tot aen Ardra, en verder het geheele Strand langs / heeft.

Hun Slavenhandel.

Hun Handel beſtaet in Slaven, waer van ſy'er ſomtijds een goed gedeelte konnen leeveren; echter ſo veel niet / dat men hier een Scheeps-lading ſou mogen opdoen.

Beleefden inborſt der Cotoſe ; en voornamentlijk van hun Koning. Milde aenbieding door den ſelven aen den Schrijver gedaen, om den ſelven op de terug Reiſe over Land te verſellen.

Ik vond de Inwoonders alhier van een ſeer goeden inborſt, en beleefden ommegang. Seer veel vriendſchap wierd my van deſelve beweeſen / voornamentlijk van den Koning, dewelke ik te kennen had gegeeven / dat / naer mijn handel aen Fida verrigt te hebben / ik de wederom Reiſe te Land meende te neemen; waer op deeſe Koning ſig ſelven aenbood / om my met ſijn geheele Magt op de uiterſte Grenſen van ſijn Land te koomen ontfangen / en tot over Rio Volta te begeleiden / op dat my geen ongemak van de om her ſweevende Rovers mogt wedervaren.

Deeſe milde aenbieding wierd van my met dankſegging aengenoomen ; en ik ſou'er my t'ſijner tijd ook ſeekerlijk van bediend hebben / ten ware die van Klein Popo, welke my insgelijks beloofd hadden / om ſo verre haer Land ſtrekte / met hun volk te ſullen begeleiden / my 't ſelve door hun Afgeſanten namaels niet hadden laten afraden / onder voorwendſel, dat ſy bedugt waren dat ik / eerſe by my waren / door de Rovers mogt werden overvallen.

Waerom die Reis geen voortgang had.

Dit afraden van geſeide Geſanten geſchiedde heel flauwelijk ; en onder de hand ſogtenſe my / als uit hun ſelven / tot de Landtogt aen te moedigen / dies haer ſchelms voorneemen ligtelijk quam te ontdekken ; te weeten / dat ſy my op de Reis aen de dood dagten op te offeren / en mijn goederen en gevolg te roven, en ſy ſig namaels noch ſouden hebben moogen ontſchuldigen, van datſe my het tegendeel hadden geraden.

Hier door wierd ik afgeſchrikt van geſeide Reis te ondernemen / 't welk my anderſints noch al iets ſou ontdekt hebben /

ben / 't geen waerdig sou zijn geweest / aen U E. nieuwsgierigheid meede te deelen.

Veele Beelden der Afgoden.

Nu weder tot de Inwoonders van Coto. Deselve koomen in 't stuk van Regeering, Godsdienst, en verdere gemeene Huishouding, met de Negers van de Goud-Kust meest overeen/ uitgesonderd dat men hier een groote meenigte Afgodenbeelden siet.

Arme Inwoonders.

Hare Spraek is meest Acraes, met weinig verandering. Leven/ overmits hun kleinen Handel, geheel armelijk; en weinige sijn'er die eenigen Rijkdom besitten. Haer meeste voordeel bestaet / om bywijlen een Stroop in het Land te doen / en eenige menschen te roven; dewelke sy dan aen de Europianen, hier met hare Scheepen koomende / verkoopen. Dit is het voornaemste / waer van sy moeten leeven en bestaen; en ook alles dat ik van haer te seggen heb.

Klein Popo.

Van Coto tot Klein Popo, is ontrent tien mijlen; welk Land even als het voornoemde is/ namentlijk vlak, sonder Bergen of Boomen, en by uitneementheid sandig; ja sodanig/ dat alle kost die daer word bereid / gestadig vol Sand, en daer door niet te eeten is; 't geen ik in mijn verblijf van drie dagen daer ter Plaets wonder wel gewaer wierd; want het eeten my door den Koning rijkelijk genoeg toegesonden/ kon om reeden voorschreeven van my niet genuttigd werden / maer was genoodsaekt mijn nooddruft van Boord te halen.

Desselven onvrugtbaerheid.

Deese overvloed van Sand, waer meede het geheele Land als bedekt is / veroorsaekt hier sodanige onvrugtbaerheid, dat de Inwoondets door die van Fida moeten gespijst werden/ altans voor het grootste gedeelte.

De Bewoonders van Popo sijn uit hun oorspronk Acrase.

De Inwoonders alhier sijn Acrase, 't overschot van 't Koningrijk achter ons Fort aen Acra, waer van daen sy door den Aquamboesen Koning in voorige tijden sijn verdreeven. De ontkoomene hebben sig hier ter needer geslagen; waer datse wel eeuwig sullen moeten blijven / als de minste waerschijnlijkheid niet sijnde / datse oit weeder in 't besit van hun Land sullen koomen.

Sijn strijd.

Van hun Oorlogen met die van Coto hebben wy bereeds gewag

gewag gemaekt. Sy en ſijn niet ſeer rijk van volk, doch daer tegens redelijk ſtrijdbaer. Door weinige jaren hadden ſe een dapper Oorlogsman tot hun Koning, met name Aforri, ſijnde des tegenwoordigen Konings Broeder. Deeſe deed ſig door ſijn manhaftigheid van een ygelijk vreeſen en ontſien. Voornamentlijk verkreeg hy een grooten naem, wanneer den Phidalgo van Offra tegens ſijn Heer en Meeſter, den Koning van Groot Ardra, opſtond / desſelven Jok van ſijn hals wierp / en daerenboven onſen Opperkoopman Holwerf van het leeven deed berooven.

baer; voornamentlijk hun laetſte Koning; en desſelfs Oorlogen tegens die van Offra; die hy t'onder brengt.

Sijn aenſlag op Fida:

Den Ardraſen Koning, om deeſe dubbele ſchenddaed te wreeken / bewoog den voornoemden Koning Aforri, met ſijn Magt af te koomen / 't geen geſchiedende / maekte deſelve het ſo gauw met die van Offra uit / dat hy hem ſo dra overwonnen, als geſien had / desſelfs Land t'eenemael verwoeſtende, en den Overtreeder in ſijns Konings handen overleeverende; doch met deeſe overwinning noch niet te vreeden / en door den Ardraſen Koning aengeſet ſijnde / trekt hy ook tegens de Fidaſe te veld; ſig / ſonder lang te vertoeven / met ſijn Leger in 't begin van der ſelver Land ter neder ſlaende; doch wijl hy gebrek aen Bospolver had / ſo wagte hy om de Fidaſe aen te taſten / tot hem het ſelve / volgens belofte / door den Ardraſen Koning ſou werden toegeſonden / dewelke daer mede ook niet lang en vertoefde / maer ſchikte hem een goede meenigte onder een groot geleide toe; doch die van Fida hier van kennis krijgende / overvielen met een groote magt van volk dit Geleide; 't ſelve ſlaende / en al het Polver ten Buit makende; 't geen Aforri verneemende / en ſig by gebrek van Polver tegens de Fidaſe niet beſtandig vindende / neemt ſchielijk de wijk na ſijn Land, en dat waerlijk te rechter tijd / want die van Fida hem 's anderen daegs met hun geheele Magt op den hals ſouden ſijn gekomen / als wanneer hy ligtelijk met al de ſijne om een lugje had geraekt.

die hem miſlukt, en noodſaekt te vlugten.

De Fidaſe ſijn vlugt verſtaende / hadden geen luſt om hem na te ſetten / en waren ſeer wel vergenoegd ſig ſelven van ſo een gevaerlijken vyand verloſt te ſien.

Aforri weeder in ſijn Land gekoomen ſijnde / verſtond

Trekt te-

dat

dat die van Coto gereed waren ter hulp van Fida op te trekken / bysaldien hy het daer langer had gemaekt. Dit verdroot hem so seer / dat hy aenstonds met een trotse moed tegens de Cotose optoog / en / niet anders soekende als met deselve handgemeen te raken / so tastte hy deselve in haer voordeel aen / dies sy hem ook so wel ontfingen / dat'er binnen weinig tyds een goed gedeelte van hem quamen te sneuvelen, waer door hy als verwoed werdende / met een dollen yver, sonder op sig selven agt te geeven / op den vyand in set / met wien hy sig in t korte sodanig vond ingewikkeld, dat het hem onmoogelyk was wederom te keeren / maer bleef / na een dappere tegenstand / met veele van de syne op de plaets verslagen.

gens de Cotose op; waer dat hy met veele van de sijne verslagen werd.

Den tegenwoordigen Koning, niet van so een grooten moed / doch besadigder / heeft naderhand door syn voorsigtig beleid, de dood syns Broeders aen de Cotose wel weeten te wreeken, deselve altoos op hun swakste aentastende; tot dat hy haer eindelyk / so als reeds gesegt heb / ten Lande uitgedreeven heeft.

De Popose leven meede van den Roof en Slavenhandel.

Die van Popo onderhouden sig met deselve middelen als de Cotose, namentlyk met van den Roof te leven, en den Slavenhandel te dryven; doch in beide overtreffense die van Coto seer verre; want veel stouter synde / so doense meer met den Roof op / en dienvolgende is haerlieder Handel ook des te grooter; doch om hier een Schip vol Slaven te krygen / sou men eenige maenden moeten doorbrengen.

In den jare 1697. kon ik in de tyd van drie dagen alhier niet meer als drie Slaven magtig werden; doch sy verseekerden my / dat so ik noch maer drie dagen wilde vertoeven, sy in staet souden zyn / om'er my een honderd of twee te leveren. Ik geliet my hun voorstel wel te gevallen / en na boord varende / onder schyn van eenige Koopmanschappen, die sy eisten / te halen / deed ik het Anker ligten / en onder Seil gaen na Fida, waer dat ik verstond / dat hun Stropery so wel was gelukt / datse met over de tweehonderd Slaven waren te rug gekoomen / die sy toen aen de Portugeezen, by gebrek van andere Scheepen, moesten verkoopen.

Grooten Roof op een Reis door haer behaeld.

Dit

Dit volk is by uitneementheid Dief-en Schelmachtig. Een Koopman, of die het bewind van den Handel heeft / en al-hier komt / makense altoos wijs / datse een deel Slaven in voorraed hebben / en dat eenlijk maer om hem aen Land te krijgen; 't geen haer gelukkende / so sullense hem / sonder braef gepluimt, en eenige maenden opgehouden te hebben / niet weder laten vertrekken.

Sijn schelmachtig van aert.

Hoedanig men van deselve werd bedroogen;

De Portugeezen werden boven alle andere van haer uitgestreeken, en echter konnenser niet van daen blijven / om datse voor haer slegt goed op andere Plaetsen nauwlijks Slaven konnen krijgen.

voornamentlijk de Portugeezen.

In den jare 1698. vond ik een Deensch Schip aen Popo, het welke daer langer tijd moest leggen om vijf honderd Slaven in te handelen / als ik aen Fida tot ontrent de tweeduisend; in welken tijd sy sodanige preuven van hun schelmachtigen aert aen de Deenen gaven / dat ik niet en geloof / die Landaert het in 't toekoomende daer weder sal begrijpen.

Ook een Deensch Schip

Een jaer of twee te vooren haddense even eens met een Engelsch Schip gehandeld / en daerenboven eenige goederen ontvreemd; doch deselve te mijnen tijde daer weder koomende / haelde sijn schade op de volgende wijs weeder in. So dra hy het Anker voor Popo had laten vallen / quamen'er aenstonds eenige Grooten, en daer onder 's Konings Soon, aen boord / de welke hy alle in de Boeyen deed sluiten; en niet weeder los liet / of al het voorige was hem rijkelijk / en met een goede winst, of opgeld, als een jaerlijkse Rente, voldaen.

Engelschman; die'er sig wel van weet te wreeken; en hoedanig.

Onder de Regeering van deeses Konings Broeder was het hier beeter te handelen, want die'er sijn werk af makende / sou niet geleeden hebben / dat de Europianen eenig overlast van de sijne wierd aengedaen. In sijn tijd heeft een Schip van onse Maetschappy in elf dagen alhier meer als vijfhonderd Slaven ingehandeld; doch ik en denk niet / dat sulks oit meer sal gebeuren; want sodanig als de Popose tegenwoordig geaert zijn / staet het onwedersprekelijk vast, dat men altoos / en t'allen tijden / de een minder als d'ander / van haer sal bedroogen werden.

In voorige tijden was het hier wel te handelen.

Wat de verdere zeeden deeser Inwoonders belangt / behoef ik niet aen te halen ; want om dat het Acrase zijn / so is 't ook wel te denken / datse in 't stuk van Godsdienst, Regeering, enz. niet seer verschillende sullen zijn.

Groot getal Rotten aen Popo.

Ik vond hier / geduerende mijn verblijf, so een ongeloosfijke meenigte Rotten, dat ik my inbeelde / den aert der Liefde te kort soude gedaen hebben / byaldien ik de Inwoonders niet had gewaerschouwd / van op hun tegenweer wel verdagt te zijn / op dat de Rotten, met noch meerder te vermeenigvuldigen, haer niet t'eeniger tijd het Land deeden ruimen.

Groot Popo heeft onder Fida gestaen; doch valt van deselve af:

Noch vier mijlen meer Oostwaerts aen / heeft men het Koningrijk van Groot Popo, welkers Koning eerst onder de gehoorsaemheid van Fida heeft gestaen. Doch den tegenwoordigen Koning, door den Koning van Fida in sijns Broeders plaets (die hy in Ballingschap versond) gesteld sijnde / so heeft hy den Fidasen Koning, als tot vergelding van de gunst aen hem beweesen / de gehoorsaemheid opgesegt / en is van den selven afgevallen. Den deesen / hier door swaerlijk beleedigd / deed een magtig Heirleeger vergaderen / en door de Franschen (die ter dier tijd met eenige Scheepen aen Fida lagen) ondersteund / so met Geweer als Volk, sond hy het selve na Popo, om hun alle uit te roepen / onderwijlen dat de Fransche Scheepen meede derwaerts seilden / om Popo van uit'er Zee te beschieten ; doch wijl Popo, als een Eiland, midden in de Rivier lag / so moesten de Fidase en Fransche Vlotten gebruiken / om'er by te koomen; maer die van Popo hadden sig sodanig in staet van tegenweer gesteld / datse hunne vyanden niet alleen wel ontfingen / maer ook met bebloede koppen de vlugt deeden neemen ; sonder een eenig man van de hare te verliesen ; want sy uit hun Huisen, sonder gesien te worden / op het Fidase Leger dapper vuer gaven ; waer door sy een goede meenigte Franse en Fidase veldden, en deselve in so een wanorder bragten / datse over hals en kop / met het wegwerpen van hun Geweer, de vlugt namen ; en byaldien die van Popo hun overwinning hadden vervolgd / so sou'er vermoedelijk geen eenen Fransch-

en Oorlog deswegens gevoerd ; waer by die van Popo de overhand behouden.

Franſchman (overmits ſo ſnel niet ter been als de Swarten) het leven afgebragt hebben.

Sedert deeſe onderneeming, ſo ongelukkig voor die van Fida, heeft desſelfs Koning het noit weeder met ſijn eigen volk derven beſoeken; maer is tot noch toe beeſig geweeſt, om andere Landen daer toe om te koopen; doch ſchoon hem het ſelve reeds ſeer veel gelds heeft gekoſt, ſo en heeft hy doch niets gevorderd, mits hy van alle kanten werd bedroogen; en dies is hy genoodſaekt, ſchoon tegens ſijn ſin, den Popoſen Koning een vreedige Beſitter van ſijn Eiland te laten.

De Popoſe hebben, behalven 's Konings Dorp, 't geen, als gesegt heb, een Eiland is, byna geen Woonplaetſen meer. Hare Manſchap is ſeer gering; en van de Fidaſe werdenſe ſo benauwd, datſe het vaſte Land nauwlijks met vreeden moogen bebouwen, waeromſe ook meeſten tijd gebrek aen Leeftogt hebben, en van honger ſouden moeten vergaen, byaldien hun het ſelve niet van andere Plaetſen wierd toegevoerd; en hoe groote vyanden ſy van Fida zijn, ſo krijgenſe doch hun meeſte onderhoud daer van daen. En ſchoon den Fidaſen Koning het ſelve op Lijfſtraf heeft verbooden, ſo en laten de ſijne het doch niet, ter wille van de winſt, die de Popoſe haer geeven. Popo, een Eiland. Hebben gebrek aen Leeftogt.

De Groot-Popoſe houden ſig meede met den Slavenhandel op; die ſy, als'er geen Scheepen by haer koomen, aen Klein Popo laten verkoopen; doch hun grootſte winſt beſtaet uit de Viſch, die ſy in hun Rivier vangen, en elders laten verhandelen. Slavenhandel; mitsgaders van Viſch.

Voor eenige jaren hebben wy hier een Huis, ofte Logie gehad; doch overmits den geringen Handel, ſedert de vyandſchap van Fida en Popo, hebben wy het, naer 't overlijden van onſen Koopman, verlaten; en'er ſedert geen Handel meer gedreeven.

Dit Popo is het eerſte, 't geen men onder de Ardraſe Landen mag reekenen; die Tael werd hier ook met weinig onderſcheid geſprooken. De Regeering gaet hier meede op een andere voet; doch in de beſchrijving van Fida ſullen wy een Popo onder Ardra gereekend.

schets geeven / hoedanig de Ardrase Landen werden bestierd.

Begin van het Fidase Land en Rheede.

Even beoosten Popo neemt het Fidase Land sijn aenvang; en noch vier a vijf mijlen meer beneeden heeft men de Rheede en Aenvaert.

Sware branding,

Deese Aenvaert is door de afgrijsselijke branding, die men hier gestadig heeft / so moeijelijk / en vol gevaer, dat men niet sonder de uiterste vrees van om te vallen door deselve aen Land kan koomen. In de Maenden van April, May, Juny en July brand de Zee hier so fel / dat men / gelijk het Spreekwoord segt / niet dan op den dubbelden hals van of aen Land kan koomen.

waer door veel ongelukken gebeuren:

Ontrent deese tijd gebeuren hier veele ongelukken, so met het verdrinken van menschen, als 't verliesen van Koopmanschappen; want de branding so snel en sterk komt aen te rollen / dat in een ogenblik Canoa en volk het onderste boven / en de Canoa aen splinters werd geslagen; waer door alles wat in de Canoa is / gevaer loopt van te verongelukken, uitgesonderd de Riemadoors, ofte Roeyers, die sig door hun vaerdig swemmen noch ten meesten tijd weeten te redden. Dit omwerpen van Canoas is dagelijks werk.

en eenige voorbeelden daer van.

In 't jaer 1698., wanneer ik hier was / verlooren hier / behalven de Slaven, vijf menschen het leeven; als een Portugeesch Kapitein, een Schrijver, en drie Engelsche Matroosen; behalven noch twee Kapiteins, die voor dood aen Land wierden gebragt; en het namaels noch bestorven zijn.

Deese Aenvaert heeft myn / of de Maetschappy, op verscheide reisen over de tweeduisend gulden gekost; doch de Engelsche, en andere / die so goede en ervarene Roeyers niet hadden / ongelijk meerder.

Sterke Stroom.

Noch een ongemak is men hier ontrent voorseide tijd onderworpen; namentlijk een heevige Stroom, die om de Oost loopt / en met geen Boot noch Chaloup kan dood geroeid werden; maer sijn de Boots, die van boord zijn / genoodsaekt / het Dreg in de grond te werpen; welk een en ander ongemak de Scheepen hier somtijds eens so langen tijd doet ophouden / alsse van nooden hebben tot inhandeling haerder

Sla-

Slaven; doch dit over / en aen Land gekoomen sijnde / is het of men by manier van spreeken / uit de Hel in den Hemel komt; want het blijkelijk gevaer van de Zee ontkoomen / en maer een half uer van Strand so een schoone Landsdouw voor oogen siende / so kan het niet minder zijn / of men moet sig tot in den geest verheugen, so weegens onse verlossing, als de toekoomende geneugten, die ons dit Land door sijn aengenaem gesigt beloofd. 't Fidase Land beloofd door sijn aengenaem gesigt iets goeds.

Drie verscheide reisen heb ik hier huis gehouden / en in alles ontrent agt maenden tijds doorgebragt / niet dat ik so langen tijd tot mijn Handel van nooden had; in geenen deelen / ik heb het eene Schip door het ander gereekend in minder dan een maend afgevaerdigd / ja selfs drie van deselve yder in veertien dagen; maer het overige verblijf is veroorsaekt / dat naer een Jagt om my af te halen / heb moeten wachten / of ook wel om my tot de Reis vaerdig te maken. Hoe langen tijd den Schrijver aen Fida is geweest.

Geduerende mijn verblijf alhier / heb ik alle mogelijke middelen aengewend / om de lengte en breedte van dit Koningrijk te moogen weeten / doch ik en heb het tot mijn volkoomen vergenoeging niet konnen ervaren; als eenlijk / dat het langs de Zee een lengte van negen a tien mijlen beslaet. In sijn midden strekt het sig ses a seven mijlen Landwaerds in; maer dan komt het sig wijders als met armen uit te breiden / waer door het op de eene plaets wel tien a twaelf mijlen breed is / en op een andere plaets weeder ongelijk minder; dies het my onmoogelijk is / om van desselfs uitgebreidheid iets seekers te stellen; doch dat en sal de koop niet eens breeken. Strekking van het Fidase Land.

Dit is altans seeker en waeragtig / dat dit Land sodanig bewoond en volkrijk is / dat men in een Dorp alleen / als 's Konings, of eenige sijner Onderkoningen, so veel menschen heeft / als in een gemeen Koningrijk op de Goud-Kust; en van deese groote Dorpen heeft men'er al eenige in dit Land, behalven ontallijk veel kleine, welke men het geheele Land door (sommige maer een Snaphaens-schoot van den ander) siet; want de geene die buiten de groote Dorpen woonen / Groote en volkrijke Dorpen: ook een meenigte van kleine.

slaen sig het geheele Land door ter needer; yder Huisgesin rigt so een Dorpje op/ en vergroot het selve gestadig/ al na sijn Geslagt vermeerderd.

Schoon gesigt door de veelheid van Dorpen en Boomen.

Het groot getal van deese Dorpjes, welkers Huisen van boven meest rond toeloopen/ en rondom met een aerde Wal of Heining omtoogen zijn/ mitsgaders de groote meenigte van alderhande schoone en hooge Boomen, die voordagtelijk in een welgeschikte order schijnen geplant te zijn/ geeft den geenen die sig hier ophoud/ het schoonste en soetste gesigt des weerelds; en om'er noch meer vermaek en volmaektheid aen te geeven/ so heeft men in dit geheele Land Berg noch Heuvel, welke ymand de wijde uitsigt soude moogen beletten; maer wel dat het Land, sonder dat men het gewaer werd/ van langsamer hand rijst/ en wanneer men een uer of twee gegaen heeft/ en sig omkeerd/ so siet men de aengenaemste Valleyen, die men sig sou moogen verbeelden; en ik kan niet denken/ dat eenig Land deselve so fraei sou konnen uitleeveren. Daerenboven is dit Land de meeste tijd van 't jaer even groen en beplant, als met driederlei Koorn, Boonen, Pattattes, en andere Aerdvrugten meer; en dat so digt op malkander/ dat men op sommige plaetsen maer even een voetpad om te gaen/ over behoud; want so gierig sijn de Swarten hier op het Land, datse alle plaetsen, diese denken eenigsints vrugtbaer te zijn/ sullen beplanten, selfs tot binnen de Heiningen van hun Dorpjes en Woonplaetsen, en dat met sodanigen yver/ datse den eenen dag deese vrugt inoogsten, en den anderen dag weeder iets anders sullen zaeyen, sonder het Land tijd te geeven/ van uit te rusten.

Ook om sijn vlakte.

Schoone Valleyen.

Wel bebouwd en vrugtbaerheid.

De aengenaemheid deeses Gewests heeft my bereeds al so verre vervoerd/ dat ik/ sonder het te merken/ aen/ in/ ja 't geheele Land al doorwandeld heb; doch wijl het wegens sijn voortreffelijkheid (na deese Kust te reekenen) wel verdiend/ dat men'er een affonderlijke beschrijving af maekt/ so ben ik voorneemens/ om het al te samen in drie Hoofdsaken te verdeelen; en eerstelijk van hun aert en zeeden, ten tweeden van hare Regeering en Godsdienst, en ten derden van het Vee,

De beschrijving van Fida in drieen verdeeld.

Vee, en de Vrugten deeses Lands, te gaen spreeken.

't Eerste sal de Stofverhandeling van deese zijn / en het andere yder een Brief in 't bysonder. Toch U E. sult sig gelieven te troosten / byaldiense / en voornamentlijk den deesen / wat lang moogen vallen; 't en sal my niet verdrieten, om het op 't papier te brengen. Doch dunkt U E. de tijd om het te leesen te kostelijk? Wel aen! ik weet beeter raed. Scheurd het ongeleesene aen stukken / en beesigt het ter behoorlijker plaetsen; dan sal ik buiten verwijt, en U E. buiten versuim blijven.

Aenbelangende het eerste / moet ik seggen / dat de Bewoonders van Fida alle Swarten, waer meede ik tot noch toe eenige verkeering heb gehad / seer verre overtreffen / so wel in goede als quade hoedanigheeden, gelijk U E. in 't vervolg, de moeite neemende van dit te leesen / sult gewaer werden. Inborst der Fidase.

Eerst spreekende van de eerbiedigheid tegens ons / moet ik betuigen / dat so wel de groote als kleine, ons op de sagtste / beleefdste en needrigste wijse des weerelds bejegenen; gaende hun bescheidentheid so verre / dat daer alle Swarten ons gestadig / om Vereeringen te hebben / moeijelijk vallen / de deesen in tegendeel noit iets / buiten den Morgendrank, van ons sullen eischen; en souden selver liever iets aen ons geeven / als ontfangen; uitgesonderd na verrigting van den Handel, wanneerse gaerne sien / dat men den dienst, die sy ons gedaen hebben / erkend; en bovendien blijven sy ook vast en onwrikbaer op hun oude herkoomens en kostuimen; doch dit bestaet beide in reeden / waer tegens niemand sig ook behoorde te stellen. Hun eerbiedigheid tegens de Europianen.

Tegens malkander sijnse so beleefd, en den minder aen sijn meerder so eerbiedig, dat ik'er my in den beginne grootelijks over verwonderde; want so ymand van haer sijn meerder gaet besoeken / of dat hy den selven by geval ontmoet / so sal hy aenstonds op sijn knien vallen / en de aerde tot driemalen achter een kussen; ondertusschen dat hy in sijn handen klapt / en sijn meerder, nevens 't wenschen van een gelukkigen dag of avond, te gelijk ook zeegend; het Tegens malkander, te weeten, den minder voor sijn meerder.

geen

geen van den ander al sittende / of staende / so als hy gevonden word / maer simpelijk werd beantwoord / met soortjes in sijn handen te klappen / en den ander meede een goeden dag te bieden; en als hy seer beleefd wil zijn / te seggen / 't is genoeg. Onderwijlen blijft den eerstgenoemden op de aerde sitten of leggen / tot den ander weg is; ten ware sijn beesigheeden hem elders anders riepen; als wanneer hy / na verlof versogt te hebben / al kruipende vertrekt; want in tegenwoordigheid van sijn meerder op een Stoel of Bank te sitten / sou voor een sware misdaed opgenoomen en gereekend werden.

Ook van Broeders, Kinderen en Vrouwen.

Gelijke eerbiedigheid betoond de jonger Broeder aen sijn ouder, de Kinders aen hun Vader, en de Vrouwen ontrent hun Mannen. Geene van deese / die ik hier heb genoemt / sal aen sijn meerder, Broeder, Vader, of Man, iets overgeeven of ontfangen / dan geknield, en met beide de handen te gelijk / also sulks noch meerder onderdanigheid by haer beteekend; en sose met deselve spreeken / so hebbense altoos de handen voor de mond, om den ander met hun adem niet te verveelen.

Hoedanig twee persoonen van gelijke staet malkander bejegenen.

Wanneer twee van gelijke staet of waerdigheid den ander ontmoeten / moeten sy gelijkerhand op hun knien vallen / in de handen klappen / en onder het wenschen van een goeden dag malkander zeegenen. Van 's gelijken doed al hun gevolg van weerkanten / het geene niet onvermakelijk is om te aenschouwen.

't Niesen van een voornaem Persoon.

Indien een voornaem Persoon by geval komt te niesen, so vallen de geene / die daer tegenwoordig zijn / op hun knien, en na de aerde gekust / en de handen tegens een geslagen te hebben / wenschen sy hem alle geluk en voorspoed.

Gebruik in 't ontfangen van Vereeringen.

Wanneer ymand van sijn meerder iets werd vereerd / so moet hy / het selve ontfangen hebbende / meede in de handen klappen, en / na het kussen van de aerde, den selven heel needrig bedanken. Kort om / den minder betoond sig aen de geen die boven hem is / so onderdanig, als ik geloof dat op een Plaets van de geheele weereld geschied; regt anders als

als de Negers van de Goud-Kust, die / sonder het alderminste onderscheid, als een deel onvernuftige beesten onder malkander leeven.

In 't volgende, namentlijk den arbeid, verschillense met de so even genoemde ook niet weinig; want daer die de luye leediggang op het meeste lieven en beminnen, daer sijn deese in tegendeel / so wel Mannen als Vrouwen, so yverig en arbeidsaem, dat sy / iets onder handen hebbende / niet sullen aflaten / voor en al eer het beschikt is; soekende gestadig om maer aen den arbeid te geraken / waer meede sy iets moogen winnen. Arbeidsaemheid der Fidase;

Hun Handwerk buiten den Landbouw, waer van niemand van de Koning, en eenige Grooten, vry zijn / bestaet in het spinnen van Katoen, weeven van fraeije Kleeden, maken van Calabassen, houte Bakken, Assagayen, Smeeden, en veel andere konsten meer / die hier in een meerder volmacktheid sijn dan op de Goud-Kust, ook eenige / waer van deselve niet de alderminste kennis hebben. en wat hun Handwerken buiten den Landbouw zijn.

Ondertusschen dat de Mannen dus aen den arbeid zijn / en sitten der selver Wijven ook niet stil, maer brouwen of kooken Bier, maken eeten om te verhandelen, als een Gaerkeuken, klaer; met het geene sy sig ter Markt begeeven / om het selve / nevens hun Mans goederen, te venten, so dat een yder / so wel Vrouw als Man, uit is / om geld te winnen / en als teegens den ander schijnen te yveren / wie hier ontrent het meest in de weer is; waer van sy dan ook heel rijkelijk leeven, en niet doen als de Negers van de Goud-Kust, die niet een goede mond vol derven eeten / wanneer het haer wat veel geld sou moeten kosten. Werk der Fidase Vrouwen.

Deese in tegendeel / so wel hooge als lage Standspersoonen, eeten van het beste datse konnen krijgen / en so lang alsse wat hebben / en dan sijnse daer weer op uit om wat anders te winnen; maer wil men met een leedige buik, of hongerige maeg, hun aen den arbeid hebben / sou voor een doove mans deur geklopt zijn; doch hier in geeve ik haer ook geen ongelijk, sy moeten eerst het gevoel hebben / waerom datse arbeiden. Leggen een goed leeven met eeten en drinken.

Laten sig voor een geringen Loon tot den arbeid gebruiken.

Voor weinig Loon geevense sig om te arbeiden over; en den dienst, die wy van den gemeene man trekken / bestaet in 't dragen van onse goederen, van 't Strand, tot aen 's Konings Dorp, waer dat wy onse Huisvesting hebben. Dit is ontrent drie mijlen weegs; en voor yder dragt Koopmanschappen betaeld men gemeenlijk van agt tot twaelf stuivers, al na geseide dragten swaer zijn. Yder dragt heeft sijn gesette prijs / dies U E. wel kond afmeeten / dat de menschen alhier hun lijf ligtelijk en goed koop verhueren. Maer aber daer schuild een boefje achter / gelijk U E. in 't vervolg sult hooren.

Lopen seer snel, de last op 't hoofd hebbende, voort.

Met een swarte dragt, selfs van honderd pond, op haer hoofd, loopense gestadig so ras op een draf voort / dat wy met ons leedige lijf haer niet souden konnen byhouden / sonder ons ten uitersten te vermoeijen.

De geene / die hier van groot vermoogen zijn / drijven / buiten den Landbouw (die onder hun opsigt door hare Wijven en Slaven werd verrigt) grooten Handel met Slaven, en alderhande Koopmanschappen.

Grooten handel in Slaven aen Fida.

De Slavenhandel werd so naerstig van haer waergenoomen / dat sy in staet zijn / om yder maend over de duisend Slaven te leeveren / wel te verstaen als'er aen Jakin, dat onder Groot Ardra staet / en maer drie mijlen beneeden Fida is geleegen / geen Scheepen zijn; want alsdan gaet het hier so voorspoedig niet / gemerkt den Groot-Ardrasen Koning, door wiens Land de meeste Slaven moeten koomen / in so een geval / om sijn eigen Land te begunstigen /. de weegen na Fida doed sluiten / en het vervoeren van Slaven na derwaerts op het strengste verbieden / in welken tijd sijn Onderdanen met die van Fida (teegens wiens Koning hy een eeuwige vyandschap heeft) ter sluip / en steelsgewijs moeten Handelen, waer in deselve ook gantsch niet gebrekkig zijn; als hun weinig met het verschil harer Koningen bemoeyende. Echter is het wel af te meeten / dat den Handel in dien tijd so gelukkig niet sijn kan / dan wanneer de Koning van Ardra aen sijn Onderdanen den vryen Handel met die van Fida toestaet.

De

De verdere zeeden en gebruiken der Fidase (welke niet met den Godsdienst vermengt zijn) hebben met die van de Goud-Kust een goede overeenkomst / behalven dat deese / als ik reeds gesegt heb / in alles vry rijkelijker te werk gaen; want daer de Negers van de Goud-Kust sig vergenoegen met een / twee / drie / en de voornaemste op sijn meest met agt / tien of twintig Wijven, daer hebben'er de deese wel veertig of vijftig / en de voorname Kapiteinen drie a vierhonderd / ook eenige wel duisend / en den Koning tusschen de vier en vijfduisend stuks.

Verdere zeeden der Fidase.

Trouwen sonderling veel Wijven.

't Grootste gedeelte deeser Wijven dienen maer simpelijk om voor hun Mannen in 't Land te arbeiden; doch de moiste en fraeiste blijven in huis / waer datse meede van den arbeid niet sijn bevrijd; behalven datse noch daerenboven hun Mannen moeten oppassen en dienen / gemerkt de Negers, die van eenig vermoogen zijn / geen Manspersoon in de Wooningen, waer dat hy sig met sijn Wijven onthoud / sullen laten koomen.

De Mannen sijn hier so wonderlijk min-yverig op hun Wijven, datse deselve op het alderminste vermoeden aen de Europianen, om verhoerd te werden / verkoopen; en niet als de Negers van de Goud-Kust, welke sig niet ontsien / om met hare Wijven een openbaren Handel te drijven.

Sijn op deselve so min-yverig, datse die op het minste vermoeden van oneerbaerheid aen de Europianen verkoopen.

Hier gaet het geheel anders in sijn werk; want byaldien ymand hier een ander mans Wijf afsoend, so is hy genoegsaem lijveloos, indien de Beleedigde maer van eenig vermoogen is; ja selfs geraekt / om de misdaed van so eenen / sijn geheele Geslagt somtijds in Slaverny.

Sware straf over 't beslapen van een voornaem persoon sijn Wijf.

Aengaende des Konings Wijven; indien een Manspersoon deselve maer aenraekte / 't sy by ongeluk of al willens, so sou so eenen sijn kop, of ten minsten sijn vryheid quijt zijn; en tot boete van sijn onnoosele misdaed, sig selven een eeuwige Slaverny moeten onderwerpen. Waerom ook al de geene / die ontrent 's Konings Wooningen iets te doen hebben / sig met roepen laten hooren / op dat 's Konings Wijven moogen verdagt zijn / dat'er een Manspersoon ontrent is.

's Konings Wijven moogen selfs niet aengeroerd werden.

Om die selfde reeden laet sig de Koning, so als ik hier

 vooren

vooren van de voornaemste ook heb gesegt / binnens huis van sijn Wijven dienen / sonder dat'er oit eenig Manspersoon in komt / ten sy'er iets te vermaken of te verhelpen is / in welk geval de Wijven sig so lang aen een andere kant moeten begeeven.

Ook eenige niet besien.

Wanneer de Arbeiders op de Daken, om iets te verstellen, moeten zijn / so roepense meede gestadig / ten einde de voornaemste Vrouwen des Konings sig so lang binnens huis houden; want het besien van de sodanige selfs voor een misdaed werd gereekend.

Hoedanig 's Konings Wijven sig buitens huis gedragen.

So wanneer 's Konings Wijven na 't Land gaen om te arbeiden, 't geen dagelijks met veel honderden te gelijk gebeurd / so sullense / wanneer haer een Manspersoon ontmoet / al van verre roepen / sta ruim; dewelke dan aenstonds van de weg af op sijn knien valt / en / sonder haer eens ter deegen te derven aensien / voorby laet gaen.

De Koning verkoopt somtijds een goed gedeelte sijner Wijven, sonder dat het getal verminderd word.

Om het alderminste ongenoegen, en weegens beuselingen, verkoopt de Koning somtijds een stuk of twintig van sijn Wijven, sonder dat der selver getal oit komt te minderen; want drie van sijn Kapiteins, niet van de minste Rang, en welke over het Fidase Serrail opsigt hebben / leeveren hem alle dagen weeder nieuwe in de plaets; want so sy maer een fraei Vrouwmensch sien / so brengense deselve tot den Koning, waer tegen sig niemand in 't geheele Land derf stellen.

Als een Dame by den Koning gebragt is / en datse hem behaegt / so werdse een reis of drie van hem bekend, daer na moet sy 't vervolg van haer leeven als een zeedige Non verslijten.

Niemand wil gaern een Vrouw des Konings zijn, maer geeven eenige sig liever aen de dood over.

Om deese oorsaek werden de Vrouwlieden ook gantsch ongaern tot een Vrouw des Konings verkooren; kiesende de sommige liever een haestige dood, als soo een verdrietig leeven.

Voor twee jaren wilden geseide Kapiteins een moi jong Meisje tot den Koning brengen; doch mits sy niet veel behagen in het Nonne-leven had / so ontvlugtte sy uit hunne handen / en sig vervolgd siende / werpt sig uit mistroostigheid in een

een diepe Put, waer inse versmoorde. Ik sal het aen de Vrouwtjes overlaten / om te oordeelen / of so een / die dat geene / 't welk haer het meeste vermaek kan geeven / niet ongelukkig is / wanneerse het selve na een reis Soenens of twee met p..... moet verslyten. Veel beeter was 't dan noit / als wanneerse so ligt niet in versoekingen souden vallen. Doch / holla! niet hooger.

By 't afsterven van den Vader des Huisgesins, erft de oudste Soon alle desselfs Goederen, ook syn Wijven, die hy voortaen voor syn eigen houd / en beesigt; uitgesonderd de geen die hem ter weereld heeft gebragt; dewelke hy een afgesonderde Wooning, en noodig onderhoud (indiense van sig selven niet kan bestaen) verschaft. Dit is by den Koning, de Kapiteinen, en ook den Gemeenen man, gebruikelijk. De oudste Soon is Erfgenaem van alle sijns Vaders Goederen en Vrouwen.

Deesen tegenwoordigen Koning is ook aen twee van syn eige Dochters getrouwd geweest; doch wylse bereeds beide overleeden zijn / en syn vreugd met deselve van een korte duer geweest is / so beeld hy sig in / dat de Goden hem hier meede over syn Schenddaed hebben gestraft; en dies heeft hy ook geswooren, dusdanigen daed noit meer te sullen onderneemen. Den Koning aen sijn eige Dochter getrouwd.

Om in geen versoeking te vallen / trouwden hy te mijnen tyd syn eenige Dochter uit aen den Engelschen Koopman, die alhier den Handel weegens dien Landaerd waernam. Ik seer vry met hem synde / bestrafte hem hier over; en om dat hyse my niet eerst had aengebooden, besloeg ik hem al lachende in een seekere Boete, 't geen hy gewilliglijk betaelde; met byvoeging / dat syn Dochter, schoon getrouwd, echter tot mijn dienst was / indien ikse maer begeerde; dat om deselve wederom te halen / het hem maer een woord had te kosten. Uittrouwen van een Dochter des Konings aen den Engelschen Koopman;

Wat dunkt U E. Mijn Heer, syn de Dochters van deesen Koning niet reedelijk veil en goed koop? maer 't is van den brui / dat het trouwen van so een Konings Kind hier te Land niet veel voordeel kan geeven; andersints had het aen my selven moeten hapeeren / byaldien ik niet al voor lang gelukkig was geweest. en redeneering deswegens met den Schrijver.

Veelheid van Kinderen.

Weegens de geseide veelheid van Wijven, is het ook wel af te meeten, dat geen klein getal Kinderen moeten voortkoomen, indien de Mannen andersints maer in staet zijn, om deselve te konnen toestellen; want verandering van Spijs, seid het Spreekwoord, doet wel en graeg eeten, en dies ontbreekt het hier aen een byna ongelooflijke Kinder-Teel niet; want gemerkt de Vrouwtjes niet geheel onvrugtbaer vallen, en de Mannen ook wel in staet zijn, om'er het hare toe te doen, so en behoeft men'er niet eens aen te twijffelen; want behalven dat de Mans door hun goede wijs van leeven, en 't voedsaem eeten en drinken, noch geduerig andere middelen tot versterking der Natuer gebruiken, en te gelijk ook sterke en lijvige menschen zijn, so moet U E. sig niet verwonderen, so wanneer voor vast en seeker seg, dat ik hier Manlieden heb gesien, de welke Vaders waren van over de tweehonderd Kinderen; en op dat hier van in my geen twijffeling mogt overblijven, so is my het selve, en al de geene die'er van ons na gevraegt hebben, met twee voorbeelden nader bevestigd; eerstelijk met een van des Konings Kapiteinen, met name Agoei, dewelke ons zedert eenige jaren voor Tolk heeft gediend.

Manspersoonen met over de tweehonderd Kinderen.

Gesprek deswegens met een Kapitein.

Ik vroeg den selven eens, in 't bywees en van een onser Schippers en mijn Assistent, hoe veel Kinderen dat hy wel rijk was, vermits ik hem altoos met een goed gedeelte sag verseld? welke my daer op half versugtende antwoorde, dat hy ongelukkig genoeg was van'er niet veel te hebben, en dat der selver getal niet boven de seventig stuks bedroeg. Ik vroeg wijders of hy'er geen dood had? hy seide, ontrent so veel als'er noch in levenden lijve waren. En overmits deese Man 't geseide getal (te samen ontrent honderdenveertig uitmakende) voor weinig schattede, so kond UE. eens denken, hoe veel'er die geene wel moeten hebben, die sig rijk van Kinderen moogen noemen.

Als ook met den Koning.

Waer over de Koning (in wiens tegenwoordigheid dit voorviel) my deese verklaring gaf, en een Persoon aenwees, een sijner Onderkoningen sijnde, die alleen met sijn Soons en Soons-Soons, neevens haerlieder Slaven, hun algemeene vyand,

vyand, welke met een goede magt van volk waren afgekoomen / hadden afgeweesen / en te rug gedreeven. Voegende hier verders noch by / dat deese Onderkoning, met syn Soons, en hare Soonen, een getal van over de tweeduisend konden uitmaken / sonder dat'er de Dochters of de overleedenen onder gereekend wierden.

Oordeeld nu eens / mijn Vriend, of deese menschen niet bequaem souden zijn / om / of'er elders eens weeder een Nieuwe Weereld wierd ontdekt / deselve binnen korten tijd te bevolken.

Byaldien het geseide waeragtig is / gelijk ik het'er sonder de minste twijffeling voor houde (mits 's Konings seggen / door al de daer tegenwoordig synde Grooten, wierd bevestigd) en dat het veel Kindermaken algemeen door dit geheele Land is / so behoefd men sig van nu af over de volkrijkheid der selver niet meer te verwonderen; noch ook / waer dat so grooten getal Slaven, als hier jaerlijks werden ingehandeld, van daen-koomen.

Weegens 't Trouwen der Fidase heb ik my al redelijk lang opgehouden. Laet ons nu eens besien / hoedanig hun trouw is ontrent het bewaren van een ander mans goed. Hier ontrent deed den Koning, wanneer ik voor de eerstemael aen Fida quam / selfs uitspraek; te weeten: Dat sijn Onderdanen niet waren als die van Ardra, en andere Landen daer om her; dewelke de Europianen om het alderminste ongelijk, dat sy waenden van deselve ontfangen te hebben, door gift aen kant hielpen. Hier voor, voer hy voort / hebt gy niet te vreesen; doch ik rade u, neemt u Goederen doch wel in agt, vermits mijn volk met de konst van Steelen schijnd gebooren te zijn; en sy sullen u noit meer ontvreemden alsse konnen krijgen.

De Fidase door hun eigen Koning voor groote Dieven uitgemaekt.

Ik was over deese vryborstige verklaring van den Koning seer wel voldaen; denkende wel so goede voorsorg te sullen gebruiken / datse my door hun Diefachtigheid weinig schade souden toebrengen; doch ik reekende ter dier tijd t'eenemael sonder de Waerd; want ik bevond naderhand / dat het de grootste en met eenen ook de behendigste Dieven des weerelds waren.

Alle /

En dat byna sonder uit-sondering. Alle (uitgesonderd drie of vier van de voornaemste) sijnse aen dit euvel siek / klein en groot, arm en rijk. In 't kort / sonder uitsluiting (als die ik reeds gesegt heb) van ymand in het geheele Land; verrigtende sy 't selve met sodanige behendigheid, dat het te mijnen tijde een Fransch Koopman dwong te seggen: Datse sig op 't stuk van Dievery beeter verstonden, als de Beursesnijders van Parijs.

Hun behendigheid.

Gelieft UE. te weeten / wat hem hier toe bewoog; het was om dat hy / staende op sijn vertrek, alle sijn goederen in sijn Pakhuis by den ander had gepakt / nevens een groot getal Hoenders tot verversling; van meening sijnde / om deselve 's anderen daegs na Boord te senden; doch deese moeite wierd hem afgenomen; want toen hy des morgens in sijn Pakhuis quam / vond hy noch Koopmanschappen noch Hoenderen. En terwijl hy het Pakhuis heel en gaef vond / van 's gelijken ook het Slot, so en kon hy niet bedenken / hoedanig dit Steelen in sijn werk was gegaen; doch ik ben het naderhand tot mijn schade wel gewaer geworden.

Steelen van een ygelijk dewelke daer komt handelen. De Negers op de Goud-Kust sijn meede Diefachtig genoeg / doch sy en hebben by deselve geen handwater. Ik en heb hier noch niet een Schip, van wat Landaerd het ook geweest is / gesien / van wien niet een goede somme gelds aen goederen ontstoolen zijn; want de weg tusschen 't Strand, en 's Konings Dorp, gelijk ik reeds heb gesegt / ontrent drie mijlen lang sijnde / en waer langs deese Schelmen onse goederen moeten opdragen / geeft hun de schoonste geleegentheid des weerelds, om hare Rol te speelen / en 't geen niet te beletten is / al had men / in plaets van den honderdoogigen Argus, een Wagter met duisend oogen voorsien /, sy souden het evenwel weeten te klaren; en schoon men het by geval al komt te sien / en'er haer over bestraft / so sijnse stout genoeg / om te vragen: Of wy ons inbeelden, datse deesen swaren arbeid voor 't geringe loon, dat sy van ons ontfangen, souden doen, sonder eenige vryheid tot steelen te moogen hebben?

Hun stoutheid daer ontrent.

Voorbeeld met de Engelsche. By mijn aenweesen is het gebeurd / dat de Engelsche hun Vaten met Boesies ('t welk het geld van dit Land is) in Sakken hadden genaeit; denkende deselve daer door voor de

Roof-

Roofgierige handen der Negers wel bewaerd te hebben; doch mis. Onderweegen sneedense de Sakken van de Vaten af/ en met een ysere Veer tusschen de Duigen in gestooken te hebben / deedense de Boesies uit deselve vallen. Honderdderlei wijse weetense te versinnen / om te steelen: deselve hier aen te halen / sou te lang vallen.

Dies sal ik maer eenlijk seggen / dat niemand sig behoefd te laten voorstaen / dat hy hier in sou konnen voorsien. En schoon men hier over by den Koning klagtig valt / men heeft geen Regt, en noch veel minder vergoeding te verwagten. Want al geeft den Koning last / om de schuldige op te socken en te straffen / niemand derfd het selve uitvoeren, uit vrees voor de oudste Soon des Konings, die'er gemeenlijk sijn deel van heeft / en derhalven deese Vagebonden beschermd. Van dit steelen heeft men noch Regt noch vergoeding te wagten; en waerom.

En byaldien men sou denken / dat / so wanneer onse Goederen in de Pakhuisen sijn gelegt / sy dan in Behoude Haven waren / dat sou meede een groove misreekening zijn. In den beginne was ik wel van die gedachten / doch zeedert dat my op een nagt voor meer dan seshonderd gulden aen goed was ontstoolen, wierd ik van een ander gevoelen; en dat men / om hier van bevrijd te weesen / uit het Land en hun handen sijn moest.

Ik vond ter dier tijd de Slooten van mijn Pakhuis heel en gaef / en de Sleutel had ik in goeder bewaring gehad / dies ik'er met den eersten meede niet achter kon koomen; doch ten alderlaetsten ontdekte ik het Schelmstuk; en bemerkte datse boven in de Solder (die van Riet en Leem, om voor branding bevrijd te zijn / gemaekt was) een gat hadden gemaekt / en met een Stok, aen welkers eene eind een Haek was / haddense al deese Goederen na hun weeten te halen. Op hoedanigen wijs den Schrijver werd bestoolen.

Doch in 't Pakhuis van den Franschman haddense het gat so groot gemaekt / dat'er een Mensch door kon. Kort om / 't gaet hoe het wil / men moet van haer bestoolen worden. Doch al lang genoeg hier van gekouwd: nu weeder van wat anders. En eer wy overstappen tot hun Regeering

en Godsdienst, sal ik noch iets anders afhandelen; doch my ontrent het selve niet lang ophouden.

Rijke Kleding der Fidase Negers.

De Negers sijn hier rijkelijker in hun Kleeding als op de Goud-Kust, uitgenoomen Goud en Silver; datse niet en hebben / noch waer van sy ook de waerde niet weeten. Sy dragen gemeenlijk vijf a ses Kleeden, alle van verscheide Stof, boven den ander; en het Opperkleed is byna tien a twaelf Ellen lang / 't geen sy heel aerdig rondom het lijf weeten te ploijen. Rood en vermag niemand te dragen / als die van 's Konings Bloed zijn.

Kleeding der Vrouwen.

De Wijven dragen meede een meenigte Kleeden of Panen over den ander / doch yder niet boven anderhalve of twee Ellen lang / die sy met twee einden voor op de buik toeknoopen; dies het geseide Kleed hun Billen van achteren wel toedekt / doch van vooren sit het altoos van malkander; en wat hard gaende / so latense sien / 't geen de eerbaerheid gebied dat men bedekt sal houden.

Deese manier van Kleeden seggen de Negers datse hunne Wijven hebben toegevoegt / om / als haer de grillen eens in 't hoofd koomen / niet lang te futselen; en so heeft yder Moode noch al sijn gemak ofte nut.

Gaen alle met kael geschoore koppen.

't Is heel aerdig te sien / dat hier alle menschen, Mannen, Vrouwen en Kinderen, met kale koppen loopen / geheel glad met een Scheermes afgeschooren / waer meede / sonder eenig deksel, sy gaen in Reegen, Wind, heete Sonneschijn, of wat Weêr het ook is; derhalven / so het vast gaet / dat bloods hoofds te loopen harde koppen maekt / ik wel derf seggen / datse de Negers verbruid hard moeten hebben / mitsse altoos bloods hoofds zijn. Dit doet de oude menschen jonger schijnen alsse in der daed zijn; en dies te meer / om datse den Baerd ook niet lijden / maer meede kael afscheeren.

Sijn de Negers op de Goud-Kust geset / om / siek sijnde / hare gesondheid weeder door de Geneesmiddelen en veelvuldige Offerhanden te erlangen / de deese munten daer in uit; voornamentlijk het laetste / waer in sy geheele dagen beesig zijn.

De Geneesmiddelen sijn hier deselve; doch het Offeren gaet dusdanig toe: Een ygelijk heeft in sijn huis een plaets onder den blooten hemel, affonderlijk hier toe geschikt/ en als een tuintje met Riet omvlogten / en eenige snuistery bestooken. Hier doense geduerig hun Offerhanden, om gelukkig en gesond te moogen blijven. Groote Offerhanden.

So wonder beangst sijnse voor de dood, datser selfs niet van mogen hooren spreeken/ uit vrees dat hun sterfdag hier door sou verhaest werden. Geen Neger in het geheele Land sou het sig derven onderwinden / om'er in tegenwoordigheid van den Koning, of eenig ander groot Heer, den mond van open te doen / ten ware hy met'er daed wilde ondergaen dat geene / waer van hy hadde gereedeneerd. Sijn seer beangst voor de dood.

't Gebeurde dat ik in mijn eerste Reis, op mijn vertrek staende / aen den Koning (die my ontrent duisend gulden was schuldig gebleeven) vroeg: Wie my op mijn wederkomst, en hy dood was, sou betalen? Al de geene / die daer tegenwoordig waren / verstomden op deese vraeg; doch den Koning, die een weinig Portugeesch kon / my wel verstaende / en siende dat ik onkundig was/ antwoorde al lagchende / doch kort: Dat ik my daer over niet behoefde te bekommeren, dat hy noit sterven, maer altoos in het leven sou blijven. Ik merkte aenstonds dat ik het verbrust had; derhalven nam ik mijn afscheid, en vertrok naer mijn Wooning; vragende aen de Kapiteins, die my volgden / de reeden van hun verslagentheid. Die my ten antwoord gaven: Dat niemand, op straffe des doods, so openbaerlijk in 's Konings tegenwoordigheid van sterven mogt spreeken; en noch so veel minder, als 't hem selfs aenging. Ik sweeg voor die tijd stil; doch in mijn tweede en derde Reis, wat vryer met den Koning en sijn voornaemste Grooten geworden sijnde / heb ik haer meenigmalen / weegens hun ydele vrees voor 't sterven, uitgelagchen; 't geense met'er tijd al so gewoon wierden / datser selfs om begonden te lagchen; voornamentlijk den Koning, (die een smakelijken Broeder is) als ik'er ymand van sijn Kapiteins al gekscheerende mee quam te dreigen. Doch een Neger sal'er echter de mond noch wel van toehouden. Raer geval van den Schrijver daer ontrent.

Maken geen onderscheid in den tijd.

De Negers leven hier so maer by de gis weg / sonder op eenige dagen of tijden agt te slaen. Feestdagen hebbense niet / noch ook geen verdeeling van ueren, dagen, weeken, maenden of jaren, maer sy reekenen eenlijk hun zaeitijd na Maneschijningen; en dat het alle drie dagen onwedersprekelijk groote Marktdag is.

Sijn groote Rekenaers in den Koophandel.

In 't bereekenen van hun Koophandel sijnse so uitneemend gauw / datse het so dra uit hun kop, als wy met pen en ink sullen doen; selfs ten getale van eenige duisenden; waerom het ook heel gemakkelijk is met haer te Handelen, en niet half so veel werk / als met andere domme Varkens van Negers.

Laet U E. het niet vreemd voorkoomen / Mijn Heer, dat ik het een voor 't ander stel / sonder een vereiste samenhandeling te maken / en als van den Os op den Esel spring; want vermits ik my de tijd niet gegeeven heb / om het ter deegen te schikken / so moet U E. het voor lief neemen / so als het maer valt. Doch begeerd U E. een andere order, brust en schikt het so als u best gevalt. Gy sult het na ontfangst als eigen in handen hebben. Troost u voor tegenwoordig / dat mijn teem haest uit is / en ik byna ten einde van deesen Brief ben gekoomen.

Maenstondige Vrouwen werden voor seer onrein gehouden.

Vrouwen die het gaet na de wijse van hun kunn', werden hier voor so onrein gehouden / datse in die tijd niet in 's Konings of eenig ander Grootens Huis mogen komen; want de Overtreedsters met de dood, of eeuwige Slaverny souden gestraft werden.

Besnijdenis

Het Besnijden der jonge Kinderen, namentlijk der Soonen, is hier gebruikelijk; doch vraegt men haer van waer het selve komt / 't antwoord is met den eersten gereed: Als datsy het by overleeveringen van hun Voorouders hebben, sonder te weeten waer het nut voor is, of wat het beteekend.

Ik seide so even / dat de Soons besneeden wierden; en U E. denkt misschien niet sonder reeden / om dat het aen de Meisjes niet sou passen. In waerheid / Mijn Heer, het sou hier aen eenige Meisjes immers so wel voegen / als aen de Knegtjes. U E., als een Geneesheer, behoefd niet te vragen /

gen / Wat? En de onkundige sal ik wijsen naer den Heer en Mr. Aernoud van Overbeek, daer hy van de Hottentottinnen aen Cabo de Bona Esperanse spreekt.

In 't Besnijden der Kinderen verscheelen de Negers hier wonderlijk van den ander; den een doet het met vier, vijf, ses, en andere met agt of tien jaren. Waer in seer verscheelen.

Hun Speeltuigen sijn ongelijk aengenamer als die der Negers op de Goud-Kust, en in 't gebruik sijnse ook vry besadigder; want in tijden van klagen of weenen sullense sig met deselve niet laten hooren. Hun Speeltuigen.

Dobbelaers sijn sy in den hoogsten Graed; verspeelende alles wat sy in de weereld hebben; en als geld en goed ontbreekt / so doen sy als de Chinesen, en speelen om Wijf en Kinderen; en laetstelijk om haer Land en Lijf. Sijn groote Dobbelaers.

Ik sal / om U E. niet langer op te houden / hier haer Speeltuigen gebruikelijk / so tot vermaek als den Dobbel, niet afschilderen; en ik sou'er ook weinig kans toe sien. Derhalven deese werd geeindigd en besloten / van de geen / die t'aller tijd en plaetsen sig beroemd te zijn / Mijn Heer, &c.

Einde des achtienden Briefs.

NEGENTIENDE BRIEF.

Handeld kortelijk van de *Fidase* Regeering. Halssaken vallen hier weinig voor. Straf over Doodslag. Over 't Onteeren van 's Konings Wijven. Andere Misdaden met geld geboet. Eed van Suivering; hoedanig. Ouderdom van den Koning. Sijn inborst. Spreekplaets. Bedieningen. Inkomsten. Tollenaers. Hoe veel den Koning van een verhandelde Slaef trekt. Van Visch. Sijn kostuimens. Van yder Schip; als ook sijn Kapiteins. Rijkdom van den Koning. Heeft veel te onderhouden; en sware onkosten.

Niemand vermag den Koning ſien eeten, of ſijn Slaepplaets weeten, als ſijn Wijven. Sijn Geſchenken aen de Europianen. Werd van ſijn Onderdanen als een halve God geëerd. Sijn Kleederen. Kinderen; en der ſelver inborſt. Hoe deeſe Koning op den Throon is geſteld. Quade bedrijven der *Fidaſe* op het affterven hunner Koningen. Beveelen des Konings door ſijn Wijven uitgevoerd; en een aerdig Geval daer ontrent. Godsdienſt en bygeloovigheid der *Fidaſe.* Veelheid van Afgoden; ſeer aerdig door een *Neger* verklaerd. Denkbeeld der *Fidaſe* van den waren God. Wat hun voornaemſte Goden zijn. Eerſtelijk de Slang; die, voornamentlijk van den Koning, groote Offerhanden krijgt. 't Huis van hun voornaemſte God; waer geleegen. Hoe groot den ſelven is; en op wat wijs ſy hem hebben gevonden. Offerhanden in voorige tijden door den Koning na 't Slangenhuis geſonden; doch afgeſchaft; en waerom. Wijdloopig berigt van de Inkomſten des Konings weegens den Slangendienſt. De *Negers*, ſchoon haer deeſe Bedriegery niet onbekend is, derven'er ſig niet tegen ſtellen; en reedenen waerom. Die den Slang eenig leed toevoegd, werd ten viere gedoemd. Droevig Geval deſweegens met eenige *Engelſchen.* Noch een ander met een *Neger* van de *Goud-Kuſt.* Veelheid van Slangen in de Wooningen der *Europianen.* Den Schrijver voor 't verdagt eeten van den Slang door den Koning betaeld. Deeſe Afgodiſche Slangen doen de menſchen geen quaed. De *Negers* konnen niet verdragen, dat'er quaed van den Slang werd geſprooken. Hoe ſy ſig gedragen, als'er by ongeval eenen komt te ſneuvelen. Aerdig Geval tuſſchen een Varken en een Slang, 't geen eenige honderden van de eerſtgenoemde het leven koſt. Boomen ſijn de Goden der *Fidaſe* in den tweeden Rang. De Zee hun derde God. In wat geleegentheid deeſe beide met Offerhanden vereerd, en aengebeeden werden. Papen en Papinnen in groote agting. De laetſte Gods Kinderen genaemd. Haer groot geſag. Verbeelding der *Fidaſe* van Duivels Geeſten, en de Hel; waer in noch onlangs verſterkt. Redeneering tuſſchen een *Fi-*

daes

daes Kapitein, en een *Roomsche* Priester van *St. Augustinus Order.*

MYN HEER,

Op den .... was mijnen laetsten aen U E. In deselve maekte ik een drieleedige verdeeling van het Fidase Land. 't Eerste heb ik in mijn voorige afgehandeld; en het tweede/ namentlijk hun Regeering en Godsdienst, sal ik in deesen afdoen; doch ontrent het eerste/ als niet veele seldsaemheeden in sig besluitende/ sal ik my niet lang ophouden.

De Regeering berust in saken/ welke 't Land of Oorlog betreffen/ onder den Koning en sijn voornaemste Grooten; doch in geval van misdaden doet den Koning sijn Raed, uit gemelde persoonen bestaende/ vergaderen/ steld haer het begane Feit te vooren/ en eischt dat een ygelijk sijn oordeel sal uiten/ wat straf den Misdadiger heeft verdiend. Wanneer 't selve gedaen is/ en hem wel gevalt/ so werd het ter uitvoering gesteld; doch so hy het anders begreepen heeft/ doet hy sijn Raden vertrekken/ en laet den Misdadiger na eigen goeddunken straffen. *Regeering en Raeds-vergadering aen Fida.*

Halssaeken vallen hier selden voor/ en eenlijk maer over Doodslag, en 't pleegen van Minnespel met 's Konings en andere Grooten hun Wijven; doch wijl de Negers, so als ik reeds heb gesegt/ sonderling voor de dood vreesen/ so gaense/ om deselve te mijden/ met de grootste omsigtigheid des weerelds te werk/ en echter heeft men'er so nu als dan noch al eenige voorbeelden van gesien/ waer van ik'er hier vier sal aenhalen/ dewelke binnen de tijd van vijf a ses jaren herwaerts sijn voorgevallen. *Halssaeken vallen weinig voor.*

De twee eerste sijn van twee Swarten, dewelke weegens begane Moord sijn geregt, beide op een en deselve manier; namentlijk dat sy levendig wierden opgesneeden/ 't ingewand uit hun lijf gehaeld en verbrand; vervolgens de doode Romp, met Sout gevuld sijnde/ op een Staek midden op de Markt gesteld; waer dat ik deselve op mijn eerste komst ook noch heb gesien. *Straf over doodslag geoeffend.*

Voor vier jaren een Neger, die met een van 's Konings Wij- *Sware straf*

over 't beslapen van een Wijf des Konings.

Wijven hadde te doen gehad / betrapt sijnde / wierd met het Vrouwmensch na de Gerigtplaets, een open veld sijnde / gevoerd / en aldaer ten doel gesteld van veele Grooten, die op hem hun gewisheid / in 't werpen met de Assagai, wilden toonen; waer door deese ellendige afgrijsselijk wierd gemarteld. Hier na wierd hy / in tegenwoordigheid van het Vrouwmensch, beroofd van dat Lid, waer meede hy voornamentlijk had gesondigd; en na 't selve in 't vier geworpen te hebben / wierden sy beide in een diepe kuil geset / doch handen en voeten bevoorens wel gebonden. Met eenen haddense een groote Pot met kookend water op het vier staen / 't geen sy'er met Calabassen uitschepten / en daer meede beide deese Gelieven begooten / tot dat de Pot ontrent ten halven uit was / wanneerse deselve met al het water boven op deese menschen wierpen / en vervolgens de kuil met aerde toedolven.

Noch eene over gelijke misdaed.

Twee jaren daer na wierd weeder een Manspersoon betrapt / die / noch jong sijnde / sig in 's Konings Wooning in Wijve Kleederen had laten opsluiten / en in die tijd verscheide Vrouwen des Konings vermaek aengedaen; doch eindelijk / vreesende dat de bakens mogten uitbreeken / namense een besluit om te vlugten; en niet vergenoegt sijnde van den Koning in sijn Eer te hebben verkort / meendense ook een goed gedeelte sijner Goederen mee te pakken / waer vanse / in een ander Land koomende / souden mogen bestaen; doch onder het pakken van dit goed wierdense betrapt; maer echter geen meer als de Neger en een Vrouwmensch; en wat pijne men den eersten ook mogt aendoen / so en wilde hy'er geen meer beklappen; dies het oordeel over hem ging om verbrand te worden / nevens het Vroumensch.

Wanneer hy nu sag dat 's Konings Wijven so yverig waren / om hout aen te brengen / 't geen tot sijn kastijding sou dienen / kon hy sig van lagchen niet onthouden; als of hy seggen wilde / datse nu so gedienstig waren / om de stof tot sijn straf aen te brengen / daerse doch so meenigen vermakelijken nagt met hem hadden doorgebragt. Dit en gaf hy door sijn grimlagchen alleen niet te kennen / maer seide

het

het ook opentlijk uit / sonder echter de schuldige te willen openbaren; waerom'er ook geen meer als deese twee wierden gestraft; welke malkander in leven en dood verselden.

Uit 't voorseide kan U E. ligtelijk bemerken / dat den Koning de geene / die hem beleedigd, seer wel weet te vinden; doch om andere Regt te doen hebben / valt hy wat doof.

De overige misdaden, die de Swarten koomen te begaen / werden meest met een geldboete afgemaekt; 't geen den Koning, sonder dat hy'er sijn Kapiteins by roept / na sig neemt / uitgesonderd eene sijner Gunstelingen, met name Kapitein Karter, die men met goed Regt de Ziel des Konings mogt noemen / alsó hy sonder den selven niet het alderminste wil verrigten. Desselven bediening was te mijnen tijd Kapitein weegens de Europianen te zijn; of / so men hier segt / Kapitein Blanke; om dat hem de toesigt over deselve / en den Handel was toevertrouwd. *De overige misdaden met geld afgemaekt.*

Indien ymand hier te Land met deese of geene misdaed werd beschuldigd / en 't selve niet klaer genoeg kan beweesen werden / so moet hy / als hy het Feit ontkent / sig selven met Eeden suiveren / door het nuttigen van Juramenten, of Fetiche, even als op de Goud Kust; of anders / en 't geen hier wel so gemeen is / sig na een Rivier, niet verre van 's Konings Hof, laten brengen / welke Rivier deese eigenschap werd toegeschreeven / als dat sy de geene / welke in haer werden geworpen en schuldig zijn / aenstonds na de grond trekt / en doet versuipen; (geheel strijdig met de proef, waer meede somnige dol genoeg geweest zijn / om sulks ontrent gewaende Tovereffen te gebruiken) doch den onschuldigen komt'er ongeschonden weeder uit; mits beding nochtans / dat hy sijn leven door swemmen moet behouden / en sig redden; en wijlse meest alle daer wonder vaerdig in zijn / so en heb ik noch noit gehoord / dat deese Rivier ymand voor schuldig heeft verklaerd; want alle koomense'er weeder vry uit / met aen den Koning een seekere som te betalen; waerom ik ook voor vast geloove / dat dit geheele werk eenlijk is / of werd aengelegt. *Eed van suivering; hoe die werd afgelegt.* *Ook door eekere Rivier; en hoe sulks toegaet.*

Op even deselve wijs gaen de Onderkoningen, in haer onderhoorige Plaetsen, meede te werk / meest altijd de menschen in een geldboete, tot hun voordeel / verwijsende.

Van hare Regeering weet ik niet veel meer te seggen; sal derhalven daer van afsien / en hier een beschrijving van des Konings Huis, en sijn Staet, laten volgen.

Beschrijving van den FidasenKoning, sijn ouderdom, beleefden en milden aert;

Deesen tegenwoordigen Koning is een persoon van diep in de vijftig jaren oud; doch noch so levendig en vol van vier, dat hy ymand van vijfendertig jaren niet een hair sou behoeven toe te geeven. Hy is de beleefdste en milddadigste Neger, die ik gedenke onder alle Swarten gesien te hebben; en is noit beeter te vreeden / dan wanneer wy hem om het een of ander laten versoeken. Alles wat men begeerde sou men van hem konnen krijgen / byaldien een deel Schurken van Pluimstrijkers en Pannelekkers hem niet gestadig tot de suinigheid aenporden; doch niet tegens haer / maer om dat sy 't geene hy ontrent andere bespaerd / na sig mogten sleepen; en ik heb by ervarentheid gesien / dat hy aen dit volk hoe langer hoe meer het oir begint te leenen; gemerkt hy nu in lang so scheutig ontrent ons niet meer en is; en daerenboven werd hy so wonderlijk nors en koppig in 't Handelen, dat men beswaerlijk met hem te regt kan geraken; want daer hy sig in 't eerst van ons liet geseggen, wil hy het nu in tegendeel t'eenemael na sijn sin hebben; namentlijk voor sijn Slaven de fijnste, beste en welgewildste Koopmanschappen, 't geen een Koopman, of die daer den Handel doet / sonderling veragterd; want behalven dat men aen hem een derde / vierde of vijfde voor een Slaef meer moet geeven / als aen een ander / so sit men / als het beste goed weg is / met het overige en kijkt / sonder'er / als met groot nadeel, af te konnen koomen; daer men anders / indien den Koning wat rekkelijk wilde zijn / (gelijk op mijn eerste en tweede Reis) het een met het ander gemakkelijk sou konnen slijten en vertieren.

doch werd door eenige verleid, 't geen hem koppig en nors doet werden; voornamentlijk in 't Handelen.

Geringe Staet des Konings.

De Staet die deese Koning houd / is seer slegt / en byna niet meldenswaerdig / en hy werd van niemand buiten sijn Wijven gediend.

Eens

Eens/ of ten hoogsten tweemael 's jaers/ gaet hy uit/ als wanneer hy met sijn gevolg noch al eenigsints pragtig voor den dag komt/ voornamentlijk sijn Wijven, die hem ten getale van meer dan duisend versellen; sijnde een ygelijk van deselve op het fraeiste en kostelijkste opgetoid. Op so een tijd kan men al sijn moiste Wijven, die andersints genoegsaem opgeslooten zijn/ te sien krijgen; en te gelijk ook aen deselve een fraeije Schat van kostelijke en meer dan goudwaerdige Kourael beschouwen. Gaet eens of tweemael 's jaers met sijn wijven uit.

In deesen op- of uittogt heeft hy meede niet eenen Manspersoon by hem; doch hy waerschouwd alle sijn Grooten bevoorens/ waer dat hy sig meend te gaen verlustigen, die hem daer dan gaen opwagten; doch sy dragen wel sorg/ datse ver genoeg van het Wijventimmer blijven; sijnde hun niet meer toegelaten/ als deselve maer in 't voorby gaen te beschouwen.

't Overige van 't jaer blijft den Koning binnens huis/ geen ander tijdverdrijf hebbende/ als sig met sijn Wijven te verlustigen; behalven 's morgens/ wanneer hy sig in de Spreekplaets laet vinden/ om van sijn Kapiteins te verstaen of'er iets is voorgevallen; ook om sijn beveelens aen deselve uit te deelen. Tijdverdrijf des Konings.

Als dit gedaen is/ verfoegd hy sig in de Spreekplaets, voor de Europianen afgesonderd/ om met deselve/ weegens den Handel, te spreeken. Hier heb ik meenigen dag/ als hy of ik niets te versuimen hadden/ met hem doorgebragt; altoos 't een of ander Spel (waer op hy/ na de wijse van sijn Land, wonderlijk geset was) met hem speelende/ het sy om een Os, Varkens, Schapen, of wat het ook mogt zijn/ doch noit om geld of goed; en hier by had ik altoos een groot voordeel; want als ik won/ so wierd my het selve aenstonds t'huis gesonden; daer in tegendeel/ als ik verloor/ hy niets begeerde te ontfangen. Sijn lust tot Speelen.

In deese Spreekplaets sijn twee voetbanken gemaekt; het eene/ breed met een Kleed overdekt/ en een ovale Stoel, na de wijse van dat Land gemaekt/ is voor den Koning; en het andere/ met Matten belegt/ voor de Europianen, om Hoedanig het in sijn Spreekkamers is gesteld.

nevens den Koning te sitten / 't geen van deselve bloods hoofds geschied; niet dat het hen werd gebooden, maer om datse sien dat'er den Koning meede is gediend.

Waer in niemand met Geweer mag koomen.

Wanneer men aen den ingang van de Spreekplaets komt / so werd ons versogt / het Sijdgeweer te willen afleggen / en over te geeven; alsso den Koning niet gaerne siet / dat men met het selve voor hem verschijnd.

't Is alhier geneuglijk, al was 't een geheelen dag / met den Koning te sitten; want behalven dat hy heel korswijlig valt / so dist hy altoos op / so wel kost als drank, van het beste dat hy heeft.

Niemand vermag met hem uit een Glas, Kop of Schael te drinken / maer hy moet altoos sijn eigen affsonderlijk hebben; en 't geen een ander aen de mond heeft gehad / sou hy niet meer willen gebruiken / ten ware het eenig Metael was / 't geen door 't vier kon gereinigd werden.

Eeten der Europianen in sijn tegenwoordigheid.

Wanneer 't gebeurd / dat eenige van de Europianen in sijn tegenwoordigheid eeten / (dat hy seer gaerne siet) so geschied sulks noch al reedelijk met order, aen een gedekte Tafel met genoegsaem Servies voorsien. Rondom deselve hebben sig alle sijn Grooten plat op de aerde ter needer gelegt / so lang den Koning daer tegenwoordig is / sonder sig in eeniger maniere te derven opheffen. En wanneer de Europianen hun genoegen van het eeten hebben / so werd het overschot aen haer gegeeven / 't geen sy dan heel greetig na hun Maeg senden / schoon het haer ook niet mogt gevallen, en datse tienmael beeter in hun eigen Huis hadden; en derhalven eenlijk maer / om 's Konings kost niet te versmaden.

Eerste bediening door den Koning vergeeven.

De Bedieningen die deesen Koning geeft / sijn driederhand / als eerstelijk sijn Onderkoningen, alhier Phidalgos of Gouvernadors genaemt / die de eerste Staet van het Rijk uitmaken; en de deese voeren / so wanneerse niet by den Koning, maer in de Plaetsen van hun Gebied zijn / immers so grooten Staet, ja meerder als den Koning selfs.

Tweede.

De tweede sijn de opperste Kapiteinen, alhier Kapitein Grandes gesegt / doch de meeste van deselve sijn ook met eenen

Onder-

Onder-Koningen, of Regeerders over 't een of het ander Land.

De derde sijn de gemeene Kapiteins. Hier van heeft men 'er een groote meenigte / en een ygelijk van deselve heeft sijn bysondere hoedanigheid; als Kapiteinen van de Markt, te weeten / die de opsigt op- of over deselve heeft; van de Slaven; van de Tronken of Gevangenhuisen; van 't Strand. In 't kort / men kan niets bedenken / waer over den Koning niet een Kapitein tot opsiender heeft gesteld. Derde; waer van 'er een groote meenigte zijn.

Daerenboven heeft men noch een meenigte Kapiteins, die het maer eershalven, om de naem, en sonder Bedieningen zijn; en een ygelijk moet voor deese Kapiteins-plaets, al na deselve aensienlijk is / aen den Koning een goede som betalen / schoon 't de naem heeft dat hy deselve weg schenkt, en de sijne daer meede begunstigt.

De Inkomsten van deesen Koning zijn / naer deese Landen te reekenen / vry groot. Van meer dan duisend Tollenaers geloof ik dat hy werd bediend / die sig het geheele Land door hebben verspreid / om op alle Markten, Weegen en Doortogten, 's Konings Tol in te vorderen / 't geen ongelooflijk veel bedraegt; want niets / hoe gering het ook mag zijn / werd'er in het geheele Land verkogt / of de Koning trekt'er sijn Tol af; 't welk hem / indien hy het alles opregtelijk kreeg / by uitneementheid sou verrijken / doch de Heeren Tollenaers zeegenen sig bevoorens daer van so wel / dat den Koning pas een vierde van het geheele krijgt. Groote Inkomsten des Konings, en meenigte van Tollenaers.

By den Slavenhandel met de Europianen heeft hy drie voorname Tollenaers, welke voor yder Slaef, die'er werd verhandeld, een Rijksdaelder aen Tol voor den Koning moeten ontfangen; doch deese Messieurs doen gelijk al de andere / want sy maken het met de geene / die Slaven aen ons hebben verkogt / onder de hand af / so dat'er den Koning niet eenen brui af krijgt; doch de Slaven die in Boesies ('t geld van dit Land) betaeld werden / en waer van hy voor yder Slaef drie Rijksdaelders trekt / daer in heeft hy beeter voorsiening gedaen / mits de betalingen van dien in sijn tegenwoordigheid geschied; en derhalven werd hy hier ontrent het al- Hoe veel Tol den Koning van yder verhandelde Slaef krijgt.

derminste benadeeld; doch eenige sijn ook wel so slim/ datse by nagt en ontijden de Boesies voor eenige Slaven koomen halen / en so den Koning echter noch bedriegen; welke vriendschap wy haer / om dat men hun van doen heeft / niet en derven weigeren.

Van de Boetens en Tollen die in de Landen van sijn Onderkoningen werden gegeeven / komt hem de geregte helft toe; doch ik vermeene dat hy dapper en wel te vreeden sou zijn/ indien hy maer een vierde kreeg.

Visch-Tol, Twee groote schoone Rivieren heeft men aen Fida; de eene voorby beide de Popoos, en de andere voorby Jakin loopende. Deselve sijn so Vischrijk, dat des Konings Tol uit een ygelijk van dien ontrent de honderd Slaven bedraegt / het welk noch pas de helft is van 't geene de Tollenaers daer van ontfangen.

en van de Scheepen daer ter Handel komende. Boven de voorseide aengeroerde Inkomsten des Konings, kan men noch bereekenen / dat hy van yder Schip, hier ten Handel koomende / het een door 't ander gereekend / trekt / so voor Tol, 't voordeel van sijn eigen Handel, en de kostumens die men aen hem moet betalen / een somme van vijftienhonderd Rijksdaelders, en somtijds heeft men hier wel vijftig Scheepen in een jaer / doch bywijlen ook maer de helft en minder. Kort om / den Koning sou / byaldien hy niet bedroogen wierd / een groot Inkoomen hebben / en een magtig Koning zijn / wel te verstaen / so als ik bereeds hebbe gesegt / naer den Guineesen Trand; (doch tegens de Orientaelsche, of andere Lands-Koningen te reekenen / sou hy maer een armen Duivel zijn) doch het gaet hier als in de geheele weereld, een yder steeld niet meer dan hy kan / en de Ampten schijnen maer voor 't meerendeel ten voordeel van den Besitter te koomen / sonder dat den Geever der selver daer veel van krijgt.

Den Koning heeft veel te onderhouden. 't Inkoomen van den Koning, hoe groot het ook mag zijn/ heeft hy echter seer wel van nooden; want behalven de sware geldsommen, die hy noch dagelijks uitschiet / so tot verdelging van Popo, als om het Offrase Land onder sijn gehoorsaemheid te krijgen.

Behal-

Behalven dit / segge ik / en de noodige onkosten tot sijn Hofhouding, mitsgaders de rijkelijke Offerhanden die hy aen sijn Afgoden laet doen / so moet hy noch dagelijks over de vierduisend menschen onderhouden / en deselve van kost en drank versorgen. En schoon hy sijn Onderdanen niet hooger als sijn Slaven agt / so moet hy doch deselve / wanneer hyse te werk stelt / rijkelijk genoeg betalen.

Dagelijks koomen sijn voornaemste Grooten by ham ten eeten / altans het geschied in sijn tegenwoordigheid / want hem aenbelangende / geen Manspersoon mag hem sien eeten / noch ook niemand buiten sijn Vrouwentimmer; 't welk / na mijn gedagten / door deesen is ingesteld / om het Gemeen hier door een indruk te geeven / dat hun Koningen meerder dan Menschen waren / (en als Goden moesten geëerd en ontsien werden) en dat sy niet van nooden hadden / gelijk andere menschen, om sig selven met Spijs en Drank te onderhouden. 't Laetste doet hy nu echter in een yders tegenwoordigheid. Niemand vermag den Koning sien eeten.

Om even geseide reeden, en noch een ander / die ik aenstonds sal melden / vermag niemand des Konings Slaepplaets weeten. Ik vroeg eens gantsch eenvoudig aen sijn grootste Lieveling Carter: Waer den Koning des nagts sliep? Die deese vraeg met een andere beantwoordde; te weeten: Waer dat God sliep? Even so min, seide hy verders / kon men des Konings Slaepplaets weeten. noch ook desselfs Slaepplaets weeten.

Dit meen ik / geschied meede / om hem in hoogachting by sijn volk te brengen; en ook dat men den Koning in een oploop, of by een schielijke overval van vyanden, niet met den eersten mogt vinden / en hy ondertusschen geleegentheid sou krijgen / om sig door de vlugt te bergen.

Buiten geseide onkosten maekt'er den Koning dagelijks noch meerder / namentlijk met geduerige Vereeringen aen de Europianen te doen / en voornamentlijk als sy sig sulks wel laten gevallen / en'er hem behoorlijke dankbaerheid voor bewijsen. Den Koning doet dagelijks Geschenken aen de Europianen.

Haerlieder Tafel werd dagelijks door hem voorsien met Schapen, Varkens, Hoenders, Osseyleesch, of wat het ook

sijn

ſijn mag ; mitsgaders Brood , Fruit , Bier , en wat'er verder toe behoord / meerder als ſy met hun gevolg van nooden hebben.

En voornamentlijk aen de Hollanders,

De Hollanders wierden hier te mijnen tijde daer wonder wel van gediend / want den Koning haer altoos voor en boven alle andere verſag / en meeſten tijds dubbeld deel toeſond ; doch zeedert de Schippers hier den Handel hebben gedaen / ben ik verſtandigt / dat onſen Landaert met weinig onderſcheid van hem werd behandeld ; waer van men de ſchuld aen niemand als geleide Schippers kan geeven ; want deſelve geen kennis van de zeeden der Inwoonders hebbende / weeten met deſelve na behooren / en ſo vereiſt werd / niet om te gaen / of te verkeeren ; 't geen hun ſeekerlijk by dien Landaert, dewelke van een goed oordeel zijn / in een kleinachting moet brengen ; en derhalven derf ik ook wel een beſluit maken / en als voorſeggender wijs vaſt ſtellen , datſe den Handel van Slaven, of de Markt van dien / ſeekerlijk ſullen bederven , en te weeg brengen / dat men de Slaven in 't toekoomende veel dierder ſal moeten betalen ; doch wijl ik my hier omtrent al in mijnen ſevenden Brief (handelende van de Goud-Kuſt) heb verklaerd / ſo ſal ik'er voor tegenwoordig van affcheiden ; ook om de Scheepsverſtandige (die ſig inbeelden immers ſo veel bequaemheid te hebben / om den Slavenhandel te verrigten / als onſe Kooplieden) niet tot toorn te verwekken ; en wijl ik ſo veelmalen van den Slavenhandel heb geſprooken / ſo ſal ik hier aen laten volgen / hoedanig deſelve door onſe Kooplieden daer ter Plaets is gedreeven.

doch verminderd ſeer ; en waerom.

Beſchrijving van den Slavenhandel aen Fida.

Een Koopman van ons aen Fida gekoomen ſijnde / was desſelven eerſte werk, om den Koning en verdere Grooten, de koſtumens (ſo men hier ſegt) te voldoen / dewelke in het geheel omtrent quamen te bedragen een ſomme van duiſend gulden Guineeſe waerde , en ſo als de goederen daer mogten gelden. Hier na wierd ons vryheid tot den Handel gegeeven / en 't ſelve door een Omroeper het geheele Land door verkondigt.

Eerſt met

Doch eer wy met ymand vermogten te Handelen, moeſten

sten wy eerst al des Konings Slaven, die hy in voorraed had/ den selven afkoopen / en tegens een daer toe gestelde prijs (gemeenlijk een derde of vierde meerder als van andere) betalen; als wanneer wy verlof hadden / om met een ygelijk / so wel klein als groot, te mogen Handelen. Doch bysaldien het gebeurde / dat'er aen Fida geen Slaven in voorraed waren / so moest een Koopman besluiten / en het wagen / om voor een a tweehonderd Slaven aen Koopmanschappen aen de Inwoonders uit te borgen; welke Goederen dan door haer Landwaerds in wierden gesonden / om daer voor op alle Markten Slaven te gaen koopen / en dat somtijds tweehonderd mijlen diep in 't Land: want U E. moet weeten / dat men hier van de menschen even sodanige Markt houd / als by ons van de beesten. den Koning.

Niet weinige sijn'er onder ons / dewelke wanen dat hier de Ouders hun Kinderen, de Mannen haer Vrouwen, of den eenen Broeder den ander verkoopt. De geene / welke van dusdanige gedagten zijn / bedriegen hun selfs; want dit noit en gebeurd dan uit noodsakelijkheid, en om deese of geene misdaed; doch de meeste Slaven die tot ons werden gebragt / sijn menschen die in den Oorlog sijn gevangen / en die door de Overwinnaers, als hun Buit sijnde / werden verkogt. Waen van eenige, wegens het handelen van Slaven, wederspro- ken.

Wanneer deese Slaven aen Fida koomen / werdense alle by den ander in een Tronk of Gevangenhuis geset; en als wy deselve sullen gaen koopen / werdense op een groot Plein by een gebragt; waer datse van onse Chirurgijns, welkers werk dit is / op het aldernauwkeurigste werden besigtigt en betast, tot het alderminste lid dat sy aen hun lighaem hebben / en dat Moeder-naekt, so wel Vrouwen als Mannen, sonder eenig onderscheid, of schijn van de minste schaemte. De geene nu / die voor goed gekeurd werden / steld men aen een kant; en de andere / aen welke men eenig mangel of gebrek bespeurd / werden uitgeschooten / en onder de Gebrekkige, of Makrons, so als wyse hier noemen / gereekend; te weeten / die boven de vijfendertig jaren oud zijn / of die aen armen, beenen, handen of voeten sijn verminkt; De Slaven nauwkeurig besigtigt en betast. Wat Makrons, of

onleverbare Slaven zijn.

ook die een tand quijt zijn; die grijse hairen, of vliesen op de oogen hebben; alle de geene die met Venus-siekte sijn besmet/ en veelderhande qualen meer; waer doorse voor Makrons werden te boek gesteld.

Brandmerken der Slaven;

Deese Gebrekkige of Verminkte dan / als ik gesegt heb / uitgeschooten sijnde / werd het overige getal opgeteld en aengeteekend, wie deselve heeft geleeverd. Ondertusschen legt'er al een Brandmerk, sijnde het wapen of naem van de Maetschappy, in 't vier, om al de geene / die wy voor goed hebben uitgekoosen / daer meede op de borst te merken.

en waerom sulks werd gedaen.

Dit geschied / op dat wy deselve uit de Slaven der Engelschen, Franschen, of wie het sijn mag / en die meede in 't selve Gevangenhuis sitten / souden konnen onderkennen; want sy hebben de hare meede met hun Teeken gemerkt. Ook geschied dit merken, op dat de Swarten onse goede Slaven niet tegens andere slegte (daerse anders een fraei handje van hebben) souden koomen te verruilen.

Deese Handeling, geloof ik / komt U E. wat wreed en half barbarisch te vooren; doch vermits het uit noodsakelijkheid geschied / so moet het'er so mee doorgaen; doch echter dragen wy so veel mogelijke sorg, datse niet te hard werden gebrand, voornamentlijk de Vrouwlieden, die doch altoos wat teerder vallen.

Over 't koop maken van deese Slaven houden wy ons selden lang op; want deselve hebben hun gesette prijs, en de Vrouwen een vierde of vijfde deel beeter koop als de Mannen. De questie, die wy met de Meesters der selver Slaven souden konnen hebben / mogt hier in bestaen / dat wy haer sodanige Koopmanschappen, als sy quamen te eischen / niet en wilden geeven / voornamentlijk Boesies, ('t welk ik meermalen gesegt heb het geld van dit Land te zijn) waer op sy seer sijn geset; doch wy maken hier ontrent een verdeeling, om het eene goed nevens het ander af te setten; behalven noch dat de Slaven, die in Boesies werden betaeld / onse Maetschappy de helft meerder als van andere goederen komen te kosten: De prijs van een Slaef of Slavin is gemeenlijk ..... gulden.

Man-

Wanneer wy nu met de Eigenaers van de Slaven over een syn gekoomen / so werden deselve weeder in 't Gevangenhuis gebragt / waer datse voortaen op onse reckening en kosten blyven; doch met twee stuivers daegs kan men een Slaef onderhouden / maer dan sittense / als de Misdadigers by ons / op water en brood; derhalven wy / en ook om de kosten voor te koomen / deselve by de eerste geleegentheid aen boord van onse Scheepen laten brengen; doch bevoorens neemen hun Meesters haer alles af / watse om en aen hebben; dies sy so naekt, als hare Moeder hun gebaerd heeft / aen boord verschynen / en so wel Vrouwen als Mannen voortaen ook so blyven; ten sy de Schippers bermhartig genoeg waren (gelyk meesten tyds gebeurd) om haer iets te geeven / waer meede sy haer Schamelheid mogten bedekken.

De Slaven werden met weinig kosten in de Gevangenhuisen onderhouden.

Werden geheel naekt na de Scheepen gevoerd.

U.E. soude sig verwonderen over 't leeven van deese Slaven binnen Scheepsboord; want schoon der selver getal somtyds ses a sevenhonderd stuks beloopt / so gaet / door de goede bestiering van onse Schippers, alles so gereegeld toe / dat het ongelooflyk schynt; en hier in overtreft ons volk alle andere Europianen; want daer het op een Fransch, Portugeesch en Engelsch Slave-schip altoos even morssig / vuil en stinkend is / daer syn in tegendeel onse Scheepen meest altyd even rein en sindelyk.

Geregeld huishouden onder de Slaven binnen Scheepsboord.

Driemael daegs werden de Slaven gespyst met reedelyke goede kost, en beeter als sy in haer eigen Land hebben gehad. Haerlieder slaepplaets is in tween verdeeld / Mans en Vrouwen yder bysonder. Hier leggense so digt by een / als de Hannekens die met de Veerman van Hasselt tot ons overkoomen / en een yder Varkens-vragt, namentlyk een Schelling, betalen.

Somtyds hebben wy met een deel Slaven, uit seeker Landschap, wat ver van Strand geleegen / niet weinig te doen; want deese onnoosele Duivels maken malkander wys / dat wy haer om geen andere reeden koopen en vervoeren, als om haer wel ter deegen te mesten, en namaels voor een lekker beetje op te knappen.

Inbeelding van sommige Slaven, als dat wy hen vervoeren om op te eeten;

Wanneer het ongeluk nu wil / dat'er veele van dit slag

en opstand deswegens. van Slaven t'Scheep zijn / so stemmen deselve te samen / en maken de overige Slaven meede op / om het Schip af te loopen / de Europianen om hals te brengen / en het Schip teegens 't Strand te setten / en sig daer door te bevrijden, om ons niet / so sy wanen, ten spijse te verstrekken.

Den Schrijver is het tot twemalen overkoomen. Dit ongeluk is my tweemael te beurt gevallen; de eerste reis seer ongelukkig, sonder eenige gedagten; doch 't selve wierd noch tijdelijk gestut; en na dat ik / neevens den Schipper, den Aenvoerder hier van door de kop had laten schieten / geraekte alles weer in rust.

Doch de tweedemael ging het met een ander Schip vry heviger toe / en dat meest door onvoorsigtigheid van onsen Schipper, die / een Anker van een vertrokken Engelsch Schip gevist hebbende / het selve in 't Hok, daer de Man-slaven sliepen / had gelegt; die / sonder ymands kennis / een Hamer hadden weeten te krijgen / waer meede sy binnen een korten tijd al hunne Boeijens op het Anker in stukken hadden geslagen / en daer op sig na bovenen begeeven / en ons volk aentasten / waer vanser eenige seer swaer quamen te Grieven; en sy souden het Schip ook seekerlijk hebben vermeesterd / byaldien'er ter dier tijd / tot ons groot geluk, niet noch twee Scheepen naest ons hadden geleegen / namentlijk een Engelsch en Franschman; die / bemerkende door het afschieten van een Stuk Kanon, dat'er onraed was / ons aenstonds met Chaloupen en Bootsvolk te hulp quamen / en de Slaven wederom na beneeden dreeven; doch eer het noch tot stilstand quam / geraekten'er een stuk of twintig van de hare om hals.

De Portugeesche Landaert is het so wel niet gelukt; want binnen de tijd van vier jaren sijnse op dusdanige manier drie Scheepen quijt geraekt.

Dit sal / mijnes achtens / genoeg van den Slavenhandel gesegt zijn; derhalven sal ik my weeder tot mijne voorige Stof begeeven / namentlijk om van den Fidasen Koning te spreeken.

Den Fidasen Koning Van deselve staet ons onder anderen noch te seggen / dat hy van sijne Onderdanen als een halve God werd geëerd

en

en gevreesd. Yder, hoog en laeg, van wat Staet hy ook syn mag, legt, als U E. bereeds hebt gehoord, in syn tegenwoordigheid geknield, of op den buik; en wanneerse hem 's morgens gaen begroeten; so werpense sig eerst voor de Poort van 's Konings Huis ter needer; kussen de aerde driemael na den ander, en onder 't klappen in de handen mompelen sy iets binnens monds, om den Koning als aen te bidden. Dit gedaen synde, kruipense op handen en voeten na binnen, waer datse geseide eerbiedigheid noch eens herhalen.

als een halve God van de sijne geeerd.

Tegenwoordig synde is hy haer so ontsaggelijk, dat hyse met een woord kan doen zidderen en beeven; doch so dra synse niet van hem van daen, of het is haer vergeeten, sig met het geene hy bevoolen heeft weinig kreunende, alsoo sy hem altoos met een leugen of twee weeten te paepen.

Hun onderdanigheid in 't groeten van den Koning.

Den Koning is altoos met seer fraeije Kleederen van Sijde, met Goud en Silver doorwerkte Stof, opgeschikt; doch voornamentlyk als hy de Europianen gaet besoeken, 't geen hy kan doen sonder door ymand van buiten gesien te zyn; gemerkt al de Wooningen der Europianen rondom syn Hof (als 't so genaemt mag werden) staen gebouwd.

's Konings kleeding op hun wijs heel rijkelijk.

Onse Logie alhier, die den Koning voor my deed bouwen, is vry groot; synde voorsien met drie Pakhuisen, en seven Kamers; een fraei Plein van binnen, en rondom 't selve een overdekte Gaeldery. Maer de Wooningen der overige Europianen syn seer slegt en ongeriefsyk.

Logie der Hollanders aen Fida.

Deeses Konings Kinderen zyn, buiten de kleine binnens huis, maer vier in 't getal, namentlyk drie Soonen met een Dochter.

's Konings Kinderen.

Alle vier synse seer welgemaekte menschen, voornamentlyk de oudste Soon, die so een fraeijen Swart is, als ik van al myn leven eenen heb gesien; doch 't is jammer, dat in so een schoon lighaem so een schelmse ziel huisvest. Volgens Geboorte en Erfregt, sou hy syn Vader in 't Rijk moeten volgen; doch men mag hoopen, datse hem voorby sullen gaen; want hy is so bedrieglijk en schelmachtig, dat het geheele Land van hem moet lyden.

Den oudsten Soon is een welgemaekte Neger, doch schelmagtig.

Doet een ygelijk beroven.

Op alle weegen heeft hy sijn volk, om de menschen hare goederen te laten Roven, so wel van Blanken als Swarten; en wat meer is / hy en verschoont den Koning sijn Vader selfs niet.

Hy heeft regt der Uilen aert, die niet uitvliegen dan by nagt; want hy komt over dag noit uit den huis / maer wel des avonds; als wanneer ik verscheidemael de eer van sijn besoek heb gehad.

Dat hy by dag noit uit den huis gaet / geschied eensdeels uit grootshertigheid, om van 't Gemeen niet besien te werden; en ten anderen ook / om somtijds niet genoodsackt te zijn / voor sijn Vader te verschijnen.

Inborst van des Konings tweede Soon.

De tweede Soon des Konings aert seer wel na den Vader, vermits hy den selven in lieftalligheid van ommegang niet behoefd toe te geeven; derhalven ook van nu af de meeste Grooten hun Hof by hem maken / en den selven aenkleeven; waerom ik ook niet en twijffel / of het Land sal na 's Konings overlijden in een volle vlam van Oorlog gesteld werden; want de meeste sullen den jongsten Soon op den Throon socken te vestigen; waer tegens de oudste, met buiten-of binnenlandsche Magten versterkt / sig sal aenkanten; en hier meede sullen de Europianen, sose ter dier tijd van eenige magt zijn / sig meede moeten moeijen / en wijslijk doen / sose de jongste toevallen / gelijk met den tegenwoordigen Koning ook is geschied; die / een minder Soon sijnde / ter wille van sijn goedaerdigheid, door de Hollanders, Franssen en Portugeezen, met geweld in 't Rijk is gesteld; werdende sijn oudste Broeder, door hun toedoen, daer uit gehouden / en ten Lande uitgejaegt. Dit is ook wel de voornaemste reeden, dat hy noch huiden ten dage so veel hert voor de genoemde Europianen heeft.

Die den Vader wel in't Rijk mogt opvolgen; gelijk met den tegenwoordigen Koning is gebeurd.

Quade gewoontens der Fidase op het afsterven van hun Koning.

Ik mag met eenen hier niet voorby gaen / sonder de quade gewoontens deeser Landaert op het afsterven van hun Koning te toonen; want sijn dood is niet so haest rugtbaer / of een ygelijk valt als uitgelaten op sijns naestens goed aen; steelen en roven so veel / alsse immers konnen magtig werden / en dat in 't openbaer, voor de geheele weereld, sonder daer

over

over te moogen werden gestraft; even of met het afsterven van den Koning, ook te gelijk alle regt en billijkheid was verstorven.

Dit Roven duerd so lang / tot dat'er een nieuwen Koning is bevestigt / die het geseide by een openbare afkondiging doet verbieden / en 't geen ook aenstonds met de uiterste gehoorsaemheid werd nagekoomen.

Indien de Opperhoofden het over 't bevestigen van een nieuwen Koning niet eens konnen werden / so sullense doch / om deese wanorder te doen ophouden / het volk wijs maken / dat'er al een nieuwen Koning is / en als uit desselven naem laten sy de voorseide afkondiging geschieden.

Selden duerd het bevestigen van een nieuwen Koning lang / want so haest verneemt den oudsten Soon sijns Vaders dood niet / of hy maekt sig aenstonds met sijn vrienden op / om van het Hof en Wijven des Konings meester te werden; en wanneer hem dit gelukt / so heeft hy weinig meer te dugten; wijl het Gemeen niet ligt sal toestaen / dat sodanig een weder werd verdreeven; gelijkende dit wel een weinig naer den Trek, die Absolon aen sijn Vader David speelde. De Soon die sig meester van't Hof en sijns Vaders Wijven weet te maken, blijft gemeenlijk Koning.

Om dit voor te koomen / sullen de geene / die de jongste Soon tot Koning begeeren / wel sorg dragen / dat hy altoos byderhand is / om hem voor den ander in 't besit van't Hof te stellen.

't Sal UE. noch wel te vooren staen / dat ik UE. kennis hebbe gegeeven van 't groot getal Wijven des Konings; deselve werden somtijds van hem gebruikt / om door haer sijn bevel en straffen ontrent de geene die iets heeft misdaen / te doen uitvoeren; en dat eenlijk maer met een honderd of vier na sodanig een sijn Wooning te senden / om'er alles wat'er in is uit / en het Huis onder de voet te halen; want terwijl niemand 's Konings Wijven, op verbeurte van 't leeven, mag aenraken / so konnen deselve 't bevel van den Koning sonder eenige verhindering uitvoeren.

Even voor mijn aenkomst tot Fida viel hier ontrent iets aerdigs te vooren / dat ik niet nalaten kan UE. meede te deelen. Een Neger van mijn kennis / en die my by ver-

volg

volg van tijd groote diensten heeft gedaen / wierd onder de hand gewaerschouwd / dat men hem by den Koning had beschuldigd / van seekere misdaed begaen te hebben; en dat 'er derhalven ook al bevel gegeeven was / om sijn Huis te plonderen / en onder de voet te halen; hem dan geen tijd overgelaten sijnde / om sig by den Koning te gaen verontschuldigen / neemt een besluit (om dat hy een regtvaerdige saek voor had) om in plaets / als na gewoonte / te gaen vlugten en sijn huis en goed ten besten te geeven / in het selve te blijven / en 's Konings Wijven af te wagten; die ook niet lang achter bleeven / en hem daer teegens vermoeden vindende / gebooden dat hy aenstonds sou hebben te vertrekken, en haer niet hinderlijk zijn; doch in plaets dat hy soude gehoorsamen, so had hy ontrent tweeduisend pond Bospolver nevens hem staen; 't geen hy haer toonde / en met sware vervloekingen dreigde / byaldien sy nader quamen / het selve te sullen aensteeken / om alsó gesamentlijk met een warmen aers ten hemel te varen. Dit stond hun gantschelijk niet aen; en vreesende / dat hy sijn dreigementen werkstellig mogt maken / namen in aller yl de vlugt na den Koning, om den selven verhael van hun wedervaren te doen; doch hier in wierden se door deese Neger voorgekomen / om dat die eerder by den Koning was als sy; en hy wist sig by den selven so wel te verontschuldigen, en so veel reedenen van sijn onnooselheid by te brengen / dat den Koning hem vry verklaerde, en dus wierd hy met een Abelheid uit dit blijkelijk gevaer noch verlost.

Al genoeg van deese stoffe, die ik wel ligtelijk had overgeslagen; sal dienvolgende tot mijn belofte koomen / te weeten / om van den Godsdienst der Fidase te spreeken.

Hier vooren heb ik U E. getoond / dat de meeste misdaden, die aen Fida werden begaen / door geld aen den Koning of sijn voornaemsten te geven / werden goed gemaekt. Het vervolg sal U E. doen sien / dat hun Godsdienst daerom ook maer eenlijk schijnt ingesteld te zijn.

Godsdienst der Fidase, Ontrent haer Godsdienst sijnse so afgrijslijk bygelovig, dat ik noch van geen Landaert op den gantschen Aerdbodem gehoord

hoord heb / die men in deese saek by haer sou moogen vergelijken. De oude Heidenen moogen met dertigduisend Afgoden pralen en pronken; doch ik verseeker U E., dat die van Fida sodanigen getal wel vier of meermalen souden uitleeveren.

en wonderlijke bygelovigheid.

Ik vroeg eens aen een Fidase Neger, die my wel 't beste van allen voorquam / en met wien ik ook vry mogt spreeken: (sijnde even den selven / van wien ik U E. het Geval met 's Konings Wijven heb verhaeld) Hoedanig sy hun Godsdienst daer te Land verrigten, en hoe groot het getal harer Goden wel was? Hier op kreeg ik al lagchende van hem tot antwoord: Dat hy sulks selfs niet en wist; en verseekerde, dat niemand in het geheele Land my daer een net berigt van sou konnen geeven; want, mijn selven aengaende, voer hy voort / ik heb 'er een groot getal, en so vermeen ik dat het met andere ook is gesteld? En wanneer ik seide: Dat'er geen meer dan drie Goden van haer Land aen my bekend waren, en versogt, hy wilde my van de overige meede eenige opening doen? So gaf hy my het volgende berigt; te weeten: Dat het getal der Goden van dat Land oneindelijk en niet te noemen was. Want, seide hy / byaldien iemand uit ons iets van aengeleegentheid ter hand wil neemen, so soekt hy eerst een God, om sijn voorgenoomene saek wel te doen gelukken; en, met dit voorneemen uit den huis gaende, sal hy het eerste dat hy in den weg vind, of waer op sijn oog komt te vallen, 't sy een Hond, Kat, of eenig ander slegt Schepsel, voor sijn God aenneemen; ook wel iets dat noit een dierlijk leeven ontfangen heeft; als een Steen, Hout, of wat het ook soude moogen zijn. Deese aengenoomene saek werd aenstonds met een weinig Offerhande vereerd; met belofte, byaldien het ons voorneemen wel doet gelukken, dat wy het voortaen altoos voor een God sullen houden en eeren. Is 't nu dat ons voorneemen wel komt te gelukken, so hebben wy een nieuwen en helpenden God gevonden, en die dan dagelijks met eenige Offerhanden werd vereerd. Doch valt het qualijk uit, so werd deesen nieuwen God, als tot geenig ding nut sijnde, weder verworpen, en keerd tot sijn voorige Stand of Waerdigheid, waer in wy het voor sijn Godheid hadden gevonden. Op deese wijs, voer hy wyders voort te

't Getal der Afgoden aen Fida is oneindig; en aerdig door een uit de hare verklaerd;

ſeggen / maken en breeken wy dagelijks onſe Goden, en ſijn derhalven Meeſters en Uitvinders van het geene wy met Offerhanden vereeren. Deeſe manier van Godsdienſt en is niet nieuw in de weereld, en de menſchen van den eerſten tijd ſijn hier ook niet vreemd van geweeſt; doch hoe dit gevoelen tot die van Fida is overgewaeid, ſoude ik my niet derven vermeeten te ſeggen.

die hier van een ander denkbeeld had als ſijn Landsgenooten,

Ik had groot vermaek om deeſen Neger op ſodanigen wijs van ſijn Lands-Goden te hooren redeneeren; doch een wijl tijds met hem hebbende verkeerd / bemerkte ik / dat hy met de Goden van ſijn Land in 't heimelijk de ſpot dreef; want hebbende in ſijn jonkheid by de Franſchen gewoond / welkers Tael hy ook grondig verſtond en ſprak / ſo had hy van deſelve de beginſelen van den Chriſtelijken Godsdienſt geleerd / en een goed of reedelijk begrip van den waren God, en hoe men denſelven moeſt dienen, gekreegen; wien dat hy ook / en niet ſijn Lands-Goden, de beſtiering van al dat geſchapen was / toeſchreef; en daerom bekreunde hy ſig met de Goden van ſijn Land ook niet / als uit welſtaenshalven, en tot vergenoeging van ſijn Vrienden, aen wien hy ſijn gedagten niet derfde openbaren; vreeſende (gelijk ook ſeekerlijk waer ſou geweeſt zijn) daer door in eenig ongemak te moogen geraken; want hoe goed ſijn Geloof ook mogt zijn / ſo en was het ſelve doch niet magtig genoeg / hem te beweegen / om ter wille van dat goede Geloof eenige ſchade aen ſijn Goederen te lijden. Dies men met regt wel mag ſeggen en uitroepen: O wat een ſwak geloove?

doch het hert niet heeft, van ſig opentlijk te verklaren; en reedenen waerom.

De Fidaſe hebben een goed denkbeeld van God, doch bidden hun niet aen; en waerom.

't Is wel waer / dat ſijn Landsgenooten ook eenige verbeelding van den waren en leevenden God hebben / en hem ook deeſe hoedanigheid toeſchrijven / als dat hy almagtig, overal-tegenwoordig, en een Schepper van dit groote Gevaert, en al het Gewrogte is / en derhalven ook ſeer verre boven hunne Afgoden verheeven; doch echter biddenſe hem niet aen / noch doen God oit eenige Offerhanden; en hier van geevenſe de volgende reeden: God, ſeggenſe / is te verheeven en te groot, als dat hy ſig met ſo een geringe ſaek, als de weereld of den menſch, ſou ophouden en bemoeijen; waerom hy ook de Regeering van dien aen haerlieder Afgoden heeft overgegeeven,

geeven, tot wien wy ons als de tweede, derde en vierde Persoonen van God, en wettelijke Regeerders moeten wenden. En hier op leven sy stilletjes en gerustelijk heenen.

Hunne voorname Goden, en dewelke by het geheele Land daer voor bekend staen/sijn maer driederlei/ als eerstelijk seeker slag van Slangen, die in haer Godendom de eerste en eerlijkste plaets bekleeden. Bloemerharten / mogt den Heere Bekker nu noch eens opsien / hoe sou hy sig kittelen/ wanneer hy gewaer wierd het tegenstrijdig gevoelen van Adams nakomelingen; want daer wy den Slang voor onsen eersten en grootsten vyand, als een verleider des menschelijken Geslagts, aensien / daer houden die van Fida in tegendeel hem voor haer grootste goed en geluksaligheid. Doch dit in 't voorby gaen/ of als in een Parenthesis. Drie voorname Goden aen Fida, als eerst den Slang.

Haer Goden in den tweeden Rang sijn eenige uitsteekende hooge Boomen, waer aen Vrouw Natura haer Meesterstuk schijnt getoond te hebben. ten tweeden eenige Boomen,

Ten derden hebbense in 't getal harer Goden (doch als de minste van de Gebroeders sijnde) meede geplaetst de Zee. en ten derden de Zee. Deese drie genoemde sijn hun openbare en algemeene Goden, en werden het geheele Land door ook daer voor gehouden en aengebeeden. Een yder van deselve heeft/ volgens hun dwase meening, sijn bysondere opsigt en verrigting/ even als de Amptenaren onder een Koning, Vorst, of Prins; evenwel noch met dit onderscheid / dat de Zee en Boomen sig met het geene den Slang toevertrouwd is/ niet moogen bemoeijen / maer den selven in tegendeel wel over het hare; om/indien sy somtijds wat te lui wierden bevonden/ daer ontrent een andere en beetere voorsiening te doen.

Den Slang roepen sy aen in tijden van reegen en droogte, in een onvrugtbaren tijd, bestiering van 't Land, bewaring van hun Vee, en met een woord gesegt (buiten de halve en nieuwgebakken Goodjes) in alle hare nooden en swarigheeden. Den Slang is de voornaemste.

Seer groote Offerhanden werden hem ook altoos daerom gedaen; voornamentlijk van den Koning, die op verscheide tijden/ door aenporring van de Offerpapen, en door sijne/ Krijgt groote Offerhanden,

en van geseide Papen opgemaeckte Grooten, rijkelijke Offerhanden na het Slangenhuis moet senden. Doch ik meene dat deese schelmse Papen alle die Offerhanden selfs na sig sleepen / en'er hun meede vroolijk maken.

Waer in het bestaet. De Offerhande bestaet gemeenlijk in geld, eenige stukken Sijde, of andere Stoffen; alderhande Europische en Africaense Waren, mitsgaders alderlei Vee, nevens goed eeten en drinken.

Den Koning werd het moede. Deese gaven vorderense den Koning somtijds so veelmalen af / dat hy het wel moede werd / om iets te geven / en'er los den brui van heeft.

Voorbeeld hier van. Gelijk het eens in mijn tegenwoordigheid quam te gebeuren; want wanneer ik den Koning op seekere tijd geheel verstoord vond / bleef ik in geen gebreeken / om de reeden hier van te vragen; die hy my ook sonder eenige bewimpeling verklaerde / met te seggen: Dat hy dit lopende jaer ongelijk meer Offerhanden, om een gelukkige Oogst te erlangen, na het Slangenhuis had gesonden, als na ouder gewoonte; en dat deesen sijn Onderkoning, wijsende op den versoeker, hem weder om een nieuwe aen was, of hem, uit de naem van de Papen, anders met een onvrugtbaer jaer dreigde? Seggende wijders: Dat hy niet van meening was, om van dit jaer eenige Offerhande meer te doen: wilde de Slang geen goeden Oogst verleenen, hy kon het laten; want, seide hy / ik sal'er doch geen schade by komen te lijden; gemerkt mijn Koorn op het veld bereeds al voor het meerendeel is verrot, of bedorven?

Ik moest lagchen / dat den Koning noch tot een Gift te doen / wel sou hebben konnen besluiten / indien'er eenig voordeel voor hem had in gestooken; doch het simpelijk ten besten van een ander te geeven / daer stond hem de muts niet na; en derhalven was den versoeker genoodsaekt onverrigter saken wederom te keeren / 't geen hem / en ook de Papen, die'er al staet op gemaekt hadden / wonder sober geviel.

'T Huis van haer voornaemste God. Het Slangenhuis, waer van ik so even heb gewaegt / is ontrent twee mijlen van 's Konings Dorp geleegen / en gebouwd onder een schoonen hoogen Boom. Hier in / seg-

gense /

genſe / onthoud ſig de opperſte en grootſte van alle de Slangen, en even als de Grootvader van alle andere ſijnde. Hy ſou ontrent ſo dik van lijf ſijn als een menſch, en lang na evenmatigheid.

Hy moet ook al een goeden ouderdom hebben; want ſy geeven voor / datſe hem voor een meenigte van jaren hebben gevonden / wanneer hy om de godloosheid van de menſchen uit een ander Land tot haer was overgekoomen / waer over ſy ook ſeer verblijd waren geweeſt / en deeſen nieuwen en grooten God met veel teekenen van eer en grootagting verwelkomden / en met / of op een Kleed van Sijde, van daer na het Slangenhuis, waer dat hy tegenwoordig noch is / bragten. Is uit een ander Land tot haer overgekomen.

Deeſen ſchelmſen Slang moet deſelve fratſen in ſijn gat gehad hebben / als de Goden der oude Heidenen, die ſomtijds meede wel om een lugje / en tot andere volkeren konden overloopen / en daerom ſomtijds benoodigd waren om deſelve / en hun geheele Godheid, vaſt te binden; en hier op hebben die arme Duivels, van derwaerds deeſe Slang was koomen loopen / vermoedelijk niet gedagt / anders ſouden ſy 't ſelve na alle gedagten wel voorgekoomen zijn. Maer wat heb ik nu op te houden met gedagten te maken / daer ik wel weeſentlijker ſaken heb af te handelen.

Voor deeſen hadden de Koningen van Fida een gewoonte / om een jaerlijkſe Bedevaerd na dit Slangenhuis te doen / 't geen met een groote Pragt en Prael, en noch grooter Geſchenken, wierd volbragt; want niet alleen dat den Koning ſeer rijkelijke gaven opofferde, maer noch daerenboven aen alle ſijn Grooten, die hem begeleiden / groote Vereeringen omdeelden; waerom ſodanigen Bedevaerd hem ook op eenige duiſenden quam te ſtaen. In voorige tijden deeden de Fidaſe Koningen Bedevaerden na het Slangenhuis.

Doch deeſen tegenwoordigen Koning heeft het ſelve afgeſchaft / en is'er ook in eenige jaren niet geweeſt. Sijn laetſte Togt die hy derwaerds heeft gedaen / was hy (ſo my verhaeld is) verſeld met een Franſch Kapitein, met name Monſr. Ducas, die ſot genoeg ſou geweeſt zijn / om ten ſpot van alle Europianen, ſig ſelven met Tijgersvellen, en

andere bruijery te kleeden / en dus den Koning na het Slangenhuis te geleiden / en den selven als te ondersteunen in sijn Afgodendienst; 't welk (so het waer is) immers so arg is geweest / als van Naaman den Assyriër, die sijn Koning in den Tempel van Rimmon ondersteunde; want den deesen / schoon maer nieuwelings bekeerd, een Heidensch Meester ten Koning hebbende / en die midden in het Heidendom stak / echter / om sulks te doen / noch verlof van den Propheet en Man Gods, had versogt. Doch dit is weeder een afwijking, die misschien so wel sluit / als een Tang op een Varken.

Waerom door den tegenwoordigen Koning afgeschaft.

Den Koning dan / so als ik gesegt heb / doet deese Bedevaerd niet meer in persoon, maer laet het selve door eenige van sijn Wijven verrigten; 't welk hem op verre na so veel niet en komt te kosten / en dit / geloof ik / is ook de eenigste reeden / waerom hy het achterweegen laet.

Inkomen des Konings van den Slangendienst.

Maer heeft den Koning met den Slangendienst swaere onkosten; 't geen hy uit / of van dien selven dienst trekt / is meede niet gering. Jaerlijks / wanneer de Mais, of kleine Milhio is gezaeid / tot dat deselve de hoogte van een Man heeft / gaet 's Konings en der Papen ploeg dapper aen / vermits de menschen (altoos die niet langer sien als hun neus lang is) alsdan wanen, en sig inbeelden, dat in die geheele tusschentijd de Slang of Slangen des avonds en den geheelen nagt hun werk maken / om alle jonge Dochters, die hem of haer behagen / op te vangen / en dol doen werden; waer door de Ouders of Vrienden benoodsaekt zijn / om deese Dochters na een Huis, voordagtelijk hier toe gebouwd / te laten brengen / waer datse eenige maenden moeten blijven / om / so het voorgeeven is / van hun dolheid geneesen te werden; onderwijl moeten de Vrienden haer van alle noodsakelijk onderhoud versorgen / en dat wel so rijkelijk / dat'er de Papen meede van konnen bestaen.

Waer het selve in bestaet.

De bestemde tijd van hun Gevangenis over sijnde / en datse van 't geene sy noit onderheevig sijn geweest / geneesen zijn / so krijgense verlof om weeder uit te moogen gaen / maer moeten bevoorens de kosten van hare geneesing

ſing en bewaring betalen / 't welk gerigt is / al na der ſelver Vrienden het konnen doen / en beloopt door malkander ontrent de vijftig gulden voor yder Dochter; en 't getal der Dochters, die 's jaerlijks werden opgevangen / bedragen eenige duiſenden; vermits yder voornaem Dorp een afgeſonderd Huis tot het ſelve heeft / en de ſommige die wat groot zijn / wel twee en drie.

Al het geld dat hier van komt / heeft de naem dat het voor de Papen is / om in den Dienſt harer Goden gebruikt te werden; en alhoewel ik niet en twijffel / of de Papen hebben daer van meede haer deel / ſo ben ik doch daerenboven verſeekerd / dat'er den Koning meede niet qualijk by vaerd; maer dat hy'er van 's gelijken goede geldſommen van trekt.

De eerſtemael dat ik om te Handelen aen Fida quam / wierd my voor vaſt verſeekerd / dat ſo haeſt een Dochter door den Slang wierd aengeraekt / dat ſy onvermijdelijk dol moeſt werden; doch echter was het ſelve maer een Heilige of Godsdienſtige dolheid Even ſodanig als voor deeſen van de Bachanten is verhaeld / of ook van de geene / uit wiens mond de Heilige God-ſpraken moeſten voortkoomen; alhoewel ik van ſulke heilige Dolligheid een weinig den brug ſou hebben; want waer dit goed by of ontrent komt / bedervenſe of bruijen het aen ſtukken / en bedrijven in plaets van Godsdienſtige werken, niet dan alderhande Duivels quaed; en ruſten niet / voor en al eer men haer ter plaetſe voorſchreven heeft gebragt. Hoedanig de jonge Dochters door de Slangen werden gevangen; en hun ingebeelde dolligheid.

Men wilde my in 't eerſt ook met kragt doen gelooven / dat een Slang de magt had om een Dochter uit den huis te halen / en met haer voort te gaen / ſchoon ſy in het ſelve Huis was opgeſloaten geweeſt. Dit ſtond ik haer ligtelijk toe / indien men de Dochter bevoorens met noodig gereedſchap, om de Slooten te openen / voorſag.

Ik gaf my ſelven geen ruſt / voor en al eer ik onderſogt had / hoedanig deeſe bedriegery in ſijn werk ging / doch ik ſou'er neit achter gekoomen zijn / en al mijn moeite had verlooren geweeſt / indien my den vooren gemelden Neger Verklaring over voorſeide bedriegery.

daer

daer ontrent niet te regt had geholpen. Den selven gaf my dies aengaende het volgende berigt; te weeten: Dat de Papen de jonge Dochters, of ook wel Vrouwen, (die noch noit van de Slang waren gemoeid geweest) waarnamen; diese dan door belofte, of indien dat niet mogt helpen, door scherpe dreigementen, so ver wisten te brengen, datse beloofden, om by de eerste geleegentheid hun wil te sullen volbrengen; 't welk daer in bestaet, om, alsse alleen op straet is, en de kans klaer siet, aen 't schreeuwen en tieren te gaen, even of haer de Slang vast heeft, en beveeld naer het Slangenhuis te gaen?

Eer haer ymand te hulp komt / is Signoor den Slang al voor den Satan, en 't Vrouwmensch is aen de Raserny overgegeeven / 't geen de Vrienden noodsaekt / om het bevel van den Slang op te volgen.

Voorsigtigheid der Papen, op dat haer schelmstuk niet mogt uitkomen.

Wanneer geseide Vrouwlieden wederom uit het Dol-of Gevangenhuis sullen gaen / so werd haer van de Papen scherpelijk verbooden / om niet te melden hoedanig het gevangen neemen van haer in sijn werk is gegaen; maer eenlijk daer by blijven / dat het door de Slang geschied. Hier werd dan noch tot een Slotreeden bygevoegd / dat de geene / die de geheimen van de Mis komt te openbaren / aenstonds sal werden verbrand. En in waerheid / sy sijn so wreed, en ook magtig genoeg / om hun dreigen (so wanneer een Vroumensch schuldig wierd bevonden) terstond met de daed te bevestigen.

Aerdig Geval hier outrent gebeurd.

Deesen Neger verhaelde my weegens 't geseide gevangen neemen een aerdig geval, 't geen tusschen hem en een sijner Wijven was voorgevallen; die sig / door aenporring der Papen, op een seekeren avond veinsde van haer sinnen beroofd te zijn; smijtende / als na ouder gewoonte / alles waerse by of ontrent kon koomen / aen stukken. Doch hy van de moord weetende / en van waer haer deese dolligheid was aengekomen / nam haer soetjes by der hand / even of hyse naer 't Slangenhuis wilde brengen; doch voor de Woonplaets der Brandenburgers gekoomen sijnde / (die ter dier tijd aen Fida waren om Slaven te Handelen) sluipt hy daer met haer in / en veild sijn Wijf aen gemelde Brandenburgers

burgers te koop. Doch wanneerse sag dat het ernst was/ so stond sy haest van hare gewaende dolligheid af; viel op hare knien / en bad hem om vergiffenis; met belofte / van sig naer deesen noit meer sodanig te sullen aenstellen; op welke belofte hy haer ook wederom vry liet/ en so was en bleef sy van hare Dolligheid en den Slang verlost/ en hy om haer wederom met geld los te koopen.

Dit was een stout bestaen van hem; want indien'er de Papen achter waren gekoomen/ so was hy genoegsaem lyveloos geweest.

By mijn aenweesen tot Fida had de Koning sijn Dochter meede van den Slang laten vangen; (ik mag / om het gevolg/ wel seggen / dat hy het had laten doen) liet haer na het Slangenhuis brengen / en ook eenigen tijd sitten; doch niet so lang als na ouder gewoonte; maer om harentwil gingen'er al de andere Dochters voor de gewoone tijd meede uit. 's Konings Dochter meede van den Slang aengedaen.

So haest den dag van hare verlossing gekoomen was / wierdse met groote Pragt en Prael voor den dag gehaeld / en voor het Hof van den Koning gedragen / en daer neevens de andere Dochters, die haer volgden/ ter needer geset. Sy was niet bekleed, maer naekt, uitgenoomen een sijde Charp die haer tusschen de beenen was doorgehaeld / en daerenboven ook behangen met een genoegsame last Conte de Terra en Agrie. Dit sijn twee Couralen, van welkers waerde ik meermalen heb gesprooken. Hare verlossing.

Terwijl sy hier was/ bedreesse alderhande sottigheeden, onder het speelen op veelderhande Speeltuigen, 't welk haer/ volgens het seggen der Negers, noch van hare dolligheid was overgebleeven; en noch des te meer / om dat men haer voor de gewoone tijd had uitgelaten. Pleegt veele sotternyen.

Terwijl sy op voorseide plaets sat / vergaderde byna het geheele Land (wel te verstaen die van eenig vermoogen waren) by den ander / en een ygelijk bragt sijn Geschenken meede / die haer wierden overgeleeverd / 't geen te samen een aensienlijke som bedroeg / vermits deese Offerhande wel een dag of vier na den ander duerde / om dat de meeste op Krijgt groote Geschenken.

den eersten dag niet hadden konnen koomen; so dat het met deese Dochter op een geheel andere manier in sijn werk ging; want daer de andere geld voor hare verlossing moesten geeven / daer kreeg deese een fraeije som toe.

Schoon de Negers deese bedriegery wel weeten, so dervense het, uit vrees voor de dood, niet openbaren.

Schoon dat'er eenige Negers zijn / die wel weeten / dat het voorseide maer loutere bedriegery is / so houdense sig doch / ter wille van den Koning, de Papen, en haer eigen veiligheid, hier ontrent t'eenemael onkundig / en gelaten haer / als offe alles voor opregte en suivere waerheid aenneemen; en het is haer ook te raden; want de geene / die sig hier tegens wilden aenkanten / souden hun selven in doods gevaer brengen.

Voorbeeld daer van, van den Schrijver selfs bygewoond.

Hier van heb ik een leevendig voorbeeld voor mijn eigen oogen gesien. De laetste reis dat ik aen Fida ben geweest / was'er een Neger van de Goud-Kust, doch aen Fida woonachtig / met name Kapitein Tam; die door sijn goed gedrag, en beleefden aert, door den Koning was bevorderd tot Kapitein en Tolk der Engelsche. Deese Neger, vreemd sijnde van den Godsdienst der Fidase, had een Wijf van dien Landaert, die sig op seekere tijd meede geliet Dol, en van den Slang gevangen te zijn; doch hy / in plaets van haer na het Slangenhuis te brengen / deedse wel fraeitjes in de Boeijen sluiten / 't geen deese Hex, gantsch in tegendeel van het vooren verhaelde Geval, sodanig verbitterde / datse haer Man heimelijk by de Papen deed aenklagen; die hem (als een Neger van de Goud-Kust sijnde / en die by gevolg in het stuk van Godsdienst niet met haer over een quam) in het openbaer niet wilden aendoen / maer die Schurken deeden hem onder de hand vergeeven; waer van hy wel niet met den eersten stierf / maer 't geen hem plotsselijk de spraek, en 't gebruik van al sijne leeden, benam; en derhalven een swaerder straf, dan met de dood.

In dusdanigen ellendigen staet heb ik hem op mijn vertrek gelaten / sonder te weeten / of hy naderhand is hersteld, of niet. Dies U E. mogt afmeeten / en hier uit sien / dat men sig in de geheele weereld, niet sonder groot gevaer, tegens de Geestelijkheid kan aenkanten.

Dit

Dit is voor so veel de argliſtigheid der Papen ontrent voorgemelde Dienſt belangd. Aengaende de agting en eerbiedigheid der Negers voor den Slang, die is so groot / dat byaldien een Neger den Slang maer ſimpelijk met een Stok aenraekte / of op een andere wijs eenig leed toebragt / so was den ſelven gewiſlijk om hals / en sou voor ſeeker ten viere werden gedoemd.

Agting der Negers voor den Slang, en ſtraf die den ſelven eenig leed doet.

Voor een geruime tijd van jaren / wanneer de Engelſche hier eerſt begonden te Handelen, viel'er een aenmerkenswaerdig, en te gelijk ook droevig Geval, voor. Want den Kapitein der Engelſche, nevens eenige van ſijn volk, en een deel Koopmanſchappen aen Land ſijnde gekoomen / vonden des nagts een Slang in haer Huis, die sy / ſonder veel omweegen te gebruiken / doodden; en / meenende een goed werk te hebben gedaen / so ſmeeten sy de Slang, ſonder eenig achterdenken / buiten de Deur weg / waer dat hy des morgens van de Negers wierd gevonden; die / navorſchende wie dit boos ſtuk (so sy het noemden) mogt hebben begaen / so vondenſe de Engelſche (die / ſonder gevraegd te worden / haer ſelven hier de eer van gaven) daer aen ſchuldig; 't geen het Gemeen ſodanig verbitterde / datſe met een groote woede op de Engelſche aenvielen / en haer alle dood ſloegen / en al de Koopmanſchappen met het geheele Huis verbrandden.

Voorbeeld hier van met de Engelſche.

Dit veroorſaekte ſodanigen ſchrik in dien Landaerd, datſe een geruimen tijd daer van daen bleeven / en elders hun Handel gingen doen; doch eindelijk wederom gekoomen ſijnde / so hadden de Negers voor een gebruik / om aen alle Europianen die daer quamen / eenige Slangen te vertoonen; met verſoek / vermits het hare Goden waren / dat men deſelve doch geen leed wilde doen; en so heeft men zeederd die tijd van ſodanigen ongeluk noit meer gehoord / en tegenwoordig koomen hier weinig Europianen, die van deeſe Slangendienſt bevoorens niet al ſijn verwittigd.

Ik sou noch ſeer twijfelen / byaldien een Europiaen tegenwoordig een Slang quam te dooden / of hy al beeter lot als gemelde Engelſche sou hebben; ten ware hy gelukkig ge-

genoeg was / om met den eersten by den Koning te konnen vlugten / en den selven te toonen / dat het by ongeluk was toegekoomen. In sodanigen geval sou het veelligt noch met een geldboete aen de Papen te geeven / om den gebleevenen God te versoenen / af te maken zijn ; alhoewel ik het'er echter niet gaerne op sou laten aenkoomen; want den gemeenen man, door de Papen aengeset / in so een geval tot een verwonderlijke woede uitbarst ; en derhalven is het verre 't best / hier ontrent met de meeste omsigtigheid des weerelds te werk te gaen.

Ander Voorbeeld met een Aquamboese Neger; doch werd gered.

By mijn tijd had een Aquamboese Neger een Slang op sijn Stok genoomen / en om dat hy hem met de handen niet dorfde aentasten / also buitens huis gedragen / sonder hem anders eenig leed te doen. Twee a drie Negers het selve siende / maekten aenstonds een Moordgeschrei, 't geen sy in tijden van brand, of andere ongeleegentheeden, gewoon sijn te doen / waer door se binnen korten tijd het geheele Land by den ander konnen vergaderen ; en tegenwoordig bragt het met'er haest ook een groote meenigte by een / alle met Knodsen, Swaerden, Assagaijen, en ander Geweer gewapend; en die het ook haest met deese Neger souden hebben uitgemaekt / ten ware den Koning, van sijn onnoosele misdaed verstandigd / hem niet tijdelijk door eenige sijner Grooten uit sijn gevaer hadde doen verlossen : en so wierd dit onweer, sonder eenige schade te veroorsaken / noch voorby gedreeven.

Veelheid van Slangen in de Wooningen der Europianen.

Door deese Voorbeelden werden wy weederhouden / om deese vervloekte Goden, of Duivelsche Serpenten, aen te doen/ niet tegenstaende ons deselve somwijlen dapper te plagen neemen ; vermits sy ons dagelijks, voornamentlijk by sterke Sonneschijn, (even of sy / als Schepselen der duisternis, dat heldere ligt niet konden verdragen) met vijf of ses te gelijk koomen besoeken; kruipende op Stoelen, Banken, Tafels, ja selfs op onse Bedden, en houden ons in den slaep geselschap; en indiense onder de Bedden op een goede plaets konnen koomen / en onse Bediendens wat te lui zijn / het Beddegoed om te halen / so konnen sy'er wel een dag of

agt

agt huis houden / ja selfs / gelijk gebeurd is / daer ter plaets hare Jongen werpen.

Wanneer mense dus door het huis gewaer werd / en men haer niet langer begeerd te dulden / so heeft men maer yemand van dat Land te roepen / de welke sijn God soetjes opbeurd / en buitens huis brengt. Maer sose in de Balken van de Huisen, (vermits deselve maer van eene verdieping zijn) of elders anders op een verheevene plaets sitten / so moet men al heel veel op het gemoed der Negers vermoogen / eer syse daer van daen sullen halen; en derhalven is men genoodsaekt haer daer te laten sitten / tot'er tijd sy van selfs koomen te vertrekken. Hoe mense quijd kan worden.

't Is my eens gebeurd / dat een Slang sig boven mijn Tafel, waer aen ik dagelijks moest spijsigen / quam te setten / en'er ontrent veertien dagen Stal hield; en schoon ik / opstaende / hem gemakkelijk kon bereiken / so was'er doch niet eenen Duivel, die hem van daer wilde neemen; doch dit wierd my naderhand rijkelijk beloond.

Wanneer ik op seekere tijd eenige Grooten van Fida aen mijn Tafel onthaelde / quamen wy van de Slangen te spreeken; en mijn oog vallende op den Quant die boven ons hoofd sat / seide ik: Dat ik van gedachten was, vermits den selven in veertien dagen tijds niets ter weereld had gepeuseld, dat hy eindelijk van honger soude moeten vergaen, indien hy by tijds sijn spillen niet quam te pakken? Doch eene van geseide Grooten, en het geene ook door de overige wierd bevestigd / voerde my te gemoed: Dat hy verseekerd was, dat den Slang, schoon ik sulks niet gewaer wierd, sijn deel wel uit de Schotelen wist te krijgen? Dit seggen hield ik in goeder geheugnis; want als ik daegs daer aen by den Koning quam / verhaelde ik hem in 't bysijn van die selve Grooten: Dat een van sijn Goden so vrypostig was geweest, en ongenoodigd de tijd van veertien dagen aen mijn Tafel had koomen spijsigen. Dat het derhalven ook niet meer dan billik was, dat men my daer voor betaelde; of anders sou ik genoodsaekt zijn, deesen stouten Gast te doen verhuisen? Den Koning, die in diergelijke geuren groot behagen schepte / seide hier op: Ik sou den Slang maer laten sitten, want hy Den Schrijver krijgt van den Koning voor het verdagt eeten van den Slang goede betaling.

sou sorg dragen, om so wel den Slang als my van genoegsaem voorraed te versorgen? En in waerheid/ ik was niet lang in mijn Wooning geweest/ of my wierd van weegen den Koning een braven vetten Os gebragt/ tot voldoening van het geene den Slang by my had verteerd.

Ik soude op so een manier alle de Goden van dat Land wel de kost hebben willen geeven; en ik denke/ dat ik'er ook niet veel by sou ingeschooten hebben.

Deese Afgodische Slangen konnen de menschen niet beschadigen.

Het best van allen is/ dat deese Afgodische Slangen de menschen geen leed en doen; want schoon men by ongeluk in den donker op haer treed/ en van deselve gestooken werd/ so is'er doch geen quaed ter weereld meede vermengd/ ja selfs niet meerder als de steek van een Duisendbeen. Daerenboven souden ons de Negers noch gaerne willen doen gelooven, dat het goed is van deese Slangen gebeeten of gestooken te werden/ also men naderhand daer door teegens het steeken van een giftige Slang verseekerd en bewaerd sou zijn; doch hier ontrent ben ik al wat ongeloovig, en sou het op haer seggen niet gaerne laten aenkoomen/ en wel te meer/ als ik in het vervolg heb bemerkt/ dat deese Goden tegens de Duivels, te weeten de giftige Slangen, niet bestandig en zijn; veel min souden sy ons voor der selver beet konnen bewaren.

Kampen der fenijnige met de Afgodische Slangen.

Wy hebben hier somtijds vermakelijke Kampen tusschen de Afgodische en giftige Slangen; (die in dit Land meede niet en ontbreeken) en dit Pluishairen komt/ so ik geloof/ by/ om dat de giftige Slangen, siende dat men de andere so veel eer aendoet/ daer door nijdig op deselve worden; want sy meenen dat haer die Eer so wel toekomt als de andere/ en dies te eerder/ om datse noch iets hebben/ te weeten vergift, waer meede sy sig in tijd van nood konnen beschermen, en waer van de andere onvoorsien zijn.

Deese reedenkaveling en overdenking by sig selven/ moet U E. weeten/ dat in voorige tijden/ wanneer de Beesten meede noch iets te seggen hadden/ is geschied; en hier van hebben deese giftige Slangen nu niet anders over behouden/ dan een onversoenbare vyandschap tegens de andere/

waerom

waerom sy ook / wanneerse deselve ontmoeten / aenstonds sullen aenpakken ; doch hier in koomense altoos te kort / en met reeden / om dat het immers al te slegt sou luiden / dat een God voor so een veragt Schepsel het Seil sou moeten strijken.

Doch ik kan U E. wel verseekeren / dat het haer daer niet van daen komt / want de fenijnige Slangen, die grooter als de andere zijn / en ook met kragtiger Geweer voorsien / souden deselve / sonder op hun Godheid veel agt te geeven / haest moffelen / indien sy niet met den eersten door een Legioen of twee van hare Aenbidders wierden ondersteund; die den anderen sijn stoutheid / van dat hy sig teegens een God dersd aenkanten / wel haest met de dood doen bekoopen. De Afgodische souden altijd te kort koomen , indiense van de Negers niet wierden ondersteund.

De eigentlijke gedaente der Slangen , die hier voor Goden werden gehouden / sijn gevlamd / als wit , geel en bruin door malkander geschakeerd. De grootste die ik hier gesien heb / is ontrent een vadem lang en een arm dik geweest. Desselven gedaente.

Deese Goodjes sijn wonderlijke Liefhebbers om een Rot tot haer ontbijt te moogen hebben. Meenigmalen heb ik haer met vermaek op de Rottejagt gesien ; maer alsse een Rot hebben gevangen / sijnse / om deselve na binnen te krijgen / een uer en langer beesig ; en men sou / haer aensiende / seggen / dat het onmogelijk was / datse een Rot souden door konnen krijgen / vermits sy so nauw van keel schijnen te zijn ; doch ik heb bemerkt / wanneer sy met hun Proi beesig waren / dat hun keel sig van langsamer hand uitsettede en wijder wierd. Sijn seer versot om een Rot op te knappen.

Indien een Slang ergens achter een Spar van 't Dak sit / en dat'er een Rot voorby komt / so kan hy deselve onmoogelijk krijgen / als sig so haest niet weetende los te maken ; en 't schijnd dat dit verbruide goed van Rotten sulks konnen sien en merken ; want meer dan honderdmael heb ik des avonds gesien / dat de Rotten dusdanigen Slang voorby liepen / en als de gek met hun schooren / 't geen deselve van ongeduld deed schreeuwen / en sig met alle ge-

weld

weld los maekten; doch dan wierd men daer ontrent niet eenen Rot meer gewaer.

De Fidase moogen geen quaed van den Slang hooren spreeken.

Indien men 't besoek der Fidase moede is / en dat men haer weg wil hebben / so heeft men niet anders te doen / als veragtelijk of qualijk van den Slang te spreeken; aenstonds sullense haer ooren toestoppen / en ten huise uit loopen; doch dit wil van een Europiaen, die wel met haer staet / wel gedaen zijn. Maer een Neger van een andere Kust sou / met dusdanig te handelen / sig selven in geen klein gevaer stellen.

Hoe sy sig gedragen wanneer'er een komt te sneuvelen.

Wanneer het komt te gebeuren / dat'er ergens brand ontstaet / en een Slang in 't vier quam te sneuvelen / so sal een ygelijk die dit hoord sijn ooren stoppen / en eenig geld geeven; willende hier meede te kennen geeven / dat het een te verschrikkelijken saek is om aen te hooren; en dit geld diend / om sig met den verbranden God te versoenen / van datse hem niet beeter hebben opgepast. En hier by geloovense noch / dat de Slang, schoon verbrand / wel haest weederom sal koomen / om sig aen de geene / die oorsaek van sijn dood geweest zijn / te wreeken.

Een Slang door een Varken ingeslokt, waer door een groote slagting onder de Varkens wierd aengesteld.

In 't jaer 1697. had mijn Confrater de Heer Nicolaes Poll (die ter dier tijd den Slavenhandel voor onse Maetschappy aen Fida waernam) het vermaek om een aerdig Schouwspel te sien aenregten. Een Varken van een Slang gestooken, en derhalven op den selven gebeeten sijnde / of ook wel dat hy op het Godenvleesch was belust; hoe het hier meede geleegen is / heeft men / wat moeite daer ook toe aengewend mogt werden / van het geseide Varken niet konnen verneemen; maer wel / dat hy Signoor den God by de lurven vattede / en met een hap of vier na sijn Maeg sond / sonder dat de Negers, die het van verre aensagen / tijdig genoeg konden koomen om hun God te verlossen; want het Varken had hem (veelligt honger hebbende) al vry wat gehaest. Hier had men nu het bruijen in de glasen. De Papen quamen 'er achter / en vielen aen den Koning klagtig; doch 't Varken kon sig niet verantwoorden / en het Feit lag daer; dies de Papen onreedelijk genoeg van den Koning begeerden /

dat

Pag. 168. II Deel.
Slagting onder de Varkens tot Fida, aangeregt over het opeeten van een afgodiſche Slang.

dat hy een Gebod van Persen en Meeden, dat is te seggen/ door het geheele Land, sou laten uitgaen / om het gantsche Varkelijke Geslagt uit te roeijen / en te verdelgen; sonder eens te overleggen / of het wel reedelijk was / dat men dus de onschuldige met de schuldige sou straffen.

's Konings Bevel wierd overal kenbaer gemaekt / doch toen had men het leeven eerst gaende. Van de eene kant sag men duisenden van Swarten met Swaerden en Stokken gereed / om 's Konings Gebod ter uitvoering te stellen; maer van de andere kant quam'er meede geen kleine meenigte met gelijk Geweer voorsien / en die eenige Varkens in eigendom hadden / gereed / om de onnooselheid van de hare te bepleiten; doch alles te vergeefs. De Slagting ging aen / en men vervolgde de Varkens tot in het duisenste gelid. Het geroep was niet anders / als: Sla dood, sla dood? 't Geen meenig honderd eerlijk Varken, welke te vooren een onberispelijk leeven hadden geleid / het leeven kostede. En voor seeker / men sou dien dag een einde van hun geheele Geslagt hebben gemaekt; ten ware den Koning, die van natuere niet bloedgierig is / (en door andere / die smaek in 't Varkensvleesch hadden / aengeset) sig niet met ontferming over deese arme Beesten had bewoogen gevonden; en derhalven deed hy aenstonds een Teegenbevel uitgaen / dat men met het Varke-dooden sou ophouden; met byvoeging: Daer was bereeds al genoeg onschuldig bloed vergooten. Men sou sorg dragen, dat hun God met een eerlijke Offerhande wierd versoend.

UE. kan oordeelen / of dit niet een blijde tijding voor het overschot der Varkens was / wanneer sy sig van so een sware vervolging sagen verlost; en derhalven hebben sy wel sorg gedragen / om sig in 't toekoomende so een last niet op den hals te halen.

Ik kon / wanneer ik de naeste reis aen Fida quam / door de vierde van dit Geslagt, wel bespeuren / dat'er in deese ontmoeting een groote Slagting onder haer moest sijn aengeregt geweest.

Dusdanige ongeregtigheid is men onder een eenhoofdige Regeering, en waer dat de Papen boven dien noch meester

zijn / onderworpen. Doch hou! soetjes wat, niet verder: dwingt u pen, en schrijft niet herder; want ik sou so doende wel van de Beesten tot de Menschen koomen / en derhalven is uitscheiden 't best.

Tot dus verre heb ik my eenlijk met de Fidase haer voornaemste God, of laet ik (aengemerkt der selver groot getal) liever Goden seggen / opgehouden; met de overige / als niet veel Bewind hebbende / sal ik het niet lang behoeven te maken.

De Bomen werden meede met Offerhanden vereerd, en aengebeeden;

De Boomen, welke de Goden van dit Land in den tweeden Rang zijn / so als ik bereeds al heb gesegt / werden alleenlijk maer aengebeeden en met Offerhanden vereerd in tijd van siekte, en voornamentlijk de Koorts, om den Lijder wederom te herstellen. Dit meenense sijn de Boomen wel so eigen als den Slang, alhoewel den selven meede niet vergeeten werd; want sy denken / so als het ook regt is / baed het niet, 't en sal ten minsten niet schaden; en so seudense geheel ligtelijk te beweegen zijn / om / als die van Atheenen, den onbekenden God te dienen / indienser sig maer iets goeds van mogten belooven.

Behalven dit hebbense noch andere middelen by der hand / om / volgens inbeelding, van de siektens verlost te werden; als 't Offeren aen verscheide jonge of mindere Goodjes; ook het slagten en eeten van een mensch, gelijk over een jaer of drie voor de siekte des Konings is geschied / en veel andere bruijeryen meer / die my hier te lang souden vallen alle aen te halen.

als meede de Zee.

De Zee krijgt meede haer deel / wanneer sy ontsteld is / en ons belet / om onse Goederen aen Land te krijgen / of ook wel als'er in langen tijd geen Scheepen sijn geweest / en dat sy naer deselve verlangen. In dusdanigen geleegentheid doense deselve groote Offerhanden, met allerhande slag van Koopmanschappen daer in te werpen; doch van dit slag van Offeren houden de Papen niet veel / om dat'er niet een brus voor haer over schiet.

Den voorigen Koning van Groot Ardra had eens een groote meenigte van so genaemde Offerhanden aen de Zee laten

doen;

doen; en wanneer hy van sijn volk verstond (want selfs mogt hy/ volgens hun Wet, de Zee niet sien) dat sulks niet en hielp / so wierd hy gantsch toornig / en verviel in deselve raserny van Xerxes, die de Zee met Roeden deed geesselen / om dat hy op deselve so ongelukkig was geweest.

Anders heb ik van deese beide Godheeden niet meer te seggen; daerom sullen wy / eer deesen Brief werd geeindigt / eens gaen besien / door wien den Godsdienst hier te Land werd verrigt.

'T Selve geschied van Mannen en Vrouwen te gelijk / en beide sijnse by de Negers in een wondere grootagting, ja sodanig / datse om geenige misdaed met de dood moogen werden gestraft; alhoewel den tegenwoordigen Koning deese Wet, met toestemming sijner Grooten, heeft overtreeden. Doch sulks geschiedde niet sonder groote oorsaek, en uit een dringende noodsakelijkheid; want een van die Schelmen had het / nevens 's Konings Broeder, (met wien hy 't hield) op 't Rijk en leeven van den Koning toegelegt; dies hy den selven deed ombrengen / en gaf hem sijn Broeder, dien hy meede in handen kreeg / ten geselschap meede. *De Fidasse Papen sijn in grootagting, en moogen niet ter dood werden gebragt.*

De Wijven die tot Priesterinnen werden verheeven / al was het maer een Slavin geweest / werden immers so seer ontsien als de Papen, en hun agting gaet noch so veel verder / om datse met de Eernaem van Gods Kinderen gaen pronken; en daer alle Wijven van dit Land hun Mans geheel Slaefachtig moeten dienen / daer voeren deese in tegendeel over deselve / en alle haer goederen, een volkoomen Gebied; leevende daer meede na hun eigen welgevallen en sinlijkheid; en daerenboven sijn de Mans gehouden / om haer sodanige eerbewijs te toonen / als sy te vooren van deselve hebben ontfangen; te weeten / om haer op de knien aen te spreeken / en te dienen. *De Priesterinnen werden immers so seer ontsien, en Gods Kinderen genaemt.*

Dies het hier regtschapen gaet / yder Duivel regeerd sijn maend, doch deese Karognes hebben de lange ses weeken; en om deese reeden sullen de verstandigste van haer so een Papin niet ten Wijf neemen / noch ligtelijk toestaen / dat ymand *Gebieden over haer Mannen en Goederen.*

uit de hare tot die Waerdigheid werd verheeven. Maer is 't, dat het echter komt voor te vallen, so mogen sy'er sig niet tegen stellen, of souden sig selven een sware verantwoording op den hals halen, en aengemerkt werden, als menschen die den gemeenen loop des Godsdiensts wilden stremmen.

Die van Fida hebben hunne verbeelding van de Hel, Duivel, en verschijningen van Geesten.

Tot besluit van haer Godsdienst, moet ik hier noch byvoegen, dat sy ook een verbeelding hebben van de Hel, den Duivel, en de verschijningen van Geesten. Even so een denkbeeld makense'er van, als eenige eenvoudige menschen onder ons. Aen de Hel geevense een weesentlijke plaets, ergens onder de aerde, waer dat de Godloose en Verdoemde door het vier werden gestraft.

In dit gevoelen sijn sy voor een jaer of vier noch braef gesterkt; want een oude Toverhoer, van elders uit een hoek koomende, wist haer groote dingen van de Hel te verhalen, datse daer verscheiden van kennis had gesien, en onder anderen den laetsten Kapitein van de Blanken, des tegenwoordigen Kapitein Karter sijn Voorsaet, die daer jammerlijk wierd geplaegd. Kort om, sy had so veel in de Hel gesien, datse wel haest met Don Francisco de Quevedo in 't Strijdperk soude moogen hebben getreeden, wie van haer beide de meeste nieuwigheid had gesien; doch hier in hadse de Prijs echter behouden; want sy had'er, sose seide, weesentlijk, en Don Quevedo maer droomende, in geweest.

By mijn tijd was hier een Roomsch Priester van Sainct Tomé, uit de Broederschap van St. Augustinus, gekoomen, om, ware het moogelijk, de Swarten op den weg ter saligheid te brengen, doch alles was te vergeefs; 't point van veelwijvigheid stiet haer seer tegens de borst, want hier van kondense niet afstappen; maer 't overige had men door de tijd noch moogen meester werden, doch dit was ten grooten brok om te verswelgen.

Een Roomsch Priester doet een Mis voor

Deesen Priester noodigde den Koning eens om het doen van de Mis te koomen bywoonen, 't welk ook geschiedde; en wanneer ik hem, wederom gekoomen sijnde, vroeg, hoe het hem hadde behaegd, sy seide hy: Heel wel, en dat het

het fraei was; doch dat hy het echter liever met sijn Fetiche (siet dit woord hier vooren) wilde houden. den Koning.

Voorseide Priester in mijn tegenwoordigheid eens in gesprek geraekt sijnde met een van des Konings Grooten, dat een fijnen quand was; seide al dreigende: Indien de Fidase dus na hun oude gewoonte voortvoeren te leeven, sonder sig te bekeeren, datse onvermijdelijk by den Duivel, in de Hel om te branden, souden moeten koomen? Deese fijne Man gaf hem daer op vaerdig tot antwoord: Onse Vaders, Grootvaders, tot in 't oneindig getal toe, hebben geleeft even als wy nu doen, en ook deselve Goden als wy nu dienen, geëerd. Moetense, seide hy, nu daerom branden, geduld, wy sijn niet beeter als onse Voorsaten, en wy sullen ons met haerlieder lot getroosten. Hier meede had den Priester uit, en siende aen Fida met geen vrugt te sullen arbeiden, so versogt hy, dat ik by den Koning te weeg wilde brengen, dat hy sijn afscheid mogt krijgen, gelijk kort daer aen ook geschiedde. Gesprek van gesefde Priester met een Fidaes Kapitein, over hare bekeering.

Indien de Negers konden leesen, en onse Boeken verstonden, ik soude my seekerlijk hebben ingebeeld, dat deesen Kapitein wel eer de Friese Kronijk had geleesen; waer dat ons omtrent diergelijk Geval met een Bisschop, en een Fries Koning, werd verhaeld.

't Is, dunkt my, tegenwoordig hoog tijd om te sluiten. Sijt derhalven seer gedienstig gegroet, en Gode bevoolen, sijnde Mijn Heer, &c.

Einde des negentienden Briefs.

TWINTIGSTE BRIEF.

Handeld eerst van het viervoetig Gedierte des *Fidasen* Lands; als *Ossen*, *Koeijen*, *Paerden*, *Schapen*, *Geiten* en *Varkens*. Ten tweeden van het Pluimgedierte; bestaende eenlijk in *Kalkoenen*, *Eenden* en *Hoenders*. Mitsgaders de prijs van al het voornoemde Vee. Vervolgens komt den Schrijver tot het *Koorn* van driederlei aert; en veelheid van het selve. Doch des niet tegenstaende heeft *Fida* somwijlen sware hongersnooden moeten uitstaen. De overige Aerdvrugten sijn *Pattattes*, *Jammes*, *Boontjes*, enz. Overvloed van 't eerste. Boomvrugten. Vrugtbaerheid van *Fida*; en desselfs bequaemheid om Plantagies te maken; en ook om *Katoen*, *Suiker* en *Indigo* te queeken. Oorlogshandel en Magt der *Fidase*. Hun Geweer; en waer uit het selve bestaet. *Groot-Ardra* veel magtiger als *Fida*. Oorlogen van *Groot-Ardra* tegens een ander Koning uit het Land. Hoe bygekoomen. Vernield het halve *Ardrase* Land; en vreeselijke Slagting onder de Bewoonders van dien aengeregt. *'s Jakin* onder het Gebied van *Groot-Ardra*. *Offra*, ofte *Klein-Ardra*; alwaer onse Maetschappy voormaels een *Logie* heeft gehad. Vertrek des Schrijvers van *Fida*. Aenkomst in *Rio de Gabon*. Tusschen beide werd van de *Guineese Bogt*; mitsgaders de Eilanden en Rivieren in deselve geleegen, gesprooken; als *Rio Formosa*, (schoone Rivier) anders gesegt *Rio de Benin*, *Rio Elrei*, *Camarones*, *Oud-*en *Nieuw-Calbary*. De Eilanden sijn *Fernando Po*, *El Principe*, (*Princen-Eiland*) en *Corisco*. In tween verdeeld; als groot en klein. *Rio de Gabon* is een schoone wijde, en seer vermaerde Rivier. Twee Eilanden in deselve. Werd van veele *Europianen* besogt; en waerom. Den Handel aldaer. Weinig Inwoonders. Sijn echter noch in drien verdeeld. Hun armoede, en grootsheid. Sijn groote Brandewijnsuipers. Ook ongemakkelijk in 't Handelen. Waer meede den Koning sijn kost wind. 't Sijn alle welgemaekte menschen van lijf en leeden. Erneering der Inwoonders. Onvrugtbaer-

baerheid van het Land daer om heen. De Rivier is gantsch Vischrijk. Beschrijving van de *Noord-Kapers*; waer van men'er een groote meenigte heeft. Als meede te Land seer veel *Buffels*, *Oliphanten* en *Wilde Swijnen*. Jagt op deselve; en op een *Oliphant*. Een *Oliphant* in't geraemte gevonden. Beschrijving van de *Buffels*. Een uit ons door deselve om 't leeven geraekt. Op hoedanig een wijs de *Buffels* door de *Negers* werden geschooten. Vertrek des Schrijvers uit *de Gabon*, en aenkomst aen *Cabo Lopez di Gonsalvez*; waer dat men een goede Rheede, Waterplaets, en Brandhout heeft. Handel. Veelheid van Visch. Vertrek van *Cabo Loop*. Vervallen aen, of beneeden 't Eiland *St. Tomé*. Dat Eiland beschreeven. Als meede *Ilha Annaboa*; waer dat den Schrijver na twee dagen seilens meede quam. Seilen langs de *Linie Equinoctiael*; en koude aldaer. Koomen weeder aen de *Boven-Kust*, en aen *Assiné*. Woonplaets van de door den *Fransen* Koning *Louis* so genaemde en gedoopte *Louis Hannibal*, Koning van *Assyrien*; doch is niet meer dan een onnoosele Slaef. Seilen naer de *Goud-Kust*; waer dat den Makker des Schrijvers, of het Schip dat nevens hem was koomen seilen, een Lorrendraeijer geweldiger hand vermeesterd. Komst aen *Elmina*; waer meede de Reis, deesen Brief, en de geheele Beschrijving van *Guinea*, eindigd.

MYN HEER,

Zeederd mijnen laetsten sijn hier ter Kust geen Scheepen uit Europa aengeland/ by gevolge hebbe ik ook noch geen schrijven van U E. ontfangen; dies voor tegenwoordig dan maer voort sal gaen/ om af te handelen 't geene in mijn voorige van het Fidase Land noch heb overgelaten; waer by dan noch sal gevoegd werden een omlands Reisje, door my in den jare 1698. van Fida gedaen/ na Rio de Gabon, Cabolopez, Annoba en Elmina, waer dat die Reis eindigde.

Voor eerst staet ons noch te spreeken van het Vee des Fidasen Lands; waer dat ons/ onder het tamme viervoetige, eerst voor- Gedierten; als Ossen,

Koeijen, Schapen, Geiten en Varkens; voorkoomen Ossen, Koeijen, Geiten, Schapen en Varkens, van die op de Goud Kust in postuer niet onderscheiden; maer wel hier in / dat deese beesten ongelijk vetter / beeter bevleest / en veel aengenamer van smaek zijn / om reedenen datse hier heel goed Weiland hebben / en so schoonen Gras, als in Europa.

en goed koop. De prijs is meede niet te veel / als een Os of Koe voor tien Rijksdaelders; voor een goed Schaep twee / een Geit een / en een Varken twee gelijke Rijksdaelders.

Paerden. Paerden ontbreeken hier meede niet; doch sijn niet veel fraeijer als ikse U E. in de beschrijving van de Goud Kust heb afgebeeld. Ik had er / wanneer ik de Wederom-Reis over Land na Elmina meende te neemen / vijf of ses stuks / yder tegens veertig gulden / gekogt; doch ik hebse daer sonder vrugt moeten laten blijven.

Pluimgedierte; als Kalkoenen, Eenden en Hoenders. Van het tamme Pluimgedierte heeft men hier meede / even als op de Goud Kust, weinig verscheidenheid; bestaende maer alleenlijk in Kalkoenen, Eenden en Hoenders, van de twee eerste niet veel / doch van 't laetste slag een ongeloofselijke meenigte / en daerenboven seer vet en goed / doch klein; en de prijs voor yder Hoen is ontrent ses stuivers / na de waerde dat onse Koopmanschappen hier moogen gelden; want na Hollandsche waerde gereekend / sou het niet half so veel bedragen.

Voor twee Pijpen kan men een Hoen inruilen. Doch indien ymand goed koop verversling begeerd in te Handelen, so heeft hy maer twee a drie Kisten of Kassen met lange Pijpen meede te brengen; want yder Pijp kan hy in Mangeling voor de waerde van twee stuivers uitgeeven; ja somtijds geldense wel vier stuivers / en so heeft men voor drie Pijpen het beste Hoen dat'er te krijgen is.

Groot Wild werd hier niet veel gevonden; Groot Wild heeft men ontrent Fida niet veel / maer wel Landwaerds in / als Oliphanten, Buffels, Tijgers, en meenigerlei Hartebeesten overvloedig. Van de laetste slag heeft men'er aen Fida ook; doch overmits het so volkrijk en digt bewoond is / maer in kleinen getale / en so meede seeker slag van Steenhaesjes.

Doch wild Doch van wild Gevogelte schijnd het Land als overdekt te

zijn;

zijn; te weeten Ganſen, Eenden, Snippen, en wel twintigderlei andere eetbare Vogels, die ſeer goed zijn / meer; en alles even goed koop.

Gevogelte in tegendeel ſeer veel, en goed koop.

Wanneer men 's avonds een Neger laſt geeft om uit ſchieten te gaen / ſo heeft men 's anderen daegs op de middag / ſonder te feilen / een Schotel of twee vol Wild, die men met een douſijn Pijpen kan betalen; en dit gaet ſo vaſt / dat men / ſonder de minſte twijffeling / malkander op Wildbraed kan te gaſt noodigen / 't geen noch eerſt moet gevangen, of geſchooten werden.

Groote meenigte van Tortelduiven.

De Tortelduiven ſiet men het geheele Land door in ſo een grouwſame meenigte / dat mijn Aſſiſtent, die een goeden Wildſchutter was / wilde aenneemen / om'er op een dag honderd ſtuks te ſchieten / als wanneer hy noch maer des morgens van ſes tot neegen / en 's namiddags van drie tot ſes ueren beeſig ſou zijn / en alſo in 't geheel niet meer dan ſes ueren tijds.

Roofvogels;

Behalven het eetbare Gevogelte ontbreeken hier ook geen / ſo wel Roofvogels als andere / die men voor cieraed ſou moogen houden; doch echter niet ſo veelderhand als op de Goud-Kuſt.

en daer onder eene ſeer feldſaem.

De Kroonvogel, die ik U E. in prent heb overgeſonden / komt hier van daen; als meede noch een andere Vogel van de volgende geſtalte: 't Lijf heeft hy ontrent ſo groot als een Hoen, korte pooten en hals / oogen en oogleeden met hair even als een menſch; de bek is kort en dik / de couleur van ſijn lijf ſwart en blauw door een. Seer ſterk is hy in ſijn pooten en bek / en derhalven gantſch bequaem ten Roof.

Driederlei Koorn.

't Sal beſt ſijn het Gevogelte hun afſcheid te geeven / want anders ſou ik genoodſaekt zijn / om een herhaling van het reeds beſchreevene te doen / 't geen ik geloove dat U E. ſo min als my ſou behagen. Dies koom ik tot het Veldgewas, en onder 't ſelve eerſt tot het Koorn; dat men hier van driederlei ſlag heeft; als eerſtelijk de groote Milhio, de welke niet ſo groot van Graen is als die van de Goud-Kuſt, doch wel ſo aengenaem / en echter maken'er

de Negers geen Brood van / maer verbeesigen het om Bier van te brouwen; en derhalven werd'er ook maer weinig van gezaeid.

Groote meenigte van kleine Milhio.

Kleine Milhio of Maiz, even als die van de Goud-Kust, is 't geen waer op deese Landaert sig het meeste set. Tweemael in 't jaer werd deselve geplant, doch de eene tijd ongelijk meerder dan de andere. In de regte Bouwtijd is het Land so vol en digt bezaeid, dat men / gelijk ik in den beginne van Fida gesegt heb / nauwelijks een Voetpad, om het Land te bewandelen / over behoud / 't geen wel af te meeten is dat een grouwsame meenigte moet uitleeveren; doch echter komt'er ten einde van 't jaer eerder te kort als dat'er iets sou overschieten. Werdende eensdeels veroorsaekt weegens hun eigen volkrijkheid; en ten anderen ook / om datse so een groote meenigte aen andere Landen verkoopen; te weeten / na beide de Popoos, en andere Landen die naby geleegen zijn.

Evenwel heeft men hier somtijds een sware hongersnood.

Dit veroorsaekt / wanneerse maer eenmael een onvrugtbaer jaer hebben / alhier so een schrikkelijken hongersnood, dat het ongelooflijk is; want men heeft hier tijden beleefd / dat vrye menschen sig selven verkogten / eenlijk maer om de kost te hebben; andere wederom gaven hun Slaven een volkoomen vrydom / en deselve van hare Slaverny ontslaende / om datse haer van geen onderhoud konden versorgen. Een Engelsch Schip, ter dier tijd alhier sijnde / kreeg sijn geheele Schip vol Slaven, sonder eenige Koopmanschappen uit te geeven / alleenlijk maer voor eetbare Waren, waer van hy sig op de Goud-Kust, tot sijn groot geluk / overvloedig had voorsien.

Wanneer hy nu sijn Schip vol Slaven had / so wendde hy het na de Portugeesche Eilanden, waer dat hy voor sijn Koopmanschappen weederom ander eeten konde bekoomen.

Derde slag van Milhio.

Noch een derde slag van Milhio vind men hier / die / gelijk de andere / niet aen Struiken wast / maer even als de Haver in Holland. Desselven Graen is roodachtig / en moet / eer hy sijn volkoomen rijpheid heeft / wel een maend of acht in de grond staen. Deese Milhio werd niet gegeeten / maer

maer onder de groote Milhio, om'er Bier van te brouwen/ gedaen; om dat de Negers vaſt ſtellen/ dat deeſe Milhio het Bier vetter en kragtiger maekt.

Goed Bier aen Fida gebrouwen.

De Negerinnen weeten hier uitſteekend goed Bier te brouwen/ en daer onder eene ſlag ſo ſterk/ dat 't voor het ſware Bier in Holland niet en behoefd te wijken. De prijs verſcheeld ook veel van het gemeene; want daer men het gemeene voor twee a drie ſtuivers de Stoop koopt/ moet men voor dit wel een Rijksdaelder betalen.

Waerom de menſchen, ſelfs de Slaven, niet dan Bier drinken.

Een ygelijk hier te Land, ſelfs de Slaven, drinken niet dan Bier, want water willenſe niet nuttigen/ om dat het ſelve werd gehaeld uit Putten die twintig of dertig vademen diep/ en maer ſes of acht voet wijd zijn/ ſo dat'er onmogelijk eenige Son by of ontrent kan koomen/ 't geen dit water byſonder rauw en yskoud doet zijn/ en derhalven in dit heete Land geheel ongeſond; want maer weinig dagen gebruikende/ ſo ſal men ſig onvermijdelijk een Koorts op den hals halen; en wijl het goede Bier meede al te brandig is/ ſo kan een Europiaen niet beeter doen/ dan van elks de helft onder den ander te vermengen/ als wanneer hy een ſmakelijke en te gelijk ook geſonde drank ſal hebben.

Alhier werden geen Bak-ovens gevonden.

In het geheele Land vind men niet eenen Bak-oven, om dat de Negers deſelve niet en gebruiken/ maer al hun Brood kooken.

Groote meenigte van Pattattes.

Het geene ſy gemeenlijk voor Brood gebruiken/ ſijn de Pattattes, dieſe tot alderhande koſt eeten: en van deeſe Aerd-vrugt heeft men hier ſo een meenigte/ dat ik geloof/ de geheele Goud-Kuſt te ſamen ſo veel niet ſou konnen uitleveren.

Jammes.

Jammes heeft men hier ook/ doch ſo veel noch goed niet als op de Goud-Kuſt; en hier werd'er ook weinig werk van gemaekt.

Boontjes.

Boontjes heeft men hier meenigerlei ſlag/ daerenboven ook ſeer veel/ en onder deſelve eene/ waer vanſe Oliekoeken maken/ die in luchtigheid voor de onſe geenſints en behoeven te wijken; en de geene/ dieſe gewend zijn/ konnen'er ook een goede ſmaek in vinden. Men noemdſe hier Acraes.

Uijen en Gengbar.

Uijen en Gengbar heeft men hier ook; doch weinig / en maer eenlijk de voornaemste.

De verdere Aerdvrugten van de Goud-Kust werden hier mede gevonden; dies ikse sal overslaen / en sien wat ons het Geboomte wil uitleeveren.

Alderhande Boomvrugten.

Onder deselve heeft men eerst den Citroen, Limoen, Orangie-appel, Bakovens, Bananas, Piement, en met een woord alles waer van ik in de Beschrijving van de Goud-Kust hebbe gewaegt; behalven noch de meenigte van Tamarindboomen, met noch eenigerhande vrugtdragende Boomen, by ons niet alleen onbekend / maer welkers Vrugten, overmits hun slegte deugd / niet verdienen / dat men / omse te beschrijven, sig eenigsints ophoud.

Wijn de Palm,

Wijn de Palm-boomen siet men het geheele Land door in een groote meenigte / doch de Wijn werd maer van weinige getapt en gedronken; en sy fokken of queekense maer aen om'er den Olie van te trekken.

en Wijn-Pardonboomen.

Aen Wijn-Pardonboomen heeft Fida ook geen mangel altoos; maer wijl de Negers meerder lust tot het Bier hebben / so makense van deese Boomen meede geen werk / maer kappen deselve onder de voet / om het tot Bouwhout, gemerkt het heel duersaem is / te gebruiken.

Vrugtbaerheid aen Fida, doch gebrek aen Zaden.

Behalven het vooren genoemde heeft men hier anders geen Vrugten, 't geen voor so een Land als dit veel te weinig / en jammerenswaerdig is; en wel te meer / om dat het hier aen de vrugtbaerheid van het Land, en noch veel minder aen de arbeidsaemheid der Inwoonders haperd / en derhalven maer eenlijk ontbreekt aen Zaden en Kruiden; want ik laet my voorstaen / en ben ook verseekerd / dat hier niet alleen alderhande Africaensche, maer ook veelderhande Europische Vrugten souden te winnen zijn.

Van het laetste heb ik met het planten van Kool, Wortelen, Rapen, Ramenas, Radijs, Peterselie, enz. al een proef genoomen / en bevonden dat het so weeldrig voortgroeide / en sodanig sijn volkoomen rijpheid kreeg / of het byna in Europa was geweest. Dies het spijtig is / dat dit Land, so wel als de Goud-Kust, van geen Europianen werd bewoond;

woond; want men sou'er de schoonste Moes-tuinen des weerelds konnen opregten.

Om Plantagies van Suiker-Riet en Indigo, altans van het laetste / te maken / is het / geloof ik / so bequaem als eenig Land in de geheele weereld. Is seer bequaem tot Suiker-riet.

De Indigo is hier bereeds overvloedig / en daerenboven so goed / dat / indiense die van Asia en America niet te boven gaet / sy altoos voor deselve niet behoefd te wyken. Al de Kleederen der Inwoonders werden'er meede geverruwd; doch wyl haer de regte kennis / ter behandeling vereist werdende / ontbreekt / so verslindense tot het verwen van een Kleed viermael so veel Indigo als wy souden doen; en de Indigo die sy hier toe gebruiken / sou by ons meerder gelden moeten als het geheele Kleed waerdig is. Indigo is hier overvloedig.

Tot dus verre van Fida hebbende gehandeld / so wegens desselven aengename gesteldheid, Vee, Vrugten, en Zeeden der selver Inwoonders, so sal ik'er voor een toegift / en tot slot / noch bydoen hun Oorlogshandel en Geweer.

Aenbelangende het eerste / deselve sou al vry aensienlyk konnen zyn / en voor groot en magtig konnen werden aengemerkt; want om tweemael honderdduisend Man in het Veld te brengen / soudense geen langen arbeid van nooden hebben; doch des niet tegenstaende zyn sy voor gantsch swak en machteloos te schatten; en wel sodanig / datse het hert niet souden hebben / om vyfduisend welgewapende en van eenige moed syhnde Manspersoonen, al waren het maer Swarten van de Goud-Kust, aen te tasten / of tegens deselve met hun geheele Magt bestand zyn. De Fidase Oorlogsmagt gelijkt groot, doch is echter klein; en waerom.

Hier van soude men verscheide reedenen konnen geeven; als eerstelyk / datse eenlyk op den Koophandel en Landbouw sodanig syn geset / datse noit bedagt zyn om sig in eenige saken /, den Oorlog betreffende / te oeffenen. Eerstelijk.

Ten tweeden / dat haer altoos bequame Veldoverstens of Voorgangers ontbreeken. Want indien sy gedwongen werden om te veld te moeten trekken / so geevense het Gesag van 't geheele Leger over aen een nietwaerdig mensch, sonder de alderminste oeffening of beproefde dapperheid. Ten tweeden.

 Ten

Ten derden. Ten derden, en wel voornamentlijk, wegens hun algemeene vrees voor de dood; waerom sy ook met so een ongehoorde bloodigheid sijn aengedaen, dat de meeste het al op een loopen stellen, eerse den vyand eens ter deegen hebben gesien.

So als ik even heb gesegt, 't Bevel over de geheele Oorlogsmagt werd een gemeen persoon toevertrouwd, terwijl dat alle de Kapiteinen en verdere Opperhoofden uit vreesachtigheid t'huis blijven; ten ware dat'er noch eenige onder wierden gevonden, aen wien men een manlijk hert konde bespeuren, en sig derhalven meede ten Oorlog toerigteden, als wanneer het noch eenigsints wel gaet; maer met de andere, van wien de mindere niet seer willen gebooden zijn, gaet het seer slegt toe; want so haest sien deese Helden niet dat het'er op aen komt, of sy soeken hun heil in hare voeten; want om datse het leeven so lief hebben als de andere, so siet men gemeenlijk dat den Oversten al eerder t'huis is, als sijn Soldaten, indien hy anders maer eenigsints wel ter been is, sonder sig in sijn geheele vlugten met het Leger, of hoe het'er meede vergaen mag, eens te bekommeren.

Eene verseekering heeft hy evenwel; namentlijk, dat sijn volk het meede niet lang sullen maken; maer, om sig selven ook in seekerheid te stellen, dit sijn voorbeeld haest navolgen.

Hier uit nu mogt U E. afmeeten, wat Helden Davids dat het zijn, om andere Landen aen te tasten; doch om hun eigen Land te beschermen, moet ik echter seggen, datse noch al eenige dapperheid laten blijken; en sy sullen sig in het selve, so lang doenlijk is, verweeren. Waer meede sy het van ouds bekende Spreekwoord bewaerheeden; te weeten: Dat yder Hont stout is op sijn eigen nest.

Deese hoedanigheid is de Fidase alleen niet eigen, maer ook alle Ardrase Volkeren; en derhalven sullen sy malkander ook noit met hun eigen magt beoorlogen, maer daer toe altoos de Negers van de Goud-Kust omkoopen, waer toe die van Aquamboe haer 't eerst aen de hand koomen;

doch

doch so Coto en Popo met malkander vereenigt waren/ so souden die/ weegens hun nabyheid/ haer beeter geleegen zijn.

't Geweer der Fidase, en met eenen ook van geheel Ardra, bestaet in eenige weinige Snaphanen, Pijl en Boog, fraeije en welgemaekte Houwers, sware en cierlijke Assagaeijen; doch het voornaemste/ en waer op sy sig ook het meeste verlaten/ sijn voor yder Man vijf of ses stuks Knodsen, of lange Houten, anderhalf El lang/ en vijf a ses duim dik/ van bovenen na beneeden toe geheel rond/ uitgesonderd dat aen het onderste eind een Knods sit/ ter breedte van ruim een hand/ en drie vingeren dik. Hun Geweer.

Deese Knodsen sijn van seer swaer Hout gemaekt; en om met deselve te werpen/ sijnse so wel afgerigt/ datse niet deese Knodsen hun Vyanden, eenige treeden ver/ op het lijf konnen werpen/ en dat met sodanige kragt/ dat het alles/ daer het tegen aen komt/ verbrijseld en aen stukken smijt; waerom de Negers van de Goud-Kust voor dit verduiveld goed byna so bang zijn/ als voor de Snaphanen selfs. Knodsen, waer in de Fidase hun meeste vertrouwen stellen.

Het voornaemste van het Fidase, en met eenen ook van het Ardrase Land, heb ik nu aengehaeld. 't Is waer/ ik soude noch wel van eenige kleinigheeden konnen spreeken; en ook/ wat onderscheid dat'er tusschen het Fidase en Ardrase Land is; doch al het selve dunkt my van so een geringe aengeleegentheid te zijn/ dat ik/ het selve overslaende/ noch maer eenlijk het volgende van Groot-Ardra sal aenhalen.

Den Koning van Groot-Ardra, met sijn onderhoorige Landschappen, is ten minsten twintigmael so groot en magtig als die van Fida, en echter heeft hy het hert niet/ om den selven/ met wien hy (so als ik reeds heb gesegt) in een eeuwige vyandschap leefd/ te beoorlogen. Groot-Ardra is veel magtiger als Fida.

Dieper Landwaerds in sijn noch veel magtiger Koningrijken als de laetstgenoemde; doch van deselve heb ik geene of ten minsten seer weinig kennis/ als eenlijk dat'er ten mijnen tyde een van der selver Afgesanten by den Groot-Ardrasen Koning is gekoomen/ om hem uit den naem en van weegen sijn Meester te boodschappen/ dat seer veele Ar- Noch magtiger Koningen Landwaerds in; en een van deselve

drase-

send sijn Afgesant aen den Koning van Groot-Ardra;

drase Negers over de Tyrannische Regeering van Ardra waren koomen klagen. En rade hem: Hy sou doch sorg dragen, dat sijn Onderkoningen deese arme menschen wat sagter quamen te handelen, of dat hy andersints, schoon tegens sijn sin, genoodsaekt sou zijn, deselve te hulp te koomen, en in sijn bescherming aen te neemen.

doch werd van dien Koning om hals gebragt.

Den Koning van Groot-Ardra, in plaets dat hy sig van deese vermaning sou bedienen/ slaet deselve in de wind/ en tot meerder spot en trots van dien Koning, welke hem deese heilsame raed had laten geeven/ deed hy desselven Afgesant om hals brengen; waer over sig den selven/ en ook met reeden/ sodanig vond beleedigd/ dat hy in aller haest een Leger, door de Fidase op tienmael honderdduisend Man begroot/ het Ardrase Land deed intrekken; en vermits deselve alle te Paerd, en heel strijdbaer volk was/ so haddense binnen korten tijd den Koning van Ardra sijn halve Land afgeloopen/ en een grouwelijke Slagting onder sijne Inwoonders aengeregt; doch het getal der verslagenen wierd niet genoemt/ maer vergeleecken by het op 't veld staende Koorn.

Grouwlijk Bloedbad hier over aengeregt.

Wonderlijk verhael der Fidase aen den Schrijver hier van.

De Fidase hebben my van het voornoemde Volk verhaeld: Dat sy voor een gewoonte hebben, wanneerse ergens ten Oorlog trekken, om al de Teel-leeden der Verslagenen af te snijden, en meede te neemen; en niemand vermag eenigen vyand gevangen te neemen, voor en al eer hy eerst met een honderd stuks van deese Juweelen is voorsien.

Den Oversten hier van werd opgehangen; en waerom.

Dit gelijkt wat onwaerschijnelijk, en moet ons seer Fabuleus voorkoomen; dies ik het UE., schoon het my met Eeden is bevestigt/ echter voor de suivere waerheid niet derf verkoopen; maer wel/ dat'er een vreeslijk Bloedbad is aengeregt/ en dat den Oversten van dit groote Leger, sig daer meede latende genoegen/ weder te rug is getoogen; meenende van sijn Meester seer wel te sullen werden ontfangen/ om dat hy sig so wel gewrooken sag; doch hy reekende t'eenemael buiten de Waerd, vermits sijn Koning hem/ tot loon van sijn Heldendaed, aen een Boom deed ophangen; en dat eenlijk maer/ om dat hy/ volgens sijn bevel, den Groot-Ardrasen Koning in persoon niet had meede gebragt;

op

op wien (en niet desselfs Onderdanen) hy het voorsien had.

Aenmerkt eens / Mijn Heer, wat onheil deese Koning sig selven op den hals had gehaeld / en ook dat deese Heidenen het Regt der Volkeren immers so seer als wy handhaven; want deesen Grooten Koning hield sig over 't ombrengen van sijn Gesant met de dood van so meenig duisend Man niet genoeg gewrooken, maer wilde daerenboven de oorsaek van dien uit de weereld hebben.

Of hy sulks naderhand noch heeft doen uitvoeren / is my onbekend / om dat ik'er noit meer van heb gehoord; doch ik geloof voor het naeste / dat hy sig sal hebben laten bevreedigen.

Dit Volk baerdde in de hier om leggende Negers sodanigen schrik en verslagentheid, dat sy der selver naem byna niet/ sonder van angst te zidderen / konden hooren noemen / en deed haer ook duisend ongehoorde saken van deselve verhalen.

Wanneer men van Fida noch vier mylen meerder om de Ooft gaet / so komt men aen het Landschap Jakin, 't geen / so als ik reeds gesegt heb / onder Groot-Ardra staet; door wiens Phidalgo het ook noch ten huidigen dagen werd geregeerd. Jakin.

Noch een weinig meer na beneeden legt / doch iets meer Landwaerds in / het Landschap Offra , maer door de Europianen genaemt Klein-Ardra. Hier heeft onse Maetschappy een meenigte van jaren een Logie en Koopman gehad / en sterken Handel gedreeven ; doch zederd dat onse Koopman om hals gebragt/ en het Land door die van Popo verwoest is / hebben wy daer niet meer geweest / en het Land heeft in die tusschentijd ook voor het meerendeel woest en onbebouwd geleegen / 't geen na alle waerschijnlijkheid ook noch wel eenige jaren sal dueren / want de Koningen van Groot-Ardra en Fida staen tegens een gekant / willende een yder Meester hier van zijn / om'er sijn Onderkoningen te stellen / en ondertusschen derfd niemand de eerste zijn. Offra, of Klein-Ardra.

Doch wy willen haer dus twistende laten / en ons van Vertrek

Land na Boord van het Schip Stad en Land begeeven / waer meede ik op den 14. Augustus 1698. van voor Fida t'Seil ging / cours neemende na Rio de Gabon, waer dat wy ook na 11. dagen / sonder eenige ontmoeting onderweegen gehad te hebben / gelukkiglijk aenquamen. Wy hadden gestadig een brave koelte, doch moesten altoos scherp by de wind seilen, anders souden wy het mogelijk in acht dagen hebben overgeseild.

des Schrijvers van Fida na Rio de Gabon.

Bogt van Guinea.

Eer ik van Rio de Gabon kome te spreeken / moet ik een weinig melding doen van de Bogt van Guinea, by welke naem hy aen de Europianen best bekend is. Deselve is van Ardra af tot Cabo Lopez een lengte van .... mijlen. Tusschen beide heeft men verscheide schoone en groote Rivieren, waer dat wy gestadig met onse Jagts den Koophandel levendig houden; bestaende alleenlijk de ingehandelde Koopmanschappen, die wy van daer halen / in Oliphants-tanden, waer van'er die Landstreek een goede meenigte uitleevert.

Handelplaetsen alhier.

De Handelplaetsen sijn Rio Formosa, (schoone Rivier) of anders Rio de Benin genaemt / naer het Groot Koningrijk van dien naem. Vervolgens Rio d'Elrei, ('s Konings Rivier) Camarones, mitsgaders Oud- en Nieuw-Calbary. Van de eerste Rivier hoop ik eerlang een Beschrijving te sullen meester zijn / 't geen UE. dan / volgens belofte, hebt te wagten.

Eilanden in deselve geleegen.

In de Guineese Bogt leggen ook vier Eilanden, met namen El Principe, ('t Princen-Eiland) Ilha Fernando Po, en Corisco in tween verdeeld / te weeten Groot en Klein.

Op Groot-Corisco heeft onse Maetschappy voor eenige jaren een vaste Handelplaets gehad; doch also het ons te ver van de hand lag / en dat het voordeel niet seer groot was / so hebben wy het verlaten / en'er zederd niet weeder geweest.

Corisco, twee vermakelijke Eilanden.

Corisco sijn twee fraeije en vermakelijke Eilanden, en so laeg van Land, dat het my van verre toescheen / of de Boomen, die'er in meenigte opstonden / in het water waren geplant / en die sig niet onaengenaem aen 't gesigt vertoonden.

Op

Op 't Eiland Fernando Po woond een woest en wreed slag van Volk, die men / om meede te Handelen, niet te seer moet betrouwen. Meer sal noch kan ik van haer niet seggen.

Fernando Po van een woest volk bewoond.

Het Princen Eiland heeft een voornaem Koopman van Amsterdam in 't laetst van de vijftiende Eeuw onder sijn geweld gehad; doch wegens de oneenigheid van ons eigen Volk, als de verradery der Portugeezen, die'er eerst Meesters van waren geweest / hebben wy het weder moeten verlaten. Nu heeft'er de Maetschappy der Portugeezen een hegt en sterk Fort gebouwd / en het Eiland redelijk wel bevolkt.

't Princen-Eiland heeft ons toebehoord; en op wat wijs wederom verlooren.

't Is in sig selven redelijk wel geleegen en vrugtbaer / altans de Portugeezen bearbeiden het sodanig / dat sy'er seer veel Leeftogt van trekken / en het selve voor goed geld aen alderhande Scheepen verkoopen; behalven noch dat sy haer eigen Scheepen daer meede ten overvloede van konnen voorsien.

Is een vrugtbaer Eiland.

Alderhande Scheepen die om Slaven sijn geweest / komen sig hier / of aen andere Portugeesche Eilanden, ververschen / uitgesonderd alleen de Scheepen van onse Maetschappy; en dat geloof ik eenlijk maer uit een simpele gedachten / als dat 'er werd gemeend / so wanneer onse Schippers aen deese Eilanden quamen / sy sig souden besondigen aen verbooden Handel te doen / en de Maetschappy benadeelen; en ondertusschen kan men'er altoos aen Annaboa, 't geen wel het voornaemste van allen is / niet anders als ververssing krijgen / so wel voor 't Volk als de Slaven; en wat gerief / ja selfs voordeel / dit voor de Maetschappy sou zijn / wil ik overlaten aen 't oordeel van de geene / die het selve hebben ondersogt.

Alle Scheepen, behalven die van onse Maetschappy, komen sig hier ververschen.

Dit is / menschelijker wijs gesprooken / altans een sekere saek / dat men so veel sieken noch dooden onder de Slaven niet sou hebben / wanneer men deselve somtijds eenige ververssing konde bysetten; doch men heeft mijne Heeren van de Maetschappy deswegens een ander denkbeeld gegeeven / doch om wat reeden / is my onbekend. Ook soude het meede wel konnen zijn / dat het uit een geheele andere oor-

saek syn oorspronk had / die ik niet en weet / en misschien ook niet vermag te weeten. Dies hier van afscheidende / keer ik my weder tot Rio de Gabon.

Rio de Gabon een wijdvermaerde Rivier.

Deese Rivier is geleegen vyftien mylen van Cabo Lopez di Gonsalvez, of de uiterste hoek van de Guineese Bogt. Deselve is so vermaerd / dat sy aen geenig Landaert, die oit dit gedeelte van Africa bevaren heeft / onbekend kan zyn. Het is een seer schoone Rivier, en voor aen over de twee mylen wyd.

Twee Eilanden in deselve.

Als men deese Rivier drie of vier mylen opgevaren is / komt men aen twee Eilanden, waer van 't eene de naem draegd naer den Koning, en 't ander na de Prins van deese Rivier, twee hooggebiedende Heeren. Beide leggense nu woest en leedig; want uit enkele vrees voor malkander / so heeft den Koning het een / en den Prins het ander verlaten / en een yder van haer woond nu op een bysondere Spruit of Arm van de Rivier, die men hier seer veel en verscheiden siet.

Eenige mylen kan men de Rivier met kleine Scheepen opvaren / doch hoe wyd echter / sou ik niet weeten te seggen / noch ook niet hoe verre sy haer loop in 't Land heeft.

Werd van seer veele Scheepen bevaren; en waerom.

Veele Scheepen koomen / so als ik even gesegt heb / deese Rivier besoeken / so wegens den Handel die hier werd gedreeven / als ook om dat sy seer wel geleegen is / om'er de Scheepen in schoon te maken en te kalfateren. De geene die sulks gesind syn te doen / brengen hun swaerste Goederen, als Kanon, Ankers, Watervaten, enz. op het Princen-Eiland, en setten het dan met de vloed tegens het selve op 't drooge / so na immers mogelyk is / als wanneerse met het afloopen van 't water, dat hier seer sterk valt / meest droog sitten / en daer door geleegentheid krygen / om hun Scheepen rondom te verhelpen; doch voor groote Scheepen is het niet seer raedsaem / om dat deselve ligtelyk / met op 't drooge te setten / een ramp souden konnen krygen; dies het eene van onse Kruissers, te gelyk met my daer synde / het ook niet wilde wagen; maer vond raedsamer / tegens ons Schip aen te krengen / 't geen so wel gelukte / dat hy

selfs

selfs tot aen sijn Kiel toe kon schoon maken / en bygevolg ook beeter / dan dat hy het hadde geset.

Den Handel deeser Rivier bestaet uit Oliphants-tanden, Wasch en Honing, en dat somtijds al redelijk voorspoedig / voornamentlijk als'er in eenigen tijd geen Scheepen sijn geweest; doch sulks gebeurd niet veel / want de Zeeuwsche Enterloopers besoeken deselve het geheele jaer door / om haer Scheepen schoon te maken / sig van water en hout te voorsien / en so lang sy daer meede beesig zijn / ook met eenen te Handelen; doch haer voornaemste oogmerk is echter schoonmaken, en den handel, want water en hout konnense aen Cabo Loop so wel krijgen als hier. Wat Handel hier gedreeven werd.

Imand die hier noit geweest is / staet over de ongelijkheid van de grond / in 't inseilen van de Rivier, verbaest; want met eenen werp heeft men tien / dan vijftien / vijf / en wederom twaelf vademen waters / even of de Mond maer uit Rotsen bestond. Ongelijkheid van dieptens in het inseilen van de Rivier.

De Eb gaet hier so sterk / dat het niet wel mogelijk is / schoon men al een goede wind heeft / om deselve dood / en binnen de Rivier te seilen; maer men moet wagten / tot dat de Vloed komt. Sterke Eb.

Ik heb hier selfs een proef van genoomen; doch wy bleven midden in de Mond als pal sitten / en hadden genoeg te doen / om met volle Seilen tegens de Eb aen te houden / en deinsden meer achter uit / als dat wy wonnen / en quamen'er voor de Vloed ook niet in.

De Bewoonders van deese Rivier, schoon maer weinig in 't getal / sijn echter noch in drien verdeeld / de eene het met den Koning, de andere met den Prins, en de derde het met geen van beiden houdende / maer leven maer gerustelijk op haer selfs. Weinig Inwoonders alhier.

De twee eerste oorlogen eeuwig tegens malkander; doch noit in 't openbare veld, want daer toe geloof ik niet dat sy Volk genoeg hebben / maer sy koomen malkander by nagt en ontijden overvallen en beroven / en brutsen so met de Buit of Slagen, watse dan gehaeld hebben / weder na haer Grens. Oorlogen eeuwig tegens malkander.

Armoede en grootsheid van dit volk.

Dit Volk is het armste en elendigste/ dat ik gedenk van al mijn leven gesien te hebben; en daerenboven/ tot ophoping van noch meerder ongeluk/ so hovaerdig/ dat het sig selven schaemd/ en wel te eerder/ als men eens gaet besien waer op/ en waer meede sy hun grootsheid willen toonen. Niemand van haer sou eenigsints mee moogen/ ten waer dat hy niet met een Duitsche Naem ging pronken. So haest koomense niet aen boord/ of sy maken ons deselve bekend; meenende dat wy haer daerom des te meer sullen agten. Dies sy ook seer gaerne moogen sien/ dat wy haer met dien Naem noemen.

Sijn groote Brandewijn suipers.

Het overdadig Brandewijn suipen schijnd alle Negers als aengebooren te zijn/ doch de deese sijn'er volleerd en Meesters in; gaende alle de geene te boven/ waer dat ik oit of oit eenige ommegang meede heb gehad. Sy versuipen in deselve alles wat los en vast is. Een redelijke groote Olifants-tand konnense voor Brandewijn verkoopen/ en eerse'er uitscheiden/ opsuipen/ja selfs somtijds wel eerse eens van boord af gaen.

Vegten dapper onder malkander, sonder hun Overheid selfs te ontsien.

Indien het nu gebeurd/ dat den eenen een mondje vol meer krijgt als den anderen/ en datse het hoi half t'huis hebben/ so gaet het dapper op een vegten onder en door malkander/ sonder den Prins, Priester of Koning te ontsien; want die in so een geval meede dapper de handen roeren/ om namaels niet beschuldigd te werden/ datse maer ledige aenschouwers waren geweest. Deese Kampioenen sitten den ander so dapper in het hair/ dat hun Hoeden, Paruiken, Rokken, en alles watse aen hebben/ van 't gat over boord raekt.

U E. denkt misschien hoe/ dragen deese arme Duivels meede Hoeden, Paruiken, enz.? wel te weeten/ doch op een Duivelsche, dat is te seggen/ seldsame leelijke wijs. Oude Paruiken was alhier voor deesen een grooten Handel, wel te verstaen van Jan Maet. Hier kondense alles watse begeerden voor inruilen/ als Wasch, Honing, Papegaeijen, Apen, en alderhande ververssing.

Doch zederd een jaer of vier hebben sig so veel Kooplieden

lieden in deesen Handel opgedaen / dat Matroosje wel byna sou sweeren / dat'er tegenwoordig geen winst meer op en is / schoonse hem niet een penning komt te kosten / maerse van deese of geene voor niet krijgen.

't Best van dit volkje is / dat / hoe groote liefhebbers sy ook van de Brandewijn moogen zijn / sy doch op deselve niet vies / noch keurlijk vallen ; want ik heb het bygewoond / dat ymand van ons haer Brandewijn deed geven / die meer als de helft met water was verlengd ; en om'er een proef op te doen koomen / seide men my / dat'er een weinig Spaensche Seep op gedaen was / en so sagen deese Negers 't schuim van de Seep voor de proef aen. Sy preesen deese Brandewijn hemels hoog / als deugdelijk en goed / en souden'er sig gaerne tegens een quaden tijd van voorsien hebben. Sijn, schoon groote liefhebbers van den Brandewijn, echter op deselve niet keurig.

Ik was gesind / wanneer ik hier in de Rivier quam / om voor de Maetschappy eenige Tanden en Wasch in te handelen / also ik tot dien einde verscheide Goederen had meede gebragt; maer ik bevond het sulke moeijelijke Draken te zijn / dat ik het mijn geduld niet kon vergen / eenige koop met haer te maken ; en vermits'er noch een Schip van onse Maetschappy was / en die te gelijk ook last had om te Handelen, so gaf ik hem het selve geheellijk over ; wel blijde sijnde / dat ik'er my so goed koop van kon ontslaen. En te meer quamen my deese menschen vreemd voor / om dat ik gewend was / aen Fida met sulke beleefde Negers om te gaen / en waer dat den Handel honderdmael meer als hier bedroeg; want om maer eene Tand in te koopen / konnense ymand somtijds een geheelen dag ophouden. Gaen vijf of ses malen weg / en keeren t'elkens wederom; loven en bieden even als op de Vischmarkt, en koomen tot geen besluit. Sijn heel ongemakkelijk om meede te Handelen.

Hoe groote liefhebbers datse ook van de Brandewijn moogen zijn / so sullense doch / als men hier eerst komt / en haer deselve aenbied / niet drinken / voor datse behoorens een Vereering hebben gehad ; en byaldien men met het selve wat te lang wagt / so dervense wel op een trotse wijs vragen : Of wy ons inbeelden, datse voor niemendal souden drinken? Sullen, schoon groote liefhebbers van de Brandewijn, niet

Sijnde

eer drinken, voor dat men haer eerst een Vereering geeft.

Sijnde het dit verbruide Kanaelje niet genoeg / datse onsen drank uitsuipen / maer willen boven dien daer voor noch beloond weesen / even of ons groote eer door het selve geschiedde; en de geen / die alhier begeerd te Handelen, moet haer daer in opvolgen / of hy kreeg niet eenen Tand aen boord; dies is het ten hoogsten noodsakelijk / dat een Koopman, hier sullende Handelen, sig bevoorens wel ter deegen wapend / te weeten met de wapenen van geduld, of Jobs lijdsaemheid, anders sie ik'er voor hem geen doorkoomen aen.

Ik kreeg / wanneer ik den Handel had overgegeeven / een vreemde Troup Negers aen boord / die ik eerst wilde beschenken, en dan met haer Goed na ons ander Schip laten brengen; doch neen / deese Signoors begeerden 't niet / voor en al eer ik haer een Geschenk had gedaen / waer toe ik meede geen lust had / en derhalven gingense stappen; doch buiten de Kajuit gekoomen sijnde / verstondense dat ik niet en Handelde, bloemerharten hoe quamense te viervoet wederom / om mijn gedane aenbieding met meerder gewilligheid te aenvaerden. Aber / ich antworthe / es kumt mir jetz auch nicht geleegen / en sy moesten onverrigter saken weder vertrekken.

Doen ons op onse aenkomst Vereeringen; en waerom.

Sy sijn heel vaerdig om ons / als wy daer eerst komen / een Vereering te doen; doch noch vaerdiger een ander in vergelding te ontfangen. En wanneer men 't selve niet spoedig genoeg geeft / so vragense: Waer blijft ons Tegengeschenk, of wy sullen het onse weder na ons neemen? 't Geen sy ook / sonder veel omweegen te gebruiken / lichtelijk doen / ja selfs wel / so wanneer onse Vereering niet meerder van waerdy is als het hare. Kort om / het sijn menschen, die van de beesten niet anders / als in de gedaente / verscheelen.

Hare Kleeding.

Haerlieder Kleeding is als die der andere Negers, doch miserabel slegt en sober; behalven noch / dat de Segnores, Cavalieros van ons Volk alderhande oude Kleederen inruilen / als Rokken, Hembden, Broeken, enz.; en hier meede meenense wel dapper vercierd te zijn.

Wat

Wat hun verdere Zeedens aengaet / daer van sal ik niet veel na vertellen / alſo ik het niet en weet; doch als men het voorſeide tot een Staeltje neemt / ſo ſal men'er ligtelijk een Denkbeeld van moogen maken.

Hare Godsdienſt, geloof ik / dat niet veel is. Ik heb wel konnen beſpeuren / datſe bygeloovig genoeg zijn / en dat het haer / ſo min als andere / aen Afgoden ontbreekt; doch wie deſelve zijn / of watſe daer van gelooven, heb ik in die korten tijd niet konnen ervaren.

Dat het met hare Regeering al vry ſlegt moet gaen / meen ik te hebben konnen ſien uit het weinig ontſag dat ſy malkander toedroegen; en daerom ſou ik / ſonder te vreeſen van Kettery te ſullen begaen / wel een beſluit derven maken / dat een yder vry perſoon hier voor ſijn ſelfs leeft / ſonder ſig veel met hun Koning of Prins te bekommeren; en dat die Heeren hier ook niet anders van hebben dan de bloote naem, ſonder de alderminſte ſchaduwe van de daed te beſitten.

Deeſen tegenwoordigen Koning tragt / als een Man met eeren, ſijn Huishouden voor te ſtaen / en met het Smeeden, dat ſijn Handwerk is / aen de koſt te koomen; doch de buitekansjes werden van hem niet verſuimd; dewelke daer in beſtaen / om ſijn Wijven voor een redelijke prijs aen de Europianen, ſo lang ſy daer zijn / over te doen; doch voor het overige is hy / gelijk al de anderen / maer een armen Hondsfot. *Den Koning wind ſijn koſt met Smeeden.*

't Zijn meerendeel grove / ſterke / en van lijf en leeden welgemaekte menſchen. Sy beſmeeren hun lijf met het Vet van Oliphanten en Buffels, en ook met ſeeker ſlag van roode Verruw, waer doorſe als Bunſemen ſtinken; voornamentlijk de Vrouwlieden, waer ontrent men / ſonder qualijk te werden / nauwlijks kan dueren. En noch dervenſe met dit goed openbaren Handel drijven; want al met den eerſten veilenſe deſelve op voor een ſeer geringe prijs; en vermitsſe ſig verbeelden / van'er geen ſchade door te konnen lijden / ſo ſullenſe het gerief daer van gaerne voor een Mes, of de waerde van dien / overdoen; doch de gee- *Sijn welgemaekte menſchen.*

ne die sig met deese Lievers soude vermengen / moest al vry groen / en heel benieuwd na varsch vleesch zijn; want voor ymand die maer een weinig vies valt / is het genoeg om deselve van verre te sien / sonder dat hy'er / overmits de vileine stank, ontrent sal derven koomen.

Doch den Gemeenen-man neemt het so nauw niet / en sy Vlooijen maer toe met haer Stompje, als het maer de naem en daed van een Vrouw heeft.

Waer mee- de de Inwoonders sig geneeren. De Bewoonders van deese Rivier, geloof ik / dat voor het meerendeel bestaen van de Jagt, en Vischvangst; want met de Landbouw, denk ik niet / datse sig veel bemoeijen / en Koorn of Milhio heb ik hier / geduerende mijn verblijf / niet gesien; maer in plaets van dat sag ik haer dagelijks onrijpe Bananas, op het vier gebraden / eeten. Jammes, Pattattes en Boontjes haddense ook / doch niet veel.

Onvrugtbaerheid van't Land tot Veldgewas. Het Land doet sig gantsch niet vrugtbaer op tot Koorn of andere Aerdvrugten; altans niet het geene dat ik gesien heb / sijnde van de Mond af tot aen het Princen-Eiland toe. Maer aen Boomvrugten sullense seekerlijk geen gebrek hebben; en derhalven geloof ik dat de Bananas hun voornaemste kost, buiten de toespijs, is.

Vischrijkheid van de Rivier. Deese Rivier is by uitneementheid rijk van alderhande slag van goede Visch. Ik meen dat wy'er ook dapper met de Zeegen achter her saten / en geen kleine meenigte vongen; ja sodanig / dat wy ons voor de geheele Reis daer van versorgden.

Hoe van de Negers gevangen. De Negers konden de Visschen op een aerdige manier vangen; want / varende in een Canoa, of langs de Rivierkant gaende / en datse een Visch gewaer wierden / so haddense deselve aenstonds met een Assagaei geschooten; en dit hebbense so seeker / dat het haer noit / of ten minsten seer selden / sal missen.

Beschrijving van de Noord-Kapers. Voor de Mond van Rio de Gabon siet men dagelijks een groote meenigte van sware en onguere Visschen, van ons Volk Noord-Kapers genaemt; alhoewel mense liever voor Assetsels van Walvisschen mogt aensien / en sose het al niet en zijn / so sijnser ten alderminsten seer na aen Vermaegschapt;

schapt; en ik sou wel gelooven / dat het voor 't minst Cousijns Germains waren.

Deese Vischjes sijn na gissing ontrent de veertig voeten lang / alhoewel ik'er meene gesien te hebben / die vry grooter lengte hadden. So digt en na koomense aen onse Scheepen, dat mense ligtelijk met een lange Stok sou konnen bereiken / wel te verstaen alsse stil wilden blijven. Ik geloof / wanneer men een Spannetje van dit goed voor een Schip had / en dat mense als de Paerden kon stueren / dat het'er braef door sou gaen.

Doch wy willen dat vermaek liever aen God Neptunus overlaten / en weder aen onsen arbeid gaen. Sy swemmen de meesten tijd boven water, en hebben een Jong of twee by haer / dewelke / de Moer in 't opschieten na boven willende navolgen / veeltijds geheel uit het water springen. Met een vervaerlijke kragt blasen sy 't water na boven; 't geen sig van verre vertoond even als een Schip dat onder Seil is; en met dit spuiten soudense de beste Fontein van Fontaine Bleau beschamen. 't Is niet min geneuglijk als seldsaem, een gedeelte van deese Visschen by malkander te sien.

Het Land ontrent deese Rivier is so vol Wild, dat het ongelooflijk is; voornamentlijk van Oliphanten, Buffels, en wilde Swijnen. Groote meenigte van Oliphanten, Buffels en wilde Swijnen ontrent de Rivier.

So haest wy onse saken ontrent het Princen-Eiland verrigt / en ons Schip schoongemaekt hadden / seilden wy de Rivier wederom af / om even binnen den Mond desselven / de Sandpunt, of anders Zuidhoek genaemt / het Anker te laten vallen / en ons van water, 't welk daer beeter als aen Cabo Loop is / te voorsien. Noch ontrent een halve uer van deese Plaets sijnde / kreegen wy een Oliphant in 't gesigt / die langs den Oever van de Rivier heel sagtjes sijn weg met ons vervolgde / tot aen voorschreevene Plaets toe; wanneer ik met den Kapitein, en eenige mijner Dienaers verseld / in een Vaertuig stapte / en gesamentlijk na Land voeren / en setteden het aenstonds op den Oliphant toe; doch na hem een uer hard genoeg vervolgd te hebben / sonder Een Oliphant gaet heel sagtjes langs de Rivier, dies den Schrijver met eenige van de sijne op hem los gaet.

hem te konnen achterhalen / niet tegenstaende hy maer met een harde tred voortging / so verlooren wy hem in een Bosch uit het gesigt.

Dit schrijvende moet ik noch schrikken / als ik overdenk in wat gevaer wy ons ter dier tijd begaven; want / maer met ons tien of twaelve sijnde / waer van de helft noch geen goed Schietgeweer hadden / souden wy deese Oliphant, indien wy'er by hadden konnen koomen / aengedaen hebben; meenende hem met een schoot of drie te sullen hebben geveld, daer ik naderhand heb bevonden / dat wy het met twee of driehonderd Menschen nauwlijks hebben konnen doen; dies de Hemel gedankt moet zijn / dat wy Monsieur Oliphant niet onderhaelden / want wy'er / so niet alle / ten minsten eenige van de onse souden hebben laten sitten.

Ontmoeten in het wederkeeren vijf Oliphanten; doch lieten ons ongemoeid voorby gaen.

In 't wederkeeren ontmoetteden ons vijf Oliphanten te gelijk; dewelke / ons aensiende / dagten sy / geloof ik / dat wy hun gramschap niet waerdig waren; en derhalven lietense ons ongemoeid heenen gaen; en wy / die haer voor ons meerder erkenden / waren daer meede seer wel te vreeden; dies wy heel beleefd onse Hoeden afnamen / en in teeken van erkentenis / Bonjourden wy hun gesamentlijk / en gingen onses weegs; wel te vreeden sijnde / dat wy haer / en belle humeur, hadden aengetroffen.

Wilde-Swijnen-Jagt.

Drie dagen lagen wy voor deese Plaets stil; en ik / die niet te doen had / ging alle morgen na Land om eenig Wild op te doen; doch geen Oliphanten, dat had ik / na de laetste heusche ontmoeting, genoegsaem als verswooren, maer de wilde Swijnen waren het die ons tot tijdverdrijf souden strekken / en waer op wy onse moed meenden te koelen; derhalven den tweeden dag aen Land gaende / waren wy gelukkig genoeg om een Troup van over de driehonderd stuks aen te treffen. Aenstonds wierd met de uiterste grimmigheid jagt op haer gemaekt; doch die Hoerekinders konden met vier beenen beeter weg spoeden als wy met twee; dies wy haer ook haest quijt raekten; uitgesonderd eene die wy van de Troep hadden afgesneeden / en sodanig beset / dat het scheen of deese het Gelag soude

heb-

hebben moeten betalen/ vermits'er voor hem geen andere uitkomst was / als in een klein Boschje te vlugten; doch waer in wy hem so dapper nasetteden / dat hy buiten twijffel binnen korten tijd in ons geweld sou hebben gekoomen.

Doch siet hier sijne verlossing. Midden in het Bosch gekoomen sijnde / vonden wy als in een welgebouwd Prieel, of Tuinhuis, een Oliphant in 't Geraemte leggen. De seldsaemheid van deese ontmoeting deed ons de vervolging tegens 't Varken ophouden / en staken / om deesen dooden Oliphant nauwkeurig te besigtigen. Een dooden Oliphant in 't Geraemte gevonden.

Wy vonden hem noch heel volkoomen, en de tanden in de kop; die ik daer uit deed neemen en weegen / en dewelke in de zeventig pond mogten halen. Ik deed de Schenkels meeten; waer van de bovenste drie, en de onderste ruim vier voeten in de lengte hadden. Het Hoofd had meede vier voeten tot sijn lengte; en 't overige Gebeente na evenmatigheid. Dies UE. hier uit mogt afmeeten / hoe groot hy levendig, en bevleest sijnde / moet geweest zijn.

Wanneer de twee eerste dagen voorby gegaen waren met de Oliphanten-en Varkenjagt, sonder iets op te doen / meenden wy het den derden dag op de laetste weder te hervatten; doch wanneer wy des morgens met den dag aen Land quamen / bevonden wy / dat haerlieder plaets door ontrent honderd Buffels ingenoomen was; wy lieten daerom de moed niet vallen / maer gingen op deselve los; en by een Troup van tusschen de tien en twintig stuks gekoomen sijnde / bleeven wy niet gebrekkig, om deselve een half dousijn Kogels te schenken; doch na ik geloof / noch niet ter deegen onder schoot, of dat'er niet wel wierd gerooid, altans ik kon niet bemerken dat wy'er een hadden getroffen. Sy bleeven alle te gelijk staen / en sagen ons toornig genoeg aen; overleggende misschien met malkander / of sy ons over deese stoutigheid souden straffen of niet; doch wijl'er niemand uit haer was gequetst, so haelden de Negativen het over / en wy wierden vry gelaten. Jagt op Buffels.

De Buffels, die wy hier ontmoetteden / hadden de hoogte van Buffels be-

schreven. van een gemeenen Os; hun kouleur was ros. Op de kop haddense regte Hoorens, die achterwaerds over stonden. In haer loopen schynen sy van achteren lam te zyn; doch dat verhinderd haer echter niet / om dapper te konnen rekken.

De Negers wisten ons te seggen / dat so wanneer men op deese Beesten schiet / en haer niet doodelyk treft / datse seer grimmig op de Menschen toeschieten; deselve onder de voet smyten / en dood trappen.

Een Europiaen door deselve gedood. Dit seggen verdiende geloof by ons; want voor ontrent tien jaren is 't gebeurd / dat ons Volk ter deeser Plaets op de Buffeljagt waren los gegaen; doch eene van haer / wat te voorbarig synde / loste syn Geweer op een Buffel; maer wierd haest van deselve gevat; en soude hem / na alle gedagten / om hals hebben gebragt; doch een van syn Kameraden, toeschietende om hem te verlossen, legt op den Buffel aen; maer in plaets van hem te treffen / schoot hy syn eigene Makker onder de voet; en 't weinig leeven dat'er in den selven na de schoot noch mogt overgebleeven zyn / deed'er den Buffel met stooten en trappen haest uit gaen.

Dit ongelukkig Geval, met het verhael van de Negers teegens malkander vergeleeken / deed ons byna van vreugde opspringen / dat wy sulke goedertierene Buffels hadden ontmoet; en so wierd van dat oogenblik af beslooten / de Oliphanten-en Buffelsjagt voor het toekoomende te laten rusten; en deese Resolutie wierd ter eeuwiger Memorie geregistreerd ter plaetse daer 't behoorde.

Hoe de Inwoonders deselve schieten. De Negers, om diergelyke ongelukken niet onderworpen te zyn / gebruiken hier ontrent meerder voorsigtigheid; te weeten / dat sy bevoorens de plaets waer de Buffels des avonds by malkander koomen / gaen verspieden. Aen deese plaets gaense op een hoogen Boom sitten; en so haest'er een Buffel komt / schieten sy deselve van boven uit gemelden Boom. Is 't nu datse hem dooden / en dat'er geen onraed van anderen is / so koomense van boven needer / en sleepen hun Proi met eenige van hare Makkers weg; doch

so

so sy den Buffel niet wel en treffen / so blijvense stilletjes sitten / en houden sig selven buiten alle gevaer. Op deese manier word'er meenig een door haer geschooten.

Het Buffelsvleesch alhier is vry goed en lekker; en overmits de Grasige Weide, ontrent de Santpunt, ook reedelijk vet. 't Buffelsvleesch is goed en lekker.

Dit / Mijn Heer, is 't alles / dat ik in de tijd van sestien dagen / die ik hier stil geweest ben / heb konnen ervaren. Ons Kruis-schip, het welke hier eenige Houtwaren moest laden / quam / na 't selve verrigt te hebben / by ons. Wy seilden doen gesamentlijk de Rivier uit / en lieten na drie dagen het Anker wederom voor Cabo Lopez di Gonsalvez (doch van de onse om de ligtigheid Cabo Loop genaemt) vallen. Vertrek des Schrijvers uit de Gabon; en komst aen Cabo Loop.

Cabo Loop is / als ik U E. bevoorens gesegt heb / de uiterste hoek van de Guineese Bogt. Hy legt op eenige minuten Zuiderbreedte, en de Gabon regt onder de Linie Æquinoctiael. Een weinig bezuiden Cabo Loop neemt het Angoolse Land sijn aenvang / strekkende sig eenige Graden Zuidwaerds aen.

Deese Hoek ofte Cabo, werd van immers so veel / en meerder Scheepen, aengedaen / als de Gabon; ja meest alle die om Slaven sijn geweest / koomen sig hier van Water en Hout versorgen. Van beide is het t'allen tijde wonder wel voorsien. 't Laetste hebben de Inwoonders altoos in voorraed gekapt; en men betaeld aen haer gemeenlijk de vadem met een staef Yser. 't Water heeft men om niet / en slegts om 't halen; 't welk seer ligt en gemakkelijk valt / om dat het heel na aen de Zeekant is. Men geeft voor de vryheid van 't waterhalen, gemeenlijk aen den Koning, of de geene die sig so doet noemen / drie of vier Messen, met een Flesch Moutbrandewijn; alhoewel dit maer een enkelde goedheid is; want geen Schip, hoe klein het ook sijn mag / sou / als hy 't begeerde / Water en Hout voor niet en met geweld konnen halen; doch dit sou / mijns oordeels / onreedelijk weesen / vermits deese Menschen iets voor hun moeite moeten hebben; behalven noch / dat hier uit een Meenigte van Scheepen die sig hier van water en hout koomen versorgen.

groote

grooote ongeleegentheid voor andere sou ontstaen; want als de Negers sagen dat men haer niet betaelde / so souden'se ook geen lust hebben / om meerder Hout te kappen; en derhalven is het ook verre 't best / dat men haer met een kleinigheid te vreeden steld.

Handel aen Cabo Loop.

Men Handeld hier even als in Rio de Gabon, Oliphants-tanden, Wasch en Honing, t geen'er reedelijk veel valt; doch overmits de meenigte van Scheepen die hier alle dagen koomen / geeft het een sonderlinge smaldeeling. Echter is het gebeurd / dat noch in dit loopende jaer een onser Jagts alhier tusschen de drie en vierduisend pond / so Oliphants-tanden als Wasch, heeft ingehandeld / en selfs op andere tijden noch meerder.

Woonplaets der Inwoonders.

Op Cabo Loop staen eenige Huisen opgeslagen / waer in sig de Bewoonders, so lang hier Scheepen zijn / ophouden; doch hun eigentlijke Woonplaets is een weinig beneden deese Hoek op een Rivier Olibatte genaemt. De Opperhoofden alhier doen sig met de volgende namen onderscheiden / als Koning, Prins en Admirael; doch sy sijn het alle drie / als die van de Gabon, met de naem. Met welke Bewoonders sy ook so goede overeenkomst hebben / dat ik niet geloof / men het alderminste onderscheid in hun leevens-wandel sou konnen vinden; ten ware eenlijk / dat deese wel so beleefd en rekkelijk sijn als de andere.

Goede Rheede.

Hierom meen ik dat het niet noodig sal zijn / om van deese Plaets eenige verdere melding te doen; als eenlijk te seggen / dat de Scheepen hier een goede Rheede konnen vinden / indien'se maer so voorsigtig zijn / van eenige Sand-banken, die daer om her leggen / te mijden; doch welke echter met goed Weêr niet gevaerlijk zijn / vermits men'er met hoog water sonder ongemak weeder af kan koomen; gelijk ons dat selfs is gebeurd.

Veelheid van Visch alhier.

Ik heb U E. hier vooren van Rio de Gabon gesegt / dat deselve so Vischrijk is; maer / Mijn Heer, hier heeft men 'er so een grooten overvloed van / dat ons Kruis-schip op een morgen / wanneer hy de Zeegen liet trekken / so een goede meenigte quam te vangen / als voor tien Scheepen genoeg was geweest.

Na

Na drie dagen aen deese Cabo doorgebragt te hebben/ deeden wy het Anker ligten/ en gingen onder seil/ met wil om 't Eiland Annaboa op 't steeven te loopen; doch de harde Stroom, die hier om deese tyd van 't jaer als een Serpent om de Noord schiet/ verleidde ons sodanig/ dat wy geheel beneeden St. Tomé, een Eiland de Portugeezen toebehoorende/ vervielen; 't welk my noch geleegentheid sal geeven/ om U E. iets van 't selve meede te deelen; na alvoorens gesegt te hebben/ dat schoon onse Scheepen schoon gemaekt en wel beseild waren/ wy echter meer dan een halve Graed om de Noord wierden gedreeven; doch een ander Schip van onse Maetschappy, dien ik aen Fida syn Slaven had ingegeeven/ en al drie weeken voor my van daer was vertrokken/ quam voor de derdemael met ons voor Cabo Loop ten Anker; met berigt/ dat hy al op anderhalve Graed Zuiderbreedte was geweest; doch dat de vehemente Stroom hem op eenen nagt/ 't geen ongelooflyk schynd/ weder door de Linie regt voor de Gabon had vervoerd. *Vertrekken van daer; en vervallen beneeden het Eiland St. Tomé.*

't Eiland St. Tomé, niet/ gelyk eenige meenen/ St. Tomas; want dit laetstgenoemde legt in America, waer van de Deenen Besitters zyn; doch St. Tomé is voor deesen in ons geweld geweest/ en wy hebben het selve/ eensdeels wegens de geduerige Verradery der Portugeezen, waer door ons Volk gantsch wierd afgemat; als anderdeels wegens de groote Sterfte onder de onse/ weder moeten verlaten. So veel volk quam hier van ons te sterven/ dat het Eiland in Europa de naem van het Hollandsch Kerkhof verkreeg. *St. Tomé heeft ons voor deesen toebehoord.*

De Portugeezen, schoon sy deese verbrandde Lugtstreek beter gewend syn als wy/ getuigen echter noch huiden ten dage/ dat het seer ongesond is/ en een groot gedeelte van de hare aen de dood opofferd; ook dat weinige van haer een hoogen ouderdom bereiken. *Is seer ongesond.*

De reeden die men/ myns achtens/ natuerlyker wys hier van sou konnen geeven/ syn/ eerstelyk de overgroote hitte die men hier meest het geheele jaer door heeft; want vermits het met de eene hoek regt onder de Linie legt/ so *En wat de oorsaek daer van is.*

is 't ligtelijk af te meeten / dat/ so niet altoos / het echter den meesten tijd hier brandend heet moet zijn.

Is altoos met een dikke en stinkende Nevel bedekt.

Ten tweeden / dat dit Eiland uit een hoog en Bergagtig Land bestaet; waer op / en tusschen in / (selfs op 't heetste van den dag) gestadig een seer dikke en stinkende damp legt; 't geen de Lugt noodsakelijk moet ontsteeken en verdikken / en bygevolg een groote ongesondheid veroorsaken; waer by men noch wel voor een derde reeden sou moogen voegen het meenigvuldig Aderlaten der Portugeezen, 't geen sy om een haverstroo laten verrigten; want sommige doen het vijftig en meermalen 's jaers; en dit / geloof ik / doet haer ook meerder na levendige Schimmen als Menschen gelijken; en hier door moetense ook hoe langer hoe meer verswakken; want de gesteldheid van het Land brengt het niet meede / datse wederom in so korten tijd nieuw bloed souden konnen vergaderen.

Is evenwel vrugtbaer, en rijk van Vee.

Andersints is dit een lustig en vrugtbaer Eiland; voorsien / volgens het seggen der Portugeezen, met varsche Rivieren of Binnewaters, goede Bouwlanden van Koorn, Suiker en Katoen; mitsgaders veelderlei Aerd-en Boomgewassen; nevens overvloed van Vee, grooter en schoonder als op de Goud-Kust.

Twee Kloosters op St. Tomé, en een Bisschop.

't Moet van de aerdsche geluksaligheden meede niet misdeeld zijn. Vraegt U E. de reeden waerom? 't Is om dat de Roomsche Geestelijkheid hier twee Conventen, of hoe sal ik seggen / Kloosters hebben. Na mijn beste weetenschap sijn het beide de Broederschappen of Navolgers, sose seggen / van den Apostel Petrus, en den Heiligen Augustinus. Ook heeft men hier een Bisschoppelijke Stoel.

Is wel te bewoonen; en waerom.

Meerder behoeft men / mijnes dunkens / niet te seggen / om te bewaerheeden / dat dit Eiland goed en wel te bewoonen is; want het is een seekere waerheid / dat deese Geestelijke Vaders sig noit naer eenige plaets sullen begeeven / waer datse / nevens Zielen, ook geen tijdelijke Goederen souden konnen winnen. Dit heeft lang voor ons seeker Poëet wel geweeten; wanneer hy in sijn Gedigt deese drie Versjes aertig laet invloeijen:

China-

China-Reiſers om Negotie;
Meer om 't Goud, dan om Devotie;
Meer om 't Goed, dan om 't Geloof: Eenige Verſjes, hier op paſſende, uit ſeeker Gedigt aengehaeld.
Waerom moeſt gy uit Firando,
Uit Japon, Achin, en Bando?
Was 't niet om u grooten Roof.

Gy beſoekt Chineeſe Landen,
En d'Americaenſche Stranden:
Waerom niet in't Noordquartier,
By de Ruſſen, Muſcoviten,
De Tartaren, Samogiten?
Of is daer het Goud te dier.

Neen, gy ſoekt al beeter Haven
By de Potoſiſche Slaven,
Of by 't Alboſonſche Goud,
In Angola, ook Fuſola,
Mani-Cungo, Puerto-Bella.
't Is in't Noorden veel te koud.

Dit verwijt heeft gemelden Dichter de Eerwaerdige Paters Jeſuïten gedaen; doch de ervarentheid heeft ons zeederd geleerd / dat den geheelen hoop der Geeſtelijkheid met deeſe heb-luſt is ingenoomen. Maer wat raekt ons de geene die buiten ons zijn; en wel te meer / om dat dit buiten ons beſtek is. Ik wil'er dan liever van afſcheiden / en met het laetſte Vers van meergemelden Dichter ſeggen:

Staet mijn Muſa, loopt niet verder,
Dwingd u Pen, en ſchrijſt niet harder,
Eer gy haer krijgt aen den hals;
Beeter was 't den Duivel tegen,
Als met haerlui dwers geleegen,
Want de Boggers ſijn te vals.

Hier meede willen wy St. Tomé, met al sijn goede Geestelijke Vaders, een goeden dag wenschen; met noch maer eenlijk te seggen / dat alle vreemde Scheepen, die / overmits de tegenwind, Ilha del Principé niet hebben konnen beseilen / alhier hunne ververssing konnen halen.

Vermits wy / so als ik vooren gesegt heb / in plaets van Annaboa aen te doen / beneeden St. Tomé vervielen / so hadden wy de moed al verlooren gegeeven / van dat Eiland te sullen op steeven loopen; gemerkt het van St. Tomé beswaerlijker is te beseilen / als van Cabo Loop; doch de Wind omloopende / en dat wy tegens verwagting de Stroom mee kreegen / so hadden wy het geluk / na dat wy boven 't laetstgenoemde Eiland gesteevend waren / na twee dagen seilens het Anker voor het door de weereld vermaerde Eiland Annaboa te laten vallen.

Komst aen 't Eiland Annaboa.

Dit Eiland werd van een meenigte Scheepen aengedaen / so wel van de geene die Guinea hebben behandeld / als die na Oost-Indiën en Angola gaen / en de eerste als sy te laeg in de Bogt van Guinea vervallen; want U E. moet weeten / dat de Oost-Indiënvaerders de Bogt van Guinea op een andere manier als wy uitreekenen / en byna de geheele Kust de Bogt van Guinea noemen. Die na Angola gaen koomen hier aen / om dat het meest in hare weg is.

Het selve beschreeven.

Annaboa is so overvloedig in Vee en Fruit, dat het in beide St. Tomé en 't Princen-Eiland overtreft; niet tegenstaende het ongelijk kleinder is / en niet veel meer dan een halve mijl in sijn omtrek heeft. 't Is / even als St. Tomé, meest altoos met een dikken Nevel bedekt; en echter / so men de Portugeezen geloof mag geeven / niet so ongesond.

Wat hier nu de reeden van is / sou ik my niet derven vermeeten te seggen; want de Lugtstreek moet byna een en 't selve zijn; gemerkt Annaboa maer ontrent anderhalve Graed Zuidelijker is geleegen.

Een soet Meirtje op de Bergen.

't Land is hier ook ruim so hoog als op St. Tomé, en op het opperste van 't selve sou / volgens het seggen der Portugeezen, een soet Meirtje zijn / van heel schoon water;

en

en daer ter plaetse is het so koud / als by ons in het selfste van den Herfst; doch wer weis obs wahr is / sagt der Teutscher.

Het Bouwland hebben de Portugeezen op de vlaktens halver weegen de Bergen, wijl de grond tot het selve daer wel het beste is; doch het Eiland, van beneeden aen te sien / komt het ons heel dor en onvrugtbaer voor; niet tegenstaende het allerweegen met een meenigte Ooftboomen staet beplant; als Cocos, Orangie, Limoen, Bakovens, Bananas, Wijn de Palmboomen, en andere meer; welkers Vrugten alle om een geringe prijs sijn te bekoomen; als het honderd Cocosnooten voor een Rijksdaelder; duisend Orangie-appelen of Limoenen van 's gelijken / en de andere Vrugten naer advenant. Het Eiland is seer vrugtbaer.

't Vee, als Varkens, Schapen, Geiten, Hoenders, enz. geld meede byna geen geld, vermits men het selve voor oude vodden van Kleederen, en alderhande oud Linnen of Wolle, kan krijgen. Kort om / hier is de opregte Amalthea, of Hoorn van Overvloed, (waer van de Ouden so veel hebben leggen te snappen) te vinden. Rijkheid van Vee, en goed koop.

De Bewoonders van dit Eiland sijn Swart, en halve Christenen, alhoewel sy de naem van heele dragen; want sose maer een Pater Noster en een Ave Maria konnen leesen / by de Paep te Biegten gaen / en eenige Offerhanden meede brengen / so gaense voor goede Christenen door. Bewoonders van hetselve.

Van de Blanke Portugeezen werdense voor Slaven gehouden / om reedenen datse uit de Slaven, door hun op dit Eiland geset / sijn voortgekoomen. 't Sijn alle / sonder eenig onderscheid / Schelmen en Dieven, die geen mensch boven vermoogen sullen benadeelen / of te kort doen. De Vrouwlieden speelen alle / sonder eenig onderscheid / openbaer de Hoer; weetende het gemeene volk beleefdelijk genoeg aen te halen / en te misleiden. Hun Tael is eeuwig en altoos / alsse een Europiaen sien / Signoor, biaki, micase, Trikke. ..... Doch het sijn / eenige weinige uitgesonderd / alle seer leelijke Teeven, waer aen / gelijk de Heer Fokkenbrog segt / een Hond sig niet sou willen verontwaerdigen te Werden voor Slaven gehouden; en sijn alle Hoeren en Boeven.

 pissen /

pissen / en voor niemand als sodanig Kanailje van Naem-Christenen goed.

Wie 't gesag over dit volk heeft.

't Gesag over dit Volkje is een Blanke Portugeesch toevertrouwd / die sy vereeren met de treffelijke naem van Gouvernadoor.

Is een armen Duivel.

Den geenen / die deese Hoogheid te mijnen tijde / of doen ik hier was / bekleedde / was so een Grooten Don, dat byaldien ik maer mild genoeg was geweest / om hem een Rijksdaelder of twee tot een Aelmoes aen te bieden / hy niet nalatig sou geweest zijn / om het selve te hebben aenvaerd; sonder sig veel met sijn honorable Charge, of het Grandeur van sijn Landaert te bekreunen.

Hebben weinig ontsag voor hem.

Sijn onderhoorige vreesden hem ook sodanig / dat by aldien ik het had begeerd / sy hem den hals souden gebrooken / en het Eiland aen ons in eigendom overgegeeven hebben; want deesen Don Pover, door een Phidalgo uit Portugal, die dit Eiland toebehoorde / hier gesteld sijnde als sijn Rentmeester, om uit sijn naem een derde in te vorderen van 't geheele Inkoomen der Inwoonders, so van hun Vee, Vrugten als anders / so nam hy / om ook iets voor sijn selfs te vergaderen / haer een geregte helft af; 't geen hem by deese Swarte Potentaten so bemind deed zijn / dat sy / gelijk ik gesegt heb / sig gaerne van hem ontslagen / en het Eiland aen een andere Landaert souden overgegeeven hebben.

Waerom dit Eiland voor ons, of andere Europianen, niet dienstig is.

Doch het sou niemand dienstig konnen zijn / ten sy 'er bevoorens eerst al de Swarten waren afgeligt; want als die daer bleeven / en datse maer het minste verschil met de Besitters kreegen / so soudense na het Gebergte vlugten / 't geen voor een Europiaen genoegsaem ontoegankelijk is; en van daer soudense deselve so veel leed konnen toevoegen / dat men genoodsaekt sou zijn / van het weeder te moeten verlaten; gelijk ons in voorige tijden / wanneer wy daer Besitters van waren / al is te beurt gevallen; wanneer wy om geen andere reeden / als de so aengeroerde / weeder van daer moesten trekken.

Twee

Buiten en behalven den Heer Gouvernador, vond ik hier

hier ook noch twee Blanke Papen, die geen andere hoedanigheeden besaten / dan datse immers so dom en ongeleerd waren als hun Gemeente.

domme Portugeesche Papen neemen hier den Godsdienst waer.

Hier ontrent schiet my iets aertigs / doch evenwel Prophaen, in den sin; namentlijk van een Luiterschen Pfarheer, (of het waer is of niet / daer wil ik juist mijn vingers niet voor opsteeken) den welken deese stigtelijke redenen tegens sijn Gemeente voerde: Wat meend gy lieden, als het eens op het laetste Gerigt aenkomt, en dat my werd gevraegd: Du Pastoor van ...... hoe leverd gy de Gemeente, die ik u gegeeven en toevertrouwd heb, wederom? Ik sal antwoorden, seide hy: Heere, gy hebtse my als Beesten gegeeven, en so leevere ikse u weder over?

Wat dunkt u / Amice? souden deese arme Gemeenten dit van hun blinde Leidslieden der Blinden ook niet wel mogen seggen; behalven dat deese fijne Priesters noch een seekere hoedanigheid over sig hadden / 't geen al eenigsints meer als gemeen was; te weeten / dat sy so veel Brandewijn konden drinken en verdragen / als ik Wijn ofte anderen drank.

Waren groote Brandewijn suipers.

Voor 't overige bestond hun wijsheid in haer Kapucijner Kap, wiens Navolgers sy wilden weesen. Ik weet waerlijk niet / offe wel eens konden leesen of schrijven; vermits ik niet een Boek by haer sag / noch my / schoon ik daer na vroeg / wilden vertoonen; of ten ware dat ik deselve door mijn Ketterfche handen mogt besmet hebben.

Noemden sig selven Kapucijnen.

Sy noodigden ons / om hun Kerken, die twee in 't getal waren / te koomen besien: 't geen geschiedde; en wy vonden deselve proper en wel; ook groot genoeg / om viermael so veel Menschen, als op het Eiland waren / te bergen. Eer wy in hare Kerken quamen / wierden wy / tot verveelens toe / met Wijwater besprengt; so dat ik oordeelde / dat het selve hier niet duer moest zijn.

Den Schrijver besigtigt hare Kerken,

Ik wierd van haer om een Flesch Wijn gebeeden / om daer meede hun Heilige Mis-Offerhande te verrigten / het geen ik haer toestond; en hier op beloofdense my / schoon ik het niet begeerde / een Mis te sullen doen / voor mijn

en geeft haer een Flesch wijn om Miste doen.

geluk.

gelukkige en behoudene Reis; en daer meede nam ik van deese Vaders mijn afscheid.

Een kleine Zeerover, hier gestrand sijnde,

Wy sagen hier noch eenige kleine stukken Kanon; en van ons gevraegd sijnde / waer sy deselve hadden gekreegen / so verstonden wy / dat het van een kleine Fransche Zeerover was / die aldaer voor tien dagen was gestrand; sijnde den Kapitein met twee Man van het selve Scheepje noch op 't Eiland.

werd door een Engelschman bedroogen.

Deese Vrybuiters hadden op de Goud-Kust al eenig Goud, Slåven en Oliphants-tanden geroofd; doch twee dagen voor onse komst was van hier vertrokken seeker Engelsch Kapitein, met name Tomas Kent; voerende het Schip de Slooter Galley genaemt; dewelke geseide Zeerovers hier vond / en met haer een Verdrag maekte / om hun gesamentlijk met al haer goed / mits een gedeelte van den Roof overgeevende / over te voeren na de Fransche Eilanden. De Zeerovers, die sig op dit Verdrag verlieten / bragten al hun goed aen boord van den Engelschman, als meede al het Volk, uitgesonderd den Kapitein en twee Man, die den laetsten dag eerst aen boord meenden te gaen; doch doense aenquamen / wierdense met eenige Snaphaens-schooten verwelkomt; en gelast / byaldiense hun leven lief hadden / datse weeder na Land souden keeren / 't geense genoodsaekt waren te doen / en aen te sien / dat den Engelschman sijn Anker ligtte / en met al haer goed doorging.

Wat dunkt UE., kreegen deese Schelmen niet haer regten loon? Ik meene van ja; en byaldien het my was voorgekoomen / ik had haer niet een hair beeter gehandeld.

Vertrek des Schrijvers van Annaboa.

Na ons hier eenige dagen wel ververscht te hebben; waer toe wy van den Directeur-Generael verlof hadden / so wierd het Anker opgewonden / en wy vervorderden onse Reis na d'Elmina; en seilden gestadig langs de Linie, sonder oit een Graed bezuiden of benoorden deselve te koomen. Ik had gedagt alhier een groote hitte te sullen ontmoeten; doch vond het in tegendeel so koud / dat ik / met wel gekleed te zijn / somtijds de koude nauwlijks kon verdueren. De Matroosen, die andersints voor een klein gerugtje niet

niet

niet verbaerd zijn / staken sig meede wel fatsoendelijk in de Kleeren. Ik / hier over mijn verwondering toonende / wierd door onsen Kapitein berigt / dat het ontrent deese tijd van 't jaer / sijnde de Maend van September, meest altoos so koud is / niet tegenstaende de Son in die Maend de Linie doorgaet / en men deselve regt boven het hoofd heeft; doch daerentegen heeft men meest altoos een betrokke Lugt en stijve koelte, waer door de Son sijn kragt niet kan doen gevoelen.

Na dat wy dus eenige dagen voortgeseild hadden / en na onse gissing hoog genoeg gekomen waren/ om de Kust aen te doen / so stelden wy onse Cours regt na Land, en kreegen het selve ontrent de Quaqua-Kust in het gesigt ; doch overmits wy last hadden / om ons ontrent geen eenige Plaets op te houden / so setteden wy / het Land langs seilende/ onse Reis voort tot aen Affiné ; 't geen de Franschen zederd eenigen tijd in 't besit hebben genoomen/ en dat op een aerdige manier / welke ik niet kan nalaten U E. hier meede te deelen. Den Schrijver van de Europische Mercurius geeft ons in het eerste Deel van 't jaer 1701., wegens het maken en overbrengen eens Moorschen Konings tot het Christen Geloof, berigt / met de volgende woorden: Komt ontrent de Quaqua-Kust weder aen Land; doch vervolgen hun Reis tot aen Affiné.

Siet hier weder een Heidensch Vorst tot het Christen Geloof gebragt. 't Is Louis Hannibal, Koning van Syrien, (Affiné meend hy) op de Goud-Kust van Africa. Deesen, zederd eerst een langen tijd te Parijs onderweesen en gedoopt te zijn door den Bisschop van Meaux, sijnde den Koning sijn Gevader, Communiceerde den 27. der Maend February 1701. uit handen des Kardinaels van Noailles; en presenteerde ter selver tijd een stuk Schildery aen de Heilige Maegt, onder wiens bescherming hy sijne Staten stelde ; hebbende gelofte gedaen, dat hy, op sijne wederkomst aldaer, uit al sijn vermoogen aen de Bekeering sijner Volkeren sou arbeiden. Deese Moorsche Vorst vertrok den 24. der Maend; en stond sig te Port-Louis in te scheepen, en begeleid te worden door twee of drie Oorlogsscheepen, onder het gebied van den Ridder Damon. Verhael van een Affinése Slaef, die sig aen 't Fransche Hof voor Koning van Affiné had uitgegeeven.

Dus verre het gedagte verhael. Nu sal het aen ons staen / om kortelijk deeses so genaemden Konings oorsprong aen te toonen / en ook U E. desselfs wedervaren meede te deelen.

Voor eenige jaren hadden de Franschen wel voor een gewoonte / om de Negers, die by haer aen boord quamen / te vervoeren / en in de West-Indiëns voor Slaven te verkoopen; onder welke deesen voorseiden Louis Hannibal (door de Fransche so genaemd) meede is geweest; doch / na alle vermoeden / den selven van een levendiger geest als syn Landsgenooten vindende / so hebbense hem / in plaets van te verkoopen / na het Fransche Hof gebragt; waer dat desen Fielt sig voor de Soon des Konings van Affiné en desselfs Opvolger heeft uitgegeeven; waer door hy sig sodanig in de gunst van dat Hof heeft weeten in te dringen / dat hy van den Koning rijkelijk wierd begiftigd / en op de vooren verhaelde wijs weeder na de Kust is gebragt; en aldaer gekoomen sijnde / bevond men / dat hy / in plaets van Koning, een Slaef eens Affinésen Caboceer was; by wien hy sig ook kort na syn aenkomst weder begaf. En / so my berigt is / in plaets van sijn Volk tot het Christendom te bekeeren / heeft hy sig weeder tot het Heidendom begeeven.

Wat spijt dit voor de Franschen moet geweest zijn / datse sig dusdanig van een Swarten hadden laten bedriegen / kan U E. ligtelijk afmeeten; en wel te meer / alsse sig hier door van hun oogwit versteeken sagen; namentlijk / om door toedoen van deesen Koning een vaste voet op de Goud-Kust te krijgen; behalven noch dat hier door is verydeld 't goede oogmerk van den Franschen Koning, als dat hy een Heidensch Vorst bekeerd / en in sijn Rijk had hersteld; mitsgaders den vergeefschen arbeid des Bisschops van Meaux, en des Kardinaels de Noailles. En om kort te gaen / dat het geheele Fransche Hof in hare verwagtinge bedroogen is geworden.

Hier uit kan U E. sien / hoe onnoosel de Swarten ook moogen weesen / dat'er echter noch eenige onder haer bequaem

quaem zijn/ om so een verstandig Hof, als dat van Vrankrijk is/ te misleiden/ en met een ydelen hoop op te vullen; en ik geloof seer wel/ datse sig deese ligtgeloovigheid lang beklaegd/ en den gewaenden Koning van Syrien tot in den afgrond verbloekt hebben. Doch wy willen haer in deese colére laten/ en onse Reis weeder gaen vervolgen.

Affiné voorby seilende/ geraekten wy op de Goud-Kust; waer dat onse Makker, het Kruis-Schip de Beschermer, dat gevoerd wierd door Kapitein Hinken, een Zeeuwsche Enterlooper of Lorrendraeijer, den Grooten Apollo genaemt/ tusschen de Wal in ontrent het Brandenburger Fort beset-te; die hy met een brave Heldenmoed aengreep/ en na een korte/ doch dappere tegenstand/ ook veroverde/ en voor een goede Prijs aen d'Elmina bragt. Komen op de Goud-Kust, alwaer het Kruis-schip een Zeeuwsche Enterlooper vermeesterd.

Dit/ Heer en Vriend, is 't einde van mijn Omlandsch-Reisje; en het sal met eenen ook de laetste Brief zijn/ die ik U E. wegens de stand van Guinea sal schrijven. 't Geen U E. noch te verwagten sal hebben/ sal/ als ik reeds gesegt heb/ uit een anders Kooker koomen. U E. gelieve sig met het selve te vergenoegen/ en mijn gedane moeite in dank aen te nemen; met vaste verseekering/ dat alles de suivere en opregte waerheid is/ en door eigene ondervinding t'samen gesteld. Yaldien ik nu het geluk heb/ dat ik U E. met dit mijn Werk heb konnen behagen/ so sal ik mijn aengewendde moeite geensints verlooren/ maer my selven vierdubbeld beloond agten. Einde van de Reis, en slot van desen Brief; mitsgaders de beschrijving van Guinea.

Dit/ Mijn Heer, sijn de opregte en ware betuigingen, van die geen/ welke niets achterweegen sal laten/ waer meede hy U E. eenige aengename dienst sou moogen doen; maer die nu/ en t'allen tijden/ onophoudelijk sal yveren/ om waerdig de Eernaem te moogen voeren van

MYN HEER

U E. bereidwilligsten Dienaer

W. BOSMAN.

Einde van de twintigste of laetste Brief des Schrijvers.

BESCHRYVING

VAN

RIO FORMOSA,

Anders geſegt

DE BENIN,

Nevens het Groot-Koningrijk van dien naem, de Zeeden en Godsdienſt der Inwoonders, enz., gelijk ook de Conſtitutie van het Land en de Rivier; mitsgaders een verhael van de Tand-, Rijſt-, Grein- of Malaget-Kuſten; en den Handel aldaer.

Vervat in de een-en twee-en-twintigſte, of twee laetſte Brieven.

DERDE DEEL.

BESCHRYVING VAN RIO FORMOSA, Anders gesegt DE BENIN.

Een-en-twintigste, of bygevoegde Brief.

Behelst een Beschrijving van *Rio Formosa*, anders gesegt *de Benin.* Veelheid van Spruiten die in deselve uitkoomen. Handelplaets en Kerk der *Portugeezen.* Groote inbeelding van den *Beninsen* Koning. Onse gewoone Handelplaets. *Usase* Rovers. Moerassig en drijvend Land om en in de Rivier. Is vermakelijk, doch ongesond. Waer uit sulks ontstaet. Groote sterfte onder ons volk binnen Scheepsboord. Roekeloosheid van vijf Matroosen; en aenmerkelijk Geval daer ontrent. 't Land is fraei vlak, en vol met Boomen. Wie Vasallen van den Koning zijn. Slaef des Konings te sijn is een Eernaem. *De Benin* is niet seer volkrijk. Drie voorname Handelplaetsen. Haer Namen, Constitutie en Bevelhebbers. Noch een vierde Handelplaets; waer dat een onser Opperhoofden om 't leven is gebragt. Dubbelde wraek deswegens genoomen. De Inwoonders van *de Benin* sijn in 't generael goede en beleefde Menschen; met welke seer wel is om te gaen. Willen met geen force, maer sagtigheid behandeld werden. Staen wonder vast op hare kostumens. Door wien den Handel van hun kant werd gedreeven. Sijn beleefd, doch valsch tegens

malkander. Geldſugtige Regeerders. Buiten den Koning heeft men driederlei Standsperſoonen. De eerſte, en hun groote magt. Tweede; wie die zijn. Haer Teeken van Eer. Het verlieſen van 't ſelve is de dood. Voorbeelden daer van. Derde Standsperſoonen. Hanteeringen en Ambagten van den Gemeenen-man. De Rijke leven ſeer wel. Sijn milddadig, en deelen den Armen wat meede. Kleeding der *Negers*, ſo van Mannen als Vrouwen. Yder trouwd ſo veel Vrouwen, als hy vermoogend is te onderhouden; en maniere van dien. Jaloursheid der Mannen ontrent hare Wijven. Sijn volſlage Meeſters van deſelve. Driederlei Straf wegens Overſpel. Bevrugte Vrouwen; en het Kinderbaren. De Soonen behooren den Koning toe. Beſnijdenis, ſo wel aen de Meisjes als Jongens. Kinder-mael. Tweelingen voor een goed teeken gehouden, uitgeſonderd aen *Arebo*; en der ſelver wreedheid daer ontrent met Exempelen verklaerd. Heilig Boſch; en wat ſy daer van gevoelen. De Kinderteel neemd hier wel op. Maenſtondige Vrouwen ſijn onrein. De *Negers* alhier ſijn ſo beangſt niet voor 't ſterven als andere Swarten. Remedien in Siektens. De Doctooren in kleinagting. Hoeſe met de Dooden omgaen. Wie Erffenis beurd. Wanneer 't aen den Koning vervald. Gemeene Hoeren. Regeering. Straf over Dievery. Vallen niet diefachtig. Straf over Doodſlag; en onderſcheid daer ontrent. Vijfderlei Eeden. Hoe de Boetens verdeeld werden. Hare Speeltuigen. Danſſen heel konſtig na de Harp. Sijn geen Dobbelaers. Verwarde Godsdienſt. Een ygelijk heeft ſijn eigen Prieſter. Hun verbeelding van God; en haer raiſonnement deswegens. Dienen de Afgoden en den Duivel onder eene gedaente. Verſchijningen van Geeſten. Dagelijkſche en jaerlijkſche Offerhanden. Wat ſy van het ander leven gevoelen. Veelheid van Afgoden; mitsgaders Feeſtdagen. Haer voornaemſte Feeſt. Hare Sondag. Vieren den dag van 't overlijden harer Ouders. Verdeelingen van tijden. Haer Oorlogen; en onordentelijkheid. Sijn groote Bloodaerds. Haer Geweer. Alderhande ſo tamme als wild Gedierte. Groote

Bavia-

Bavianen, welke de Menſchen aentaſten. Pluimgedierte meenigvuldig. Hebben niet veel Viſch; doch abundantie van alderhande Veld-en Boomgewaſſen. Verfſtoffen. Inkomſten des Konings; en welke deſelve zijn. Beſchrijving der Stad of Dorp *Benin*. Is heel lang, en heeft welgebouwde Huiſen. Dulden geen Vreemdelingen in deſelve. Grooten die ſig aen 't Hof ophouden. Inboorlingen moogen voor geen Slaven verkogt werden; noch ook geen Man-Slaven, ſchoon vreemde, uit het Rijk werden vervoerd. Hanteering van den Gemeenen-man, en Ambagtslieden. Fraeije Straten in de Stad. Slaefachtigheid der Vrouwen. Sijn minſaem tegens de *Europianen*; uitgeſonderd de *Portugeezen*. 's Konings Hof wijdloopig beſchreeven. Als meede het Courael-Feeſt; waer op den Koning verſchijnd. Audientie des Schrijvers by den Koning. Den ſelven afgebeeld. Oorlog tuſſchen een *Aré de Roe*, en den Koning; waer door de Stad *Benin* geruineerd is, en nu meeſt onbewoond en woeſt legt. Einde van deeſen Brief.

MYN HEER,

Deeſe ſal eenlijk tot voldoening ſtrekken / van de ordres my door U E. meede gegeeven / om een Beſchrijving van Rio de Benin op het papier te brengen. Ik derf my niet vermeeten / dat het in de vereiſte orde ſal konnen effectueeren; doch met het na vermoogen te verrigten / hoop ik te ſullen moogen volſtaen.

Ontrent vijftig mijlen beooſten Ardra heeft men Cabo Formoſa, nevens de Rivier van dien ſelfden naem; doch anders en gemeenlijk Rio de Benin genaemt; ſijnde dit ſijn laetſte naem aen het Groot-Beninſe Koningrijk ('t geen ſig rondom deeſe Rivier is ſtrekkende) verſchuldigd. Rio Formoſa, anders geſegt Benin,

Rio de Benin is / als men uit den Weſten komt / ſeer wel te kennen; want van Ardra tot aen deeſe Rivier heeft men al eenparig laeg en Boſchachtig Land. De Weſthoek van de Rivier doet hem op met een ſteile en als afgeſaegde is ſeer wel te kennen.

punt;

punt; en de Oosthoek daer regt tegens over met een lage stomp Land. Door aen de Mond isse ontrent een myl wyd; doch verder op seilende, isse op sommige plaetsen wyder, en ook op andere weder nauwer.

Groote meenigte van Spruiten.

Men heeft in deselve oneindig veel Spruiten; waer van eenige so wyd zyn, datse met goed regt de naem van Rivieren souden moogen dragen; en een yder van deese Spruiten werd door een bysonder Volk bewoond; die yder hun eigen Koning hebben.

Om de Rivier op te varen, heeft men, overmits de veelheid van geseide Spruiten, noodsakelyk ymand van nooden om de weg te wysen, anders sou men seer ligtelyk in een verkeerde geraken.

Handelplaets en Kerk der Portugeezen.

Als men ontrent anderhalve myl van de Mond is gekoomen, so siet men twee Spruiten, dewelke een half uer van malkander leggen. Op een van deselve hebben de Portugeezen noch heeden een Logie en Kerk, aen het Dorp Awerri genaemt, 't welk meede syn eigene en te gelyk ook vrye Koning heeft; die den Koning van Groot-Benin niet hooger agt als syn Nabuer en Bondgenoot, alhoewel den selven door hem, noch niemand anders, grootachting heeft; mits hy sig inbeeld, de grootste Koning der Weereld te zyn, ten minsten van de Guineese Weereld, welke ontrent honderd mylen buiten syn Land aen hem is bekend; want het geene daer buiten is, daer van sal hy, door onkunde, niet veel na vertellen.

Gewoone Handelplaets seer wijd de Rivier opgeleegen.

De ordinaire Handelplaets van deese Rivier is Arebo genaemt, en meer dan zestig mylen van de Mond geleegen. Tot daer, en noch verder, konnen wy met onse Scheepen koomen; varende ondertusschen honderden van Spruiten voorby, behalven ontallyk veel kleine Kreeken; waer van eenige al tamelyk wyd zyn.

Uit het gesegde sult U E. de wyd uitgestrektheid deeser Rivier ten naesten by konnen afmeeten; doch hoe lang deselve eigentlyk is, of van waer sy haer oorsprong heeft, heb ik niet konnen ervaren, alsoo geen Neger my dies aengaende het regte bescheid heeft konnen geeven; doch

ik

ik geloof / dat men door desselven Spruiten in al de hier omleggende Landschappen kan koomen; want ik hier Menschen gesien heb van Ardra, de Calbary, en meer andere Plaetsen, die / onder het drijven van haer Handel op deese Rivier, door de Rovers waren gevangen genoomen / en hier verkogt.

Deese Rovers woonen digt by de Mond deeser Rivier, en werden Usase genaemt. Zijn een gantsch arm Volk, en leven maer simpelijk alleen van den Roof, en varen t'aller plaetsen op deselve uit / en nemen alles weg wat hen maer te vooren komt; als Menschen, Beesten en Koopmanschappen; en daer is niets dat haer gading niet is; en dit verkoopense dan voor Eetwaren (waer van sy onvoorsien zijn) aen de eerste die haer maer te vooren komt. Usase Rovers.

De Portugeezen wisten my te berigten / dat van hier een weg te Land na de Calbary strekte; en ook eene te Water, die veel facielder was; en dat men ook met een Canoa in de hier omleggende Rivieren kon koomen; als Rio Lagos, Elrei, Camarones, en meer andere; ja selfs in Rio Volta; 't welk ik echter niet kan gelooven / overmits daer van de alderminste waerschijnlijkheid niet is; maer van de eerstgenoemde kan het gemaklijk zijn / om dat deselve digt by den ander / en niet wijd van hier geleegen zijn.

Van de Mond der Rivier . . tot eenige mijlen opwaerds / heeft men overal laeg en Moerassig Land, en de Boorden sijn doorgaens met een meenigte hooge en lage Boomen beset / en 't Land is rondom / door de veelheid van Spruiten, als in Eilanden verdeeld; behalven noch dat men op verscheide plaetsen drijvend Rietland heeft / het welke door de sware Winden of Travados van de een na d'andere plaets werd gedreeven. En wijl ons het selve dikmaels voor de Boeg komt / en de Passagie belet / so is men genoodsaekt een andere doortogt te soeken; in welk geval ons de Lootsen of Wegwijsers sonderling te pas koomen. Moerassig en drijvend Land.

De Rivier simpelijk in sig selven aengemerkt / is seer plaisant en vermakelijk / doch by uitneementheid ongesond; en 't welk de eigenschap der meeste Rivieren op de Kust De Rivier is vermakelijk, doch

feer ongesond; en wat de oorsaek daer van is.

schijnd te zijn; en werd/ mijns achtens/ veroorsaekt weegens de continueele besmettelijke dampen die men ontrent deselve heeft; voornamentlijk den deesen/ waer om her het Land seer Moeraffig en laeg is.

Groote meenigte van Muggen.

Hier by komt sig een andere plaeg, die niet minder is/ voegen; te weeten honderdduisend Millioenen Múggen, anders alhier op sijn Portugeesch Musquitos genaemt; want gemerkt het hier/ so als ik gesegt heb/ vol Bosschagien of Geboomte is/ so heeft men van dat Duivelsch goed so een grouwlijke meenigte/ dat men harden noch dueren kan; voornamentlijk des nagts/ wanneerse ons met geheele Legers koomen bestormen/ en so vreeslijk steeken/ dat eenige des morgens/ door al de Puisten, byna onkenbaer sijn geworden.

Sware sterfte in de Benin onder het Scheeps-volk.

Dit ongemak, 't welk ons belet onse noodige nagtrust te neemen/ gevoegd by de ongesondheid van deese Plaets, veroorsaekt gestadig een groote sterfte onder al ons Volk. U E. is bekend/ dat dit mijn tweede Voyagie na deese Rivier is/ en dat wy de eerstemael de helft van ons Volk in de Benin hebben laten sitten/ en tegenwoordig is 't getal der dooden in ons Schip niet minder; en de resteerende meest alle siek/ 't geen een algemeene schrik onder de Matroosen te weeg brengt; sijnde een ygelijk bedugt/ dat hy 'er 't hagje by sal inschieten.

Roekeloosheid van vijf Matroosen, en wat daer op gevolgd is.

Van deese Reis waren'er vijf Matroosen, die uit een roekeloose baldadigheid met de Dobbelsteenen om de hoogste oogen wierpen/ wie dat in de Benin sou sterven of'er weder uit geraken. Mijn oudste Dienaer, die casueel by haer quam/ persuadeerden sy om meede te gooijen; die elf oogen ten deel kreeg/ en alsa de hoogste had.

Het is eenigsints aenmerkelijk/ dat deese Jongen noch heeden by levenden lijve is; daer de andere Baldadigers, even so als sy gecontracteerd hadden/ alle vijf in de Benin sijn overleeden.

't Land is vermakelijk vlak, en vol Bomen.

Behalven voorseide ongesondheid is dit een gewenschte Plaets om te Behandelen, so weegens de vermakelijkheid van de Rivier selfs/ als het Land daer om her/ (wel te ver-

verstaen als men een weinig van de Rivier af is) 't welk overal vlak / effen / en sonder Bergen is / en maer van langsamer hand soetjes rijst / waer door men het aengenaemste gesigt des weerelds heeft; 't welk noch werd vermeerderd door een meenigte van Boomen, die so regulier staen / offe voorbdagtelijk in ordre waren geplant.

De Bewoonders van deese Rivier, en het Land daer om heen / hebben wel verscheide / en een ygelijk sijn eigen Koning; doch het sijn echter alle Vassallen van den Beninsen Koning, uitgesonderd die van Awerri, daer de Portugeezen woonen / en de Usase Rovers; want deese hebben sig de gehoorsaemheid des geseiden Konings noit willen onderwerpen. Vassallen des Beninsen Konings.

't Sijn alle wel vrye Menschen; doch die van den Koning echter maer als sijn Slaven werden behandeld; en ver van daer dat deese naem in een kleinagting by haer sou zijn / so rekenen sy in tegendeel dat het een groote Eer voor haer is / een Slaef des Konings genaemt te werden. Slaef des Konings is een Eernaem.

Niet tegenstaende men hier een grouwsame meenigte van Menschen heeft / so is het doch na proportie van sijn wijd uitgestrektheid / en na de Ardrase Landen te reekenen / niet Volkrijk. De Dorpen leggen alle een groot stuk wegs van den ander / so wel ontrent de Rivier als in het Land. 't Land is na proportie niet Volkrijk.

Drie voorname Dorpen heeft men tegenwoordig / waer dat wy onsen Handel drijven; en waer na toe al de Negers uit het Land, om met ons te Negotieeren, affakken; te weeten na sodanige Dorpen, waer voor wy het Anker in de grond hebben geworpen. Drie voorname Handelplaetsen.

't Eerste deeser Dorpen is Boededoe genaemt / het welk met ontrent vijftig Huisen, of liever Kotten, is bebouwd / als sijnde so wel het Wand als Dak maer simpelijk van Bladen en Riet te samen gesteld. 't Gesag van deese Plaets werd een Onder-Koning, en eenige hem toevertrouwde Grooten, vertrouwd; die het / nevens de geheele Landstreek hier om her / uit den naem en van weegen den Oppervorst bestieren; doch haerlieder Gesag strekt sig maer Het eerste is Boededoe; en wie 't Gesag hier over heeft.

 uit

uit over saken van klein gewigt, als Burgerlijke geschillen en het heffen van Schattingen voor den Koning; maer indien'er iets van belang, of sware Misdaden koomen voor te vallen/ so vermoogen sy het selve niet af te maken/ maer moeten sig aen 't Hof addresseeren, en hunne ordres van daer afwagten.

Tweede Handelplaets.

Het tweede Dorp is genaemt Arebo, en veel verder de Rivier op geleegen. 't Is een fraei/ groot en langwerpig Dorp, ook reedelijk voorsien van Huisen en Inwoonders. De Huisen sijn ongelijk grooter als aen Boededoe; doch op die selfde wijs gebouwd. Deese Plaets, en het Land dat daer onder behoord/ werd even als Boededoe door een Onder-Koning geregeerd.

Voor eenige jaren waren hier twee Logies of Factoryen; waer van het eene de Engelsche, en het ander onse Compagnie toebehoorde; en yder van haer had sijn eigen Marcadoors en Fiadoors, 't welk op sijn Hollandsch Kooplieden en Borgen beteekend; alhoewel de laetste hier de Rol van Makelaers speelen; doch overmits de Engelsche hier zederd een groote reeks van jaren niet Genegotieerd hebben / so is hun Logie te eenemael verballen en vernietigd / en hare Kooplieden en Makelaers onder de onse gestooken.

De derde.

Het derde Dorp, met name Agatton, is voor deesen een voorname Handelplaets van ons geweest; doch door den Oorlog heeft het so veel geleeden / dat het tegenwoordig noch voor het meerendeel verwoest legt. Het is gebouwd op een kleine Heuvel, die in de Rivier geleegen / en maer even aen het vaste Land gehegt is.

Is een schoon Dorp geweest.

Het is / so als men aen de geruineerde Overblijfsels sien mag / voor deesen een geheel groot Dorp geweest / vermakelijker en ook gesonder als elders; en dit is ook de reeden / dat de Negers het met alle kragt weder beginnen op te bouwen. Het is rondom beplant met alderhande vrugtdragende Boomen.

Ontrent deese Landstreek heeft men veele kleine Dorpjes, waer van de Bewoonders na herwaerds koomen / om de groote Marktdag, die daer alle vijf dagen werd gehouden/

den/ by te woonen. Een dag reisens te Land van Agatton legt de Stad of het Dorp Groot-Benin, Residentie-plaets van desselven Koning; doch daer van hier na.

Ik mag met eenen ook niet voorby gaen/ om gewag te maken van noch een Dorp, waer dat wy voor deesen onsen Handel hebben gedreeven / en Meiborg genaemt is; apparentelijk syn naem aen een onser daer geleegene Kooplieden verschuldigd synde. 't Dorp Meiborg.

Onse Compagnie heeft hier voor eenige jaren een vaste Logie en eenige Bediendens gehad. Onsen laetsten Koopman, welke alhier den Handel voor de Compagnie waernam / was genaemt N. Beeldsnijder, die al te brutael met deese Menschen te werk ging / en waerom hy van deselve ook ten uitersten wierd gehaet.

Hierenboven gebeurden het noch / dat hy op seekere tyd 't oog had laten vallen op een van des Opperhoofds Wijven, en deselve genoegsaem met geweld tot syn wil kreeg; 't geen sodanig een chagrin aen haer Man veroorsaekte / dat hy sig niet kon onthouden / van Beeldsnijder over deese Schenddaed te straffen; dies hy hem met een deel gewapend Volk op den hals quam / met wil om hem aen kant te helpen; doch hy kreeg (defendeerende sig al vlugtende) occasie, om te eschappeeren, en hem aen boord van een onser Scheepen, dat ter dier tyd aldaer lag / te begeeven; doch wierd echter / eer hy het so ver bragt / swaerlyk gewond. Aen boord gekoomen synde / so seilde hy de Rivier uit / en syne Vervolgers uit het gesigt; doch een van syn wonden was so gevaerlyk / dat hy door onkunde van den Chirurgijn aen deselve quam te overlyden. Ons Opperhoofd werd aldaer doodelijk gewond; en om wat reeden.

Den Heer N. N., die ter dier tyd de Directie weegens onse Compagnie op de Kust had / en misschien niet ten vollen van de saek geinformeerd, liet dit niet ongewrooken passeeren, maer sond in aller haest een Jagt opgepropt met Minase Soldaten, na de Benin, met ordre om geseide Massacre (so als het wierd genaemt) op het alderstrengste te wreeken; 't geen deselve / daer gekoomen synde / ook rigoreuselijk, en meer als sy wel in Mandaet hadden / Exe- Wraek door onsen Directeur hier over genoomen.

cuteerden; en maekten alles ter needer/ of namense voort gevangen/ die haer in 't geseide Dorp ontmoeteden/ en het niet konden ontvlugten.

So meede door den Koning. Den Groot-Beninsen Koning, die dit ter ooren quam/en de oorsaeck deeser Massacre verstaende/ liet sig met de wraek, door onsen Directeur genoomen/ niet vergenoegen/ maer deed den geenen/ om wiens wil dit was aengeregt/ by hem ontbieden; en schoon den selven de eer van sijn Geslagt maer had gedefendeerd, en dienvolgende ligtelijk te verontschuldigen was/ so liet den Koning hem echter met sijn geheele Geslagt, tot in het derde of vierde Gelid, ter neder sabelen; en dat eenlijk maer/ om sig by ons te justificeeren, dat hy aen geseide Manslag niet alleen onschuldig was/ maer ook/ om dat het buiten sijn weeten was geschied.

De doode ligchamen deeser Elendigen wierden tot een spectacul op de Mesthoopen weg geworpen/ om door het wild Gedierte te werden verslonden; en hunne Huisen wierden onder de voet gehaeld/ met stricte last/ van deselve in alle eeuwigheid niet weder op te bouwen. Wy/ siende den Koning sodanig voor ons te yveren/ hebben 't zederd die tijd onsen Handel alhier gecontinueerd.

D'Inwoonders sijn in 't generael seer beleefde Menschen. De Inwoonders van de Benin sijn in 't generael goedaerdige en beleefde Menschen, van wien men met goedheid alles wat men begeerd kan krijgen. 't Geen men haer uit een liberaelheid vereerd/ sullense altoos dubbeld tragten te recompenceeren; en so men iets benoodigd is/ en'er haer over aenspreekt/ so sullense het selden weigeren; niet tegenstaende sy het selfs noodsakelijk van doen mogten hebben.

Willen met geen forsheid behandeld werden. Sy willen/ en ook met reeden/ hunne beleefdheid met gelijke Courtoisi betaeld hebben/ sonder sig nors of spijtig tegens haer te toonen; want om met dwang of geweld iets van haer te halen/ sou so veel zijn/ of men na de Maen wilde grijpen. Sy sullen sig daer ontrent in geenen deele laten vinden.

Staen vast op hare kostumens. In 't stuk van Negotie sijnse so prompt, en sullen niet lijden/ dat de alderminste Jota van de oude kostumens werde

de vernietigd; doch als men haer daer in te wil is/ so sijnse seer gemakkelijk om meede te Handelen, met alles van hare kant toe te brengen / wat tot een volmaekte Harmonie werd vereist.

't Ergste van allen is/ dat sy seer langsaem/en gantsch talmachtig in haer Handelen zijn. Meeltijds hebbense een deel Tanden in voorraed; waer ontrent/ eer wy met haer d'accord konnen raken / men somtijds acht of tien dagen werk heeft; doch het geschied van hare kant met so veel beleefdheid en pligtbetuigingen, dat men het onmoogelijk qualijk kan of mag neemen. Sijn langsaem in haer Handel.

Eene saek is hier / waer over men sig moet beklagen; namentlijk/ dat men op sijn aenkomst aen haer een partye Koopmanschappen voor Panen of Kleeden moet uitborgen; en met de betaling van dien wagtense dikwils so lang/ dat wy door 't verloopen van 't Saisoen, 't consumeeren van onse Victualie, en weegens de siekte en sterfte onder ons Volk, genoodsaekt werden/ sonder betaling te moeten vertrekken. Doch hier van is wederom het best / dat sy het de naeste reis / als wy weder hier koomen / tot een duit toe sullen voldoen.

Den Handel van hare kant werd waergenoomen door Menschen daer toe expresselijk van de Regeering gesteld; en werden / so als ik hier vooren gesegt heb/ Marcadoors en Fiadoors genaemt; en deese neemen het voor andere / de regte Kooplui sijnde / waer. Dit geschied / om dat men met de voornoemde in de Portugeesche Tael, doch wonderlijk geradbraekt/ kan spreeken; en dit is ook der selver eenigste hoedanigheid; want boven dien moet men haer aenmerken als het schuim van 't geheele Volk, die na hun Landsgenooten niet veel aerden / noch de eer verdienen/ van nevens deselve gesteld te werden. Door wien den Handel van hare kant werd gedreeven.

Aen deese Messieurs, en so meede aen de Opperhoofden dier Plaets, moet men op sijn aenkomst eenige kostumens betalen; doch echter van so geringen importance, dat het nauwlijks noemenswaerdig is.

Onder en tegens den ander schijnen de Inwoonders seer D'Inwoon-

beleefd

ders sijn seer geveinst tegens malkander.

beleefd te zijn; en sullen niet gebrekkig weesen/ om malkander in alle voorvallende gelegentheden hun dienst te presenteeren; doch alles is maer enkel schijn. Sy vertrouwen malkander niet; maer gaen met de meeste omsigtigheid des weerelds te werk/ dat niemand haer Secreeten komt te weeten; voornamentlijk in 't stuk van Negotie, datse gaerne so geheim doen/ als immers mogelijk is; uit vrees/van by de Regeerders als groote Handelaers aengebragt te werden; die/wanneerse sulks gewaer wierden/ niet manqueeren souden/ van deese of geene Misdaed voor den dag te brengen; eenlijk maer/ om deese rijke Negotianten van de huig te moogen ligten/ al schoonse daer toe het alderminste regt niet en hadden. Doch het gaet hier meede als elders/ en gelijk het Spreekwoord segt: Die een Hond slaen wil kan ligtelijk een Stok vinden. En dit is de reeden ook/ dat de geene/die buiten de Regeering en het Bewind van saken zijn/ sig altoos armer/ alsse in der daed zijn/ sullen veinsen; om door dat middel de roofgierige handen van hare Regeerders te ontgaen. Dit doet hen alle/ so als ik gesegt heb/ politicq tegens den ander zijn/ een goed gelaet te toonen/ en een yders Vriend schijnen te zijn/ om daer door sodanige vyanden, die haer souden willen aenklagen, te mijden; dies hun vriendschap ook selden opregt, maer meesten tijds geveinst en valsch is.

Drie Staten buiten den Koning.

Drie Standen heb ik hier buiten en behalven den Koning aengemerkt. De Koning heerscht met een absolute en Souveraine Magt; sijnde desselfs wil een Wet en Rigtsnoer voor alle sijn Onderdanen; waer tegens sig geen mensch mag verroeren.

De naeste aen den Koning sijn drie voorname Heeren.

Hem volgen als de eerste en heerlijkste Staet onder de sijne/ drie persoonen/ alhier getituleerd met de naem van Hommes Grandes, 't welk/ in onse Tael overgebragt/ Grootvermoogende Heeren of Mannen sou beteekenen. Deese drie sijn t'allen tijden by den Koning, en een ygelijk/ die iets by den selven te verrigten heeft/ moet sig eerst aen haer addresseeren; welke de last, van het den Koning aen te dienen/ op sig neemen/ en wederom bescheid te rug brengen.

gen. Ondertusschen seggense hem niet meer als sy willen hebben dat hy sal weeten; en so ordonneerense ook aen een ygelijk / uit naem van den Koning, 't geen henlieden wel gevald; dies de geheele Regeering van dit Land eenlijk onder haer berust / en wel te eerder / om dat het niemand werd toegelaten den Koning te sien / veel min te spreeken / uitgesonderd eenige weinige / welke daer meede werden begunstigd.

De tweede Standspersoonen sijn de geene / die men alhier Aré de Roe, of Straet-Koningen noemd. Haerlieder werk is / dat den een opsigt over 't gemeene Volk, en den ander over de Slaven heeft; wederom andere over saken van Oorlog, over 't Vee, Veldgewassen, enz. Niets kan men bedenken / of het heeft sijn eigen Versorger. Tweede Aré de Roes.

Uit deese Aré de Roes werden de Onder-Koningen en Opperhoofden van de Landen, die onder de gehoorsaemheid van den Koning staen / gekooren. Alle deselve staen onder 't bevel van de voorseide drie Hommes Grandes; aen wien sy verantwoording van alle hunne verrigtingen subject sijn te doen.

Hare Bediening of Eerenstaet krijgen sy / op recommantie van deese drie Heeren, van den Koning; die / ten kenteeken van deese Waerdigheid, aen een ygelijk een Snoer Couralen doet geeven / sijnde so veel als hun Ridder-Order. Deese Snoer moeten sy altoos aen den hals dragen / sonder het oit te derven afleggen. Hun Kenteekenen, of Ridder-Order.

Indien sy het by ongeluk koomen te verliesen / of door onagtsaemheid sig laten ontsteelen / so sijnse gewis en seker om den hals / en moeten het / sonder eenige genade, met de dood bekoopen. 't Verliesen van 't selve is de dood.

Hier van sal ik U E., ter bevestiging / twee Exempelen bybrengen / waer van ik het eene selfs heb bygewoond; te weeten van een Neger, die sig deese Ketting had laten ontsteelen; en daer over / sonder lang morren / aen de dood wierd opgeofferd; en de geene / die dit Diefstuk had begaen / sijnde bekend geworden / ging de selfde gang; nevens noch drie andere / die hier kennis van hadden / en Voorbeeld hier van.

het selve niet tijdig genoeg hadden geopenbaerd of aengegeeven; dies'er vijf Menschen ter dood wierden gebragt ter wille van een Ketting Courael, die andersints geen twee stuivers waerdig was.

Noch een Voorbeeld.

Ten tweeden gebeurde hier ontrent in 't jaer 1700. noch een seldsamer Geval. T'eener tijd lagen'er/ nevens my/ voor het Dorp Boededoe twee Portugeesche Scheepen of Barken, waer van den eenen voor ons vertrok; doch den anderen moest/ om sijn Schulden in te vorderen/ noch wel een Maend of twee na my blijven leggen; en wijl de Schulden wat sober in quamen/ so resolveerde den Kapitein, om een Fiadoor, die wel het meeste schuldig was/in sijn Schip te laten arresteeren; doch wanneer hy sulks werkstellig maekte/ so stelde den ander sig ter weer/ en meende het t'ontsnappen; derhalven hy met de Portugeezen aen 't worstelen geraekte/ en van den Portugeeschen Stierman by sijn Snoer Couralen wierd gevat/ waer door deselve aen stukken en buiten boord geraekte. Hier over wierd deese Fiadoor so mismoedig/ dat hy van 't krabbelvuisten afliet/ en sig als gewillig gevangen stelde. Doch na eenigen tijd vond hy den Stierman te slapen; en na een Donderbus gekreegen te hebben/ schoot hy den selven voor de kop/ en deed hem aldus/ van een natuerlijke slaep, tot de eeuwige overgaen; doch was daer meede niet vergenoegd/maer verwondde het doode ligchaem noch op verscheide plaetsen. Daer na wierp hy het Mes van sig/ en seide: Dat hy sig nu naer wensch had gewrooken, en dat het hem verder niet kon scheelen, hoedanig men met hem wilde leven; want, voegde hy'er by/ doen mijn Couralen buiten boord geworpen wierden, was ik een Man des doods; en tegenwoordig sal het niet een hair beeter zijn. De Portugeezen dersden het sig echter niet onderwinden/ om hem hier over te straffen/ maer leverden hem aen het Opperhoofd van die Plaets over/ die hem na den Koning deed voeren; en vermits midlerwijl de Bark vertrokken was/ so liet den Koning hem in een nauwe Gevangenis stellen/ om den selven/ wanneer'er weeder een Portugeesch Schip mogt aenge-

koomen zijn/ in hare tegenwoordigheid op 't felste te doen straffen.

In dit loopende jaer heb ik de Neger selfs gesien; en op mijn vertrek quamen'er weeder twee Portugeesche Scheepen, met ordre/ om van den Koning, wegens 't vermoorden van hun Piloot, Regt te eischen. Hoe het daer meede is vergaen/ kan ik niet seggen/ alſo kort daer aen uit de Rivier ben vertrokken. Doch dat het hem sijn besten hals sal gekost hebben/ staet onwedersprekelijk vast.

De geseide Couralen heeft den Koning alleen in sijne bewaring/ sonder dat/ op pœne des doods/ deselve door andere moogen nagemaekt of beseeten werden. Deselve sijn van Steen gebakken/ en van een bleeke roode couleur; van bovenen geheel glad/ offe gepolijst of verglaest waren; en gelijken seer wel na rood gespikkeld Marmer. Voorseide Eerteekenen heeft den Koning in bewaring.

Aen het verhael van 't geseide kan U E. afmeeten/ dat de Fiadoors de derde Stand onder de Negers van dit Land uitmaken; want niemand vermag of kan deese Courael dragen/ als die eenig Ampt van den Koning besit; vermits sy/ als ik alreede gesegt heb/ het selve van den Koning krijgen.

Nevens de Fiadoors sijn hier ook in gelijke Waerdigheid, en onder der selver Stand begreepen/ de Marcadoors, Koop-lieden, Falladoors, Voorspraken, en de Veilles; 't geen Oude gesegt is. Alle deselve sijn met het voornoemde Eerteeken begiftigd. Aen wie dit Eerteeken noch gegeven werd.

Buiten de drie voornoemde Standen weet ik niet dat hier eenige Ampten of Waerdigheden meer zijn; derhalven wy vervolgens tot den gemeenen man koomen. Onder deselve vind men'er weinige van een arbeidsamen aert/ ten sy geheel arm en kael; andersints latense hun werk al meest door hare Wijven en Slaven verrigten/ so weegens den Landbouw, het spinnen van Katoen, het weeven van Kleeden, als andere beesigheden meer; terwijl sy/ sose eenig vermoogen hebben/ sig eenlijk met den Koophandel bemoeijen. Weinige Handwerken sijn/ behalven het Weeven, by haer bekend/ en bestaen maer ten principalen in Smeeden, Hanteeringen en Ambagten der gemeene lieden.

den, Timmerlieden en Leerbereiders; doch al hun arbeid of werk is so plomp / en van so weinig konst, dat een Jongen in Europa, maer een Maend op een Winkel geweest / en eenigsints Leersaem sijnde / het selve veel beeter sou maken.

D'Inwoonders sijn seer rijkelijk in eeten en drinken.

De Bewoonders van dit Land leven geheel rijkelijk in haer eeten en drinken / indiense maer van eenig vermoogen zijn. De kost der Rijken is Koebeesten, Schapen-of Hoendervleesch, en Jammes tot haer Brood; 't welk / als sy het gekookt hebben / sijn stampen / om'er Koeken van te maken. Sy noodigen malkander veelmalen te gast / of deelen van hun overvloed, aen de geene die behoeftig zijn / iets meede.

De gemeene Lieden behelpen sig met Visch, die sy gerookt of gedroogd hebben. En so deselve gesouten is / so heeft het een goede overeenkomst met dat geene / 't welk wy in Europa Raf en Reekel noemen. Haerlieder Brood is van 's gelijken Jammes, Bananas en Boontjes; de drank Water en Wijn Pardon, welke niet veel bysonders is. De drank der Rijke is van 's gelijken Water en Brandewijn, als sy deselve maer konnen bekoomen.

Milddadigheid der Rijke aen d'Armen.

De Koning, de Hommes Grandes, en een ygelijk Opperhoofd, die van eenig vermoogen zijn / onderhouden ter plaetse harer Residentie een deel arme Lieden. De geene / welke tot eenig werk bequaem zijn / sullense / om aen de kost te geraken / tot het selve emploijeeren; andere / die gebrekkig zijn / voedense om Gods wil, en om de naem van Mildadigen te verdienen. Dies men ook geen Bedelaers gewaer werd; noch aen het uiterlijke, weegens de goede voorsorge die'er werd gehouden / geen Armen kan onderkennen.

Zeer mild sijnse / om malkander Presenten te doen van alderlei slag van goed, en aen de Europianen een meenigte van verversing, en meerder als men benoodigt is; waer in sommige ook boven hun vermoogen te werk gaen / alleen maer om daer door een eerlijke naem by de Vreemdelingen te verdienen.

De

De Kleeding der Negers alhier is seer sindelijk / cierlijk / en ongelijk rijker als die der Negers op de Goud-Kust. De Rijke dragen voor eerst een fijn wit Katoene Kleed ter lengte van een vadem, en ontrent half so breed; en dit diend haer in plaets van een Onderbroek, waer over sy noch een fijnder Kleed, meede van wit Katoen, dragen / het welke somtijds wel twintig of dertig Ellen lang is / 't geen sy heel cierlijk met Fronsels of Plooijen om de middel weeten te winden; en daer over hebben sy noch een Charp van Sijde of eenig ander Stof van een vadem lang en twee spannen breed gebonden. 't Einde van het selve is met Franje of Kant beset / en derhalven byna even eens als de Negerinnen op de Goud-Kust. Het bovenlijf is meest altoos naekt. Dit sijn hunne Kleedingen alsse uit gaen; doch in huis dragense maer een grove Paen tot een Onderbroek, en over het selve een groot geschilderd Kleed, alhier van Gras geweven, en Mantelsgewijs heen geslagen. Cierlijke Kleeding der rijke Manlieden.

Den gemeenen man gaet even dusdanig gekleed / doch met veel grover en slegter goed; een ygelijk na dat sijn Staet en Vermoogen meede brengt. Van den gemeenen man.

De Vrouwen der Grooten dragen Panen, die hier te Land van Katoen sijn geweeven, en de welke ook geheel fraei met verscheide couleuren door den ander sijn geschakeerd, die sy bysonder wit en helder weeten te wasschen. Deese Kleeden sijn niet seer lang / en werden even so toegeknoopt als die der Vrouwlieden aen Fida; doch echter met dit onderscheid / datse hier de split op de sijde of na achteren draeijen / en derhalven van vooren bedekt zijn. Over hun bovenlijf hebbense noch een fraei Kleed, van een vadem lang / in plaets van een Sluijer, geslagen / en gelijk de Vrouwlieden op de Goud-Kust meede doen. Haer Halscieraed bestaet uit veelderhande slag van Courael, geheel aerdig door den ander gereegen. De armen sijn opgeschikt met gladde kopere of ysere Armringen; de beenen van sommige desgelijks / en de vingers so veel kopere Ringen als'er aen konnen. Der Vrouwen.

Dus opgetooid / Mijn Heer, sien sy'er al reedelijk smakelijk uit / en souden ymand / die eenig appetijt had / by

by gebrek van beeter / noch al weeten te accommodeeren.

De Dragt der geringe Wijven is het selve; uitgesonderd datse / even als van de Mannen gesegt is / seer slegt goed dragen.

De Kinderen gaen naekt, selfs tot datse hun volkomen ouderdom hebben.

De Kinderen gaen meest alle gantsch naekt; de Jongens tot haer tien of twaelf jaren / en de Meisjes tot dat het haer gaet na de wijse van haer Sexe. Tot die tijd toe hebben sy niet anders om of aen / als eenige Snoeren Courael om haer middel gewonden; 't welk echter niet beletten kan dat geene te sien / het welk sy wat sorgvuldiger behoorden te bedekken.

Verciering van hun hair.

Het hair der Manlieden werd niet gevlogten of vercierd, maer blijft / so als het van natueren gewassen is / hangen; behalven dat eenige twee of drie vlegten daer van maken / en'er een groote Courael onder aen hangen. Maer dat der Wijven werd cierlijk met groote en kleine tuiten gevlogten, sijnde de groote vlegten alle te samen over de schedel van 't hoofd heen gedeeld / in maniere van een verkeerde Hanekam, waer over de kleine vlegten dan meede in ordre sijn gelegt. Sommige hebben hun hair in twintig of meer vlegten verdeeld / al na dat sy dik of dun van hair zijn. Eenige besmeeren het selve met Olie, dat sy uit de Pitten van Olienooten braden / waer door het sijn swarte kouleur verliest / en met'er tijd een roode of geele aenneemt / 't geen sy voor een groot Cieraed houden; en ondertusschen staet het / mijns dunkens / wel barbaersch leelijk.

Een yder trouwd so veel Wijven als hy kan voeden.

De Mannen trouwen hier meede so veel Wijven, als sy met fatsoen konnen onderhouden. Ontrent de Trouw hebbense weinig / of liever geen Ceremonien, so wel de Rijke als de Armen; uitgesonderd dat den een des Bruids Vrienden wat rijkelijker tracteerd als den ander.

Hoedanig de Trouw geschied.

Het Trouwen geschied eigentlijk op deese manier. So wanneer ymand sin in deese of geene Dochter komt te krijgen / geeft hy het selve aen een van sijn Vrienden, en die in aensien is / te kennen; die sig dan na haer huis vervoegd / en deselve van haer Vrienden eischt of versoekt / het geene / sose bereeds niet verloofd is / selden werd geweigerd.

gerd. Het consent dan van de Ouders of Vrienden verkregen hebbende / so gaet de Trouw aen / en den Bruidegom bekleed sijn toekoomende Bruid met eenige fraeije Kleederen, en eenig ander Hals-en Handcieraed; en na de Vrienden van weerkanten wel getracteerd te hebben / so heeft de geheele Bruiloft een einde / sonder eenige andere Solemniteiten te gebruiken. 't Geseide Tractement geschied ook niet ten huise van den Bruidegom, of ymand anders / maer kost en drank werd simpelijk vervaerdigd, en een ygelijk sijn deel t'huis gesonden.

De Negers sijn ontrent hare Wijven seer jalours, wel te verstaen ontrent Manspersoonen van hun Land; doch in geenen deelen ontrent ons; want sy bekreunen sig seer weinig / wat men met hare Wijven aenvangt. Stoeijen / lagchen / praten / by haer te sitten of te leggen / alles staet (mits dat men binnen de palen van Eerbaerheid blijft) vry. Selfs sijnse ontrent ons van so een goed vertrouwen, dat so byaldien het komt te gebeuren / dat sy van ons besogt werden / en hunne affaires haer elders anders roepen / so latense ons alleen by hare Wijven, en recommandeeren deselve / om ons / geduerende hun uit sijn / wel te diverteeren; doch van de Swarten mag'er geen Manspersoon in of ontrent haer Wijventimmer koomen; en dit werd van een ygelijk onder haer strictelijk geobserveerd.

Sijn seer jalours ontrent hare Wijven; doch niet van de Europianen.

Tusschen de Wijven der Grooten en die van den gemeene man is maer alleen dit onderscheid / dat de laetste wegens den arbeid / die sy ten oirbaer van 't huis moeten verrigten / overal heenen gaen / daer die der Grooten meest altoos in huis opgeslooten zijn / om daer door te beletten / datse / volgens hun natuerlijke neiging, niet tegens het sevende Gebod koomen te sondigen.

Indien het gebeurd / dat een Man met eenige van sijn Wijven in huis sit / en besoek van sijn Vrienden ontfangt / so retireeren sijn Wijven sig aenstonds na een ander gedeelte van het Huis, om van de inkoomende niet gesien te worden; doch als 't besoek van Blanken geschied / so blijvense sitten / om dat sulks het believen van den Man is / wien sy

Sijn volslage Meesters van hun Wijven.

sy op alderhande manieren soeken te behagen / gemerkt al hun wel syn van deselve afhangt / en de Mans alhier volkoomen Meesters van de Wijven zijn.

Driederhande Straf weegens Overspel; als eerste.

Overspel werd hier te Land op driederhande manier gestraft; en eerstelijk onder den gemeenen man als volgt. So een van deselve gewaer werd / dat sijn Wijf quadegangen gaet / en hem onder 't getal der Hoornbeesten steld / so sal hy alle moogelijke vlijt aenwenden / om den Doffer op 't Slag te moogen beknippen; want sonder dat kan hy niets uitregten; maer so wanneer hem het selve gelukt / so heeft hy Regt om den Snoeper t'eenemael te beroven van 't geen hy besit / 't sy Slaven, Boesies, Oliphantstanden, Koopmanschappen, en voorts alles wat den selven heeft; 't geen hy voortaen als sijn eigen mag gebruiken. Het Wijf dat dus gesondigd heeft / doet hy braef bastonneeren, en ten huise uit jagen / om elders haer Fortuin te gaen soeken; doch niemand sal so een ligtelijk weeder ten Wijf neemen / en derhalven begeeven sy haer na een andere Plaets, waer datse sig voor Weduwen uitgeeven / om daer noch weeder aen den Man te geraken / of andere practijken, die de natuer haer geleerd heeft / om de kost te winnen / te werk stellen.

Tweede.

Dit is voor so veel de Wijven van den gemeenen man betreft; de Rijken of Welgegoeden regten sig meede wel op gelijke wijs; doch de Vrienden van 't Vrouwmensch, om haer geen Schandael te doen lijden / versoenen de Man met een fraeije somme gelds / op dat hy haer weeder in genade mogt aenneemen / 't welk sy ook den meesten tijd doen; en na sijn Overspeelig Wijf op nieuw ingewijd te hebben / so gaetse namaels weeder voor so een eerlijke Vrouw als van te vooren; en werd in 't vervolg ook so wel als d'andere van de Man geliefkoost en beslapen.

Derde.

De Regeerders van het Land gaen met de Overspeelders vry rigoureusder te werk; want als deselve ymand in het pleegen van Minnespel met hun Wijven betrappen / so doodense beide het Wijf met haer Boel, ter plaetse waer dat sy deese Sonden hebben begaen / en werpen de doode ligchamen

men vervolgens / ten Proi voor het wild Gedierte, op den Misthoop.

Weegens deese swaare Straf, so wel onder Kleinen als Grooten, werd een ygelijk afgeschrikt / om sig met een anders Wijf te vermengen; en derhalven siet men deese boose stukken alhier selden gebeuren.

De Negers sijn hier gelijk als elders / seer geset om het Minnespel met kragt voort te setten; en beelden sig in / dat de wijn Pardon en 't goed eeten de Natuer heel veel versterkt; en aengaende het laetste / daer ontrent hebben sy / mijns dunkens / geen groot ongelijk; doch in het eerste kan ik so veel virtuten niet bemerken.

Niet gaerne sullen sy sig inlaten / om uit het Naeimantje te discoureeren. 't Is, seggense / een werk der duisternis, en derhalven niet betamelijk, om'er t'aller plaetsen volmondig van te raisonneeren. Doch die het op een verbloemde en bewimpelde wijs weet te klaren / werd niet alleen by haer geleeden / maer van een ygelijk voor een aertig en gauw vernuft geschat; dies een yder sig ook benaerstigd om aertige Fabulen en Gelijkenissen, ter Materie dienende / voor den dag te brengen.

Ontrent bevrugte Vrouwen en het Kinderbaren heeft men alhier het volgende aen te merken. Na dat een Vrouw bevrugt is / vermag sy aen niemand meer / tot hare verlossing toe / de hand geeven; en wanneer deselve verlost zijn / en dat het een Soon is / so werd het Kind den Koning opgedragen / als hem in eigendom toebehoorende; en uit dien hoofde werden al de Manlieden van dit Land Slaven des Konings genaemt; doch een Dochter behoord de Vader toe / om'er na welgevallen meede te leven; en deselve / tot haer jaren gekoomen sijnde / uit te trouwen / wanneer en aen wien het hem maer gelieft. Van bevrugte Vrouwen en het Kinderbaren.

Met de acht of veertien dagen / somtijds ook wel later / werden de Kinderen besneeden, so wel Meisjes als Jongens; de laetste hun voorhuid, en de eerste / met een weinig te snijden van 't geene de Geneeskundige, of die in de Anatomie ervaren zijn / Clitoris noemen. Hierenboven snijdense Besnijdenis so wel aen Meisjes als Jongens.

de Kinderen het geheele lijf vol met ſmalle ſtreepjes, ſo wel Jongens als Meisjes; doch de laetſte met veel meer Sneeden of Figueren; en een ygelijk doet hier ontrent ſo hem beſt gevald.

U E. kan ligtelijk bevroeden / dat dit een groote ſmert aen deeſe kleine Schepſels moet veroorſaken; doch wijl het hier te Land voor een groot Cieraed paſſeerd / en dat het de Moode is / ſo wil niemand het ſelve laten.

Kindermael.

Wanneer het Kind ſeven dagen oud is / ſo regten de Ouders een blijde Maeltijd aen / meenende dat het om die tijd al door ſijn meeſte quaed is; en om dat de booſe Geeſten het ſelve geen leed of hinder moogen toebrengen / ſo ſtrooijenſe / om die Quanten te bevreedigen / voor haer op alle Weegen een meenigte geſooden Spijs.

So een Vrouw t'eender Dragt twee Kinderen te gelijk krijgt / werd voor een goed teeken gehouden / en aenſtonds aen den Koning geboodſchapt; die daer over groote vreugde met alderhande Speel-Inſtrumenten doet bedrijven. De Vader, die ondertuſſchen ſig verbeeld / dat het voor ſijn Vrouw te ſwaer ſou vallen / beide deeſe Kinderen te ſoogen / ſiet een andere ſoogende Vrouw, wiens Kind overleeden is / voor geld en goede woorden te krijgen / welke een van ſijn Kinderen voor Minne mag verſtrekken.

Barbariſche gewoonte in het Dorp Arebo ontrent een Vrouw die twee Kinderen t'eener Dragt baerd.

In geheel de Benin is het baren van Tweelingen een goed teeken, behalven aen Arebo, daer het t'eenemael het contrarie bedied. Sy leven daer ter plaets geheel Barbariſch met een Vrouw, die twee Kinderen te gelijk ter weereld brengt; mits ſy voor een gewoonte hebben / om de Moeder met beide haer Kinderen om hals te brengen / en op te offeren aen den Duivel, dewelke ſig / volgens hun dwaſe meening / in een Boſch, dat ontrent het Dorp legt / ophoud. Indien den Man wel begoed is / ſo koopt hy ſijn Vrouw, met een Slavin in hare plaets ter Slagting over te geeven / vry; doch de Kinderen konnen niet geloſt werden / maer moeten deeſe wreede Wet voldoen.

Exempel hier van.

In 't jaer 1699. is 't gebeurd / dat een Marcadoors wijf, Ellaroe, of in de wandeling Mof genaemt / van twee Kin-

deren

deren in de Kraem beviel. De Man, die haer door een Slavin verlost had, offerde deese nevens de Kinderen op. Ik heb de Moeder naderhand verscheidemalen gesien en gesproken, die, so meenigmalen als sy een Kind sag, en overdagt het droevige lot van de hare, sig niet kon onthouden van bitterlijk te weenen.

't Jaer daer aen sag men hier het selfde Geval met een Priesters Vrouw; (die deese Offerhanden moeten verrigten) deselve verloste meede van twee Kinderen, die hy met eigener handen, nevens een Slavin in sijn Vrouws plaets, den hals brak, en opofferde. Ruim een jaer daer na, even of het een straf van den Hemel was, verloste deese Vrouw andermael van twee Kinderen. Hoedanig den Priester sig hier ontrent heeft gedragen, is niet tot mijn kennis gekomen; doch ik geloof, dat deese Vrouw hare vrugtbaerheid met de dood heeft moeten besueren. Noch iets diergelijks.

Deese droevige voorvallen hebben echter eindelijk so veel op 't gemoed der Mannen gewonnen, dat deselve hunne Vrouwen, tegens dat de tijd van 't Baren aen komt, naer een andere Plaets senden: waerom ik van gedagten ben, dat sy deese ongelukken voortaen wel sullen te vooren koomen.

Het Bosch, waer van ik hier vooren heb gesprooken, en daer in sig de Duivel sou onthouden, werd by haer voor so Heilig geschat, datse niet sullen toelaten, dat eenige Neger van een ander Land sijn voeten in het selve set, noch ook eenige van haer Wijven. So bygeval ymand van haer op een pad komt, dat naer 't Bosch loopt, so moet hy het selve ten einde gaen, sonder halver weegen te moogen omkeeren; en sy laten sig vastelijk voorstaen, byaldien dit wierd overtreeden, of het offeren van de Kinderen met de Moeder, of een Slavin in des laetstens plaets, het Land daer door een swaer ongeluk sou wedervaren; doch des niet tegenstaende ben ik verscheide reisen in het Bosch uit schieten geweest, en voordagtelijk ten halven gekeerd, eenlijk maer om haer ligtgeloovigheid te bespotten; waer door ook al veele in twijffeling wierden gebragt, om datse sagen, Een Heilig Bosch; en hun dwase inbeelding ontrent het selve.

Gg 2 dat'er

dat'er niet quaeds op volgde; doch de schelmse Papen hadden aenstonds een Exceptie; te weeten/ dat ik een Blanke was/ waer meede sig hun Afgod, of liever Duivel, niet bemoeide; maer indien een Neger sig dit wilde onderwinden/ so sou het geseide gevaer aenstonds voor den dag koomen.

Vrugtbaerheid der Vrouwen. Het Procreeren van Kinderen gaet hier dapper aen; en met reeden/ want de Wijven sijn gantsch niet onvrugtbaer, en de Mannen van een goede welgesteltheid; en die de lust tot Liefkoosingen, door de veelheid van Wijven, noch meer werd aengeset; en de geene/ die Kinderen by hun Man krijgen/ sijn in een sonderlinge grootagting, daer de onvrugtbare in tegendeel verschooven werden.

Maenstondige Vrouwen onrijn. De Vrouwen met de Stonde beset/ werden hier voor so onrein gehouden/ dat haer niet toegelaten werd in de Huisen harer Mannen te koomen/ of iets het geringste aen te raken; 't sy om de kost te prepareeren, het huis te reinigen, of wat het ook soude moogen zijn; ja selfs mogen sy in eenige Huisen niet in sien/ veel min gaen; maer moeten/ so lang haer onreinigheid duerd/ in een klein afgesonderd Huisje à part woonen; doch als de vloed ophoud/ so wasschen en reinigen sy sig/ en keeren weder by den Man in/ om hun werk, als vooren/ te verrigten.

Wanneer men haer vraegt/ van waer/ of wie haer geleerd heeft de Besnijdenis te moeten onderhouden; mitsgaders het onrein agten der Maenstondige Vrouwen, so antwoorden sy: Het selve niet te weeten; maer dat het haer door hunne Voorouders is overgeleeverd? En dit is gemeenlijk ook het antwoord/ dat men van al de Negers krijgt/ als men deselve ergens na vraegt.

Sijn niet beangst voor het sterven. Voor de dood schijnen de Negers hier so bekommerd niet te zijn/ als in andere Landen. Sy mogen'er wel en gaerne van hooren spreeken/ en schrijven een kort of lang leven het bestier der Goden toe. Echter gebruiken sy met veel yver de middelen om het leven uit te rekken; want so ymand onder haer siek werd/ so is haer eerste toevlugt tot den Priester/ die so hier als op de Goud-Kust voor Doctor

ctor

ctor ageerd. Den selven Medicineerd eerst met de groene Kruiden; en so dat niet en helpt / dan met de Offerhanden. Is 't nu dat den Patient geneest / so verkrijgt den schelmschen Priester eer; doch so niet / sijn Paspoort is geschreven / en men doet een ander / van wiense beeter verwagting hebben / ontbieden.

De Doctors of Priesters, als sy hun dingen wel verrigten / sijn by de Sieke in eenige agting; doch so haest en sijn deselve niet geneesen / of sy laten dat Volkje, sonder na haer meer om te sien / loopen; dies de Papen hier / so sy geen andere fonds van hun selven hebben / maer voor arme Drommels sijn te schatten; en wel te meer / om dat een ygelijk sijn eigen Offerhande doet / en de Afgoden bedient / sonder dat de Papen daer ontrent koomen. De Papen sijn Doctors; doch klein geagt.

Wanneer ymand overleeden is / so werd het ligchaem wel ter deegen gewasschen en gereinigd; en indien het een Inboorling van de Stad Benin is / en ver van daer komt te sterven / so werd het ligchaem over een klein vuer gantsch uitgedroogt / en in een Kist gelegt; die sy wel ter deegen toelijmen, en hem by de eerste occasie na de voornoemde Stad, om daer begraven te werden / brengen. Doch somtijds krijgense in eenige jaren hier toe geen geleegentheid, en dies moeten deese doode Lijken so lang boven de aerde blijven staen; gelijk ik'er te mijnen tijde verscheide in het Dorp Arebo heb gesien. Hoese met de dooden omgaen.

De naeste Vrienden, Wijven en Slaven, bedrijven Rouw over den Overleedenen; sommige met het afscheeren van al hun hair, en andere de Baerd, het halve hoofd, enz. De openbare Rouw duerd gemeenlijk veertien dagen. Het huilen en schreeuwen geschied op de maet van speelen op alderhande Instrumenten; doch met reedelijke groote tusschenpoosingen, die sy met braef te suipen besteeden. En wanneer de Lijkstatie over is / keerd een ygelijk na sijn huis / en de naeste Vrienden, die in den Rouw blijven / treuren noch eenige Maenden daer na. Rouw dragen.

Met de Erffenis gaet het dusdanig toe. So wanneer ymand van Staet komt te sterven / so treed de oudste Soon in Erffenis, wie deselve beurd.

in de geheele Nalatenschap, doch aen den Koning moet hy uit den Boël een Slaef uitkeeren; van 's gelijken ook aen de drie Hommes Grandes; met bygevoegd versoek, dat hy sijn Vader in desselfs Qualiteit mag succedeeren; 't geen hem den Koning accordeerd, en met eenen ook voor wettigen Erfgenaem van alles dat sijn Vader nagelaten heeft, verklaerd. Aen sijn overige Broeders geeft hy niet meer als sijne goedheid hem toelaet; en indien sijn Moeder noch in 't leven is, so onderhoud hy deselve eerlijk, en na haer Staet; en laet haer boven dien noch behouden alles wat sy van sijn Vader heeft gekreegen. De overige Wijven sijns Vaders, altans de sodanige, by wien hy geen Kinderen heeft gehad, neemt de Soon, als se hem aenstaen, na sig, en gebruikt die voortaen als sijn eigen; doch de geene die hem niet en gevallen, of hun Kinderen, neemt hy wel meede in huis om te arbeiden, doch bekend deselve niet; maer laet met oogluiking toe, dat sy, om eerlijk van te konnen bestaen, klein geld moogen verdienen.

Hoeren, haer oorsprong.

Van dit laetste slag heeft men'er hier te Land een groote meenigte, en die sijn hier so veel, als in andere Landen de gerieffelijke Vrouwen.

Wanneer de Erffenis aen den Koning valt.

Indien den Overleedenen geen Kinderen nalaet, so komt sijn Broeder tot de besitting van 't Goed; en so die meede ontbreekt, de geen die hem het naeste bestaet. Doch so'er geen wettige Erfgenamen werden gevonden, so komt het aen den Koning.

Regeering.

Wat de Regeering van het Land aengaet, deselve berust ten principalen onder den Koning, en de drie meergemelde Hommes Grandes; de eerste, geloof ik, in naem, en de laetste met de daed. Yder Landschap heeft sijn bysonder Hoofd, die alle van de geseide drie afhangen; en vermoogen sonder der selver toestemming niet het alderminste verrigten.

Straf over Dievery.

De Misdaden die hier koomen voor te vallen, werden op de volgende wijs gestraft; als eerstelijk Dievery, het geen heel weinig komt voor te vallen, alsoo de Negers hier so Diefachtig niet sijn als op andere Plaetsen; doch indien

het

het echter komt te gebeuren/en dat den Dief werd betrapt/ so moet hy het gestoolene goed weeder / en een Boete daerenboven geeven; doch so het een armen Hondsfot is / so geeft hy het gestoolene goed weederom / als hy kan/ en werd/ in plaets van een Boete te betalen/ eens lustig afgerost. Maer so het Diefstuk ontrent ymand uit de Regeering werd begaen/ so werd den Dief wel met de dood gestraft; doch/ so als ik gesegt heb/ het valt so selden voor/ dat men'er nauwlijks een Exempel van sou weeten aen te halen.

Hoort men hier te Land weinig van Dievery, van Moord en Doodslagen noch veel minder. De geen die ymand om 't leven brengt/ moet/ so het met scharp is geschied/ mede van kant / ten sy de Doodslager een Soon des Konings, of eenig ander voornaem persoon is. Deese werden het Land uit gebannen / en door een goed Geleide tot op de uiterste Grensen gebragt; doch wijl noit ymand van deese uitgebannene persoonen weeder te voorschijn sijn gekoomen/ of dat men oit van deselve meer hoort / so stellen de Negers vast/ datse door hare Geleiders na de Eliseesche Velden geleid werden. Als ymand een ander met de vuist/ of iets anders/ door ongeluk dood slaet / en dat de Verslagene geen bloed laet/ en derhalven na geen geweldige dood gelijkt/ so kan den Doodslager sijn leven vry koopen / met eerstelijk den dooden fatsoendelijk op sijn kosten te laten begraven / en daer na een Slaef om gedood te werden/ in sijn plaets geven. Deese Slaef, ten Soenoffer gedoemd / moet hy / als deselve geslagt werd / al knielende met sijn voorhoofd aenraken. Hier na geeft hy een fraeije geldsom aen de Hommes Grandes, en dan heeft hy sijn vrydom verkreegen; en de Vrienden des Verslagenen moeten daer meede te vreeden zijn. Straf over Doodslag.

De straf weegens Overspel heb ik hier vooren al aengehaeld; andere Misdaden, hoe deselve ook moogen genaemt werden/ kan men met geld afmaken; en de Boete is gerigt na de grootte van 't bedreevene quaed. De geen welke geen geld heeft / moet de opgelegde Boete met sijn huid betalen;

len; dies haer lijf, daer het goed manqueerd / moet boeten.

Vijfderlei manier van Eeden.

Als ymand hier te Land met seekere Misdaed werd betigt / en de beschuldiging niet al te klaer is / so moet den Beschuldigden sig met Eeden suiveren / 't welk op vijfderlei manier geschied / vier in geringe en burgerlijke Saken; doch het vijfde in saken van groot gewigt en aengeleegentheid, als Verraderye, toeleggen op het leven van den Koning, of wat door boose Feiten men van die natuer meer sou konnen bedenken. Deesen Eed werd ook niemand toegelaten te doen / als voorname persoonen, en dan noch op ordre van den Koning.

Eerste.

De eerste wijs om sig te suiveren geschied dusdanig. Den Beschuldigden werd naer den Priester geleid / dewelke een Hoenderveer neemt; en na deselve besmeerd te hebben / steekt hyse den Aengeklaegden door de tong; wanneer het selve nu glad / en sonder te haperen / door gaet / so is het een teeken van onschuld, en dan sou het gat / door de Veer gemaekt / in 't korte sonder eenige pijn wederom toeloopen en geneesen. Maer indien hy schuldig is / so blijft de Veer midden in sijn tong steeken / en hy werd als een schuldige veroordeeld.

Tweede.

Het tweede kenteeken is / dat den Priester een langwerpige aerde Rol of Bol neemt / waer in seven of neegen veederen van een Hoen werden gestooken / welke den Beschuldigden de eene na de andere daer uit moet trekken; en indien deselve ligtelijk volgen / so is 't een teeken van sijn onschuld; doch indien niet / so staet hy bloot / om als een Misdadigen veroordeeld te werden.

Derde.

Door het derde doet men den Aengeklaegden seeker sap van groene Kruiden in de oogen; en indien hy daer geen letsel van krijgt / so is hy vry en onschuldig; maer werden sijn oogen rood en ontsteeken / so moet hy de Boete, diese hem sullen opleggen / betalen.

Vierde.

Ten vierden werd door den Priester een gloeijende Armring van koper genoomen / en den Patient daer driemalen meede over de tong gestreeken; en sy oordeelen dan nader-

derhand meede of'er letsel van komt of niet/ waer na hy dan werd veroordeeld of vry gesprooken.

De vier voorseide Eeden heb ik in mijn presentie sien ondergaen; doch alle wierdense voor schuldig verklaerd; en met reeden/ want het moest al wonderlijk toegaen/ als ymand een gloeijend Yser op de tong kreeg/ dat het selve hem niet sou branden. De vijfde of laetste Proef, welke in twintig jaren qualijk eens komt voor te vallen/ heb ik niet gesien; en derhalven maer van hooren seggen.

Indien ymand van een sware Misdaed werd aengeklaegd/ en dat hy begeerig is/ om sig met Eeden te suiveren/ so versoekt men daer toe Permissie van den Koning; en wanneer men het selve heeft verkreegen/ so werd den Beschuldigden na een seekere Rivier gebragt/ dewelke deese hoedanigheid werd toegeschreeven/ datse/ so men een onschuldigen in deselve werpt/ hem/ schoon hy het alderminste niet swemmen kan/ heel sagt en sonder gevaer door het water aen land sal brengen; doch een schuldigen in tegendeel naer de grond trekken/ al konde hy noch so vaerdig swemmen; en so hy sig daer meede wou behelpen/ sijn dood sou maer des te pijnelijker vallen/ sonder dat hy sig echter sou konnen redden. Het water revelen sy/ dat bevoorens geheel stil is; doch so haest werd'er ymand niet in geworpen/ die aen 't geene hem te last werd gelegt/ schuldig is/ of het ontroerd en wringt sig even als een Draeikolk in een/ tot dat den Patient na de grond en uit het gesigt der menschen is/ wanneer het sig weeder als vooren hersteld/ even als of het'er gaerne meerder wou hebben. Vijfde, en laetste.

Wat dunkt u/ Mijn Heer, sou U E. deese swakke Proef wel derven vertrouwen? Ik denke van neen; en ik in waerheid meede niet; want ik sou met reden vreesen/ hoe onschuldig ik ook mogt zijn/ dat ik (als sijnde met de konst van 't swemmen niet begaefd) met mijn onnooselheid en al te gronde sou gaen/ en versuipen; en van dit gevoelen geloof ik dat'er wel meer sullen zijn.

De Boetens, die hier weegens Misdaed sijn verbeurd/ werden verdeeld als volgt: Eerst werd de geene die we- Hoe de Boetens

werden verdeeld. gens Dievery als anders beleedigd is / te vreeden gesteld; vervolgens neemt het presente Opperhoofd syn deel; en het overige is voor de so veelmalen genoemde Hommes Grandes; want de Koning, tot wiens kennis het noit komt/ trekt'er niet een bzus af. Indien voorseide drie met het geene men haer send/ te vreeden zijn / so is 't wel; doch 't gebeurd veelmalen dat sy het selve weeder te rug schikken; en aen de Gouverneurs of Onderkoningen, uit naem van den Koning doen boodschappen / dat de Boetens te gering zijn / en dat sy de sack niet wel hebben behandeld. Geeven haer met eenen te kennen / hoedanig dat sy het liefst sagen. De geene / aen wien dit Bevel komt / schoon sy wel weeten dat den Koning sig daer meede niet moeid / maer dat het eenlijk der Hommes Grandes bestel is / moeten echter gehoorsamen / en so veel meer senden als deselve begeeren; vermits die haer anders de eene of andere tijd een fraeije poets souden speelen.

Speeltuigen. Eer ik my tot haer Godsdienst begeeve / sal ik noch niet weinig regulen gewag maken van haerlieder Speeltuigen, die voornamentlijk bestaen in groote en kleine Trommels, met weinig onderscheid als die der Negers op de Goud-Kust. Zijn even so gemaekt / en met Leeder of Vellen overtoogen / en werden ook op de selfde manier geslagen. Nevens de Trommels hebben sy ook eenige ysere Klokjes, waer datse op speelen: van 's gelijken Kalabassen met Boessies beset / die haer dienen in plaets van Castignetten. Dit alles geeft een verward en verveelend geluid onder malkander.

Harp, waer na de Negers heel konstig weeten te danssen. Boven 't voorschreevene hebben sy noch een Instrument, 't geen de naem van een Harp wil dragen / en het is met seven of negen Rieten Snaren bespannen. Hier weeten sy al heel wel op te speelen; en onder het selve so fraei te singen / en op de maet te danssen / dat het niet onvermakelijk is het selve by te woonen. 't Zijn de geschikste Dansers en Dansserinnen, die ik oit onder de Negers heb gesien. Die van Axim hebben op haer jaerlijksche Feest, wanneer sy den Duivel uitbannen / ontrent dusdanigen Dans, doch in

in lang so fraei noch aengenaem niet als hier / te weeten in de Benin.

Om te dobbelen en speelen, en malkander het geld af te winnen / daer toe hebbense geen hert. Men siet haer noit anders dan een Booneberd gebruiken / doch noit om geld, en alleenlijk maer voor plaisier, en om den tijd te verdrijven. Sijn geen Dobbelaers.

Haerlieder Godsdienst is so ongerijmd en verward door den ander / dat ik nauwlijks weet hoedanig deselve te sullen beschrijven / noch waer te beginnen. Verwarde Godsdienst.

Sy willen de naem hebben datse de Goden en Duivelen te gelijk dienen onder mensche- en beestelijke gedaentens; als Oliphants-tanden, Klauwen, Doodshoofden, Geraemtens, enz.; ook sodanige saken welke de Natuer maer op een Extraordinaire wijs schijnt gewrogt te hebben / neemen sy voor een God aen / en vereeren het met Offerhanden; en een ygelijk is sijn eigen Priester, om de Goden na hun welgevallen te dienen. Dienen God en den Duivel.

't Is so veel te meer beklagens waerd, dat de Negers sig aen sodanige nietige dingen overgeeven / om dat veele onder haer geen quaed Denkbeeld van God maken; want sy geven aen God deese volgende hoedanigheden; als de overal-tegenwoordigheid, almagtigheid, voorsienigheid, alwetendheid en onsienlijkheid; om welke laetste reden sy ook seggen: Dat het ongerijmd sou zijn, om God op eenigerhande wijs af te beelden; want het onmogelijk is iets af te beelden 't geen men niet gesien heeft? En hierom hebbense ook so veelderhande Beelden voor hun Afgoden, die sy als Ondergoden van den opperften God aenmerken / sonder echter te weeten wat voor Quanten het zijn / en eenlijk maer gelooven / dat'er eenige Middelaers sijn tusschen God en de Menschen; en dit sijn haer Afgoden. Denkbeeld van God, en hare Afgoden.

Van den Duivel weetense so veel / dat sy al het geene quaed is / een Duivel noemen. Sy moeten hem / volgens hun gedagten / eeren en dienen / op dat haer geen quaed wedervaren mag. De Duivel werd ook met geen bysondere saek afgebeeld / of van hunne Afgoden verscheiden / Van den Duivel; en offeren God en den Duivel onder een beeltenis.

ſijnde het onderſcheid maer alleen in de wil geleegen; want voor een en de ſelfde Afbeelding, waer van ik hier vooren heb geſprooken/ ſullen ſy de eene tijd voor God, en de andere tijd voor den Duivel offeren / ſo dat een ding haer in twee geleegentheeden diend; namentlijk voor God en den Duivel.

Verſchijningen van Geeſten.

Seer veel weetenſe te ſpreeken van verſchijningen der Geeſten van hun afgeſtorvene Ouders of Vrienden; doch ſulks gebeurd noit dan in haer ſlaep / wanneer deſelve haer koomen vermanen / om deeſe of geene Offerhande te doen; 't welk ſy / ſo haeſt den dag aenkomt / ook aenſtonds ſullen te werk ſtellen / al ſouden ſy daer toe / indienſe onvermoogend waren / het geld of goed by andere gaen borgen; want ſy beelden ſig in / dat / wanneerſe dit nalieten / hun eenig groot ongeluk op den hals ſou koomen. Wil men haer hier over railleeren, en ſeggen / dat het niet anders dan Phantaſien en Droomen zijn / ſy ſullen het toeſtemmen / doch daer by ook ſeggen: 't Is een gewoonte van onſe Voorvaders, die wy daer in moeten navolgen? Op een andere manier weeten ſy ſig niet te verantwoorden.

Dagelijkſe Offerhande gering;

De dagelijkſche Offerhanden der Negers alhier ſijn van geen belang; beſtaende maer alleen in eenige gekookte Jammes met Olie vermengd / het welk ſy by de Afbeelden, voor hunne Goden gemaekt / ter needer leggen. Somtijds ook wel een Hoen; doch hier van krijgt den Afgod niet anders dan het bloed, mits ſy het vleeſch ſelfs al te graeg luſten.

doch de iaerlijkſe is heel pragtig.

De Grooten hebben een jaerlijkſche Offerhande, die met groote pragt werd gehouden / en ſeer veel komt te koſten; want niet alleen datſe dan Koebeeſten, Schapen en alderhande Vee in een groote meenigte ſlagten, maer regten een formeel Feeſt aen / op welke ſy eenige dagen na den ander met hare Vrienden dapper vroolijk zijn / en Vereeringen omdeelen.

Wat ſy van 't ander leven gevoelen.

De plaets in 't andere leeven wanen ſy elders in zee te zijn. De ſchaduw van een menſch noemenſe Paſſadoor, of Geleider; en 't ſelve ſal tegens den menſch getuigen / of

hy

hy wel of qualijk heeft geleeft. Indien wel / so werd hy seer gescheider Plaets met groote Eerampten voorsien / en legt een vermakelijk leeven; doch qualijk / so moet hy in honger en armoede vergaen; dies sy de plaets der Verdoemde en Geluksalige aen een en den selven Oord stellen.

Hare Afgoden, of de vodderyen die het selve willen verbeelden / sijn het geheele huis door verspreid; want men komt op geen plaets / of men siet deselve overal. En daerenboven sijn'er buitens huis voor eenige noch een party Hutjes opgeslagen / die meede van haer sijn vervuld / en daer sy somtijds gaen offeren. Veelheid van Afgoden.

Tot slot van hun onnoosele Godsdienst moet ik hier noch iets van hare Feestdagen melden; waer van sy'er so veel en verscheiden hebben / datse die van Romen daer in geensints behoeven te wijken. Haer grootste Feest, het Couraelfeest genaemt / valt in de Maend van Mai voor / op welke den Koning selfs in persoon verschijnd. Ik heb het van dit jaer in de Stad Benin selfs sien vieren; als meede de groote pragt daer ontrent gebruiklijk. Doch hier van breeder in de beschrijving van de so genoemde Stad. Feestdagen seer veel.

Hun Sondag komt om den vijfden dag / en die van haer seer Feestelijk werd gevierd; de Grooten met het slagten van Koebeesten, Schapen en Cabrieten, en den Gemeenenman met Honden, Katten en Hoenders, of waer toe haer beurs hun geleegentheid geeft. Van het geene dus werd geslagt deelense aen de behoeftige rijkelijk meede / op dat het Feest van een ygelijk mag gevierd werden. Sondag.

Eenmael 's jaers vieren sy ook met groote kosten den dag van 't overlijden harer Ouders of Vrienden, om deselve daer by te gedenken / en hun naem in geheugenis te houden.

Haer tijden sijn verdeeld in jaren / maenden / weeken en dagen / yder affonderlijk met sijn naem / en reekenen veertien maenden voor een jaer. Verdeeling van den tijd.

Dit sal / mijns dunkens / genoeg van hun Afgodendienst gesegt weesen / derhalven wil ik my tot wat anders keeren.

Hun Oorlogen. Van hare Oorlogen weet ik niet veel te spreeken; want niet tegenstaende sy continueel door de Rovers, en de geene welke niet onder den Koning staen / overvallen werden / so hebben sy doch geen kennis om een Oorlog te voeren; want alsse door de nood gepers werden / om te veld te trekken / so gaet sulks so onordentlijk in sijn werk / dat het sig selven schaemt. Officiers of Bevelhebbers in den Krijg hebben sy niet / en een ygelijk doet dat hem best gevalt / sonder na een ander om te sien.

Sijn groote Blodaerds. Sy sijn so afgrijslijk bloohartig, dat niemand haer aen 't vegten sal krijgen / voor de hoogste nood sulks komt te vereischen; en sullen veel liever alles in de loop laten / als sig in staet van defensie te stellen. Wanneer het vlugten haer belet is / so stellen sy sig wel te weer; doch met so weinig couragie en slegt beleid, datse in 't korte haer Geweer ter needer smijten / en gaen loopen / of het opgeeven.

Haer Geweer. Haer Geweer is Houwers of Kapmessen, kleine Pooken, Assagaeijen, mitsgaders Pijl en Boog; en de Pijlen sijn vergiftigd. Schilden hebben sy ook; doch so ligt / en van dunne Bamboesen gemaekt / datse niet gewigtigs met deselve konnen afkeeren; en derhalven hebben sy deselve ook meer tot cieraed, dan om'er sig meede te beschermen.

Overvloed van tam Gedierte. Nu ben ik geavanceerd om de Gediertens deeses Lands te beschrijven. Aen het tam Gedierte hebben sy gantschlijk geen gebrek; bestaende in Paerden, Koeijen, Schapen, Honden, Katten, Hoenders, enz., alles even goed / en ook goed koop. Het Vee valt wel gantsch klein, doch is aengenaem en lekker, altans dat geene / 't welk ons ter spijse verstrekt. Van 't overige / als Honden en Katten, geven de Swarten die selfde getuigenis; want sy eeten van deese beide so lief als van eenig ander Beest.

So ook van wild. Wild Gedierte, so wel verslindend als andere / sijn hier meede in een groote abundantie. Onder het verslindend Vee werden de Oliphanten geteld; en vervolgens Leeuwen en Tijgers. Van het eerste slag is het hier afgrijslijk vol; doch aen Leeuwen en Tijgers sou ik het grootste geloof niet

slaen;

slaen; want niet alleen heb ik hier noit een van deese Beesten gesien / maer selfs ook niet een van der selver Vellen. Doch hier van sou men noch deese reeden konnen geeven / als dat de Negers te beangst zijn / om op die Beestejagt te gaen; waer door het komt dat sy geene van der selver Huiden konnen vertoonen.

Boschhonden of Jakhalsen souden hier / volgens hun seggen / meede genoeg zijn; so ook seer groote en onguere Bavianen, welke de menschen, als se niet sterk van Volk zijn / aendoen / en leelijk mishandelen. Bavianen.

Andere Apen van alderlei slag heeft men hier even als op de Goud-Kust; en wild Gedierte, 't geen goed ter spijs is / is hier so abundant, dat een goed Wildschutter alleenlijk sou konnen bestaen / met deselve te gaen schieten. Het viervoetig bestaet in meenigerhande Hartebeesten, Wilde Varkens, en andere Gediertens meer.

Onder het Pluimgedierte mag men / als de principaelste, de volgende noemen; te weeten Phæsanten, Patrijsen, groene en blauwe; ook Tortel-en Ringduiven, Eenden, Krombekken, Snippen, Duikers, Waterhaentjes, en seeker slag van Kroonvogels; doch om dat de Negers niet veel van het Schietgeweer houden / en maer weinige met het selve weeten om te gaen / so krijgt men selden eenig Wild, ten ware dat sy deselve by geluk in een Strik koomen te vangen. Harten en Wilde Swijnen schietense somtijds ook wel met de Assagaei, doch heel selden; en men mag het / so wanneer het eens komt te gebeuren / wel voor iets seldsaems aenmerken. Pluimgedierte.

De Rivier is opwaerds genoegsaem onvoorsien van Visch. Al de geene die sy hier eeten / komen van een Plaets, genaemt Boca Lamare, of anders gesegt de Mond der Zee, alwaer deselve gerookt of gedroogt werd; doch wijl de meeste ongesouten is / so isse onlieflijk van smaek / en van een vunse reuk. De Rivier leverd weinig Visch.

't Veldgewas bestaet eerstelijk uit Koorn, namentlijk groote Milhio; want van kleine sijn sy onvoorsien. De groote Milhio is hier reedelijk goed koop; doch sy agten Aerdvruggen; als Koorn.

deselve

deselve niet veel / waerom sy ook maer weinig zaeijen; doch dat weinige leeverd overvloedig Graen uit / en groeid bysonder weeldrig.

Van deese Milhio laten sy door de Ardrase Vrouwlieden somtijds Bier brouwen / want selfs hebben sy het verstand niet; doch dit Bier is onaengenaem en brandig.

Pattattes en Jammes; en overvloed van 't laetste.

Pattattes heeft men hier niet veel; doch Jammes in so een overvloed, dat het te verwonderen is; en dit is ook hun gereedste kost. Sy eeten het selve tot alderhande Toespijs in plaets van Brood; en daerom besorgen sy ook wel ter deegen / dat deese Vrugt op sijn behoorlijke tijd werd geplant en ingeoogst.

Boontjes.

Tweederhande Boontjes vind men hier / welke beide seer wel na Paerdeboonen gelijken. Sy sijn niet goed van smaek / maer brandig en ongesond.

Rijst heb ik hier noit gesien / en ik geloof ook niet / dat deselve in de Benin wast; alhoewel het moerassig Land ontrent de Rivier daer toe niet onbequaem schijnd te zijn.

Boomvrugten.

De Boomvrugten van de Benin sijn de volgende / te weeten Cocosnooten, Cormantijnse Appelen, Bakovens en Bananas, Wilde Vijgen, en noch andere eenlijk hier te Land bekend; doch die echter weinig bysonders zijn.

Vrugt- en onvrugtbaerheid van de Benin.

't Aerdrijk dat een weinig van de Rivier af geleegen is / is by uitneementheid vrugtbaer / en 't geen men daer plant of zaeid komt seer weeldrig voort / en leeverd genoegsaem een rijken Oogst uit. Maer digt aen de Rivier neemt het niet op; want schoon het al op komt / so werd het door de sware en besmettelijke dampen, die de Rivier continueel uitwaessemd / verstikt.

Verfstoffe.

De Inwoonders weeten hier verscheide Verfstoffen te maken / als groen, blauw, swart, rood en geel; en de blauwe bereidense van den Indigo, die hier in abundantie gevonden werd; doch de overige Verf werd uit seeker slag van Boomen met wrijven en kooken getrokken.

Seep.

Seep maken de Negers hier meede / en ook beeter dan ergens in gantsch Guinea; en vermits deese Seep heel schoon wascht / so sijn de Negers hier ook sonderling rein in hun

Klee-

Kleeding. U E. weet hoe deselve op de Goud-Kust werd bereid; te weeten van Olie de Palm, Bananas-bladeren, en de asch van Hout. Alhier werdse meede so/ of ten minsten met weinig onderscheid/ gemaeckt.

Dat hier een groote meenigte Katoenboomen moeten wassen/ kan U E. hier uit afmeeten/ dat niet alleen de menschen van dit Land daer meede werden gekleed/ maer ook dat sy jaerlijks noch duisenden van geweevene Kleeden na andere Plaetsen senden. Katoen.

Tot dus verre heb ik de poincten, die U E. my van de Benin hebt opgegeeven/ beantwoord; dies'er niet anders resteerd, dan om U E. op twee vragen te voldoen; te weeten weegens het inkoomen van den Koning, en of hier ook eenige Tollen werden geheeven.

Wat het eerste aengaet/ ik moet seggen/ dat den Koning een swaer inkoomen heeft; want dit Land is sonderling groot/ en vol Opperhoofden; en een ygelijk weet hoe veel Sakken met Boesjes (sijnde het geld van dit Land) hy jaerlijks aen den Koning moet opbrengen/ en 't geen een sware som bedraegd; doch het is voor my onmoogelijk uit te reekenen/ of eenige Calculatie te maken. Andere weeder/ die minder in Rang sijn als de voorseide/ leeveren aen den Koning, in plaets van geld, Koebeesten, Schapen, Hoenders, Jammes, Kleederen; in 't kort/ alles wat hy tot sijn Hofhouding van nooden heeft/ sonder dat hy tot het selve een duit behoefd uit te geeven; maer hy legt al sijn inkoomen van geld alle jaren ongeschonden op/ en weg. Groote Inkomsten des Konings.

Tollen van in- en uitgaende Waren werden hier eigentlijk niet betaeld/ maer een ygelijk betaeld/ voor de vryheid van te moogen Handelen, een seekere som alle jaren aen de Opperhoofden van haer Woonplaetsen, die'er dan weeder een gedeelte van aen den Koning senden; en daer uit kan den selven weeten/ wat voor inkoomen hy jaerlijks te verwagten heeft/ sijnde het selve vast en sonder merkelijke verandering. Tollen, of het geene in de plaets werd betaeld.

De Europianen werden hier bysonder gratieus gehandeld/ want de kostumen die wy hier moeten betalen van yder Kostumens die de Eu-

ropianen moeten betalen, sijn seer gering. Schip, so voor den Koning, de Hommes Grandes, Opperhoofden van dat Quartier daer men Handeld, de Marcadoors, Fiadoors, en wie'er van dat Volkje meer mag zijn / bedragen in 't geheel niet boven de zestig gulden; waer voor ons vryheid om te Handelen werd gegeeven.

U E. hebt my meede geliefen te beveelen / so wanneer sig de occasie presenteerde om in de Stad Benin te koomen / dat ik van deselve een particuliere Beschrijving sou formeeren. Ik heb nu tweemalen na den ander het geluk gehad om die Stad te besigtigen / sal het derhalven in sijn tegenwoordigen staet hier aen laten volgen; en U E. sult dan konnen oordeelen / hoe verre het geene de Heer Dapper daer van gereld heeft / met de waerheid over een komt.

Beschrijving van de Stad of Dorp Benin. Het Dorp Benin (want de naem van Stad verdiend het tegenwoordig nauwelijks) Residentieplaets des Grooten Konings van dien naem / en waer na ook het geheele Land en de Rivier is genaemt / legt Landwaerds ontrent tien mijlen van het Dorp Agatton. Het Land daer om her is vlak / en so ook het geheele Dorp, 't geen so groot is / dat het ten minsten vier mijlen Lands beslaet. In 't selve heeft men wonderlijke lange en breede straten / waer in men gedurige Markten siet; als van Koebeesten, Katoen, Oliphantstanden, Europiaensche Waren, en in 't kort alles wat in dit Land te vinden is; en deese Markten werden tweemael daegs gehouden / als des voor-en namiddags.

Groote Markten.

Voor deesen is dit Dorp seer digt en fraei betimmerd geweest / wanneer het van Inwoonders als overvloeide; en dit kan men aen de half geruineerde Gebouwen noch sien; doch huiden ten dage staen de Huisen als der arme Lieden Koorn, te weeten wijd en sijds van den ander.

Welgebouwde Huisen. De Huisen sijn reedelijk fraei gebouwd en groot / en de Mueren of Wanden van Leem, want Steen vind men in het geheele Land niet / selfs geen stuk ter grootte van een vuist. De Daken sijn van Riet, Stroo of Bladen. Wat de ordre der Bouwkunde aenbelangt / dat kan op sijn Swart Jans redelijk wel passeeren, en 't heeft een goede overeenkomst met de Aximse Bouwery.

De

De Bewoonders van dit Dorp sijn alle Inboorlingen, want Vreemdelingen moogen hier niet woonen.

Lijden geen Vreemdelingen.

Veel menschen van groot vermoogen hebben sig hier metter woon begeeven / die haer gestadig aen 't Hof laten vinden / sonder sig met iets anders / 't sy den Koophandel of Landbouw, te bemoeijen / maer laten dat eenlijk voor haer Wijven en Slaven over / die op al de omleggende Dorpen gaen Handelen met alderhande soort van Koopmanschappen, of gaen andere om Dagloon dienen / en het geld of de winst der Goederen moeten sy voor het grootste gedeelte aen haerlieder Meesters brengen.

Grooten die sig aen 't Hof ophouden.

Al de Man-Slaven sijn Uitheemsche, want de Inboorlingen moogen voor geen Slaven verkogt werden; doch sy sijn vry / en alleen maer met de naem van Slaven des Konings.

Inboorlingen moogen tot geen Slaven gemaekt werden.

Men mag ook geen vreemde Man-Slaven, die in dit Rijk verkogt zijn / weeder uit het selve vervoeren / maer moeten'er in blijven; doch omtrent de Vrouwlieden staet het een ygelijk vry om deselve na sijn eigen goeddunken te verkoopen.

Men mag geen vreemde Slaven buiten 't Land vervoeren.

Wat de Grooten hier verrigten/ heb ik reeds gesegt; doch aengaende de Hanteeringen der gemeene Burgers, het selve bestaet in den geheelen dag langs de straet te gaen lanterfanten, tot'er tijd sy hooren dat'er Scheepen in de Rivier sijn gekoomen / als wanneer sy heenen gaen om de Goederen, die sy in voorraed hebben / te vernegotieeren; en als'er geen Scheepen zijn / so sendense hare Slaven na Rio Lagos, of andere Plaetsen, om Visch op te doen / die sy so hier als verder in het Land met goede winst laten verhandelen.

Hanteeringen van gemeene Burgers.

De Ambagtslieden blijven aen hun arbeid / sonder sig met den Koophandel of het Hof te bekreunen; andere met het Land te bebouwen / of sodanige beesigheid / waer van hy meend te konnen bestaen.

Ambagtslieden.

De straten / so lang en wijd sijnde als ik gesegt heb / werden seer sindelijk van de Vrouwlieden gehouden; want een yder maekt het / even als by ons in Holland, voor sijn deur schoon en helder.

Slaefachtigheid der Vrouwen.

De Vrouwen sijn hier immers so slaefachtig als op een Plaets in de Benin. Sy moeten de dagelijksche Marktgang waerneemen / op de Huishouding en Kinderen passen / de Keuken versorgen / 't Land bearbeiden; in 't kort / so veel werk verrigten / datse noit behoeven stil te zijn; en echter doense alles met ernst / lust / en een regten yver.

Sijn seer minsaem.

Seer minsaem toonen sy sig tegens een ygelijk / voornamentlijk de Europianen, uitgesonderd de Portugeezen, want deese moogense niet wel setten; doch onse Natie is by haer in hoogagting.

Wijdlopige beschrijving van 's Konings Hof.

't Hof van den Koning, 't geen een voornaem deel van de Stad uitmaekt / moesten wy meede niet vergeeten. Het is op een seer groot Plein, waer ontrent geen Huisen sijn geleegen; en daer is / behalven sijn wijde uitgestrektheid / byna niets seldsaems aen. Eerstelijk komt men aen een lange Gaendery, of Gaeldery, so men 't wil noemen / die onderstut is met achtenvijftig sware Planken, in plaets van Pylaren, en yder ontrent twee mans lengte hoog. Dit is met een Dak van Planken overdekt; doch ruig en plomp / vermitsse niet gezaegt of geschaeft, en maer simpelijk gekapt zijn. So haest men deese Gaeldery doorgegaen is / komt men aen een aerde Muer, waer in drie Poorten zijn / namentlijk aen yder hoek een / en een in de midden / op welke laetste een houte Toorn Schoorsteensgewijs is gebouwd / ter hoogte van sestig of seventig voeten. Aen desselfs top is een groote kopere Slang vastgehegt / die met sijn kop na beneeden hangt. Deese Slang is so net met sijn kronkels als anders gegooten / dat dit het fraeiste is / 't geen ik in de Benin gesien heb. Wanneer men door een van deese Poorten gaet / so komt men aen een Plein, dat ontrent een quartier uers lang is / en 't geen meest in sijn vierkant legt / ook aen weerkanten met een Muer, doch die niet seer hoog is / afgesloten. Het Plein ten einde gegaen sijnde / so heeft men weeder een Gaeldery als de eerste / uitgesonderd dat men hier ontrent geen Muer noch Toorn heeft. Voor eenige tijd heeft de Donder de helft van deese Gaeldery omver gesmeeten / sonder dat'er een hand aengeslagen

slagen werd om deselve weeder op te maken. In deese Gaeldery sijn maer twee Poorten, aen yder kant een; en wanneer men door een van deselve gaet / so siet men een derde Gaeldery; met dit onderscheid van de voorgaende / dat de Planken, waer op deese rust / Menschen-beelden zijn; doch so net en fraei gehouwen / dat men sonder een Uitlegger niet sou konnen raden waer na het geleek / namentlijk na Menschen of Beesten; en des niet tegenstaende wisten mijn Geleiders deselve te onderscheiden in Kooplieden, Soldaten, Wildschutten, enz. Van gelijke konst siet men hier achter een wit Tapijt, elf gegootene kopere Menschenhoofden, en op yder van deselve een Oliphantstand, sijnde dit eenige van des Konings Goden. Door een Poort van deese Gaeldery marcheerende, so komt men weeder op een groot Plein, en een vierde Gaeldery, waer achter dat den Koning sijn Huising heeft. Hier siet men weeder een Toorn en Slang als op de eerste Muer. In 't eerste Vertrek, waer dat men van 't Plein in komt / is de Audientie-Sael van den Koning; waer dat ik hem / in 't bysijn van de drie Hommes Grandes, heb gesien en gesprooken; sittende onder een Cits Pavillioen op een Yvoore Rustbank.

't Was een persoon van een minlijk gelaet / en ontrent de veertig jaren oud. Ik stond / als na ouder gewoonte / ontrent dertig treeden van hem af; doch versogt / om hem des te beeter te konnen sien / dat ik wat nader by mogt koomen; 't geen hy my al lagchende / schoon tegens het gebruik / toestond; want na dat hy my met de hand had gewenkt / so trad ik tot op acht of tien treeden na by hem. Daer was niemand in de Sael als de voorseide drie Hommes Grandes, de Koning, en een Neger met een uitgetoogen Swaerd; dewelke so bars stond en keek, als of hy Schoppen Knegt geleek.

't Geen men den Koning te seggen heeft / moet men eerst aen deese drie te kennen geeven / die het hem dan aendienen / en ook bescheid te rug brengen / gaende so gestadig over en weeder / sonder dat men weet of sy het Ampt van Tolk wel bedienen of niet.

Aen 's Konings linkerhand sag ik tegens een fraei Tapijt seven wit geschuerde Oliphantstanden op Pedestallen van Yvoor, op welke manier den Koning meest al sijne Goden binnens huis opschikt. Ik vereerde aen Mijn Heer den Koning een Sijde Japonse Rok, waer meede hy / so my naderhand is gesegt / heel wel in sijn schik was; doch so lang ik by hem was / kon ik sulks niet bemerken / om dat het overdekt tot hem wierd gebragt; waer door hy het / voor dat ik vertrokken was / niet te sien kreeg. Op de selfde manier werd alles / dat tot den Koning sal gebragt werden / overdekt / en met Matten versorgt; en voor en achter deese Presenten gaen eenige Negers met witte Stokjes voorsien. Al de geene die haer in dusdanigen geleegentheid ontmoeten / loopen met'er haest uit de weg / en maken ruim baen / of souden anders braef gecastigeerd werden. Deese voorsorg gebruiken sy om aen een ygelijk de occasie te beneemen / van de Goederen des Konings te vergiftigen / en den selven om hals te brengen.

Beschrijving van het Couraelfeest.

Het Couraelfeest quam juist voor te vallen / wanneer ik my aen 't Hof van deesen Grootvorst ophield; en niet tegenstaende dat'er niet veel seldsaemheids ontrent aen te merken is / so sal ik het doch hier byvoegen / om dat dit de eenigste dag van 't jaer is / dat den Koning sig in 't openbaer vertoond. Den selven quam / op het alderkostelijkste uitgestreeken / tot op het tweede Plein, waer dat / onder een fraei Pavillioen, een Zeetel of Rustbank voor hem was geplaetst / en waer dat sijn Wijven, en een groot gedeelte Officiers, alle van den eersten Rang, en meede op haer Sondags gekleed / sig rondom hem rangeerden, en een weinig daer aen een Ommegang of Processie aenvingen; waer na den Koning sig meede van sijn plaets begaf / om onder den blooten Hemel aen de Goden te offeren / en het Couraelfeest als in te wijen / 't geen onder een algemeen en verbaerlijk gejuig van 't Volk geschiedde. Wanneer hy hier meede ontrent een quartier uers had doorgebragt / ging hy weder op sijn plaets sitten / en wagtte noch ontrent twee ueren / op dat de overige hunne Devotie meede mogten verrigten;

wanneer hy weeder in huis vertrok. Het overige van den dag wierd met groote Gasteryen en Vreugde-maeltijden ten einde gebragt; en den Koning liet aen een ygelijk alderhande kost en Wijn Pardon uitdeelen; en van 's gelijken deeden ook al de overige Grooten; so dat men dien dag niet anders dan Vreugdepleegingen de geheele Stad of Dorp door gewaer kon werden.

Wat dit Courael feest nu eigentlijk in heeft / of wat het seggen wil / heb ik niet konnen ervaren / also my de Negers dies aengaende geen verklaring wilden geeven; mits haer aller antwoord was: Wy weeten het niet?

Ik heb in den beginne van het Dorp Benin gewaegd / als mede van desselfs slegte gesteldheid, en dat het voor 't meerendeel is verwoest; dit is in waerheid te beklagen / om dat het Land hier ontrent so vermakelijk is als men sou konnen begeeren / en waer dat Berg noch Bosch de menschen het gesigt van duisenden fraeije Boomen te sien beletten / die door haer aengename lommering de menschen schijnen uit te noden / om sig onder hun te koomen vermaken. De desolaetheid van dit Dorp, als meede van het omleggende Land, is ter wille van twee Straet-Koningen bygekoomen / die den Koning om hals had laten brengen / en doen uitstroijen / datse na sijn leven hadden gestaen / alhoewel een yder van het contrarie was verseekerd / en dat eenlijk hun overgroote Rijkdom oorsaek van haer dood was geweest / op dat den Koning sig met der selver Goederen mogt verrijken; gelijk ook geschiedde; daer was te dier tijd noch een derde man die de Koning in den weg was; doch den selven wierd (om dat hy van een ygelijk was bemind) daer van te regter tijd gewaerschouwd, derhalven hy sig in alle stilte op de vlugt begaf / en met hem wel drie vierde van al de Inwoonders uit het Dorp. Den Koning, die sulks begon te merken / versamelde met'er haest een deel Volk van het omleggende Land by een / en deed de Vlugtelingen nasetten / met last / van deselve wederom te doen koomen; doch sy wierden van deese Straet-Koning en de sijne so wel ontfangen / dat hy haer noodsaekte / om met bebloede koppen

Oorsaken van het verwoesten des Beninsen Dorps.

den

den Koning hun Meester tijding van haer misluktc Aenslag te brengen; die het daer echter noch niet by liet blijven/ maer deed het de novo hervatten; doch met even sodanigen succes als de eerstemael: en daerenboven had hy hier meede deesen Vlugteling sodanig gaende gemaekt/ dat den selven regt op het Dorp quam aentrekken/ en het t'eenemael uitplonderde en verwoestte/ sonder iets anders/ als het Hof van den Koning, te verschoonen; waer meede hy sig weeder van daer retireerde: doch hield niet op de geheele tijd van tien jaren/ om de Inwoonders van Groot-Benin gestadig te beroven; tot dat eindelijk/ door toedoen van de Portugeezen, een Vreede tusschen hem en den Koning wierd getroffen; waer by hy vergiffenis van al het gepasseerde kreeg; en van den Koning instantelijk wierd versogt/ om sijn oude Woonplaets weeder te koomen neemen; doch so ver heeft hy sig noch niet derven vertrouwen/ maer onthoud hem als noch twee of drie dagreisens van de Benin; waer dat hy immers so grooten Staet en Hof houd als den Koning.

De Burgers die wederom quamen/ wierden van den Koning minlijk en beleeft ontfangen/ en met Eerampten voorsien/ om door dat middel de overige meede tot sig te trekken; daer voor eerst/ om dat sy het daer wel hebben/ noch weinig apparentie toe is; en derhalven staet het te vreesen/ dat het Dorp noch voor eenigen tijd voor het meerengedeelte onbewoond sal blijven.

Dit/ Mijn Heer, is het alles dat ik U E. van de Benin weet te seggen. Van Rio de Calbary, overmits ik daer wegens de sterfte onder ons Volk, niet ben geweest/ sal ik voor als nu geen melding konnen doen; doch hoope tot het selve namaels noch wel eens occasie te sullen krijgen. Rio de Gabon en Cabo Lopez di Gonsalvez ga ik/ om dat U E. daer selfs sijt geweest/ met stilswijgen voorby; en so meede onse aenkomst en verrigtingen op de Goud-Kust.

Nu resteert'er niets om hier by te voegen/ dan te wenschen/ dat ik U E. met deese mijne Aenmerkingen eenig

genoe-

genoegen mag geeven; en voor 't overige de eer te erlangen, om gereekend te werden onder het getal van

MYN HEER,

In 't Jagt de Johanna Maria den 1. September 1701.

UE. onderdanigsten Dienaer

DAVID VAN NYENDAEL.

BESCHRYVING

VAN DE

TAND- en GRYN-KUST, enz.

Twee-en-twintigste, of laetste Brief.

Vertrek des Schrijvers van *Elmina*, en komst tot *Acra*; van waer weeder verseilen, en aen *Cabo Lopez di Gonzalvez* arriveeren. Vertrekken naer verrigten Handel weeder van *Cabo Loop*, en seilen langs de *Linie Æquinoctiael*. Komen op de *Boven-Kust* ontrent *Cabo Monte* te Land. Den Schrijver vaerd aen Land, en werd van de Inwoonders seer beleeft ontfangen. Beschrijft den persoon des Konings. Sijn Kinderen, en veelheid van Wijven. Arbeidsaemheid der Inwoonders. Haer Vrugten, Vee en Visschen. Trouwen so veel Wijven als hun wel gevald. Hare Kleeding. Godsdienst. Oorlogen, en Geweer. Beschrijving van *Caep Mont*, en vertrek van daer. Koomen aen *Cabo Mizurado*, en varen aen Land. Eenige Inwoonders van die Plaets door de *Engelsche* geroofd. Handel. De Plaets beschreeven. Als meede de Bewoonders van dien. De Wijven doen den arbeid, en de Mannen gaen leedig. Eenige *Engelsche* van

haer gevangen. Schoone Rivier. Vertrek, en komſt voor *Rio Junk.* Voor het Dorp *Corra*; waer datſe aen Land varen, en hoe het daer vinden. Een Vrouw van vier Kinderen t'eener Dragt verloſt. Vertrekken, en arriveeren aen *Rio Seſtre.* Die beſchreeven werd. Als meede het Dorp, hun Koning, en Onderſaten. Meenigte van Rijs. Handel. Manier van 't begraven harer Dooden. Vertrekken. Hoedanig het Land ſig hier ontrent opdoet. Ankeren voor *Sanguin*, en handelen met dat volk; als ook meede met die van *Boſſoe* en *Bottewa*: welke geheel Dieſachtig zijn. Den Kapitein van *Bottewa* komt aen boord. Sijn Naturel. Seilen voorby *Bottewa* en *Sino*. Koomen aen *Seſtre Crou*; dat een ſchoon Dorp is. Seilen voorby *Wappo* en *Cabo das Palmas*, en koomen aen *Druwijn*; waer datſe eenigen Handel drijven. De Inwoonders van *Druwijn* hebben geſcharpte tanden. Sijn ſeer wild, en Liefhebbers van Menſchenſchonken. *Rio St. Andries* is ſo groot en diep, dat deſelve met kleine Scheepen kan bevaren werden. Barbariſche Menſchen; doch ſchoon en vrugtbaer Land. Vertrekken, en laten 't Anker voor *Cabo Lahoe* vallen. Groot Dorp en Rivier. Minſame Inwoonders, met wien wel te handelen is. Leeftogt. Vertrekken, en paſſeeren *Jaque Lahoe*; als ook de *Kuil ſonder Grond*. Koomen aen *Aſſiné*, doch loopen het met klein Seil voorby. Berigt van de *Franſche* Beſetting aldaer. Seilen voorby *Cabo Apolonia*. Komſt tot *Axim*, en einde van de Voyagie.

MYN HEER,

Ingevolge U E. geëerde ordres, ſal deeſe dienen om U E. berigt te geeven weegens onſe Voyagie, en de Landen en Plaetſen door ons behandeld; doch terwijl ik op eenige maer weinig dagen ben ſtil geweeſt / ſo ſal ik ſo wijdlopig van der ſelver Conſtitutie, noch de Zeeden der Inwoonders, niet konnen ſpreeken / als ik anders wel ſoude wenſchen; derhalven verſoeke U E. gelieve geperſuadeerd te zijn / dat / om U E. volkoomen te vergenoegen / het niet aen mijn

goede

goede wil / maer wel de occasie om het te doen / ontbree-ken sal.

Na dat wy op den .... 't geluk hadden / om onder Beneficie van een Glaesje ons affscheid van U E. te neemen / wierd het Anker des nagts opgewonden / en onse Reis aengenoomen. Na twee dagen quamen wy aen Acra te arriveeren, en verrigteden aldaer 't geen onse ordres mee brägten; als wanneer wy Acra verlieten / en Cours stelden na Cabo Lopez di Gonsalvez, 't geen wy / sonder eenige ontmoeting onderweegen gehad te hebben / op den ..... beseilden. Vertrek van Elmina.

De gesteldheid deeser Cabo sal ik (als door U E. selfs besogt) met stilswijgen voorby gaen; en derhalven maer eenlijk seggen / dat wy / na 't verrigten van onsen Handel, deselve den .... verlieten / en het om de West wendeden / seilende so langs de Linie Æquinoctiael, tot dat wy hoog genoeg waren om de Boven-Kust ter bestemder plaets te konnen aendoen. Seilen langs de Linie.

Op den 28. November, des avonds ontrent tien ueren / kreegen wy het Land in 't gesigt; en des morgens bevonden wy ons ontrent tien mijlen boven Cabo Monte. 't Land hier ontrent doet sig laeg en vlak op / tot aen geseide Cabo. Tusschen beiden is het voorsien met reedelijk veel Dorpen, doch kreegen echter niet eenen Neger aen boord; derhalven wy resolveeren moesten / om sonder te Ankeren na voornoemde Caep af te sakken; waer dat wy des anderen daegs ook gelukkig aenquamen.

Ik deed aenstonds een party Koopmanschappen in de Boot laden / en begaf my met deselve na Land, om te sien of ik eenige Oliphantstanden (die hier somtijds reedelijk veel zijn) soude konnen inhandelen. Varen na Land.

So haest ik aen Land quam / vond ik het geheele Strand vol Swarten, die my seer beleeft verwelkomden / en na hun Wooningen brägten / sijnde even achter het Strand, en bestonden in drie kleine / en van den ander afgesonderde Dorpjes, die met hun drien geen dertig Huisen konden uitleeveren.

Werd wel van haer onthaeld;

So haest ik in een van die magtige Dorpen gekoomen was / wierd ik met eenige Potten Wijn geregaleerd, en versogt om de komst van hun Koning af te wagten; 't geen haer accordeerde, en na ontrent een uer tijds vertoefd te hebben / quam sijn Majesteit, met een party Volk verseld / te voorschijn. Ik stond op om hem buiten het Dorp te ontmoeten / en met een diepe Reverentie te salueeren.

als ook van den Koning.

Hy heette my meede hertelijk welkom, en gingen met den ander weeder in 't geseide Dorp needer sitten. Ik vroeg / naer eenige reedenwisseling, aen deese grootmoogende Koning, of hier ter plaets een gelukkigen Handel voor my te hoopen was; doch kreeg ten antwoord, dat sy tegenwoordig geen Oliphants-tanden in voorraed hadden / waerom ik my met twee stuks / want meer waren'er niet te vinden / moest belijden.

Persoon des Konings.

Deesen Koning was een Man die al eenige jaren op sijn Kerfstok had / 't geen ik aen sijn grijse kop en baerd ligtelijk kon bespeuren. Sijn naem was Jan de Cabo Monte, en alsoo na deese Hoek genaemt. Hy was bekleed / of liever behangen / met een bruine Mantel, en een wolle Mutsje op het hoofd; so dat sijn geheele Equipagie, als het op de Voddemarkt wierd gebragt / geen twintig gulden soude hebben moogen gelden.

Sijn Kinderen; en hun beesigheid.

Ik verstond dat hy met sestien Kinderen was begiftigd / als twaelf Soonen en vier Dochters. Aen de eerste had hy yder een Gouvernement gegeeven / te weeten een Dorp van acht of tien Hutten, want de naem van Huisen moogense / wegens hun geringheid / niet dragen.

De Dochters deeden / om eerlijk door de wereld te geraken / meede haer best; bestaende voornamentlijk om den reisenden Man te gerieven / en voor een redelijke loon ten dienst te zijn.

Veelheid van Wijven des Konings.

So men de Negers gelooven mag / so had den Koning niet boven de vierhonderd Wijven, die alle by hem woonen in een Dorp, ontrent drie mijlen Landwaerds in aen de Rivierkant gebouwd.

Dit is een seer fraeije Rivier, en neemt haer aenvang

even

even achter het Strand, sonder in Zee uit te koomen / als eenmael des jaers/ wanneerse door den swaren Regen doorbreekt. Sy strekt haer loop seer verre Landwaerds, en sou/ na 't seggen der Negers, sig in Rio Sierra Lione ontlasten/ 't welk al een fraei rekje van hier is.

De Bewoonders van Cabo Monte sijn wonderlijk arbeidsaem; 't welk voor het meerendeel bestaet in 't planten van Rijs, en kooken van Sout; welke beide al de Negers voor den Koning (van wien sy als Slaven gehouden werden) genoodsaekt sijn te verrigten. Arbeidsaemheid der Negers.

De Vrugten van dit Land sijn een weinig groote Milhio, Jammes, Pattattes, en seer veel Rijs. Het Fruit even als op de Goud-Kust, namentlijk Bakovens, Bananas, Annanas, enz. Vrugten.

Van tam Vee sijnse seer sober voorsien/ want Koebeesten noch Varkens hebben sy niet/ en maer weinige Schapen en Hoenders; doch goed. Vee.

Wild is'er genoeg / als Oliphanten, Tijgers, Buffels, Harten, en wat des meer mag zijn. Wild.

Aen Visch hebbense in het alderminste geen gebrek; de Rivier is'er vol van; en om deselve te vangen / gebruiken sy Netten, die even als de Schakels by ons / sijn gebreid. Visch.

Een ygelijk trouwd hier so veel Wijven als hy met fatsoen kan onderhouden / 't welk haer / om dat de Wijven meede dapper poot aen speelen / niet veel komt te kosten. Sy schijnen ook met deselve vreedsaem en wel te leeven / sonder sig veel te bekommeren / of hare Wijfjes wat plaisier met andere Manspersoonen hebben. Trouwen so veel Wijven als sy konnen onderhouden.

De Kleeding deeser Negers gelijken seer wel na Hemden met wijde mouwen / en hangen tot op de knien; of anders gelijkt het noch eigentlijker na een Choor-Kleed; doch de Wijven dragen deese Rokken niet / maer in plaets van deselve een smal Kleedje om de middel geslagen / en op de sijde / om vast te sitten / ingestooken / sonder dat sy'er/ gelijk de Vrouwlieden op de Goud-Kust, een band over heen binden. Sy volgen deselve in het dragen van een Kleeding.

 Kousse-

Kousseband meede niet na. Somtijds loopense ook wel/ sonder eenige schaemte / geheel naekt / even offe op het geen sy met andere maer gemeen hebben / noch hovaerdig waren.

Godsdienst. Ik vroeg haer wegens hun algemeene Godsdienst; waer op ik ten antwoord kreeg/deselve ten principalen te bestaen in haer Koning en de over haer gestelde Gouverneurs in alles te gehoorsamen/ sonder sig met het overige eenigsints te bekreunen.

Oorlog, en Geweer. Wanneer ik bestond te vragen na hunne Oorlogen met andere Landen, berigteden sy my / dat sy daer meede niet seer gequeld waren; en so 't al quam te gebeuren / dat sy de geschillen liever in der minne wilden vereffenen/ als daerom de Wapenen in de hand neemen; waerom het Geweer, bestaende in Pijl en Boog, haer meer voor cieraed strekte/ dan'er sig in den Oorlog van te bedienen.

Beschrijving van Cabo Mont. Dit is 't alles wat ik van Caep Mont te noteeren heb / wil'er derhalven van afscheiden/ met noch maer alleen te seggen/ dat de Caep een seer hoogen Berg is / die / als men uit'er zee komt / seer wel gelijkt na een hoog Eiland, dat van de vaste Kust afgescheiden is. Het Land hier om heen is seer plaisant, en/ na het sig laet aensien/ niet onvrugtbaer. De Kust van Cabo Mont strekt Zuid-Oost ten Oosten, en Noord-West ten Westen, en is overal vlak en eenparig Land.

Vertrek en komst aen Cabo Mizurado. Wy vertrokken van de voornoemde Hoek of Cabo, en quamen den 25. voor Cabo Mizurado, sijnde meede een tamelijken hoogen Berg; doch niet soo hoog als die van Caep Mont. Sy sijn ontrent tien mijlen weegs van den ander verscheiden.

DenSchrijver vaerd na Land. Wy wierpen hier het Anker in de grond / doch kreegen niet eenen Neger aen boord; derhalven ik in de Chaloup stapte/ en my na land deed roeijen; en na eenigen tijd op 't strand gewagt te hebben/ quamen'er eenige Negers by ons; en vermits ik begeerig was te weeten / waerom sy niet aen boord waren gekoomen/ so wierd my berigt/ dat voor ontrent twee maenden voorleeden de Engelschen daer

met

met twee kloeke Scheepen geweest / en geen kleine Ravagie gemaekt hadden / al hun groote Canoas vernield / de Huisen uitgeplonderd / en eenige van de hare in Slaverny vervoerd; waerom de overige Landwaerds in syn gevlugt / en sig noch voor het meerendeel bevinden; dies hier voor ons niet te doen viel / en wy genoodsaekt waren weder te vertrekken; hebbende / na een verblyf van twee dagen / niet meer dan driehonderd pond Tand konnen magtig werden.

'tLand tusschen beide de laetstgenoemde Caboos is meede overal laeg en vlak / en de Kust strekt sig als boven. Twee mylen bewesten deese Plaets leggen twee Dorpen, yder van ontrent twintig Huisen; 't geen de fraeiste waren die ik geduerende de Reis had gesien. Yder van deselve hadden drie Appartementen, vry netjes opgebouwd; van bovenen met een kap / als de Hoischueren van de Grasburgers by ons gedekt. In deese Huisen slapen sy met haer vyftig of sestige Mans, Vrouwen en Kinderen, alle onder den ander: de Vrouwtjes waren reedelyk fraei van Leest, en hadden / so my de Mannen selfs seiden / vryheid om klein geld te moogen verdienen. Voor 't overige vond ik de Inwoonders van een goeden inborst en beleefden omgang. Twee oude Knappers deeden sig hier op / en speelden de rol van Kapiteins. Ik moest ook aen deselve voor kostumen betalen een somma van seven pond kopere Bekkens. Door den overlast die sy van de Engelsche hadden geleeden waren sy so vreesachtig geworden / datse geen eenig Schip, om'er aen boord te varen / meer vertrouwden. Laten ook niemand met Geweer aen Land koomen / of vlugten aenstonds 't Land in.

De Plaets en Inwoonders beschreven.

De Mannen schynen sig hier met den arbeid weinig te bekreunen / en geeven de eer daer van liever aen hunne Wyven over; en sy meenen sig wel dapper uit te slooven / met somtyds een weinig te Negotieeren, en voor 't overige toujours in de Wyn de Palm, die hier seer veel en goed valt / te sitten.

De Wyven doen hier den arbeid.

't Laet sig aensien offe hier over den Godsdienst even so veel

Godsdienst.

veel beweeging maekten als hun Gebueren van Caep Mont, en dat sy'er soetjes over heen stappen met / als sy het hebben / te eeten / drinken / en vrooljjk te weesen.

Haerlieder Kleeding, Vee en Vrugten is als vooren; en met haer Nabueren seggense in vreede te leeven / sonder van eenige vyand te weeten als de Engelsche, waer van sy'er drie stuks hadden opgevangen; en gaven voor / dat sy'er so veel souden sien te krijgen / als de twee voorschreveene Scheepen van hun Volk hadden meede genoomen; met welke het naderhand wel geheel slegt soude konnen vergaen en ligtelijk gebeuren / datse deselve / ten Soen van hunne vervoerde Vrienden, aen de dood opofferden.

Rivier. Hier meede sou ik Cabo Mizurado adieu konnen seggen / ten ware ik my verpligt vond / om noch iets van de Rivier te gewagen. Deselve ontlast sig in de Zee, en heeft vijf of ses voeten water in de Mond, so dat men'er by stil we'er met Boot en Chaloup kan inkoomen. Ten Westen heeft sy haer loop drie mijlen weegs hier van daen; doch Oostwaerds geheel tot aen Rio Sestre; welke Plaets sy dagelijks met hun Canoas binnen door bevaren / en hun Handel drijven / 't sy met de Vrugten van dit Land of met Oliphantstanden, wijl aen Rio Sestre ongelijk meer Scheepen koomen als hier.

Vertrek. 't Was den 28. van ..... dat wy de laetstgenoemde Cabo verlieten; en 't Anker opgewonden hebbende / stelden wy onse Cours Oost aen langs het Land. De Kust strekt / en het Land vertoond sig hier even als boven / tot 5. mijlen van Caep Mizurado, waer dat men op drie bysondere plaetsen dubbeld land heeft / 't eerste niet seer hoog; het achterste hooger / doch het middelste noch hooger dan de andere met hun beide. Geen Neger of eenige Dorpen kon ik hier gewaer werden / als noch drie mijlen meer om de Oost, daer wy ter wille van de stilte moesten Ankeren, en tegens den avond op 't Strand sagen stooken of vueren, waer uit wy presumeerden dat'er een Dorp moest zijn / en sy de wil hadden om te koomen Negotieeren, derhalven wy tot 's anderen daegs bleeven leggen; doch wanneer'er

des

des morgens niemand uit quam/ so ligtten wy het Anker, en vervolgden onse Reis tot naer de middag/ als wanneer wy het voor Rio Junk andermael in de grond wierpen/ en wagteden tot aen den avond; doch vernamen hier meede geen Negers of eenige Canoas.

'T Land is hier ontrent laeg en vlak / behalven drie Bergen Landwaerds in; waer van de twee eerste / Bewesten Rio Junk geleegen / sig geheel rond vertoonen; de derde / en grootste van allen / heeft in sijn midden een Kloof of Opening. Koomen voor Rio Junk;

Rio Junk ontlast sig in zee; aen desselven Mond, en op de Hoek siet men vier hooge Boomen, twee met fraeije Kruinen, en twee / die de hoogste zijn / eenigsints dorachtig. Hier om heen heeft men meest eenparig dubbeld Land. Een mijl Beoosten Rio Junk heeft men twee groote Kloven, uit welke deese Plaets ligtelijk te bekennen is; behalven noch/ dat men het sou moogen verkennen aen de meenigte van Klippen, waer van het Strand vol is / en daer de Zee continueel vreesselijk tegens aen stoot. Op verscheide plaetsen sag men de Swarten vueren, om malkander een Sein te geeven dat'er Scheepen in 't gesigt waren; doch wijl ons niemand aen boord quam / so ben ik van gedagten dat het Soutdorpen sullen geweest zijn. De Kust strekt sig hier Oost ten Zuiden en West ten Noorden. en hoe het sig opdoet.

Aldus seilden wy voort tot ontrent drie mijlen Bewesten Rio Sestre, waer dat wy een Canoa met Negers aen boord kreegen; die ons versogten om voor haer Dorp (dat in een aengenaem Bosje was opgeregt) het Anker te laten vallen; 't geen ik haer toestond / vermits sy voorgaven van een goede party Oliphantstanden voorsien te zijn. Krijgen Negers aen boord,

Dit Dorp is genaemt Corra, en tot dato aen de Schiplieden onbekend geweest. De branding bevond ik hier al vry fel te zijn/ so dat men'er met Boot of Chaloup niet aen kon koomen; en derhalven ging ik in een Canoa sitten / waer meede my de Negers wel / doch tot de boord toe vol waters / aen land bragten. Ik was immers so nieuwsgierig om dit onbekende Land te besigtigen / als ik ver- en Ankeren voor het Dorp Corra.

langde / om alhier een goeden Handel te moogen aentreffen.

Den Schrijver komt aen land;

So haest als ik aen land was gekoomen / vroeg ik mijn Swarte Stierman, waer sijn Dorp of Wooning was; dien my ontrent een quartier uers 't Bosch in voerde / waer dat ik twee kleine Soutdorpjes (het eene van twaelf / en 't ander van ses Hutjes, doch miserabel slegt opgemaekt) in 't gesigt kreeg; en welkers Bewoonders, die dapper beesig waren met Sout te kooken / my als Wilde Menschen voorquamen / die / geloof ik / behalven mijn Geleider, noit Blanke Menschen hadden gesien.

en hoe hy het daer geschapen vond.

Met geen van allen kon ik een woord spreeken; en mijn Geleider, die quasi als Tolk ageeren sou / was meede so Taelkundig, dat ik genoeg te doen had om my met woorden en teekenen te doen verstaen.

Hoe wild en vreemd deese Menschen ook mogten zijn / so quamense my doch heel vriendelijk en beleeft voor; want na dat ik haer Land doorwandeld had / so meende ik weder te vertrekken / om dat'er geen Tanden te voorschijn quamen; doch een Ouden van dagen / en apparent het Opperhoofd van die Plaets, wilde sulks niet toestaen / maer liet mijn Canootje van 't Strand halen / en in sijn Dorp brengen; en begeerde / ik soude alvoorens mijn vertrek met hem eeten en drinken; 't geen ik / vermits mijn Maeg daer in bewilligde / genoodsaekt was toe te stemmen. Ik ging dan met den Ouden ter disch / die / om my wel te onthalen / alles deed dat hem moogelijk was; waer na hy my toestond te vertrekken / onder belofte van 's anderen daegs wederom te sullen koomen.

De Negers moeten hier in 't byslapen niet ongelukkig, en de Vrouwtjes al vry vrugtbaer zijn / vermits ik hier casueel een Vrouwmensch met vier Kinderen beladen ontmoetede. Ik vroeg aen mijn Tolk: Of dat een smakje was? Het antwoord was ja. 't Welk my bewoog om mijn milde hand open te doen / en de Moeder nevens haer Kinderen een Vereering na haer staet en geleegentheid te geeven; waer op ik weeder in de Canoa stapte / en my aen onse

Cha-

Chaloup liet brengen/ latende den ouden Man voor sijn beleeft onthael bedanken / en seggen / indien sy iets te verhandelen hadden / datse aen Rio Sestre konden koomen/ waer dat wy eenige dagen meenden te vertoeven.

So haest quam ik niet aen boord / of het Anker wierd opgewonden / en seilden voort tot aen Rio Sestre, waer dat wy op den 3. December ter Rheede quamen. Van vooren is het Land hier ontrent heel laeg / en achter Rio Sestre leggen twee hooge Bergen, waer van sig den een als een half Rond of een Regenboog vertoond. Vertrek, en aenkomst aen Rio Sestre.

Ontrent een mijl Beweften deese Plaets heeft men twee groote Klippen, en ontrent even so ver Beoosten strekt sig een Rif in Zee, so dat deese Plaets sonderling wel te verkennen is. Waer aen te verkennen.

De aenkomst alhier uit'er Zee is in de Rivier, welkers Mond vol Klippen is; doch vermits die wel ses voeten onder water leggen / so kan men'er met geladene Boots en Chaloupen over heen varen. Twee sijn'er echter die boven het water uit steeken / en die men kort voorby moet.

Het Dorp legt digt aen Strand op de Hoogte, en is in het geheel met ontrent sestig Huisen bebouwd. Deselve sijn seer net en fraei getimmerd / en so hoog op gehaeld / dat men sommige van deselve wel drie mijlen in Zee kan sien. Het Dorp.

Wat de Bouwkunde aengaet / die is ontrent op deselve manier als aen Caep Mizurado, behalven dat men hier meerder verdiepingen heeft.

Rio Sestre is een schoone / en te gelijk ook een seer vermakelijke Rivier. De Boorden staen aen weerkanten vol hoog en laeg Geboomte. Verscheide Riviertjes en Spruiten ontlasten sig in deese Rivier; doch het geene haer wel de meeste luister geeft / zijn / nevens de Boomen, de meenigte van Dorpen die aen desselfs Oever sijn gebouwd / en onder anderen dat van den Koning, 't geen ontrent drie mijlen varens de Rivier op is geleegen / en uit ontrent dertig Huisen bestaet. De Rivier.

Den Koning. Den Koning, die een gantsch oud en grijs Man is/ geeft voor/ dat al de geene die in sijn Dorp woonen/ sijne Lijf-Eigene zijn; 't welk seer wel is te gelooven/ om dat deselve geen groot getal sullen uitmaken. Hy voerd/ gelijk al de Grooten hier ontrent/ een Europische naem/ namentlijk Pieter.

Sijn onderhoorige; en hun arbeidsaemheid. 't Is een seer aengenaem en beleeft Man, en sodanig sijn ook al sijn Onderhoorige van aert; en daer beneevens sijn deselve ook sonderling arbeidsaem/ als meede seer yverig in 't bebouwen van hun Land, en verderen Handel.

Haer Kleeding, Vrugten, Vee, Visch, en wat des meer sijn mag/ is even als van de hier vooren genoemde Volkeren is gesegt.

Leven altoos in vreede. Het schijnd dat deese Landen in een gewenschte Vreede met den ander leeven; want waer men mag koomen men weet of hoord byna van geen Oorlogen, als eenlijk datse hier voor eenigen tijd een Schermutseling met de Negers, die uit het Land quamen/ hebben gehad/ de welke by Verrassing hun geheele Dorp in brand hadden gestooken/ doch die sy meest alle gevangen en verkogt hebben; waer meede dien geheelen Oorlog eindigde.

De Inwoonders zijn/ so als ik even gesegt heb/ seer yverig ontrent den arbeid/ doch voornamentlijk in het Planten van Rijs, waer meede sig de meeste ook geneeren.

De Rijs wast hier so overvloedig/ dat men binnen een korte tijd een geheele Scheepslading sou konnen bekoomen.

De geene die wat meer als gemeen zijn/ drijven een geduerigen Handel met het koopen en verkoopen van Rijs, Malaget en Oliphants-tanden; doch van het laetste seer weinig/ en 't geen qualijk den naem van Handel verdiend.

Manier van het begra- Ik mag met eenen ook niet voorby gaen/ sonder haerlieder wonderlijke manier van begraven te beschrijven/ ver-

vermits sulks juist / terwijl ik hier in Handel lag / aen een oude Vrouw voorviel. So haest Besje de Geest gegeeven had / wierd sy met een Kleed overdekt / en het geheele Dorp, groot en klein / oud en jong / niemand uitgesonderd / quamen in een seer goede ordre rondom het Lijk, en een ygelijk was met eenige Bananas-bladen, om de oude Vrouw voor het steeken van de Son te bevrijden / voorsien. ven harer Dooden.

De Mannen gelieten sig als uitgelaten en puere dolle Menschen; en sy liepen op een geduerige draf rondom het Huis van de Overleedene, en schreeuwden als magere Hengsten; ja sodanig / dat byaldien deese Vrouw noch maer half dood was geweest / sy souden haer met hun verduiveld schreeuwen wel geheel van kant geholpen hebben.

De Wijven, die rondom het Lijk saten / en niet van de minste begeerden te zijn / begonden meede haer stem te laten hooren / en alles wat goed doen kon / by te setten; so dat ik met waerheid niet sou weeten te seggen / wie dat van haer beide aengaende het schreeuwen de prijs behaelde.

Dit getier duerde een geheel Etmael / sonder ophouden; doch den tweeden dag was het pauseeren voor een korten tijd; want een leedige Canoa voor het Logement van de Overleedene gebragt sijnde / so wierd het Lijk daer in gelegt / en neevens het selve een Pot vol Rijs en Wijn de Palm; op dat sy / indiense op de weg honger of dorst mogt krijgen / wat sou vinden om deselve te stillen. Vervolgens wierd de Canoa vol alderhande Groente geworpen.

Hier na ging het huilen en schreeuwen weeder op een nieuw aen / en duerde noch ontrent een halve uer; als wanneer'er tien flukse jonge Karels voor den dag quamen / die den Dooden met Sampt en Kraem opnamen / en in de Rivier setteden / om na haer Geboorteplaets gebragt / en ter aerde besteld te werden.

Ik meende eerst dat Besje sulks expres by Testamen-

taire dispositie had begeerd; doch my wierd gesegt/ dat het selve een algemeene kostuim was / dat een ygelijk in sijn Geboorteplaets moest begraven werden / al quam hy noch so ver daer van daen te sterven / en niets na liet/ waer uit de onkosten souden konnen gevonden werden; in welk geval de Bueren de kosten met den ander souden moeten dragen.

't Oude Wijf wierd dan / als ik gesegt heb / de Rivier op gevoerd / en begraven / en na drie dagen quamen de Vrienden weeder te rug / dewelke een schoon Schaep, met een goede meenigte Wijn de Palm, om het Doodmael te houden/ mee bragten. Ik liet'er my meede ontrent vinden / om te sien wat eind deese Uitvaerd noch stond te neemen; maer ik was'er so dra niet ontrent / of wierd seer instantelijk versogt om meede van de party te zijn / en de Lijkstatie te helpen vieren; waer toe ik my ook niet lang liet noodigen; want vermits ik den geheelen dag sonder eeten in den Rijshandel had beesig geweest / so begon mijn Maeg al te murmureeren; en terwijl de kost sig smakelijk liet aensien / so ging ik'er my fatsoendelijkjes by voegen / en dronk braef Wijntje toe / so lang tot alles op was; wanneer ik de Vrienden voor haer beleeft onthael bedankte / en my na mijn Logement vervoegde / en meende dat alles wel en ten regten was; doch 's anderen daegs wierd het my heel anders uitgelegt; want in den morgenstond quamen niet alleen de Vrienden, maer ook al de Gasten, en gaven met woorden en teekenen so veel te kennen / dat ik/ die pour rien donner meende gegeeten te hebben / een quade reekening had gemaekt; en ik kon haer van mijn hals niet quijt werden / voor een yder in 't particulier te hebben beschonken; waer na een Reekening courant opmakende / so bevond ik / dat de geheele Uitvaerd op / of ten kosten van mijn beurs was gedaen; waerom ik ook aenstonds in mijn Memorieboek heb genoteerd, om noit geen Begravenissen van oude Wijven meer by te woonen.

Dit / Mijn Heer, is het alles dat ik U E. van die van Rio Sestre weet te seggen. Ik sou de Rivier wel verder opge-

opgevaren / en het Land wat meerder doorkruist hebben / hadden wy hier alleen geleegen / en dat'er ymand was geweest die ondertusschen den Handel had waergenoomen; doch de dagelijksche aenkomst van Engelsche Scheepen was so groot / dat / indien ik meede iets van de Stokvischvellen begeerde te hebben / het myn post was om dapper op te passen.

Eindelijk wierd den Handel so slegt / dat wy moesten resolveeren om te vertrekken / gelijk op den 11. December ook geschiedde / so dat wy alhier niet meer dan acht dagen hadden stil geweest. Vertrek van Rio Sestre.

Op voorseide datum vertrokken wy van Rio Sestre, en vonden overal eenparig dubbeld Land. De Kust strekt sig hier Noord-West en Zuid-Oost. Drie mijlen beneeden Rio Sestre heeft men een reedelijke groote Klip, op welke een tamelijken hoogen Boom staet en groeid. Deese Plaets werd klein Sestre genaemt: en noch anderhalve mijl meer om de Oost strekt sig een Rif in Zee. Onder 't Land naest het selve Rif siet men een groote Klip, die van boven gantsch wit is: en als men uit'er zee komt / so vertoond hy sig even als een Schip dat onder seil is. Hoe het Land sig strekt en opdoet.

Noch een mijl beneeden 't geseide Rif lieten wy het Anker voor 't Dorp Sanguin vallen; waer dat wy iets / doch niet veel opdeeden. Ankeren voor Sanguin.

Terwijl wy hier lagen / quamen ons de Negers van Bossoe en Bottewa aan boord / die haer Canoa met Malaget hadden geladen / waer voor sy niet anders als Annabassen begeerden te hebben; dies ik al die ik noch had in twee dagen aen haer debiteerde. Handelen met die van Bossoe en Bottewa.

In de Negers van Sanguin, en de geene waer van ik reeds heb gesprooken / vind ik geen ander onderscheid / dan dat deese met een seer quaed Geloof beset zijn / namentlijk dat sy vastelijk gelooven / het haer vry te staen een ander mans goed te moogen Roven, als het maer behendig in sijn werk gaet; en derhalven is men genoodsaekt om sorg te dragen van het haer met behendigheid te ontleggen; want alles watse maer sien is haer gading om Diefachtigheid van dit Volk.

om te koopen / doch sy sullen het selve noit niet betalen.

't Land ontrent Sanguin is sonderling wel te kennen aen verscheide hooge Boomen, die sig Beoosten Sanguin op hoog land heel boschachtig vertoonen.

Boffoe. Ontrent een mijl Beoosten Sanguin legt Boffoe, 't geen te kennen is aen een vlakke Sandpunt, die rondom met groote en kleine Klippen is beset.

Desselfs Kapitein. Alhier quam ons een Neger aen boord / die sig James deed noemen / en pretendeerde Kapitein van Boffoe te zijn. Hy sprak of rabbelde een deel half gebrooken Engelsch en Portugeesch door malkander. 't Scheen een sonderling liefhebber van het Wywerk te zijn / want geduerig had hy'er de mond van vol; en sonder dat men'er hem na vroeg seide hy tien Wijven te hebben; waer van hy / om de menagie, en om dat het goed onder de Vrienden sou blijven / sijn Soon Joost (meede aen boord sijnde) t'elkens eene om te gebruiken overgaf.

Wanneer wy hem daer op te gemoed voerden / dat sulks schande / en op geen plaets in de weereld gebruikelijk was / so lagchte hy ons wat uit; en antwoordde: 't Sijn maer een deel Gekken die op so een bagatel (want so wierd het van hem genaemt) sien. Sijn Landsgenooten, seide hy / hadden het beeter begreepen, en die souden'er ook het verst meede koomen.

Vertrek van Boffoe. Wy gaven deese gerieffelijke Helden gelijk / ook hun Paspoort, en vertrokken van het Dorp Boffoe, om onse Reis verder te vervorderen.

Bottewa. Ontrent drie mijlen van Boffoe siet men het Dorp Bottewa aen Strand leggen; een halve mijl ten Westen van het Dorp een groote Klip in zee / met noch eene seer wel na deese gelijkende / ontrent een mijl beneeden Bottewa. En noch een mijl verder doet sig het hooge Land van Bottewa op; bestaende in een meenigte van hooge Bergen. Wy handelden al seilende / sonder te Ankeren, eenig Grijn of Malaget; derhalven ik geen geleegentheid had om na de gesteldheid van deese Plaets of Bewoonders te verneemen.

Ik

Ik denk ook niet / dat'er tusschen haer en die van Boffoe groot onderscheid is geweest.

Anderhalve mijl beneeden Bottewa siet men het Dorp Sino. 't Selve is kenbaer aen een groote Klip, die een weinig in zee op een groote Sandpunt staet / waer achter sig een groote Rivier bevind / die / volgens het Rapport der Negers, seer verre Landwaerds in haer loop heeft / en niet geringer soude sijn als de Rivier van Sestre. Meerder kon ik niet te weeten koomen; want de Negers spraken so een Barbarische Tael, dat men werk genoeg had om haer te verstaen. De Kust strekt sig hier Zuid-Oost ten Oosten, en Noord-West ten Westen, alle eenparig land. Sino.

Van hier seilden wy voort / en quamen den 20. December voor Sestre Crou. 't Land is hier reedelijk laeg en vlak. Het Dorp is schoon en groot / en behoeft voor het Minase niet te wijken; want het is eer grooter en wijder uitgestrekt als het Dorp aen Elmina. Achter het Dorp is het land wat hooger / waer dat een goed getal groote, doch kale Boomen staen. Aen 't Strand leggen twee groote Klippen, ontrent een halve mijl van den ander / aen welk een en ander deese Plaets ligtelijk te verkennen is. Komen aen Sestre Crou.

De Negers quamen wy hier reedelijk wel voor / en scheenen eerlijk en vroom in haer handel en wandel te zijn / ook vry gereguleerder als de geene die meer na boven woonen. De Tael is hier meede gantsch onverstaenbaer; derhalven het een volslagen onmoogelijkheid is / om'er iets van hunne Gewoontens en Zeeden te noteeren. Hun Vee en Vrugten sijn even als op andere Plaetsen. Sy sijn van beide niet onvoorsien. De Vischvangst werd hier even als op de Goud-Kust behandeld / en men heeft ook ontrent deselve Visch. Inwooners.

Wanneer wy onsen Handel alhier verrigt hadden / so seilden wy verders tot aen het Dorp Wappo, ontrent drie mijlen van Sestre Crou geleegen. 't Selve is te kennen aen verscheide hooge, doch yle Boomen, die sig achter het Strand op een reedelijk hoogen Berg vertoonen. De Kroonen van geseide Boomen laten sig van verre puer rood aen- Wappo.

 sien.

sien. Voor Wappo siet men aen Strand een seer groote Klip, die van de Wal schijnd afgescheiden te zijn / even als een Eiland. Wanneer wy hier voorby seilden / ontduisterde ons het Land. De Kust strekt sig hier Oost-Zuid-Oost, en West-Zuid-West, alle / of ten minsten so ver wy sien konden / eenparig land / tot ontrent drie mijlen Bewesten Cabo das Palmas; alwaer een punt of hoek van het land in zee steekt / 't geen van verre de gedaente van een Dolphijn vertoond. Op het selve legt een geheel groot Dorp, en te midden in vier Boomen, die wy voor Cocosboomen aensagen.

Seilen voorby Cabo das Palmas.

Wy deeden de gewoonlijke Sein, om de Negers aen boord te krijgen; doch wijl'er niemand uit quam / so deeden wy ons best / om boven voornoemde Cabo te koomen / 't geen somtijds / als men wat na aen de Wal is / quaed genoeg valt. Wy passeerden deselve echter des nagts van den 25. December; en vermits wy 's anderen daegs geen Negers of eenig Dorp vernamen / so liet men het voortloopen / om aen Druwijn te koomen. De Kust van Caep Palm tot Druwijn strekt sig Oost ten Noorden, en West ten Zuiden, ontrent 26. mijlen / alle hoog en eenparig land.

Komen aen Druwijn.

Op den 26. dito lieten wy met den avond het Anker voor Druwijn vallen. Met den dag quamen ons drie Canoas met Tanden aen boord / die ik / na haer een Vereering (of Dasje op sijn Swart-Jans gesegt) gegeeven te hebben / ten duersten inhandelde.

Wilde Menschen.

Ik heb van al mijn leven noch wilder noch begeeriger Menschen, als even deese / gesien. Alles watse sagen was hun gading om een Geschenk te hebben; en als men het haer weigerd / en / gelijk de andere Negers, wat hard toe spreekt / so springense aenstonds buiten boord / en bruissen na land; so dat men hier qualijk / dan tot ons groote schade / kan Handelen.

Menschen-eeters.

Haer tanden waren als Elsens geveild / met welke sy / na ik verstaen kon / wel een Boutje van een Mensch (indiense den selven hadden konnen magtig werden) souden hebben willen vermalen; derhalven ik ook niemand sou raden / aen deese Plaets oit voet aen land te setten / ten ware

hy

hy syn Graf in de buiken deeser Wilden wou gaen soeken.

Deese Landstreek is seer wel te kennen / eensdeels om syn hoogte en hooge Bergen, als ten anderen / en wel principalijk, om dat men hier drie of vier groote Dorpen siet / yder ontrent een halve myl van den ander geleegen; en achter het laetste Dorp laet sig ten Oosten een geheel hoogen hoek sien / van waer het Land met een bogt begind in te vallen / in welke bogt een groote Rivier, met name St. Andries, syn uitwatering in Zee heeft. Deselve set / volgens het seggen der Negers, haer loop West op / en sou so wyd en diep zyn / dat men'er met Barken kan inkoomen en opvaren om te Handelen, indien men maer versekerd was / dat de Negers ons ongemolesteerd souden laten; 't welk niemand sig sou moogen of konnen belooven / gemerkt het hier de brutaelste Beesten van de geheele Kust zyn / en een ygelyk die hier komt om te Handelen, mag wel een oog in 't zeil houden / om door dit beestachtig Volk niet overrompeld / en in de uiterste ongeleegentheid gebragt te werden. Rio St. Andries.

't Is jammer en benydens waerd / dat dit Barbarisch Volk ten overvloed van alderhande Leeftogt voorsien is; want Milhio, Jammes, Bakovens, Bananas, en in 't kort / alles wat men op de Goud-Kust heeft / is hier in een genoegsame abundantie; en daer nevens ook in gelyke overvloed alderhande slag van Vee, als Koebeesten, Schapen, Hoenders, enz.; mitsgaders wild Gedierte; aen niets / dat tot levens-onderhoud noodig is / hebben sy gebrek: 't welk men haer met noch meerder regt mag benyden / om datse uit puere Nijdigheid niets van het selve aen andere willen verkoopen / als van 't slegtste dat haer niet aenstaet / en dan noch tot een seer hooge en duere prys. Barbarische Menschen; doch schoon en vrugtbaer Land.

Men vind noch huiden ten dage niet weinige / welke twyffelen of'er wel Wilde Menschen in de Weereld zyn; die so seer van de reedelykheid souden syn verbasterd, dat sy eenlyk / en alleen om haer lust en begeerte te versaden / haer Evenmensch souden slagten en eeten; want / seggen de sodanige / als dat waer was / so souden die Menschen Redeneering of'er wilde Menschen-eeters in de weereld zijn.

van de onreedelijke Schepselen, namentlijk de Beesten, niet anders dan door de Spraek sijn verscheiden/ 't geen/ haers dunkens/ met Gods goedheid sou strijden/ die van al het Gedierte den Mensch alleen maer met een reedelijke Ziel heeft begaeft; op dat hy soude moogen weeten en kennen/ wat tot sijn eigene behoudenis van nooden was/ of het selve kon schaden: behalven noch dat sy voor vast stellen/ dat geen mensch Wild genaemt kan werden/ dan die even als de Beesten, van alle Geselschappen afgesonderd/ sijn leven in de Bosschen of Wildernissen doorbrengt/ sonder sig met eenige Goddelijke of Menschelijke Wetten te bekrennen/ of eenige bywooning van andere te dulden; en wijl ons sodanige Menschen van den beginne des Weerelds tot nu toe noch niet te vooren sijn gekoomen/ so derven sy besluiten/ dat'er geen Wilden zijn/ noch oit sijn sullen. Doch ik vermeene dat dit haer Argument een swak Fondament heeft; want de ervarentheid en ondersoek heeft ons al voor lang geleerd/ dat'er waerlijk Menschen eeters in de Weereld werden gevonden. De Oudheid heeft ons sulks nagelaten/ en het selve is van tijd tot tijd door een meenigte van Auteuren, selfs uit ons/ bevestigd. Onsen Noord-Hollandschen Prediker heeft het selve Sonneklaer beweesen; schoon hy op sommige plaetsen het wit niet wel treft/ so is het doch een constante en seekere waerheid/ 't geen Sijn Ed. van de Brasilianen en andere daer ontrent geleegene Volkeren heeft genoteerd. Doch wat heb ik my op andere Getuigen te beroepen/ wijl U E. daer selfs ondervinding van hebt/ met de Negers die achter Ardra uit het Land komen/ welke wanen/ dat wy haer maer alleen inkoopen en vervoeren/ om ons ten spijs te verstrekken; welke gedagten sy/ mijns dunkens/ niet souden voeden/ indien sy niet wisten dat'er seekerlijk sodanige Menschen waren; en wat aengaet datse seggen van Wilden, ik wil gaerne bekennen dat'er sodanige/ als sy beschrijven/ niet in de Weereld zijn; mits datse my met eenen ook toestaen/ als dat de beschaefheid van het eene Volk wel so veel van een ander verscheeld/ datse/ ten opsigt van deese/ wel wild en

en onvernuftig moogen genaemt werden; 't welk niet ontstaet/ om datse so wel niet als wy met een reedelijke Ziel souden begaeft zijn/ maer om dat die reedelijke Ziel, door manquement van omgang met Politer Menschen, in haer als verdooft, en tot de onreedelijkheid overgebragt werd. Ons ontbreeken immers geen Exempelen, die aentoonen/ als dat'er Menschen in de Weereld sijn geweest/ die door het een of ander toeval in haer jonkheid/ sig eenige jaren in de Bosschen hebben moeten ophouden; waer door deselve met 'er tijd so seer verwilderden, datse naderhand het Menschelijke Geslagt, als een groot quaed/ mijden/ en sig van de selve door de vlugt sogten te ontslaen. Doch al genoeg/ wy willen een ygelijk hier van laten geloove 't geen hem best gevalt.

Op den 29. verlieten wy dit Chams gebroedsel, en stelden onse Cours Zuid-Oost ten Zuiden aen/ tot dat wy/ na anderhalve mijl seilens/ aen de Rooklooven quamen/ die sestien in getal zijn/ en met haer alle een lengte van drie mijlen lands beslaen. Met helder we'er kan men deese Klooven wel ses of seven mijlen ver in zee gewaer werden. Ik vond hier geen Negers of Dorpen. De Kust strekt sig van Druwijn tot Cabo Lahoe ontrent 27. mijlen/ even als boven gesegt is. Vertrekken van daer.

Op den 30. dito quamen wy voor Cabo Lahoe ten Anker. Hier ontvalt het Land geheellijk/ en is aen de Zeekant seer laeg. Ankeren voor Cabo Lahoe.

Het Dorp is by uitneementheid groot/ en schijnd langs strand wel een mijl weegs te beslaen. Overal siet men tusschen de Huisen een meenigte van Cocosnooten-boomen, even als aen Axim; en indien dit Land meede so hoog als Axim was/ en dat'er een Fort te midden in het Dorp was gebouwd/ so sou het niet qualijk na het selve gelijken; uitgesonderd de grootte van het Dorp. Groot Dorp aldaer.

Achter het Dorp, ontrent drie mijlen in het Land, heeft men verscheide hooge Bergen; en een mijl Bewesten Cabo Lahoe een tamelijk groote Rivier, die haer loop heeft tot in Rio St. Andries; behalven dat sy ook meenigte mijlen Rivier.

Landwaerds in loopt; van 's gelijken ook om de Ooſt, doch niet ſeer lang; want maer eenige mijlen Ooſtwaerds aen varende / ſo ſtuit men tegens het Land.

Minſame Inwoonders.

De Negers gelijken hier van een goede inborſt en beleefden omgang te zijn / met welke gemaklijk te Handelen is; behalven datſe tegenwoordig al vry duer met haer Tanden waren / en deſelve op een hooge prijs hielden. Doch ſulks was veroorſaekt door de groote meenigte Engelſche en Hollandſche Lorrendraeijers, (doch meeſt van de eerſte) die hier zederd eenigen tijd hadden gehandeld.

Leeftogt.

De Leeftogt is hier / ſonder eenig onderſcheid / als aen Druwijn, behalven dat men hier deſelve beeter en goeder koop kan krijgen. Veel meer weet ik van deeſe Plaets niet te melden / dan dat my de Negers wiſten te ſeggen / dat ſy ſeer ſterk van Volk waren / en een voornaem Kapitein ten Opperhoofd hadden.

Vertrekken, en paſſeeren Jaque Lahoe.

Wanneer wy onſen Handel verrigt hadden / ſo wierd het Anker opgewonden / en wy vervorderden onſe Reis tot aen Jaque Lahoe, ontrent drie mijlen van de laetſtgenoemde Plaets, noch al met deſelve ſtrekking van de Kuſt.

Als ook de Kuil ſonder Grond.

Wy verſtonden van de Negers dat'er geen Tanden in voorraed waren; derhalven wy reſolveerden, om verder tot aen de * Kuil ſonder Grond te ſeilen / 't geen noch ontrent vier mijlen naer giſſing is.

Quaqua-Kuſt.

De ſtreek lands van / of een weinig Beweſten Cabo Lahoe, tot beneeden Jaque Lahoe, ſtaet in de Kaert bekend onder de naem van Quaqua-Kuſt; doch wat daer de oorſaek van ſy / is my onbekend; als eenlijk / dat ſommige de Spraek deeſer Negers vergelijken by het quaken der Eenden; het geen echter van my niet ſal bewaerheid werden / want ik heb tuſſchen haerlieder eigene Tael en die van andere Swarten, ſo een groot onderſcheid niet konnen beſpeuren / als dat men dit voor quaken ſou moogen uitſchelden. Sy ſelfs noemen haer Land Adouw, en haer Volk Adouwſe; doch van ons werdenſe Quaquaſe (volgens de Kaert) genaemt.

't Waer-

* Deeſe werd ſo genaemt om haer diepte; waerom ſommige gewaend hebben, datſe ſonder grond was; doch is zederd contrarie gebleeken.

'T Vaerdig swemmen en duiken deeser Negers sal U E. apparent wel bekend zijn. Ik heb het verscheide reisen met verwondering aengesien. Wanneer sy by my in het Schip waren, en dat ik een snoertje Couralen, of iets anders, in zee smeet, so dook ymand van haer seer geswind daer na, en haelde het geene ik weg gesmeeten had, en dat reeds al seer ver na de grond was, wederom. Dit mist haer seer selden, en het geene sy dus weeder boven halen, is tot vergelding van haer aengewendde moeite.

Vaerdige Duikers.

Wy lieten het van voornoemde Kuil de geheele nagt door staen, en quamen met den dag voor Affiné; 't geen, na gissing, ontrent seven mijlen beneeden de Kuil sonder Grond legt. De Kust strekt sig hier ontrent Oost ten Zuiden. Alhier sijn geen Tanden, maer wel Goud in te handelen; doch daer toe hadden wy geen ordre, en derhalven liepen wy Affiné met klein Seil voorby.

Koomen voor Affiné, het geen met klein Seil voorby loopen.

Echter quam'er noch een Canoa aen boord. Ik vroeg de Negers: Hoe sy het met de Franschen al stelden, en offe met deselve wel overweg konden koomen? Waer op sy my berigteden: Dat al de Caboceros van Affiné met haer Volk waren opgebrooken, en sig ontrent een mijl boven die Plaets ter needer hadden geslagen; waer dat sy sig tegenwoordig noch ophielden, sonder met de Franschen eenige de alderminste gemeenschap te willen dulden, dewelke niet meer dan een simpele Logie, met Pallissaden omset, op het Strand hadden, en in het selve vijf Stukken Kanon; tegenwoordig noch maer met acht Man bewaerd, en met genoegsame Provisie, die haer de Fransche Scheepen hadden gelaten, voorsien; doch dat sy somtijds groot gebrek aen water hadden, 't welk haer door de Negers continueel wierd bedisputeerd; so dat deese Negers van gedagten waren, dat de Franschen, indiense geen Secours uit Europa kreegen, aldaer niet lang meer souden konnen bestaen, maer datse die Plaets by de eerste occasie weeder souden moeten abondonneeren.

Berigt van de Franschen, die Affiné tegenwoordig in 't besit hebben.

Wat van dit Relaes te gelooven is, sal de tijd ons openbaren; doch ik geloof voor het naest, dat het met de Franschen so slegt niet staet, als deese Negers ons verhaelden.

De Kust van Affiné tot Cabo Apolonia strekt sig Oost-Zuid-Oost ontrent tien mijlen. Tusschen beide heeft men overal Dorpen, so groot als klein; doch wy kreegen niet eene Canoa aen boord; waerom ik ook niet in staet ben/ om van deese streek Lands, mitsgaders de Bewoonders van dien/ eenig berigt te geeven.

De voornoemde Cabo vertoond sig met laeg en effen land; achter deselve sijn drie hooge Bergen, waer aen men deese Cabo bekennen kan/ welke andersints dien naem gantsch ten onregten draegt; vermits het niet minder als een uitsteekende Hoek of Cabo gelijkt; en men sou deselve/ indien men op 't geseide teeken van de drie Bergen geen agt sloeg/ altoos sonder te verkennen voorby varen.

Van Cabo Apolonia tot Axim dunkt my ontrent seven mijlen te zijn; alhoewel andere het vry verder schatten. Het Land tusschen beide is seer laeg/ en beset met duisenden van Cocosboomen. Het Strand is by uitneementheid breed/ vlak/ en so gelijk als een steene Vloer; en sou een schoone weg zijn/ om met Koets en Chaisen (als wy hier te Land van deselve voorsien waren) te berijden.

Komen aen Axim, en einde van de Voyagie.

Ten einde van dit Strand heeft men Rio Cobre, een groot half uer boven Axim; doch van de gesteltheid deeser Plaets en het voorseide Strand sijt U E. beeter geinformeerd als ik; derhalven ik/ met U E. believen/ mijne Voyagie sal eindigen; met versoek/ dat U E. sig met het voorschreevene gelieve te contenteeren, en te gelooven/ dat ik/ geduerende mijne Voyagie, niet gemanqueerd heb te noteeren al het geene eenige opmerking mogt verdienen. Waer meede ik/ na my in U E. goede gratie te hebben geinsinueerd, deesen eindige en onderteekene/ als

MYN HEER,

In 't Jagt de Johanna Jacoba, op de hoogte van Axim, den 2. January 1702.

U E. Gehoorsame Dienaer

JAN SNOEK.

BLAD-

BLADWYSER

Der voornaamste zaaken in dit Werk verhaald.

NB. *De Letter* b. *voordagtelijk hier en daar in desen Bladwyzer voor de Nummers gevoegd, geeft te kennen, dat die plaats in het* Tweede *en* Derde Deel *van dit Werk zal moeten opgezogt worden.*

A.

ABoei, wat voor Vis. *b* 59

Acanny, het Landschap waar gelegen. 77. De Inwoonders beschreeven, ten opzigt van hun wreeden aart. 78. Waren eertijds groote Handelaars, en hadden goed Goud, dog zijn door de *Dinkirase* verslagen en verarmd. *ibid.*

Acra beschreeven, en te gelijk het Engelsche Fort daar gelegen. 68

Acra, het Koningrijk word door de Aquamboese uytgeroeyt. 70. Goeden handel aldaar, 't geen egter nog meer zou konnen zijn, by aldien 't niet door de oneenigheid eeniger Volkeren belet wierd. 71

Acron, het Koningrijk hoe bestierd word. 62. Waarom die van Acron met niemand, of zeer zelden, een Oorlog hebben. *ibid.* Het Land word verder beschreeven ten opzigt van sijn vruchtbaarheid, en alderhande Wild Gedierte. *ibid.* Acron hoe verdeeld word, en de Regeering van dien. 63

Adja, een Dorp, beroemd wegens de Fortressen, welke de Engelsche van de Nederlanders op een wreede wijs afgenomen hebben. 58, 59

Ado, een Koning der Aquamboese ziek wordende, laat zig in het Fort der Nederlanders geneezen, en een merkwaardigheid waar uit sijn ziekte is ontstaan. 67

Adom, het Landschap waar gelegen, en de wonderlijke uitgestrektheid van dien. 23. Is een Gemeenebest, en word bewoond van boose en quaadaartige menschen. 24. Haare Oorlogen met hunne Naabueren. *ibid.* d'Adomse hebben goede gelegenheid om rijk te worden, bezitten Goud-Mijnen, en hebben een vrugtbaar Land. 26

Afgoden der Negers. 142. 't Vragen des Afgods hoe in zijn werk gaat, en de slimmigheid der Papen daar ontrent aangemerkt. 143. Ieder Neger heeft een Afgod, en op wat voor een wijs en wanneer, en wat, sy aan hem offeren. 144.

Nn Wat

Wat voor uitwerkingen de Afgoden toegeschreeven worden. 146

Agonna, het Landschap waar gelegen. 64. Word door een Vrouwspersoon gehandhaaft, die om redenen van Staat niet begeert te trouwen. *ibid.* en neemd egter haar vermaak met een Byslaap. *ibid.*

Agonna overtreft Acron in grootte en magt, dog niet in vermaakelijkheid van Landsdouwen. 65. De schoone Rivier in 't zelve aangemerkt. *ibid.*

Ahinsan, zeeker Koning der Neegers beschreeven, ten opzigt van sijn vuyligheid en nydigheid. 66

Akim, het Landschap beschreeven van wegen sijn goede gelegenheid, grootheid, verandering van een Koningrijk in een Gemeenebest. 78, 79. Hier van daan word het meeste en beste Goud van de geheele Kust gebragt. 78

Amsterdam 't Fort beschreeven ten opzigt van sijn gelegenheid en sterkte. 59. Is vóór dezen geweest het Hoofd-Comptoir der Engelschen, dog zijn door d'Admiraal de Ruyter van daar verdreven. *ibid.*

Anamabò, een Dorp, beroemd wegens een zeer zinlijk Fortje de Engelschen toebehoorende. 56, 57. De veelheid van Scheepen aan deze plaats komende aangemerkt. 57. De Engelschen worden van de Negers hier zonderling geplaagt. *ibid.* De magt en rijkdommen der Anamabosen verder beschreeven. *ibid. en vervolg.*

Annaboa, het Eiland beschreeven. *b.* 204. Heeft een zoet Meirtje op den top eens Bergs. *ibid.* Het Eiland is zeer vrugtbaar. 205. Rijkheid van Vee, en goed koop. *ibid.* De Bewoonders van het zelve worden alle voor Slaven gehouden; en zijn alle Hoeren en Boeven. *ibid. en vervolg.* Wie het Gezag daar over heeft. 206. Waarom dit Eiland voor de Hollanders of andere Europianen niet dienstig is. *ibid. en vervolgens.* Twee domme Portugeesche Papen neemen den dienst waar. 207. Waren groote Brandewijnzuipers. *ibid.* Noemden zig Kapucijnen. *ibid.* Vertrek des Schrijvers naa d'*Elmina*, ziet *Elmina.*

Anansié, een groote Spin, word van de Negers geloofd de Menschen geschapen te hebben. 137. Word omstandig beschreeven. *b.* 100, 101

Ananas, wat voor een Vrugt is. *b.* 80. Word van veele voor zeer voortreffelijk gehouden. 81. De Ananas wydloopig beschreeven. *ibid. en vervolg.* en eenige misslagen van seeker Schrijver dien aangaande, aangetoond. 82, 83

Ancoberse Rivier beschreeven ten opzigt van hare vermaaklijkheid. 11. Word bewoond van driederhande Volkeren. 12. Het *Fort* der Nederlanders op deze Rivier beschreeven.

ven. *ibid.* Word beleegert van de Swarten, dog het Opperhoofd laat het ſpringen, en op hoedanigen wijze? 13

Anqua, zeker Veld-Overſte der Negers, beſchreeven van wegen ſijne wreedheid en bloeddorſtigheid. 24. Voorbeelden hier van, gepleegt over eenige ſijner overwonnene Vyanden; ook over ſijn eigen Volk en Wyven. 25

Anté, het Landſchap beſchreeven ten opzigt van ſijn lengte. 15

Anté heeft ſchoone en vrugtbaare Valleyen. 17. Brengt een overvloed van Koorn en andere Aardvrugten voort. *ibid.* Mitsgaders Zuiker-Riet, Wijn- en Oly de Palm. 18. Word verwoeſt door een Oorlog. *ibid.* De Duivelbanning van de Anteſe beſchreeven. 150

Antony, een *Fort* in het Landſchap *Axim*, wanneer door de Hollanders den Portugeeſen afgenomen is. 2, 3. De gelegenheid, en ſterkte verder beſchreeven. *ibid.* Hoe ver het Gebied en Gezag des Koopmans van dit *Fort* zig uitſtrekt. 3

Apen beſchreeven wegens haare grootte meenigte en verſcheidenheid. *b.* 36. Eerſte ſlag, en een weinig kleinder als een menſch, zijn heel boosaartig en ſtout, en een voorbeeld hier van. *ibid.* en 37. Der Negers gevoelen van deſe Apen. *ibid.* De diefagtigheid van alle Apen aangemerkt. 37. *en vervolg.* Zijn ook keurlijk in 't ſteelen, voorbeelden hier van. 38

Aquamboe, het Koningrijk meeſt Landwaarts in gelegen, waarom het onder de Strand-Koningrijken beſchreeven word. 64. De Regeering van dien aangemerkt. *ibid. en vervolg.* De Aquamboeſe zijn ſtout en machtig. 66. Meerdere merkwaardigheden dit aangaande. 66, 67, 68. De Inwoonders waar mede ſy ſig geneeren. 71, 72

Ardra (Groot) het Koningrijk beſchreeven ten opzicht van ſijn grootte, en magt. *b.* 183. Zeker Koning zend ſijn Afgezand aan den Koning van Groot-Ardra, dog word van hem omgebragt, en het grouwelijke Bloedbad hier over aangeregt, beſchreeven. *b.* 184

Ardra (Klein) ziet *Offra.*

Arombo, of Menſchen-eeter, beſchreeven ten opzicht van ſijn geſtaltte. *b.* 35. Waarom Menſchen-eeter genoemd is. 36

Aſſagayen, Werp-ſpieſen der Negers, hoe gemaakt zijn, en hoe gebruikt worden. 177

Aſſiné, de Landſtreek beſchreeven, mitsgaders de ſlegte Handel aldaar. 4

Aſſiſtent beſchreeven ten opzicht van ſijn Bedieninge, en Tractement. 91, 92

Awineſe Landſchap, waar gelegen. 79. De Inwoonders beſchreeven wegens haren goeden inborſt. *ibid.*

 Zijn,

Zijn, naar een groote tegenſtand, van de *Dinkiraſe* t'ondergebragt. *ibid. en vervolg.*

Axim, het Landſchap beſchreeven, ten opzicht van ſijn gelegenheid, en veelheid van groote en ſchoone Dorpen. 2. De Forten daar in gelegen, beſchreeven. 2, 3. Hoe lang dit Land is. 5. De Inwoonders hier van zijn rijk, en groote Koopluiden. *ibid.* Derſelver heimelijken handel met de Lorrendrayers, en de boete, wanneerſe betrapt worden, daar op vallende. 5. De Levens-aart der Bewoonders van *Axim*, hoe, en waar in beſtaat. 7. Geeft veel Ryſt, dog weinig Koorn, en andere Aardvrugten. *ibid.* Hoe op een zeekere tijd van 't jaar de Duivel hier uitgebannen word. 149. *en vervolg.*

B.

B*Akovens* en *Banantes* Boomen, zeer beroemt wegens haare Vrugt. *b.* 70. Ziet ook op het woord *Piſang-boom.*

Baardmannetjes, zeeker ſlag van Apen, beſchreeven, en hare ververſcheidenheid aangemerkt. *b.* 37

Baardmannetjes, zeeker ſlag van Vis. *b.* 59

Batavia, een ſwarte Rivier-Vis, beſchreeven. *b.* 60

Batenſtein, het Fort waar gelegen, en hoe gebouwt is. 16. 't Is een Plaats van weinig voordeel. 17

Bedelaars vindmen niet onder de Negers, en de reden hier van. 133

Begraven der Negers, ziet op het woord *Overledenen.*

Benin, het Koningrijk beſchreeven. *b.* 215. Groote inbeelding des Konings. *ibid.* Benin is niet zeer Volkrijk. 219. 't Land is fraay vlak, en vol Boomen. 218. Wie Vaſallen des Konings zijn. 219. Slaaf des Konings te zijn is een eer-naam. *ibid.* Drie voorname Handel-plaatſen, mitsgaders hare namen, conſtitutie, en Bevelhebbers. 219. Nog een vierde Handel plaats, alwaar een der Nederlandſche Opperhoofden om 't leven is gebragt, en dubbelde wraak deſwegens genomen. 220. De Inwoonders van Benin zijn goede en beleefde menſchen. 222. Willen niet hard gehandeld werden. *ibid.* Door wien de Handel van hunne kant word gedreeven. 223. Zijn beleefd, dog vals tegen elkander. 224. Hunne geldzugtige Regeerders aangemerkt. *ibid.* Driederley Stands-perſoonen buiten den Koning. 224. Haar Teeken van Eer, en 't verliezen van dien is de dood, voorbeelden hier van. 225. Hare Hanteeringen en Ambagten. 226. De Rijke leven wel. *ibid.* De Kleeding der Negers. *ibid.* Ieder trouwd zoo veel Vrouwen als hy vermogend is te onderhouden, en de maniere van dien. 227. Jalours-

loursheid der Mannen ontrent hare Wyven, en zijn volslage meesters van deselve. 230. Driederlei straffe wegens Overspel. 231. Bevrugte Vrouwen, en het Kinder-baren. 233. De Zoonen behooren den Koning toe. *ibid.* Hare Besnijdenis zoo wel aan de Meysjes als aan de Jongens. 233. Gemeene Hoeren. 238. Hare Regeering. *ibid.* Straf over Dievery. *ibid.* Straf over Doodslag; en het onderscheid daar ontrent. 139. Vyfderley Eeden. 240. Hoe de Boetens verdeeld worden. 241. Speeltuigen, dansen heel konstig na de Toon. 242. Zijn geen Dobbelaars. 243. Verwarde Godsdienst,en een iegelijk heeft sijn eigen Priester. *ibid.* Hun verbeelding van God, en haar raisonnement deswegens. 243. Dienen de Afgoden en den Duivel onder een gedaante. *ibid.* Verschijninge van Geesten. 244. Dagelijkse en Jaarlijkse Offerhanden. *ibid.* Wat sy van het andere Leven gevoelen. 245. Veelheid van Afgoden, mitsgaders Feestdagen. 245. Haar voornaamste Feest, haar Zondag. *ibid.* Vieren den dag van 't Overlijden van hare Ouders. *ibid.* Verdeelinge van tijden. *ibid.* Haar Oorlogen, en onordentlijkheid; zijn groote bloodaarts, haar Geweer. 246. Alderhande zoo tam als wild Gedierte. *ibid. en vervolg.* Groote Bavianen, welke de menschen aantasten. 247. Pluimgedierte en meenigvuldig. *ibid.* Hebben niet veel Vis, dog abondantie van allerley Veld, en Boomgewassen. 248. Verfstoffe. *ibid.* Inkomsten des Konings, en welke deselve zijn. 249

Benin de Stad of Dorp, is heel lang, heeft welgebouwde Huysen, en dulden geen Vreemdelingen in deselve. 250. Grooten die zig aan 't Hof ophouden. *ibid.* Inboorlingen mogen voor geen Slaven verkogt worden, en laten ook geen mans, schoon vreemde, uit het Rijk voeren. 251. Hanteering van de gemeene Man, en Ambagtslieden. *ibid.* Fraye Straaten in de Stad. *ibid.* Slaafagtigheid der Vrouwen. *ibid.* Zijn minzaam tegens de Europianen, uitgezondert de Portugeesen. 252. 's Konings Hof wydloopig beschreeven, als mede het Kouraal-Feest, waar op den Koning verschijnd. 253. Audientie des Schrijvers by den Koning,die werd afgebeeld. 254. Oorlog tusschen een Are de Roe, en den Koning,waar door de Stad Benin geruineerd is,en nu meest onbewoond, en woest legt. 255. *en vervolg.*

Berbé, een wild Beesje, beschreeven. *b.* 34

Besnijdenis onder eenige van deNegers gebruikelijk, en waar deselve die, naa alle waarschijnlijkheid, van daan gehaald hebben. 201

Blaas-Hoorens, een slag van Speeltuigen der Negers, hoeze gemaakt wor-

worden, en wie, ook waaromze eenige maar in bezit hebben. 132. Ziet ook *blad* 129.

Boesi een Vrugt, word van de Negers gekauwt, mitsgaders desselfs smaak en eigenschap. *b.* 86

Boekhouder Generaal op de Goud-kust beschreeven van wegen sijn Bediening, Tractement, enz. 95. insgelijks ook de *Boekhouder der Guarnisoenen.* *ibid.*

Bogt van Guinea beschreeven, ten opzigt van sijne gelegenheid en andere merkwaardigheden. *b.* 186. De handelplaatsen, en Eilanden in dese Bogt gelegen. *ibid.*

Bokken op de Goud-kust beschreeven, en een aartig verhaal der Negers aangemerkt, aangaande de stank eens Boks. *b.* 19. *en vervolgens.*

Boomen, wilde, zijn veel en verscheiden op de Goud-kust. *b.* 73. Aanmerkelijke Boomen wegens hare buitengemeene dikheid en grootheid zeer beroemd. *b.* 74

Boomen worden van de Fidase voor Goden aangebeden. *b.* 155. Werden met groote offerhanden vereert. 170

Bos-Hond. Zie *Jakhals.*

Bos-Katten doen onder de Hoenders groote schade. *b.* 34

Bos-Rotten, wat voor Beesten zijn. *b.* 33. Zijn aangenaam ter spijs. *ibid.* Een ander slag, *Boutees* genaamt, aangemerkt, zijnde een zeer schadelijk Gedierte ontrent de Granen. *ibid. en vervolg.*

Bosschen van de Negers den Afgoden toegewijd, mogen niet beschadigd of ontreinigd werden. 144

Bossum, de voornaamste Vrouwen der Negers, werden zeer ontzien, en de reden waarom. 189. Deese zijn mooye Slavinnen, en wanneer van de Man beslapen worden. 190

Bossum. Ziet verder op het woord *Fetiche.*

Boutry beschreeven, mitsgaders het goed-koop leven daar voor eenige jaren. 18. 't Is een gezonde plaats. *ibid.*

Boutryse-Rivier, is Vis-rijk en vol Kaymans. 19. De veelheid der Apen hier om heen aangemerkt. *ibid.*

Braffo, de eerste Bediende eens Negerschen Konings, en waar in sijn pligt en dienst bestaat. 184

Bruyloften der Negers. Ziet op het woord *Trouwen.*

Buffels op de Goud-kust, beschreeven. *b.* 27

Buffels, groote meenigte van Buffels ontrent de Rivier di Gabon. *b.* 195. Jagt op Buffels. 197. Buffels beschreeven ten opzigt van haar gedaante. 196. Een Europiaan word door een Buffel gedood. *ibid.* Hoe de Negers de Buffels schieten. *ibid.* 't Buffels-vlees is goed en lekker. 199

Bygeloovigheid der Negers beschreeven. 152

Byzitten of *Concubynen* der Negers, en

en hoe deſelve nevens hare Kinderen gehandeld werden. 193

C.

CAbo Loop beſchreeven ten opzigt van ſijn gelegenheid. *b.* 199. Meenigte van Scheepen die ſig hier van Water en Hout komen verzorgen. *ibid.* Handel aan *Cabo Loop.* 200. Woonplaats der Inwoonders. *ibid.* Goede Rheede. *ibid.* Veelheid van Vis. *ibid. en vervolg.* Vertrek des Schrijvers van daar, en vervallen beneden het Eiland *St. Tomé.* Ziet *Tomé.*

Cabocors, een Dorp, beroemd wegens een Engelſch Gebouw agter het ſelve gelegen. 52

Caboceros, wat voor Menſchen, en van welke waardigheid ſy onder de Negers zijn. 127. Wat voor ſaken by deſe verhandeld worden, en op hoedanigen wijs een Regtsgeding van hun beſliſt word. 155, 156. Hunne valsheid, latende ſig omkoopen, waar uit ſomtijds groote ongelukken en Oorlogen ontſtaan. 157. Berading der Caboceers met de Mancevos, over 't aangaan van een Oorlog. 169

Cameleon beſchreeven ten opſigt van 't geen waar mede ſy het leven onderhouden. *b.* 39. Veranderen van couleur. 40. Hoe lang ſy leven. *ibid.* De verdere omſtandigheden, dit aanmerkenswaardige Beesje aangaande, aangemerkt. 41. *en vervolg.*

Capot-Boom zoo hoog, dat men ſijn top naauwlijks met een Snaphaansſchoot kan bereiken. *b.* 74

Cardamom, hoe groeid. *b.* 84

Carmou, wat ſlag van Vis is. *b.* 60

Chama, 't Dorp beſchreeven ten opſigt van ſijn grootheid en Volkrijkheid. 22. Het *Fort* daar gelegen, van wat gewigt is, en wie'er de Meeſters van zijn. *ibid.* De Chamaſe Rivier beſchreeven. 23

Chriſtiaansburg, het Deenſche Fort, waar gelegen. 68. Word door de Negers overrompeld. 69. Komt door Geſchenken en hulp der Nederlanders weder aan de Deenen. *ibid.* Ondankbaarheid der Deenen dieswegens. *ibid.* Dit Fort vorders beſchreeven, van wegen ſijn ſchoonheid en ſterkte. *ibid.* en 70

Civet-Katten beſchreeven, hoeſe gevangen en opgevoed worden. *b.* 34. Haar prijs, jong zijnde. *ibid.* Waarom het *Civet* der Mannetjes beter als der Wyfjes is. *ibid.*

Cocos Nooten, wat voor een Vrugt is, hoeſe waſſen, en wat voordeel daar uit ontſtaat. *b.* 68

Cocos (Wilde) anders *Palmyt* genaamt, beſchreeven. *ibid.*

Coenraadsburg, een Fortres in 't Fetuſe Land, beſchreeven van wegen ſijn ſchoonheid en ſterkte. 47. 48

Commanyſe Land beſchreeven ten opſigt van ſijn gelegenheid, lengte en breedte. 27, 28. De Commanyſe Oorlog, uit wat oorſaak,

en

en wanneer ſijn aanvang genomen heeft. 30, 31

Commiſen zijn onderſcheiden in *Onder-* en *Opper-Commiſen*; werden voorders beſchreeven ten opſigt van hare Bediening, Tractement, enz. 92, 93. d'Onder-Commiſen doen verantwoording aan haar Koopman, ſtaande die voor hen in, ſomtijds tot ſijn groote ſchade, een voorbeeld hier van. 92, 93. d'Opper-Commiſen. Ziet op het woord *Koopman*.

Coriſco, twee vermaakelijke Eilanden in de Bogt van Guinea, beſchreeven. *b.* 186

Cormantyn, onderſcheiden in *Groot* en *Klein*, twee Dorpen, beide beſchreeven ten opſigte van hare grootte, Volkrijkheid, en geneering der Bewoonders. 59

Cormantynſe-Appels, wat voor een Vrugt is. *b.* 71. Is een Geneesmiddel voor de Roode Loop. *ibid.*

Cotoſe Koningrijk beſchreeven, en deſſelfs kleine Magt. 108. Het Land is dor, zandig en vlak, ſonder Bergen of Boomen. 109. De beleefden inborſt der Cotoſen aangemerkt, byſonder van hunne Koningen. *ibid.* Hunne Slavenhandel. *ibid.* Het Land is vol van Afgoden-beelden. 110. De ſoberheid der Inwoonders. *ibid.*

Crevecœur, een Fort der Nederlanders beſchreeven ten opſigt van ſijn gelegenheid, grootte, ſterkte, en goeden Handel aldaar. 68

Criſia, een ſoort van Wijn. Soek op het woord *Wyn de Palmboom.*

Crocodil of *Cayman* beſchreeven wegens zijne geſtaltte en grootte. *b.* 29. Zy doen nog Menſchen nog Beeſten leed. *ibid.* Zijn beſwaarlijk dood te ſchieten, en waarom. 30

D.

D*Eenſche-Berg*, beroemd wegens een Fort der Engelſchen daar op gebouwd. 53. Is lang verwaarlooſt geweeſt, dog word nu by uitſteekendheid ſterk gemaakt. 54

Dievery, waarom van de Negers voor geen ſonde geagt word. 146. Straffe over Dievery, en het onderſcheid van, en door wien, geſtoolen word. 160. Waar in de grootſte Dievery beſtaat. 161

Dinkiraſe Landſchap, waar, en hoe ver van de *Forten* der Nederlanders gelegen is. 73. Hebben een ſwaren rykdom van Goud beſeten. 74. Aan wat plaatſen ſy komen Handelen. *ibid.* Hebben, uitgeſonderd de Fetiches, goed Goud. *ibid. en vervolg.* De Hovaardye der Inwoonders beſchreeven, nevens de beleediging des Aſianteſe Konings, door hun Opperhoofd gepleegd. 75. Werden in twee Veldſlagen, waar in over de honderd duiſend Menſchen gebleven zijn, t'eenemaal verdorven, en vernielt. 77

Directeur Generaal op de Goud-kust beschreeven, ten opsigt van sijn Bediening, Gesag, Tractement, enz. 93,94. Desselfs groot Gesag in de Raadsvergadering. 99

Dood, alle de plegtigheden van de Negers waargenomen ontrent eenen Dooden, Ziet op het woord *Overledenen*.

Doodslag word by de Negers voor geen zonde geacht, en de reden waarom. 146. Straffe wegens Doodslag is tweederley, ten aanzien van een Slaaf en een Vrygebooren, en waar in deselve beiderzijds bestaat. 158. *en vervolg*.

Donder doet groot geweld aan Elmina, en eenige voorbeelden van desselfs kragt. 109 Als mede in het Antese ontrent Boutry. 109. Ontrent Axim. 110. Aan Cormantyn. *ibid.* Aan Acra en Mourée. *ibid.* en 111

Dorothea, een *Fort* der Brandenburgers beschreeven ten opzigt van sijn gelegenheid, grootte, en sterkte. 11

Dorpen der Negers worden van hun, zonder acht te geven of het aan een vermaakelijken oord is of niet, ter neder geslagen. 131

Dragon is op de Kust zeer stinkend en verveelend. *b*. 84

Druwyn, een Landstreek, wiens Inwoonders gescherpte Tanden hebben, zijn zeer wild, en groote liefhebbers van Menschen-vlees. *b* 274

Duisend-beenen zijn op de Kust in overvloed, en haar steeken veroorsaakt een groote en brandige smert. *b*. 55, 56

Duivel word van de Negers geloofd, dien sy egter nog aanbidden, nog Offerhande doen. 148, 149. Hoe de Duivel op zekere tijd van 't jaar uitgebannen word. 149. *en vervolg*.

Duivels-Berg waar gelegen, en waarom dus genoemt is. 63. Is Goudrijk, en op wat voor een wijze het Goud daar gevonden word. *ibid.* Aanslag der Engelschen op desen Berg, om'er in te graven. 64

Duiven beschreeven, nevens derselver meenigte op de Kust. *b*. 23

E.

EDelluy, of onder de Negers zijn, by welke gelegenheid een misslag van zeker Schrijver dies aangaande, aangetoond word. 126, 127

Eduard Barter een Mulat, beschreeven van wegen sijn groote magt. 52. Desselfs levens-wandel. 53

Eed, hoe van de Negers geswooren word. 140. En hoe haar Eed weder afgenomen kan worden. *ibid.* Hoedanig de allerswaarste Eed word afgelegt. 141

Eed-drank, waar uit bestaat, en in wat geval gedronken word. 140

Eed van Zuivering by de Fidase Negers, hoe afgelegt word. 137

Eendvogels van de Kust, beschreeven, ten opzigt van hare gestaltte, schoonheid van Vederen, en andere hoedanigheden. *b.* 23

---- *Wilde* en *Groene Eendvogels*, en de verscheidenheid, mitsgaders haar schoonheid aangemerkt. *b.* 44

Engelsche worden van de Negers in het Fortje Insuma beleegert, overeen komende dese met malkander om vals Goud uit te geeven. 15. Wat voordeelen sy hier door genooten hebben. 16. De Engelschen zijn naalatig in 't besetten van hare Fortressen. 50. Waarom sy jaarlijks meer dooden onder hare Bediendens hebben als de Nederlanders. 51

Esels van de Goud-kust beschreeven ten opzigt van hare grootheid en verdere hoedanigheden. *b.* 20

F.

FAntijn, het Landschap beschreeven ten opzigte van sijn lengte en breette. 56. De Forten der Engelschen en Nederlanders, in dit Land gelegen, van wat aangelegenheid zijn. *ibid.* De magt en rijkdom der Fantijnse aangemerkt. 57. Haar Opperhoofd beschreeven, en waar in sijne Bediening bestaat. *ibid.* en 58. De Fantijnse zijn groote Handelaars, waar onder ook een groot getal van Vissers. 85. De Nederlanders, mitsgaders de Engelschen worden qualijk gehandeld van de Fantijnse, en wat sy voor ieder Schip, daar ter Kust komende, trekken. 60. Krakeel dies aangaande. *ibid.*

Feesten der Negers, hoe veel, en wanneer gehouden worden. 150

Feest der Negers over het vangen van een Tyger. *b.* 94

Fernando Po, een Eiland in de Bogt van Guinea gelegen, beschreeven. *b.* 187. Word van een woest Volk bewoond. *ibid.*

Feticheer, een Paap diep in 't Land woonende, van wien veele zeldzaamheden verhaald worden, en die door sijne Landslieden voor een halve God gehouden word. 147, 148

Fetiches, een zeeker slag van Goud, en hoe het gemaakt word. 74. Op wat wijze hier door de Swarten andere bedriegen. *ibid.* Het woord *Fetiche* waar sijne benaaming van daan heeft. 138. Word in den Godsdienst in byzondere voorvallen gebruikt. 139

Fetu, het Landschap beschreeven van wegens sijn grootte, lengte, en breette. 47

Fetu was voor desen vry magtig, dog is nu geheel zwak, en de reden hier van. 48, 49. Zijn fraayigheid aangemerkt. 49. De Inwoonders waar mede sy zig erneeren. *ibid.* en 50

Fida, het Landschap waar sijn begin neemt. *b.* 116. De lengte en breette hier van aangetoond. 117.

Word

Word verder beſchreeven ten opzigte van ſijn groote en Volk-rijke Dorpen. *ibid. en vervolg.* Schoon gezigt door de veelheid van Dorpen en Boomen. 118. Heeft ſchoone Valleyen. *ibid.* Het Land is wel bebouwd, en deſſelfs vrugtbaarheid aangemerkt. *ibid.* De Inborſt der Fidaſe beſchreeven. 119. Hunne eerbiedigheid tegens de Europianen, en ook tegen malkanderen zelf. *ibid. en vervolg.* Hoedanig twee Perſoonen van gelijke ſtaat malkanderen bejegenen. 120. Wat hunne Handwerken buiten den Landbouw zijn. 121. Wat voor een Hanteering de Fidaſe Vrouwen hebben. *ibid.* De groote Handel in Slaven aan Fida aangemerkt. 122. Hun Godsdienſt waar in beſtaat. 123. Trouwen zonderling veel Wyven. *ibid.* Zijn op deſelve ſoo min-yverig, datſe die op het minſte vermoeden van oneerbaarheid aan de Europianen verkoopen. *ibid.* En de ſware ſtraffen over 't beſlapen van een voornaam Perſoons Wyf aangemerkt. *ibid.* 's Konings Wyven mogen ſelf niet aangeroerd worden. *ibid. en vervolg.* Hoedanig 's Konings Wyven zig buitens Huis gedragen. 124. De Koning verkoopt ſomtijds een getal ſijner Wyven. *ibid.* De Zoon is Erfgenaam van ſijns Vaders Goederen en Vrouwen. 125. Veelheid van Kinderen der Fidaſe aangemerkt. 126. De Fidaſe zijn groote Dieven. 127. en hunne ſtoutheid daar ontrent door eenige voorbeelden aangetoond. 128, 129. Van Dieſſtal heeft men nog regt nog vergoeding te verwagten. 129. Hare Kleeding. 130. Gaan alle, Mans en Vrouwen, kaal geſchooren. *ibid.* Zijn ſeer beangſt voor de dood, en de reden hier van. 131. Maaken geen onderſcheid in den tijd, en zijn groote Reekenaars in den Koophandel. 132. Maanſtondige Vrouwen zijn onrein. Hebben de Beſnijdenis. *ibid.* Hunne Speeltuigen. 133. Hare Regeering, Godsdienſt, enz. 135. *en vervolg.*

Fiſcaal op de Goud-kuſt beſchreeven wegens ſijne Bediening, Tractement, en ſijn profyten. 94, 95. Des *Onder-Fiſcaals* Ampt waar in beſtaat, en hoe veel ſijn ſoldy bedraagt. 95, 96

Frederiksburg, een Fort der Brandenburgers, beſchreeven ten opzigt van ſijn gelegenheid en ſterkte. 7, 8. Des Opperhoofds Eernaam en Geſag aangemerkt, en hoedanig zeven Generaals, op den anderen gevolgt, ten tijde des Schrijvers geregeert hebben. 8, 9, 10. Het verval der Brandenburgers hier aangemerkt. 10, 11

G.

G*Eheim-Schryver* op de Kuſt, wat voor een Bediening is, en ſijn

Tractement. 95

Geiten op de Kust beschreeven ten opzigt van hare gestaltte, smaak, en prijs. *b.* 19. Een aartig verhaal der Negers van de Geiten, aangemerkt. *ibid.* en 20

Genees-middelen der Negers waar in bestaan. *b.* 7. Derselver gebruik, hoewel tegenstrijdig schijnd te wesen, word egter meenigmaal seer goed bevonden. *ibid. en vervolgens.*

St. George, de Hoofd-Fortres der Engelschen, beschreeven van wegens hare welgelegenheid, schoonheid, en sterkte. 49, 50. Is met slegte Manschap bezet. 50

St. George d'Elmina, een Kasteel, van wie gebouwd, en waar gelegen. 43. Word verder beschreeven ten opzigt van sijn sterkte, en andere merkwaardigheden. *ibid. en vervolg. Ziet ook blad* 89, 90.

Geweer der Negers waar in bestaat. 175. *en vervolg.*

Godsdienst der Negers, en de verscheidenheid van gevoelen dit aangaande, beschreeven. 136, 137

Goud, op wat wijze, en waar het Goud gevonden word. 80. De Goud-Mijnen zijn niet in 't geweld der Europianen. *ibid.* Hoedanig het Goud gesuiverd word, en hoe veel de Swartinnen somtijds op een geheelen dag maar verdienen. 81. De gedaante van het Goud beschreeven. 82. *Vals Goud*, hoe van de Swarten gemaakt word, en 't bedrog van dien aangemerkt. 82, 83. Hoe men het valsche Goud kennen kan, ontdekt. 83. Een overslag van 't Goud gemaakt, hoe veel'er jaarlijks wel aan 't Strand word gebragt, en de verdeeling van dien. 86, 87. En hoe de gestelde som te verstaan is. 88

Granaat-appelen op de Kust beschreeven. *b.* 71

Guinea beschreeven ten opzigt van sijne wyduitgestrektheid, en ontallige menigte van Koningrijken. 3, 4. By welke gelegenheid eenige Schrijvers dien aangaande, wedersprooken word. 4. De lengte der *Guinese Goud-kust* aangemerkt. *ibid.* De naamen opgegeven aller Landschappen op dese Kust. 4, 5.

Guinese Goud-kust beschreeven in 't gemeen. 1. In 't byzonder, op wat hoogte deselve gelegen is. 101. 't Is daar te Land soo heet niet als'er de roep van gaat. *ibid.* d'Ongesondheid van dit Land waar van daan sijn oorsprong heeft. 102. *en vervolg.* Verandering van het Weer op de Goud-kust, swaare Regens, Winden, Donder en Bliksem, enz. 108. *en vervolg.* Het groot onderscheid aangemerkt tusschen de hitte en koude van de tegenwoordige en voorgaande tijd. 111, 112

H.

Haagdissen beschreeven, mitsgaders hare verscheidenheid. *ibid.*

Haar

Haar Koſt waar in beſtaat. *ibid.* Hare geſtalte. *ibid.*

Handwerken der Negers waar in beſtaan. 123

Harder, een Rivier-Vis op de Kuſt beſchreeven. *b.* 60

Hartebeeſten beſchreeven wegens hare veelheid, en veelderleyheid. *b.* 29. Hare ſnelheid aangemerkt. 30

Hayen beſchreeven ten opzigt van haar grootte en geſtaltte. *b.* 61. Zijn der Negers gemeenſte Koſt. *ibid.* De Hay ſchiet ſijn Kuit niet gelijk andere Viſſen, maar werpt ſijn Jongen. 62. Is het vinnigſte van alle verſlindende Dieren. *ibid.* Hoedanig ſy der Menſchen Lichamen verſlinden, en'er malkander om aantaſten en vechten. *ibid. en vervolg.* Een aanmerkelijk verhaal eens Hays met een Schipper door hem gered. 63

Heel-Meeſters der Negers wat voor luiden, en waar in haar Konſt beſtaat. *b.* 5

Hoenders beſchreeven wegens hare meenigte, en geſtaltte. *b.* 22. Een Hoen voor twee Pypen, waar gekocht word. *b.* 176

Hoeren. Ziet dese ſtof aangaande ook op het woord *Hoerery*. Ongetrouwde Wyven zijn onder de Negers meeſt alle Hoeren, dog dragen'er den naam niet van, en blyven hun eigen meeſter. 205. Gemeene Hoeren in de Ardraſe Landen, en haar plicht aangemerkt. 205, 206. Deſe werden tot die Hanteering niet gekocht, maar door rijke en vermogende Lieden aan 't Gemeen geſchonken, en wat ſy daar mede voor hebben. 206, 207

Hoerery is ſeer gemeen onder de Negers, zijnde deſe daar geen ſchande. 202. Wat het voor Vrouwlieden zijn, aan wien de naam van Hoer maar alleen eigen is. 203. Hoedanig een Perſoon tot de Hoerery ingewyd word. *ibid.* Hoe groot haar loon is. 204. De ellendige ſtaat deſer Vrouwlieden aangemerkt, wanneerſe door onreine ziektens worden aangetaſt. 204. In wat hoogachting ſy zijn, wanneerſe in haar fleur zijn. *ibid. en vervolg.*

Honden van de Goud-kuſt beſchreeven ten opzigt van haar grootte en verdere hoedanigheden. *b.* 21. Hoeſe in haar Voortteelen veranderen. *ibid.* Zy worden van de Negers voor een lekker eeten gehouden. *ibid.*

Honig-Byen op de Kuſt, en derſelver voortreffelijken Honig aangemerkt. *b.* 56

Hoofdluyden onder de Negers hoe gekooſen, en ook beveſtigt worden. 128

I.

J*Abiſe* Koningrijk waar gelegen, en hoe ver het zig uitſtrekt. 22. Is machteloos, en word door de

de Adomſe ondergebracht. *ibid.*
Jago (*Sainct*) een Berg, voor wiens behoud groote zorg gedragen word, en waarom. 48
Jakin het Landſchap waar gelegen, en onder wiens gehoorſaamheid het zig buigt. *b.* 185
Jakhals beſchreeven ten aanzien van ſijn ſtoutheid, grimmigheid, en verſlindenden aart. *b.* 25. Waar deſelve meeſt gevonden, en op wat wijs gevangen worden. *b.* 29. Een Jakhals aan Commany geſchooten, en deſſelfs geſtaltte. 95. Waar hun kracht meeſt in beſtaat. *ibid.* Een Negerin word door een Jakhals uit den Huis gehaald. 95. Dog weder ontzet. *ibid.*
Jammes, een Aardvrucht van een ſeer groot gerief, en hoe deſelve groeid. *b.* 78
Indigo aan Fida beſchreeven. *b.* 181. is daar overvloedig. *ibid.*
Infuma waar by een Engelſch Fortje gelegen is, 't welk beſchreeven word ten opzicht van ſijn geringheid, en ſlegten handel aldaar. 15. Der Negers ſchelmachtigen aart hier ontrent woonende, aangetoond. *ibid.*

K.

K*Abbeljauw*, Braſiliaanſche, op de Kuſt ſeer goed. *b.* 58
Kakeraas, ſtukjens van Goud, word door de wandeling voor gemunt Geld op de Goud-kuſt gebruikt. 82. Hoe gemaakt worden. *ibid.*
Kalkoenen op de Goud-kuſt zijn niet veel byſonders. *b.* 23
Kapucijners, twee domme Papen, en groote Brandewijn-zuipers, nemen den Dienſt op 't Eiland Annaboa waar. *b.* 207
Katten van de Goud-kuſt beſchreeven, worden van de Slaven opgegeeten. *b.* 21
Kiekedieven, zijn ſulke ſtoute Vogels, datſe de Negerinnen, met Vis ter Markt zittende, of langs de Straat gaande, deſelve ontneemen. *b.* 47
Kinderen by de Negers erven niet van hunne Ouders, en hoe het met de erffeniſſe toegaat. 193. *en vervolg.*
Kinderen onder de Negers hebben veele en verſcheide naamen, en waar ſy deſelve van daan halen. 200
Kinder-pokken een groote quaal onder de Negers. 105
Klap-ſchool en *Drink-plaats* der Negers. 181
Knodſen zijn der Fidaſe beſte Geweer, en waar inſe hun meeſte vertrouwen ſtellen. *b.* 183
Koeyen op de Goud-kuſt beſchreeven ten opzichte van haar grootte, meenigte, en andere hoedanigheden. *b.* 17
Koekeboe, een groote Hoenderdief, beſchreeven van wegen ſijn geſtalte en boosaartigheid. *b.* 35
Koning onder de Negers, met wat voor

voor plechtigheden hy tot dese waardigheid verheven, en ook bevestigd word. 127. 't Gesag der Koningen aangemerkt, en derselver benaaming op sijn Negers. 178, 179. Hun staat in hunne Woonplaatsen. 179. Hunne inhaaligheid en gierigen aart. 180. Zijn seer gemeensaam met een iegelijk, en selfs met hunne Slaven. *ibid.* Waar van de Koningen moeten leven en bestaan. 182. Eenige hebben seer kleine Inkomsten, en hunne armoede. 183. De opvoeding van hunne Kinderen beschreeven. 183, 184. Hunne Bediendens en Officianten. 184, 185

Koning aan de Rivier di Gabon wind sijn kost met Smeeden. *b.* 193

Koning van Fida beschreven ten opzichte van sijn aart, en geringe staat. *b.* 138. Tydverdrijf en lust tot speelen. 139. Hoedanig het in sijn Spreek-kamers gesteld is. *ibid.* Zijne Dienaars, en waar in voornamelijk de Bedieningen bestaan. 140, 141. Groote Inkomsten des Konings, en meenigte van Tollenaren 141. Hoe veel Tol hy van ieder Slaaf krijgt *ibid.* Zijn Vis-Tol aangemerkt. 142. En wat de Scheepen daar ter Handel komende, opbrengen moeten. *ibid.* De verdere gewoontens van die Koning zie *b.* 143. *en vervolg.*

Konstabel vernageld het Kanon in het door de Swarten belegerde Fort *Vreedenburg*, waar door de Belegerde in groot gevaar raken. 29

Koopman op de Goud-kust beschreeven ten opzicht van sijn Bediening, Waardigheid, Gesag, Tractement, enz. 93. *en vervolg.*

Kreeften en *Krabben* op de Kust beschreeven. *b.* 59

Krombekken. *Ziet Snippen.*

Kroon-vogel de Fidase, een seer fraye Vogel, word verbeeld wegens sijn seldsaamheid en buiten gemeene schoonheid. *b.* 45. Wat frayigheid die van de Goud-kust heeft. *b.* 74

Kruiden nog groen zijnde, worden van de Negers voor Genees-middelen gebruikt, en dienstig voor de ziektens bevonden. *b.* 7. Ook voor Wonden. *b.* 8

Kuil zonder grond beschreeven. *b.* 278

Ku. . . dekker, wat soort van Vis is. *b.* 58

L.

L*Adingcour* 't Koningrijk beschreven. *b.* 105. De Koning, mitsgaders sijne onderhoorige, moeten zig buigen onder de gehoorsaamheid van Aquamboe, van wiense veel moeten verdragen. *b.* 106. Dese Landstreek is seer rijk in Vee, en somtijds in den Slavehandel. *ibid.* De Landbouw en groote Visvangst der Inwoonders aangemerkt. *ibid.*

Lampi, het Koningrijk heeft een kleine

kleine macht, en de reden hier van. *b.* 108

Leguaan, wat voor een Beest is. *b.* 35. Word aan Mouré voor een Afgod gehouden. *ibid.*

Limoenen groeyen de heele Kust over in overvloed, hoe veel zap sy jaarlijks uitleveren, en de prijs hier van. *b.* 69

Lorrendrayers wat voor Scheepen zijn. 6. Hoedanig met deselve gehandelt word alsse vermeesterd worden. *ibid. en vervolg.*

Louis Hannibal een Assinese Slaaf, geeft zig voor Koning van Assiné uit. *b.* 209. Word gedoopt en ontfangt veele Geschenken, en word met vier Scheepen naa sijn Vaderland begeleid. *ibid. en vervólgens.*

Luyaard beschreeven wegens sijn loomen gang, en leelijke gestaltte. *b.* 32

Luipards of *Leopards* op de Goudkust beschreeven, wegens hare meenigte en veelderhande slag. *b.* 27. Hare grimmigheid aangemerkt. *ibid. en vervolg.*

Lydzaamheid, het Fort beschreeven van wegen sijn gelegenheid, en sterkte. 61

M.

Malaget of *Guinese Peper*, hoe groeid. *b.* 84

Mancevos, jonge Manschap der Negers, maaken een deel der Regeering uit. 155. En hoe wonderlijk sy ontrent een Rechtsgeding te werk gaan. 156. Rechtbank der Mancevos. 168, 169. Berading der Caboceers en Mancevos over het aangaan van een Oorlog. 169

Metzelaar word, door een Slang in 't aangesicht gespoogen, blind, en weder hersteld. *b.* 90

Mieren op de Kust maaken Huisen ter hoogte van twee Mans lengte, en groote Nesten. *b.* 56. Koomen somwijlen met een vervaarlijke meenigte in de Forten der Hollanders, en tasten het Vee aan, 't welke sy soodanig opeeten, dat men 's morgens niet als het overgeblevene geraamte vind. *b.* 57. Hoenders, Duiven, en Rotten brengen sy om hals. *ibid.* Meerdere zeldzaamheden dien aangaande, aangemerkt. *ibid.* Veelderley slag van Mieren, en soo sterk van gebit, datse in eene nacht door een dikke houte Kist konnen doorbooren. *ibid.* en 58

Milhio, wat voor een Vrucht is. *b.* 75. Tweemaal word jaarlijks de Milhio gezaaid en ingeoogst. *ibid.* Hoedanig deselve wast. 76. Geeft seer veel Koorn, en wat sijn prijs is. *ibid.*

----- *Kleine* of *Mais*, hoedanig is, hoese wast, en haar prijs. *b.* 76, 77

Mina het Dorp beschreeven wegens sijn grootheid. 44. Was eertijds Volkrijk, dog is tegenwoordig arm,

arm, en de reden hier van. 44, 45

Mouré, een Dorp, beroemd wegens het daar gelegene Fort Nassauw. 55. Is Volkrijk, zijnde de Bewoonders meest Vissers. 56. Word vorders aangemerkt ten opzicht van sijn Vis-Tol. *ibid.*

Muisen op de Goud-kust beschreeven ten opzichte van hare meenigte, en de groote schade door haar veroorsaakt. *b.* 22

Mulatten beschreeven, van wegen hun afkomst, en haar Godsdienst. 134. Zijn Schelm- en Hoerachtig. *ibid.* Hoe gekleed gaan. *ibid.* Hun gedaante is leelijk, en zijn van een boosen aart. 135

Muscus-Muisen beschreeven, en de reden van haren reuk. *b.* 24

N.

N*Assauw*, het Fort wie gebouwt heeft, en waar gelegen. 55. Word verder beschreeven ten opzicht van sijn schoonheid, welgelegentheid, en sterkte. *ibid*

Negers zijn in 't gemeen twee qualen onderworpen, als de Kinder-pokken en de Wurm, en hoese Geneesen worden. 105. De Negers schoon Gesond levende, waaromse echter selden tot een hoogen Ouderdom geraaken. 107. Haar vroege kennis, aangaande het Venus-spel, aangemerkt, en waarom selden een Huuwbaar Vrouwspersoon Maagd bevonden word. *ibid.* De Negers verder beschreeven wegens haar bedrieglijkheid, en guitachtigheid. 113. Zijn luy en zorgeloos. *ibid.* Grootshartigheid der jonge Manschap in Kleding. 114. Zijnde die van de Oude heel sober en slegt. 115. De Hovaardy van de Wyven in haar Klederen beschreeven 116. Hoedanig de opvoeding van hare Kinderen is. 117. Wat voor onkosten sy hebben in 't Kinderbaaren. 118. Bygeloovigheid ontrent jonge Kinderen gebruikelijk. 119. Waar in het voedsel der Negers bestaat. *ibid.* Zijn by uitnementheid gierig. 120. en groote liefhebbers van sterken drank. *ibid.* Hare plichtpleging en groetenissen waar in bestaan. 123. Hare Scheepvaart en Vaartuigen. 124. De verscheidenheid van Spraak der Negers aangetoond. 125. Wat voor een onderscheid onder de Negers is, ten opzicht van haar staat. 126. *en vervolg.* De verscheidenheid van gevoelens onder de Negers wegens den Godsdienst. 136. *en vervolg.* Zijn met veele Afgoden voorsien. 144. De Roomsche souden in 't bekeeren der Negers meer voordeel doen als andere, en de reden waarom. 145. Verscheide gevoelens der Negers, aangaande een ander leven naa dit tegenwoordige. 146, 147. Gelooven aan Toovenaars, en aan den Dui-

vel, dog ſonder hem aan te bidden, nog eenige offerhanden te doen. 148, 149. Het Trouwen der Negers hoe in ſijn werk gaat. 187. De Negers Trouwen ſoo veel Wyven alsſe begeeren, en deſelve moeten voor hen in 't land gaan arbeiden. 189. Hebben met hare Wyven geen gemeenſchap van Goederen. 192. Hunne Kinderen erven niet van den Vader, en de redenen waarom. 193, 194. Hun rijkdom waar in beſtaat. 195. De Negers landwaarts in woonende zijn ſeer ſtraf in 't beſtraffen van Overſpel. 196. Een Neger Overleden zijnde, doet de Prieſter onderſoek, of hy meineedig is geweeſt, of heimelijk door ſijn Vyanden vergiftigd. *b.* 8. Een aartig geval dit aangaande, waar door den Dienaar onſes Schrijvers, nevens een ander, in levens gevaar geſteld wierden. *b.* 9

Noord-kapers beſchreven, mitsgaders de vreeſe der andere Viſſchen by de aankomſt van deſe. *b.* 60, 61

O.

OEgwa een Dorp, word door d'Engelſchen van ſijn Inwoonders ontbloot, en de reden hier van. 51, 51

Oeſters groeyen op een wonderlijke wijſe voort in de Boutryſe Rivier. 19, 20

Offerhanden der Negers aan hare Afgoden, wanneer en waarom gedaan worden. 144, 145

Offerhanden in tijd van ziekten, waar in beſtaan. *b.* 4

Offra, het Landſchap beſchreven ten opzicht van ſijn gelegentheid, verwoeſting door de Popoſe, en andere omſtandigheden. *b.* 185

Oliphant beſchreven ten opzicht van ſijne veele en aanmerkelijke hoedanigheden. *b.* 23. De grootte der Oliphanten op de Kuſt van Guinea aangemerkt. 24. Doen groote ſchade aan de Ooft-boomen. 25. De Oliphanten doen de Menſchen, wanneerſe deſelve ontmoeten, niet aan. *ibid.* Konnen wel ſwemmen. *ibid.* Zijn niet wel dood te ſchieten, als op twee plaatſen. *ibid.* De Landſchappen aangemerkt waar de Oliphanten gevonden worden. 26. Veel Oliphanten aan Acra, waar onder eenen geſchooten, en hoe ſwaar deſſelfs tanden waren. 26. Redeneering onſes Schrijvers, of het wel bedenkelijk is dat een Oliphant ſijn tanden ſou verwiſſelen. 27. Een Oliphant ſlaat een Neger te pletteren. 96. Krijgd veel ſchooten, en bloed ſterk. 97. Een Neger wil deſſelfs Staart affnijden, dog word door den Oliphant gedood. *ibid.* Wat voor Kogels vereiſcht worden om een Oliphant te ſchieten. 98. Oliphanten ſterven het lieffſt in een Boſch, of onder Bomen.

men. 100. Groote meenigte van Oliphanten ontrent de Rivier Rio di Gabon. *b.* 195. Een Oliphant gaat heel zagjens langs de Rivier, dies de Schrijver met eenige van de sijnen op hem los gaat. 195. Ontmoeten in het wederkeeren vyf Oliphanten. 196. Een doode Oliphant, wiens tanden zeventig pond woegen, in 't geraamte gevonden. 197

Oorlogen ontstaan onder de Negers uit het invorderen van Schulden. 169, 170. Ook uit begeerlijkheid tot eens anders Goed. 171

Oorlogen vallen onder de Negers niet kostelijk, en hoe weinig de Soldaten krijgen voor datse ten Oorlog trekken. 171. *en vervolg.*

Oppassers der Wyven, vierde Bediendens by de Negersche Koningen, en waar in haar werk en plicht bestaat. 185

Oranje-Appelen waar meest groeyen, en derselver deugd aangemerkt. *b.* 68

Overledene onder de Negers hoe van de Priesters ondersogt worden, offe meineedig in haar leven geweest, dan offe door Vergif omgebracht zijn. *b.* 8, 9. Meerdere plechtigheden ontrent het ondersoeken, waarom de Neger overleden is, aangemerkt. *b.* 10. Hoe met het doode Lichaam gehandeld word. 12. Hoe den Rouw beklaagd word. *ibid.* Hoe de Overledene gekleed en opgeschikt word. 13. Hoedanig het Lijk ter aarde besteld word. *ibid.* Wat voor pracht in derselver uitvaart, bysonder als het een voornaam Persoon geweest is, gepleegd word. 14. Menschen-Offerhandе voor den Overledenen gedaan, en met wat voor een wreedheid dit gepleegd word. *ibid.* Meerdere plechtigheden hier ontrent waargenomen, als een Hutje te stellen boven het Graf, en de wassching der Beelden op de Graven geset, naa een jaar tijds, en een tweede uitvaart, ziet. *b.* 15. De Negers zijn seer geset om in haar Vaderland te mogen begraven worden, en hoe sulks toegaat. *ibid.*

Overspel word by de Negers voor geen zonde gehouden, en de reden waarom. 146

Overspel, hoe van de Negers Landwaart in woonende, gestraft word. 194

P.

P*Adden* tusschen Mouré en Cormantyn, soo groot als een groot Tafelbord. *b.* 53. Vegten met de Slangen. *ibid.*

P*aarden* op de Goud-kust beschreven ten opzicht van haar kleine gestalte en leelijke postuer. *b.* 20

Phesant beschreven, wegens sijn schoonheid, grootte, en andere frayigheden. *b.* 43

Palm-boom. Zoekt *Wyn de Palmboom.*

Papaijen beschreven ten opzigt van sijn regte en eigentlijke gestaltte, en het gevoelen van andere Schrijvers, dien aangaande, wedersproken. *b.* 69. *en vervolg.*

Papen der Negers, wat slag van Volk is. 143. Hoedanig sy den Afgod vragen, en hunne slimmigheid daar ontrent aangetoond. 142, 143. Haar gesag in den Oorlog aangemerkt. 175. Hoedanig de Papen de Overledene Negers naa de oorsaak van hun dood vragen. *b.* 10. En wie, en wat'er geantwoord word. *b.* 10, 11

Papen zijn by de Fidase in grootachting, en mogen niet ter dood gebracht worden. *b.* 171

Papegayen der Kust beschreeven in 't gemeen. *b.* 51

Pattattes een Aardvrucht, welke gebraden of gekookt, voor Brood gegeten word, hoe groeid. *b.* 78. Haar gedaante, smaak, en verdere omstandigheden beschreeven. 79

Patrysen zijn door de heele Kust in overvloed. *b.* 44

Perokietjes seer moye beesjes, komen echter heel ras te sterven, niet tegenstaande eenig Schrijver gewaagd datse 40 jaren lang souden leven. *b.* 51

Piement een soort van Peper, hoe groeid. *b.* 84. Is by uitnementheid heet en gesond. *ibid.*

Pisang-boom, een Plant die nooit uitgaat. *b.* 70. Is seer beroemd wegens sijn bladeren, en eeniger gevoelen, dat Adam en Eva met deese bladeren sig bedekt souden hebben. 71

Pisie Pamphers wat slag van Vis is, en sijn aangenaamheid van smaak aangemerkt. *b.* 58

't *Pleyten* der Negers hoe in sijn werk gaat. 154-159

Pligt-plegingen en Groetenissen der Negers hoe geschieden. 121

Pokkoe, een groote Vogel, raar om sijn afgrijsselijke leelijkheid. *b.* 47, 48

Pons, een Drank, waar door veele Engelschen door 't overmatig drinken van dien, het leven verliesen. 51

Popo (Groot) het Koningrijk valt van Fida af, en de Oorlogen dieswegens beschreeven. 114. Het Popose Eiland. 115. De Inwoonders hebben gebrek aan leeftogt. *ibid.* Haar Slaven-handel, en Vis-vangst aangemerkt. *ibid.*

Popo (Klein) beschreven ten opzicht van sijn lengte en breedte. 110. Is onvruchtbaar. *ibid.* De Inwoonders zijn strydbaar, voornamentlijk hun laatste Koning. 111. De Oorlogen tegens die van Offra, welke sy ook t'ondergebracht hebben, aangemerkt. *ibid.* 's Konings aanslag op Fida, die hem mislukt, beschreeven. *ibid.* Hun Koning word door de Cotose verslagen. 112. De Inwoonders leeven mede van den Roof en Slave-handel, een voorbeeld van een grooten Roof, op een maal door haar behaald, gegeven. *ibid. en vervolg.* Zijn schelmachtig van aart, en groote bedriegers, voorbeelden daar van aan de Portugee-

geesen en Deenen gepleegd. 113. Groote meenigte van Rotten aan Popo. 114

Portugeese, een Vogel dus genaamt, beschreeven. *b.* 46

Predikant op de Goud-kust, hoe veel Tractement heeft. 96

Priesterinnen worden van de Fidase hoog geacht, en Gods Kinderen genoemt. *b.* 171. Zy gebieden over hare Mannen en Goederen. *ibid.*

Princen Eiland, in de Bogt van Guinea, beschreeven. *b.* 187. Heeft de Nederlanders toebehoord, en op wat wijs wederom verlooren. *ibid.* Is een vruchtbaar Eiland. *ibid.* Alle Scheepen, behalven die van de Nederlandsche Maatschappy, komen haar daar vervarschen. *ibid.*

Pypen, twee hebben de waardye van een Hoen. *b.* 176

Q.

QUahoe, het Goudrijke Landschap beschreeven, ten opzicht van sijn gelegenheid en andere hoedanigheden. *b.* 105

Quaker, seker slag van Wyn de Palm, een Drank, welke licht iemand bevangt. 58. De prys daar van aangemerkt. *ibid.* Hoe vergadert word. *b.* 66

Quaquakust waar gelegen. *b.* 209

R.

RAaden op de Goud kust, wat voor een Gesag hebben, *enz.* ziet op het woord *Regeering.*

Regeering of *Directie* der Goud-kust, onder wie berust, en wat Bediendens in den Raad komen. 97. Slegte gesteldheid desselven, en hoe ver de naam van Raad by eenige met de daad over-een komt. 98. Het groote Gesag des Directeurs in den Raad beschreeven 99. Uit wat oorsaaken de Raad belegt word. *ibid.*

Regeering der Negers is seer slap, en de reden daar van. 154. Het onderscheid der Regeering aangemerkt tusschen een Koningrijk en een Gemeenebest. 155. Regeerders van Axim, wie deselve zijn. *ibid.*

Regtsgeding op hoedanig een wijs by de Negers aangelegt word. 156. Wat kracht de Getuigen hebben, en in wat geval een Eed is geldende. 157

Reigers, blaauwe en witte op de Kust, worden van veele menschen gegeeten. *b.* 46

Rio St. Andries is zoo groot, en diep, datse met kleine Scheepen kan bevaren worden *b.* 277. De Bewoonders zijn barbaarsche Menschen. 278

Rio Formosa beschreeven, heeft veele spruiten die in deselve komen. *b.* 215. Moerassig en dryvend Land om en in de Rivier. 216

Rio di Gabon, die seer vermaarde Rivier beschreeven ten opzicht van haar twee Eilanden. *b.* 188. Word van veel Scheepen bevaaren, en waarom. *ibid* Wat Handel hier gedreven word. 189. Ongelijkheid van dieptens

tens in het in zeilen van de Rivier. *ibid.* Sterke Eb. *ibid.* Weinig Inwoonders alhier, en die eeuwig tegens malkander oorlogen. *ibid.* *en vervolg.* Armoede en grootsheid van dit Volk. 190. Zijn groote Brandewijn-zuipers. *ibid.* Vechten dapper onder malkander, sonder hunne Overigheid te ontsien. *ibid.* Zijn, schoon groote liefhebbers van de Brandewijn, echter op deselve niet keurig. 191. Zijn heel ongemakkelijk om mede te handelen. *ibid.* Sullen, schoon groote liefhebbers van de Brandewijn, niet eer drinken voor dat men hun eerst een vereering gedaan heeft. 192. Doen de aankomende Scheepen vereeringen, en de reden waarom. 192. Hare Kleeding. *ibid.* Hun Koning wind sijn Kost met Smeeden. 193. Zijn welgemaakte Menschen. *ibid.* Waar mede de Inwoonders sig geneeren. 194. De onvruchtbaarheid van 't Land tot het Veldgewas aangemerkt. *ibid.* Visrykheid der Rivier. *ibid.* Hoe de Vissen daar gevangen worden. *ibid.* Groote meenigte van Oliphanten, Buffels, en wilde Swijnen ontrent de Rivier. 195

Rio de St. Joan, een Rivier, van de Negers voor een God gehouden. 22. Word verder beschreeven ten opzicht van haar loop en diepte. 23. Is seer nut en dienstig. *ibid.*

Rio Junk, en *Rio Sestre* beschreeven. *b.* 265, 267

Rio Volta de schoone, wyde, en snel af-loopende Rivier beschreeven. 106. Swaare branding voor deselve. 107.

Rivier veel zouter als de Zee, beschreven, en de reden hier van. 47

Roofvogels der Goud-kust beschreeven. *b.* 47. *Rivier-vogels. ibid. en vervolg.*

Rogg', groot en klein op de Kust, beschreeven. *b.* 59

Rotten op de Goud-kust beschreeven, en de groote schade door haar veroorsaakt. *b.* 22

Rouwklagen over een dooden. Ziet op het woord *Overledenen.*

Rykdom der Negers, waar in bestaat. 195

Ryst, waar al wast, en zijn prijs. *b.* 77

S.

Saboese Landschap beschreeven, ten opzicht van sijn lengte en breette. 54. Hoe machtig dit Land is. *ibid.* De Zeeden der Inwoonders, mitsgaders de schelmachtigen aart derselver vorders aangemerkt. 55. Is heel vruchtbaar, en wat vóor Vruchten het selve voortbrengt. *ibid.*

Saat-vogel, wat slag van Vogel is. *b.* 49. en 50

Saffer, een vette Vis op de Kust. *b.* 59

Salamander beschreeven, en wat van sijne bestandigheid tegens het vuur te houden is. *b.* 38, 39

Sardyn, seeker Vis, goed om Peekelharing van te maken. *b.* 59

Schapen op de Goud-kust beschreeven ten

ten

ten opzicht van haar meenigte, en prijs. *b.* 18. Hebben in plaats van wolle, hayr op 't lijf. *ibid.* De smaak van haar Vleesch aangemerkt. 19. Een Schaap van de Mieren opgeknaagt, dat'er niet als sijn geraamte over bleef. *b.* 53

Schepping der Menschen, hoe die van de Negers geloof werd, en hare wonderlijke gevoelens daar ontrent. 137, 138

Scheepvaard der Negers, en haare Vaartuygen beschreeven. 124

Schipper over boord vallende, word van een Hay opgenomen, en weer aan boord gebracht. *b.* 63

Scorpioenen zijn op de Kust seer groot, en over het geheele lyf met hayr bewassen *b.* 55. Doen groote schade aan Beesten en Menschen. *ibid.*

Schulden hoe onrechtveerdig van de Negers ingevorderd worden. 167. Hoedanig een Oorlog uit het invorderen van Schulden ontstaat. 168, 169

Siekten der Negers waar in gemeenlijk bestaan. 165. Hoedanig sy sig ontrent deselve gedragen. *b.* 4. Wat voor Genees-middelen sy gebruiken, en de Offerhanden voor deselve aan hare Afgoden aangemerkt. *ibid. en vervolg.*

Simpa, het Fort der Engelschen, beschreeven ten opzicht van sijn Gebouw, gelegenheid, en sterkte. 64. Wat Handel hier ontrent is. 65

Slaven onder de Negers, en door wat geval sy tot die staat geraken. 127.

Slave-handel aan Fida beschreeven. *b.* 144, 145

Slaven, wanneerse gekocht worden, worden naauwkeurig besigtigt en betast. 145. Onleverbare Slaven, welke zijn. 146. Waarom, en op wat plaats deselve gebrandmerkt worden. 146. Hoese in de Gevangenhuisen gespijsigt worden. 147. Werden heel naakt naa de Scheepen gevoerd, en het geregeld huishouden onder de Slaven binnen Scheepsboord, aangemerkt. *ibid.* Inbeelding van sommige Slaven, als datse, om gegeeten te worden, vervoerd wierden. *ibid.* en 148. Een opstand altemets deswegens. *b.* 148

Slangen zijn seer veel en verscheiden. *b.* 54. Eenige seer groot *ibid.* Welke de fenynigste zijn. *ibid.* Onse Schrijver koomt door een van deselve in gevaar van sijn leven. *ibid.* Tweehoofdige Slangen. *ibid.* Een slag van veertien voeten, en voorsien met twee spooren. 55. Slangen geen schade doende, en hoe die gesteld zijn. *ibid.* Een Slang van twee-entwintig voet, en waar gevangen. 89. Kamp tusschen een Slang en een Yservarken. *ibid.* Een groote Slang met twee klauwen gevangen, hangt ter gedachtenis op de Saal des Generaals. 90

Slang is de voornaamste God der Fidasen. *b.* 155. Krijgt groote Offerhanden. *ibid. en vervolg.*

't *Slangen-huis* beschreeven. 156. De Slang in dit Huis beschreven, en waar sy

ſy van daan gekomen is. 157. Groote Bedevaarten naar het Slangenhuis. *ibid.* en 158. Inkomſten des Konings van den Slangen-dienſt, en waar in deſelve beſtaan. 158, 159. Hoedanig de jonge Dochters door de Slangen worden gevangen, en hunne ingebeelde dolligheid. 159. Een aartig geval hier ontrent gebeurd. 160. 's Konings Dochter word mede van een Slang aangedaan, en derſelver verloſſing. 161. Groote achting der Negers voor de Slangen, en de ſtraffe die deſelve eenig leed doen; droevige voorbeelden deswegens. 163. De veelheid der Slangen aangemerkt. 164. Deſe Afgodiſche Slangen konnen de menſchen niet beſchadigen. 166. Kampen der fenynige Slangen met de Afgodiſche. *ibid.* De gedaante dier Slangen. 167. Zijn ſeer geſet op de Rotten. *ibid.* Een Slang door een Varken opgeſlokt, waar door een groote ſlachting onder de Varkens wierd aangeſteld. 169

Snippen zijn op de Kuſt niet veel beſonders. *b.* 45

Snocken van verſcheiden ſlag op de Kuſt, zijn niet ſoo hayrig als in Holland. *b.* 58

Soldaten wierden in voorige tijden op de Goud-kuſt tot Aſſiſtenten gevordert. 91. De reden waarom dit niet meer gedaan word. *ibid.*

Speeltuygen der Negers beſchreeven. 131, 132

Steenbraaſſems zijn op de Kuſt vet en lekker. *b.* 59

Stieren op de Goud-kuſt beſchreeven ten aanſien van haar geſtaltte, en verdere hoedanigheden. *b.* 17, 18

Stiervogel, voor deſen van eenige dus genoemt, en waarom. *b.* 52. Word verders beſchreeven wegens ſijn grootte en andere hoedanigheden. *ibid.* en 53

Stompneuſen een ſoort van Vis, in ſmaak naa by de Schelvis komende. *b.* 59

Swaardviſſen beſchreeven ten opzicht van haar geſtaltte, lengte, en dikte. *b.* 61

T.

Tabak is op de Kuſt ſeer ſtinkend en verveelend. *b.* 84. De Negers zijn geſlage liefhebbers van de Tabak, ſoo wel Vrouwen als Mannen. 85

Tapoejers wat ſlag van Volk is. Ziet op het woord *Mulatten.*

Tiétié, derde Bediende eens Negerſchen Konings, en waar in ſijn werk en plicht beſtaat. 185

Tocorary beſchreeven ten opzicht van ſijne vermaakelijke Valleyen en andere zeldzaamheden. 20, 21. Het *Fort* by dit Dorp heeft verſcheide Meeſters gehad, dog wierd door d'*Admiraal de Ruyter* d'Engelſen afgenomen. 21. En eindelijk door d'*Adomſe* verwoeſt. *ibid.*

St. Tomé, het Eiland heeft voor deeſen de Hollanders toegekomen. *b.* 201.

201. Is ſeer geſond, en de oorſaak hier van. *ibid.* Is altijd met een dikken nevel bedekt. 202. Is vruchtbaar en rijk van Vee. *ibid.* Twee Kloosters op *St. Tomé*, en een Biſſchop. *ibid.* Is wel te bewoonen, en waarom. *ibid.* Het vertrek des Schrijvers van hier naa 't Eiland *Annaboa*, ziet *Annaboa.*

Tortelduiven worden in meenigte en van verſcheiden aart, waar ook ſeer moye onder zijn, op de Kuſt gevonden. *b.* 45

Trommel, een ſoort van Speeltuygen der Negers, hoe gemaakt, en daar op geſlagen word. 132

't *Trouwen* der Negers hoe in ſijn werk gaat. 187. *en vervolg.* Wat voor onkoſten op den Trouwdag loopen. *ibid.* *Ziet op het woord Vrouw.*

Tyden hoe van de Negers verdeeld worden. 150

Tygers op de Goud-kuſt beſchreeven wegens hare meenigte en veelerley ſlag. *b.* 27. Haar verſlindenden aart aangemerkt. 28. Makke Tygers, van jongs af by Menſchen opgevoed, zijn niet veel te vertrouwen. *ibid.* Hare ſtoutheid aangemerkt, door een voorbeeld van een Jongen, die door een Tyger om hals gebracht wierd. 90. Gevegt tuſſchen een Neger en een Tyger, verlieſende het den Tyger ten laatſten. 91. Nog een aanmerkelijk voorbeeld van de ſtoutigheid eens Tygers, taſtende by dag eenige Schapen aan, valt een Conſtabel op 't lyf, en havend een Engelsman heel leelijk. *ibid.* *en vervolgens.* De waan, dat een Tyger met vuur te verjagen ſou zijn, door voorbeelden wederlegt. 94, 95

V.

Veldſlag der Negers, en hoedanig ſy ſig hier ontrent gedragen. 173. Hoe de Gevangenen in een Veldſlag gehandeld worden. 174, 175

Verkens van de Kuſt beſchreeven, ten opzicht van hare grootte, en andere hoedanigheden. *b.* 21. Haar prijs. *ibid.*

----- *Wilde*, zijn ſoo boosaartig niet als in Europa. *b.* 30

----- een Verken ſlokt in 't Fidaſe een God-Slang op, waar door een groote ſlachting onder alle de Verkens ontſtaat. *b.* 168-171

Vergift der Slangen is verſcheiden in werkingen. *b.* 90

Viſſen, waar van de Menſchen op de Kuſt moeten leven, beſchreeven. *b.* 58-64

Vis-Tol aan Fida beſchreeven. *b.* 142

Vogelen op de Goudkuſt beſchreeven. *b.* 43-49

Voorleezer op de Goud-kuſt, hoe veel Tractement heeft, en wat ſijne verrichting is. 96

Vreedenburg, een Fort in 't Commanyſe

nyse Land, wanneer, en door wie gebouwd. 28. Hoe sterk het is. *ibid.* Word door de Swarten bestormd, dog moeten met verlies afwyken. *ibid.* Hevig schieten der Swarten. 29. Meerdere merkwaardigheden daar ontrent voorgevallen. *ibid. en vervolg.*

Vrouwspersoon bestiert het Land van Agonna. 64. Die om redenen van staat niet begeert te trouwen, en neemt echter haar vermaak met een By-slaap. 64

Vrouwen, hoe veel de Negers trouwen mogen. 189. En de onkosten aangemerkt op den Trouwdag voorvallende. *ibid.* Waarom de Negers veel Vrouwen trouwen. 190. De listigheid der Vrouwen aangemerkt, om de Mannen in 't net te krijgen. *ibid. en vervolg.* Welke Boeten betaald moeten worden wegen 't beslapen van een ander Mans Vrouw. 191. En hoe dit bepleyt word. 192. De Vrouwen hebben met hare Mannen geen gemeenschap van Goederen. 193. Erven ook niet van malkanderen. *ibid.* Vrouwen vermogen hare Mannen niet bestraffen, schoon die sig in hoerery te buiten gegaan hebben. 198. Hoe de beurt van 't by-slaapen onder de Vrouwen verdeeld is. 199. Een Vrouw bevrucht zijnde, hoe gediend, en wat voor plechtigheden gebruikt worden, ontrent die, dewelke voor de eerste maal bevrucht is. 199. en 200. Maanstondige Vrouwen zijn voor een tyd onrein. 201. De redenen waarom de Vrouwen 't langst ongetrouwd blyven. 202. De veelheid der Vrouwen aangemerkt. *ibid.* De Vrouwen scheeren haar Hoofd over 't afsterven van hare Mans, en bedrijven een wonderlijk misbaar. *b.* 11

W.

Wapendrager, tweede Bediende eens Negerschen Konings, en waar in sijn plicht en dienst bestaat. 184

Water-Meloen, een seer aangename Vrucht, beschreeven ten opzicht van haar voortgroeying, en andere hoedanigheden. *b.* 83

Wurm, een groote quaal, die de Negers onderhevig zijn, en hoese die geneesen. 105. De lengte deeser Wurmen door een Veers verklaart. 106

Wyn de Palm-boom, brengt eerst Nooten voort, die, nog jong zijnde, aangenaam zijn, maar oud werdende, komt'er een zoete Oly uit. *b.* 64. De tweede Vrucht is de Wyn, en hoe die vergaderd word. 65. Is, vars gedronken, aangenaam van smaak. *ibid.*

----- Tweede slag van Wyn de Palm, genaamt *Quacker*, en hoe getapt word. *b.* 66

----- Derde slag, *Pardon* genaamt,

van

van wat ſmaak en kracht is. *ibid.*
---- Vierde *Criſia*, van ſmaak bynaa als ſoete Melk. *b.* 67. Hoe lang een Wyn de Palm-boom moet groeyen, eer hy ſijn volkomen waſdom heeft. *b.* 67. De prijs dier Wynen aangemerkt. 68
Wyngaard is niet te vinden op de Kuſt, als aan Mouré. *b.* 71. De Druiven hiervan, van wat hoedanigheid zijn. 72. Word aangemerkt, dat de Wyngaard nieuwers als aan Mouré wil waſſen. *ibid.* Van waar deeſe eerſt daar gebragt is. *ibid.*

Y.

YZere-Berg zeer beroemd wegens ſijn hooge Boomen, en aangenaame Wandelplaatſen. 56
Yzer-Varkens beſchreeven wegens hare geſtaltte, en boosaartigheid. *b.* 31. Schieten ſeer krachtig met hare pennen. 32. Twee Yzer-Varkens vegten met een groote Slang. Werden geſamentlijk geſchooten, en opgegeeten. *ibid.*

Z.

ZAcondé beſchreeven, mitsgaders twee Forten daar gelegen. 20. Slegte Handel aldaar. *ibid.* 't Engelſche Fort afgeloopen door de Negers, en verbrand, nevens de dood van 't Opperhoofd. 20. Zacondé wanneer een ſchoon Dorp geweeſt, en wanneer, en door wie, verwoeſt is. *ibid.* *en vervolgens.*
Zee word van de Fidaſe met veele Offerhanden vereert. *b.* 170
Zout, hoe van de Negers gemaakt word. *b.* 86. De groote winſten, welke de Negers uit 't Zout trekken, aangemerkt. 87. De gedaante van het Zout beſchreeven. 88

EYNDE.

Aan

Aan den bescheiden LESER.

Overmits de Schrijver wegens noodige affaires in den beginne uit de Stad is geweest, en dienvolgende by het nasien van de Proeven niet present heeft konnen zijn, als mede om dat dit Werk wat haastig afgedrukt is, soo zijnder eenige Drukfeilen ingeslopen, die de goedgunstige Leser gelieve te verbeteren als volgt:

Eerste Deel.

Pag. 3. Regel 19. *staat,* die van sijn Opperhoofd gemaakt is, lees: *die van sijn Opperhoofd is.* p. 3. r. 27. toestemming mogen verrigten; l. *toestemming verrigten.* p. 4. *op de kant,* waar van eenige Schrijvers; l. *waan van eenige, &c.* p. 4. r. 7. groeve; l. *grove.* p. 4. r. 23. Affiné; l. *Awiné.* p. 5. r. 24, 25. ter lengte van in de twintig mijlen; l. *ter lengte van een meenigte, &c.* p. 7. r. 19. dus diend; l. *soo diend.* p. 8. en 44. r. 19. en 6. Bedienders; l. *Bediendens.* p. 11. r. 14. 1674. l. 1694. p. 12. r. 23. Aborce; l. *Abocroe.* p. 13. r. 23. by my in een nadere gelegentheid; l. *by een nadere, &c.* p. 16. *op de kant,* voordeelen hier van; l. *voorbeelden, &c.* p. 20. r. 13. alle; l. *eenige.* p. 26. r. 28, 29. voornaamste; l. *voornoemde.* p. 27. r. 17, 18. Gemerkt wijl ik'er iemand eenigsints daar door ten toon sal moeten stellen; l. *wijl ik'er iemand eenigsints door ten toon sal moeten stellen.* p. 33. r. 19, 20. te Veld konnen brengen; l. *in 't Veld gebragt.* p. 35. r. 12. dien Heer; l. *den Heer.* p. 41. r. 5. Feursche; l. *Fetusche.* p. 72. r. 1. dit verstaen; l. *dit niet verstaan.* p. 103. *op de kant,* waar van eenige; l. *waan van eenige, &c.* p. 106. *op de eerste regel van 't Vers,* Dieren; l. *Pieren.* p. 172. *op de kant,* 't Regten der Negers; l. *vegten der Negers.* p. 194. r. 31. voorseyde Erfgenamen; l. *wanneer voorseyde, &c.* welk woord *wanneer* op de kant staat.

Tweede en derde Deel.

Pag. 7. r. 19. *staat* beoog; lees, *Beroep.* p. 9. r. 5. Koning van dat Land; l. *Koning van Dinkira.* p. 64. r. 7. soo mogen wy hem hier met; l. *soo mogen wy hier met.* p. 65. r. 6. eerst nauwelijks; l. *eerst nieuwelings.* p. 86. r. 19, 21. Anca; l. *Areca.*

Het overige, bestaande of in een Letter te veel of te weinig, gelieve de Leser over 't hoofd te sien; als mede soo'er een *Comma*, *Punctum* of *Semicolon* vergeeten mogt zijn, 't welk op eenige plaatsen al heb aangemerkt.